

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

DOKTORA PROGRAMI

ABDULLA ARIPOV'UN ŞİİRLERİNDE FİİL
(İNCELEME-DİZİN-SEÇME ŞİİRLER)

DOKTORA TEZİ

Berat ŞAHİN

HAZİRAN - 2023

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

DOKTORA PROGRAMI

ABDULLA ARIPOV'UN ŞİİRLERİNDE FİİL
(İNCELEME-DİZİN-SEÇME ŞİİRLER)

DOKTORA TEZİ

Berat ŞAHİN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Bahadır GÜNEŞ

HAZİRAN - 2023

TRABZON

ONAY

Berat ŞAHİN tarafından hazırlanan “Abdulla Aripov’un Şiirlerinde Fiil (İnceleme-Dizin-Seçme Şiirler)” adlı bu Çalışma 30.01.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Programı’nda **doktora tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı - Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. Feridun TEKİN	Başkan	☐	☐	
Prof. Dr. Bahadır GÜNEŞ	Danışman	☐	☐	
Prof. Dr. Asiye Mevhibe COŞAR	Üye	☐	☐	
Prof. Dr. Mehmet OKUR	Üye	☐	☐	
Doç. Dr. Ümit HUNUTLU	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Tülay İLHAN NAS

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ-Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Berat ŞAHİN
20.06.2023

ÖNSÖZ

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Türk lehçelerine yönelik araştırmalar hızlanmıştır. Bu düşünceden hareketle son dönem Özbek edebiyatının güçlü kalemlerinden Abdulla Aripov'un vatan ve millet sevgisi, içinde bulunduğu coğrafyanın tabii güzellikleri, bayrak, özgürlük, tarihî ve edebî şahsiyetler, istiklal, ana dili bilinci konulu millî şiirleri üzerinde durulmuş, bu şiirler üzerinde fiil tabanlı inceleme ve dizin çalışması yapılmıştır.

Çağatay Türkçesinin devamı olan Özbek lehçesiyle eserlerini kaleme alan sanatçı, şiirlerinde hem geçmiş zamana ait dil hususiyetlerini hem de modern zamanın dil hususiyetlerini barındırır. Tezin birinci bölümünde şairin hayatı ve şiirlerindeki muhteva ile ilgili bilgiler verilmiş, bunun yanında fiil bahsi üzerinde durularak “Yapı Bakımından Fiiler” konusu ele alınmıştır. Bunun yanında çalışmanın malzemesini yukarıda bahsedilen temalar gözetilerek Aripov'un şiirlerinden seçilen 233 adet şiiri oluşturur. 233 adet şiirin tamamı Kiril alfabesinden Latin alfabesine çevrilmiş olup Ek-I Abdulla Aripov'un Seçme Şiirleri bölümünde gösterilmiştir.

Latin alfabesine çevrilen şiirlerden elde edilen fiiller, temel olarak çalışmanın ikinci bölümünde “Çekim Açısından Fiiller” bölümü kendi içerisinde iki alt başlığa bölünmüş, fiil çekimlerinin esas iki kategorisini oluşturan “Fiil Çekiminde Kişi ve Sayı”, “Fiil Çekiminde Kip ve Zaman” bölümleri burada verilmiştir. Diğer bölümde “Bildirme Kipleri”, “Tasarlama Kipleri”, “Fiillerde Birleşik Zaman” başlıkları yer almıştır. Bu başlıklar altında incelenen fiil tabanları ve ekler ile ilgili gerekli açıklamalar verilmiş, incelemenin sağlıklı olması için konuyla ilgili kaynaklara başvurulmuştur.

Üçüncü bölümde Latin alfabesine çevrilen metinlerden hareketle dizin çalışması yapılmıştır. Dizin çalışması yapılırken kelime ayrımı gözetilmeksizin tüm kelimeler madde başı olarak sıralanmış, şiir içerisinde anlamları verilmeye çalışılmış ve seçilen şiirlerde kaç kez geçtiği gösterilmiştir.

Çalışmanın her aşamasında desteğini ve bilgisini esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Bahadır GÜNEŞ'e teşekkürlerimi sunuyorum. Yine tez izleme dönemlerinde vermiş oldukları fikirlerle tezimin olgunlaşmasını sağlayan Prof. Dr. Asiye Mevhibe COŞAR ve Prof. Dr. Mehmet OKUR hocalarıma da teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca çalışmanın eksikliklerinin giderilmesi hususunda yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Feridun TEKİN, Öğr. Gör. Dr. Samet CANTÜRK, Arş. Gör. Ersin KARTLAŞMIŞ, Arş. Gör. Ozan GÖKDEMİR'e teşekkürlerimi sunuyorum. Eğitim

hayatım boyunca bana emeği geçen değerli hocalarıma şukranlarımı sunarken elbette sevgili eşim Kübra şAHİN ve ailemin bana vermiş olduğu destekten dolayı adlarını anmadan geçemeyeceğim. Çalışma içerisinde her türlü özveriye rağmen olabilecek eksiklerin giderilmesi için verilecek katkılardan da memnuniyet duyacağımı bildirmek isterim.

Haziran, 2023

Berat şAHİN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	VI
ÖZET.....	XIII
ABSTRACT	XIV
TABLolar LİSTESİ.....	XV
KISALTMALAR LİSTESİ	XVI

GİRİŞ	1-4

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ABDULLA ARİPOV'UN HAYATI VE ESERLERİ (1941-2016).....	5-143
1.1. Abdulla Aripov'un Seçilen Şiirlerinde Muhteva	7
1.2. Yapı Bakımından Fiiller	15
1.2.1. Basit Fiiller	15
1.2.1.1. Tek Ünlüden Oluşan Basit Fiiller	16
1.2.1.2. Bir Ünlü Bir Ünsüz Şeklindeki Basit Fiiller.....	16
1.2.1.3. Bir Ünlü Bir Ünsüz Bir Ünlü Şeklindeki Basit Fiiller.....	22
1.2.1.4. Bir Ünlü, İki Ünsüz Şeklindeki Basit Fiiller.....	23
1.2.1.5. Bir Ünlü, Bir Ünsüz, Bir Ünlü, Bir Ünsüz Şeklindeki Basit Fiiller.....	23
1.2.1.6. Bir Ünlü, Bir Ünsüz, Bir Ünsüz, Bir Ünlü, Bir Ünsüz Şeklindeki Basit Fiiller	24
1.2.1.7. Bir Ünsüz, Bir Ünlü Şeklindeki Basit Fiiller.....	24
1.2.1.8. Bir Ünsüz, Bir Ünlü, Bir Ünsüz Şeklindeki Basit Fiiller.....	25
1.2.1.9. Bir Ünsüz, Bir Ünlü, Bir Ünsüz, Bir Ünlü Şeklindeki Basit Fiiller.....	52
1.2.1.10. Bir Ünsüz, Bir Ünlü, İki Ünsüz Şeklindeki Basit Fiiller	56
1.2.1.11. Bir Ünsüz, Bir Ünlü, Bir Ünsüz, Bir Ünlü, Bir Ünsüz Şeklindeki Basit Fiiller	58
1.2.1.12. Bir Ünsüz, Bir Ünlü, Bir Ünsüz, Bir Ünsüz, Bir Ünlü Şeklindeki Basit Fiiller	59
1.2.1.13. Bir Ünsüz, Bir Ünlü, Bir Ünsüz, Bir Ünsüz, Bir Ünlü, Bir Ünsüz Şeklindeki Basit Fiiller	61
1.3. Türemiş Fiiller (Yasalgan Fe'llar).....	62

1.3.1. İsimden Türemiş Fiiller (Otdan Fe'l Yasovchi Qo'simchalar)	62
1.3.1.1. {+a-} ile Türemiş Fiiller	62
1.3.1.2. {+ar-, +r-} ile Türemiş Fiiller	65
1.3.1.3. {+ay-, +y-} ile Türemiş Fiiller	66
1.3.1.4. {+da- / +ta-} ile Türemiş Fiiller	67
1.3.1.5. {+ka- / +g'a-} ile Türemiş Fiiller	67
1.3.1.6. {+i-} ile Türemiş Fiiller	68
1.3.1.7. {+illa-} ile Türemiş Fiiller	69
1.3.1.8. {+ir, +ur-} ile Türemiş Fiiller	70
1.3.1.9. {+ira-} ile Türemiş Fiiller	70
1.3.1.10. {+k-, +q-} ile Türemiş Fiiller	71
1.3.1.11. {+qir-} ile Türemiş Fiiller	72
1.3.1.12. {+kira-} ile Türemiş Fiiller	73
1.3.1.13. {+la-} ile Türemiş Fiiller	73
1.3.1.14. {+lan- < la-n- } ile Türemiş Fiiller	80
1.3.1.15. {+lash- < la-sh-} ile Türemiş Fiiller	81
1.3.1.16. {+na-} ile Türemiş Fiiller	82
1.3.1.17. {+ra-} ile Türemiş Fiiller	83
1.3.1.18. {+si-} ile Türemiş Fiiller	83
1.3.1.19. {+sira-} ile Türemiş Fiiller	83
1.3.1.20. {+sit-} ile Türemiş Fiiller	84
1.3.1.21. {+sha-} ile Türemiş Fiiller	84
1.3.1.22. {+shi-} ile Türemiş Fiiller	84
1.4. Fiilden Türemiş Fiiller (Fe'ldan Fe'l Yasovchi Qo'shimchalar)	85
1.4.1. {-a-} ile Türemiş Fiiller	85
1.4.2. {-ar- , -ir-} ile Türemiş Fiiller	87
1.4.3. {-tar-} ile Türemiş Fiiller	88
1.4.4. {-dir- , -tir-} ile Türemiş Fiiller	88
1.4.5. {-g'a-} ile Türemiş Fiiller	91
1.4.6. {-gaz- , -kaz- , -qaz- , -g'az-} ile Türemiş Fiiller	92
1.4.7. {-giz-, -g'iz-} ile Türemiş Fiiller	93
1.4.8. {-i-} ile Türemiş Fiiller	93
1.4.9. {-iz-} ile Türemiş Fiiller	94
1.4.10. {-(i)l-} ile Türemiş Fiiller	94
1.4.11. {-(i)n-} ile Türemiş Fiiller	101
1.4.12. {-(i)sh-} ile Türemiş Fiiller	105
1.4.13. {-k- , -q-} ile Türemiş Fiiller	106

1.4.14. {-la-} ile Türemiş Fiiller	107
1.4.15. {-sat-} ile Türemiş Fiiller.....	108
1.4.16. {-(i)t-} ile Türemiş Fiiller	108
1.5. Fiilden Türemiş İsimler	111
1.5.1. Fiilimsiler.....	111
1.5.1.1. İsim-Fiil Ekleri (Harakat Nomi)	111
1.5.1.1.1. {-moq}	111
1.5.1.1.2. {-sh}	112
1.5.1.1.3. {-(u)v}	113
1.5.1.2. Sıfat-fiil Ekleri (Sifatdoshlar)	114
1.5.1.2.1. {-mish}	115
1.5.1.2.2. {-gan}	116
1.5.1.2.3. {-r, -ar, -mas}	117
1.5.1.2.4. {-adigan ~ ydigan}	118
1.5.1.2.5. {-ajak}	118
1.5.1.3. Zarf-Fiil Ekleri (Ravishdoshlar)	119
1.5.1.3.1. Asıl Zarf-fiilleri	120
1.5.1.3.1.1. {-a, -y}	120
1.5.1.3.1.2. {-gach} Zarf-Fiil Eki.....	121
1.5.1.3.1.3. {-(e) kan} Zarf-Fiil Eki.....	122
1.5.1.3.1.4. {-(i)b} Zarf-Fiil Eki	123
1.5.1.3.2. Birleşik Zarf-Fiil Ekleri.....	124
1.5.1.3.2.1. {-guncha / -quncha} Zarf – Fiil Eki.....	124
1.5.1.3.2.2. {-masdan} Zarf – Fiil Eki	125
1.5.1.3.2.3. {-may / -mayin} Zarf – Fiil Eki	125
1.5.1.3.2.4. {-gancha} Zarf-Fiil Eki.....	126
1.5.1.3.2.5. {-ganda} Zarf – Fiil Eki.....	126
1.5.1.3.2.6. {-arda} Zarf – Fiil Eki.....	127
1.6. Birleşik Yapılı Fiiller (Qo‘shma Fe’llar).....	127
1.6.1. İsim+Fiil Yapısından Meydana Gelen Yardımcı Fiiller	128
1.6.1.1. İsim + ayla-.....	128
1.6.1.2. İsim + ayt-.....	129
1.6.1.3. İsim + ber-	129
1.6.1.4. İsim + bil-	129
1.6.1.5. İsim + buj-	129
1.6.1.6. İsim + bur-	130
1.6.1.7. İsim + bo‘l-	130

1.6.1.8. İsim + bo‘lin-	130
1.6.1.9. İsim + dir < (tur-ur)	131
1.6.1.10. İsim + e-	131
1.6.1.11. İsim + et-	131
1.6.1.12. İsim + il-	132
1.6.1.13. İsim + ich-	132
1.6.1.14. İsim + kel-	132
1.6.1.15. İsim + keltir-	132
1.6.1.16. İsim + ker-	132
1.6.1.17. İsim + ket-	133
1.6.1.18. İsim + kech-	133
1.6.1.19. İsim + kir-	133
1.6.1.20. İsim + kul-	133
1.6.1.21. İsim + ko‘r-	133
1.6.1.22. İsim + ko‘rin-	133
1.6.1.23. İsim + ko‘tar-	133
1.6.1.24. İsim + ol-	134
1.6.1.25. İsim + ot-	134
1.6.1.26. İsim + qaqsha-	134
1.6.1.27. İsim + qil-	134
1.6.1.28. İsim + qol-	135
1.6.1.29. İsim + qoldir-	135
1.6.1.30. İsim + qot-	135
1.6.1.31. İsim + qotir-	135
1.6.1.32. İsim + qur-	135
1.6.1.33. İsim + qo‘y-	135
1.6.1.34. İsim + sol-	136
1.6.1.35. İsim + sur-	136
1.6.1.36. İsim + tikla-	136
1.6.1.37. İsim + tila-	136
1.6.1.38. İsim + tol-	136
1.6.1.39. İsim + top-	136
1.6.1.40. İsim + tort-	137
1.6.1.41. İsim + toshla-	137
1.6.1.42. İsim + tur-	137
1.6.1.43. İsim + tush-	137
1.6.1.44. İsim + to‘l-	137

1.6.1.45. İsim + ye-.....	137
1.6.1.46. İsim + yig‘la-	137
1.6.1.47. İsim + yot-	138
1.6.1.48. İsim + ur-	138
1.6.1.49. İsim + chaqish-	138
1.6.1.50. İsim + chek-	138
1.6.1.51. İsim + chiq-.....	138
1.6.1.52. İsim + cho‘m-	138
1.6.1.53. İsim + cho‘z-.....	139
1.6.2. Zarf-Fiil + Fiil Yapısındaki Birleşik Fiiller	139
1.6.2.1. Zarf-fiil + ber-.....	139
1.6.2.2. Zarf-fiil + bil-.....	139
1.6.2.3. Zarf-fiil + bor-	140
1.6.2.4. Zarf-fiil + boshla-	140
1.6.2.5. Zarf-fiil + bo‘l-	140
1.6.2.6. Zarf-fiil + kel-	141
1.6.2.7. Zarf-fiil + ket-	141
1.6.2.8. Zarf-fiil + ko‘r-	141
1.6.2.9. Zarf-fiil + ol-.....	141
1.6.2.10. Zarf-fiil + qol-.....	142
1.6.2.11. Zarf-fiil + qo‘y-	142
1.6.2.12. Zarf-fiil + yet-.....	142
1.6.2.13. Zarf-fiil + yubor-	142
1.6.2.14. Zarf-fiil + o‘t-	143
1.6.2.15. Zarf-fiil + chiq-	143
1.6.3. Sıfat-fiil + fiil Yapısındaki Birleşik Filler.....	143

İKİNCİ BÖLÜM

2. ÇEKİM AÇISINDAN FİİLLER.....	144-178
2.1. Fiil Çekiminde Kişi ve Sayı.....	144
2.1.1. Birinci Tip (Zamir Kökenli) Kişi Ekleri	145
2.1.2. İkinci Tip (İyelik Kökenli) Kişi Ekleri	145
2.1.3. Üçüncü Tip (Emir Çekiminde Kullanılan) Kişi Ekleri	146
2.2. Fiilde Kip (Fe‘l Mayllari)	146
2.2.1. Bildirme (Haber) Kipleri (Xabar Mayli).....	146
2.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Kipi (Yaqin O‘tgan Zamon)	147

2.2.1.1.1. Birinci Tip Görülen Geçmiş Zaman Kipi: {-di}	147
2.2.1.1.2. İkinci Tip Görülen Geçmiş Zaman Kipi: {-gan + yo‘q}	149
2.2.1.2. Duyulan Geçmiş Zaman Kipi (Uzoq O‘tgan Zamon)	149
2.2.1.2.1. Birinci Tip Duyulan Geçmiş Zaman Kipi: {-gan}	149
2.2.1.2.2. İkinci Tip Duyulan Geçmiş Zaman Kipi: {-(i)b}	151
2.2.1.2.3. Üçüncü Tip Duyulan Geçmiş Zaman Kipi: {-mish}	153
2.2.1.3. Şimdiki Zaman Kipi (Hozirgi Zamon)	154
2.2.1.3.1. Birinci Tip Şimdiki Zaman Kipi : {-yap}	154
2.2.1.3.2. İkinci Tip Şimdiki Zaman Kipi: {-moqda}	155
2.2.1.3.3. Üçüncü Tip Şimdiki Zaman Kipi: {Fiil + (i)b +tur- , o‘tir- , yur- , yot-}	157
2.2.1.3.4. Dördüncü Tip Şimdiki Zaman Kipi: {-yotir}	157
2.2.1.4. Geniş Zaman Kipi (Hozirgi kelasi zamon / Kelasi zamon gumon fe‘li) {-r, -ar, -ur}	158
2.2.1.4.1. Geniş Zaman Kipinin Olumsuz Biçimi	159
2.2.1.5. Gelecek Zaman Kipi (Kelasi Zamon)	161
2.2.1.5.1. I. Tip Gelecek Zaman Kipi: {-a, -y}	161
2.2.1.5.2. II. Tip Gelecek Zaman Kipi: {-ajak}	163
2.2.1.5.3. III. Tip Gelecek Zaman Kipi: {-gu + iyelik ekleri}	164
2.2.2. Tasarlama Kipleri	165
2.2.2.1. Emir Kipi (Buyruq Mayli)	165
2.2.2.2. Şart Kipi (Shart Mayli)	167
2.2.2.3. Gereklilik Kipi (Keraklilik Mayli)	169
2.2.2.4. İstek Kipi (Istak Mayli)	170
2.2.3. Fiilllerde Birleşik Çekim (Fe‘llarda Murakkab Mayllar)	171
2.2.3.1. Hikâye Birleşik Çekimi (Hikoya Murakkab Mayllar)	172
2.2.3.1.1. Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi (O‘tgan Zamon Hikoya Fe‘li)	172
2.2.3.1.2. Geniş Zamanın Hikâyesi (Hozirgi-Kelasi Zamon Hikoya Fe‘li)	173
2.2.3.2. Rivayet Birleşik Çekimi (Eshitilganlik Murakkab Mayllar)	174
2.2.3.2.1. Duyulan Geçmiş Zamanın Rivayeti (O‘tgan Zamon Eshitilganlik Fe‘li)	174
2.2.3.2.2. Geniş Zamanın Rivayeti (Hozirgi Kelasi Zamon Eshitilganlik Fe‘li)	175
2.2.3.3. Şart Birleşik Çekimi (Shart Murakkab Mayli)	176
2.2.3.3.1. Duyulan Geçmiş Zamanın Şartı (O‘tgan Zamon Shart Fe‘li)	176
2.2.3.3.2. Geniş Zamanın Şartı (Hozirgi Kelasi Zamon Shart Fe‘li)	177

2.2.3.3.3. Gelecek Zamanın Şartı (Kelasi Zamon Shart Fe'li)	177

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DİZİN	179-478
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	479
KAYNAKÇA	498
EKLER.....	502
ÖZGEÇMİŞ.....	661

ÖZET

Toplumları birbirine bağlayıp ulus yapan dil, günümüzde dahi sırları tam olarak aydınlatılamamış esrarengiz bir varlık olarak karşımızda durur. Bu sırların ortadan kalkmasına katkı sağlayacak yol, dil alanında yapılacak olan çalışmalardır. 20. yüzyıla kadar Doğu ve Batı Türklüğünde Oğuz ve Çağatay yazı dilleri hâkimdi. Sonrasında 1925 yılından itibaren Batı Türkistan toprakları beşe bölünmüş, Özbekistan coğrafyasında Özbek Türkçesi kullanılmaya başlanmıştır.

Türk dilinin doğu sahasındaki lehçelerinden Özbek Türkçesinin ürünlerinden biri olan bu çalışmada, Abdulla Aripov'un hayatı, edebî şahsiyeti ve kısaca şiirlerindeki muhteva incelenmiş, vatan ve millet sevgisi, içinde bulunduğu coğrafyanın tabii güzellikleri, bayrak, özgürlük, tarihî ve edebî şahsiyetler, istiklal, ana dili bilinci konulu şiirlerden seçilen 233 şiir, Latin alfabesine çevrilmiştir. Fiil bahsi bölümünde verilen örneklerin Türkiye Türkçesi aktarımı verilirken kelimelerin temel, yan ve mecaz anlamları olabileceği ihmal edilmemiş, şiirsellikten uzak kalınmamaya çalışılmıştır.

Latin alfabesine çevrilen şiirlerden elde edilen kelime kadrosu fiil tabanlı incelemeye tabi tutularak hem fiil tabanları incelenmiş hem de fiillerin almış oldukları yapım ve çekim ekleri incelenerek seçilen şiirler içerisinde kullanımları örnek olarak gösterilmiştir.

Dizin bölümünde şairin kullanmış olduğu kelime kadrosu madde başı olarak sıralanmış, şiirlerdeki kelimelerin hangi anlamlarda kullanıldıkları, hangi ekleri aldıkları ve kullanım sıklıkları da ayrıca gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özbek Türkçesi, Abdulla Aripov, Şiir, Fiil.

ABSTRACT

Language, which binds societies together and makes them nations, stands before us as an enigmatic entity whose secrets have not been fully enlightened even today. The way that will contribute to the elimination of these mysteries is the studies to be carried out in the field of language. Until the 20th century, both Eastern and Western Turkic languages were dominated by Oghuz and Chagatai scripts. Then, since 1925, the territory of West Turkestan was divided into five parts, and Uzbek Turkish started to be used in Uzbekistan.

In this study, which is one of the products of Uzbek Turkish, one of the dialects of the eastern field of Turkish language, Abdulla Aripov's life, literary personality and the content of his poems were examined, and 233 poems selected from poems on the love of homeland and nation, natural beauties of the geography, flag, freedom, historical and literary figures, independence, mother tongue awareness were translated into Latin alphabet. While giving the Turkish translation of the examples given in the verb section, it has not been neglected that the words may have basic, side and metaphorical meanings, and it has been tried not to stay away from poetry.

The word cadre obtained from the poems translated into the Latin alphabet were subjected to verb-based analysis and both the verb bases were analysed and their usage in the selected poems were shown as examples by examining the construction and inflectional suffixes they received.

In the index section, the vocabulary used by the poet is listed as headings, the meanings of the words in the poems, the suffixes they take and the frequency of use are also shown.

Keywords: Uzbek Turkish, Abdulla Aripov, Poetry, Verb.

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Özbek Türkçesinde Birinci Tip (Zamir Kökenli) Kişi Ekleri	145
2	Özbek Türkçesinde İkinci Tip (İyelik Kökenli) Kişi Ekleri	145
3	Özbek Türkçesi I.Tip Görülen Geçmiş Zaman Çekimi	147
4	Özbek Türkçesi II.Tip Görülen Geçmiş Zaman Çekimi.....	149
5	Özbek Türkçesi I.Tip Duyulan Geçmiş Zaman Çekimi	150
6	Özbek Türkçesi II.Tip Duyulan Geçmiş Zaman Çekimi	151
7	Özbek Türkçesi III.Tip Duyulan Geçmiş Zaman Çekimi.....	153
8	Özbek Türkçesi I.Tip Şimdiki Zaman Çekimi.....	155
9	Özbek Türkçesi II.Tip Şimdiki Zaman Çekimi	155
10	Özbek Türkçesi III. Tip Şimdiki Zaman Çekimi.....	157
11	Özbek Türkçesi Geniş Zaman Çekimi.....	158
12	Özbek Türkçesi Geniş Zaman Olumsuz Çekimi	160
13	Özbek Türkçesi I. Tip Gelecek Zaman Çekimi	162
14	Özbek Türkçesi II. Tip Gelecek Zaman Çekimi.....	163
15	Özbek Türkçesi III. Tip Gelecek Zaman Çekimi	164
16	Özbek Türkçesi Emir Kipi Çekimi	165
17	Özbek Türkçesi Şart Kipi Çekimi.....	167
18	Özbek Türkçesi Gereklilik Kipi Çekimi	169
19	Özbek Türkçesi İstek Kipi Çekimi	170
20	Özbek Türkçesi Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi.....	172
21	Özbek Türkçesi Geniş Zamanın Hikâyesi	173
22	Özbek Türkçesi Duyulan Geçmiş Zamanın Rivayeti	174
23	Özbek Türkçesi Geniş Zamanın Rivayeti.....	175
24	Özbek Türkçesi Duyulan Geçmiş Zamanın Şartı	176
25	Özbek Türkçesi Geniş Zamanın Şartı.....	177
26	Özbek Türkçesi Gelecek Zamanın Şartı	177

KISALTMALAR LİSTESİ

Alm.	: Almanca
Ar.	: Arapça
Ar. + Far.	: Arapça-Farsça
Ar. + T. + Far.	: Arapça-Türkçe-Farsça
Ar. + T.	: Arapça-Türkçe
bağ.	: Bağlaç
bk.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
ed.	: Edat
Far.	: Farsça
Far. + Ar.	: Farsça-Arapça
Far. + Ar. + T.	: Farsça-Arapça-Türkçe
Far. + T.	: Farsça-Türkçe
Fr.	: Fransızca
Haz.	: Hazırlayan
İng.	: İngilizce
İt.	: İtalya
mec.	: mecaz
Moğ.	: Moğolca
Lat.	: Latince
öz. is.	: Özel isim
Rus.	: Rusça
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
sf.	: sıfat
Sık.	: Sıklık
T. + Ar.	: Türkçe-Arapça
T. + Far.	: Türkçe-Farsça
ÖTİL	: Özbek Tilining İzohli Lugati, (2005).
ÖTEL	: Özbek Tilining Etimologik Lugati, bk. RAHMATULLAYEV, Shavkat (2000).
TSKBS	: Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü I-II. GÜLENSOY, Tuncer (2007).

Var.	: Varyant
vb.	: Ve benzeri
ünl.	: Ünlem
Yun.	: Yunanca
zf:	: Zarf

Diğer Kısaltma ve İşaretler

//	: Sesbirim parantezi
{ }	: Biçimbirim parantezi
[]	: Alt biçimcik parantezi
<	: Bu şekilden gelir.
>	: Bu şekle gider.
+	: İsim tabanlı kelimeleri eklerden ayırır.
-	: Fiil tabanlı kelimeleri eklerden ayırır.
:	: Uzun ünlüyü ifade eder.

Latin Kökenli Yeni Özbek Alfabeti - Kiril Alfabesindeki Eski Biçimleri ile Türkiye Türkçesindeki Transkripsiyon Karşılıkları

Özbek Türkçesi				Türkiye Türkçesi	Özbek Türkçesi				Türkiye Türkçesi
Latin		Kiril			Latin		Kiril		
Büyük	Küçük	Büyük	Küçük		Büyük	Küçük	Büyük	Küçük	
A	a	А	а	ä	Q	q	Қ	қ	қ
B	b	Б	б	b	R	r	Р	р	r
D	d	Д	д	d	S	s	С	с	s
E	e	Э/Е	э/е	e	T	t	Т	т	T
F	f	Ф	ф	f	U	u	У	у	u/ü
G	g	Г	г	g	V	v	В	в	v
H	h	Ҳ	ҳ	h	X	x	Х	х	x
I	i	И	и	i	Y	y	Й	й	y
J	j	Ж	ж	c/j	Z	z	З	з	z
K	k	К	к	k	O‘	o‘	Ў	ў	o/ö
L	l	Л	л	l	G‘	g‘	Ғ	ғ	ğ
M	m	М	м	m	Sh	sh	Ш	ш	ş
N	n	Н	н	n	Ch	ch	Ч	ч	ç
O	o	О	о	å	Ng	ng	Ң	ң	ng
P	p	П	п	p					

Kiril Alfabesinde Bulunan Ancak Latin Kökenli Yeni Özbek Alfabesinde Özel Bir İşaretle Gösterilmeyen Harfler

Kiril	Latin Karşılığı	Türkiye Türkçesi Karşılığı
Е-е	ye	ye
Ё-ё	yo	yâ
Я-я	ya	yä
Ю-ю	yu	yu, yü

Kaynak: Yıldırım, 2020, s. 4

GİRİŞ

20. yüzyıl birçok savaşın ve kanlı ihtilâlin yaşandığı bir dönem oldu. İki büyük dünya savaşı ve akabinde soğuk savaş, milyonlarca insanın hayatına son verdiği gibi pek çok insanın da yurdunu terk etmesine sebep oldu. Bunun yanında Sovyetler Birliği'nde komünist rejimin etkisi altında yaşayanlar büyük bir insanlık trajedisiyle karşı karşıya kaldılar. Gelecek uğruna bugünü ipotek altına almak isteyen, komünizme boyun eğenler hayatta kalabildiler; karşı çıkanlar ise büyük oranda yok edildiler (Andican, 2003: 21).

Tarihî sürece baktığımızda Sovyetler, Orta Asya'da yaşayan Türklerin bu fikri benimsemeleri için büyük bir çaba sarf ettiler. Bölgede kendi uyduları olan yönetimler oluşturdular. Bu yönetimler bölgede yaşayan Türklerin farklı siyasi kadrolarda yer almalarına neden oldu. Bu kadroların bir kısmı komünizmi benimseyerek yeni yönetimlerin içerisinde yer alırken dış ülkelere giden kadrolar da Türkistan'ın bağımsızlığı için yoğun bir şekilde faaliyetlerini sürdürdüler (Andican, 2003: 22).

Yukarıda bahsedilen dönemin olumsuz koşulları, Özbek edebiyatında önemli eserler veren Abdulla Aripov'u da derinden etkilemiştir. Sovyet egemenliğinde geçen yıllar ile Özbekistan Devleti'nin bağımsızlığı neticesinde toplumda oluşan olumlu atmosfer ortamı onun şiirlerinin esas konularını teşkil etmiştir (Yılmaz, 2022: 5).

Bu çalışma, Abdulla Aripov'un Özbek edebiyatı içerisindeki yerini göstermesi amacının yanında şairin şiirlerinde kullanmış olduğu kelime kadrosunun içerisinde yer alan fiillerin de incelemesini içermektedir. Vatan sevgisi, millete duygu sevgi ve bağlılık, Özbekistan ve Özbek kimliği, ana dil bilinci, tarihî ve edebî şahsiyetler, ülkenin tabii güzellikleri, yurt dışındaki gözlemleri ile ilgili konulardan seçilen 233 şiir içerisinde tespit edilen fiillerin yapım ve çekim morfolojisi açısından değerlendirmesi yapılmıştır.

Abdulla Aripov, pek çok Türkologun çalışma konusu olmuş, şairin yazmış olduğu şiirler üzerinde makaleler ve tezler yazılmıştır. Türkiye'de yapılan çalışmalar içerisinde tespit edilen bir Yüksek Lisans ve bir Doktora tezi mevcuttur.

Bu çalışmalardan ilki, Emre PARLAK'ın 2011 yılında tamamlamış olduğu "*Abdullah Aripov'un Şiirleri (Metin-İnceleme)*" adlı Yüksek Lisans tezidir. Tez yazarı, bu çalışmasında sanatçının hayatı, edebî şahsiyeti hakkında bilgi vermiş, *Munojot*, *Saylanma*, *Talash Pallası* adlı şiir

kitapları içerisinde 100 şiirin çevirisini yapmış, Türkiye Türkçesine aktarımını yaparak bu şiir malzemesi üzerinden kısa bir dil incelemesi ve sözlük hazırlamıştır.¹

İkinci çalışma ise Tuğba YILMAZ'ın 2022 yılında tamamladığı “*Abdulla Aripov'un Şiirleri Üzerinde Dil ve Üslup Çalışması (İnceleme-Metin)*” adlı doktora çalışmasıdır. Anılan tezin içeriğine vâkıf olunmamakla birlikte yazarın kendisine ulaşılmış, yazar tarafından tezin içindekiler bölümü tarafımızla paylaşılmıştır. Söz konusu çalışmanın içindekiler bölümü incelendiğinde yazarın Aripov'a ait şiirleri çevirdiği, şiirle alakalı dil ve üslup, muhteva çalışması yaptığı görülmüştür. Sonrasında çalışma, Ulusal Tez Merkezi'nde erişime açılmış ve tezin tamamı incelenmiştir.²

Bu kıymetli çalışmalar elbette Abdulla Aripov'u edebî açıdan ve dili kullanma biçimi yönünden tanımak açısından önemlidir. Tarafımızca hazırlanan bu çalışmayı, yukarıda anılan iki çalışmadan ayıran özellikler ise şunlardır:

1. Tezin malzemesi tamamen yukarıda bahsedilen temalar üzerine kuruldu. Sanatçının bu anlayış üzerine yazmış olduğu şiirlerden seçilen 233 adet şiirin Kiril alfabesinden Latin alfabesine çevirisi yapıldı. Bunun yanında fiil bölümünde yer alan örnek dizelerin Türkiye Türkçesine aktarımları yapıldı. Elbette Aripov'un şiirlerinin konu bakımından geniş bir yelpazeye sahip olduğu bilinmektedir. Fakat bu konuda tematik bir sınırlandırma tercih edildi.
2. Çalışmanın diğer ayağını gramatikal fiil incelemesi oluşturmuştur. Şiirlerde yer alan fiiller, fiillerin almış olduğu ekler incelenerek yapım ve çekim morfolojisi açısından incelenmiştir.
3. Bu çalışmayı diğer çalışmalardan ayıran üçüncü husus da tezin içerisinde yer alan Dizin bölümünün varlığıdır. Bu bölüm sayesinde hem Özbek Türkçesinin küçük bir sözlüğü elde edildi hem de şairin kullanmış olduğu kelime kadrosundaki Türkçe ve yabancı kökenli kelimelerin varlığı, sayısı hakkında bilgi sahibi olundu. Dolayısıyla toplamda 4185 kelime madde başı olarak verilen dizinli sözlük sayesinde Abdulla Aripov'un seçilen şiirlerinin sözlüğü elde edilmiş oldu.

Giriş bölümünün başlangıcında verilen Türkistan coğrafyasının içinde bulunduğu durum edebiyata da yansımış, sanatçıların bir kısmı Sovyet rejiminin dayattığı düşünceleri eserlerinde malzeme olarak kullanarak kara propaganda yapmış, bunun dışında kalan sanatçılar da içlerinde

¹ Daha detaylı bilgi için bk. Emre Parlak (2011), *Abdullah Aripov'un Şiirleri (Metin-İnceleme)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bozok Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

² Daha detaylı bilgi için bk. Tuğba Yılmaz (2022), *Abdulla Aripov'un Şiirleri Üzerinde Dil ve Üslup Çalışması (İnceleme-Metin)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

bulundukları durumu eserlerinde eleştirmişlerdir. Tezin birinci bölümünde Abdulla Aripov'un hayatı, eserlerindeki muhteva anlatılırken bu hususlara dikkat çekilmiştir.

Yukarıda da bahsedildiği üzere belirli konuların ürünü olan şiirler, fiil morfolojisi bakımından incelenmiştir. Tezin birinci bölümünde "Yapı Bakımından Fiiller" başlığı altında fiiller; basit, türemiş ve birleşik fiiller olmak üzere sınıflandırılmıştır. Basit fiiller bölümünde yer alan fiiller, ses ve hece düzenine uygun olarak alt başlıklara ayrılmıştır. Türemiş fiiller bölümünde fiil türeten ekler verilmeye çalışılıp "İsimden Türemiş Fiiller, Fiilden Türemiş Fiiller ve Fiilden Türemiş İsimler" alt başlığı altında üçe ayrılmıştır. Fiilden türemiş isimler bölümünde fiilimsiler ele alınmıştır. Birleşik fiiller bölümünde isim + yardımcı fiil, sıfat – fiil + fiil, zarf - fiil + fiil yapıları incelenmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümün ikinci başlığını "Çekim Açısından Fiiller" başlığı oluşturmaktadır. Bu bölüm de kendi içerisinde ikiye ayrılıp "Fiil Çekiminde Kişi ve Sayı" ve "Fiil Çekiminde Kip ve Zaman" başlıkları bu bölümde yer almaktadır. Fiil çekiminde kip ve zaman bölümünde haber ve dilek - tasarlama kipleri incelenmiş olup Özbek Türkçesindeki durumları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu incelemenin sağlıklı ilerlemesi için dil bilgisi kitaplarına ve sözlüklere başvurularak daha güvenilir veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Bunun yanında bu bölümlerde verilen örneklerin Türkiye Türkçesine aktarımları yapılmış olup aktarımlar yapılırken şiirsellikten uzaklaşmamaya çalışılmış, yukarıda bahsi geçen YILMAZ'ın söz konusu çalışmasından da istifade edilmiştir.

Tezin üçüncü bölümü kelime dizininden oluşmaktadır. Seçilen şiirlerden elde edilen kelime kadrosunun tamamı bu bölümde gösterilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda bu bölümde kelimelerin ve eklerin ayrı bir şekilde görülmesi fiil incelenmesinde kolaylık sağlamıştır. Bunun yanında madde başı kelimeleri anlamlandırırken "*Özbek Tilining İzahli Lugati*", Şevket Rahmatullayev'in "*Özbek Tilinin Etimolojik Lugati*" ve "*Özbek Tilining İzahli Frazologik Lugati*", N. İbrahimov, B. Hasanov, A. Musayev ve B. İbrahimov'un "*Özbekçe – Arapça Lugat*", Abbosali Vafioy, Sherali Avezmetov'un "*Özbek Tiliga Özlaşgan Farsça Sözler*", Emek Üşenmez'in "*Özbekçe – Türkçe Sözlük*", Berdak Yusuf'un "*Özbekistan Türkçesi Türkiye Türkçesi Türkiye Türkçesi Özbekistan Türkçesi*", Nasiba Yusupova'nın "*Türkçe – Özbekçe Sözlük*", Elza Semedli'nin "*Eski Türkçeden Günümüze Basit Fiillerin Semantika ve Etimolojisi*", Ümit Özgür Deveci'nin "*Eski Türkçede Fiiller*", Tuncer Gülensoy'un "*Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*", Yaşar Çağbayır'ın "*Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*", Ferit Devellioğlu'nun, "*Osmanlı – Türkçe Ansiklopedik Lügat*", Cem Dilçin'in "*Yeni Tarama Sözlüğü*", Türk Dil Kurumunun hazırladığı "*Tarama Sözlüğü*" ve "*Türkçe Sözlük*" adlı eserlerden yararlanılmıştır.

Çalışmanın birincil kaynağı Abdulla Aripov'un eserlerinden belirli temalar gözetilerek seçilen şiirlerdir. Şiirler seçilirken şairin "*Tanlangan Asarlar*", "*Quyosh Bekati*", "*Odalat Ko'zgusi*" adlı

eserlerden 233 adet şiir Kiril alfabesinden Latin alfabesine çevirisi yapılmıştır. Yapılan bu çalışmaya **Ek I – Abdulla Aripov’un Seçme Şiirleri** bölümünde yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ABDULLA ARIPOV'UN HAYATI VE ESERLERİ (1941-2016)

Son dönem Özbek edebiyatının güçlü kalemlerinden biri olan Aripov, 21 Mart 1941 tarihinde Kaşkaderya ili Kasan ilçesinin Neköz köyünde dünyaya gelmiştir. Babası Arif Bey, annesi ise Turdihal Hanım'dır. Arif ve Turdihal çiftinin sekiz çocuğu dünyaya gelmiştir. Aripov da sekiz kardeşin beşincisi olarak doğar. Dört kız kardeşi ve üç erkek kardeşi bulunmaktadır (Yılmaz, 2022: 13).

1958 yılında orta öğretimini tamamlayan sanatçı, eğitimine Taşkent Devlet Üniversitesi Jurnalistika (Gazeticilik) Fakültesinde devam etmiş ve 1963 yılında bu fakülteden mezun olmuştur. Sanatçı, mezun olduğu tarihten itibaren “Yosh Gvardiya” ve “G‘afur G‘ulom” neşriyatlarında yazarlık yapmış, sonrasında “Sharq Yulduzi” adlı neşriyatta başyazarlığa yükselmiştir (Yaman, 1998: 611).

1967 – 1974 yılları arasında “G‘afur G‘ulom” adlı yayınevinde editörlük ve kıdemli editörlük yaptıktan sonra 1974 – 1976 yıllarında “Oriental Star” adlı derginin bölüm başkanlığını yürüttü. Sonrasında 1976 – 1982 yılları arasındaki bu altı yıllık dönemde Özbekistan Yazarlar Birliğinin edebiyat danışmanı olarak görev yaptı. Bu dönemde yazdığı şiirlerle kendisine geniş bir hayran çevresi kazandıran yazar, aynı zamanda pek çok genç şairin yetişmesinde rehber oldu. 1982 yılından 1983 yılına kadar Özbekistan Yazarlar Birliği Taşkent Bölge Şubesinde çalışan şair, 1983 yılında Özbekistan Yazarlar Birliği sekreteri sıfatıyla “Gülhan”ın yayın yönetmeni olmuştur. Bu görevini 1985 yılına kadar sürdürmüştür. Üç yıl boyunca dernek sekreterliği görevini yürüten yazar, 1988 yılında Özbekistan Cumhuriyeti Telif Haklarının Korunması Komitesi Başkanlığına atanmıştır. Sonrasında 1996 yılından 2009’a kadar Özbekistan Yazarlar Birliği Başkanlığı görevini yürütmüştür.³

Aripov bu yoğun çalışma temposunun yanında aldığı ödüllerle de döneme damgasını vurmuştur. 1983 yılında *Hamza Devlet Ödülü*’nü kazanan sanatçı, 1994’te Ali Şîr Nevâî’nin adını taşıdığı *Cumhuriyet Devlet Ödülü*’ne layık görülmüştür. 1998 yılında “Özbekistan Kahramanı” ünvanını alan sanatçı aynı zamanda Özbekistan Millî Marşının yazarıdır.⁴

³ <https://www.savol-javob.com/tr/abdulla-oripov%27un-hayati-ve-isi/> Erişim Tarihi: 13.12.2023

⁴ <https://tafakkur.net/abdulla-oripov.haqida> Erişim Tarihi: 13.12.2023

2005 yılında, Âli Meclis Senatörü seçilen Abdulla Aripov, milletvekilliği ve senatörlük görevini üstlenmiştir. Bunun yanı sıra Kaliforniya Uluslararası Bilim, Eğitim, Sanayi ve Sanat Akademisi'nin üyeliğini de yapmıştır (Yılmaz, 2022: 14).

İlk şiirlerini 1950'lerin sonlarında öğrencilik yıllarında yazmaya başlayan şair, "*Munojoti Tinglab*" adlı şiiriyle dikkat çeker. Aslında bu şiir, Sovyet yönetimini destekleyen sanatçılara göstermiş olduğu tepkinin tezahürü olduğu kabul edilir. Bu şiirle yetinmeyen şair, "*Men Nechun Sevaman O'zbekistonni?*", "*Yuzma Yuz*" adlı şiirleriyle de Sovyet yönetimini üstü kapalı bir şekilde eleştirir. Yazılan şiirler, edebiyata heveslenen gençlerin Aripov'un etrafında toplanmasına yol açar ama Sosyalist rejimi savunanlar tarafından ağır eleştirilere maruz kalır. Bu yüzden Aripov, sıkıntılı dönemler geçirir (Yaman, 1998: 612).

Abdulla Aripov'un ilk şiir kitabı 1965 yılında "*Mitti Yulduz*" adıyla çıkar. Bu ilk eserinden sonra "*Ko'zlarim Yo'lingda* (1967)", "*Anajon* (1969)", "*Ruhim* (1971)", "*O'zbekiston Qasidesi* (1972)", "*Xotirot* (1974)", "*Yurtim Shamoli* (1974)", "*Hayret* (1979)", "*Hakim ve Ajal* (1980)", "*Najot Qal'asi* (1981)", "*Yillar Armoni* (1983)", "*Ishonch Ko'priklari* (1989)", "*Sen Bahorni Sag'inmadingmi* (1992)" adlı şiir kitapları yayımlanır. (Parlak, 2011: 1).

1990'lı yıllarda Aripov'un hacca gitmesi şair için dönüm noktası olmuştur. Şair, hac yolculuğunda ve hac esnasında yaşamış olduklarını şiirleştirip 1992 yılında "*Haj Daftari*" adlı eserini yayımlamıştır. Şair, bu şiir kitabında *Haji Abdulla Aripov* mahlasını kullanmıştır (Yaman, 1998: 613).

Aripov'un, yazmış olduğu şiir kitaplarının yanında makale, deneme, destan, ve tiyatro türünde de eserleri mevcuttur. 1960'lı yıllardan itibaren her alanda azalan baskı edebiyat sahasında da kendisini hissettirmiş ve bu durum sanatçının daha üretken olmasını sağlamıştır. Yine bu dönemden itibaren yazmış olduğu eserlerde hayat, insan ve toplum hakkındaki felsefi düşünceleri derinlik kazanmaya başlamıştır (Yılmaz, 2022: 15).

Sanatçının bu edebî faaliyetlerinin yanında tercümanlık yönünün olduğu ve tercüme faaliyetleriyle de uğraştığı da bilinmektedir. Şairin, ünlü İtalyan yazar Dante'nin "*İlahi Komedya*" adlı eserini Özbek Türkçesine çevirmesi dikkate değer bir örnektir. Bunun dışında dönemin ünlü yazarları arasında gösterilen Nekresov, Ukrainka, Şevçenko, Hamzatov, Quliyev'in eserlerini de tercüme edip Özbek edebiyatına kazandırır (Yaman, 1998: 612).

Abdulla Aripov; Ali Şîr Nevâyî, Babür Şah, Aybek gibi sanatçıların eserlerini okumanın yanı sıra Gafur Gulam, Hamid Âlimcan, Abdülhamit Süleyman Çolpan, Osman Nasır, Mirtemir, Abdulla Kahhar gibi sanatçıları da benimsemiş ve eserlerinde bu şairlerden yola çıkarak kendine has üslubu

oluşturmuştur. Ayrıca, 1960'lı yıllardan itibaren Özbek edebiyatına öncülük eden şahsiyetlerinden biri olduğu için birçok şairin yetişmesinde öncülük etmiştir. Yazmış olduğu şiirlerin tamamı yirmiye yakın dile çevrilmiştir (Yılmaz, 2022: 18-19).

Özbek edebiyatının bu çok yönlü şairi, 5 Kasım 2016 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde tedavi gördüğü hastanede yaşamını yitirmiş ve Taşkent'teki Şairler Mezarlığına defnedilmiştir (Yılmaz, 2022: 18).

Sanatçının tüm eserleri, "Tanlangan Asarlar" (Seçilmiş Şiirler) adı altında 8 cilt hâlinde yayımlanmıştır. Yayımlanan bu eserler içerisinde sadece şairin yazmış olduğu tüm şiirler değil aynı zamanda dramalar, destanlar, makaleler, denemeler, tercümeler, röportajlar, film senaryoları da yer almaktadır.

1.1. Abdulla Aripov'un Seçilen Şiirlerinde Muhteva

Abdulla Aripov, Özbek edebiyatında yazmış olduğu şiir, makale, deneme, destan ve tercüme faaliyetleriyle döneminin üretken sanatçılarından biridir. Edebî hayata atıldığı 1950'li yılların sonundan itibaren sosyal, siyasal, kültürel alanda azalan Sovyet baskısı edebiyat alanında da azalmaya başlayınca bu durumu fırsata çeviren yazar için uygun bir ortam oluşmuş oldu (Yılmaz, 2022: 155).

Şair, kendinden önceki Özbek edebiyatının ünlü sanatçılarının yaşamış olduğu baskılara tanıklık etmemesine rağmen yukarıda belirtilen Sovyet etkisi, eserlerini verdiği zaman diliminde de etkili olduğu için şiirlerinde ele aldığı konularda, eski dönemin izlerinin yansımalarını görmek mümkündür. Bahsedilen döneme ait toplumun içinde bulunduğu durum, devrin aydınlarını çeşitli fikirlere yönlendirmiştir. Bu yüzdendir ki toplumsal meselelerin edebiyat dünyasında belirleyici bir yönü olduğu için Abdulla Aripov da şiirlerinde bu hususlar üzerinde durmuştur.

Sanatçının şiirlerine bakıldığında konu ve tema bakımından geniş bir yelpazenin var olduğu görülür. Şiirlerinde aşk, tabiat, toplumun içinde bulunduğu karamsarlık, dönemin ağır şartlarına rağmen bağımsızlık için umut, toplumun içinde bulunduğu cehalet, çağdaşlık seviyesini yakalama, tarihin parlak sayfalarına göndermeler yapmaya kadar geniş bir saha görülür.

Aripov; çağdaşlık seviyesinin yakalanmasını ancak bilgiye, kültüre, edebiyata, dile önem verilmesi sayesinde olabileceğine inanmaktadır. Ona göre bu hususlar bir milletin bağımsızlığı için önemli değerlerdir. Sanatçı; toplumun hürriyetten yoksun olmasını, zamanın şartlarına uyamamasına yani cehalete bağlamıştır. Eserlerinde bu yüzden cehalete savaş açmıştır. Aripov'un arzu ettiği çağdaşlık, toplumdan ve kültürden kopuk bir medenileşme olmamıştır. Şair, toplumun sahip olduğu değerleri toptan değiştirmek yerine var olan değerleri geliştirerek yenilemek istemiştir.

Sanatçı, şiirlerinde içinde bulunduğu toplumun vicdanının millî sesi olmaya gayret göstermiştir. Bu yüzden Aripov'un şiirlerini kıymetli yapan husus da budur. İnsanların içinde bulunduğu psikolojik şartları çok iyi tahlil etmesi, yeri geldiğinde zaman ve tarihle hesaplaşması, edebî ve tarihî şahsiyetlerden bahsetmesi, tabiat ve vatan sevgisi vb. hususlar şairin içindeki özelde Özbekistan genelde Türkistan yurdunun yansıması olarak değerlendirilebilir.

Aripov, eserlerinde sadece Türkistan coğrafyasını işlememiş “*Sahipqiron*” adlı dramasında Türk tarihinin hâlen en tartışıl原因 konularından biri olan Yıldırım Beyazıd ve Emir Timur arasında geçen mücadeleyi de ele almıştır. Bu eserinde Emir Timur'un hükümlanlığı süresince yapmış olduğı faaliyetleri öven sanatçı, savaşlarda uyguladığı acımasız yöntemleri ve talanları da çarpıcı bir şekilde eleştirmiştir. İki devlet arasındaki fitnelerden, kıskırtmalardan ve mücadelenin sonundaki hazin olaylardan üzüntüyle bahsetmiştir (Yaman, 1998: 614).

Şairin şiirlerindeki anlatım tekniğı bakımından en dikkat çekici özelliklerinden başında, semboller ve mecazlar gelmektedir. Bu durumun nedeni, yukarıda da bahsedildiğı üzere içinde yaşadığı dönemin şartlarıdır. Aripov'un şiirlerindeki üslup, açık ve sade olmasına rağmen sembol ve mecazların varlığı, sanatçının vermek istediğı mesajı örtmektedir. Bu durum şiirlerinde “çok anlamlılık” a yol açmıştır.

Yukarıda da bahsedildiğı üzere felsefeden ahlaka, toplumsal değerlerden bireyin iç dünyasına değin pek geniş alanda şiirler yazan Aripov, bunun yanında vatan sevgisi, milletine duyduğı sevgi ve bağlılık, Özbekistan ve Özbek kimliğı, ana dil bilinci, tarihî ve edebî şahsiyetler, ülkenin tabii güzellikleri, yurt dışındaki gözlemleri ile ilgili pek çok şiir yazmıştır. Çalışmada ele alınan 233 şiirde de bu temaların varlığı hissedilmektedir. Bahsi geçen temalar hususunda şunlar söylenebilir:

1960'lı yıllardan itibaren edebiyat sahasında Sovyet rejiminin uygulamış olduğı baskı azalmış gözükse de vatanına ve milletine derin bir muhabbet besleyen ve şiirlerini bu minvalde yazmaya çalışan şairler için zorluklar maalesef devam etmiştir. Özellikle 1960 – 1970 yılları arasında geçen 10 yıllık süreç diğere sanatçılar gibi Aripov'u da zorlamıştır. Öyle ki 1980'li yıllarda resmî makamların kendisine karşı takındığı tutum yumuşamış gözükse de ideolojik kurumlarda görev yapan kişilerin şaire yönelik şikayetleri onlara daha yüksek mevkilerin kapılarını açmışken Aripov'u sıkıntıya sokmuştur. Sonraki yıllarda özellikle kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile şair hakkında kara propagandaya belli mihraklar tarafından devam edilmiş; bu durum şairin ülkesine ve halkına duyduğı muhabbeti daha da artırmıştır (Yılmaz, 2022: 156).

Yaşanılan coğrafyanın insanoğlu üzerindeki etkisi tartışılmaz bir gerçektir. Türkler de tarih boyunca çeşitli coğrafyalarda yaşamış, yaşadıkları coğrafyayı armağan olarak görmüşlerdir. Bazen aynı coğrafya çeşitli vazifeleri omuzlarına yük olarak bırakmıştır. Yer altı ve yer üstü zenginlikleri bakımından önemli bir bölge olarak kabul edilen Türkistan coğrafyası maalesef Doğu, Batı ve Güney

Türkistan olarak üçe bölünmüş, Çin ve Rusya bu bölünmenin baş mimarları olarak emperyalist hedeflerini gerçekleştirmişlerdir (Açık, 2013: 46).

İlk şiirlerini 1950'li yılların sonlarında veren Aripov, yukarıdaki politikaların tesiri neticesinde edebî eserlerde sıkça işlenen tek tip *Sovyet insanı*, *Sovyet vatani* düşüncesine karşı çıkma cesaretini göstererek eserlerinde Özbek kimliği, Özbekistan, Özbek yurdu gibi kavramları kullanarak bu duruma itirazını, vatanın kıymetinin bilinmesi gerekliliğini açıkça ifade eder (Açık, 2013: 47). Örneğin, bu düşüncelere karşı çıkışın ilk örneklerinden olan “*Men Nechun Sevaman O'zbekistonni*” şiirinde itirazını şu şekilde ifade etmiştir:

“Nechun bu tuproq deb yig'ladi Furqat,
O, Qashg'ar tuprog'i, Qashshoqmiding sen?!
Xo'sh, nechun sevaman O'zbekistonni,
Sababini aytgin desalar menga,
Shoirona go'zal so'zlardan oldin
Men ta'zim qilaman ona xalqimga:
Xalqim, tarix hukmi sen agarda
Mangu muzliklarga eltgan bo'lsaydi,
Qorliklarni makon etgan bo'lsayding,
Mehrimga bermasdim o'sha muzlarga?
Vatanlar,
Vatanlar,
Mayli, gullasin,
Bog' unsin mangu muzda ham, ammo
Yurtim, seni faqat boyliklaring-chun
Sevgan farzand bo'lsa kechirma aslo!” (Men Nechun Sevaman O'zbekistonni, 1964).

Yine *Vatan Uchun Yashaylik* adlı şiiri, yukarıdaki düşüncelere paralel bir örnek olarak gösterilebilir:

“O'n gulingdan bir guling ochilmagan derdilar,
Yo'llaringga sochqilar sochilmagan derdilar.
O'n guling ham charaqlab ochildi-ku, oh, yurtim,
Yo'llaringga zar-kumush sochildi-ku, oh, yurtim.

*O'zbekiston-yagona Vatan uchun yashaylik,
Vatan ichra bu go'zal chaman uchun yashaylik.*

*Aytmasinlar g'animlar, kimlargadir zor bu yurt,
Buyuk Sohibqironi, Alisheri bor bu yurt.
Alloh o'zi yetkazgan in'omini asragay,
To'g'rosini, taxtini, Islomini asragay.
O'zbekiston-yagona Vatan uchun yashaylik,
Vatan ichra bu go'zal chaman uchun yashaylik.*

*Kel, azizim, yonimga, yulduzmisan, oymisan,
O'zbekimsan hamisha, yupunmisan, boymisan.
Vatandoshim, shu tengsiz Vatanni kuylashaylik,
Zamon keldi, bizlar ham dunyoga bo'ylashaylik.*

*O'zbekiston-yagona Vatan uchun yashaylik,
Vatan ichra bu go'zal chaman uchun yashaylik.” (Vatan Uchun Yashaylik, 2001).*

Aripov, bu şiirde coğrafyayı, coğrafi mekânın güzelliklerini göstermiş olsa da burada asıl ifade edilmek istenen şey vatan kavramının kendisidir. Aynı zamanda bu toprakların Sovyet vatani olmadığı ve Sovyet insanı kimliğini kendisine yakıştıramadığı da söylenebilir.

Şiirlerinde Özbekistan'ın şanlı bir tarihe ve zengin kültürel öğelere sahip olduğunu çoğu kez savunan şair, ülkesinin farklı bölgelerini ve bu bölgelere ait tabii güzelliklerini de tanıtmayı ihmal etmemiştir. Örneğin, *Yurt Ramzi* adlı şiiri bu konuyla ilgili örnek gösterilebilir:

*“Otamsan, onamsan, o‘g‘lim, qizimsan,
Ko‘rar ko‘zimsanu aytar so‘zimsan.
Yurtboshim mehrini mujassam etgan
Qashqadaryo ramzi-yorug‘ yuzimsan.”* (Yurt Ramzi, 2006). (Yılmaz, 2022: 157).

İnsanoğlu kök saldığı coğrafyalarda kendi medeniyetlerini kurarak şehirlerini inşa etmiş, böylelikle kültürlerini muhafaza etmiştir. Bahsi geçen coğrafyaya bakıldığında Buhara, Semerkant, Taşkent (Şaş), Hive, Andican, Karşı, Nukuz gibi kentler kurulmuş, bu şehirler Türk-İslam medeniyetine büyük katkı sağlamışlardır (Açık, 2013: 48). Aripov da yazmış olduğu şiirlerinde bu şehirleri sıklıkla anarak onlarla gurur duymaktadır. *Quyash Shahri* adlı şiir, bahsi geçen açıklamalara örnek olabilir:

*“Eng teran chashmadek tinib, sizilib,
Asrlar qa‘ridan keladi xabar:
Ikki ming yil burun chayla buzilib,
Qo‘rg‘on barpo bo‘ldi, yaraldi shahar.*

*Turon yulduzlarin silsilasida
Chaqnadi yana bir qo‘lbola quyosh.
Ulug‘ shaharlarning bo‘ysirasida
Abadiy o‘rnini topa olgan Shosh.*

*Toshkentim, oftobsan, Sharqda nur sochgan,
Quyoshdek tutilding necha boralar.
Tosh mag‘zing chaqolmay tamshanib qochgan
Necha Qutayba-yu, necha Dorolar...*

*O‘zbekka maqtanish odatmas, garchand,
Bag‘rimni to‘lg‘azar ushbu kun g‘urur:*

*Toshkent Buxoro, Hevok, Samarqand,
Har biri jahonning bezagi bo‘lur.*

*Qalbing ko‘zi bilan nazar sol, inson,
Mana bu Mingarik, manov Ko‘kaldosh.
Moziyga bitsaydi zabon nogahon,
Erk deb qo‘zg‘alardi bunda har bir tosh.*

*Qadimiy Nasafda topdim tavallud,
Tanishdir Kushonning biyobonlari.
Ne baxtkim, dilimga soldi she‘riy o‘t
Toshkentning sehrli xiyobonlari.*

*Farzandman, bag'ringda kezurman men ham,
Sensan mening uchun maskan mo' 'tabar.
Toshkentdan boshlanur menga ham olam,
Dengizlardan nari, qit'alar qadar.*

*Ne-ne zilziladan chiqolgan omon.
Manglayi yarqiroq makonsan buyuk.
Baynalmilal ma'vo, asl qahramon,
Jahon tarixida noming bor suyuk.*

*Ishchisan, olimsan, arbobsan, me'mor,
Senga ham muntazir boqar yer yuzi.
Tinchlik degan joyda Toshkent ruhi bor,
Toshkent degan joyda osoyish so'zi." (Quyash Shahri, 1983).*

Aripov, bu ve buna benzer diğ er şi irlerde bahsi geç en ş ehirlerle gurur duyulmasının tek nedeninin doğa güzelliğ i taşı ması olmasını kabul etmemektedir. Bahsi geç en bu ş ehirler tabii güz elliklerinin yanında aynı zamanda hem Türk Dünyası'nın kadim kentleridir hem de tarihe damga vuran yerleş im yerleri olarak bilinir. Sanatç ı şi irlerinde bu merkezlere vurgu yaparak Özbekistan topraklarında yeniden baş langıc ın, zedelenen kimlik inş asının onarılması gerektiğ ini okuyucularına düş ündürtmektedir (Aç ık, 2013: 48). Bunun yanında bahsi geç en ş ehirlerin ş air tarafından "Turan yıldızları" olarak nitelendirilmesi de ilgi çekici bir detay olarak görülmelidir.

Aripov, yine yukarıdaki düş üncelere paralel olarak *Versal Xotiralari* adlı şi irinde Taş kent'in eski adı olan Ş aş ş ehrini, Batı'nın önemli merkezleri arasında gösterilen Paris, Roma, Londra'ya değ işmeyeceğ ini ifade eder:

*"Bir kuni G'afur G'ulam jasoratin aylab jam,
O'zbekning g'ururiga bo'ldi go'yo ko'zu qosh.
Dedi: Qadim Toshkentning nomin qilib mukarram
-Parij, Rumo, Londonga alishmayman seni, Shosh!" (Versal Xotiralari, 1997).*

Sovyetlerin yık ıcı faaliyetlerinden biri de etkisi altına aldı ğ ı milletlerin kimliğ ini unutturma yani toplulukları kimliksizleştirme hareketidir. Aripov, şi irlerinde bu düş üncelere karşı çı kmış , Kırgız, Kazak, Türkmen ve Özbeklerin Türk çatısı altında birleş tiğ ini, kimliklerinin ise Türk kimliğ i olduğ unu ifade etmiştir (Aç ık, 2013: 48) :

*"Bir yonda Turkmanim, Qirg'iz, Qozog'im,
Orolga termulgan Qoraqalpog'im,
O'zbekim, Tojigim-ko'zim-qarog'im,
Jam bo'lganda qatoridan ayrilmas.*

*Ayrilsa ayrilgay tog'lar qoridan,
Ayrilsa behimmat boy ham boridan,
Vafosiz ayrilgay do'stu yoridan,
Shoir xalqi ash'oridan ayrilmas.*

*Qo 'lga qalam oldim qutlug' bir kuni,
Mahtumquli she'rin bo 'lib maftuni,
Agar kuylar bo 'lsa Abdullo uni,
Bir umrga sho 'x toridan ayrilmas. ' (Ayrilmas, 1996).*

Abdulla Aripov; Ahmet Yesevî, Ali Şîr Nevâî, Babür gibi Türk edebiyatında derin izler bırakan şahsiyetlerin yanında Abdülhamid Süleyman Çolpan, Gafur Gulam gibi Özbek edebiyatına katkıda bulunan sanatçılardan da derin bir şekilde etkilenmiştir. Eserlerinde bu şairlerin betimlediği gibi insanların içerisinde bulunduğu zor ve ağır koşulları tasvir etmiş, bunun yanında insanların tarihine bakarak kendi güçlerine inanmalarını istemiştir (Yılmaz, 2022: 199).

Aripov'un seçilen 233 adet şiirine bakıldığında hem Özbek hem de dünya tarihinde derin izler bırakan şahsiyetlerin varlığı göze çarpar (Yılmaz, 2022: 199). Örneğin; Cengiz Han, Timur, Hüseyin Baykara, Mevlana Lütî, Mümin Mirza, Uluğ Bey, Babür Şah, Mahtumkulu, Askad Muhtar, Çolpan, Abdulla Kahhar, Aybek, Mukimî, Nekrasov, Lermantov, Puşkin, Habib Abdullayev, Gafur Gulam, Salican Şaripov, Bîrûnî, Mutal Burhan, Taceddin Hafız, Abdulla Tangriyev, Mahtumkulu, Samed Vurgun, Abay Kunanbayoğlu, Cengiz Aytmatov, Toktagul Satyganov, Zulfiya Israilova ve daha pek çok sanatçı onun şiirlerine konu olmuştur. Bunun yanında bahsi geçen bu isimlerin edebî ve tarihî yönlerinin yanı sıra bir kısmının ilim dünyasında, sportif faaliyetlerde, devlet yönetiminde mühim işler yapması da aynı zamanda dikkati çeken bir başka husustur. Aripov'un bu isimleri şiirlerinde sürekli anarak halkının geçmişini unutmamasını ve geleceğe umutla bakmasını amaçlamıştır. Bunun yanında Aripov, derin bir yara alan ulusal kimliği onarmaya çalışmıştır. Aşağıda verilen şiir parçaları da bu tespiti destekler niteliktedir:

*"Kechmishing bor chindan ham uzoq
Ilga 'y olmas barchasin ko 'zim
Maqtamasman moziyni biroq,
O 'tmishingni o 'ylayman bir zum.
Zabtga olib keng Osiyoni,
Bir zot chiqdi mag 'rur, davongir,
Ikki asr yarim dunyoni
Zir qakshatdi buyuk jahongir.
Aytgum, bu kun, u manim, manim.
O 'zbekiston, vatanim manim.*

*Bobolardan so 'z ketsa zinhor,
Bir kalom bor gap avvalida
Osmon ilmi tug 'ilgan ilk bor
Ko 'raygoniy jadvallarida.
Qotil qo 'li qilich soldi mast,
Quyosh bo 'lib uchdi tilla bosh.
Do 'silar, ko 'kda yulduzlar emas,
U, Ulug 'bek ko 'zidagi yosh.
Yerda qolgan, o, tanim manim,
O 'zbekiston, vatanim manim. ' (O 'zbekiston, 1964).*

*“Men Temurdan so ‘zlayinmi, so ‘zlayinmi Navoiydan,
Barchasini o ‘qigansiz, eshitgansiz yo roviydan.*

*Tarixingiz shundoq uzoq, jangu jadal desa ham bor,
Bosqin ham bor, toshqin ham bor, kasbu amal desa ham bor.*

*Bobur bo ‘lib so ‘radingiz qo ‘ni-qo ‘shni dunyolarni,
Mashrab bo ‘lib kezdingiz goh qashqir yurmas sahrolarni.”* (Turkistan Bolalariga, 1992).

Aripov, bunun yanında yeni neslin bu tarihi şahsiyetlere ilgisizliğine, onların hakkında bilgi edinmemelerine, dolayısıyla gayretsiz olmalarına âdeta isyan eder (Açık, 2013: 49) :

*“O ‘t ketsin u qora kunga-birovlarga qul bo ‘ldingiz,
Sharqu G ‘arbning o ‘rtasida oyoqosti yo ‘l bo ‘ldingiz.*

*Biroq iymon nuri doim oqib turgan qoningizda,
O ‘zingiz ham sezmagansiz, bir gavhar bor joningizda.”* (Turkistan Bolalariga, 1992).

Aripov, yaşamı boyunca pek çok ülke ve şehre seyahat etme fırsatı bulmuştur. Taranan şiirlere bakıldığında Aripov’un gittiği ülke ve şehirler şunlardır: Türkiye, İstanbul, Azerbaycan, Kazakistan, Ermenistan, Erivan, İtalya, Fransa, Cenevre, Versay, Osaka, Kyoto, Japonya (Yılmaz, 2022: 216). Şair, gittiği bu ülke ve şehirlerle ilgili gözlemlerini başarılı bir şekilde şiirlerine aktarmıştır. Ancak özellikle Avrupa’nın önemli merkezlerinde bulunduğu zamanlarda Doğu ve Batı arasındaki uçurumu görmüş, bunu da Doğu toplumlarının cehaletine bağlamıştır. Şair, bu yüzden cehaletten, geri kalmışlıktan kurtulmanın yollarını şiirlerinde arar. Doğu ve Batı kıyaslamasını yaparken aslında vurgulamak istediği husus da budur:

*“Yam-yashil o ‘rmon ichra qad ko ‘tarmish qasrlar,
Bu-Farang dahosining bus-butun, jamu ‘l-jami.
San ‘atda aylanmishdir bunda ne-ne asrlar,
Aks etmish barchasida Insonning shodlik, g ‘ami.*

*Boqsang, gumbazlar ichra maloiklar charx urar,
Samoviy manazaradan darak bergay har bir rang.
Go ‘yo kiprik qurshagan ko ‘zdek daxlsiz ular,
Gavharingni asrabsan, balli, senga, ey Farang.*

*Afsus, mening Vatanim asoratda qul edi,
Vayrona bo ‘lmish edi qancha qutlug ‘imorat.
Kitoblarim g ‘orat-u, saroylarim kul edi,
Erksiz elning qismati mudom shundan iborat.*

*Buyuk bobolarimning mozor toshlarin hatto
O ‘marib ketgan edi sur, qaroqchi karvonlar.
Bugun g ‘urbatda ular mung ‘ayib turar tanho,
Boqaman, bog ‘zimda tosh, dilim to ‘la armonlar.*

*O ‘tgan-ketgan tarixni qalamga olar bo ‘lsam,
Qo ‘shilib yig ‘larmidi ko ‘hna Yevropa o ‘zi.
Azaliy malomatni yuziga solar bo ‘lsam,
Bir karra qorayardi uning ham shon yulduzi.*

*Mayli, Versalni ko 'rib, tasanno aytay bu on,
Bul kabi mo 'jizalar mangu tursin jahonda.
Istiqlol keldi, shukr, do 'stim Alisher, ishon,
Ming bir Versal yaralgay ozod O 'zbekistonda.* (Versal Xotiralari, 1997).

Şairin bunun yanında *Luvr Muzeyida* adlı şiirinde adı geçen Louvre Müzesine duyduğu hayranlık da yukarıdaki fikirlere paralel bir örnek olarak gösterilebilir:

*"Boqib, o 'yga cho 'mdim Luvr uyida,
Tarixni bus-butun ko 'rarmikanman?
Payt kelib, O 'zbekning bir muzeyida,
Singan sopolchalik turarmikanman?!"* (Luvr Muzeyida, 1998).

Aripov'un şiirlerinde dikkat çeken bir diğer husus ana dili bilincidir. Kültürün taşıyıcısı konumunda olan dil sayesinde toplumların kimliklerini yaşatabileceğini düşünen şair, Sovyetlerin yürüttüğü tüm olumsuz politikalara rağmen ana diliyle konuşabildiğine, yazabildiğine sevinip *O 'zbekiston Davlati* adlı şiirinde şu dizelere yer vermiştir:

*"Ne-ne kamsituvlarni ko 'rgan shu boshim bilan,
Ona xalqim, qoshingda tizza bukib turibman.
O 'zbekcha gapirganda, bir chuqum oshim bilan.
Sadaqai baxting deb borim to 'kib turibman.* (O 'zbekiston Davlati, 1992).

Ona Tilimga adlı şiirinde konuştuğu, yazdığı dilini bülbül nağmesine benzeten şair, eğer dilini kaybederse her şeyi taklit eden papağan durumuna düşeceğini ifade eder:

*"Ming yillarkim, bulbul kalomi,
O 'zgarmaydi, yaxlit hamisha.
Ammo sho 'rlik to 'tining holi
O 'zgalarga taqlid hamisha.*
*Ona tilim, sen borsan, shaksiz
Bulbul kuyin she 'rga solaman.
Sen yo 'qolgan kuning, shubhasiz,
Men ham to 'ti bo 'lib qolaman..."* (Ona Tilimga, 1965).

Şairin şiirlerinde bir diğer dikkat çeken husus da Ali Şîr Nevâî'ye duyduğu derin hayranlıktır. Öyle ki ana dil bilincine sıklıkla değinen şair, Nevâî'yi "kimliğim" olarak nitelendirmektedir:

*"Ozod bo 'la oldi endi O 'zbekim,
Navoiy, Boburim, ya 'ni o 'zligim."* (Ukajonlarimga, 2002).

Buraya kadar belirtilen hususlardan hareketle millî kimliği oluşturmak için millî bir edebiyatın olması gerekir. Ancak özellikle 20. yüzyılda Sovyetlerin uygulamış olduğu politikalar edebiyat alanında da kendini göstermiş, bu durum Özbek Türklerinin edebiyatı için büyük bir tehdit oluşturmuştur. İçinde bulunduğu zor duruma rağmen, Abdulla Aripov da yaşadığı toplum içerisinde millî bilinci tekrar ortaya çıkarmak, zedelenen kimlik imajını düzeltmek için yazmış olduğu edebî

eserlerde söz konusu konular üzerinde titizlikle eğilmiş ve bu konular etrafında oldukça başarılı eserler vücuda getirmiştir.

1.2. Yapı Bakımından Fiiller

Yapı bakımından fiiller bahsine geçmeden önce fiil kavramı üzerinde durmak gerekir. Ergin, kökleri ikiye ayırarak isim köklerinin canlı ve cansız varlıkları, fiil köklerinin ise bu varlıkların yapmış oldukları hareketleri karşıladığını belirtir (Ergin, 2013: 108-109). Kâinata varlık ve hareket olmak üzere iki unsur olduğunu ifade eden Ergin, fiil köklerinin varlıkların yapmış oldukları hareketlerin dildeki karşılığı olduğunu söyler (Ergin, 2013: 108-109).

Kelime köklerini Ergin gibi isim ve fiil kökleri olmak üzere ikiye ayıran Korkmaz, bu iki kök arasında nitelik farkının olduğunu ifade eder. Ad kökleri, dilin kendi başlarına var olan bağımsız öğeleriyle eylem kökleri bağımsız değildir. Çünkü fiil köklerinin gerçekleşmesi için nesnelere ihtiyaç duyduğunu belirtir. Fiil köklerinin nesnelere bağımlı olmaları onları nesnelerin ortak ögesi hâline getirmiştir. Bu da nesnelerin yapmış olduğu harekette ortaklık sağlamaktadır. Birçok nesne aynı hareketi yapabilmekte, dolayısıyla bir hareket pek çok nesneyi bünyesinde barındırabilmektedir. Bu nedenle isim kökleri somut, fiil kökleri soyuttur (Korkmaz, 2014: 12-13).

1.2.1. Basit Fiiller

Korkmaz, “*Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*” adlı eserinde basit fiilleri kendi içerisinde anlamı olan ve daha başka öğeye ayrılamayan yapılar olarak tanımlar (Korkmaz, 2014: 488).

Banguoğlu ise Türkçede fiillerin genelde tek heceden oluştuğunu, ikiden fazla heceden oluşan yapıların ise ekler vasıtasıyla türetildiğini birtakım fiil örnekleriyle izah eder. Ancak ikiden fazla heceden oluşan bu yapıların şimdilik izah edilmesi zor olacağından bu kelimelerin de kök olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade eder (Banguoğlu, 1974: 145-146).

Ergin de yukarıdaki görüşlere paralel olarak Türk dilinde kelime köklerinin genelde tek heceli olduğunu, araştırmaların ve çalışmaların derinleştirilmesi neticesinde eski Türkçe devrinden bu yana kelimelerin tek sese indirilebileceğini belirtir (Ergin, 2013: 108-110).

Hacıeminoğlu “*Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller*” adlı eserinde kelimeleri isimler, fiiller ve edatlar olmak üzere üç kısma ayırır. Edatların tek kaldıklarında herhangi bir mana taşımadıkları için donmuş sözcükler olduğunu ifade ederken, isimler ve fiillerin ayrı kategorilerde değil, birbirinin içinde doğan, birbirine dayanan, iç içe kelimeler olduğunu ifade eder. Fiil köklerinin tek sesli olduğunu ifade eden Hacıeminoğlu, kök olarak kabul edilen bazı yapıların türemiş olduğunu iddia eder: *iz < i-z, kök < kö-k, san- < sa-n*. Tek heceye indirilen fiillerin gerçek kökler olduğunu belirtir

bu kökleri tek ünlüden ibaret fiiller ve bir ünsüz ve bir ünlüden ibaret fiiller olmak üzere ikiye ayırır (Hacıeminoğlu, 1992: 15-20).

Ercilasun da “*Kutadgu Bilig Grameri: Fiil*” adlı eserinde basit fiillerin, “parçalanamayan, kök hâlinde yapılar” olduğunu ifade eder. Yukarıda belirtilen düşüncelere yakın olduğu görülen Ercilasun, Türkolojideki araştırmaların ilerledikçe kelimelerin köküne gidilmekte ve bu durumun da fiil köklerinin tek heceli olduğu kanaatini uyandırdığını ifade eder. Eski metinlerle modern ağız ve lehçelerin detaylı incelendiği takdirde aslında türemiş zannedilen köklerin basit olabileceğini belirtir. Ercilasun, anılan eserinde fiil tabanlarını incelerken ses düzenine dayanan bir sınıflandırma yapar (Ercilasun, 2014: 29-30).

Abdulla Aripov’un seçilen şiirlerindeki fiillerle ilgili yapılan tasnifte yukarıda zikredilen çalışmalardan yararlanılmıştır. Bunun yanında fiillerin manalarını ve etimolojik izahlarını daha sağlıklı gösterebilmek için “*Özbek Tilining Izohli Lugati*”, Şevket Rahmatullayev’in “*Özbek Tilining Etimolojik Lugati*”, Tuncer Gülensoy’un “*Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*” adlı eserlerin yanında örnek olarak verilen Türkiye Türkçesi aktarımlarında, şiirsellikten kopmamak adına Tuğba Yılmaz’ın “*Abdulla Aripov’un Şiirleri Üzerine Dil ve Üslup Çalışması (İnceleme - Metin)*” adlı eserden de istifade edilmiştir.

1.2.1.1. Tek Ünlüden Oluşan Basit Fiiller

e- “i-, mevcut ol-”; (ÖTİL – V. Cilt / s. 37).

Neni **anglar eding**, sen-ku bir xilqat, / Milliard tuyg’ulardan qotgan sharora. “Neyi anlardın, sen bir hilkat, / Milyarlarca duygodan süzülmüş kıvılcım.” (53 / 13-14). *Olis o ‘rmonlarda qaysi bir zamon / Daraxt kesar edi O ‘zbek askari.* “Uzak ormanlarda bir zaman / Ağaç keserdi Özbek askeri.” (199 / 9-10). *Men uchun or eding, or bo ‘lgin xalqim, / Mudom ezgulikka yor bo ‘lgin xalqim.* “Benim için namustun, namus ol halkım, / Daima iyiliğe yâr ol halkım.” (218 / 1-2). *Qadim Turkistonning tanti o ‘g ‘loni, / Pokiza edingiz misli oq qog ‘oz.* “Kadim Türkistan’ın nazik evladı, / Temizdiniz ak kağıt misali.” (70 / 11/12). *Farista emasdirmiz, ushbu gapim sir emas, / Har uchragan eshonu, har sallalik pir emas* “Melek değildiriz, bu sözüm sır değil, / Her karşılaştığın molla, her sarıklı pir değil.” (128 / 21-22).

1.2.1.2. Bir Ünlü Bir Ünsüz Şeklindeki Basit Fiiller

eg- “düz olan bir şeyi eğik duruma getirmek”; (ÖTİL – V. Cilt / s. 20).

Sulton esa ham garchand o ‘z davrida Ulug ‘bek / Oddiy bir qulboboday qilichga **egdi** bo ‘yin “Sultan ise hem gerçi kendi devrinde Uluğ Bey / Basit bir Kulbaba gibi eğdi kılıca boynunu” (32 / 13-14). *Nadomat birla baqqayman vatansizlarga har doim, / Egib boshingni zor yig ‘lar, agarchi davlati qoyim* “Nedamet ile bakacağım vatansızlara her zaman / Eğip başını feryat eder, eğer devlet-i kaim” (123 / 11-12).

ek-

“yetiştirmek amacıyla bir bitkiyi toprağa gömmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 25).

*Ilmu ma ‘rifatga u doim oshno, / Gul **ekar** uyining tomigacha to.* “İlim ve marifete her zaman aşına, / Gül eker ta evinin damına dek.” (173 / 5/6). *Niholni-ku ekmoqlik savob, / Mevasini yemoq ham baxtdir.* “Fidanı dikmek sevaptır, / Meyvesini yemek de bahttır.” (233 / 3-4).

es- “rüzgâr esmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 57).

*Sen **esding-** ochildi yorning jamoli, / O, yurtim shamoli, yurtim shamoli.* “Sen esdin- açıldı yârin cemali, / Ey, yurdum rüzgârı, yurdum rüzgârı.” (33 / 5-6). ***Esgin,** ey, bog ‘larning jamoli kulsin, / Moviy nafas bilan to ‘lsin etaklar.* “Es, ey, bahçelerin cemali gülsün, / Mavi nefes ile dolsun etekler.” (33 / 25-26). *Uyg ‘onish yellari **esmoqda** takror, / Tabarruk ajdodlar ruhi senga yor.* “Uyanış yelleri esmekte yine, / Mübarek ecdatların ruhu sana yâr.” (104 / 9-10).

et- “(yardımcı fiil) etmek, yapmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 61).

*Ig ‘vo, hasad, fitna bilan to ‘lgan bu hayol, / Har onimda mingta **etdi** bir hasratimni.* “Fesat, haset, fitne ile dolmuş bu hayat, / Her anımda bin parça etti bir hasretimi.” (118 / 10-11). ***Etmog** bo ‘lib yurtim xomtalash, / Bosh ustingga keldi inqilob.* “Etmış olup yurdumu talan, / Baş üstüne geldi inkılap.” (38 / 83-84).

ez-

1. “ağır, zor bir duruma sokmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 23).

*Ukalarim bag ‘rim **ezar,** / Ajradik deb onamdan.* “Kardeşlerim bağrımı ezer, / Ayrıldık diye anamdan.” (20 / 27-28). *Olti oykim, meni xayol **ezar** beomon, / Olti oykim allakimlar pana-panadan* “Altı ay, beni hayal ezer acımasız, / Altı aydır, birileri sığınaktan” (21 / 90-91).

2. “eziyet etmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 23).

*Bir yuz o ‘ttiz yil qul bo ‘ldim senga, / O ‘zbekni shuncha yil **ezganing** yetar.* “Yüz otuz yıl sana kul oldum, / Özbek’e yıllardır eziyet ettiğin yeter.” (150 / 3-4).

esh- “yün, pamuk vb.ni bir araç yardımıyla büküp iplik durumuna getirmek, eğirmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 65-66).

*Avlodlar: / Bizlar esa u ipakdan **eshdik** arqonlar.* “Evlatlar: / Bizlerse o ipekten eğirdik halatlar.” (97 / 11-12).

il- “asmak, takmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 196).

*Yurtda g ‘oliblikning qutlug ‘yalovin / Hamisha yuksakka **ilar** Andijon.* “Yurtta galibiyetin kutlu bayrağını / Daima yükseğe asar Andican.” (173 / 1-2). *To ‘n yopib, bo ‘yniga nishon ham **ilgach,** / Ne ajab, mehmoning ta ‘zim etsa gar.* “Elbise örtüp, boynuna da nişan takınca, / Ne garip, misafirine saygı gösterse eğer.” (208 / 19-20).

in- “peyda olmak, belirlemek, ortaya çıkmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 212).

Qandoq aziz edi bir dona boshogʻ, / Topganda rang ingan yonoqlaringga. “Nasıl azizdi bir tane başak, / Renk gelmişti bulduğunda yanaklarına.” (90 / 20-21).

ich- “içmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 251-252).

Mayliga yovgʻon ich, lekin salomat, / Tinch oʻtgan har kuning, albatta, bayram. “Peki çorba iç, fakat selamet, / Rahat geçen her günün, tabii ki bayram.” (126 / 19-20). *Balki huv koʻringan moviy toʻlqinda / Suv ichgan goʻdakning nafasi ham bor.* “Belki boş görünen mavi dalgada / Su içen bebeğin hem nefesi var.” (35 / 15-16).

ol-

1. “bir şeyi elle ya da başka bir araç yardımıyla bulunduğu yerden kaldırmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 115-116).

Nosqovogʻin oldiyu / Kaftiga qoqdi, ammo “Enfiye kabını aldı / Avucuna vurdu, ama (202 / 21-22). *Qoʻlga qalam oldim qutlugʻ bir kuni, /Mahtumquli sheʻrin boʻlib maftuni.* “Ele kalem aldım kutlu bir gün, / Mahtumkulu şiirinin olmuş hayranı.” (138 / 41-42).

2. “genetik olarak bazı özellikleri taşımak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 116).

Barchaga barobar meros bu bashar, / Otadan qosh-koʻzni olgan oʻgʻildek. “Bütününüyle mirastır bu beşer, / Babadan kaşı, gözü almış evlat gibi.” (52 / 5-6).

3. “bir şeyi kazanıp elde etmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 116).

Olqaning oltin boʻlsin desam senga mabodo, / Yigʻib-terib turganing oʻzi oltindan afzal. “Altın olsun aldığın desem sana şayet, / Toplayıp yığdığının kendisi altından da güzel.” (179 / 1-2). *Qarangki, Istiqlol mukofotini / Olibmiz Birinchi Prezidentdan!* “Bakın ki, İstiklal ödülünü / Almışsınız Birinci Cumhurbaşkanı.” (144 / 15-16).

4. “ortadan kaldırmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 116).

Yursa tovoniga botmasin toki, / Yoʻldan olib qoʻying har xil toshlarni. “Yürüse topuğuna batmasın, / Alın yoldan her türlü taşları.” (196 / 7-8).

5. “soluk, nefes almak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 116).

Olgan har nafasing yangidir beshak, / Tajriba Xoliqqa aslan yarashiq. “Aldığın her nefesin tazedir şüphesiz, / Tecrübe asıl Allah’a yaraşır.” (215 / 19-20).

oq- “(sıvı maddeler için) bir yerden başka bir yere gitmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 181-182).

Tubanda qoʻsh daryo oqardi durkun, / Togʻlarning boshida yaltirardi zar. “Dibinde çift derya akardı durgun, / Dağların başında parlardı altın.” (156 / 27-28). *Koʻzidan yosh daryodek oqib, / Arang nafas olardi sulton.* “Gözünden yaş derya gibi akıp, / Zorlukla nefes alırdı sultan.” (226 / 11-12).

ot- “bir cismi bir yere doğru atmak, fırlatmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 156).

Soʻng daryo qaʻriga otdi kitobin, / Uning bir talabi edi ozodlik. “Sonra derya dibine attı kitabını, / Onun bir talebiydi özgürlük.” (79 / 7-8). *Raqibingni siltab osmonga otsang / Oyni koʻrib qaytar bira-toʻlasi.* “Rakibini silkeleyip gökyüzüne fırlatsan / Ayı görüp döner aynı zamanda.” (209 / 3-4).

osh- “geçilmesi güç bir yerin öte tarafına geçmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 172).

Mehru muhabbating misli otash-sel, / Dovon osh bexatar, sen saxiy karvon. “Şefkat ve muhabbetin tıpkı ateş-sel, / Geçit aş tehlikesiz, sen cömert kervan.” (182 / 9-10). Dengizlardan osha, tog‘lardan osha / Yurtim ko‘z o‘ngimda bo‘ldi namoyon. “Denizlerden aşip, dağlardan aşip / Yurdum göz önümde oldu âşikâr.” (223 / 5-6).

och-

1. “bir şeyi kapalı durumdan açık duruma getirmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 166).

Buyuk jangchilar ham varag‘ing ochib, / Alamlar sharhidan o‘tmadi aslo. “Büyük savaşçıların da sayfasını açıp, / Elemler şerhinden geçmedi asla.” (9 / 17-18). So‘ng “uf” deya ochsa yoqasin, / O‘zbek bo‘lib ko‘rinaverar. “Sonra ‘uf’ diye açsa yakasını, / Özbek olup görünür.” (228 / 23-24).

2. “çiçekli duruma gelmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 167).

Uning-ku quchoq‘ida cho‘llardan qolmas asar, / Abadiy muzliklar ham gul ochib ketar balkim. “Onun kucagında çöllerden kalmaz eser, / Sonsuz buzullar da gül açar belki.” (39 / 143-144).

3. *mec.* “içini dökmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 167).

U balki do‘stingga ochib dil, yurak, / To‘yida aytilmay qolgan bir tilak. “O belki dostuna açıp gönül, yürek, / Dügünde söylenmeden kalmış bir dilek.” (65 / 25-26).

4. “yarmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 167).

Yov taraf so‘radi: -Orqam, deb nechun / Oh chekding, ko‘ksingdan ochdik-ku yara. “Düşman tarafı sordu: ‘Arkam, diye niçin / Ah çektin, göğsünden açtık yara.” (103 / 3-4).

un- “(bitki, hayvan) büyümek, yetişmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 290).

Garchi doim ungaydir gulchechaklar bog‘imda, / Temur va Navoiyni eslaymiz takror-takror. “Gerçi her zaman yetişmiştir gül çiçekler bağımda, / Timur’u, Nevâi’yi hatırlarız tekrar tekrar.” (114 / 13-14). To‘qayzori bo‘lmasa gar sheru arslon qaydan unar, / Bir manzili bor ekanki, burgutlar ham kelib qo‘nar. “Çalılığı olmasa eğer aslan nasıl büyür, / Bir menzili varmış ki, kartallar gelip konar.” (116 / 41-42).

ur-

1. “batıcı, kesici bir alet yardımıyla batırmak, saplamak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 295).

Yetar, ey cholg‘uvchi, bas qil sozingni, / Bas, yetar, ko‘ksinga urmagil xanjar. “Kâfi, ey çalgıcı, bırak sazını, / Yeter, göğsüme vurma hançer.” (10 / 9-10). Bolg‘a bilan bir ursang uchragan har bir toshni, / Oltin qumi shovullab to‘kilgaydir bu yurtta. “Çekiçe vursan rastladığın her bir taş, / Altın kumu dökülecektir gürüldeyip bu yurttan.” (139 / 3-4).

2. “ses çıkarmak, ses vermek, çalmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 295).

Sokinu ulug‘vor bong urar soat, / O‘ylarim charog‘in yana yoqurman. “Sakin ve heybetli çalar saat, / Düşüncelerimin fitilini tekrar yakarım.” (56 / 9-10).

3. “hazırlamak, sunmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 295).

Ayon gapki, adolat elning ko‘z, qoshi bo‘lur, / Urgani un oshi-yu, so‘ksa so‘k oshi bo‘lur.
“Açık sözdür ki, adalet halkın gözü, kaşı olur, / Hazırladığı un aşısı ve öğüttüğü darı aşısı olur.” (128 / 41-42).

uy- “toplamak, yığmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 272).

Bizning uygan xirmonga / Chambar qilsang chechakdan “Bizim topladığımız harmana / Çiçekten çember yapsan” (75 / 49-50).

uz-

1. “güç yardımıyla kesmek, koparmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 267).

Necha asriy zanjirlarni tashladim uzib, / Haqqim yegan yovuz kuchlar ketdilar to‘zib. “Nice asrî zincirleri attım koparıp, / Hakkımı yiyen kötü güçler gittiler dağılıp.” (154 / 27-28).

2. “(bakış, söz) devam ettirmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 267).

Ko‘z uzalmay uzoq mahal termulib turdim, / So‘ng izidan ketaberdim boshim egikcha.
“Gözümü ayırmadan uzun zaman baktım, / Sonra izinden gidiverdim başım eğik.” (51 / 3-4).

3. “(yaşam hakkında) sona erdirmek, bitirmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 267).

Mening beshigimga otilgan ul o‘q, / Sizning umringizni uzgan ehtimol. “Beşiğime atılan o ok, / Sizin ömrünüzü sona erdirmiş muhtemel.” (63 / 27-28).

4. “bir nesnenin yerden bağlantısını kesmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 267).

Xo‘ja Ilg‘or qishlog‘ida yaxlit bir tosh bor, / Uni yerdan uza olmas uncha-muncha zot. “Hoca İlgar köyünde bütün bir taş var, / Onu yerden ayıramaz şöyle böyle zat.” (213 / 1-2).

uch-

1. “(kişi, nesne) havada yol almak, yükselmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 308).

Xohlasang, uchaver Marsdan nariga, / Xohlasang, falakning u burchiga bor. “Dilersen, uçuver Mars’tan öteye, / Dilersen, feleğin o burcuna var.” (40 / 39-40).

2. *mec.* “yok olmak, ortadan kaybolmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 308).

Ey, noziq o‘quvchim, uchmasin hushing, / Buyuk maqsad sari yetsa misralar. “Ey, nazik öğrencim, gitmesin aklın, / Büyük amaca doğru ulaşsa mısralar.” (14 / 63-64).

3. “atmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 308).

Hushyor boq, to foniyl umr kechadi, / Tegrangda turfa xil toshlar uchadi. “Dikkatli bak, fânî ömür geçer, / Çevrende türlü türlü taşlar atılır.” (65 / 1-2).

o‘l- “ölmek, can vermek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 151).

Lekin oftob poymol o‘lmas, / Kavaklarda qolmas oy nuri “Fakat güneş ezilip ölmez, / Kalmaz kovuklarda ay ışığı” (38 / 91-92). *Devlar qutulgandek Sulayman o‘lib, / Betizgin tuyg‘ular har yon*

yugurgay. “Cinler kurtulmuş gibi Süleyman ölüp, / Başiboş duygular her yana koşacak.” (124 / 17-18). *Men-ku, o‘ylamasman o‘zimni bukun, / Har qalay, el bilan o‘lmagan jonman.* “Ben kendimi düşünmem bugün, / Her nasılsa, halkla ölmemiş canım.” (144 / 9-10). *Bir qultum suvni ham ko‘p ko‘rsa hayot, / Go‘rni ham qizg‘ansa, payt kelib o‘lsang.* “Bir yudum suyu da çok görse hayat, / Mezarı da kıskansa, zamanı gelip ölsen.” (170 / 31-32).

o‘p- “dudaklarını bir şeye değdirmek, öpmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 158).

Shu munis Vatanning tuprog‘ini o‘p. / Bobo chinorlarning yaprog‘ini o‘p “Bu sevecen Vatan’ın toprağını öp. / Dede çınarlarının yaprağını öp” (192 / 14-15).

o‘r- “(ekin, ot vb.) biçmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 168).

Dalasiga asli arpani ekib, / Bug‘doy o‘rib olmas, albatta, hech kim. “Tarlasında aslında arpayı ekip, / Buğday biçemez, elbette hiç kimse.” (224 / 4-5).

o‘s- “büyümek, olgunlaşmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 173-174).

Abdulla, xanjarni o‘zingga urgin, / Sen o‘zing adashmay o‘sdingmi, nahot?! “Abdullah, hançeri kendine sapla, / Sen kendin yanılmadan büyüdü mü, ilginç?!” (14 / 31-32). *Kuzgi rayhondayin ma‘yus o‘sding sen, / Tabiat bermadi bilagingga kuch.* “Güz mevsimindeki reyhan gibi üzgün büyüdü sen, / Doğa vermedi bileğine güç.” (14 / 149-150).

o‘t-

1. “zaman geçmek, yitmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 181).

Shundayin shitob bilan o‘tdi-yu ketdi ko‘klam, / Za‘faron adirlarda tentirar endi quyun. “Şöyle hızla geçti gitti ilkbahar, / Safran tepelerde avare gezer fırtına.” (39 / 37-38). *Yillar o‘tayotir poyama-poya, / Yillar-umidlarga otashin charog‘.* “Yıllar geçiyor anlamsız, / Yıllar - ümitlere ateşli çırağ.” (43 / 1-2). *Tegrangda lol qotib, bosh egib tursin, / O‘tgan va o‘tajak yillar, asrlar.* “Etrafında susup, baş eğip dursun, / Geçmiş, gelecek yıllar, asırlar.” (43 / 35-36). *Lekin yoshligim ham o‘tar-ku esiz, / Bir vaqt yonganimdan balki yonmasman.* “Fakat gençliğim geçer ne yazık ki, / Bir zaman yandığım gibi belki de yanmam.” (53 / 63-64). *Zamona g‘alviridan / Har narsa o‘taverar.* “Zamanın eleğinden / Her şey geçiverir.” (88 / 11-12).

2. *mec.* “göçüp gitmek, vefat etmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 181).

O‘tdi Chingiz Og‘a, / Ulug‘ bir qissago‘y, tug‘ma donishmand. “Göçtü Cengiz Ağabey, / Büyük bir kıssacı, / doğuştan bilge.” (203 / 1-2).

3. “kuş ötmek, cıvıldamak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 181).

Shu on buta tagidan yo‘rg‘alab kaklik o‘tar, / Osmonda tomoshabin – muallaq so‘fito‘rg‘ay. “O an çalılıktan koşup keklik öter, / Gökyüzünde seyirci- asılı toygar kuşu.” (190 / 7-8).

o‘y- “sivri uçlu bir cisimle bir şeyi yontarak ya da delerek çukur oluşturmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 142).

Bundan ko‘ra bag‘rim o‘ysang / Bo‘lardi-ku, onajon. “Buna göre bağrımı oysan / Olurdu, anneciğim.” (20 / 51-52).

o'ch-

1. “(su sesi, ışık, ısı) kesilmek, sönmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 187).

Birdan tinib qolar shu betinch dunyo, / Hatto sharsharakning o'chganday sasi. “Birden donup kalır şu huzursuz dünya, / Hatta şelalenin kesilmiş sesi.” (34 / 9-10). *Oqar daryolaring hayqirib oqsin, / O'chgan mash'allarni mardlaring yoqsin.* “Akan deryaların çağlayıp aksın, / Sönmüş meşalelerini mertlerin yaksın.” (104 / 5-6).

2. “sona ermek, bitmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 187).

“Uzilgan bir kiprik abad yo'qolmas”, / Shoirning satri bu - o'chmas tafakkur. “ ‘Kesilmiş bir kiprik ebet yok olmaz,’ / şairin satırı bu, - sona ermez tefekkür.” (217 / 9-10).

2. *mec.* “(duygu, hatıra) sönmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 187).

Bu sokin elda ham ivirsir bahor, / O'chgan xotiralar chirog'in yoqib. “Bu sakin diyarda da koşuşturur bahar, / Sönmüş hatıraların mumunu yakıp.” (23 / 57-58).

1.2.1.3. Bir Ünlü Bir Ünsüz Bir Ünlü şeklindeki Basit Fiiller

ari- “eksilmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 97).

Kulgu arimasin lablardan, ammo- / Taqdir erkalatti bizni har qalay.. “Gölüşler eksilmesin dudaklardan, ama- / Takdir şımarttı bizi nasıl olduysa...” (14 / 175-176).

aya- “çekinmek, esirgemek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 125).

Mehmon joy so'rasa, ayamay hatto,- / Unga jonini ham bergan O'zbekman. “Misafir yer istese, çekinmeden hatta,- / Ona canını da veren Özbek'im.” (29 / 7-8). *Vurg'unning she'ri deb jon cheksa O'zbek, / Ozor ham ayarmi G'afurdan jonni.* “Vurgun'un şiiri diye can atsa Özbek, / Azerî de esirger mi Gafur'dan canını.” (74 / 21-22).

eri- “erimek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 46).

Oqqan daryolaring qaytadan oqsin, / Hali erimagan qorlaring bordir. “Akan deryaların yeniden aksın, / Hâlâ erimemiş karların vardır.” (107 / 13-14).

o'qi-

1. “okumak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 190).

Tinglamasa o'zgalar agar, / O'z-o'zimga she'r o'qiyman men. “Başkaları dinlemezse eğer, / Kendi kendime şiir okurum ben.” (25 / 8-9). *Shoir ukam, o'qi, Maxtumlulini, / Hikmatga yo'g'rilgan pandu nasihat.* “Oku, şair kardeşim, Mahtumkulu'nu, / Hikmetle yoğrulmuş öğüt ve nasihat.” (212 / 1-2).

2. “anlatmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 191).

Ha, buyuk shoirlar qadami o‘chgan, / Hech kim mavjlaringdan o‘qimas tuyg‘u. “İşte, büyük şairlerin ayak izleri kaybolmuş, / Hiç kimse dalgalarından anlatmaz duygu.” (53 / 29-30).

o‘ra-

1. “örtmek, sarmak”; (ÖTİL – V. Cilt / s. 161).

Loyimni qorganda momiqqa o‘rab, / Yo‘rgaklab olgandir balkim Xudoyim. “Toprağı karıp pamuğa sardığında, / Kundaklayıp almıştır belki Allah’ım.” (197 / 7-8).

2. “kuşatmak”; (ÖTİL – V. Cilt / s. 161).

Miyamni xayollar o‘radi, / Men uni o‘ylamay netayin. “Hayaller beynimi kuşatır, / Ben onu düşünmeyip ne edeyim?” (99 / 3-4).

3. “bezemek, süslemek”; (ÖTİL – V. Cilt / s. 161).

Agar qo‘yib bersa, keng jahonni ham / Zarga o‘raguvchi O‘zbekistonsan. “Eğer bıraksa, koca cihanı hem / Altınla süsleyen Özbekistan’sın.” (29 / 35-36).

1.2.1.4. Bir Ünlü, İki Ünsüz Şeklindeki Basit Fiiller

elt- “götürmek, taşımak”; (ÖTİL – V. Cilt / s. 34).

Shu bayroq nomimizni / Eltdi yiroq-yiroqqa “Bu bayrak namımızı / Götürdü çok uzaklara.” (88 / 61-62). *Mana, kompyuter ham zamon talabi, / Raketa odamni eltgay samoga.* “İşte, bilgisayar da zaman isteği, / Roket de insanı taşıyacak gökyüzüne.” (215 / 13-14).

ort- “yüklemek”; (ÖTİL – III. Cilt / s. 141).

Sen-chi, mehvaringda aylanasan tek, / Yaxshiyu yomonni yelkangda ortib. “Sen, ekseninde dönersin sakın, / İyi ve kötüyü omzuna yüklemiş.” (35 / 47-48).

o‘rt- *mec.* “kapatmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 171).

Farzandman shu buyuk asrimga beshak, / Men ham uning uchun dilni o‘rtarman. “Evladım bu büyük asrıma şüphesiz, / Ben de onun için gönlümü kapatırım.” (53 / 33-34).

1.2.1.5. Bir Ünlü, Bir Ünsüz, Bir Ünlü, Bir Ünsüz Şeklindeki Basit Fiiller

anqi- “kokmak, yayılmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 89).

To‘rt tarafqisib kelib, nogahon jala quysa, / Olamga anqib ketar xil ko‘kat, ming xil o‘t. “Dört taraf sıkıştırıp, aniden sağanak yağsa, / Cihana yayılır kokusu bin bir çeşit zerzevat, bin bir çeşit ot.” (39 / 31-32). *Atir hidi anqir iliq havoda, / Bahor kezar cho‘l, adirda, sahrada.* “Keskin kokar hoş havada, / Bahar gezer bozkırda, tepede, sahrada.” (58 / 5-6).

erin- “üşenmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 47).

Oxir o ‘qidilar erinmay sira / Dunyo davlatlarin uzun ro ‘yxatin. “Sonunda okudular üşenmeden asla / Dünya devletlerinin uzun listesini.” (206 / 15-16).

eshit- “kulakla algılamak; duymak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 65).

Men ham Koshg ‘ariydan, Registongacha / Ko ‘rgan-eshitganim sanadim bir-bir. “Ben hem Kâşgarî’den Registan’a dek / Gördüğümü, işittiğimi saydım bir bir.” (91 / 20-21). *Meni eshitmassiz ehtimol hech ham, / Biroq, yetkazadi xufyalariningiz.* “Beni duymamışsınız belki de hiç, / Fakat, ulaştı sırlarınız.” (172 / 3-4).

unut- “unutmak, hatırdan çıkarmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 291).

Ne ajabki, barhayot G ‘afur G ‘ulom kalomin / Qirg ‘izlar ham unutmay, aylab turgan bo ‘lsa yod. “İlginçtir ki, canlı Gafur Gulam kelâmını / Kırgızlar da unutmadan, etmiş olsa yâd.” (42 / 15-16). *Mayliga bir daqiqa / Unutgin turfa kekni.* “Tabii ki bir dakika / Unut türlü kini.” (88 / 59-60). *Unutmay turibsiz balki, har qalay, / Bobom Amir Temur shapaloq ‘ini.* “Belki unutmamışsınızdır, her nasılsa, / Dedem Emir Timur’un tokadını.” (172 / 39-40).

o‘mar- “çalmak, hırsızlık yapmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 152-153).

Buyuk bobolarimning mozor toshlarin hatto / O ‘marib ketgan edi sur, qaroqchi karvonlar. “Büyük dedelerimin mezar taşlarını bile / Çalmışlardı hayâsız, haydut kervanlar.” (141 / 29-30).

1.2.1.6. Bir Ünlü, Bir Ünsüz, Bir Ünsüz, Bir Ünlü, Bir Ünsüz Şeklindeki Basit Fiiller

engash- “eğilmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 39).

Otga qamchi urar kerosinfurush, / Bir kampir engashib ko ‘cha supurur. “Kamçı vurur ata yağ satıcı, / Yaşlı bir kadın eğilerek sokağı süpürür.” (14 / 259-260).

entik- “iç çekmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 41).

Yurtimiz nomini eshitib nogoh, / - Biznikilar, - dedi entikib. “Yurdumuzun namını duyup ansızın, / -Bizimkiler, - dedi iç çekip.” (37 / 11-12). *Entikib ketadi nogoh yuragim, / Mash ‘um bu so ‘zlarni tinglaganim dam.* “İç çekip ansızın yüreğim, / Uğursuz bu sözleri dinlediğim zaman.” (85 / 5-6).

o‘qray- “hiddetlenerek bakmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 192).

Bilaman, ortimdan kimdir o ‘qrayib, / Qarab o ‘tiribdi xuddi shu zamon. “Bilirim, ardımdan kim hiddetlenerek, / Bakıp durmuştu tıpkı o zaman.” (14 / 249-250).

1.2.1.7. Bir Ünsüz, Bir Ünlü Şeklindeki Basit Fiiller

de- “demek, söylemek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 594).

Yig ‘lama, deb qo ‘llarimga / Tutqazarlar so ‘ng tobut. “Ağlama, diye ellerime / Tutuştururlar son tabutu.” (20 / 15-16). *Buddiy kindidiga barmog ‘in tirab / Markaz mana men deb turardi.* “Buda parmağını dayayıp merkezine / İşte merkez ben diye dururdu. (91 / 16-17). *Ko ‘zingga surt deding, faromush bo ‘lgan / Tabarruk, muqaddas mozorlarimni.* “Gözüne sür dedin, unutulmuş / Mübarek,

mukaddes mezarlarımı.” (134 / 14-15). *Mard kishi ko ‘p degay hatto o ‘zini, / Rizqin topgan bozoridan ayrilmas.* “Yiğit kişi çok diyecek hatta azına / Rızkını elde ettiği pazarından ayrılmaz.” (138 / 23-24). **Demishlar** *uni goh misli imtihon / “Musofir bo ‘lmasdan musulmon bo ‘lmas.* “Ona söylemişler bazen imtihan gibi / Misafir olunmadan Müslüman olunmaz.” (170 / 3-4).

ye-

1. “yemek yemek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 9-10).

Muruvvat neligin bilmas mehnonim, / Ko ‘zi och, yeb to ‘ymas, beqo ‘nim gadoy. “Mürüvvetin ne olduğun bilmez misafirim, / Gözü aç, yiyip doymaz, gözü doymaz dilenci.” (102 / 1-2). *Sargashta qushlar ham doim, galma gal / Bu yurtdan rizqini terib yeganlar.* “Şaşkın kuşlar da her zaman, ardı sıra / Bu yurdun rızkını toplayıp yemişler.” (171 / 11-12). *Yuraklari muz bo ‘lsa ham muz yegay biroq, / Beti qursin, bu joylarga kela ko ‘rma bolam.* “Yürekleri buz olsa hem buz yiyecek ancak, / Yüzü kurusun, bu yerlere gelme, çocuğum!” (108 / 7-8).

2. *mec.* “içini kemirmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 9-10).

Hech kimni mushtoqlik dardi yemasin, / Meni olib keting o ‘z diyorimga. “Hiç kimseyi iştihak derdi yemesin, / Beni alıp gidin kendi diyarıma.” (76 / 15-16).

3. “vurulmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 9-10).

Botir ko ‘kragidan o ‘q yedi bir kun, / Vo, orqam! -dediyu tortdi cho ‘ng na ‘ra. “Yiğit göğsünden ok yedi bir gün, / Eyvah, arkam! -dedi ve attı büyük nara.” (103 / 1-2). *Falloh manglayidan o ‘q yeydi bugun, / Sig ‘inib turgan chog ‘ parvardigorga.* “Çiftçi alnından ok yer bugün, / Sığındığı zaman Yaradan’a.” (185 / 19-20).

1.2.1.8. Bir Ünsüz, Bir Ünlü, Bir Ünsüz Şeklindeki Basit Fiiller

ber-

1. “üzerinde veya elinde olan bir şeyi birisine vermek, lütfetmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 235).

Chunki shukuhin berdi xalqimga buyuk shuur, / Buyuklikdan buyuklik tug ‘ilib kelgan doim. “Çünkü yüceliğin halkıma büyük şuur verdi, / Yücelikten yücelik doğmuş her zaman.” (39 / 145-146). *Aqcha bersang, oyog ‘ingni yalaydi bular, / Rost gap yoqmas, yolg ‘onlarni qalaydi bular.* “Akçe versen, ayağını yalar bunlar, / Doğru söz yakışmaz, yalanları katlar bunlar.” (108 / 9-10).

Unda bitilgandi: “Ahli dunyoga / Berdim iqtidoru nasibayu kom. “Orada yazılmıştı: ‘Dünya ehline / İktidar ve nasibi verdim hoşnut.” (156 / 57-58). *Ummon bermadimu, ko ‘ngli to ‘lsin deb / Berdim ushbu elga ummonday yurak.* “Umman vermedim, dolsun gönlü diye / Verdim bu halka umman gibi yürek.” (156 / 61-62).

2. “dünyaya getirmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 235).

Xalqim, tengsiz farzandlar bergansanu dunyoga, / Zar qog ‘ozga ishqiboz murg ‘day ustin yopgansan. “Halkım, benzersiz evlatlar vermişsin âleme / Altın kâğıda hayran tavuk gibi örtmüşsün üstünü.” (54 / 17-18).

bez- “bezemek, usanmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 211).

Xonanishin kunlardan bezib kelgandim asli, / Cheksiz cho ‘llar gardini aylasam derdim tavof. “Evcimen günlerden usanıp gelmiştim aslında, / Sonsuz çöller tozunu etsem derim tavaf.” (62 / 5-6).

O'zining g'alvali burjidan bezib, / Boshqa dunyolarni quchmoq istaydi. "Kendisinin sıkıcı burcundan bezip, / Başka dünyaları kucaklamak ister." (176 / 7-8).

bil-

1. "bilmek, bir şey hakkında bilgi sahibi olmak" ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 263).

Butun dunyo biladi ijodkor Chingiz nomin, / Azamat xalq, shuhrating bundan ham bo'lsin ziyod. "Bütün dünya sanatkar Cengiz namını bilir, / Büyük halk, şöhretin bundan da olsun fazla." (42 / 13-14). *Orada qandayin muloqot bo'ldi / Bitta men bilaman va bilgay tuproq. "Arada nasıl görüşme oldu / Bir ben bileceğim ve bilecek toprak."* (231 / 3-4). *Faqat bilganingni olgil qalamga, / Buni ham o'rgangil Maxtumlidan. "Yalnız bildiğini al kaleme, / Bunu da öğren Mahtumkulu'ndan."* (212 / 7-8).

2. "anlamak" ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 263).

Va lekin bilmadim, mening qonimda / Qaysi bir bobomning xislati ko'proq. "Fakat anlamadım benim kanımda, / Hangi dedemin hasleti daha fazla." (52 / 3-4). *Oxir Xoliq keldi shundoq qarorga: / "Iblis qudratimni, mayliga, bilsin."* "Artık Allah vardı böyle bir karara: / 'İblis kudretimi, pekâlâ, anlasın.'" (156 / 77-78).

3. "kabul etmek, tanımak" ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 263).

Shurkim, o'z-o'zini tanidi kekxa jahon, / Ya'ni O'zbek Davlatin jumlai jahon bildi. "Şükür, kendi kendini tanıdı ihtiyar dünya, / Yani Özbek Devleti'ni cümle cihan kabul etti." (114 / 7-8).

bit-

1. "bitmek, sona ermek" ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 283-284).

Anqayganda qoqib olar hatto tishingni, / Buzib berar bitib turgan oson ishingni "Şaşırdığında vurup alır hatta dişini, / Bozuverir bitmiş kolay işini" (108 / 13-14). *Bobolardan meros – bitmagan bu ish, / O'zbekning qay mahal bilagi toldi. "Dedelerden miras- bitmeyen bu iş, / Özbek'in ne zaman bileği yoruldu."* (77 / 15-16).

2. " (vücudun bir uzvu için) güçsüz kalmak, zayıflamak" ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 284).

Hurlikniyu saodatni mubarakdod etgum, lekin / Aytib qo'yay, qulog'ingiz bitgan ekan sekin-sekin. "Özgürlük ve mutluluğu mübarek edeceğim, lakin, / Söyleyeyim, kulağınız sağırlaşmış ağır ağır." (116 / 17-18).

3. *mec.* "dile gelmek" ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 284).

Mabodo o'simlikka / Zabon bitsa, albatta, / Paxta nabi eng avval / O'zbekcha gapirardi. "Şayet bitki / Dile gelse, elbette, / Pamuk nebi en önce / Özbekçe konuşurdu." (75 / 29-30-31-32).

boq- "bakmak" ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 348).

Kech kuz edi, men seni ko'rdim, / Derazamdan boqardi birov. "Güzün sonuydu, ben seni gördüm, / Pencereyden bakardı biri." (38 / 111-112). *Ko'kka boqsam, o'yimni chulg'aydi cheksiz samo, / Yerga boqsam, dikkash deb tingladim Jayhun so'zin. "Göge baksam, düşüncemi sarar sonsuz sema, / Yere baksam, samimi diye dinledim Ceyhun sözünü."* (62 / 27-28).

bor-

1. “ulaşmak, vasıl olmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 316).

Xohlasang, uchaver Marsdan nariga, / Xohlasang, falakning u burciga bor. “Dilersen, uçuver Mars’tan öteye, / Dilersen, feleğin o burcuna var.” (40 / 39-40). *U kunlarni ko’rish bizga nasib etgaymi, / Iltijomiz Yaratganga borib yetgaymi.* “O günleri görmek bize nasib olacak mı, / Yalvarışımız Yaradan’a varıp ulaşacak mı? (154 / 3-4). *Balki sen bilmassan, nimadir savob, / Balki yaxshilikka bormagan qo’ling?* “Belki sen bilmezsın, nedir sevap, / İyiliğe belki varmamış elin?” (153 / 5-6). *Ko’hna shajarani chuvatsang agar, / Uchi borib yetgay Odam Otaga.* “Eski soy kütüğünü kaleme alsan şayet, / Ucu varacak Âdem Ata’ya.” (216 / 9-10).

2. “sürmek, devam etmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 316).

Ana, yo’l chetida borar qurilish, / G’isht teruvchi yigit dorbozday yurar. “İşte, yol kenarında sürer inşaat, / Tuğla ören yiğit cambaz gibi yürür.” (14 / 257-258).

bos-

1. “yürümek, adım atmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 322).

Qadamingni bosa ko’rma, yovuz bu tuproq, / Chumolining taniga ham solgaydir titroq. “Adımını atma, kötü bu toprak, / Karıncanın bedenine de salacaktır korku.” (108 / 5-6).

2. “ayak tabanını bir yere veya bir şeyin üzerine koymak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 322).

Baxtiyor juftiga egilib andak / Bosadi to’ning etagini ham. “Bahtiyar çiftine eğilip biraz / Basar elbisenin eteğine hem.” (208 / 11-12).

3. “baskın yapmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 323).

Chapay askarlari keldilar bosib, / Bosib keldi oqlar ustiga. “Çapayev’in askerleri geldiler basıp, / Basıp geldi aklar üstüne.” (37 / 1-2).

4. “kaplamak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 323).

Deymizki, olamni bug’doyzor bossin, / Yer yuzida faqat yangrasin kulgi. “Deriz ki, dünyayı buğday tarlaları bassın, / Yeryüzünde sadece çınlasın gülüşler.” (14 / 233-234).

5. “yığılmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 324).

U bir zamon quduqning tubida qolgan ekan, / Suv ko’zin ochay desa- bosib qolibdi tuproq. “Bir zaman o kuyunun dibinde kalmışmış, / Su gözünü açayım deyince – yığılmış toprak.” (39 / 81-82).

6. “bitmek, yeşermek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 324).

Hazrati Xizr emas, Jayhinning sasi yurar, / Saksavul bosib yotgan cho’llarning ma’vosida. “Hazret-i Hızır değil, Ceyhun’un sesi gider, / Saksaul biten yaşlıların barınağında.” (39 / 107-108).

7. “bir duyguyu bastırmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 324).

Endi netib bo‘lsa ham / Bosmoq kerak xumorni. “Şimdi ne yapıp edip / Bastırmak gerek arzuyu.” (202 / 25-26).

bot-

1. “saplanmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 330).

U senga yetkazmas behuda ozor. / U aslo ko‘ksinga o‘q kabi botmas. “O sana ulaşmaz boşuna azar. / O asla göğsüne saplanmaz, ok gibi.” (65 / 12-13).

2. “batmak, gark olmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 330).

G‘alvali dunyoning ko‘ziga qarab, / Janggohlarda goho qonlarga bata “Gamlı cihanın gözüne bakıp, / Savaş meydanlarında bazen kanlara batıp” (195 / 1-2).

3. “(güneş, ay) batmak, kaybolmak”; (ÖTİL – I. Cilt / s. 330).

Olis fazolarga ketgan ham qaytar, / Botguvchi quyosh ham chiqar bilmay had. “Uzak fezalara giden de döner, / Batan güneş de doğar bilmeden had.” (22/9-10). *Tulporlari, toylari bor bu yurtning, / Botmaydigan oylari bor bu yurtning.* “Küheylanları, tayları var bu yurdun, / Kaybolmayan ayları var bu yurdun.” (161 / 1-2).

bur-

1. “bir şeyin yönünü değiştirmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 380).

Qancha shamollarga yuzimni burdim, / Ulardan esdilar turfa xil nafas. “Nice rüzgârlara çevirdim yüzümü, / Onlardan esti her türlü nefes.” (33 / 13-14). *Topolmay bir chora, topolmay imkon / Yo‘lin yolg‘izlikka burgan yoshligim.* “Bulamadan bir çare, bulamadan imkân / Yolunu çevirmiş yalnızlığa gençliğim.” (198 / 15-16).

2. “farklılaştırmak, değiştirmek, başka yöne çekmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 380).

Gina qilish endi bas, gapni har yoqqa bursang, / Xilma-xil kuduratlar chiqa berar qatma-qat. “Sitem etmek şimdi kâfi, sözü her yana çeksen, / Türlü türlü kudretler ortaya çıkıverir kat kat.” (39 / 57-58).

buz- “bozmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 363).

Va shu ulkan dunyoning kemtigidan bo‘layman, / Unda birov qurada, birov buzar bemalol. “Ve şu kocaman dünyanın eksikliğini ölçerim, / Orada biri kurar, diğeri bozar rahatça.” (32 / 3-4). *Anqayganda qoqib olar hatto tishingni, / Buzib berar bitib turgan oson ishingni* “Şaşırdığında vurup alır hatta dişini, / Bozuverir bitmiş kolay işini” (108 / 13-14).

bo‘l-

1. “meydana gelmek, vuku bulmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 412).

Qalbmida bo‘ladi yolg‘iz bir ra‘yim: / Xiyonat bo‘lmasa deyman hech kimda “Kalbimde olur yalnız bir fikrim: / Hainlik olmasa derim hiç kimsede” (14 / 226-227). *G‘afur G‘ulom uchun bir yil nima bo‘libdi, / Bu manguilik yo‘lidagi birinchi qadam.* “Gafur Gulam için bir yılda ne olmuş, / Bu sonsuzluk yolundaki birinci adım.” (27 / 3-4).

2. “(yardımcı fiil) olmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 412).

Omad hamroh erur barchangizga ham, / Siz Ozbek diyorin faxri bo'lgaysiz. “Baht dosttur, cümlelize hem, / Siz Özbek diyarının övüncü olacaksınız. (163 / 19-20). *Shoirsiz, yaxshisi, qolingiz, Mirzo, / Mushfiq yurtingizda bir shoir bo'lib.* “Şairsiz, açıkçası, kalınız, Mirza, / Sevecen yurdunuzda bir şair olup. (81 / 29-30). *Gohi ona kabi bedor boshimda, / Gohida bir singil misoli bo'lib.* “Bazen anne gibi uykusuz başımda, / Bazen de bir kız kardeş misali olup.” (90 / 30-31).

3. “bulunmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 412).

Cho'pon, baxshilarning bazmida bo'ldim, / To'ymadim hikoya, naqlaridan... “Çoban, ozanların meclisinde bulundum, / Doyamadım, hikaye ve masallarına... (6 / 11-12).

jil- “ilerlemek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 86).

Bu kun she'ri chiqqan shoirday dunyo / Jilmayib qo'yadi barchaga masrur. “Bugün şiiri çıkmış şair gibi dünya / İlerlemezdı hepsine mesrur.” (23 / 117-118).

jo'sh-

1. *mec.* “duygu ve düşünceleri güçlü bir şekilde dışarı vurmak; çağlamak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 119).

Sayr etib yurarkan olis Yaponada, / Ajib faxr hisi jo'shardi qonda “Seyredip yürürmüş uzak Japonya'da, / Garip bir övgü hissi coşardı kanda” (191 / 1-2). *Hazrat Navoiyning nazari tushgan, / Yuragida balki sh'er qoni jo'shgan.* “Hazreti Nevayi'nin gözüne ilişmiş, / Belki yüreğinde şiir kanı coşmuş.” (45 / 1-2).

2. *mec.* “içten içe kaynamak, heyecanlanmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 119).

Istiqlol shavqida jo'shgan Toshkentim, / Yurtboshim nazari tushgan Toshkentim. “İstiklal şevkinde coşmuş Taşkent'im, / Yurtbaşımın bakış attığı Taşkent'im.” (166 / 1-2). *Kimdir Vatan deya jo'shsa, hoynahoy, / Bir hovuch tuproqni o'psa qaltirab* “Kim Vatan diye coşsa, muhtemel, / Bir avuç toprağı öpse titreyip” (170 / 9-10).

kel-

1. “ulaşmak, varmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 347-348).

Ovoz keldi u yoqdan: / -Mana, nosni otdim, -deb. “Ses geldi o taraftan: / -İşte, enfiyeyi attım, -diye.” (202 / 33-34). *Men sening visolingni ko'rgali keldim atay, / Mavjlaringga qo'shilib jo'sha bilmadim biroq.* “Ben senin visalini görmek için geldim bile bile, / Ancak, dalgalarına katılıp coşamadım.” (39 / 133-134).

2. “belli bir süre dolmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 348).

Payt keldi aytmoqqa, gapning xonasi, / Ey, O'zbek onasi, O'zbek onasi. “Zamanı geldi anlatmaya, sözün hanesi, / Ey, Özbek annesi, Özbek annesi.” (152 / 39-40). *Issiq jon, deydilar, jon bo'lsa bo'lar, / Payt kelsa chechak ham sarg'ayar, so'lar.* “Samimi gönül, derler, can olursa olur, / Zamanı gelirse çiçek de sararır, solar.” (76 / 5-6).

3. “dünyaya gelmek, doğmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 348).

*Keldi asr og‘ushiga ertasi porloq, / Beshigida qiqir-qiqir kulgan chaqaloq. “Geldi asrın kucağına geleceği parlak, / Beşiğinde kikir kikir gülen bebek.” (154/23-24). Bu yerda, vo ajab, yuz yillar avval / Dunyoga **kelibdi** sulton Ulug‘bek. “Bu yerde, ilginç, yüz yıllar önce / Dünyaya gelmiş Sultan Uluğ Bey.” (40 / 21-22).*

4. “-e uğramak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 348).

*Iloyo, boshimizga **kelmasin** qaro kunlar, / O‘zbekim, deb ko‘taring, do‘stlarim, oltin jomni. “Allah‘ım, başımıza gelmesin kara günler, / Dostlarım, Özbek‘im, diye kaldırın, altın kadehi.” (114 / 19-20).*

5. “ziyarete gitmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 348).

*Mayli mehmon bo‘lib **kelaver** sen ham, / Seni qarshi olar O‘zbek kalomi. “Elbette misafır olup geliver sen de, / Seni karşılar Özbek kalamı.” (187 / 7-8).*

ker- “gövdeyi kolları açarak gergin bir duruma getirmek, kasılmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 355).

*O‘zbeksan, O‘zbekday qaddingi **kergil**, / Norlar orasida nor bo‘lgın xalqim. “Özbeksin, Özbek gibi dimdik dur, / Ateşler içerisinde ateş bol halkım.” (218 / 3-4).*

kes- “kökünden ayırmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 381).

*Olis o‘rmonlarda qaysi bir zamon / Daraxt **kesar edi** O‘zbek askari. “Uzak ormanlarda bir zaman / Ağaç keserdi Özbek askeri.” (199 / 9-10). Burunni sassiq deb **kesib bo‘lmaydi**, / Siz meni tushuning, Abdullo aka. “Burnu çürümüş diye kesmek olmaz, / Siz beni düşünün Abdullah ağabey.” (115 / 1-2).*

ket-

1. “bir yere doğru yönelmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 359).

*Ko‘z uzalmay uzoq mahal termulib turdim, / So‘ng izidan **ketaberdim** boshim egikcha. “Gözümü ayıramadan uzun vakit bakıp durdum, / Sonra izinden gidiverdim başım eğik şekilde.” (51 / 3-4). Men esa, Istiqlol, yaloving tutib, / Metin saflaringda sobit **keturman**. “Bense, İstiklal, bayrağını tutup, / Metin saflarında sabit giderim.” (151 / 21-22).*

2. *mec.* “vefat etmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 359).

*Men-ku uzoq yasharman, lekin **ketar** chog‘imda / Tepamda egilacak o‘z tug‘im - bayrog‘im bor! “Ben uzun yaşarım, fakat gideceğim zamanda / Tepemde sallanacak kendi tuğum- kendi bayrağım var.” (114 / 15-16). Otang **ketsa** agar, ota bo‘larsan, / Onaning o‘rnini bosgay qiz, singil. “Baban vefat etse şayet baba olursun, / Annenin yerini alacak kız, kız kardeş.” (95 / 13-14).*

3. “zaman olarak mazide kalmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 359).

*Qancha buyuk zotlarga makon bo‘lgan Xorazm, / O‘tgan, **ketgan** tarixing barchaga kunday ayon. “Nice büyük zatlara yurt olmuş Harezmi, / Geçmiş, gitmiş tarihin hepsine gün gibi ayan.” (54 / 5-6).*

4. “götürmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 359).

Boshimga xastalik tushdi nogahon, / Meni olib ketimga o‘z diyoringa. “Başıma hastalık geldi ansızın, / Beni alıp götürün kendi diyarıma.” (76 / 3-4).

5. “ortadan kalkmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 359).

Payt kelib mushkullar ketgusi abas, / Ezgu mujdalardan ogoh bo‘lingiz. “Zamanı gelip müşküllerin gideceği abas, / Güzel müjdelerden haberdâr olunuz.” (214 / 9-10).

kez- “bir yerde dolaşmak, yürümek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 341).

So‘ngsiz hasratlarga ko‘milgan bu zot / Kezadi kimsasiz Peterburg bo‘ylab. “Sonsuz hasretlere gömülen bu kişi / Gezer kimsesiz Petersburg’da.” (46 / 13-14). *Yo‘lim boshladi to, kezdim dala-tog‘, / Kezdim ne yurtlarni-chiroyi tengsiz.* “Yolum başladı, gezdim tarla, dağ, / Gezdim nice yurtları-güzelliği eşsiz.” (53 / 1-2). *Qalbimni chulg‘aydi ajib bir qo‘shiq / Yurt kezsam, u baland tog‘lardan oshsam.* “Kalbimi sarar acayip bir koşuk / Yurt gezsem, o yüce dağlardan aşsam.” (194 / 1-2).

kech-

1. “zamanı aşmak, geride bırakmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 363).

Ko‘z oldimdan kechar asrlar, / Ko‘z-ko‘z etib nuqsu chiroyin. “Göz önümden geçer asırlar, / Medhedip güzelliğinin noksanlığını.” (38 / 41-42). *Kechib ne-ne asrlar, qanchalar zamon o‘tib, / Shu qandosh parcha yer ham topar bo‘lmishdir najot.* “Geçip nice asırlar, hayli zaman geçip, / Şu kandaş parça yer de bulur olmuştur kurtuluş.” (61 / 31-32).

2. “bitmek, sona ermek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 363).

To‘fon, qasirg‘alar kechar-ku hali, / Kechadi avlodlar qator, galma-gal. “Tufan, kasırgalar geçer şimdi, / Dizilir evlatlar saf saf, ardı sıra.” (52 / 61-62).

3. “sıraya geçmek, dizilmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 363).

To‘fon, qasirg‘alar kechar-ku hali, / Kechadi avlodlar qator, galma-gal. “Tufan, kasırgalar geçer şimdi, / Dizilir evlatlar saf saf, ardı sıra.” (52 / 61-62).

4. “vazgeçmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 363).

Fazogir Mirrixning mehridan kechib / Boqarmikan unga entikib, mushtoq? “Astronot Mars’ın şefkatinden vazgeçip / Bakar mıymış ona iç çekip, iştihak?” (53 / 55-56).

kir-

1. “dışarıdan içeriye girmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 373).

Shunday payt, qo‘ynimga kirdi bir ilon, / Kimdir ostonamga o‘t qo‘yib ketdi. “Öyle zaman, koynuma girdi bir yılan, / Biri yuvama ateş koyup gitti.” (151 / 3-4). *Molni bo‘kirtirib so‘yasan, ammo / O‘kraysan, zirpancha kirsam qo‘lingga.* “Malı bağırıp boğazlarsın fakat / Ağlarsın, kıymık girse eline.” (146 / 11-12).

2. “basmak”; (ÖTİL – II. Cilt / s. 374).

Qizg'aldoq bargidek uchar dildan g'am, / Toshqinlar kiradi qalbimga manim. “Gönül den gelincik yaprağı gibi uçar gam, / Taşkınl ar basar kalbimi benim.” (23 / 137-138).

3. “(zaman olarak) erişmek, ulaşmak”; (ÖTİL – II. Cilt / s. 374).

Padar ham saksonga kiribdi, / Kimdir yo 'q, kimlardir yuribdi. “Peder de seksen yaşına girmiş, / Kimi yok, kimileri yaşamış.” (99 / 53-54).

4. “başlamak”; (ÖTİL – II. Cilt / s. 374).

Yangi yo 'lga kirsa kattakon jahon, / Men uni tanisam aybimmidi yo? “Yeni yola girse büyük cihan, / Ben onu tanısam suçum mudur acaba?” (59 / 11-12).

5. “kavgaya tutuşmak”; (ÖTİL – II. Cilt / s. 374).

Kimdir she 'r yozadi yo kirar jangga, / Xizmat qilsam deydi har kim Vatanga. “Kimi şiir yazar ya da girer cenge, / Hizmet etsem der herkes Vatan'a.” (174 / 1-2).

6. “bir toplantıya, bir meclise katılmak”; (ÖTİL – II. Cilt / s. 374).

Sho 'x va shan davraga bir kun nogahon, / Kirib keldi mashur mug 'annniy ustoz. “Şuh ve şen meclise bir gün ansızın, / Katıldı meşhur muganni üstat.” (207 / 1-2). *Go 'yo ne istasang qilmoq uchun shay / Safga kirib keldi yana bir Farhod.* “Sanki ne istesen yapmak için amade / Safa girdi yine bir Ferhat.” (218 / 15-16).

kiy- “giyinmek, kuşanmak”; (ÖTİL – II. Cilt / s. 365).

Beshikdan turdiyu jajji bolaqay / To 'n kiydi, bobosin qatorida shod. “Beşikten kalktı minik çocuk / Elbise giydi, dedesinin safında mutlu.” (208 / 13-14). *Xo 'jasida bo 'lsa ham qancha-qancha siymu zar, / Qarangki, juldur kiygan Ezop mangu qolibdi.* “Hocasında da olsa nice nice altın ve gümüş, / Bakın ki, eski püskü giyen Ezop ebedî kalmış.” (32 / 19-20).

kul- “gülmek, hoşça vakit geçirmek”; (ÖTİL – II. Cilt / s. 426).

Ko 'p uzoq ellarda bo 'ldim men, / Do 'st bilan o 'ynadim-kuldim men “Çok uzak memleketlerde bulundum ben, / Dost ile oynadım, güldüm ben.” (99 / 25-26). *Turar u go 'dakday beg 'ubor kulib, / Balki kulgusi ham bizdan meros bu.* “Durur o bebek gibi tertemiz gülüp, / Belki gülüşü de bizden miras bu.” (52 / 73-74).

kut- “bir iş oluncaya kadar ya da biri gelinceye kadar bir yerde durmak, kalmak”; (ÖTİL – II. Cilt / s. 437).

Qo 'lida kaftgiri, miyig 'da kulib, / U mehmon kutadi g 'ururga to 'lib. “Elinde kevgiri, bıyık altından gülüp, / O gururla dolup misafir bekler.” (174 / 12-13). *Kimlardir kutdilar tosh bilan, / Kimlardir xayrixoh bosh bilan* “Kimileri beklediler taş ile, / Kimi iyiliksever baş ile” (99 / 13-14). *O 'zbekiston bayrog 'i ko 'tarildi chinakam, / Ushbu kunni, ayting-chi, qay birimiz kutmadik.* “Özbekistan bayrağı göndere çekildi sahiden, / Bu günü, söyleyin, hangimiz beklemedik.” (114 / 1-2).

kuy- mec. “yanmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 423).

Ta'na qilmay axir sevgim mukofotini / Inson uchun ming otashda kuyar edim men. “Sitem etmeden nihayet sevgimin ödülünü / İnsan için bin ateşte yanardım ben.” (21 / 73-74).

ko'm- “gömmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 456).

Hech kim mangu emas ushbu olamda, / Agar bir kun tanim ko'msalar “Hiç kimse ebedî değildir bu âlemde, / Eğer bir gün tenimi gömseler (37 / 13-14). *Ularning turfa xil odatlari bor, / Avval ganjlarini ko'mgay tuproqqa.* “Onların türlü türlü âdetleri var, / Önce gömecek hazinelerini toprağa.” (117 / 5-6).

ko'ch-

“yerleşmek amacıyla bir yerden başka bir yere taşınmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 478).

Do'stlar davrasidan ketaman hatto, / Olis yulduzlarga ko'char xilqatim. “Dostlar meclisinden ayrılırım hatta, / Uzak yıldızlara göçer hilkatim.” (14 / 91-92). *Magar ketar bo'lsa vijdon bosh olib, / Iymon ham u bilan birga ko'chgaydir.* “Eğer vicdan başını alıp giderse, / İman da onunla birlikte göcecektir.” (124 / 13-14).

qaz- “herhangi bir araçla toprağı açmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 478).

Yuzlab shoir yotgan shu albom ichra / Men ham qalbm uchun qabr qazaman. “Yüzlerce şairin yatmış olduğu bu albüm içinde / Ben de kalbim için mezar kazarım.” (9 / 21-22).

qil- “(yardımcı fiil) yapmak, etmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 291).

U ahdu paymonlar bo'ldi-ku barbod, / Yakka ov qilarkan ajal hamisha. “O ahit ve antlar oldu ki berbat, / Yalnız av yapmışı ecel her zaman.” (82 / 9-10). *Menga madad ber deb qistamagin, bas, / Mening aytganimni bolam ham qilmas.* “Bana yardım et diye ısrar etme, yeter, / Benim söylediğimi evladım da yapmaz.” (205 / 1-2). *Bizning uygan xirmonga / Chambar qilsang chechakdan* “Bizim topladığımız harmana / Çiçekten çember yapsan” (75 / 49-50).

qis- “sıkıştırmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 306).

Dunyoda tariq kabi bedanabop gap ham mo'l, / Dunyoda tashvish ham mo'l qisgudek yuraklarni. “Dünyada darı gibi bir sürü söz de bol, / Dünyada kaygı da çok sıkıştıracak yürekleri.” (62 / 45-46). *To'rt taraf qisib kelib, nogahon jala quysa, / Olamga anqib ketar ming xil ko'kat, ming xil o't.* “Dört taraftan sıkıştırıp, ansızın sağanak yağsa, / Âleme yayılır bin türlü yeşillik, bin türlü ot.” (39 / 31-32).

qiz- mec. “canlanmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 278).

Ertayu kech qizib turgan bozori, / Oriyatli boylari bor bu yurtning. “Sabah ve akşam canlanan pazarı, / Namuslu zenginleri var bu yurdun.” (161 / 7-8).

qol-

1. “varlığını korumak, sürdürmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 326).

Moziydan biror nom qolarmidi, bas, / Kelajakning o'zi bo'lmasa magar. “Geçmişten bir nam kalır mıydı, artık, / Geleceğin kendisi olmasa meğer.” (85 / 15-16). *Garchi, egiz edi biz bilan davron,*

/ Qanotsiz **qolgandi** lekin tafakkur. “Gerçi, ikizdi bizimle devran, / Kanatsız kalmıştı fakat tefekkür.” (215 / 29-30). *Mag‘lub bo‘lasanmi va yoki g‘olib, / Tarixda qolgaydir oyog‘ing gardi.* “Mağlup olur musun veya galip, / Tarihte kalacaktır ayağının tozu.” (106 / 1-2).

2. “ardında bırakmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 326).

Yo‘llar ortimizda qolar edilar, / Sahrolar qolardi cheksiz, betakror. “Yollar ardımızda kalırdılar, / Sahralar kalırdı sonsuz, emsalsiz.” (28 / 1-2).

3. “miras olarak geçmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 326).

O‘tganlarni yod etmoq qolgandir shariatdan, / Inson sharaifi yuksak millatu tariqatdan “Mazileri yâd etmek kalmıştır şeriattan, / İnsan onuru yüksek millet ve tarikattan.” (128 / 33-34).

qon- “doymak, kanmak, tatmin olmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 330).

Ilhoming dilimda, xayr, ey dengiz, / Garchand visolingdan aslo qonmasman. “İlhamın gönlümde, elveda, ey deniz, / Gerçi visaline de asla doymam.” (53 / 61-62).

qop- “ısırmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 334).

Ukam, yovuzlarning topganlari shu, / O‘z o‘g‘lin it bo‘lib qopganlari shu “Kardeşim, kötülerin buldukları şu, / Kendi oğlunu köpek olup ısırıkları şu” (45 / 17-18).

qoq-

1. “vurmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 356).

Nosqovog‘in oldiyu / Kaftiga qoqdi, ammo “Enfiyesini aldı ve avucuna vurdu, fakat” (202 / 21-22).

2. “kapı, pencere çalmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 356).

Dilkash do‘stim kabi / Eshigimni qoq. “Samimi dostum gibi / Kapımı çal.” (89 / 27-28).

3. “kanat çırpma” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 356).

Moviy ko‘kda qushlar qoqar sho‘x qanot, / Bosh ko‘tardi jami jonzod, mavjudot. “Mavi gökte kuşlar neşeli çırpır kanat, / Baş kaldırır tüm varlıklar, mevcudat.” (58 / 9-10).

qor- “karıştırmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 344).

Loyimni qorganda momiqqa o‘rab, / Yo‘rgaklab olgandir balkim Xudoyim. “Toprağı karıştırıp pamuğa sardığında, / Kundaklayıp almıştır belki Allah‘ım.” (197 / 7-8).

qot-

1. “katılaşmak, donmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 347).

Dardli musiqalar, ingrangiz bir-bir, / O‘zing ham yig‘la, ey, dilda qotgan g‘am. “Dertli musikiler, inleyiniz bir bir, / Kendin de ağla, ey, gönülde katılaşmış gam.” (22 / 17-18). *Yo‘q, majusiy emas erdim, lekin suretday qotdim, / Birodarlar, bunday go‘zal kelmagay hech dunyoga.* “Hayır, Mecusi değildim, lakin resim gibi dondum, / Kardeşler, böyle güzel hiç gelmeyecek dünyaya.” (26 / 3-4).

2. “süzülmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 348).

Neni anglar eding, sen-ku bir xilqat, / Milliard tuyg‘ulardan qotgan sharora. “Neyi anlardin, sen bir hilkat, / Milyarlarca duygudan süzülmüş kıvılcım.” (53 / 13-14).

qoch-

“bulunduğu yerden ayrılmak, firar etmek, sıvışmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 350).

U sho‘rlik ilk bora o‘rmonga qochdi, / Quldorning kaltagi qonatdi burnin “O bahtsız ilk kez ormana kaçtı, / Kulların sopası kanattı burnunu” (14 / 37-38). *Kavkaz, quchog‘ingga na biron bois, / Uvoq tuyg‘ulardan qochib kelganman.* “Kafkas, kucağına ne bir bahis, / Küçük duygulardan kaçıp gelmişim.” (69 / 23-24). *Balki to‘dasidan adashgan sayyoh, / Balki qismatidan qochib yurgan qul.* “Belki grubundan ayrılmış gezgin, / Belki kismetinden kaçıp durmuş kul.” (206 / 5-6).

qur-

1. “kurmak, inşa etmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 382).

Kecha buyuk zotlar o‘tdi hasratda, / Bog‘larda quzg‘unlar oshiyon qurdi. “Gece büyük zatlar geçti hasrette, / Bağlarda kuzgunlar yuva kurdu.” (144 / 5-6). *Ajdodlar: / Samarqandu Buxoroni bizlar qurganmiz.* “Ecdatlar: / Semerkant ve Buhara’yı bizler kurduk.” (97 / 1-2).

2. “sağlamak, oluşturmak”; (ÖTİL – V. Cilt / s. 382).

Kimgadir shogirdu kimgadir o‘rtoq, / She‘r bilan suhbatlar qurgan yoshligim. “Birine öğrenci diğerine ortak, / Şiirle sohbetler kurmuş gençliğim.” (198 / 7-8).

quv- “yakalamaya çalışmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 361).

Xiro tumon orasida cho‘g‘day miltillar, / Jayron quvib jayron yanglig‘ o‘tgan kunlarim. “Bulanık duman arasında kor gibi ışıldar, / Ahu kovalayıp ceylan gibi geçer günlerim.” (21 / 15-16). *Kim qancha quvmasin sening ortindan / Bir uyum tuproqni ko‘rsatding axir.* “Kim ne kadar kovalamasın seni ardından / Bir avuç toprağı gösterdin sonunda.” (23 / 99-100).

quy- “(yağmur, kar vb.) yağmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 367).

To‘rt taraf qisib kelib, nogahon jala quysa, / Olamga anqib ketar ming xil ko‘kat, ming xil o‘t. “Dört taraftan sıkıştırıp, ansızın sağanak yağsa, / Âleme yayılır bin türlü yeşillik, bin türlü ot.” (39 / 31-32).

quch- “kucaklamak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 393).

O‘zining g‘alvali burjidan bezib, / Boshqa dunyolarni quchmoq istaydi. “Kendinin sıkıntılı burcundan usanıp, / Başka dünyaları kucaklamak ister.” (176 / 7-8).

qo‘n- “(kuş, kelebek, toz vb.) yere inmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 409).

Sayroq qushlaring ham bog‘ingga qo‘nar, / Bolam, quvonchlaring oldinda hali. “Öten kuşların hem bağına konar, / Evladım, sevinçlerin önünde hâlâ.” (192 / 3-4). *Sizni kutib turar hali ko‘p ma‘ni / Dehqonning kiprigi uzra qo‘ngan chang.* “Sizi bekler hâlâ çok mâni / Çiftçinin kirpiği üstüne konmuş toz.” (71 / 17-18).

qo'y-

1. "bir şeyi bir yere bırakmak, bir yere yerleştirmek" ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 399).

Iqboli sajdagoh bo'lganlar, hayhot, / O'zlari tuproqqa qo'ydilar boshin. "İkbalî secdegâh olanlar, ne yazık ki, / Kendileri toprağa koydular başlarını." (23 / 31-32). *Mijg'ov va past, g'iybat gaplardan / Jajji she'rim qo'yurman baland.* "Dırdırcı ve aşağılık, gıybet sözlerden / Küçük şiirimi koyarım yükseğe." (25 / 24-25).

2. "değdirmek, temas etmek" ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 399).

Hayot bo'lsaydingiz, har salqin sahar / Oshno buloqlarga qo'yardingiz lab. "Hayat olsaydınız, her serin seher / Tanıdık pınarlara değdirirdiniz dudak." (41 / 25-26).

3. "yapmak, kurmak" ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 399).

Ustoz lutf etganday, har fursat uchun / Kudratli q'ol bilan qo'yaylik haykal. "Üstat lütfetmiş gibi, her vakit için / Kudretli el ile yapalım heykel." (43 / 7-8).

4. "terk etmek, bırakmak" ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 400).

Bir lahza qo'lidan qo'yganmi O'zbek, / O'zing ayt, Fuzuliy bitgan devonni. "Bir an elinden bırakır mı Özbek, / Kendin anlat, Fuzûlî yazmış divanı." (75 / 17-18).

5. "isim koymak" ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 400).

Dengiz, tanib olgin uni bir karra, / Hazrati insondir- o'zi qo'ygan ot. "Deniz, tanı onu bir kere, / Hazreti insandır, kendi koyduğu isim." (53 / 25-26).

- sep-** "göstermek amacıyla sermek" ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 481).

Bahor keldi gul sepin yoyib, / Tengsiz chiroy kasb etti o'lka. "Bahar geldi gül serin, / Benzersiz güzelliğe büründü ülke." (5 / 1-2).

- sev-** "aşk, muhabbet duygusuyla gönül vermek" ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 471).

Sev Vatanni sevgin borini, / Tog'larining qorigacha sev. "Sev Vatanını, sev tamamını, / Dağlarının karına kadar sev." (227 / 1-2). *Faqat qartayganda sevim qolmasdan, / Tinch o'tgan har kuning, albatta, bayram.* "Ancak yaşlandığında sevmeden, / Rahat geçen her günün, tabii ki, bayram. (126 / 27-28).

- sez-** "olmuş veya olacak bir şeyi anlamak" ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 472).

Ochildi men uchun tor osmon bekam., / Sezdim yuksaklikning cho'ng darg'asini. "Açıldı benim için dar gök kusursuz, / Sezdim yüksekliğinin büyük kılavuzunu." (136 / 5-6).

sing-

1. "sinmek" ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 509).

Singdi qonimizga shu otash dunyo, / Singdi qonimizga muhabbat, g'azab. "Sindi kanımıza şu ateş dünya, / Sindi kanımıza muhabbet, gazap." (52 / 37-38).

2. “kendini göstermemek için büzülerek saklanmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 509).

*Shahar chiroqlari ko ‘rinmay qolar, / Yo ‘qlikka **singadi** tog ‘lar kelbat.* “Şehir ışıkları görünmeden kalır, / Yokluğa saklanır dağların heybeti.” (204 / 3-4).

sig‘-

1. “bir yere bütünüyle girmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 532).

*Garchi Vatan sizni hamisha yodlar, / Lekin armoningiz **sig‘mas** qabrga.* “Gerçi Vatan sizi her zaman hatırlar, / Fakat ukdeniz girmez mezara.” (127 / 9-10).

2. *mec.* “uygun düşmek, yakışmak, kabul edilebilir olmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 532).

*Bag ‘rida ne sirlar bor, / **Sig‘maydi** tasavvurga!* “Bağrında nice sırlar var, / Sığmaz tasavvura.” (75 / 35-36).

sol-

1. “herhangi bir şeyi, duygu ve düşüncüyü yerleştirmek; koymak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 548).

*Yaldo kechasiday rutubatli qish / **Soldi** ruhimizga og ‘ir bir surur.* “Yelda gecesi gibi rutubetli kış / Ruhumuza saldı ağır bir sevinç.” (23 / 21-22). *Zamonlar oraga **soldi** turfa g ‘ov, / U yonda intizor ne-ne marqadlar.* “Zamanlar araya koydu türlü engel, / O yanda intizar nice kabirler.” (214 / 7-8). *Na maqtov, na olqish, na puch zanoh bu, / Ona yurt qalbimga **solgan** farah bu.* “Ne övgü, ne alkış, ne boş lakırtı bu, / Ana yurdun kalbime verdiği ferah bu.” (40 / 47-48).

sot-

1. “bir şeyi bedeli karşılığında başka birine vermek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 554).

*Vatan qadrin belgilamas oltin yo olmas, / Uni birov **sotolmas** yo **sotib** ololmas.* “Vatan değerini ölçmez altın ya da elmas, / Onu birisi satamaz ya da satın alamaz.” (230 / 1-2).

2. *mec.* “gözden çıkarmak, feda etmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 554).

*Kimdir o ‘z padarin bir pulga **sotgan**, / Qo ‘l-oyoq kishanda, talangan bisot.* “Kimdir babasını bir pula satan, / El, ayak prangada, soyulmuş varlığını.” (117 / 15-16).

soch-

1. “bir şeyi ortalığa atmak; dökmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 558).

*Kimdir uning yo ‘llariga / Balki gul ham **sochadi**.* “Kimdir onun yollarına / Belki de gül saçar.” (20 / 73-74). *Har nedan go ‘zalroqdir balki cho ‘l kechalari, / Ufqlar kaftdek ravon, ko ‘k **sochgan** bor bisotin.* “Her nedense belki çok güzeldir çöl geceleri, / Ufuklar hurma ağacı gibi revan, saçmış gök tüm varlığını.” (39 / 45-46).

2. “ısı, ışık yaymak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 558).

*Odati nurin **sochar** / Olamga har kun quyosh* “Genellikle nurunu saçar / Her gün âleme güneş” (75 / 33-34). *Toshkentim, oftobsan, Sharqda nur **sochgan**, / Quyoshdek tutilding necha boralar.* “Taşkent’im, güneşsin, Şark’ta nur saçar, / Tutuldun güneş gibi nice kereler.” (83 / 9-10).

sur-

1. “at, araba vb. için yürütüp, yönetmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 594).

*Jasur saflar aro ot **surib** mag'rur, / Eng g'addor yovlarni etgansiz g'orat.* “Cesur saflar arasında at sürüp mağrur, / En insafsız düşmanları etmişsiniz viran.” (63 / 31-32).

2. “takip etmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 594).

*Goho topdim men uni, gohida qoldim nochor, / Og'ir o'ylar **surdim** Sirdaryo bo'ylarida.* “Bazen buldum onu, bazen de kaldım çaresiz, / Ağır düşünceler takip ettim Sirderya boylarında.” (39 / 5-6).

3. “uzatmak, ileri doğru itmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 594).

*Qadamingni poylaydi ochko'z, yuho ne zotlar, / Shoh **suribsan**, injima, g'ingshisa agar motlar* “Adımını bekler açgözlü, doymaz, nice zatlar, / Şah sürmüşsün, kırılma, eğer inlese matlar.” (109 / 17-18).

4. “herhangi bir durum içinde olmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 594).

*Safga tizil, nabiram, otajonim, tur endi, / Mustaqillik nash'asin, haqqing bordir, **sur** endi.* “Safa dizil, torunum, babacığım, dur, şimdi, / Hürriyet neşesini, hakkın vardır, sür şimdi.” (109 / 11-12). *Yashashning shavqin **sur** sira tolmasdan, / She'ring yoz, paysalga endi solmasdan.* “Hayatın şevkini sür asla bitmeden, / Şiirini yaz, şimdi ertelemeyen.” (126 / 25-26).

5. *mec.* “hayal kurmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 594).

*Janubning yulduzli kechalarida, / Uxlamay xayollar **surgan** yoshligim.* “Güneyin yıldızlı gecelerinde, / Hayaller kurmuş uyumadan gençliğim.” (198 / 3-4).

6. “sürgün etmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 594).

*Jalolni e'tirof etmagan davron / Uning avlodin ham **surgandi** nari.* “Celal'i itiraf etmeyen kader, / Onun çocuğunu da sürmüştü sonra.” (199 / 11-12).

suy-

1. “aşk, muhabbet duygusuyla gönül vermek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 584).

*Vatanni jondan ham ortiqroq, / Allohim qadarli **suyingiz**.* “Vatanı da candan daha fazla, / Allah'ı sevdiğiniz gibi seviniz.” (134 / 11-12).

2. “hoşlanmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 584).

*Mayda tuyg'ularni **suymasdi** aslo, / Mahobati esa Manasga monand.* “Küçük duygulardan hoşlanmazdı asla, / Büyüklüğü ise Manas'a denk.” (203 / 4-5).

suz-

1. “yüzmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 583).

*Erksevar ellarning orzusini yoqlab, / Xayol dengizida tunlar **suzgansiz**.* “Hürriyet seven halkların arzusunu takdir edip, / Hayal denizinde geceleri yüzmüşsünüz.” (117 / 21-22).

2. “(kanatlı hayvanlar için) havada görünür bir hareket yapmadan ilerlemek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 583).

Moviy ko‘llar uzra suzsa chag‘alay, / Adirlarda kezsa oqquv galalar “Mavi göllerin üzerinde süzülse martı, / Gezse tepelerde kuğu sürüleri.” (60 / 5-6).

so‘k- “öğütmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 612).

Ayon gapki, adolat elning ko‘z, qoshi bo‘lur, / Urgani un oshi-yu, so‘ksa so‘k oshi bo‘lur. “Apaçık sözdür ki, adalet halkın, gözü, kaşdır, / Hazırladığı un aşı, öğüttüğü darı aşdır.” (128 / 41-42).

so‘l-

1. “tazeliğini, diriliğini kaybetmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 614).

Yillar, oylar o‘tsa, Vatan topsa sayqal, / Bog‘larda ochilsa so‘lmas lolalar. “Yıllar, aylar geçse, Vatan bulsa güzellik, / Açılma bahçelerde solmaz laleler.” (60 / 1-2).

2. “rengini yitirmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 614).

Shukur, to‘zonlarda qolmadim so‘lib, / Keldi xush davron ham shavqlarga to‘lib. “Şükür, toz içinde kalmadım solup, / Hem hoş devran geldi şevklere dolup.” (198 / 17-18).

so‘n-

1. “yanmaz, parlamaz olmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 616).

Javob berdilarki, - Hech so‘nmas bu nur, / Taralgan eng avval Qashqadaryodan. “Cevap verdiler ki, - Hiç sönmez bu nur, / Yayılmış ilk önce Kaşkaderya’dan.” (149 / 3-4). *Rahmat qilsin barchasini Allohning o‘zi, / Chaqnadimi, bir kun so‘ngay umr yulduzi.* “Rahmet eylesin hepsine Allah’ın kendisi, / Parladı mı, sönecek bir gün ömür yıldızı.” (154 / 9-10).

2. *mec.* “yok olmak, yitmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 617).

So‘nmagan ishq, o‘lmagan qalb, / Bir uyum tuproq bo‘lib. “Yitmeyen aşk, ölmeyen kalp, / Bir avuç toprak olmuş.” (98 / 17-18). *Dunyoda botirlar ko‘p o‘tgan, / So‘nmagan yashashga havasi.* “Dünyadan yiğitler çok geçmiş, / Yok olmamış yaşama hevesi.” (210 / 5-6).

so‘q- “hiddetlenmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 621).

Bizning boshimizni bog‘lagan zulmat, / Notiqlar tutaqib so‘qqan zulm, qon “Başımızı bağlayan zulmet, / Hatiplerin hiddetlendikleri zulüm, kan” (14 / 21-22).

so‘r-

1. “sual etmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 617).

Qaysi bir kun o‘g‘ilcham so‘radi, / Maylimi, men ham she‘r bitayin. “Bir gün evladım sordu, / Oldu mu, ben de şiir yazayım?” (99 / 1-2). *Bobom yulduzlari joyidami, deb / Ularning holini so‘rgali ketdi.* “Dedem yerinde mi yıldızları, diye / Onların hâlini sormak için gitti.” (142 / 7-8).

2. “dudakları uzatıp kuvvetle çekmek, emmek” (ÖTİL – III. Cilt / s. 618).

Meni o'ldirdilar Shohimardonda, / Yurtimning qonini tekin so'rganlar. “Öldürdüler beni Şahimerdan'da, / Yurdumun kanını bedava emmişler.” (59 / 1-2).

so'y- “bir hayvanı boğazlamak, kesmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 611- 612).

Har qadamga xushomadni o'z o'rniga qo'yolsaydim, / Peshvolarning poylariga haftada qo'y so'yolsaydim. “Her adıma düzüp övgüler kendi yerine koyabilseydim, / Önderlerin paylarına haftada bir koyun kesebilseydim.” (116 / 25-26). *Molni bo'kirtirib so'yasan, ammo / O'kraysan, zirpancha kirs qo'lingga!* “Hayvanı kesersin böğürtüp, ama / Ağlarsın, diken girse eline!” (146 / 11-12).

taq- “bir şeyi uygun bir şekilde tutturmak, iliştiirmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 38).

Qarayman, qabrlar yastanmish qator, / Ma'sum binafshadan sirg'alar taqib. “Bakarım, mezarlar yaslanmış sıralı, / Masum menekşeden halkalar takmış.” (23 / 59-60). *Za'faron zulfingga taqib ketayin / Olis cho'llarimning binafshasini.* “Safran saçına takayım / Uzak çöllерimin menekşesini. (44 / 15-16). *Bu yo'llar... Aylanib hali, dunyoning / Chakkasiga gullar taqqaydir.* “Bu yollar... Dönüp şimdi dünyanın / Şakağına güller takacaktır.” (168 / 7-8).

teg-

1. “değmek, dokunmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 48).

Hasad va g'arazning / Qamchisi tegib “Hasetin ve garezin / Kamçısı değip” (193 / 9-10). *Daf'atan nokasning nafasi tegib, / O'zgarib qolmaydi daryoi azim.* “Aniden alçağın nefesi değip, / Değişmezdi büyük derya.” (224 / 1-2).

2. “tesir etmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 48).

Behuda motamlar teggandir jonga / Va lekin tosh otmoy ilojim yo'qdir. “Boşuna matemler değmiştir cana / Fakat taş atmadan başka çarem yoktur.” (14 / 114-115).

ter- “tahıl, meyve vb. ürünleri toplamak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 75).

Janggohlarda jon bergan bobolarni unutmang, / Moshoq terib non bergan momolarni unutmang. “Harp meydanlarında can vermiş dedeleri unutmayın, / Başak toplayıp ekmek vermiş nineleri unutmayın.” (128 / 25-26). *Kelajak bog'idan chechaklar tergan / Ona O'zbekiston farzandlaridir.* “Gelecek bağından çiçekler toplayan / Ana Özbekistan çocuklarıdır.” (163 / 3-4). *Rizqin terib yursin, mayli, har odam, / Har el aziz tutsin Rahnamosini.* “Rızkını toplaşın, tabii ki, her insan, / Her halk yüceltsin Önderini.” (211 / 23-24).

tik- “ekmek, dikmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 91).

Nasibang ninaday sanchildi u choq. / Palak tikadigan barmoqlaringga. “İğne gibi saplandı nasibin o zaman, / Kavun diken parmaklarına.” (90 / 21-22).

tin-

1. “durmak, dinmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 102).

Birdan tinib qolar shu betinch dunyo, / Hatta sharsharakning o'chganday sasi. “Birden durur bu huzursuz dünya, / Hatta kesilmiş gibi çağlayanın sesi.” (34 / 9-10). *Dehqon tol tagiga cho'zildi*

birpas, / **Tindi** shoxchadagi qushcha ham biyron. “Çiftçi uzandı söğüt dibine bir zaman, / Durdu daldaki kuşçağız da bir an.” (34 / 15-16). Manguga **tinmishdir** qalb tug‘yonlari, / Endi xotirangiz yo‘ldashdir bizga. “Sonsuza kadar dinmiştir kalp tuğyanları, / Şimdi yoldaştır hatıranız bize.” (127 / 21-22).

2. “(çamur vb. gibi çökelti için) dibe çökmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 102).

Bolam, quvonchlarining oldinda hali, / Bo‘tana daryoning loyqasi tinar. “Çocuğum, sevinçlerin önünde hâlâ, / Bulanık deryanın çamuru çöker.” (192 / 1-2).

tiq-

1. “iterek tıkmak, sokmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 123).

Sen qorang‘u kechalar bitding yonib, / Tiqdi g‘orga aslida zo‘rlik, To‘qay. “Karanlık geceler bittin yanıp, / Soktu mezara aslında kuvvetli, Çalılık.” (92 / 7-8). *Lekin nonko‘rlarni uchratgan mahal / Og‘ziga tiq endi tipratikonni.* “Fakat nankörlerle karşılaştığın zaman / Ağzına şimdi tık kirpiyi.” (102 / 27-28).

2. “bir kabın içine koymak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 123).

Ajdodlar : / Biz poroxni xumga tiqdik kashf etgan oni. “Ecdatlar : / Kaba koyduk barutu keşfetmiş onu.” (123 / 21-22).

- tiy-** “engel olmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 86).

Biroq tiyolmadi ko‘zda yoshini: / Yuragiga Sezar nayzasin urdu. “Ancak engel olamadı gözde yaşına: / Kalbine Sezar mızrağını vurdu.” (14 / 42-43).

tiz-

1. “bazı nesneleri ipliğe, tele geçirmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 85).

Har yilga men o‘zni mas‘ul sezgayman, / Yillar shodasiga bir dur tizgayman. “Her yıl kendimi sorumlu hissedeceğim, / Yılların kolyesine bir inci dizeceğim.” (165 / 1-2).

2. “insanları yan yana dizmek, saf hâline getirmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 85).

Hirod darvozasin bir qanotida / She‘riy lashkarini tizgan Alisher. “Herat kapısının bir kanadına / Edebî askerlerini dizmiş Ali Şîr.” (31 / 11-12).

tol-

1. “yorulmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 138-139).

Soyangizda panoh topsin horib tolgan qondoshingiz, / Unutmangki, bul chamanda har bir yaproq jondoshingiz. “Gölgenizde himaye bulsun yorulan kandaşınız, / Unutmayın ki, bu bahçede her bir yaprak candaşınız.” (116 / 39-40). *To abad zaminda baxtli bo‘lsin deb / Idrok berdim unga va tolmaz bilak.* “Sonsuza kadar karada şanslı olsun diye / Ona idrak verdim ve yorulmaz bilek.” (156 / 63-64).

2. “olgunlaşmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 138-139).

Mayli, yo‘llaringda / Tolayin mushtoq. “Elbette yollarında / Dolayım iştîyak.” (89 / 31-32).

3. “zaman, süre bitmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 138-139).

*Yashashning shavqin sur sira **tolmasdan**, / She’ring yoz, paysalga endi solmasdan.* “Hayatın şevkini sür asla bitmeden, / Şiirini yaz, şimdi ertelemeyen.” (126 / 25-26).

ton- “reddetmek, inkâr etmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 146).

*Axir ona siynasidan farzand **tonolmas**, / Qo’l ko’tarib bo’larmidi axir onaga* “Artık ana bağrındaki çocuk reddedemez, / Artık el kaldırabilir miydi anaya?” (21 / 103-104). *Faqat bolam deding, yashading, yonding, / Nokasi uchrasa, o’rtanding, **tonding*** “Sadece çocuğum dedin, yaşadın, yandın, / Alçağı denk gelse, yandın, inkâr ettin” (152 / 27-28). *O’zbek unvoningdan **tonma**, birodar, / Tayanib kimlardir qilgan xatoga.* “Özbek unvanını reddetme, kardeş, / Kimler direnip düşmüş hataya.” (216 / 11-12).

top-

1. “bir şeyi, bir kimseyi arayarak veya aramadan karşılaştırmak, bulmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 148).

*Yuzlab mozor ichra adashmay aslo / **Topa olgin** mening qabrimni.* “Yüzlerce kabir içinde şaşırmadan asla / Bul benim kabrimi.” (9 / 3-4). *Lekin seni o’sha damda / Qaydan **topay**, onajon.* “Lakin seni şu anda / Nereden bulayım, anneciğim.” (20 / 79-80). *Yurmasman hech behishtni izlab, / **Topolmasam** chekmasman alam.* “Hiç yürümem cenneti arayıp, / Bulamazsam çekmem elem.” (38 / 11-12). *Sarson o’tgan necha nasllar, / **Topolmasdan** tug’ilgan joyin.* “Avare geçmiş nice nesiller, / Doğduğu yeri bulamadan.” (38 / 43-44).

2. “icat etmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 148).

*Ajdodlar: / - Shaxmatni biz o’ylab **topdik**, shavqlarga to’ldik.* “Ecdatlar: - Satrancı biz icat ettik, şevklere dolduk.” (97 / 5-6).

3. “bir şeyi elde etmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 149).

*Qaysi bir zamonda, qaysi bir Sulton / **Topibdi** aqchani, **topibdi** shonni.* “Herhangi bir zamanda, hangi Sultan / Bulmuş akçeyi, bulmuş şanı.” (171 / 1-2).

tosh-

1. “(sıvı maddeler için) çoğalma ve kabarma dolayısıyla kenarları aşmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 161).

*Favvorasi **toshib** Jeneva ko’li, / Suvini Sayhundek shopirmoqdadir.* “Çeşmesi taşmış Cenevre gölü, / Seyhun gibi suyunu savurmaktadır.” (187 / 9-10).

2. *mec.* “heyecan yüzünden kendini tutamamak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 161).

*Tomoshabin yigit yuraqi **toshib**, / -Biznikilar, - dedi do’stiga.* “İzleyen yiğit heyecanlanıp, / - Bizimkiler, -dedi arkadaşına.” (37 / 3-4). *Asli Muqannaga qiyos etgulik / Bobakning qalbidan **toshgan** tug’yonni.* “Asıl Mukanna’ya kıyas etmelik / Babek’in kalbinden taşan heyecanı.” (74 / 13-14).

tur-

1. “hareketsiz durumda olmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 198).

*Lekin qarshingizda tag'in mardona / Pahlavon kimsaning surati **turar**.* "Fakat qarshinizda yine cesur / Pehlivan birinin sureti durur." (19 / 47-48). *Qarshimda yer sharin surati **turar**, / Salmog'i Quvaning anoricha bor.* "Yer kürenin resmi qarshimda durur, / Ağırılığı Kuva'nın narı gibi." (35 / 1-2). *Seni yorim dedim, / **Turding** qoshimda* "Sana sevgilim dedim, / Durdun qarshimda" (90 / 27-28).

2. "yaşamak" ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 198).

*Hayot bo'lsaydingiz **turardingiz** shod / Ulkan shu davraning eng o'rtasida.* "Hayat olsaydınız yaşıardınız mutlu / Şu kocaman meclisin en ortasında." (41 / 21-22).

3. "varlığını sürdürmek" ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 198).

*Mayli, Versalni ko'rib, tasanno aytay bu on, / Bul kabi mo'jizalar mangu **tursin** jahonda.* "Tabii ki, Versay'ı görüp, öveyim şu an, / Bunun gibi mucizeler varlığını sürdürsün cihanda." (141 / 37-38).

4. "kalkmak, yükselmek" ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 198).

*Hayotning mana shu burjidan **turib**, / Men Sizni o'yladim, hazrati Bobur.* "İşte, hayatın şu burcundan kalkıp, / Sizi düşündüm, Hazreti Babür." (81 / 13-14). *Ko'z yummay oftob-ku **turibdi**, / Men uni o'ylamay netayin.* "Göz yummadan güneş yükselmiş, / Ben onu düşünmeyip ne edeyim?" (99 / 55-56).

tut-

1. "elde bulundurmak, ele almak" ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 209-210).

*Kimdir do'stim deya qo'lini **tutdi**, / Kimningdir dastida sangi malomat.* "Kim dostum diye tuttu elini, / Kimin elinde melamet taşı." (56 / 3-4). *Burning qani desa qulog'in **tutgan**, / Xonni xoqon degan bechora to'ra.* "Burnun nerede dese kulağını tutan, / Hanı hakan diyen zavallı beyzade." (59 / 29-30). *Chol-chi, **tutmish** uning qo'lidan mahkam, / Nabira ko'zida andisha-yu zor.* "İhtiyar, tutmuş elinden sıkıca, / Torunun gözünde endişe ve kaygı." (72 / 5-6).

2. "yiyecek, içecek vermek" ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 210).

*Kimdir unga **tutdi** suvni, choy, / O'zbek bo'lib ko'rinaverar.* "Kim ona verdi su mu çay mı, / Özbek olup görünür." (228 / 15-16).

3. *mec.* "yardım eli uzatmak" ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 210).

*Lekin ayting, O'zbekning / Qo'lidan kim ham **tutmish**?* "Fakat söyleyin, Özbek'in / Elinden hem kim tutmuş?" (88 / 47-48).

4. "tercih etmek" ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 210).

*Zo'r imon yo'lini **tutdim** men, / Men uni o'ylamay netayin.* "Büyük iman yolunu tercih ettim ben, / Ben onu düşünmeyip ne edeyim?" (99 / 19-20).

tuy-

1. "hissetmek" ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 184).

*Sirli sevgi hissin **tuygan** chog'lari, / Termular, she'r yozar shavqlarga to'lib.* "Gizemli sevgi hissini duyduğu zamanlar, / Diker gözünü, şiir yazar şevklere dolup." (176 / 15-16).

2. “işitmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 184).

Bobolar merosi qaytdi bezavol, / Istiqlo ma’nosin shundoq deb tuzdik “Dedeler mirası döndü sonsuz, / İstiklal manasını şöyle diye duyduk” (220 / 5-6).

tuz-

1. “kurmak, inşa etmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 182).

Turfa rang chaman aro, Siz tuzgan gulshan aro / Yetib kelurman men ham rayhondek she’rim bilan. “Türlü renk bahçe arasında, kurduğunuz gül bahçesi içinde / Yetişip gelirim reyhan gibi ben de şiirimle.” (62 / 51-52). *Xalqim, sensan ellarga / To’kin dasturxon tuzgan* “Halkım, sensin halka / Bereketli sofralar kuran” (75 / 57-58).

2. “oluşturmak, meydana getirmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 182).

Ajdodlar: / Til yaratdik, yozuv tuzdik go’zal hamda boy. “Ecdatlar : / Dil yarattık, yazı oluşturduk hem güzel hem zengin.” (97 / 13-14).

tug’- “doğmak, dünyaya gelmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 225).

Pushkindayin zotni tug’ib baxtiyor bo’lgan, / Beti qursin, bu joylarga kela ko’rma, bolam. “Puşkin gibi insan doğup mutlu olmuş, / Yüzü kurusun, bu yerlere gelme, çocuğum.” (108 / 19-20). *Tuqqan Vataningga qilqan qasdingdan / Mozorlar bezovta, to’ylar bezovta.* “Dünyaya geldiğin Vatanına yaptığın kastından / Kabirler huzursuz, toylar huzursuz.” (153 / 27-28). *O’z tuqqan yurtinda kun ko’rib, yashab, / Musofir bo’lishdan asrasin Xudo!* “Doğduğun yurdunda gün görüp, yaşayıp, / Korusun misafir olmaktan Allah!” (170 / 23-24).

tush-

1. “yukarıdan aşağıya inmek, düşmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 217).

Shogirdlar qo’lidan tushmagay aslo / Senin qo’llaringdan tushgan shu qalam. “Öğrenciler elinden düşmeyecek asla / Senin ellerinden düşmüş bu kalem.” (22 / 23-24).

2. “gerilimi azaltmak, sakin olmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 217).

... O’jar muxoliflar, sal pastga tushing, / Og’irroq bo’ling sal, siz ham, jo’ralar. “... Aksi muhalifler biraz sakin olun, / Siz de daha ağır olun, arkadaşlar.” (14 / 61-62).

3. “belirli zamana rastlamak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 218).

Oqshom tushmasidan bunda besabr, / O’nlab ko’z termular osmon-falakka. “Burda akşam çökmeden sabırsız, / Onlarca göz gözünü diker gökyüzüne.” (40 / 25-26).

4. “yakışık almak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 218).

O, ona sayyora, bag’ringni poklash / Mening vatanimning tushgan boshiga. “Ey, ana gezegen, bağrını temizlemek / Vatanımın düşmüş başına.” (35 / 67-68).

5. “musallat olmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 218).

Boshimga xastalik tushdi nogahon, / Meni olib keting o’z diyoringa. “Başıma hastalık geldi ansızın, / Beni alıp gidin kendi diyarıma.” (76 / 3-4).

6. “sık sık anmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 218).

Shunday payt goh o‘ylayman: buning boisi nedur, / Nechun shoir tilidan tushmaydigan nazmsan! “Bu vakitte bazen düşünürüm: bunun sebebi nedir, / Niçin şairin dilinden düşürmediği nazımsın?” (80 / 10-11).

7. “başlamak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 218).

So‘ng birdan o‘zlarin his etib nochor, / Gavharin qayda deb tushgay titroqqa. “Sonra aniden kendilerini hissedip çaresiz, / Nerede gevherim diye başlayacak titremeye.” (117 / 7-8).

8. “(kar, yağmur) yağmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 218).

U yiroq tog‘larga qor tushsa tushsin, / Sening bog‘laringga zinhor tushmasin. “O uzak dağlara kar düşerse düşsün, / Senin bağlarına asla düşmesin.” (145 / 1-2).

9. “rastlamak, vurmak, değmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 218).

Qo‘ling endi oshga yetgani oni, / Boshingga nogahon cho‘qmor tushmasin. “Elinin şimdi yemeğe ulaştığı anı, / Başına birden topuz düşmesin.” (145 / 7-8).

10. “peyda olmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 219).

Tiriklik nomiga bir o‘tinch shulki, / O‘rtaga tushmasin bemahal hijron. “Huzur namına bir rica şudur ki, / Ortada peyda olmasın zamansız hicran.” (86 / 11-12).

to‘k-

1. (yaş, ter, kan) akıtmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 233).

Akaning singilga achinganiday / Inson inson uchun to‘ka olsa yosh. “Abinin kız kardeşine acıdığı gibi / İnsan insan uğruna akıtabilse yaş.” (14 / 211-212).

2. “üstünde bulunan bir şeyi düşürmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 233).

Barglarin to‘kmoqda daraxtlar qadim, / U bilan to‘kilar ezgu dardlarim. “Ağaçlar yapraklarını dökmekte kadim, / Güzel dertlerim onunla dökülür.” (100 / 3-4).

3. “saçmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 233).

Koshonaning ko‘rkam bog‘ida / Savlat to‘kib, amirlar aro “Kaşanenin güzel bağında / Azamet saçıp, emirler arasında” (226 / 1-2).

to‘l-

1. “bir yere iyice yayılmak, kaplamak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 235).

Ammo ba‘zilarga duch kelsam bir on / Achchiq iztirobga to‘lar yuragim. “Fakat bazılarına denk gelsem bir an / Acı ızdıraba dolar yüreğim.” (14 / 171-172). *Men-ku ishonaman, sahrolar gullab, / Sizning qiy-chuv bilan to‘lgay dalalar.* “Ben inanırım, çöller çiçeklenip, / Sizin hayhuyunuzla dolacak tarlalar.” (60 / 13-14). *Yurtim deb zardobga to‘ldim men, / Men uni o‘ylamay netayin.* “Yurdum için irinle doldum ben, / Ben onu düşünmeyip ne edeyim?” (99 / 27-28).

2. “dolu duruma gelmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 235).

Xalqimning tarixi juda ham qadim, / Hamisha oqqan u daryoday to‘lib. “Halkımın tarihi oldukça kadim, / Her zaman akmiş o derya gibi dolup.” (216 / 1-2).

3. “büyümek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 235).

Xar kalimang ma‘rifatning / Ufqida oydek to‘lib “Her kelimen marifetin / Ufkunda ay gibi dolmuş” (93 / 5-6).

4. “artmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 235).

Musofir o‘zi kim? To mavjud jahon / Bu lashkar hech qachon kamaymas, to‘lmas. “Misafirin kendisi kim? Mevcut cihan / Bu asker hiçbir zaman azalmaz, artmaz.” (217 / 1-2).

5. *mec.* “kederlenmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 235).

U inson dardini kuyladi to‘lib, / So‘zni aziz bildi non bilan tuzdek. “O inson dardini anlatır kederlenip, / Sözü aziz bildi ekmekle tuz gibi.” (203 / 6-7).

to‘n- “dönüp bakmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 239).

Bugun to‘nib, atrofimga qarayman sekin, / O‘t berolmas qalbga endi u yoshlik damlar. “Bugün dönüp bakarım, etrafıma sakince, / Kalbe şimdi ateş veremez o gençlik demleri.” (21 / 77-78). **To‘nib qolgan** *yuragimga berib bir taskin / Yana quvnoq qo‘shiqlarni kuylay boshlayman.* “Bakakalan yüreğime verip bir teskin / Yine şen koşukları terennüm ederim.” (21 / 99-100).

to‘s- “engellemek, kesmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 247).

Va lekin yovlarim to‘sib yo‘limni / Ne zabun kunlarni ko‘rgan yoshligim. “Fakat düşmanlarım kesip yolumu / Ne kederli günleri görmüş gençliğim.” (198 / 11-12).

to‘y-

1. “açlığı kalmamak, doymak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 231).

Muruvvat neligin bilmas mehnonim, / Ko‘zi och, yeb to‘ymas, beqo‘nim gadoy. “Mürüvvetin ne olduğun bilmez mihmanım, / Gözü aç, yiyip doymaz, kıpır kıpır dilenci.” (102 / 1-2).

2. *mec.* “tatmin olmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 231).

Mayli, shon qaytmasin, to‘ydik u shondan, / Bir tishlam non bo‘lib qayta qolsin u. “Elbette, şan dönmesin, doyduk o şandan, / Bir ısırmalık ekmek olup yine kalsın o.” (112 / 5-6).

to‘z- “toz gibi her yana dağılmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 228).

G‘uborday to‘zmasin bu ajib maskan, / Tuproqqa qormasin ellar bir-birin. “Toz gibi dağılmasın bu acayip mesken, / Halklar toprağa karıştırmassın birbirini.” (156 / 73-74).

yel- “esmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 8).

Va lekin, dunyoda shamolday yelib, / Dengizday keng qalbni axtargan zotman. “Ama dünyada rüzgâr gibi esip, / Deniz gibi geniş kalbini arayan kişiyim.” (53 / 7-8). *Adolatning hayotbaxsh shamollari yeldimi, / Haq nihoyat xalqimning arzin qabul qildimi* “Adaletin hayat sunan rüzgârları

esti mi, / Hak sonunda halkımın arzını kabul etti mi” (109 / 1-2). *Mudom gurkiratib qalbd olovini, / Jahon yo‘llarida yelar Andijon.* “Her zaman büyütür kalpte alevini, / Cihan yollarında eser Andican.” (173 / 3-4).

yet-

1. “ulaşmak, erişmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 19).

Men sizni kutaman, uhbu she‘rim ham / O‘shanda yetadi nihoyasiga! “Ben beklerim sizi, bu şiirim hem / Bu şekilde ulaşır nihayete!” (15 / 3-4). *Afsus, bunga yetolmadi qancha insonlar, / Qancha-qancha aziz zotlar, jannati jonlar.* “Ne yazık ki, buna erişemedi nice insanlar, / Nice nice aziz zatlar, cenneti canlar.” (154 / 7-8). *To ozor yetmasin unga daf‘atan, / Begona ko‘zlardan asramoq darkor.* “Azar erişmesin ona ansızın, / Yabancı gözlerden sakınmak gerek.” (196 / 3-4).

2. “zaman, süre geçmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 19).

Kuyllarman xotirang balki vaqt yetib, / Bir umr o‘rtanur lekin tanda jon. “Söylerim hatıranı belki zaman geçip, / Bir ömür acı çeker fakat tende can.” (23 / 77-78).

3. “yetmek, yeterli olmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 19).

Har biri bitta xalqning / G‘ururiga yetgulik. “Her biri bir halkın / Gururuna yetecek kadar.” (88 / 39-40). *Ona xalqim, men uchun sen jondan ham ziyoda, / Ta‘rifingga so‘z yetmas, yozmoq bo‘lsam mufasssal.* “Ana halkım, sen benim için candan da ziyade, / Tarifine söz yetmez, yazmak istesem ayrıntılı.” (179 / 3-4).

- yig‘-** “toplamak, bir araya getirmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 274-275).

Lahzada kuch yig‘ding Alpomishsimon, / Yaloving bo‘laldi moviy osmonlar. “Anında güç topladın Alpamış gibi, / Bayrağın olabildi mavi gökyüzü.” (134 / 7-8). *Olganing oltin bo‘lsin desam senga mabodo, / Yig‘ib-terib turganing o‘zi oltindan afzal.* “Altın olsun aldığın desem sana şayet, / Toplayıp yığıdığının kendisi altından da güzel.” (179 / 1-2).

yon-

1. “parlamak, ışık saçmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 40).

Yulduzlar yonadi, oftob charaqlar, / Kukunga aylanar vujud ham, ammo “Yıldızlar parlar, güneş ışık saçar, / Vücut toza dönüşür hem, fakat” (53 / 45-46). *Bamisli Boysunda boychechak gullab, Toshkent tomlarida yondi qizq‘aldoq.* “Boysun‘da sanki kardelen çiçeklenip, / Taşkent damlarında ışık saçtı gelincik.” (71 / 1-2). *Tag‘in gurillab yongay / O‘chmagan qalb oloving.* “Tekrar gürüldeyip parlayacak / Sönmeyen kalp alevin.” (110 / 5-6).

2. “kızarmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 40).

Madhu sanolardan xijolat kabi, / Qizlarning yonog‘i yonadi gulgun. “Övgülerden utanmış gibi, / Kızların yanağı kızarır gülgün.” (43 / 21-22).

3. *mec.* “üzülmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 40).

Oh, lekin ko‘ksimda yongan shu yurak / Bir kun tosh qatmasa deya qo‘rqarman. “Ah, ama göğsümde yanan şu yürek / Bir gün taş kesilmese diye çekinirim.” (53 / 35-36). *Lekin yoshligim ham o‘tar-ku esiz, / Bir vaqt yonganimday balki yonmasman.* “Ancak gençliğim de geçer ne yazık ki, / Bir zaman yandığım gibi belki yanmam.” (53 / 63-64).

yop- “kapamak, örtmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 43).

Xalqim, tengsiz farzandlar bergansanu dunyoga, / Zar qog‘ozga ishqiboz murg‘day ustin yopgansan. “Halkım, benzersiz evlatlar vermişsin dünyaya, / Altın kağıda hayran tavuk gibi üstünü kapamışsın.” (54 / 17-18). *Bu eshikni kim o‘zi, / Ochmasdan yopdi ekan.* “Bu kapıyı kim kendisi, / Açmadan kapamışmış.” (188 / 7-8).

yoq-

1. “yakmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 56).

Kimlardir umrida bir sham yoqmasdan, / Mash‘al bo‘lmoqlikni qilgaylar da‘vo. “Kimileri ömründe bir mum yakmadan, / Meşale olmayı edecekler iddia.” (124 / 31-32). *Balki yuragida olovlar yoqqan, / Shimol yog‘dulari – moviy sharora.* “Belki yüreğinde alevler yakmış, / Kuzey ışıkları – mavi kıvılcım.” (176 / 11-12).

2. “yakışmak, munasip olmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 56).

So‘ngra dod solamiz: -Falonu piston, / Quloqqa yoqmaydi deymiz - o‘sha gap. Feryat ederiz sonra: - falan, fiştan, / Kulağa yakışmaz deriz – şu söz.” (14 / 71-72). *Aqcha bersang, oyog‘ingni yalaydi bular, / Rost gap yoqmas, yolg‘onlarni qalaydi bular.* “Akçe versen, ayağını yalar bunlar, / Doğru söz yakışmaz, yalanları katlar bunlar.” (108 / 9-10).

yor- “derin yara açmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 47).

Yuragiga Sezar nayzasin urdi, / Chingizxon cho‘qmori yordi boshini. “Yüreğine Sezar mızrağını sapladı, / Cengiz Han’ın tokmağı yardı başını.” (14 / 43-44).

yot-

1. “bir yere boylu boyunca uzanmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 50).

Yurgil, dalalarga ketaylik, do‘stim, / Diqqinafas uyda yotmoq paytimas. “Yürü, tarlalara gidelim, dostum, / Sıkıcı evde uzanmanın vakti değil.” (12 / 1-2). *Tuyqusdan Qoraqalpoq / Yotib oldi cho‘zilib.* “Ansızın Karakalpak / Uzanıp yattı.” (202 / 39-40).

2. *mec.* “ölü gömülmüş olmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 50).

Yuzlab shoir yotar bunda, bari ham / Janglar maydonida jangdan so‘zlagan. “Yüzlerce şair yatar burada, hepsi de / Harp meydanında savaştan bahseden.” (9 / 13-14). *Nahotki eng ulug‘ farzanding ketib, / Boshin ko‘tarolmay yotsa manguga.* “En büyük evladın göç edip, / Başını kaldıramadan yatsa sonsuzluğa.” (23 / 91-92).

yoy-

1. “sermek, yaymak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 31).

Kuzdan nishona... / Har yonda go‘zallik yoymish daftarin. “Güzden nişane... / Her tarafta güzellik yaymış defterini.” (12 / 11-12).

2. “ulaştırmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 31).

O‘zbekning san‘atin dunyoga yoygan, / Betakror Rahimov Nabilari bor. “Özbek’in sanatını dünyaya ulaştıran, / Emsalsiz Rahimov Nebileri var.” (180 / 3-4).

yoz-

1. “yazmak, kaleme almak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 28).

Sening shavkatingni yozaversa gar, / “Shohnoma” yanglig’ bir doston bo’lg’usi. “Senin büyüklüğünü yazıverse eğer, / ‘Şehname’ gibi bir destan ortaya çıkacak.” (43 / 19-20). U ham bizga o’xshab jo’shgan chog’ida, / Balki she’rlar yozar samoga doir. “O da bize benzeyip coştugu zaman, / Belki şiirler yazar göge dair.” (176 / 3-4).

2. “yaymak, sermek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 28).

Ustingdan yozmasdan bir nomard g’anim, / Tinch o’tgan har kuning, albatta, bayram. “Sermeden üstüne bir namert hasım, / Rahat geçen her günün, elbette, bayram.” (126 / 11-12). Siylaysan olamni yozib dasturxon, / Mehnatdan yaralgan shu noming bilan. “Ağırlarsın dünyayı serip sofrayı, / Zahmetten yaratılan şu ekmeğinle.” (171 / 15-16).

- yog’-** “gökten düşmek, yağmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 58-59).

Bir kun egilmasmi odamzod boshi, / Bizga ham yog’mosmi malomat toshi? “Bir gün eğilmez mi insanoğlunun başı, / Bize de yağmaz mı melamet taşı?” (65 / 79-80). Oying u yarmida yomg’ir, qor yog’ar, / Qimtinib Toyloqov beradi xabar. “Aydın o yarısında kar, yağmur yağar, / Kimıldanıp Toylokov verir haber.” (77 / 9-10).

- yul-** “koparmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 81).

Yillar ona quchog’idan oldi-ku yulib, / Savdolarga urdi meni murg’ak yoshimdan. “Ana kucağından aldı yıllar koparıp, / Sevdalara vurdu beni küçük yaşımda.” (21 / 53-54).

- yum-** “kapamak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 84).

Ko’z yummay oftob-ku turibdi, / Men uni o’ylamay netayin. “Göz kapamadan güneş yükselmiş, / Ben onu düşünmeyip ne edeyim?” (99 / 55-56).

- yur-** “adım atarak ilerlemek, gitmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 92).

Kun kecha emasmi, xislatig sanab, / She’r yozib yurardim senga parvona. “Gün gece değil mi, hasletini sayıp, / Şiir yazıp yürürdüm sana pervane.” (35 / 29-30). Qancha diyorlarda sayr etib yurdim, / Qancha manzillarda tuzdim oshyon. “Nice memleketlerde seyredip yürüdüm, / Nice menzillerde kurdum yuva.” (67 / 1-2). Biroviga yoqmas jindek jur’atim, / Biroviga yoqmas men yurgan yo’lak. “Birileri hoş görmez azıcık cesaretimi, / Birileri hoş görmez yürüdüğüm yolu.” (81 / 6-7). Men ham endi lofurib, yurmayin kibor, xandon, / Nazar tashlay muazzam Versal kabi ma’voga. “Ben de şimdi abartıp, yürümeyeyim kibar, mutlu, / Göz atayım şahane Versay gibi sığınağa.” (141 / 15-16). Yursa tovoniga botmasin toki, / Yo’ldan olib qo’ying har xil toshlarni. “Yürüse topuğuna batmasın, / Alın yoldan her türlü taşları.” (196 / 7-8).

yut-

1. “yutmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 94).

Qora sochlaringda oppoq alanga, / Hijron zaqqumlarin yutgan ham o’zing. “Siyah saçlarında bembeyaz ışık, / Ayrılık zakkumlarını da yutmuş kendin.” (90 / 8-9).

2. *mec.* “yok saymak, geçersiz kılmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 94).

Qanchalik iroda, qancha kuch kerak, / Farzanding gunohin yutmoqlik uchun. “Ne kadar irade, ne kadar güç gerek, / Çocuğun günahını yok saymak için.” (101 / 3-4).

yuv- “yıkamak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 72).

Yana she 'rim yuva boshlar dildan g 'amimni, / Xayollarning girdobida qolganda ammo “Şiirim yine yıkamaya başlar gönülden gamımı, / Hayallerin girdabında kaldığında yalnız” (21 / 94-95).

yo'n- “bir nesneye şekil vermek amacıyla dış bölümünü kesmek, yonmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 281).

Va lekin bu safar men senga qarab, / Yo 'ndim qalamimni, mehnatkash singil. “Fakat bu sefer ben sana bakıp, / Yondum kalemimi, emektar kardeşim.” (49 / 7-8).

yo'y- “yorumlamak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 275-276).

Onalar, opalar, singillar, / She 'rimni faxrga yo 'yingiz. “Anneler, ablalar, kız kardeşler, / Şiirimi övgüyle yorumlayınız.” (133 / 9-10).

shosh-

1. “şaşırmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 598).

Qayga ketmoqdasan bunchalar shosib? / Orom istaysanmi ko 'kda ovora? “Nereye gitmektesin bu kadar şaşırp? / Huzur mu isteyeceksin gökte avare?” (35 / 37-38).

2. “acele etmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 598).

Toshdan toshga to 'sh urib shoshar / Qayoqqadir zilol shalola. “Taştan taş göğsünü gerip acele eder / Nerededir temiz şelale?” (5 / 9-10).

chal-

1. “hırsızlık yapmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 450).

Shum ajal boyaqishning payidan chalgan ekan, / To 'g 'rirog 'i, muhtojlik dastini qirqqan ko 'proq. “Düzenbaz ecel adamcağızın ömründen çalmışmış, / Daha doğrusu, muhtaçlık elini kesmiş daha çok.” (39 / 83-84).

2. “vurarak ses çıkartmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 450).

Kimligim haqida olam chalgan zang, / Azal buyukligim bo 'lgan-ku ertak. “Kimliğim hakkında cihan çalmış zil, / Ezelden büyüklüğüm olmuş ki masal.” (172 / 23-24).

chaq- “ısırmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 468).

Tosh mag 'zing chaqolmay tamshanib qochgan / Necha Qutayba-yu, necha Doralar... “Taşın içini ısırmayıp çiğneyen, / Nice Kuteybe ve nice Daralar...” (83 / 11-12).

chek- *mec.* “dert, gam çekmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 474).

*Boshimiz silagan shu xalq mo'tabar, / Daf'atan **chekmasin** farzandlar dog'in.* "Başını okşayan bu halk muteber, / Aniden çekmesin çocuklar gamını." (86 / 15-16).

chiq-

1. "içeriden dışarıya, aşağıdan yukarıya varmak, gitmek" ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 498).

*Mamontlar to'dasi **chiqdi** o'rmondan, / Shimol ko'chkiniday vahshiy va sarmast.* "Mamutlar sürüsü çıktı ormandan, / Kuzey çığı gibi vahşi ve mest." (14 / 9-10). *Izlayverib, horib bo'lgach, oqibat bir tun / Ko'k tepaga **chiqib olib** o'y surdim uzoq.* "Arayıverip, bitkin düşünceye dek, akıbet bir gece / Gök tepeye çıkıp düşündüm uzun." (51 / 17-18). *Yuksaklik istasang toqqa **chiq** faqat, / Teranlik istasang dengizlarga boq.* "Yükseklik istersen dağa çık ama, / Derinlik istersen denizlere bak." (69 / 31-32). *Avjiga **chiqardi** ulug' kuy, maqom, / To'lishib borgandek ko'kning hiloli.* "Zirveye çıkardı büyük nağme, makam, / Dolmuş göğün hilali." (207 / 17-18).

2. "yola koyulmak" ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 498).

*Mening qadim elimdan uyquchi Said Olim / Cho'l oshib Hisor tomon **chiqqani** mahal yo'lga.* "Benim eski halkımdan uykucu Said Âlim / Çöl aşmış Hisar'a doğru çıktığı zaman yola." (39 / 73-74).

3. "rastlamak" ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 500).

*Moviy ko'llar, cho'ng o'rmonlar **chiqdi** yo'limdan, / Oh, bunchalar keng ekansan, jon Qozog'iston.* "Mavi göller, koca ormanlar çıktı yoluma, / Ah, bu kadar büyükmüşsün, can Kazakistan." (51 / 15-16).

4. *mec.* "başını kurtarmak" ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 499).

*Lekin shum qutqulardan / **Chiqmadi** sho'rlik boshing.* "Ama kötü fitnecilerden / Kurtulmadı talihsiz başın." (110 / 11-12).

5. "belirmek" ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 499).

*O'zbekman, gohida iqbolim kulib, / Gohida o'zimdan **chiqqan** ofatim.* "Özbek'im bazen talihim gülüp, / Bazen de kendimden çıkmış afetim." (155 / 13-14). *Nega biz muhtojimiz, yuraqi qonmiz, / Xalqning orasidan **chiqqan** odamlar.* "Niye biz muhtacız, yüreği yanığız, / Halkın arasından çıkmış insanlar." (181 / 3-4).

6. "güneş doğmak" ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 499).

*Tong otib **chiqar**-ku ishboshi oftob, / Qoshida bosh egib qolma tag'in jim.* "Tan atıp doğar usta güneş, / Huzurunda baş eğip durma yine sessiz." (40 / 31-32).

chiz- "çizmek" ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 481).

*Yuz rangda tovlanib kelganda shuhrat, / Suvratin **chizolmay** shoshib qolgaysiz.* "Yüz renkte parladığında şöhret, / Suretini çizmeden şaşırp kalacaksınız." (71 / 23-24). **Chizgan** rasmingizga

o'g'lingiz besar / Notanish bo'yoqni chaplab ketganin. "Çizdiği resminize çocuğunuz huzursuz / Yabancı büyüğünü ezip geçtiğini." (71 / 27-28).

chop- "koşmak"; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 506).

Yuksalar-u, shu dam chopar, urinar, / Talpinar qaygadir bilmasdan tinim. "Yükselir, bu dem koşar, uğraşır, / Çabalar bir yerlerde durmak bilmeden." (11 / 5-6). *Bolam, xalos bo'lib nafsning qa'ridan, / Bir kun ziyo izlab har yon chopgaysan. "Çocuğum, kurtulup nefsin dibinden, / Bir gün ışık arayıp her yana koşacaksın."* (217 / 13-14).

cho'k-

1. "bulunduğu yerden aşağı inmek"; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 522).

Borliq suv tagiga cho'kkanday go'yo / Qanchalik termulma – chiqmas nafasi. "Varlık su dibine çökmüş gibi güya / Çok da bakma – çıkmaz nefesi." (34 / 11-12).

2. "azalmak"; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 522).

Balxdan horib qaytgan Alisher misol / Endi to'lg'izgandi cho'kkan dovotin. "Belh'ten yorgun dönmüş Ali Şîr gibi / Şimdi doldurmuştu azalmış hokkasını." (23 / 49-50).

cho'm- "çökmek, eğilmek"; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 524).

Mana, gulga cho'mib yotibdi Bayron, / Faxrlanib lordligi uchun. "İşte, güle eğilmiş Byron, / Övünüp asilzadeligi için." (9 / 5-6). *Faqat bilganidan qolmas tiriklik, / Mana, gulga cho'mmish Chig'atoy bo'yi. "Sadece anladığınla kalmaz hayat, / İşte, güle eğilmiş Çağatay boyu."* (23 / 55-56).

cho'z- "baş, kol, bacakları bir yere yöneltmek"; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 520).

Ajib bir osmon bu, osmon tagida. / Yulduzlar qo'l cho'zsang shundoq yetgudek. "İlginç bir gök bu, gök dibinde. / Yıldızlara el uzatsan yetişecek gibi." (40 / 3-4). *Holini bilmaganga ro'baro' kelsang agar, / Qalbingdagi arslonning mo'yloviga cho'zgay qo'l. "Hâlini bilmeyenle karşılaşırsan eğer, / Kalbindeki aslanın bıyığına uzatacak el."* (54 / 13-14).

1.2.1.9. Bir Ünsüz, Bir Ünlü, Bir Ünsüz, Bir Ünlü Şeklindeki Basit Fiiller

hori- "yorulmak"; (ÖTİL – V. Cilt / s. 552).

Soyangizda panoh topsin horib tolgan qondoshingiz, / Unutmangki, bul chamanda har bir yaproq jondoshingiz. "Gölgenizde himaye bulsun yorulan kandaşınız, / Unutmayın ki, bu bahçede her bir yaprak candaşınız." (116 / 39-40). *Izlayverib, horib bo'lgach, oqibat bir tun / Ko'k tepaga chiqib olib o'y surdim uzoq. "İzleyiverip, yoruluncaya dek, akıbet bir gece / Gök tepeye çıkıncaya dek düşündüm uzun uzun."* (51 / 17-18).

qada-

1. “ekmek, dikmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 204).

*Ilojin topsa agar, ketmonning dastasin ham / Yerga **qadab** termulib, ko 'kartirguvchi bu xalq.*
“Çaresini bulsa eğer, çapanın sapını hem / Yere dikip, yeşertecek bu halk.” (39 / 113-114). *Men bu kun do 'stlarimga afsus-nadomat bilan, / Yerga cho 'p **qadamagan** amirlardan so 'ylayman.* “Ben bugün dostlarıma esef ve nedametle, / Toprağa fidan dikemeyen emirlerden bahsederim.” (39 / 71-72).

2. “gözünü dikmek, bakmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 204).

*Munis nigohini **qadab** quyoshga / Turar u nurday pok, ishqday bezavol.* “Dost bakışını dikip güneşe / Durur o nur gibi saf, aşk gibi masum.” (52 / 69-70).

- qala-** “üst üste koymak, katlamak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 222).

*Aqcha bersang, oyog 'ingni yalaydi bular, / Rost gap yoqmas, yolg 'onlarni **qalaydi** bular.*
“Akçe versen, ayağımı yalar bunlar, / Doğru söz yakışmaz, yalanları katlar bunlar.” (108 / 9-10).

- qama-** “hapsetmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 233).

*Qay yurttda qaysi bir kimsani, xullas, / **Qamab qo 'yishdilar** qay kun, vassalom.* “Hangi yurtda hangi bir kimseyi, hülâsa, / Hapsettiler hangi gün, vesselam.” (206 / 3-4).

qara-

1. “bakışı bir şey üzerine çevirmek, bakmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 243).

*Tinglovchi kimsa yo 'q dardimni yorsam, / Faqat ezilaman onamga **qarab**.* “Dinleyen kimse yok derdimi açsam, / Ama ezilirim anama bakıp.” (115 / 7-8). ***Qarayman**, qabrlar yastanmish qator, / Ma 'sum binafshadan sirg 'alar taqib.* “Bakarım, mezarlar yaslanmış sıralı, / Masum menekşeden halkalar takmış.” (23 / 59-60).

2. “fikren bakmak, göz önüne getirmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 243).

*Zilzila tuyular mavhum bir so 'zday, / O 'ylarsiz, bobolar qo 'rqmapti, **qarang**.* “Zelzele duyulur muallak bir söz gibi, / Düşünürsünüz, dedeler korkmuş, bakın.” (19 / 23-24). *Yosh umrimni tarozuga solib asta **qarayman**, / Yoshlik va she 'r bu dunyoning azal-abad timsoli.* “Genç ömrümü teraziye koyup sakince bakarım, / Gençlik ve şiir bu dünyanın ebet müddet timsali.” (26 / 9-10).

- qari-** “kocamak, yaşlanmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 248).

*O 'ylarsiz, muncha tez **qaribdi** inson. / Nahot biz shularning nabiralari.* “Düşünürsünüz, ne kadar çabuk kocamış insan. / Ne garip, biz bunların torunları.” (19 / 59-60). *Axir qancha qadim bo 'lmasin dunyo / Bag 'rida nur borki, **qarimas** quyosh.* “Artık nice eski olmasın dünya / Bağrında nur var ki, yaşlanmaz güneş.” (41 / 19-20).

quri-

1. “ıslaklığını, nemini kaybetmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 381).

Dovotim **qurimadi**, mudom faxriya bitay, / Eng ulug' ajdodlardan xayolimga yog'sin nur. "Hokkam kurumadi, her zaman fahriye yazayim, / En büyük ecdatlardan hayalime yağsın nur." (54 / 41-42).

2. "suyu tükenmek"; (ÖTİL – V. Cilt / s. 381).

Dengizing **qurisa** ne ham qilursan, / Qayga bosh urarsan ey, munlug' ko'ngil. "Denizin kurusa hem ne yaparsın, / Nereye baş eğersin ey, kederli gönül?" (95 / 15-16).

3. "(nesneler için) yumuşaklığını kaybetmek, sertleşmek"; (ÖTİL – V. Cilt / s. 381).

Gohida balqiding Barchindek to'lib, / G'o'zadek **quriding** Tursunoy bo'lib. "Bazen ışıldadın Berçin gibi dolup / Koza gibi kurudun Dursunay olup" (152 / 21-22).

sila-

1. "sevgi, şefkat belirtisi olarak elini bir şeyin üzerinde gezdirmek"; (ÖTİL – III. Cilt / s. 500).

Tushlarimga, mayli, boshim / **Silab turgin**, onajon. "Düşlerimde, peki, başımı / Okşa, anneciğim." (20 / 37-38). Boshingiz **silagan** shu xalq mo'tabar, / Daf'atan chekmasin farzandlar dog'in. "Başınızı okşayan bu halk muteber, / Aniden çekmesin çocukların gamını." (86 / 15-16).

2. "silmek, kurulamak"; (ÖTİL – III. Cilt / s. 500).

Yurardingiz elda aziz, mo'tabar, / Sonsiz shogirdlarning manglayin **silab**. "Memlekette yürürdünüz aziz ve muteber, / Sayısız öğrencilerin alınını silip." (41 / 27-28).

tala-

1. "yağmalamak"; (ÖTİL – III. Cilt / s. 648).

Bo'sh kelganda podshosini **talaydi** bular, / Beti qursin, bu joylarga kela ko'rma, bolam. "Zayıf geldiğinde sultanı yağmalar bunlar, / Yüzü kurusun, gelme bu yerlere, evladım." (108 / 11-12).

2. "hücum etmek, saldırmak"; (ÖTİL – III. Cilt / s. 648).

Deylik, paydo bo'ldi pochasi tor shim, / Kuchuk **talagandek** yirtiq va yamoq. "Diyelim, moda oldu paçası dar pantolon, / Köpek saldırmış gibi yırtık ve yamalı." (215 / 5-6).

tani-

1. "tanış olmak, bilmek"; (ÖTİL – III. Cilt / s. 663).

Dengiz, **tanib olgin** uni bir karra, / Hazrati insondir- o'zi qo'ygan ot. "Deniz, tanı onu bir kere, / Hazreti insandır, kendi koyduğu isim." (53/25-26). Shukrkim, o'z-o'zini **tanidi** keksa jahon, / Ya'ni O'zbek Davlatin jumlai jahon bildi. "Şükür ki, kendi kendini tanıdı yaşlı dünya, / Yani Özbek Devleti'ni tüm dünya bildi." (114 / 7-8).

2. "seçmek"; (ÖTİL – III. Cilt / s. 663).

Harf **tanib chiqqanda** savodim, / Nazmga aylandi faryodim. "Harf seçtiğimde okudum, / Döndü nazma feryadım." (99 / 9-10).

tuga-

1. “bitmek, tükenmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 175).

*Bir chimdim ham chiqmadi, / **Tugab qolmish** nos, obbo!* “Bir tutam da çıkmadı, / Enfiye bitmiş, eyvah!” (202 / 23-24).

2. “devir, zaman sona ermek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 175).

*Shundagina keltirdim imon: / -Xonlar davri **tugabdi** rostdan.* “Buracıkta ettim iman: / -Hanlar devri sona ermiş hakikaten.” (178 / 11-12).

to‘qi- “yazmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 253).

*Dam og ‘ir xayolga bo ‘lur zanjirband, / Dam qo ‘shiq **to‘qiydi** u yona-yona.* “Bazen zor hayale olur bağlı, / Bazen koşuk yazar o yana yana.” (11 / 17-18). *Men-ku, she ‘rni **to‘qimoqqa** sal-palgina yarayman, / Lekin sensiz yig ‘lab o ‘tgum Samad Vurg ‘un misoli.* “Ben ki, şiir yazmaya az biraz yararım, / Fakat sensiz ağlamam Samet Vurgun misali.” (26 / 11-12).

to‘sha- “kaplamak, basmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 250-251).

*Qora bulut yog ‘may ketsa-da magar, / Tiniq ko ‘zgularga **to‘shab o‘tar** nam.* “Kara bulut yağmadan gitse de şayet, / Berrak aynalara basar nem.” (14 / 85-86).

yala- “bir şeyin üzerine dil sürmek, yalamak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 104).

*Aqcha bersang, oyog ‘ingni **yalaydi** bular, / Rost gap yoqmas, yolg ‘onlarni qalaydi bular.* “Akçe versen, ayağını yalar bunlar, / Doğru söz yakışmaz, yalanları katlar bunlar.” (108 / 9-10).

yama- “onarmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 111).

*Mayliga, qish oldi uyma-uy yurib, / Kentik devorlaring **yamab bersin** u.* “Tabii ki, kıştan evvel evden eve yürüyüp, / Çentik duvarlarını onarıversin o.” (112 / 13-14).

yara- “yaramak, yarar sağlamak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 117).

*Men-ku, she ‘rni to ‘qimoqqa sal-palgina **yarayman**, / Lekin sensiz yig ‘lab o ‘tgum Samad Vurg ‘un misoli.* “Ben ki, şiir yazmaya az biraz yararım, / Fakat sensiz ağlamam Samet Vurgun misali.” (26 / 11-12). *O, odam, har nega topinding nechun, / Ayt, u **yaradimi** biror-bir korga!* “Ey, insan, her neye tapındın niçin, / Anlat, o yaradı mı herhangi bir işe!” (85 / 17-18).

yas- “yapmak, üretmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 121).

*Toshkentdir kamon **yasab** degrezlarga bo ‘lgan joy, / Bugun O ‘zbek yurtining eng katta korxonasi.* “Taşkent’ tir keman üretip kirişçilere olan yer, / Bugün Özbek diyarının en büyük işletmesi.” (80 / 18-19).

chida- “dayanmak, katlanmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 479-480).

*Turkistonning bolalari, maqtovimga quloq tutmang, / Gina qilsam **chidang**, ammo gaplarimni hech unutmang.* “Türkistan’ın çocukları, medhime kulak asmayın, / Sitem etsem katlanın, fakat

sözlerimi hiç unutmayın.” (116 / 1-2). Oxir **chidayolmay** uch taraf tig‘iz / Mushtlashib ketardi beso‘z, bekalom. “Artık dayanamadan üç taraf dar / Yumruk atardı sözsüz, lafsız.” (156 / 43-44).

chiri- “çürümek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 491).

Yer yuzida kechgan zulmatu vahshat / Chekinar-ku oxir **chirib** va qarib. “Yeryüzünde yaşanan zulmet ve vahşet / Çekilir artık çürüyüp ve yaşlanıp.” (14 / 57-58).

1.2.1.10. Bir Ünsüz, Bir Ünlü, İki Ünsüz Şeklindeki Basit Fiiller

qalq- “doğrulamak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 231).

Oyoqqa **qalqqanda** Sohirqironim, / Yov bossa, tig‘ingni qayragin, deding. “Ayağa kalktığında Sahipkıranım, / Düşman bassa, kılıcını bile, dedin.” (134 / 12-13).

qayt-

1. “geri gelmek, dönmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 222).

Balki sayr etgali mavjlaring bo‘ylab, / Tag‘in **qaytajakman**, ey oshno ummon. “Belki seyretmek için dalgaların boyunca, / Tekrar döneceğim, ey tanıdık umman.” (53 / 65-66). Raqibingni siltab osmonga otsang / Oyni ko‘rib **qaytar** bira-to‘lasi. “Rakibini silkeleyip gökyüzüne atsan / Ay’ı görüp döner aynı zamanda.” (209 / 3-4).

2. “söz konusu etmek, hatırlamak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 222).

Xayollarim sarxush bo‘lib kezgan chog‘imda / U bearmon kunlarimga **qaytaman** tamom. “Hayallerimin sarhoş olup gezdiği zaman / O ukdesiz günlerimi hatırlarım tamam.” (21 / 11-12).

3. *mec.* “ölmek, vefat etmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 222).

Isming balki Sulton, balki Qadirsan, / Sen jangdan **qaytmagan** shahid shoirsan. “İsmin belki Sultan, belki Kadir’sin, / Sen cenkten dönmemiş şehit şairsin.” (84 / 1-2).

4. “bir eksen etrafında dolaşmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 222).

Asta-sekin kun **qaytar**, bosilar qaynoq to‘zon, / Yelar oqsham nafasi – salqin tun ibtidosi. “Güneş yavaşça döner, kızgın bir toz kaplar, / Eser akşam vakti- serin gece başlangıcı.” (39 / 43-44).

5. *mec.* “sözünden dönmek, caymak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 222).

Avval ichgan qasamimdan endi **qaytayin**, / Beti qursin, bu joylarga kela ko‘rma, bolam. “Önce içtiğim andımdan şimdi döneyim, / Yüzü kurusun, bu yerlere gelme, evladım.” (108 / 3-4).

qirq- “son vermek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 303).

Shum ajal boyaqishning payidan chalgan ekan, / To‘g‘rirog‘i, muhtojlik dastini **qirqqan** ko‘proq. “Düzenbaz ecel adamcağızın ömründen çalmışmış, / Daha doğrusu kesmiş muhtaçlık elini daha çok.” (39 / 83-84).

qo‘rq- “korku duymak, ürkmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 415).

Men faqat qo‘rqaman, qo‘rqaman, yurtim, / Ichingdagi turli baloxo ‘rlardan. “Ben korkarım, korkarım yalnız yurdum, / İçindeki türlü beleşçilerden.” (169 / 7-8). *Meni kurashlarga chorlama, ukam, / Mening po‘pismdan qo‘rqmas chumchuq ham.* “Beni savaşlara davet etme, kardeşim, / Benim tehditimden ürkmek serçe de.” (205 / 3-4).

sanch- “ucu keskin bir nesneyi güç kullanarak batırmak, saplamak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 442).

Ajal, sen nayzangni sanchdingmi chindan / O‘zbek she‘riyotining pahlavoniga. “Ecel, sen mızrağını sapladın mı sahiden / Özbek şiirinin pehlivanına.” (22 / 7-8).

surt- “dokunmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 595).

Ko‘zingga surt deding, faromush bo‘lgan / Tabarruk, muqaddas mozorlarimni. “Gözüne sür dedin, unutulmuş, / Mübarek, mukaddes kabirlerimi.” (134 / 14-15).

tort-

1. “bir şeyi hareket ettirmek, çekmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 154-155).

Bir yigitni ko‘rsatti behol, / Dedi : “O‘sha... tortdi sochimdan.” “Gösterdi bir yiğidi bitkin, / Dedi : ‘Şu... çekti saçımdan.’” (178 / 7-8).

2. “zorla birinden bir şey almak, gasp etmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 155).

Kunduzgi oshkoro o‘g‘rilar day u / O‘ljasin uy-uyga torta boshladi. “Gündüzki alenen hırsızlar gibi o / Hisselerini ev ev almaya başladı.” (14 / 19-20).

3. *mec.* “acıdan, üzüntüden bağırmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 155).

Botir ko‘kragidan o‘q yedi bir kun, / Vo, orqam!-dediyu tortdi cho‘ng na‘ra. “Yiğit göğsünden ok yedi bir gün, / Eyyvah, arkam! -dedi ve attı büyük nara.” (103 / 1-2).

4. “örtmek, kapamak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 155).

Ezgulik niqobin yuziga tortgan / Manfur bir maydonda surgandingiz ot. “İyilik örtüsünü yüzüne çekmiş / İğrenç bir meydanda sürmüştünüz at.” (117 / 13-14).

5. *mec.* “dert, sıkıntı çekmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 155).

Mehmon bo‘ldi bu yerda qalbimga ilk muhabbat, / Olis kechalar uning g‘ussasini ham tortdim. “Kalbime misafir oldu bu yerde ilk muhabbet, / Uzun geceler onun kaygısını da çektim.” (39 / 11-12).

6. *mec.* “cezbetmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 155).

Olis janub tortganiday qushcha yuragin, / Yiroqlarga yetakladi meni bir suron. “Uzak güneyin cezbettiği gibi kuşça yüreğin, / Götürür uzaklara beni bir uğultu.” (21 / 49-50).

7. *mec.* “göğüs germek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 155).

Yurt og‘irin tortolgan asli yurt boshi bo‘lur, / Faqatgina xalq yashar, faqatgina qolur xalq. “Yurdun ağırlığına göğüs geren asıl önder olur, / Sadece halk yaşar, sadece kalır halk.” (128 / 43-44).

8. *mec.* “hissetmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 155).

Xijolatin tortsin o'zi tabiat, / Tabiat uzrini so'rasin sizdan. “Utancını hissetsin kendisi tabiat, / Özrünü dilesin tabiat sizden.” (132 / 3-4).

chert-

1. “uyandırmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 476).

Yurakda sen ijod hissini chertding, / To'lqinlar gulduri, girdob havosi. “Yürekte icat hissini uyandırdın, / Dalgalar gürültüsü, girdap havası.” (6 / 5-6).

2. “fiske atmak, vurmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 476).

Har kim bilganicha chertgay sozini, / Moli toza odam qilgay nozini. “Her kim bildiği kadar vuracak sazına, / Malı taze adam edecek nazını.” (138 / 21-22).

1.2.1.11. Bir Ünsüz, Bir Ünlü, Bir Ünsüz, Bir Ünlü, Bir Ünsüz Şeklindeki Basit Fiiller

buyur-

1. “emretmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 391).

Qalbm buyurmasa, biror so'zni ham / Yozmasman hech qayda, hech vaqt, hech qachon! “Kalbm emretmese, bir sözü hem / Yazmam hiçbir vakit, hiçbir zaman, hiçbir yerde!” (9 / 51-52).

2. “ikram edilen bir şeyi almak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 391).

Men sening ismingni bilmayman, soqiy, / Buyur men uchun ham mayli bir juftin. “Ben ismini bilmem, ey saki, / Buyur bir defa da benim için olsun.” (14 / 263-264).

kurash- “savaşmak, mücadele etmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 434).

Rang-barang suratli odamlar yoshar, / Ishlashar, kuylashar hamda kurashar. “Rengârenk suretli insanlar yaşar, / Çalışır, söyleşir hem de savaşır.” (68 / 5-6). *She'r yasharkan, teng kurashgum / Men jaholatlar bilan.* “Şiir yaşarken denk savaşacağım / Ben cehaletlerle.” (113 / 27-28).

hayiq- “korkmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 485).

Shu yovqur asrda yashadik ro'y-rost, / Ranju balolardan hayiqmay taqir. “Bu yiğit asırda yaşadık doğruca, / Eziyet ve belalardan korkmadan asla.” (52 / 45-46).

qozon- “nam, şöhrət elde etmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 323).

Furqatiy deb nom qozondim, / Bunga hijron iqtibos. “Furkatî diye nam kazandım, / Buna ayrılık iktibas.” (98 / 15-16).

sovur- “savurmak, atmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 540).

Ular goh oshkora, goho ro'yoda / Qancha bo'stonlarni sovurgan butkul. “Onlar bazen apaçık, bazen de rüyada / Nice bahçeleri savurmuş tamamen.” (33 / 21-22).

supur- “temizlemek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 589).

Otga qamchi urar kerosinfurush, / Bir kampir engashib ko‘cha supurur. “Kamçı vurur ata yağ satıcı, / Yaşlı bir kadın eğilerek sokağı süpürür.” (14 / 259-260).

yubor- “ bir parçayı seslendirmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 71-72).

Mug‘anniy cholg‘usin olib daf‘atan / Ajib bir nag‘mani yubordi boshlab. “Şarkıcı çalgısını alıp aniden / Hoş bir nağmeyi seslendirdi.” (207 / 9-10).

yugur- “koşmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 74).

Devlar qutulgandek Sulayman o‘lib, / Betizgin tuyg‘ular har yon yugurgay. “Cinler kurtulmuş gibi Süleyman ölüp, / Başboş duygular her yana koşacak.” (124 / 17-18). *Ne ellar Temurga bo‘lay deb yondosh / Qo‘liga obdasta olib yugurgan.* “Nice halklar Timur’a olayım diye yandaş / Eline alıp testi koşmuş.” (216 / 7-8).

shimir- “yutmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 573).

Kumushrang yo‘llarda ot surib yursam, / Shimirsam shabnamdan, kuylasam sarmast. “Gümüş renkli yollarda at sürüp gitsem, / Yutsam şebnemden, söylesem şarkı sarhoş.” (14 / 137-138).

shopir- “savurmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 595).

Favvorasi toshib Jeneva ko‘li, / Suvini Sayhundek shopirmoqdadir. “Çeşmesi taşmış Cenevre gölü, / Seyhun gibi suyunu savurmaktadır.” (187 / 9-10).

choqir- “çağırarak, seslenmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 512).

Onajonim imlab meni / Qoshlariga chaqirar. “Anneciğim ima edip beni / Kaşlarıyla çağırır.” (20 / 7-8). *Ular goho bir-birin / Yo‘qlashib chaqirardi.* “Onlar ara sıra birbirlerini / Arayıp seslenirdi.” (202 / 13-14).

chuvat- “yazmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 514).

Ko‘hna shajarani chuvatsang agar, / Uchi borib yetgay Odam Atoga. “Eski şecereyi yazsan eğer, / Ucu varıp gidecek Âdem Ata’ya.” (216 / 9-10).

1.2.1.12. Bir Ünsüz, Bir Ünlü, Bir Ünsüz, Bir Ünsüz, Bir Ünlü Şeklindeki Basit Fiiller

bo‘zla- “ağlamak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 398).

Nechun senga kelganda, albom, / Har kim o‘z dardini aytib bo‘zlagan?! “Sana geldiğinde albüm, niçin, / Herkes derdini anlatıp ağlamış?!” (9 / 15-16).

daydi- “avare bir şekilde gezinmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 545).

Bog‘imda mushuklar qoldirgan edim, / Daydib ketibdilar bechoralarim. “Bağımda kedileri bırakmışım, / Avare gibi gezindiler zavallılarım.” (100 / 1-2). *Lekin qaylargadir ketmasin daydi, / Doim quloq tutsin xalqim, so‘zingga.* “Ancak bir yerlerde gezinmesin avare gibi, / Her zaman halkım kulak versin, sözüne.” (112 / 25-26).

porla- “parlamak, yanmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 297).

Tim qora osmonda porlab ko‘rinar, / Shu jajji sayyora ko‘rkam, ulug‘vor. “Kapkaranlık gökte parlar, / Şu küçük gezegen, heybetli, muhteşem.” (35 / 3-4). *Hiro tushlarimga kirardi azal, / O‘ngimda g‘azalday porlab turardi.* “Herat düşlerime girerdi ezelden, / Sağımda gazel gibi parlayıp durur.” (214 / 1-2).

silta- “kuvvetle sarsmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 504).

Raqibingni siltab osmonga otsang / Oyni ko‘rib qaytar bira-to‘lasi. “Rakibini silkeleyip gökyüzüne atsan / Ay’ı görüp döner aynı zamanda.” (209 / 3-4).

to‘xta- “sona ermek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 249).

Ularda goh qayg‘u, goh shodlik ko‘rdim, / To‘xtamay o‘tdilar bari ham birpas. “Onlarda bazen kaygı, bazen sevinç gördüm, / Sona erdiler hepsi de bir anda.” (33 / 15-16). *Shunda munozoro to‘xtadi birdan, / G‘olib keldi tilsiz ustunning so‘zi.* “Burda münazara sona erdi birden, / Galip keldi dilsiz sütunun sözü.” (91 / 32-33).

yalchi- “erişmek, ulaşmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 110).

O‘zingday odamga qalliq tushding sen, / Na sog‘liq, na yordan yalchimading sen “Kendin gibi insanla nişanlandın sen, / Ne sağlığa ne yâra erişemedin sen” (14 / 151-152).

yangra- “(ses için) yükselmek, çınlamak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 114).

Bu yerlarda ilk bora yangragan Temur sasi, / Chingiziylar boshiga solib qo‘rquv, vahmalar. “Bu yerlerde ilk kez çınlayan Timur sesi, / Cengizîlerin başına salmış korku, vehimler.” (39 / 63-64). *Pushkin she‘ri hali yangrardi mag‘rur, / Lermontov charaqlar nazm osmonida.* “Puşkin’in şiiri hâlâ yükselirdi mağrur, / Lermantov ışık saçar nazım göğünde.” (46 / 1-2). *Afsus, jahonaro dengizimiz yo‘q... / Goho o‘kinch bilan yangrar so‘zingiz.* “Yazık, cihan içinde denizimiz yok... / Bazen teessüfle yankılanır sözümüz.” (146 / 37-38).

yayra- “keyiflenmek, neşelenmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 100).

Tashqarida izillar yomg‘ir, / Kir, bobojon, yayragil bir oz. “Dışarıda yağar yağmur, / Gir, dedeciğim keyiflen, biraz.” (38 / 115-116). *O‘rik gullaganmish kechagi tunda, Bahor mujdasi bu, yayragin, ey jon.* “Kayısı çiçek açmış dün gece, / Bahar müjdesi bu, neşelen, ey can.” (41 / 1-2).

charcha- “yorulmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 462).

Faqat sen qalbimga cho‘ktirmay malol / Charchagan ruhimga ilhom solursan. “Ancak sen kalbime çöktürmeden melal / Yorulmuş ruhuma ilham verirsin.” (23 / 141-142). *Ohu emas, afsonaga duch keldim shu dam, / Vo darig‘o, qaytib tushdim charchab va horib.* “Ahu değil, efsaneye denk geldim o an, / Yazık, dönüp indim, yorulmuş, tükenmiş.” (51 / 7-8).

chorla- “çağırarak, davet etmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 510).

Balki Farg‘onaning so‘lim bog‘lari, / Uni chorlab turar ko‘m-ko‘k nur bo‘lib. “Belki Fergana’nın hoş bağları, / Onu davet eder masmavi ışık olup.” (176 / 13-14). *Orzular qaygadir chorladi bir choq, / Ortda qolib ketdi u aziz tuproq.* “Arzular nerededir çağırdı bir an, / Ardında kaldı o aziz toprak.” (198 / 5-6). *Daryoning naryog‘idan / Chorladi sholikorni.* “Deryanın öbür tarafından / Çağırıp piriñçiyi.” (202 / 27-28).

1.2.1.13. Bir Ünsüz, Bir Ünlü, Bir Ünsüz, Bir Ünsüz, Bir Ünlü, Bir Ünsüz Şeklindeki Basit Fiiller

gerday- “övünmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 496).

*Kimdir o'rmonlari ko'kka ko'tarsa, / Kimdir **gerdayadi** shaxmati bilan.* “Biri ormanlarını yüceltse, / Biri satrancıyla övünür.” (143 / 5-6).

sipqor- “hızlıca, bir çırpıda içmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 519).

*Xazar kosa bo'lsin, ya'ni jomi Jam, / **Sipqargil**, sharafla davru davronni.* “Çekinme kâse olsun, yani cam-ı Cem, / Bir çırpıda iç, şerefle devri devranı.” (74 / 29-30).

talpin-

1. “gönlü akmak, meyletmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 652).

*Sizga **talpinaman**, odamlar, yana, / O'tmish muhabbatga **talpinganday** jon.* “İnsanlar, size gönlüm akar, yine, / Geçmiş muhabbete meyletmış gibi can.” (14 / 217-218). *Ushbu yorug' dunyoda topsam ham, topmasam ham, / Baribir **talpinardim** haqiqatning o'ziga.* “Aydınlık bu dünyada bulsam da bulmasam da, / Nedense gönlüm akar hakikatin kendisine.” (32 / 39-40).

2. “uzanmak, ulaşmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 652).

*Yana zahmat chekar elda yosh-qari, / Yana **talpinamiz** manzillar sari* “Zahmet çeker yine memlekette genç ve yaşlı, / Uzanırız yine menzillere doğru.” (77 / 17-18).

3. “çabalamak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 652).

*Yuksalar-u, shu dam chopar, urinar, / **Talpinar** qaygadir bilmasdan tinim.* “Yükselir, şu an koşar, uğraşır, / Çabalar bir yerlere dur durak bilmeden.” (11 / 5-6).

tamshan- “çiğnemek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 657).

*Tosh mag'zing chaqolmay **tamshanib qochgan** / Necha Qutayba-yu, necha Doralar...* “Taşın içini ısırmayıp çiğneyen, / Nice Kuteybe ve nice Daralar...” (83 / 11-12).

termil- ~ termul- : “gözünü dikmek, bakmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 73).

*Rosa **termilib** boqsang shu qiyiq ko'zing bilan / Kuppa-kunduz kunda ham yulduzni ko'rguvchisan.* “Gözünü doğru dikip baksan bu baygın gözünle / Apaydınlık günde de yıldızı göreceksin.” (42 / 19-20). ***Termulaman** bu xush chiroyga, / Xo'p zukkossiz, odamlar, mudom.* “Dikerim gözümü bu hoş güzelliğe, / Pek aptal, insanlar, her daim.” (57 / 9-10). *Sirli sevgi hissin tuygan chog'lari, / **Termular**, she'r yozar shavqlarga to'lib.* “Gizemli sevgi hissini duyduğu zamanlar, / Diker gözünü, şiir yazar şevklere dolup.” (176 / 15-16).

yolbor- “yalvarmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 32).

*Mezonlar uchmoqda, havo billurdan... / Yana hislarimga kel, deb **yolbordim**.* “Mizanlar uçmakta, hava billurdan... / Tekrar hislerime gel, diye yalvardım.” (14 / 125-126).

childir- “çıldırmaq” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 483).

Shaddod Asibayu dildor Anzirat, / Aytgil, childirmasin aylasin tayyor. “İnatçı Asibe ve sevgili Anzirat, / Söyle, çıldırmasın yapsın hazırlık.” (49 / 21-22).

chinqir- “feryat etmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 489).

Chinqirib yuborar kunning zo ‘ridan / Qaygadir berkinib olgan chirildoq. “Feryat eder güneşin büyüklüğünden / Bir yerlere gizlenmiş çekirge.” (34 / 7-8).

cho‘chchay- “somurtmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 527).

Bamisoli shaddod qiz bir bora aylab karam, / So ‘ngra labin cho‘chchaytib qilgani kabi o ‘yin. “Sanki inatçı kız bir kez edip kerem, / Sonra dudağını büküp somurttuğu gibi oyun.” (39 / 39-40).

1.3. Türemiş Fiiller (Yasalğan Fe’llar)

Yapım eki alarak genişletilen fiil yapılarına *türemiş fiil* adı verilir. Türkçede türemiş fiillere bakıldığında bunların hem isim köklerinden hem de fiil kök ve gövdelerinden türetildiğini görülür. Ergin türemiş yapıdaki fiiller hakkında şu ifadeleri kullanır: “Köklerden türeyen bu geniş köklere kelime gövdesi adı verilir. Gövde de bir çeşit kök olduğu için mana ve kullanım bakımından tamamıyla kök gibidir. Yalnız şekil bakımından kökten farklı ve ondan büyük bir dil birliğidir.” (Ergin, 2013: 110).

Türkçenin fiil kökü sayısı zengin bir dil olduğunu ifade eden Hacıeminoğlu, kök fiillerin sayıca az olduğunu iddia eder. Bu durumun fiil kök ve gövdelerine getirilen ekler sayesinde aşıldığını belirtir (Hacıeminoğlu, 1992: 20-21).

1.3.1. İsimden Türemiş Fiiller (Otdan Fe’l Yasovchi Qo‘simchalar)

İsimden fiil türeten bu ekler, diğer türetme yollarına göre sayıca azdır ve genellikle fiilden türeyen isim gövdelerine geldiği görülür (Korkmaz, 2014: 172). Korkmaz, bu fiillerin az olmasının sebebinin gövdelere gelen eklerin işlevliliğinin az olmasına bağlamaktadır (Korkmaz, 2014: 172).

1.3.1.1. {+a-} ile Türemiş Fiiller

Eski Türkçeden bu yana ekin varlığı bilinmekle beraber, isimlerden olma ve yapma anlamını taşır. (Ergin, 2013: 181). Özbek Türkçesinde sonu ünsüzle bitmiş olan isim, sıfat ve yansıma kelimelerini türetme amacıyla kullanılmıştır. Ek, bazen geçişli bazen de geçişsiz fiiller türetmektedir (Öztürk, 1997: 16-17).

Aripov'un seçilen şiirlerinde {+a-} ekinin varlığı, 21 fiil tabanında tespit edilmiştir:

ata- : a:t: “ad, isim” + a > a: ta - > ata - (ÖTEL – I. Cilt / s. 34). “adlandırmak, demek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 113).

bo‘ya- : bo‘y + a- > bo‘ya- : “boyamak” ; (ÖTEL – I. Cilt / s. 74).

dovdira- : dovdir: “deli gibi hareket eden” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 632). + a- > dovdira: “sendelemek, yalpalamak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 632).

ingra- : ingir + a- > ingira- > ingra- (ÖTEL – I. Cilt / s. 120). “inlemek, sızlamak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 207).

javdira- : javdir + a- > javdira- : “uzaklara dalmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 98).

jo‘na- : jo‘n: “yön” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 117). + a- > jo‘na- : “hareket etmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 117).

maqta- : madh: “Ar. övgü” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 522). + a- > maqta- : “övmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 570).

qarg‘a- : qarig‘ + a- > qarig‘a- > qarg‘a- (ÖTEL – I. Cilt / s. 530). “lanet etmek, beddua etmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 255).

sana- : san + a- > sana- (ÖTEL – I. Cilt / s. 274 / 275). “saymak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 437).

tila- : til: “dil” + a- > tila- (ÖTEL – I. Cilt / s. 336). “dilemek, istemek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 94).

tira- : tir: “dayanak” + a- > tira- (ÖTEL – I. Cilt / s. 339). “dayamak, dokunmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 108).

tirna- : tirin + a- > tirina- > tirna- (ÖTEL – I. Cilt / s. 341). “tırmalamak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 113).

titra- : titir + a- > titira- > titra- (ÖTEL – I. Cilt / s. 342). “titremek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 117).

uchra- : uchur + a- > uchura- > uchra- (ÖTEL – I. Cilt / s. 395). “karşılaşmak, rastlamak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 309).

yasha- : yash + a- > yasha- (ÖTEL – I. Cilt / s. 146 / 147). “yaşamak, hayatını sürdürmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 126).

yashna- : yashin + a- > yashina- > yashna- (ÖTEL – I. Cilt / s. 148). “güzelleşmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 128).

yorlaqa- : yorliq + a- > yorliqa- > yorlaqa- (ÖTEL – I. Cilt / s. 172). “bağışlamak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 46).

o‘rta- : o‘rut + a- > o‘ruta- > o‘rta- (ÖTEL – I. Cilt / s. 489). “yakmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 171).

o‘ta- : o‘t + a- > o‘ta- (ÖTEL – I. Cilt / s. 491). “yapmak” (ÖTİL – V. Cilt / s. 175 / 176).

o‘yna- : o‘yun + a- > o‘yuna- > o‘yna- (ÖTEL – I. Cilt / s. 475). “oynamak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 143).

chaqna- : chaqin + a- > chaqina- > chaqna- (ÖTEL – I. Cilt / s. 419). 1. “çiğnemek”, 2. “şimşek çakmak, parlamak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 469).

Bu fiillerin seçilen şiirler içerisindeki kullanımları ile ilgili bazı örnekler şu şekilde gösterilebilir:

*Dardli musiqlar, **ingrangiz** bir-bir, / O‘zing ham yig‘la, ey, dilda qotgan g‘am.* “Dertli nağmeler, inleyiniz bir bir, / Kendin de ağla, ey, gönülde katılaştıran gam.” (22 / 17-18). *Kim muqim turar ekan sonsiz avlodlar osha, / Kimning ishi doima **atalar ekan** savob?* “Kim sabit dururmuş sayısız evlatlar huzurunda, / Kimin işi daima sayılırmış sevap?” (32 / 29-30). *Kun kecha emasmi, xislating **sanab**, / She‘r yozib yurardim senga parvona.* “Gece gündüz değil mi, hasletini sayıp, / Şiir yazıp dururdum sana pervane.” (35 / 29-30). *Zaminu zamon **yashnab**, o‘chganda tamom sahro, / Peshkash bo‘lurman men ham tuganmas mehrim bilan.* “Zemin ve zaman güzelleşip, kayb olduğunda tüm sahra, / Hediye olurum ben de tükenmez sevgimle.” (62 / 49-50). *Netay, janozangga kechikdim o‘zim, / Nogoh bu zarbadan qoldim **dovdirab**.* “Ne yapayım, cenazene geciktim kendim, / Ansızın bu darbeden sendeleyip.” (82 / 19-20). *Konfutsiy farzandi o‘tmishini **maqtab** / Gapni o‘zi tomon burardi.* “Konfüçyus çocuğu geçmişini övüp / Kendine doğru sözü çevirirdi.” (91 / 18-19). *Hanuz ko‘ksimizni **tirnaydi** firoq, / Garchi siz muzaffar, g‘olib, qahramon.* “Şimdi göğsümüzü tırmalar ayrılık, / Gerçi siz muzaffer, galip, kahraman.” (127 / 7-8). *Farishta emasdirmiz, ushbu gapim sir emas, / Har **uchragan** eshonu, har sallalik pir emas.* “Evlat değildiniz, bu sözüm sır değil, / Her

karşılaştığın molla ve her sarıklı pir değil.” (128 / 21-22). *Jam’i odamzodga ezgulik tilab*, / *Dunyo yelkasiga to’n yopar O’zbek!* “Tümü insanlığa güzellik dileyip, / Kaftan yapar dünya omzuna Özbek!” (208 / 23-24).

1.3.1.2. {+ar-, +r-} ile Türemiş Fiiller

Bazı sıfatlara, renk bildiren isimlere eklenip *olma* bildiren fiiller türetmektedir (Yıldırım, 2020: 56). Ek, ünlüyle biten kelimelere +r, ünsüzle biten kelimelere ise +ar şekliyle getirilmektedir. İşlek kullanımı olmayan bu ek, geçişsiz fiiller türetir (Öztürk, 1997: 23-24).

Abdulla Aripov’un şiirlerinde bu ekin varlığı, 5 fiil gövdesinde görülmüştür:

bo‘zar- : bo‘z: “açık toprak rengi” ; (ÖTİL – I. Cilt. / s. 397). +ar- > bo‘zar- : “boz renge dönüşmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 397).

ko‘kar- : ko‘k: “mavi” + ar- > ko‘kar- (ÖTEL – I. Cilt. / s. 224). “bitmek, yeşermek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 450 / 451).

oqar- : oq: “beyaz, ak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 175). +ar- > oqar- : “ağarmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 177).

yashar- : yash: “genç” + ar- > yashar- (ÖTEL – I. Cilt / s. 147). “gelişmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 126).

o‘zgar- : o‘zga: “başka” + r- > o‘zgar- (ÖTEL – I. Cilt / s. 474). “değişmek” ; (ÖTİL – V. Cilt 137).

Shabnam shovullaydi bog‘lar qo‘ynida, / Salqin tuman ichra bo‘zarar tonglar. “Şebnem gürleri bağların koynunda, / Serin duman içinde bozarır tanlar.” (12 / 5-6). *Balki chiqib oqargan toqqa, / Cho‘pon bo‘lib gulxan yoqarsan.* “Belki çıkıp ağarmış dağa, / Çoban olup ateş yakarsın.” (38 / 123-124). *Sensiz tilak bilan / Yasharmaz olam* “Sensiz dilekle / Gelişmez cihan” (89 / 17-18). *Sensiz niyat bilan / O‘zgarmas borliq.* “Sensiz niyetle / Değişmez varlık” (89 / 19-20). *Temurning bog‘lari goho yo‘qolib, / Gohida: -Men bor, deb zimdan ko‘kardi.* “Timur’un bağları ara sıra yok olup, / Bazen de: -Varım, diye gizlice yeşerdi.” (106 / 3-4).

1.3.1.3. {+ay-, +y-} ile Türemiş Fiiller

Bu ek, eski Türkçedeki *-ad-* / *-ed-* isimden fiil yapım ekinin devamı niteliğinde olup ünlüyle biten kelimelere +y-, ünsüzle biten kelimelere +ay- şekliyle getirilir. Genellikle sıfatlara getirilerek büyük oranda dönüşlü anlamlar barındıran fiiller türetir (Öztürk, 1997: 25).

Seçilen şiirlerde bu ekin varlığını 8 fiil gövdesinde görmek mümkündür:

anqay- : anq + ay- > anqay- (ÖTEL – I. Cilt / s. 30). “şaşırmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 89).

bukchay- : bukcha + y- > bukchay- (ÖTEL – I. Cilt / s. 67). “eğilmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 369).

kamay- : kam: “az” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 304) + ay- > kamay- : “azalmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 304).

mung‘ay- : mung‘ “üzüntü” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 642) + ay- > mung‘ay- : “üzülmek” ; (ÖTİL – III. / s. 642).

pasay- : pas “Far. alçak, aşağı” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 232) + ay- > pasay- : “azalmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 232).

qartay- : qart “yaşlı” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 253). +ay- > qartay- : “yaşlanmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 337).

qoray- : qora “kara, siyah” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 335). + ay- > qaray- : “kararmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 337).

sarg‘ay- : sarıq + ay- > sarıg‘ay- > sarg‘ay- (ÖTEL – I. Cilt / s. 278). sarg‘ay- “sararmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 457).

Yukarıdaki mevcut fiil gövdelerinin Abdulla Aripov’un seçilen şiirlerindeki kullanımları aşağıdaki gibidir:

Kechagi g‘amini o‘ylasa obdon / Bukchayib qolardi bugun odamzod. “Geceki gamını düşünse iyice / Eğilip kalırdı bugün Âdemoğlu.” (23 / 107-108). *Issiq jon, deydilar, jon bo‘lsa bo‘lar, / Payt kelsa chechak ham sarg‘ayar, so‘lar.* “Sıcak can, derler, can olursa olur, / Zamanı gelirse çiçek de sararır, solar.” (76 / 5-6). *Anqayganda qoqib olar hatto tishingni, / Buzib berar bitib turgan oson ishingni.* “Şaşırdığında vurup alır hatta dişini, / Yıkıverir biten kolay işini.” (108 / 13-14). *Bugun*

g'urbatda ular mung'ayib turar tanho, / Boqaman, bo'g'zimda tosh, dilim to'la armonlar. “Bugün gurbette onlar üzülür yalnız, / Bakarım, boğazımda taş, gönlüm dolu ukdeler.” (141 / 31-32). *Azaliy malomatni yuziga solar bo'lsam, / Bir karra qorayardi uning ham shon yulduzi.* “Ezelî melameti yüzüne salacak olsam, / Bir kez kararırđ onun da şan yıldızı.” (141 / 35-36). *Musofir o'zi kim? To mavjud jahon / Bu lashkar hech qachon kamaymas, to'lmas.* “Misafirin kendisi kim? Tüm cihan / Bu asker hiçbir zaman azalmaz, artmaz.” (170 / 1-2). *Bizlar sal qartaydik, umid sizlarda, / Yorug' kunga boqqan qora ko'zlarda.* “Bizler biraz yaşlandığ, ümit sizlerde, / Aydınlık güne bakan kara gözlerde.” (184 / 11-12). *Kunchiqarda Xudoyimning oliy maqomi. / Kunbotarga borganingda pasayib qolmas.* “Gün doğumunda Allah'ımın yüce makamı, / Gün batımına ulaştığında azalmaz.” (230 / 3-4).

1.3.1.4. {+da- / +ta-} ile Türemiş Fiiller

İsimlerden hem geçişli hem geçişsiz fiiller türeten işlek bir ektir. İsimlerde ve yansıma sözcüklerde daha çok kullanılmaktadır (Ergin, 2009: 183). Çağdaş lehçelere kadar olan süreçte ek kullanılmakla birlikte bazı dönemlerde ötümlü bazı dönemlerde ötümsüz şekilleri kullanılmıştır. Özbek Türkçesinde de işlerliğini koruyan ek, isimlerden *yapma* bildiren fiiller oluşturur. (Yıldırım, 2020: 57).

Abdulla Aripov'un seçilen şiirlerinde bu ekle türetilen 3 fiil tabanı tespit edilmiştir:

alda- : al: “hile” + da- > alda- (ÖTEL – I. Cilt / s. 27). “aldatmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 69).

iste- : iz + ta- > ista- (ÖTEL – I. Cilt / s. 109). “istemek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 235 / 236).

topta- : tap- : “ayak altına alma” + ta- > tapta- > topta- (ÖTEL – II. Cilt / s. 349). “ezmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 150).

Agar shu munojot rost bo'lsa agar, / Agar aldamasa shu sovuq simlar “Eğer şu münacat doğruysa eğer, / Eğer aldatmazsa şu soğuk teller” (10 / 12-13). *Ista, qismatimga o'zing ber barham, / Ista, yaxshi kunda nomim qilgil yod.* “İste, kısmetime kendin ver son, / İste, iyi günde ismimi et yâd.” (67 / 9-10). *Qanchalik iroda, qancha kuch kerak / Maysani toptamay o'tmoqlik uchun.* “Ne kadar irade, ne kadar güç gerek / Yeşilliği ezmeden geçmek için.” (101 / 1-2).

1.3.1.5. {+ka- / +g'a-} ile Türemiş Fiiller

Türkçenin tarihî dönemlerinde kullanımı seyrek olan eklerden biridir. Gabain, eserinde bu ekle ilgili şu örnekleri vermektedir: “*irinç+ke-* ‘acımak, merhamet etmek’, *kiñ+ge-ş-* ‘danışmak’ (Gabain, 2000: 49).

Özbek Türkçesinde genellikle, sonu ünsüzle biten tek heceli kelimelere getirilen bu ek, bazen geçişli bazen de geçişsiz anlam ifade eder (Öztürk, 1997: 38).

Aripov'un seçilen şiirlerinde bu ek ile alakalı 2 fiil gövdesi tespit edilmiştir:

purka- : pur: “dolu” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 322). + ka- > purka- : “püskürmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 322).

chulg'a- : chul: “hayvanların üstüne örtülen örtü” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 515). + g'a- > chulg'a- : “sarmak, kaplamak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 515 / 516).

Qaynoq bir to'zon ichra gurkirar endi osmon, / Bosh ustingda o't purkar samoning ajdahosi.
“Kaynar bir toz içinde büyür şimdi gökyüzü, / Baş üstünde ateş püskürür göğün ejderhası.” (39 / 41-42). *Onajon, qolganlar baxtiga faqat, / Olov chulg'amasa basdir olamni.* “Anacağızım, kalanlar bahtına ancak, / Ateş sarmazsa kâfidir âlemi.” (90 / 12-13).

1.3.1.6. {+i-} ile Türemiş Fiiller

Özbek Türkçesinde tek heceli kelimelere, çoğunlukla sıfatlara ve yansıma kelimelere getirilir (Öztürk, 1997: 41). İşlek olmayıp isimlerden geçişli ve geçişsiz fiiller türetmektedir (Yıldırım, 2020: 57).

Abdulla Aripov'un seçilen şiirlerden bu ekin varlığına 6 fiil gövdesinde rastlanmakta olup bu fiillerin etimolojik izahları aşağıdaki gibidir:

arzi- : arz: “Ar. beyan, izhar ; takdim ediş” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 95). + i- > arzi- : “değmek, değeri olmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 96).

balqi- : balq: “parlaklık”. balq + i- > balqi- (ÖTEL – I. Cilt / s. 39). “parlamak, ısıldamak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 153).

inji- : inch + i- > inchi- > inji- (ÖTEL – I. Cilt / s. 118). “incinmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 210).

isi- : is + i- > isi- (ÖTEL – I. Cilt / s. 123). “ısınmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 229).

tenti- : tent + i- > tenti- “gezinmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 66).

tinchi- : tinch: “sakin, rahat”. (ÖTİL – III. Cilt / s. 103). +i- > tinchi- : “dinlenmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 104).

Yukarıda etimolojik tahlilleri yapılan fiillerin seçilen şiirler içerisindeki kullanımları şu şekildedir:

Shu buyuk o'g'lingni ardoqlab dildan, - / Xalqim, ta'zim etsang arzigay tamom. "Bu büyük oğluna iyi bakıp gönülden, - / Halkım, hürmet etsen degecek tamam." (31 / 5-6). *Uning quchog'ida g'amdan yo'q nishon, / U yerda tentimas iblis xayoli. "Onun kucağında gamdan yok eser, / O yerde gezmez İblis hayali."* (35 / 69-70). *Balki Muqanna bu – tinib – tinchimas, / Balki Panipatda Bobur urhosi. "Belki Mukanna bu, durup – dinlenmez, / Panipat'ta belki Babür hurrası."* (52 / 11-12). *Shohlar yuragida balqirmidi nur, / Rasullar mehridan porlarmi dunyo? "Şahlar yüreğinde parlar mıydı nur, / Resuller sevgisinden parlar mı dünya?"* (73 / 5-6). *Shoh suribsan, injima, g'ingshisa agar motlar, / Yelkamizga oftobning tekkanligi rost bo'lsin, / O'zbekning o'z niholin ekkanligi rost bo'lsin. "Şah sürmüşsün, incinme, incinse eğer matlar, / Omzumuza güneşin değmişliği gerçek olsun, / Özbek'in kendi fidanını ektiği gerçek olsun."* (109 / 18-19-20). *Chol alanglar izlab salqin joy, / Isib ketgan sho'rlik, hoynahoy. "Yaşlı bakınır arayıp serin yer, / Sıcaklamış bahtsız, muhtemel."* (228 / 13-14).

1.3.1.7. {+illa-} ile Türemiş Fiiller

Özbek Türkçesinde işlek olan bu ek, ünsüzle bitmiş olan taklidî kelimelere getirilmektedir. (Öztürk, 1997: 43). Aynı zamanda bu ekin {+irla-} şekli olsa da incelenen şiirlerde bu ekin kullanımına rastlanmamıştır.

Aripov'un seçilen şiirlerinde bu ekin varlığına 5 fiil gövdesinde rastlanmış olup etimolojik tahlilleri şu şekildedir:

gurilla- : gur: "birden başlayan şiddetli hareket"; (ÖTİL – I. Cilt / s. 527). +illa- > gurilla- : "gürüldemek"; (ÖTİL – I. Cilt / s. 527).

izilla- : izz: "taklidî ses" +illa- > izilla- (ÖTEL – I. Cilt / s. 109). "uğuldamak"; (ÖTİL – II. Cilt / s. 180).

miltilla- : milt: "güçsüz ışıık"; (ÖTİL – III. Cilt / s. 594). +illa- > miltilla- : "parlamak"; (ÖTİL – III. Cilt / s. 594).

qarsilla- : qars: "nesnelerin birbirine vurduğuna çıkardığı ses"; (ÖTİL – I. Cilt / s. 252). +illa- > qarsilla- : "çıtırdamak"; (ÖTİL – V. Cilt / s. 253).

charsilla- : chars: "taklidî ses"; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 461). +illa- > charsilla- : "çıtırdamak"; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 461).

Xira tuman orasida cho'g'day miltillar, / Jayron quvib jayron yanglig' o'tgan kunlarim. "Mat duman arasında kor gibi parlar, / Ceylan kovalayıp ceylan gibi geçmiş günlerim." (21 / 15-16). *Tashqarida izillar yomg'ir, / Kir, bobojon, yayragil bir oz. "Dışarıda uğuldar yağmur, / Gir, babacağım, neşelen biraz."* (38 / 115-116). *Uzoq qutb yoqda muzlar qarsillar, / Janub tog'larida gulxan charsillar. "Uzak kutup yakasında buzlar çıtırdar, / Güney dağlarında ateş çıtırdar."* (68 / 23-

24). *Tog'in gurillab yongay / O'chmagan qalb oloving*. "Tekrar gürüldeyip yanacak / Sönmemiş kalp ateşin." (110 / 5-6).

1.3.1.8. {+ir, +ur-} ile Türemiş Fiiller

Çoğunlukla taklidî seslere eklenmektedir (Yıldırım, 2020: 58). Tek heceli kelimelere getirilen bu ek, geçişsiz fiiller türetmektedir (Öztürk, 1997: 45).

Abdulla Aripov'un seçme şiirlerinde bu ekle oluşturulan 5 fiil gövdesi mevcuttur:

baqir- : ba: q' : "taklidî ses" + ir- > ba: g'ir- > baqir- (ÖTEL – I. Cilt / s. 41). "bağırmaq" ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 187).

gapir- : gap: "söz, lakırtı" + ir- > gapir- : "konuşmak" ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 485).

gupur- ko'p: "şişik" + ur- > gupur- (ÖTEL – I. Cilt / s. 87). *mec.* "kaynamak" ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 527).

qiyqir- : qiqir- > qiyq + ir- > qiyqir- (ÖTEL – I. Cilt / s. 545). "haykırmak" ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 288).

topshir- : topish: "vazife" + ur- > topishur- > topshur- > topshir- (ÖTEL – I. Cilt / s. 349). "teslim etmek" ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 150).

Rishtai jonida bir zarra bo'lib / Bizning ham qonimiz gupurgay, rost bu... "Can ipliğinde bir zerre olup / Bizim de kanımız kaynayacak, doğru bu..." (52 / 75-76). *Paxta nabi eng avval / O'zbekcha gapirardi*. "Pamuk Nebi en önce / Özbekçe konuşurdu." (75 / 31-32). *Ona yurt bag'ridan juda ham yiroq, / O'zga manzillarda topshirdingiz jon*. "Ana vatan bağrından çok da uzak, / Başka menzillerde teslim ettiniz can." (127 / 5-6). *Ovozlarin boricha / Qirg'oqdan baqirardi*. "Seslerinin tüm gücüyle / Sahilden bağırırdı." (202 / 15-16). *Tug'ilgan yurtining nomi chiqqan dam / Qiyqirib yubordi haligi sho'rlik*. "Doğduğun yurdun adı duyulduğu an / Haykırdı şimdiki zavallı." (206 / 19-20).

1.3.1.9. {+ira-} ile Türemiş Fiiller

Özbek Türkçesinde genellikle yansıma kelimeleri fiil yapmaktadır. Öztürk, çalışmasında bu ekin {+ar- , +er- } isimden fiil yapma ekiyle {-a- / -e- } fiilden fiil yapma ekinin birleşmesinden meydana gelmiş olabileceğini belirtir (Öztürk, 1997: 46).

Aripov'un incelenen şiirlerinde bu ek ile oluşturulan 5 fiil tabanı mevcuttur:

miltira- : milt: “güçsüz ışık” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 594). +ira- > miltira- “ışıldamak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 594).

qaltira- : qalt: “kıpırtı” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 230). +ira- > qaltira- “titretmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 230).

tentira- : tant + ira- > tantira- > tentira- “amaçsız gezinmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 66).

yaltira- : yalt : “parıltı” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 109). +ira- > yaltira- : “parıldamak, ışıldamak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 109).

zirqira- : zirq: “acı” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 155). +ira- > zirqira- : “sızlamak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 155).

Yukarıdaki fiillerin seçilen şiirler içerisindeki kullanımları şu şekilde örneklendirilmiştir:

She'r izlayman bu kun Toshkent ko'chalarida, / Sekingina zirqiraydi beorom qalbim. “Şiir ararım bugün Taşkent sokaklarında, / Sakince sızlar huzursuz kalbim.” (21 / 57-58). *Mangulik saltanatning qancha-qancha ko'zgusi / Oftob oldida shamday miltirab qoldi faqat.* “Sonsuzluk saltanatının nice aynası, / Güneş önünde mum gibi ışıldadı yalnız.” (32 / 11-12). *Bu joylarda kevgandim tentirab yillar burun, / Sahro uzra tashnahol to'rg'ay kabi charx urib.* “Bu yerlerde amaçsız gezindim yıllar önce, / Bozkır üzerinde susuz tarla kuşu gibi dolanıp.” (62 / 9-10). *Sahroda sarbonlarning oqargan so'ngaklari / Jahannamiy dasht uzra yaltirab turgan sarob...* “Bozkırda sarbanların ağarmış kemikleri / Cehennemî çöl üstünde ışıldamış serap.” (62 / 13-14). *Kimdir Vatan deya jo'shsa, hoynahoy, / Bir hovuch tuproqni o'psa qaltirab* “Kim Vatan diye coşsa, ihtimal, / Bir avuç toprağı öpse titreyip” (170 / 9-10).

1.3.1.10. {+k-, +q-} ile Türemiş Fiiller

Sonu ünsüzle biten kelimelerden -özellikle sıfatlardan- fiil türeten ektir. Bu ekin yardımcı ünlüsü düzlük-yuvarlaklık uyumuna bakılmaksızın -i'lidir (Öztürk, 1997: 49). Oluş bildiren geçişsiz fiiller türetmektedir (Yıldırım, 2020: 57).

Yapılan çalışmada, bu ek ile ilgili 4 fiil tabanı tespit edilmiştir:

junjik- : junj + ik- > junjik- “ürpermek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 114).

kechik- : kech + ik- > kechik- (ÖTEL – I. Cilt / s. 207). “gecikmek” (ÖTİL – II. Cilt / s. 361).

orziq- : orzi: “Far. arzu” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 136). +q- > orziq- : “hayal etmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 136).

yo‘liq- : yo‘l + iq- > yo‘liq- (ÖTEL – I. Cilt / s. 191). “karşılaşmak” (ÖTİL – II. Cilt / s. 279).

Seçilen şiirlerde bu fiillerin kullanımını şu şekilde örneklendirmek mümkündür:

*Netay, janozangga **kechikdim** o‘zim, / Nogoh bu zarbadan qoldim dovdirab.* “Ne yapayım, cenazene geciktim kendim, / Ansızın bu darbeden kaldım şaşırıp.” (82 / 19-20). *Necha yillar **orziqib** kutgan kunlar keldimi, / Yelkamizga oftobning tekkanligi rost bo‘lsin, / O‘zbekning o‘z niholin ekkanligi rost bo‘lsin.* “Nice yıllar hayal kurduğun günler geldi mi, / Omzumuza güneşin değmişliği gerçek olsun, / Özbek’in fidanını ekmişliği gerçek olsun.” (109 / 3-4-5). *Bilib bo‘lmas rost gap qayda, bilib bo‘lmas qayda yolg‘on, / Malomatga **yo‘liqadi**, elga: “Birlash” degan inson.* “Bilinmez gerçek söz nerde, bilinmez nerde yalan, / Melametle karşılaşır, halka: ‘Birleş’ demiş insan.” (116 / 33-34). *Yolg‘izlikning rutubatli ko‘chalarida, / Ne-ne oltin fasllarim o‘tdi **junjikib**.* “Yalnızlığın nemli sokaklarında, / Nice altın fasıllarım geçti ürperip.” (118 / 6-7).

1.3.1.11. {+qir-} ile Türemiş Fiiller

Düzlük-yuvarlaklık uyumuna bakılmaksızın düz şekliyle kullanılan bu ek, taklidî seslere gelerek fiil türetir. Geçişsiz mânâlı fiil türeten ekin, kullanımı sınırlıdır (Öztürk, 1997: 50).

Abdulla Aripov’un seçilen şiirlerinde bu ekin varlığı ile ilgili 2 fiil tabanını etimolojik izahları şu şekilde gösterilebilir:

ayqir- : ay + qir- > ayqir- (ÖTEL – I. Cilt / s. 25). “şiddetli bir şekilde akmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 60).

hayqir- : hay: “yansıma söz” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 481). +qir- > hayqir- “haykırmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 488).

*Oqar daryolaring **hayqirib** oqsin, / O‘chgan mash‘allarni mardlaring yoqsin.* “Akan deryaların haykırp aksın, / Sönmüş, meşalelerini mertlerin yaksın.” (104 / 5-6). *Azamat bir chinor, / **Ayqirgan** daryo.* “Heybetli bir çınar, / Çağlamış derya. (125 / 1-2).

1.3.1.12. {+kira-} ile Türemiş Fiiller

Özbek Türkçesinde çoğunlukla -r sesiyle biten yansıma sözcüklere gelerek fiil yapar. Geçişsiz anlamlı fiiller türetir. (Öztürk, 1997: 51-52).

Aripov'un incelenen şiirlerinde bu ekin varlığıyla ilgili tek örnek mevcuttur:

gurkira- : gur: “birden başlayan şiddetli hareket” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 527). +kira- > gurkira- : “filizlenmek” ; (ÖTİL - I. Cilt / s. 527 / 528).

gurkira- fiilinin Aripov'un seçilen şiirlerinde kullanımı şu şekildedir:

Do 'stlarim, do 'stlarim, keling jipsroq, / Gurkirasin do 'stlik nomi-la qasam... “Dostlarım, dostlarım, geliniz daha yakın, / Filizlensin dostluk namı ile yemin...” (16 / 33-34).

1.3.1.13. {+la-} ile Türemiş Fiiller

Eski Türkçe döneminden itibaren sıklıkla kullanılan bu ek, Türkçe isimlerin dışında dilimize giren yabancı kökenli isimlerin de fiilleşmesini sağlar. Özbek Türkçesinde de en canlı eklerden olan bu yapı, bazı fiillerde -n-, -ş, -t fiilden fiil yapma ekleriyle genişleyerek birleşik bir ek görünümü kazanır (Öztürk, 1997: 53).

Aripov'un seçilen şiirlerinde bu ekin varlığına 78 fiil tabanında rastlanmaktadır. Bu fiil gövdelerinin etimolojik olarak izahları şu şekildedir:

alangla- : alang: “aydınlık” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 67). +la- > alangla- : “ışık saçarak bakmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 67).

ardoqla- : ardoq: “izzet, hürmet” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 95). +la- > ardoqla- : “özenle bakmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 95).

bog'ishla- : bog'ish: “hibe” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 192). +la- > bog'ishla- : “feda etmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 192).

bekla- : bek: “sıkı, sabit” ; (TSKBS – I. Cilt / s. 127). +la- > bekla- : “beklemek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 216).

belgila- belgi: “iz, alamet” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 220). +la- > belgi + la- > belgila- : “ifade etmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 221).

boyla- : boy: “bağ” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 350). +la- > boyla- : “bağlamak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 302).

bog‘la- : bog‘: “bağ” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 350). +la- > bog‘la- : “bağlamak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 351 / 352).

boshla- : bosh: “temel, esas” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 333). +la- > boshla- : “bir işe girişmek, başlamak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 341).

butla- : but: “tam, bütün” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 385). +la- > butla- : “bütünlemek, tamamlamak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 387).

bo‘yla- : bo‘y: “boy bos, kamet” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 399). +la- : bo‘yla- : 1. “ölçmek”, 2. “düşmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 404).

dog‘la- : dog‘: “leke, yara” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 651). +la- > dog‘la- : “dağlamak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 652).

egala- : ega: “iye, sahip” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 17). +la- > egala- : “ele geçirmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 18).

esla- : es “hafıza” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 53). +la- > esla- : “hatırlamak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 56).

e‘zozla- : e‘zoz: “Ar. izzet, hürmet” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 66). +la- > e‘zozla- : “saygı göstermek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 66).

ezg‘ila- : ezg‘i + la- > ezg‘ila- : “sinirleri germek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 23).

gulla- : gul: “Far. çiçek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 516). +la- > gulla- : “çiçeklenmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 519).

guvla- : guv: “uğultu” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 514). +la- > guvla- : “uğuldamak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 514).

hisobla- : hisob: “Ar. hesap” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 533 / 534). +la- > hisobla- : “hesaplamak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 536).

ho‘pla- : ho‘p: “seslenme ifadesi” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 570 / 571). +la- > ho‘pla- : “yudumlamak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 571).

imilla- : imir: “taklidî ses” + la- > imir + la- > imirla- > imilla- (ÖTEL – I. Cilt / s. 117). “sallanmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 201).

imla- : im: “ima” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 200). + la- > imla- : “ima etmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 202).

izla- : iz: “iz” + la- > izla- (ÖTEL – I. Cilt / s. 109). “aramak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 180).

jamla- : jam: “ Ar. toplanma” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 67). +la- > jamla- : “toplamak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 68).

jarangla- : jarang: “şıkırtı, şangırtı” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 73). +la- > jarangla- : “yankılanmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 73).

jimirla- : jimir: “heyecan” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 89). +la- > jimirla- : “dalgalanmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 89).

jiringla- : jiring: “taklidî ses” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 94). +la- > jiringla- : “çalmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 94).

joyla- : joy: “yer” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 99). +la- > joyla- : “koymak, yerleştirmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 100).

kafanla- : kafan: “Ar. kefen” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 335). +la- > kafanla- : “kefenlemek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 335).

kaftla- : kaft: “ Ar. avuç içi” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 336). +la- > kaftla- : “avuçlamak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 336).

kuyla- : kuy: “ezgi, melodi” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 421). +la- > kuyla- : “söylemek, terennüm etmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 423).

ko‘lla- : ko‘l: “göl” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 453). +la- > ko‘lla- : “akmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 455).

ko‘zla- : ko‘z: “göz” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 444). +la- > ko‘zla- : “gözlemek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 448).

ming'irla- : ming'ir: "homurtu"; (ÖTİL – III. Cilt / s. 599). +la- > ming'irla- : "homurdamak"; (ÖTİL – III. Cilt / s. 599).

oqla- : oq: "ak, beyaz"; (ÖTİL – III. Cilt / s. 175). +la- > oqla- : *mec.* "aklamak"; (ÖTİL – III. Cilt / s.179).

parchala- : parcha: "Far. parça"; (ÖTİL – III. Cilt / s. 230). +la- > parchala- : "parçalamak"; (ÖTİL – III. Cilt / s. 230).

pikirla- : pikir: "fikir fikir"; (ÖTİL – III. Cilt / s. 257). +la- > pikirla- : "kıkırdamak"; (ÖTİL – III. Cilt / s. 257).

poyla- : poy: "Far. ayak"; (ÖTİL – III. Cilt / s. 284). +la- > poyla- : "gözlemek, beklemek"; (ÖTİL – III. Cilt / s. 286).

qadrla- : qadr: "Ar. derece, mertebe"; (ÖTİL – V. Cilt / s. 207). +la- > qadrla- : "değer vermek"; (ÖTİL – V. Cilt / s. 208).

qarshila- : qarshi: "karşı, ön"; (ÖTİL – V. Cilt / s. 207). +la- > qarshila- : "karşılama"; (ÖTİL – V. Cilt / s. 254).

qiqirla- : qiqir: "kıkır kıkır gülüş"; (ÖTİL – V. Cilt / s. 316). +la- > qiqirla- : "kıs kıs gülmek"; (ÖTİL – V. Cilt / s. 316).

qitiqla- : qitiq: "sezgi"; (ÖTİL – V. Cilt / s. 311). +la- > qitiqla- : "okşamak"; (ÖTİL – V. Cilt / s. 312).

qishla- : qish: "kış"; (ÖTİL – V. Cilt / s. 314). +la- > qishla- : "kışlamak"; (ÖTİL – V. Cilt / s. 314).

qopla- : qop: "kap"; (ÖTİL – V. Cilt / s. 333). +la- > qopla- : "kaplamak"; (ÖTİL – V. Cilt / s. 333).

qutla- : qut: "kut"; (ÖTİL – V. Cilt / s. 389). +la- > qutla- : "kutlamak"; (ÖTİL – V. Cilt / s. 390 / 391).

qo'lla- : qo'l: "el"; (ÖTİL – V. Cilt / s. 402). +la- > qo'lla- : "kollamak, destek vermek"; (ÖTİL – V. Cilt / s. 405).

qo‘riqla- qo‘riq: “himaye” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 413). +la- > qo‘riqla- “korumak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 413 / 414).

saqla- : saq: “ihtiyatlı” +la- > saqla- (ÖTEL – III. Cilt / s. 279). > saqla- : “saklamak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 465).

sayla- : sav: “söz, nutuk” +la- > savla- > sayla- (ÖTEL – I. Cilt / s. 273). “seçmek” (ÖTİL – III. Cilt / s. 423).

siyla- : siy + la- > siyla- (ÖTEL – I. Cilt / s. 285). “iyi davranmak, hürmet etmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 497).

so‘zla- : so‘z: “söz, lakırtı” ; + la- > so‘zla- (ÖTEL – I. Cilt / s. 312). “konuşmak, bahsetmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 610).

tashla- : tash: “dışarı” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 22). +la- > tashla- 1. “bırakmak, atmak, saçmak”, 2. “engellemek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 22 / 23).

tilkala- : tilka: “parça” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 95). +la- > tilkala- “parçalamak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 96).

tinla- : tin: “nefes” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 99). +la- > tinla- : “dinlemek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 100).

tipirla- : tipir: “pıtır pıtır” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 107). +la- > tipirla- : “çırpınmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 107).

tishla- : tish: “diş” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 118). +la- > tishla- : “dişlemek, ısırmaq” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 119).

tobla- : tob: “Far. ısı” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 126). +la- > tobla- : “ısınmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 128 / 129).

to‘pla- : to‘p: “top, bütün” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 241). +la- > to‘pla- : “toplamak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 242).

to‘g‘rila- : to‘g‘ri: “doğru” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 256 / 257). +la- > to‘g‘rila- : “doğrulamak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 258).

uddala- : udda: “mesuliyet” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 264). +la- > uddala- “başarmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 264).

unla- : un: “ses” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 287). +la- > unla- : “seslenmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 290).

uxla- : uyuq + la- > uyuqla- > yuqla- > yuxla- > uxla- (ÖTEL – I. Cilt / s. 394). “uyuyakalmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 316).

varoqla- : varoq: “Ar. sayfa, yaprak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 440). +la- > varoqla- “gözden geçirmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 441).

xilla- : xil: “tür, çeşit” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 397). +la- > xilla- : “ayırmaq, seçmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 398).

xohla- : xoh: “Far. istek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 417). +la- > xohla- : “istemek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 417 / 418).

xotirla- : xotir: “Ar. hatır” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 416). +la- > xotirla- : “hatırlamak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 417).

yetakla- : yetak: “yol” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 16). +la- > yetakla- : 1. “öncülük etmək”, 2. “götürmək” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 16).

yig‘la- : yig‘: “göz yaşı” +la- > yig‘la- (ÖTEL – I. Cilt / s. 159). “ağlamak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 274).

yodla- : yod: “Far. hatıra” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 25). +la- > yodla- : “hatırlamak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 26).

yoshla- : yosh: “gözyaşı” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 52). +la- > yoshla- : “yaşarmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 52).

yo‘lla- : yo‘l: “yol” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 276). +la- > yo‘lla- : “yollamak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 280).

yo‘rgakla- : yo‘rgak: “kundak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 282). +la- > yo‘rgakla- : “kundaklamak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 282).

yo‘rgala- : yo‘rga: “(at, eşek hakkında) koşan, yürüyen” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 282 / 283). +la- > yo‘rgala- : “koşmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 283).

o‘rla- : o‘r: “uçurum, yar” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 159). +la- > o‘rla- 1. “örmek”, 2. “yükselmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 167).

o‘yla- : o‘y: “fikir, düşünce” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 139). +la- > o‘yla- : “düşünmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 141).

sharafla- : sharafla: “Ar. onur, şeref” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 546). +la- > sharafla- : “şereflelendirmek, onurlandırmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 546).

shivirla- : shivir: “taklidî ses” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 566). +la- > shivirla- : “fısıldamak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 591).

shovulla- : shovul: “taklidî ses” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 588). +la- > shovulla- : “hışırdamak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 588).

charoqla- : charoq: “ışık” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 461). +la- > charoqla- : “ışık saçmak, parlamak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 461).

Bu ekle oluşturulan fiillerin seçilen şiirler içerisindeki bazı kullanımları aşağıda şu şekilde gösterilmiştir:

Serjild kitoblarni varaqlab yana / Rahmdil qalbingiz entikib urar. “Ciltli kitapları gözden geçirip tekrar / Şefkatli kalbiniz iç çeker.” (19 / 45-46). Tagida - sarg‘aygan satrlar aro / Bizning uslubimiz jaranglar mag‘rur “Dibinde – sararmış satırlar arasında / Bizim üslubumuz yankılanır mağrur” (19 / 49-50). Onajonim imlab meni / Qoshlariga chaqirar. “Anneciğim ima edip beni / Kaşları ile çağırır.” (20 / 7-8). Kuylay desam hurmatingni / Ushbu kunda tilim lol. “Terennüm edeyim desam hürmetini / Bu günde dilim lal.” (20 / 97-98). Bu Zuhal, mana bu Dubbi Akbardir, / Zuhraoy piqirlar bir chetda yakka. “Bu Zühal, işte bu da Büyük Ayı’dır, / Zühre ay kıkırdar bir köşede yalnız.” (40 / 27-28). Olmaota charx urardi tegranda butun, / So‘zlasang-chi, bu qandoq hol, muhtaram Qazoq? “Almatı dönerdi çevremde tamamen, / Bahsetsen, bu nice hâldir, muhterem Kazak?” (51 / 19-20). Sen-chi, kuylayvergin hamisha guvlab, / Insonlar qalbiga solib g‘alayon. “Sen şarkı söyleyiver her zaman uğuldayıp, / İnsanların kalbine salıp galeyen.” (53 / 67-68). Ko‘hna tuproq g‘uncha kabi ochib lab, / Olayotir navbahorni qarshilab. “Eski toprak gonca gibi açmış leb, / Alıyor ilkbaharı karşılayıp.” (58 / 11-12). Ho‘kizning shoxida xira pashshadek / Ming‘irlagan sen-ku, xurofiy dunyo. “Öküzün boynuzundaki küçük sinek gibi / Homurdanan sen, batıl dünya.” (59 / 27-28). O‘shanda, fidoyi otalarni eslab, / Ta‘zim qilarmisiz, bolalar. “Burada, fedayi atalarını hatırlayıp,

/ Saygı gösterir misiniz, çocuklar.” (60 / 15-16). *Yo tovus patlarin yoyganday xillab*, / *Namoyon bo'ldingiz ayni kutgan choq*. “Veya tavus tüylerini yaymış gibi ayırıp, / Belirdiniz aynı beklenen zaman.” (71 / 3-4). *O'ksib - o'ksib yig'ladim men*, / *Misli til bilmas go'dak* “Kederlenip ağladım ben, / Tıpkı dil bilmez bebek” (98 / 9-10). *Egasiz sang'igan har daydi jonzot* / *Boshini silasang qo'ling tishlaydi*. “Sahipsiz, amaçsız gezinen her avare varlık / Başını okşasan elini dişler.” (102 / 13-14). *Botir shivirladi: Men - yolg'iz askar*, / *Yo'qsa, ustinga ot sololmasdingiz*. “Yiğit fısıldadı: Ben yalnız asker, / Yoksa, üstüme at gönderemezsiniz.” (103 / 5-6). *Ming-ming shukr*, *zamon kelib istiqbolga erishdingiz*, / *Xarob bo'lgan xonadonni butlamoqqa kirishdingiz*. “Binlerce şükür, zamanı gelip istikbale ulaştınız, / Harap olan hanedanı tamamlaya giriştiniz.” (116 / 15-16). *Men-ku, o'ylamasman o'zimni bukun*, / *Har qalay, el bilan o'lmagan jonman*. “Ben ki, düşünmem kendimi bugün, / Her nasılsa, halkla ölmemiş canım.” (144 / 9-10). *O'n guling ham charaqlab ochildi-ku, oh, yurtim*, / *Yo'llaringga zar-kumush sochildi-ku oh, yurtim*. “On gülün de ışık saçıp açıldı, ah, yurdum, / Yollarına altın-gümüş saçıldı ki, ah, yurdum.” (160 / 3-4). *Loyimni qorganda momiqqa o'rab*, / *Yo'rgaklab olgandir balkim Xudoyim*. “Toprağı kardiğinde pamuğa sarıp, / Kundaklamıştır ihtimal Allah'ım.” (197 / 7-8). *El-yurt ishonchini oqla, bor bo'lgin*, / *Ulug' xalqing uchin iftixor bo'lgin*. “Halk-yurt inancını akla, var ol, / Büyük halkın için iftihar ol.” (201 / 9-10). *Chog'ir ho'plab gohi-gohida*, / *Osh yer edi Sulton Bayqaro*. “Mey yudumlayıp bazen, / Yemek yerdı Sultan Baykara.” (226 / 3-4). *Chol alanglar izlab salqin joy*, / *Isib ketgan sho'rlik hoynahoy*. “İhtiyar bakınır arayıp serin yer, / Sıcaklamış bahtsız muhtemel.” (228 / 13-14).

1.3.1.14. {+lan- < la-n- } ile Türemiş Fiiller

İsimden fiil yapım eki olan [+la] ekinin [-n-] ekiyle genişlemiş biçimidir. Eklendiği isim tabanlarında olma ve yapma bildirmektedir (Yıldırım, 2020: 58-59).

Aripov'un seçilen şiirlerinde bu ekin varlığı 7 fiil tabanında görülmüş olup, bu fiillerin etimolojik olarak izahları şu şekilde gösterilmiştir:

faxrlan- : faxr: “ Ar. övünç, övgü” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 335). + lan- > faxrlan- : “gurur duymak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 336).

jonlan- : jon: “Far. can” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 102). + lan- > jonlan- : “canlanmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 106 / 107).

oyoqlan- : oyoq: “ayak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 89). + lan- > oyoqlan- : “ayaklanmak, yürümeye başlamak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 91).

tovlan- : tov: “ışık”; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 129). + lan- > tovlan- : “parlamak, ışıldamak”; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 129).

yashillan- : yashil: “yeşil”; (ÖTİL – V. Cilt / s. 126 / 127). + lan- > yashillan- : “yeşillenmek”; (ÖTİL – V. Cilt / s. 127).

shaylan- : shay: “hazır, amade”; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 533). + lan- > shaylan- : “hazırlanmak”; (ÖTİL – V. Cilt / s. 534).

shodlan- : shod: “Far. mutlu”; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 590). + lan- > shodlan- : “sevinmek”; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 591).

Bahsi geçen bu 7 fiil tabanının seçilen şiirlerde kullanımları şu şekildedir:

Mana, gulga cho ‘mib yotibdi Bayron, / Faxrlanib lordligi uchun. “İşte, güle dalıp yatmış Byron, / Övünüp lordluğu için.” (9 / 5-6). Mening ko ‘z o ‘ngimda jonlanar tarix, / G ‘amlardan to ‘qilgan shu ko ‘hna olam. “Benim gözümün önünde canlanır tarih, / Gamlardan dökülmüş şu köhne âlem.” (11 / 1-2). Onajon, onajon, kechirgil axir, / Shodlanmasin dedim birov g ‘amimdan. “Anneciğim, anneciğim, affet, son, / Sevinmesin dedim birisi gamımdan.” (23 / 71-72). Oyoqlangan qo ‘ziday dovdırar yelda maysa, / Ko ‘m-ko ‘k moviy osmonda kezib yurar oq bulut. “Yürümeye başlayan kuzu gibi sendeler yelde yeşillik, / Masmavi gökte gezip durur ak bulut.” (39 / 29-30). Atrofda vodiylar tovlanar hal-hal, / Ming yillik chinorlar ko ‘kka boqqan tek. “Etrafta vadiler parlar ıslıl ıslıl, / Bin yıllık çınarlar göğe bakmış yalnız.” (40 / 19-20). Yashillandi oppoq tog ‘lar purviqor, / Adirlarda chopar guvlab bo ‘z anhor. “Yeşillendi bembeyaz dağlar gururlu, / Tepelerde koşar uğuldayıp boz ırmak.” (58 / 1-2). O ‘rmonlar botiri na ‘ravor fil ham, / Shaylangay atrofi xatarga to ‘lsa. “Ormanlar yiğidi nara atan fil de, / Hazırlanacak çevresi tehlikeyle dolarsa.” (153/17-18).

1.3.1.15. {+lash- < la-sh-} ile Türemiş Fiiller

İsimden fiil yapım eki olan [+la] ekinin [-sh-] ekiyle genişlemiş biçimidir. (Yıldırım, 2020: 59). Eklendiği isim tabanlarında çoğunlukla yapma ve olma anlamı katmaktadır:

Seçilen şiirlerde bu ekin varlığıyla alakalı 4 fiil tabanı tespit edilmiş olup bu fiillerin etimolojik tahlilleri aşağıda şu şekilde gösterilmiştir:

birlash- : bir “bir, tek”; (ÖTİL – I. Cilt / s. 269). + lash- > birlash- : “birleşmek”; (ÖTİL – I. Cilt / s. 277).

farqlash- : farq: “Ar. ayırt, ayırım” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 332). + lash- > farqlash- : “ayırt etmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 333).

poklash- : pok: “Far. temiz” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 288). + lash- > poklash- : “temizlemek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 289).

to‘ylash- : to‘y: “toy” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 229). + lash- > to‘ylash- “misafir olmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 230).

Bu fiillerin bahsi geçen şiirler içerisindeki kullanımları aşağıdaki gibidir:

*O, ona sayyora, bag‘ringni **poklash** / Mening vatanimning tushgan boshiga.* “Ey, ana gezegen, bağrını temizle / Benim yurdumun düşmüş başına.” (35 / 67-68). *Salom bo‘lsin to‘yni birga to‘ylashganga, / Salom bo‘lsin bir devordan bo‘ylashganga.* “Selam olsun toyuyla birlikte misafir oluşuna, / Selam olsun bir duvardan boy ölçüşüne.” (61 / 14-15). *Bo‘ltak bo‘lgan bu xalqqa / **Birlash** deb qildi xitob.* “Parça parça olmuş bu halka / Birleş diye etti hitap.” (88 / 51-52). *Turfa tillar bunda boshlasa bozor, / Xudodan boshqaning **farqlashi** dushvor.* “Türlü diller burada başlasa pazar, / Allah’tan gayrinin ayırt etmesi güç.” (135 / 11-12).

1.3.1.16. {+na-} ile Türemiş Fiiller

Öztürk, ekin yapısının tam olarak izah edilemediğini {+la-} ekinin fonetik bir varyantı olabileceğini söyler (Öztürk, 1997: 58).

Aripov’un seçilen şiirlerinde bu ekle oluşturulan 2 fiil tabanı mevcuttur:

esna- : es: “hava, nefes” + na- > esna- (ÖTEL – I. Cilt / s. 470). “esnemek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 57).

qatna- : qat “kat, tabaka” + na- > qatna- (ÖTEL – I. Cilt / s. 533). “katılmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 262).

Bahsi geçen fiillerin seçilen şiirler içerisindeki kullanımları şu şekildedir:

*Bundayin bisotni ko‘rmagan balkim, / Makkaga **qatnagan** millionlab teva.* “Böyle varlığı görmemiş belki, / Mekke’ye katılmış milyonlarca deve.” (29 / 11-12). *Men ham **esnayman**-u, ko‘krak keraman: / O‘zbekiston uchun ovoz beraman!* “Ben de esnerim ve göğüs geririm: / Özbekistan için ses veririm!” (135 / 27-28).

1.3.1.17. {+ra-} ile Türemiş Fiiller

Genellikle taklidî kelimeler az da olsa sıfatlara getirilen bir ektir. Özbek Türkçesinde “*kamra-‘kuşatmak’*” fiili dışında geçişsiz anlam ifade etmektedir (Öztürk, 1997: 58).

Aripov’un seçilen şiirlerinde bu ek ile ilgili tek örneğe rastlanmıştır:

asra- : asi + ra- > asira- > asra- (ÖTEL – I. Cilt / s. 34). “korumak, sakınmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 109).

Ayolga tilasang gar tole mas’um, / Dunyoni olovdan asra, ey, Odam! “Kadına dilersen şayet baht masum, / Dünyayı alevden koru, ey, İnsan!” (90 / 59-60).

1.3.1.18. {+si-} ile Türemiş Fiiller

Özbek Türkçesinde işlek olarak kullanılmayan bir ektir. Ayrıca {+sin-} ve {sit-} yapıları bu ekin genişletilmiş şekli olarak kabul edilir: “*Ö. mensi- ‘itibar etmek’ U. mensit- ‘itibar etmek’*” (Öztürk, 1997 : 61). Genelde geçişsiz fiiller türetmekte olup Abdulla Aripov’un seçilen şiirlerinde 2 fiil tabanı tespit edilmiştir:

ivirsi- : ivir + si- > ivirsi- (ÖTEL – I. Cilt / s. 107 / 108). “koşuşturmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 171).

o’ksi- : o’k + sa- > o’ksa- > o’ksi- (ÖTEL – I. Cilt / s. 477). “kederlenmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 146).

Bu sokin elda ham ivirsir bahor, / O’chgan xotiralar chirog’in yoqib. “Bu sakin diyarda da koşuşturur bahar, / Solmuş hatıraların ateşini yakıp.” (23 / 57-58). **O’ksib - o’ksib** yig’ladim men, / Misli til bilmas go’dak “Kederlenip ağladım ben, / Tıpkı dil bilmez bebek” (98 / 9-10).

1.3.1.19. {+sira-} ile Türemiş Fiiller

Bu ek genellikle isimlere gelerek fiil yapar ve çoğunlukla bir şeyin yok olduğunu, azaldığını veya o şeye duyulan ihtiyacı ifade eder (Öztürk, 1997: 65). Seçilen şiirlerde bir örnek mevcuttur:

qonsira- : qon: “kan” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 328). +sira- > qonsira- : “kana susamak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 331).

Birov u yon tortar bo'lsa, birov bu yon tortayotir, / Qonsiragan jallodlarning shodliklari ortayotir. “Biri o yana çekerse, diğeri bu yana çeker, / Kana susayan cellatların sevinçleri artar.” (116 / 31-32).

1.3.1.20. {+sit-} ile Türemiş Fiiller

Özbek Türkçesinde kullanım alanı çok kısıtlı olup birleşik bir ek olarak kabul edilir. Oluşturduğu fiil yapıları geçişli anlamlar ifade eder (Öztürk, 1997: 64). Aripov'un seçilen şiirlerinde bu ek ile oluşturulan tek fiil tabanı mevcuttur:

kamsit- : kam “az, küçük” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 304). +sit- > kamsit- : “küçümsemek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 310).

Dunyoda birovni kamsitmoq yomon, / Yomondir seniki bo'lmasa zamon. “Dünyada birini küçümsemek kötü, / Kötüdür seninki olmasa zaman.” (198 / 13-14).

1.3.1.21. {+sha-} ile Türemiş Fiiller

Çok işlek bir ek olmamakla birlikte eski Türkçeden beri varlığına şahit olduğumuz arkaik bir ektir: “*qurşa- 'kuşatmak'*” (Öztürk, 1997: 67-68).

Abdulla Aripov'un seçilen şiirlerinde ekle ilgili 2 fiil tabanı mevcuttur:

qursha- : qur + sha- > qursha- (ÖTEL – I. Cilt / s. 579). “kuşatmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 387).

o'xsha- : o'q + sha- > o'qsha- > o'xsha- (ÖTEL – I. Cilt / s. 495). “benzemek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 185).

Loqaydlik tegrangni olsa gar qurshab, / Na muslim atalsang, na osiy kofir. “Lakaytlık etrafını sarsa şayet kuşatıp, / Ne Müslüman sanılırsın ne asi kâfir.” (170 / 25-26). *U ham bizga o'xshab jo'shgan chog'ida, / Balki she'rlar yozar samoga doir.* “O da bize benzeyip çoştığı zamanında, / Belki şiirler yazar göğе dair.” (176 / 3-4).

1.3.1.22. {+shi-} ile Türemiş Fiiller

Genellikle yansıma sözcüklere gelerek onlardan fiiller türetir. Kullanımı sınırlı olmakla birlikte eklendiği kelimeyi geçişsiz anlamlı fiil hâline getirir (Öztürk, 1997: 68). Bir örnekte görülür:

g‘ing‘shi- : g‘ing‘ + shi- > g‘ing‘ + shi- > g‘ing‘shi- (ÖTEL – I. Cilt / s. 594). “inlemek” ; (ÖTİL – V. cilt / s. 417).

Nogahon g‘ing‘shibsan, insonsan nahot, / Muzdek yuragingda g‘araz qishlaydi. “Birden inlemişsin, insansın mümkün mü?, / Buz gibi yüreğinde gazez kışlar.” (102 / 15-16).

1.4. Fiilden Türemiş Fiiller (Fe’ldan Fe’l Yasovchi Qo‘shimchalar)

Fiilden fiil türeten ekler, fiil tabanlarına gelerek yeni fiiller türetmiş olurlar. Bunlardan bir kısmı hemen hemen her fiil tabanına gelip işlek bir ek hâline gelmişken bazıları da ister başlangıç süresinde olsun ister zamanla bu işlekliğini kaybetmiştir. Ayrıca Korkmaz, eklendiği fiile yeni anlamlar katan eklerle çatı ekleri dediğimiz eklerin ayrı değerlendirilmesi gerektiğini savunur (Korkmaz, 2014: 181). Ancak çatı ekleri yapıcı fiilden fiil yapım eki olduğu için çalışmada bu ekler ile birlikte alınması uygun bulunmuştur.

1.4.1. {-a-} ile Türemiş Fiiller

Eski Türkçeden bu yana çok sık kullanılan bir ek olmayıp Özbek Türkçesinde de fiil köklerindeki anlamı pekiştirme fonksiyonunda kullanılmıştır (Yıldırım, 2020: 60).

Aripov’un seçilen şiirlerinde bu ekle oluşturulan 12 fiil tabanı tespit edilmiş olup etimolojik izahları şu şekilde gösterilmiştir:

ajra- : ayir - > ajir- > ajir-a- > ajira- > ajra- (ÖTEL – I. Cilt / s. 21). “ayrılmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 46).

qayna- : qayın- “is çıkarmak”. qayın -a- > qayına- > qayna- (ÖTEL – I. Cilt / s. 508). 1. “yerden çıkarmak” , 2. “kaynamak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 214).

qayra- : qayra- “ (kılıç) bilemek”. qayir -a- > qayıra- > qayra- (ÖTEL – I. Cilt / s. 511). 1. “kıvrılmak, çevrilmek”, 2. “(kılıç) bilemek” (ÖTİL – V. Cilt / s. 216).

quvna- : quvon / quvin -a- > quvina- > quvna- (ÖTEL – I. Cilt / s. 570). “sevinmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 361).

sakra- : sakir-a- > sakira- > sakra- (ÖTEL – I. Cilt / s. 274). “sıçramak” (ÖTİL – III. Cilt / s. 425).

sayra- : sav: “söz, nutuk”. sav + ir > savir. savir -a- > savira > savra- > sayra- (ÖTEL – I. Cilt / s. 273). “ötmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 423).

sachra- sach- : “saçmak” -ir- > sachir -a- > sachira- > sachra- (ÖTEL – I. Cilt / s. 279). “boşalmak, akmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 464).

serpa- : serp- : “serpmek” -a- > serpa- (ÖTEL – I. Cilt / s. 283). “sallamak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 487).

so‘ra- : so‘r- : 1. “sual etmek” , 2. “dudakları uzatıp kuvvetle çekmek, emmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 618). so‘r-a- > so‘ra- : “sormak, rica etmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 617).

tarqa- : tar-iq- > tariq-a- > tariqa- > tarqa- (ÖTEL – I. Cilt / s. 324). 1. “türemek”, 2. “dağılmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 6).

tuta- : tut- : “tutmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 208). tut -a- > tuta- : “tutuşmak, yanmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 206).

o‘kra- : o‘kur- a- > o‘kura- > o‘kra- (ÖTEL – I. Cilt / s. 477). “ağlamak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 146).

Yukarıda etimolojik izahı yapılan fiillerin şiirler içerisindeki kullanımları aşağıdaki gibidir:

*Taqdir to‘plarmikan sizlarni yana, / Ko‘zimdan **sachragan** tomchi yoshlarim...* “Kader toplar mı acaba sizleri tekrar, / Gözümden boşalan damla yaşlarım...” (16 / 1-2). *Qilich **serpab** tole tongida / O‘zlingni tanib qolding sen.* “Kılıç sallayıp baht şafağında / Kimliğini tanıdın sen.” (38 / 95-96). *Buguncha asliga o‘xshasa surat, / Zarrin ramkalarga **quvnab** solgaysiz.* “Bugün aslına benzese suret, / Altın çerçevelere sevineceksiniz.” (71 / 21-22). *Hayhot, o‘shal joyda qaysidir palid / Uning qismatiga **qayraydi** pichoq.* “Yazık, bu yerde hangisidir rezil / Onun kısmetine bilir bıçak.” (85 / 39-40). *Ajragandek suv kecharda / Bir nafas tandan libos.* “Ayrılmış gibi su geçtiğinde / Bir dem tenden elbise.” (98 / 3-4). *Archazor ortidan **sayrar** bo‘g‘iq qush, / Ufqlar so‘ngida qora bir ro‘yo.* “Çam ormanı ardından öter boğuk kuş, / Ufukların sonunda kara bir düş.” (144 / 5-6). *Molni bo‘kirtirib so‘yasan, ammo / **O‘kraysan**, zirpancha kirs qo‘lingga!* “Hayvanı bağırıp kesersin, ama / Ağlarsın, diken girse eline!” (146 / 11-12). *Ko‘rinar bulutga chulg‘ashib boshin / Chashmasi **qaynagan** qirrador tog‘lar.* “Görünür bulutla sarıp başını / Çeşmesi kaynayan çok yönlü dağlar.” (156 / 5-6). ***Tutab** yonmoqdadir o‘rmon, qo‘ralar, / Nega o‘ylamaysiz Vataningizni?* “Tutuşup yanmaktadır ormanlar, ahırlar, / Niye düşünmezsiniz Vatanınızı?” (172 / 11-12). *O‘zicha balog‘atning betakror zavqin surib, / Toshdan toshga **sakraydi** o‘spirin uloqchalar.* “Kendince belagatın emsalsiz zevkini sürüp, / Taştan taş sızırar yetişkin oğlaklar.” (190 / 9-10). *Vatani o‘ziga tangu tor bo‘lgan / Qodiriydan **so‘rang**, Cho‘lpondan **so‘rang**.* “Vatanı kendisine dar olan / Kadiri’ye sorun, Çolpan’a sorun.” (211 / 15-16). *Dengiz tumanidek **tarqab ketdi** g‘am, / Tog‘lar qori kabi eridi anduh.* “Deniz dumanı gibi eridi gam, / Dağların karı gibi eridi keder.” (223 / 19-20).

1.4.2. {-ar- , -ir-} ile Türemiş Fiiller

Çoğunlukla sonu ünsüzle biten tek heceli fiillere getirilmektedir. Bu ekin fonksiyonu, hem geçişli hem geçişsiz fiillerden ettirgen manalı fiiller türetmektir (Yıldırım, 2020: 60).

Aripov'un seçilen şiirlerinde bu ekin varlığına 10 yerde rastlanmakta olup etimolojik izahları şu şekilde gösterilebilir:

ko'tar- : ko'ti- r- > ko'tir- > ko'tur- > ko'tar- (ÖTEL – I. Cilt / s. 231). “kaldırmak, götürmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 474).

qaytar- : qayt- 1. “geri gelmek, dönmek” , 2. “söz konusu etmek, hatırlatmak” , 3. *mec.* “ölmek, vefat etmek” , 4. “bir eksen etrafında dolaşmak” , 5. *mec.* “sözünden dönmek, caymak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 222). qayt-ar- : “döndürmek, çevirmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 220).

qizar- : qiz- “ısınmak”. qiz -ar- > qizar- (ÖTEL – I. Cilt / s. 538). “kızarmak” ; (ÖTİL V. Cilt / s. 276).

chiqar- : chiq- “çıkmaq, ayrılmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 498). chiq- ar- > chiqar- : “çıkarmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 496 / 497).

kechir- : kech- ir- > kechir- (ÖTEL – I. Cilt / s. 207). “affetmek, bağışlamak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 362).

ko'pir- : ko'p- ir- > ko'pir- (ÖTEL – I. Cilt / s. 229). ko'pir- : “köpürmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 463).

ko'chir- : ko'ch- : “ayırmaq” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 479). ko'ch- ir- > ko'chir- : “kazımak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 477).

pishir- : pish- : “pişmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 272). pish- ir- > pishir- : “pişirmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 270).

yashir- : yash- ur- > yashur- > yashir- (ÖTEL – V. Cilt / s. 147). “saklamak, gizlemek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 128).

o'chir- : o'ch- : “silmeq” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 187). o'ch- ir- > o'chir- : “silmeq” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 187).

Yukarıdaki fiil gövdelerinin seçilen şiirlerdeki kullanımları şöyledir:

Archazorlar ko'rkın dilga ko'chirdim / Sening xushhavoli sohillarida. "Çam ormanlarının güzelliğini gönle kazıdım / Senin hoş havalı sahillerinde." (6 / 9-10). *Onajon, onajon, kechirgil axir, / Shodlanmasin dedim birov g'amimdan. "Anneciğim, anneciğim, affet son, / Sevinmesin dedim birileri gamımdan."* (23/71-72). *Sekin moviylashar qizargan osmon, / Oqarib ko'rinar kumushrang yo'llar. "Yavaşça mavileşir kızarmış gök, / Ağarır gümüş renkli yollar."* (34 / 43-44). *Qaytarmang xastani muddaosidan, / Meni olib keting o'z diyorimga. "Çevirmeyin hastayı arzusundan, / Beni alıp gidin kendi diyarıma."* (76 / 11-12). *Xalqimning mehnatin aylagin ko'z-ko'z / Million chanoqlarda ko'pirgan qadah. "Halkımın zahmetini medhet / Milyonlarca kozalarda köpüren kadeh."* (86 / 19-20). *Nechog'li qudratli bo'lmasin fursat, / O'chirib bo'larmi dildan g'amni. "Ne kadar heybetli olmasın vakit, / Siler mi gönüldeki bu gamı."* (90 / 10-11). *Taxtga talpinasan g'azabga to'lib, / Chiqarmoq bo'lasan olamshumul chang. "Taht için çırpınırsın gazaba gelip, / Çıkarırsın cihanşumul toz."* (121 / 1-2). *Ulug' bir hikmatga bo'lganman amin: / Yaxshi-yu yomonni ko'tararkan teng. "Büyük bir hikmete olmuşum emin: / İyi ve kötüyü kaldırmış eşit."* (146 / 18-19). *Maftunkor ko'ringay toki ravoqdan, / Yashirib hisobsiz jarohatlarin. "Hayran görünecek ta ki revaktan, / Gizleyip sayısız cerahatlarını."* (176 / 19-20). *Kaftgirni qo'lga ol, / Qani, osh pishir "Kevgirini eline al, / Haydi, aş pişir"* (229 / 5-6).

1.4.3. {-tar-} ile Türemiş Fiiller

Sonu ünsüzle biten tek heceli fiillere getirildiğini ifade eden Öztürk, bu ekin -dur- ekinin varyantı olabileceğini ifade eder (Öztürk, 1997: 88).

Seçilen şiirlerde ekin varlığına tek örnekte rastlanmıştır:

axtar- : a: g' - > ax- : "bir tarafa eğilmek" -tar- > axtar- (ÖTEL – I. Cilt / s. 35). "aramak" ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 120).

Nima axtarganding yerning ostidan, / Toshlar mehvariga yozganmiding bayt "Ne aramıştın yerin altında, / Taşlar eksenine yazmış mıydın beyit?" (17 / 5-6).

1.4.4. {-dir-, -tir-} ile Türemiş Fiiller

Özbek Türkçesinde işlek olarak kullanılan bu ek, sonu ünsüzle biten tek ve çok heceli fiillere getirilmektedir. Fiilden fiil yapan bu yapı, geçişsiz fiilleri, geçişli yaparken; geçişli fiilleri de bir kat daha geçişli hâle getirerek, hareketi başkasına yaptıрма anlamı taşır (Öztürk, 1997: 89).

Ekin işlek olarak kullanılması, Aripov'un seçilen şiirlerine de yansımış olup bu ekle oluşturulan 26 fiil gövdesi tespit edilmiştir:

aylantir- : aylan- : 1. “dolaşmak, dönmek” , 2. “dönüşmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 55). aylan- tir- > aylantir- : “döndürmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 55).

birlashtir- : birlash- “birleşmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 277). birlash- tir- > birlashtir- : “birleştirmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 326).

bostir- : bos- : “basmak, ezmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 322). bos- tir- > bostir- : “baskı yapmak, bastırmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 326).

do‘ndir- : do‘n- : “dönmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 675). do‘n- dir- > do‘ndir- : *mec.* “söz vb. çevirmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 675).

keltir- : kel- : “gelmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 347 / 348). kel- tir- > keltir- : “getirmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 350).

oqartir- : oqar- : “ağarmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 177). oqar- tir- > oqartir- : “ağartmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 177).

orttir- : ort- : “artmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 141). ort- tir- > orttir- : “arttırmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 142).

qizdir- : qiz- : “ısınmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 277). qiz- dir- > qizdir- : “sıcaktan ısınmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 277).

qoldir- : qol- : “kalmak, bırakmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 326). qol- dir- > qoldir- : 1. “bırakmak”, 2. “ortadan kaldırmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 325).

qo‘ndir- : qo‘n- : “kuş, kelebek, uçak, toz vb. bir yere inmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 409). qo‘n- dir- > qo‘ndir- : “bırakmak, koymak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 408).

sindir- : sin- : “kırılmak, sarsılmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 512). sin- dir- > sindir- : “kırmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 510 / 511).

sig‘dir- : sig‘- : “sığmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 532). sig‘- dir- > sig‘dir- : “sığdırmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 531).

sog'intir- : sog'in- : “özlemek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 562 / 563). sog'in- tir- > sog'intir- : “özletmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 563).

so'ldir- : so'l- : 1. “tazeliğini, diriliğini kaybetmek” , 2. “rengini yitirmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 614). so'l- dir- > so'ldir- : “soldurmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 614).

tinchlantir- : tinchlan- : “rahatlamak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 104 / 105). tinchlan- tir- > tinchlantir- : “rahatlatmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 105).

tutashtir- : tutash- : “birleşmek, bağlanmak” ; (ÖTİL - IV. Cilt / s. 207). tutash- tir- > tutashtir- : “birleştirmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 207).

to'ldir- : to'l- : “dolmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 235). to'l- dir- > to'ldir- “doldurmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 234).

uqdir- : uq- : “anlamak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 315). uq- dir- > uqdir- : “anlatmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 315).

yetishtir- : yetish- : “yetişmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 18). yetish- tir- > yetishtir- : 1. “eğitmek” , 2. “büyütmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 19).

yig'ishtir- : yig'ish- : “yığmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 273). yig'ish- tir- : “toparlamak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 273).

yondir- : yon- : “yanmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 40). yon- dir- > yondir- : *mec.* “yandırmak, dağlamak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 38).

yoqtir- : yoq- : “hoşa gitmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 56). yoq- tir- > yoqtir- : “hoşlanmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 56).

o'ldir- : o'l- : “ölmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 151). o'l- dir- > o'ldir- : “öldürmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 151).

o'stir- : o's- : “büyümek; olgunlaşmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 173 / 174). o's- tir- > o'stir- : “yetiştirmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 174).

o'tir- : o'l- dur- > o'ldur- > o'ltur- > o'tir- (ÖTEL – I. Cilt / s. 492). “oturmak” (ÖTİL – V. Cilt / s. 177).

Bu ekle oluşturulan fiillerin seçilen şiirler içerisindeki kullanımlarından bir kısmı aşağıda şu şekilde gösterilmiştir:

Sen Bayronning o'tli yuragi, / Sen Geyneni yondirgan yulduz. “Sen Byron’un ateşli yüreği, / Sen Heine’yi yandırmış yıldız.” (13 / 3-4). *Va lekin vahshiyroq to'da har yondan / Bostirib keldilar* guras va guras. “Fakat daha vahşi sürü her yandan / Bastırıp geldiler akın akın.” (14 / 11-12). *Gar inson boshida aylantirsa tosh, / Iloj yo'q insonga bardoshdan bo'lak* “Şayet insan başında döndürse taş, / Çaresi yok insana sabırdan başka” (19 / 35-36). *Yoz payti saraton qizdirsa* lov-lov, / *Sizdan ham shabboda kelgusi bizga*. “Yaz vakti kızdırsa alev alev, / Sizden hem esinti gelecek bize.” (29 / 27-28). *Bu otash toblaydi do'stlikni faqat, / Bu otash orttirar* iqbolning kuchin. “Bu ateş ısıdırır dostluğu yalnız, / Bu ateş arttırır talihin gücünü.” (29 / 45-46). *Qalbimni o'rtada allaqanday sas...* / *Mo'min Mirzo, ukam, seni o'ldirdilar*. “Kalbimin ortasında herhangi bir ses... / Mümin Mirza, kardeşim, seni öldürdüler.” (45 / 31-32). *Lekin bu kun olamda baxtiyor o'shal ko'ngil- / Sig'dirolsa* o'ziga eng oliy tilaklarni. “Lakin bugün dünyada bahtiyar bu gönü / Sığdırabilse kendine en ali dileklerini.” (62 / 47-48). *O'zbek yana o'z so'zin / Ustuvor do'ndiripti*. “Özbek tekrar kendi sözünü / Sağlam çevirmiş.” (75 / 19-20). *Muxbir-chi, uqdirar*: -bizniki zafar, / *Dovda Bobodehqon haqqini oldi!*.. “Muhabir ki, anlatır: -Bizimki zafer, / Davada Çiftçidede hakkını aldı!.. (77 / 11-12). *Bu Hurlik marjoni qolmagay yarim, / Uni to'ldiradi* nabiralaram. “Bu Hürlük mercanı kalmayacak yarım, / Onu doldurur torunlarım.” (165 / 11-12). *Balki, sherik bo'lar shoningga kimdir, / Balki baloxo'rlar keltiray* malol. “Belki, ortak olur şanına kimdir, / Belki beleşçiler getirir melal.” (224 / 5-6).

1.4.5. {-g'a-} ile Türemiş Fiiller

Rıdvan Öztürk, “Uygur ve Özbek Türkçelerinde Fiil” adlı çalışmasında ekin varlığıyla alakalı iki husustan bahsetmiştir. Birinci husus bu ek, tekrarlanma ve pekiştirme anlamı taşıyan fiilden fiil yapım ekidir. Zamanla bu ekle türetilen fiillerin bir çoğunda, fiil tabanı kaybolmuş veya anlam kaymaları sonucunda tanınmaz hâle gelmiştir. İkinci husus ise ekin -g' fiilden isim yapım eki ile +a- isimden fiil yapım ekinin birleşiminden meydana geldiği görüştür ki bu izah tam olarak kesinlik kazanmamıştır (Öztürk, 1997: 72).

Aripov’un seçilen şiirlerinde bu ekin varlığı 2 yerde tespit edilmiştir:

ilg'a- : il- : “bağlamak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 196). -g'a- > ilg'a- “kavramak, algılamak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 200).

qo'zg'a- : qo'z-g'a- > qo'zg'a- (ÖTEL – I. Cilt / s. 582). “mec. (istek, coşku) uyandırmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 398).

So‘ngsiz vodiylarga termulib tursam, / Beparvo ohuda qo‘zg‘asam havas. “Sonsuz vadilere gözümlü diksem, / Korkusuz ahuda uyandırсам heves.” (14 / 139-140). Haqiqat atalmish ravshan quyoshni, / Ochiq diydalarki, ilg‘amas ko‘rib. “Hakikat denilmiş ışıltılı güneşe, / Açık gözler ki, kavramaz görüp.” (124 / 21-22).

1.4.6. {-gaz- , -kaz- , -qaz- , -g‘az-} ile Türemiş Fiiller

Özbek Türkçesinde kullanımı yaygın olan eklerden biridir. Genellikle sonu ünsüzle biten tek heceli fiillerin üzerine getirilerek olma ve yapma fonsksiyonu ifade etmektedir (Öztürk, 1997: 91-92).

Seçilen şiirler incelendiğinde bu ekin 7 fiil köküne getirildiği görülmektedir:

bitkaz- : bit- : “saç, kıl, tüy vb. ortaya çıkmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 284). -kaz - > bitkaz- : “büyütmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 284).

ketkaz- : ket- : “gitmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 359). -kaz - > ketkaz- : “gidermek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 359).

ko‘rgaz- : ko‘r- : “görmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 469). -gaz - > ko‘rgaz- : “göstermek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 466).

tutqaz- : tut- : “tutmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 208). -qaz - > tutqaz- : “tutturmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 212).

to‘lg‘az- : to‘l- : “dolmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 235). -g‘az - > to‘lg‘az- : “doldurmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 237).

yetkaz- : yet- : “yetmek, ulaşmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 19). -kaz - > yetkaz- : “ulaştırmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 19).

o‘tkaz- : o‘t- : “ (zaman) geçmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 18). -kaz - > o‘tkaz- : (zaman) geçirmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 178).

Yukarıdaki fiil gövdelerinin Aripov’un seçilen şiirlerinde kullanımları şu şekilde gösterilebilir:

Axir orzu qochib ketmas, / Bitkazar-ku tiriklar. “Nihayet arzu kaçıp gitmez, / Büyütür ki canlılar.” (20 / 61-62). Bobolarim yurtida tutqazding dasta rayhon, / Boshim ko‘klarga yetdi, Shamsiqamar, jon singil. “Dedelerimin yurdunda tutturdun deste reyhan, / Başım göklere ulaştı, Şemsikamer, can kardeşim.” (62 / 3-4). O‘zbekka maqtanish odatmas, garchand, / Bag‘rimni

to'lg'azar ushbu kun g'urur “Özbek'te övünmek âdet değil, gerçi, / Bağrımı doldurur bugün gurur.” (83 / 13-14). *Bir zotga aylandim – tolei kulgan, / Ketkazding dildagi ozorlarimni.* “Bir kişiye dönüştüm – bahtı gülen, / Giderdin gönüldeki azarlarımı.” (134 / 16-17). *U-ku o'tkazadi umrin amallab, / Bundan ham ayanchli kulfat bor ammo.* “O geçirir ömrünü şöyle ya da böyle, / Bundan da kederli külfet var ama.” (170 / 21-22). *Meni eshitmassiz ehtimol hech ham, / Biroq, yetkazadi xufyalarigiz.* “Beni işitmişsiniz belki hiç hem, / Ancak, ulaştı sırlarınız.” (172 / 3-4). *Chetda qolar Oybek va Qahhor / Ko'rgazmasang agarda shafqat.* “Kenarda kalır Aybek ve Kahhar / Göstermezsen şayet şefkat.” (225 / 5-6).

1.4.7. {-giz-, -g'iz-} ile Türemiş Fiiller

Özbek Türkçesinde bu ek, geçişsiz fiilleri, geçişli hâle getirirken; geçişli fiilleri bir kat daha geçişli yaparak hareketi, eylemi bir başkasına yaptırma anlamı katmaktadır (Öztürk, 1997: 92).

Seçilen şiirlerde -giz- / -g'iz- eki ile oluşturulan 3 fiil tabanı tespit edilmiştir:

kirgiz- : kir- : “girmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 373). -giz - > kirgiz- : “uygulamaya koymak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 373).

kiygiz- : kiy- : “giymek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 365). -giz - > kiygiz- : “giydirmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 365).

o'tirg'iz- : o'tir- : “oturtmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 177). -g'iz - > o'tirg'iz- : “oturtmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 178).

Gar tarix evrilsa, shuhrat tojini / Unga kiygizardi Sulton Ulug'bek. “Şayet tarih evrilse, şöhret tacını / Ona giydirdi Sultan Uluğ Bey.” (23 / 47-48). *Avlodlar: / Xum ustiga o'tirg'izdik bizlar dunyoni.* “Evlatlar: / Kap üstüne oturttuk bizler dünyayı.” (97 / 23-24). *Bobong bilan momong suratin / Kirgizib qo'y adabiyotga.* “Deden ile ninenin suretini / Koy edebiyata.” (225 / 3-4).

1.4.8. {-i-} ile Türemiş Fiiller

Özbek Türkçesinde az kullanılan bir ek olup fiil kökünün belirttiği anlamı pekiştirir (Yıldırım, 2020: 61).

Seçilen şiirlerde bu ekin varlığına 2 fiil gövdesinde rastlanmaktadır:

silki- : silk- i- > silki- (ÖTEL – I. Cilt / s. 286). “sallanmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 501).

to‘zi- : to‘z- : “toz gibi her yana dağılmak”; (ÖTİL – I. Cilt / s. 228). to‘z -i -> to‘zi- “dağılmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 228).

Ilk bora jigarim silqidi balkim, / Lol qotgan tilimga kelmadi kalom. “İlk kez ciğerim sallandı belki, / Susan dilime gelmedi kelim.” (22 / 13-14). *Necha asriy zanjirlarni tashladim uzib, / Haqqim yegan yovuz kuchlar ketdilar to‘zib.* “Nice asrî zincirleri attım koparıp, / Hakkımı yiyen kötü güçler gittiler dağılıp.” (154 / 27-28).

1.4.9. {-iz-} ile Türemiş Fiiller

Özbek Türkçesine işlek olarak kullanılmayan bu ek, umumiyetle yapma bildiren fiiller yapmaktadır (Yıldırım, 2020: 61).

Aripov’un seçilen şiirlerinde bahsi geçen ekin varlığına tek fiil tabanında tespit edilmiştir:

oqiz- : oq- : “akmak”; (ÖTİL – III. Cilt / s. 180 / 181). -iz -> oqiz- : “akıtmak”; (ÖTİL – III. Cilt / s. 178).

Shunday ahvolingda qandoq oqizding, / O‘zingdan ham yovvosh Abdurahimni. “Şöyle ahvalinde nasıl akıttın, / Kendinden de uysal Abdürrahim’i.” (94 / 8-9).

1.4.10. {-(i)l-} ile Türemiş Fiiller

Özbek Türkçesinde sıklıkla kullanılan bu ek tek ve çok heceli fiillere getirilir. Ekin asıl fonksiyonu, eklendiği fiil tabanına edilgen bir anlam kazandırmaktır. Ek, geçişli fiillerden pasif anlamlı fiiller, geçişsiz fiil tabanlarından da meçhul anlamlı fiil gövdeleri türetmektedir (Öztürk, 1997: 83).

Bunun yanında bahsi geçen ekle oluşturulan fiiller, hareketi kendi kendine yapma bakımından dönüşlü bir anlama bürünmektedirler:

Ularning barchasi xorijiy mamlakatlarda o‘tkazildi. “Onların hepsi haricî memleketlerde yapıldı.” (Öztürk, 1997: 99).

Bu ek, az da olsa istisnâî durumlarda eklendiği fiil tabanlarında herhangi bir anlam değişimine yol açmazlar:

tuga- l- > tugal, yog‘- > yog‘il- ... (Öztürk, 1997: 84).

Aripov'un seçilen şiirlerinde – (i)l- eki ile oluşturulan 73 fiil gövdesi bulunmuştur. Bu fiillerin etimolojik izahları aşağıda şu şekilde gösterilmiştir:

atal- : ata- : “adlandırmak, demek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 113). ata- l- > atal- : “adlandırılmak, denmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 113).

ayril- : ayir- -il- > ayiril- > ayril (ÖTEL – I. Cilt / s. 24). “ayrılmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 57).

aytil- : ayt- : “demek, söylemek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 59). ayt- (i)l- > aytil- : “denmek, söylenmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 58).

beril- : ber- : “vermek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 234). ber- (i)l- > beril- : “verilmek, sunulmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 234).

bitil- : bit- : “yazmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 283). bit- (i)l- > bitil- : “yazılmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 282).

bosil- : bos- : “kaplamak, basmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 323). bos- (i)l- > bosil- : “kaplamak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 319).

bukil- : buk- : “bükme, eğme” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 368). buk- (i)l- > bukil- : “bükülmek, eğilmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 367).

buril- : bur- : 1. “bir şeyin yönünü değiştirmek”, 2. “çekmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 380). bur- (i)l- > buril- : “bir şeyin yönü çevrilmek, değiştirilmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 380).

buzil- : buz- : “bir şeyi kendinden beklenen işi yapamayacak duruma getirmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 363). buz- (i)l- : “bozulmak, yıkılmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 362).

bo‘g‘il- : bo‘g‘- : “boğmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 428). bo‘g‘- (i)l- : “boğulmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 426).

bo‘shal- : bo‘sha- : “bir şeyden kurtulmak, azat olmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 423). bo‘sha- l- > bo‘shal- : “bir engelden kurtulmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 423).

egil- : eg- : “eğmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 20). eg- (i)l- > egil- : 1. “eğilmek”, 2. “süzülmek, dalgalanmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 20).

evril- : evir- (i)l- > eviril- > evril- : “bir biçimden başka bir biçime dönülmek, evrilmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 17).

ezil- : ez- “ezmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 23). ez- (i)l- > ezil- : “ezilmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 22).

eshil- : esh- : “eşmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 65 / 66). esh- (i)l- > eshil- : “saçılmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 65).

eshitil- : eshit- : “kulakla algılamak, duymak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 65). eshit- (i)l- : “duyulmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 66).

intil- : inti- l- > intil- (ÖTEL – I. Cilt / s. 118 / 119). “çabalamak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 219).

ko‘mil- : ko‘m- : “gömmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 456). ko‘m- (i)l- > ko‘mil- : “gömülmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 456).

ko‘taril- : ko‘tar- : “kaldırmak, götürmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 476). ko‘tar- (i)l- > ko‘taril- : “göndere çekilmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 474).

otil- : ot- : “atmak, fırlatmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 156). ot- (i)l- > otil- : “atılmak, fırlatılmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 155).

ochil- : och- : “açmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 166). och- (i)l- > ochil- : “açılmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 163).

qadal- : qada- : 1. “ekmek, dikmek” , 2. “gözünü dikmek, bakmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 204). qada- l- > qadal- : “dikilmek” ; (ÖTİL -V. Cilt / s. 202).

qayril- : qayir- : “eğmek, bükmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 212). qayir- (i)l- > qayiril- > qayril- : “eğilmek, bükülmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 217).

qaytil- : qayt- : 1. “geri gelmek, dönmek” , 2. “söz konusu etmek, hatırlamak” , 3. *mec.* “ölmek, vefat etmek” , 4. “bir eksen etrafında dolaşmak” , 5. *mec.* “sözünden dönmek, caymak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 222). qayt- (i)l- : “dönülmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 222).

qisil- : qis- : “kısmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 306). qis- (i)l- > qisil- : “kısılmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 304).

qiynal- : qiyna- : *mec.* “cismen, ruhen acı çekmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 286). qiyna- l- > qiynal- : *mec.* “azap çekmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 285).

qoqil- : qoq- : 1. “vurmak”, 2. “kapı, pencere çalmak”, 3. “kanat çırpma” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 355). qoq- (i)l- > qoqil- : “kapı, pencere tıklanmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 354).

qoril- : qor- : “karıştırmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 344). qor- (i)l- > qoril- : “karılmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 342).

qovuril- : qovur- : “kavurmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 320). qovur- (i)l- : “kavrulmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 320).

quvil- : quv- : “kovmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 361). quv- (i)l- > quvil- : “kovulmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 360).

qo'yil- : qo'y- : 1. “bir şeyi bir yere bırakmak, bir yere yerleştirmek”, 2. “değdirmek”, 3. “yapmak, kurmak”, 4. “terk etmek, bırakmak”, 5. “isim koymak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 399 / 400). qo'y- (i)l- > qo'yil- : “koyulmak, bırakılmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 399).

qo'zq'al- : qo'zq'a- : “ (istek, coşku) uyandırmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 398). qo'zq'a- l- > qo'zq'al- : 1. “harekete geçmek, kımıldamak”, 2. *mec.* “uyandırmak, ortaya çıkarmak” (ÖTİL – V. Cilt / s. 397).

qo'shil- : qo'sh- : “eklemek, katmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 421). qo'sh- (i)l- > qo'shil- : “katılmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 419).

sanal- : sana- : “saymak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 437). sana- l- > sanal- : “sayılmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 437).

sanchil- : sanch- : “ucu keskin bir nesneyi güç kullanarak batırmak, saplamak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 442). sanch- (i)l- > sanchil- : “saplanmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 442).

sepil- : sep- : “göstermek amacıyla sermek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 481). sep- (i)l- > sepil- : “serpilmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 481).

sizil- : siz- : “sızmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 496 / 497). siz- (i)l- > sizil- : “sızmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 497).

sovuril- : sovr- : “ bir nesneyi savurmak, atmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 540). sovr- (i)l- > sovrul- : “savrulmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 540).

sochil- : soch- : 1. “bir şeyi ortalığa atmak, dökmek” , 2. “ısı, ışık yaymak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 558). soch- (i)l- > sochil- : “saçılmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 558).

so‘ral- : so‘ra- : “aramak, rica etmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 617). so‘ra- l- > so‘ral- : “sorulmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 617).

tanil- : tani- : 1. “tanış olmak, bilmek”, 2. “seçmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 663). tani- l- > tanil- > “tanınmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 667).

taral- : tara- : “yaymak, saçmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 674). tara- l- > taral- : “yayılmak, saçılmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 673).

tarqal- : tarqa- : 1. “türemek”, 2. “dağılmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 6). tarqa- l- > tarqal- : “yayılmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 6).

tikil- : tik- “dikmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 90 / 91). tik- (i)l- > tikil- : “dikilmek, takılmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 88 / 89).

tiqil- : tiq- : “dizmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 123). tiq- (i)l- > tiqil- : “dizilmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 121).

tiril- : tir- (i)l- > tiril- (ÖTEL – I. Cilt / s. 340). “dirilmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 110 / 111).

tizil- : tiz- : “dizmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 85). tiz- (i)l- > tizil- : “dizilmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 84).

topil- : top- : “bir şeyi, bir kimseyi arayarak veya aramadan bulmak”; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 148). top- (i)l- > topil- : “bulunmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 147).

tutil- : tut- : “tutmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 208). tut- (i)l- > tutil- : “Ay ve Güneş tutulma olayına uğramak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 207).

tug‘il- : tug‘- : “doğmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 225). tug‘- (i)l- > tug‘il- : “doğmak, ortaya çıkmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 225).

to‘kil- : to‘k- : “dökmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 233). to‘k- (i)l- > to‘kil- : “dökülmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 232).

to‘nkaril- : to‘nkar- : “döndürmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 239). to‘nkar- (i)l- > to‘nkaril- : “devrilmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 239).

to‘shal- : to‘sha- : “sermek, yaymak” ; (ÖTEL – I. Cilt / s. 374). to‘sha- l- > to‘shal- : 1. “çökmek” , 2. “sermek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 250).

unutil- : unut- “unutmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 291). unut- (i)l- > unutil- : “unutulmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 291).

uyal- : uya- l- > uyal- (ÖTEL – I. Cilt / s. 383). “utanmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 272).

uzil- : uz- “ayırmaq, koparmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 267). uz- (i)l- > uzil- : 1. “kopmak, kesilmek” , 2. *mec.* “can vermek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 266).

ushal- : uvsha- l- > uvshal- > ushal- (ÖTEL – I. Cilt / s. 396). ushal- : “kırılmak, dağılmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 311).

yaral- : yara- l- > yaral- (ÖTEL – I. Cilt / s. 142). yaral- : “yaratılmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 166).

yengil- : yengi- l- > yengil- (ÖTEL – I. Cilt / s. 153). yengil- : “yenilmek, kaybetmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 11).

yechil- : yech- : “açmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 20). yech- (i)l- > yech- (i)l- > yechil- : “açılmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 20).

yiqil- : yiq- : “yıkmaq” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 272). yiq- (i)l- > yiqil- : “yıkılmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 271).

yig‘il- : yig‘- : “yığmaq” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 274 / 275). yig‘- (i)l- > yig‘il- : “toplanmaq” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 272).

yozil- : yoz- : “yazmaq” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 28). yoz- (i) l- > yozil- : “yazılmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 26).

yog‘il- : yog‘- : “yağmaq” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 58 / 59). yog‘il- : 1. “yağmaq”, 2. “düşmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 58).

yuksal- : yuksa- l- > yuksal- (ÖTEL – I. Cilt / s. 183). “yükselmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 80).

yumil- : yum- : “kapamak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 84). yum- (i)l- > yumil- : “kapanmak” ; (ÖTİL – V. cilt / s. 84).

o‘qil- : o‘qi- : “okumak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 190). o‘qi- l- > o‘qil- : “okunmak” (ÖTİL – V. Cilt / s. 190).

o‘ral- : o‘ra- : “örtmek, sarmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 161). o‘ra- l- > o‘ral- : “giyinmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 160).

o‘yil- : o‘y- : “oymak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 142). o‘y- (i)l- > o‘yil- : “kazımak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 141).

shoshil- : shosh- : “acele etmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 598). shosh- (i)l- > shoshil- : “acele etmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 598).

chayqal- : chayqa- : “sallamak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 446). chayqa- l- > chayqal- : “çalkalanmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 446).

chertil- : chert- : “vurmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 476). chert- (i)l- > chertil- : “fiskelemek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 476).

cho‘zil- : cho‘z- : “uzatmak, eğmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 520). cho‘z- (i)l- > cho‘zil- : “uzanmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 520).

Yukarıdaki fiil gövdelerinin seçilen şiirler içerisindeki bazı kullanımlarına bakılacak olursa şu örnekler verilebilir:

*Yana g‘olib keldi vahshiy olomon, / Yana sho‘rlik mamont **yengildi**, biroq “Yine galip geldi vahşi kalabalık, / Yine talihsiz mamut yenildi, ancak” (14 / 15-16). Ko‘z oldimda kiprikdayin **tizilar** yillar, / Har biriga marjon bo‘lar achchiq unlarim. “Göz önümde kirpik gibi dizilir yıllar, / Mercan olur her birine acıklı seslerim.” (21 / 13-14). Balki zamonlar o‘tib, davrlar shamolida / **Sovurilar** qancha zot, yana qancha buyuklik. “Belki zamanlar geçip, devirler rüzgârında / Savrulur nice kişi, yine nice büyüklük.” (32 / 25-26). Xayr endi, bahorim, ko‘rishguncha to diydor, / Mahshar kelmay **yumildi** bahorning qaqqoq labi. “Güle güle şimdi, baharım, görüşünceye kadar, / Mahşer gelmeden kapandı baharın kavruk dudağı.” (39 / 35-36). So‘ngsiz hasratlarga **ko‘milgan** bu zot / Kezadi kimsasiz Peterburg bo‘ylab. “Sonsuz hasretlere gömülmüş bu zat / Gezer kimsesiz Petersburg boyunca.” (46 / 13-14). Ulug‘bek samoga **intilganda** tik, / Elning shuuriga chulg‘ab bir ro‘yo “Uluğ Bey sema için çabalağında, / Halkın şuuruna sarmış bir rüya” (59 / 25-26). Mening beshigimga **otilgan** ul o‘q, / Sizning umringizni uzgan ehtimol. “Benim beşiğime atılmış o ok, / Sizin ömrünüzü*

sona erdirmiş ihtimal.” (63 / 27-28). *She’ringiz uchquru o’zingiz karvon, / Manzilga shoshilmay kelar edingiz.* “Şiiriniz hızlı ve kendiniz kervan, Acele etmeden menzile gelirdiniz.” (70 / 17-18). *Ko’k emas, ushbu kun zamin sarafroz, / Falakka zamindan taralar* ziyo. “Gök değil, bugün yer mağrur, / Feleğe yerden yayılır ışık.” (73 / 15-16). *Moziyga bitsaydi zabon nogahon, / Erk deb qo’zg’alardi* bunda har bir tosh. “Mazide bitseydi dil ansızın, / İstiklal diye hareket ederdi her bir taş.” (83 / 19-20). *Telefon jiringlar, / Eshik qoqilar...* “Telefon çalar, / Kapı vurulur...” (89 / 1-2). *Nasibang ninaday sanchildi u choq, / Palak tikadigan barmoqlaringga.* “Nasibin iğne gibi saplandı o an, / Kavun dikmiş parmaklarına.” (90 / 21-22). *Ustunga “Ushbu joy Osiyoning tubi” - / Degan lavha – yozuv o’yilgan.* “Sütuna ‘Bu yer Asya’nın dibi’ - / Diye levha – yazı kazınmış.” (91 / 4-5). *Barglarin to’kmoqda daraxtlar qadim, / U bilan to’kilar* ezgu dardlarim. “Yapraklarını dökmekte ağaçlar kadim, / Onunla birlikte dökülür güzel dertlerim.” (100 / 3-4). *Devlar qutulgandek Sulayman o’lib, / Betizgin tuyg’ular har yon yugurgay.* “Devler kurtulmuş gibi Süleyman ölünce, / Dizginsiz duygular her yana koşacak.” (124 / 17-18). *-Mana, men- O’zbekman, qo’limda tug’im / Va barcha a’molim bitilgan* kitob. “-İşte, ben- Özbek’im, elimde tuğum / Ve hepsi amelimle yazılmış kitap.” (155 / 5-6). *Qabrison yonidan o’tarkan sekin, / Ko’ksidan uzilar* unsiz faryodi. “Kabristan yanından geçerken yavaşça, / Göğsünden kopar sessiz feryadı.” (170 / 13-14). *Loqaydlik tegrangni olsa gar qurshab, / Na muslim atalsang, na asiyo kofir.* “Lakaytlık çevreni sarsa şayet kuşatıp, / Ne Müslüman adlandırılınsın ne asi kafir.” (170 / 25-26). *Tuyqusdan Qoraqalpoq / Yotib oldi cho’zilib.* “Aniden Karakalpak / Uzanıp yatmış.” (202 / 39-40). *Baxtiyor juftiga egilib andak / Bosadi to’ning etagini ham.* “Bahtiyar çiftine eğilip şöylece / Basar kaftanının eteğine hem.” (208 / 11-12).

1.4.11. {-i)n-} ile Türemiş Fiiller

Özbek Türkçesinde kullanımı son derece yaygın olan bu ek, sonu ünlü ile biten birden fazla heceli fiil kökleri ile sonu ünsüzle biten tek ve çok heceli fiil köklerine getirilmektedir. {-n-} eki, kendisinden önce daima ince, dar, düz ünlü olan (-i-) yardımcı sesini alırken eklendiği fiil köklerine kendi kendine yapma ve olma anlamlarını kazandırır (Öztürk, 1997: 84).

Ek, bazı durumlarda eklendiği fiilin anlamına yeni bir anlam kazandırmazken nadir de olsa fiillere geçişli bir mana kattığı da görülmektedir: “o’rgan-, tushun- vb.” (Öztürk, 1997: 85).

Aripov’un seçilen şiirlerinde bahsi geçen ekle oluşturulan 40 fiil gövdesi tespit edilmiş olup etimolojik izahları şu şekildedir:

anglan- : angla- : “anlamak, idrak etmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 83). angla- n- > anglan- : “anlaşılacak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 83).

aylan- : ayla- : “kılmak, yapmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 54). ayla- n- > aylan- : 1. “dolaşmak, dönmek” , 2. “dönüşmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 55).

achin- : achi- n- > achin- (ÖTEL – I. Cilt / s. 35 / 36). “acımak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 121).

belan- : bela- : “bulanmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 219). bela- n- > belan- : “bulaşmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 219).

bilin- : bil- : 1. “bilmek, bir şey hakkında bilgi sahibi olmak”, 2. “anlamak” , 3. “kabul etmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 263). bil- (i) n- > bilin- : “bilinmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 263).

bog‘lan- : bog‘la- : “bağlamak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 351 / 352). bog‘la- n- > bog‘lan- : “bağlanmak” ; (ÖTİL I. Cilt / s. 353 / 354).

boshlan- : boshla- : “bir işe girişmek, başlamak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 341). boshla- n- > boshlan- : “bir işe girişmek, başlamak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 341).

bo‘lin- : bo‘l- : 1. “meydana gelmek, vuku bulmak” , 2. “bir makam, görev, nitelik kazanmak” , 3. “bulunmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 412). bo‘l- (i)n- > bo‘lin- : 1. “olunmak” , 2. “azalmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 410).

bo‘ysun- : bo‘ysu- n- > bo‘ysun- (ÖTEL – I. Cilt / s. 75). “itaat etmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 405).

eslan- : esla- : “hatırlamak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 56). esla- n- > eslan- : “hatırlanmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 57).

ingran- : ingra- : “inlemek, sızlamak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 207). ingra- n- > ingran- : “inlemek, sızlamak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 207).

inon- : ina- n- > inan- > inon- (ÖTEL – I. Cilt / s. 118). “inanmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 213).

ishon- : isha- n- > ishan- > ishon- (ÖTEL – I. Cilt / s. 129). “inanmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 257).

jamlan- : jamla- “toplamak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 68). jamla- n- > jamlan- : “toplanmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 68).

ko‘rin- : ko‘r- : “görmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 469). ko‘r- (i)n- > ko‘rin- : “görünmek, belirlemek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 467).

maqtan- : maqta- : “övmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 570). maqta- n- > maqtan- : “övünmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 570).

qimtin- : qimti- : “hareket etmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 295). qimti- n- > qimtin- : “kımıldamak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 295 / 296).

qizg'an- : qizg'a- n- > qizg'an- (ÖTEL – I. Cilt / s. 540). “kıskanmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 281).

quvan- : quva- n- > quvan- (ÖTEL – I. Cilt / s. 570). “sevinmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 362).

saqlan- : saqla- : “saklamak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 465). saqla- n- > saqlan- : “saklanmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 466).

sevin- : sev- : “sevmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 471). sev- (i)n- > sevin- : “sevinmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 470).

sin- si- : “kırmak” n- > sin- (ÖTEL – I. Cilt / s. 286). “kırılmak, sarsılmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 512).

sig'in- : sig'- : “sığmak” (ÖTİL – III. Cilt / s. 532). sig'- (i)n- > sig'in- : “sığınmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 531 / 532).

sog'in- : saqı- n- > saqın- > sag'in- > sog'in- (ÖTEL – I. Cilt / s. 300 / 301). “özlemek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 562 / 563).

talan- : tala- : 1. “yağmalamak”, 2. “hücum etmek, saldırmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 648). tala- n- > talan- : “soyulmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 648).

tashlan- : tashla- : 1. “bırakmak, atmak, saçmak”, 2. “engellemek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 22 / 23). tashla- n- > tashlan- : 1. “atılmak, bırakılmak”, 2. “taş atmak, saçılmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 24).

tebran- : tebra- : “kımıldamak” n- > tebran- (ÖTEL – I. Cilt / s. 327). “sallanmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 44).

toblan- : tobla- : “eşmek” (ÖTİL – IV. Cilt / s. 127). toblan- : “güçlenmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 127).

topin- : top- : “bir şeyi, bir kimseyi arayarak veya aramadan bulmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 148). top- (i)n- > topin- : 1. “tapınmak” , 2. “bulunmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 147).

tugan- : tuga- : “tükenmek, bitmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 175). tuga- n- > tugan- : “tükenmek, bitmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 175).

tushun- : tush- “akla gelmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 219). tush- (u)n- : “düşünmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 221).

to‘kin- : to‘ki- n- > to‘kin- “dokunmak” ; (TSKBS – II. Cilt / s. 293 / 294).

to‘lg‘an- : to‘lg‘a- “titremek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 236 / 237). to‘lg‘an- : “acıdan titremek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 237).

urin- : ur- 1. “saplamak, vurmak” , 2. “dövünmek”, 3. “çalmak” , 4. “hazırlamak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 295). ur- (i)n- > urin- : 1. “saplamak, vurmak” , 2. “dövünmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 295).

uyg‘on- : oyuq + a- > oyuqa- n- > oyuqan- > uyg‘on- (ÖTEL – I. Cilt / s. 385). “uyanmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 275).

uzan- : uza- n- > uzan- (ÖTEL – I. Cilt / s. 381). “uzanmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 265).

o‘kin- : o‘k- (i)n - > o‘kin- (ÖTEL – I. Cilt / s. 476). “hayıflanmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 145).

o‘rtan- : o‘rta- “yakmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 171). o‘rta- n- > o‘rtan- : “yanmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 171).

chalin- : chal- “çalmak, hırsızlık yapmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 450 / 451). chal- (i)n - > chalin- : “çalınmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 449).

chulg‘an- : chulg‘a- “sarmak, kaplamak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 515 / 516). chulg‘an- 1. “sarınmak, dolanmak” , 2. “kaplanmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 516).

Yukarıdaki fiil gövdelerinin seçilen şiirler içerisindeki bazı kullanımlarına bakılacak olursa şu örnekler verilebilir:

Yuraginga sh‘er bo‘lib kirgan- / Shodlik, ilhom, zavqqa to‘kinsan. “Yüreğime şiir olup girip- / Sevinç, ilham, zevke dokunsan.” (5 / 19-20). *Baxtining yonida g‘ami ko‘rinar, / G‘ami ko‘rinadi*

baxtida uning. “Talihiyin yanında gamı görünür, / Gamı görünür talihinde onun.” (11 / 7-8). *Hayqiryapman hozir... Ba’zida lekin / Zaif shamollarga bo’ysunar* sozim. “Haykırırım şu an... Bazen fakat / Zayıf rüzgârlara itaat eder sazım.” (14 / 245-246). *Qanday eslanarkan bu yillar, do’stlar, / Yoki unut bo’lar kimga ehtimol...* “Dostlar, nasıl hatırlanmış bu yıllar, / Veya unutulur ihtimal...” (16 / 9-10). *Yellar ham uyg’ondi ishqalab kaftin, / Oftob ham yuksaldi – tik kelar quyosh.* “Rüzgârlar da uyandı ovalayıp avcunu, / Güneş de yükseldi – dik gelir güneş.” (23 / 9-10). *Men kuyladim – goh dilda kadar, / Goh sevinib she’r to’qiyman men.* “Ben söyledim – bazen gönülde keder, / Sevinip bazen şiir dokurum ben.” (25 / 6-7). *Otashga sig’indi bir zamon xalqim, / Arzini yo’lladi o’tli samoga.* “Ateşe tapındı bir vakit halkım, / Arzını yolladı ateşli semaya.” (36 / 1-2). *Qo’llaringda jon topmish ming yillik orzu, hali / Zangori ufqlarga uzangan chaman bo’lgay.* “Ellerinde can bulmuş bin yıllık arzu, şimdi / Ufuklara uzanan yeşil çayır olacak.” (62 / 41-42). *Inon o’z kuchingga, jon O’zbekiston! / Parvozing hur bo’lg’ay, erking barqaror.* “İnan öz gücüne, can Özbekistan! / Uçuşun hür olacak, gücün devamlı.” (104 / 19-20). *Faqat ular chalinardi ko’zimga mubham, / Lekin sira ketmas edi xayolotimdan.* “Ancak onlar çalınırdı gözüme müphem, / Ancak asla gitmezdi hayallerimden.” (118 / 16-17). *Demagil, chopqirdir omadim manim, / Hech qachon belanmas loylarga sha’nim.* “Söyleme, hızlıdır bahtım benim, / Hiçbir vakit bulanmaz çamurlara şanı.” (126 / 9-10). *G’uborga chulg’anmay shu yeru osmon, / Tinch o’tgan har kuning, albatta, bayram.* “Tozla kaplanmadan bu yer ve gök, / Rahat geçen her günün, tabii ki, bayram.” (126 / 23-24). *Otang o’rtanmoqda quyoshdan battar, / Onangning yuzlari oydan-da dog’li.* “Baban yanmakta güneşten de beter, / Annenin yüzü aydan da kederli.” (153 / 31-32). *Mangulik anglanar Navoiy desak, / Navoiyning o’zi Abadiyattir.* “Ebedîlik anlaşılır Nevâî desek, / Nevâî’nin kendisi sonsuzluktur.” (158 / 3-4). *Umr tugar balki, tuganmas shoda, / U inson umridan fuzun, ziyoda.* “Ömür tükenir belki, tükenmez dikme, / O insan ömründen fazla, ziyade.” (165 / 9-10). *Bir qultum suvni ham ko’p ko’rsa hayot, / Go’rni ham qizg’ansa, payt kelib o’lsang.* “Bir yudum suyu da çok görse hayat, / Mezarı da kıskansa, zaman gelip ölsen.” (170 / 31-32). *Aslida bu yurtidir bahorning boshi, / Navro’z boshlanadi Qashqadaryodan.* “Aslında bu yurttur baharın öncüsü, / Başlar Nevruz Kaşkaderya’dan.” (183 / 3-4). *Go’yo sarxush bo’lib tebrandi dunyo, / Boshqacha tog’lari, boshqa daryosi.* “Tıpkı sarhoş olup sallandı dünya, / Başkaca dağları, başka deryası.” (207 / 13-14).

1.4.12. {-(i)sh-} ile Türemiş Fiiller

Özbek Türkçesinde kullanım sıklığı fazla olan bir fiilden fiil yapma ekidir. Bu ek, sonu tek heceli fiil köklerine ve ünsüzle biten fiil tabanlarına getirilirken ince, düz, dar ünlü olan *(-i-)* ünlüsüyle; birden fazla heceli ve sonu ünlü biten fiil tabanlarına doğrudan getirilmektedir (Öztürk, 1997: 85-86).

Ekin asıl fonksiyonu, fiilin göstermiş olduğu işi, iki öznenin karşılıklı veya birlikte yaptığı manasını eklenmiş olduğu fiil köküne kazandırmaktır (Yıldırım, 2020: 61-62).

Abdulla Aripov'un seçilen şiirlerinde bu ekin varlığı 6 fiil tabanında tespit edilmiştir:

kuylash- : kuyla- : “söylemek, terennüm etmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 423). kuyla- sh- > kuylash- : “söyleşmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 423).

ko‘rish- : ko‘r- : “görmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 469). ko‘r- ish- > ko‘rish- : “görüşmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 467).

qovush- : qap + ish- > qapish- > qabish- > qovush- (ÖTEL – I. Cilt / s. 559). “kavuşmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 321).

talash- : tala- 1. “yağmalamak” , 2. “hücum etmek, saldırmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 648). tala- sh- > talash- : 1. “tartışmak, dalaşmak” , 2. “paylaşmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 650).

uchrash- : uchra- : “karşılaşmak, rastlamak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 309). uchra- sh- > uchrash- : “karşılaşmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 309).

shivirlash- : shivirla- “fisıldamak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 567). shivirla- sh- > shivirlash- : “fisıldeşmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 567).

Ammo o ‘ljasini talashgan odam / Yo ‘ldan adashganday ko ‘rinar menga. “Fakat ganimetini tartışan insan / Yoldan çıkmış gibi görünür bana.” (14 / 27-28). *Devordagi arslon yolli kartaga boqib, / Sekingina shivirlashdik: mana shu Vatan!* “Duvardaki aslan yeleli fotoğrafa bakıp, / Yavaşça fisıldeştik: işte budur Vatan!” (21 / 31-32). *Baytingga bir bora qovushgan har lab, / Takrorlab ketgusi mahshargacha to.* “Beytine bir defa kavuşan her dudak, / Tekrarlayıp duracak ta mahşere kadar.” (31 / 25-26). *Vatandoshim, shu tengsiz Vatanni kuylashaylik, / Zamon keldi, bizlar ham dunyoga bo ‘ylashaylik.* “Yurttaşım, şu eşsiz Vatanı söyleşelim, / Zamanı geldi, bizler de dünya ile boy ölçüşelim.” (160 / 15-16). *Dalalar qo ‘ynida mehnatkash, mushfiq / Aziz yurtdoshlarim bilan uchrashsam.* “Tarlalar koynunda emekçi, müşfik / Aziz yurttaşlarımla karşılaştım.” (194 / 3-4). *Biroq o ‘rtada daryo, / Ko ‘rishib bo ‘lmas doim.* “Ancak ortada derya, / Görüşme olmaz daima.” (202 / 9-10).

1.4.13. {-k- , -q-} ile Türemiş Fiiller

Özbek Türkçesinde işlek olarak kullanılmayan bu ek, fiil kökünün ifade ettiği manayı pekiştirir (Yıldırım, 2020: 62). Bunun yanında bazen de dönüşlülük anlamı da kazandırır: *oshiq-* : “acele etmek, sabırsızlanmak.” (Öztürk, 1997: 75).

Aripov'un seçilen şiirlerinde bahsi geçen ekle oluşturulan 2 fiil gövdesi tespit edilmiştir:

ko‘nik- : ko‘n- : “razı olmak.” –(i) k- > ko‘nik- (ÖTEL – I. Cilt / s. 228). “alışmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 461).

tutaq- : tuta- : “tutuşmak, yanmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 206). tuta- q- > tutaq- : “hiddetlenmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 207).

Notiqlar tutaqib so‘kkan zulm, qon, / Dunyodagi neki yomonlik, kulfat “Hatiplerin hiddetlendiği zulüm, kan, / Dünyada nice kötülük, külfet” (14 / 22-23). **Ko‘nikkay** bariga hayotda inson, / Lekin g‘am ustma – ust, takror tushmasin. “Alışacak hepsine hayatta insan, / Fakat gam üst üste tekrar gelmesin.” (145 / 15-16).

1.4.14. {-la-} ile Türemiş Fiiller

Aslında isimden fiil yapım eki içerisinde yer alan bu ekin fiilden fiil yapım eki olarak kullanıldığı da görülmektedir. Özbek Türkçesinde eklendiği fiil köküne kuvvetlendirme ve pekiştirme anlamları katmaktadır (Yıldırım, 2020: 62).

Aripov’un şiirlerinde {-la-} eki ile oluşturulan 4 fiil gövdesinin varlığı tespit edilmiştir:

ishqala- : ishqa- “güç ile ezmek” -la- > ishqala- (ÖTEL – I. Cilt / s. 130). “ovmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 261).

opichla- : opich- : “birini sırtında taşımak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 130). opich- la- > opichla- : “birini sırtında taşımak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 129).

quvla- : quv- : “kovmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 361). quv- la- > quvla- : “kovmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 360).

chapla- : chapi- la- > chapila- > chapla- (ÖTEL – I. Cilt / s. 414). chapla- : “ezmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 459).

Xazonlar to‘kildi, men ham qalbidan / Badbin o‘ylarimni quvlab yubordim. “Hazanlar döküldü, ben hem kalbimden / Kötü düşüncelerimi kovdum.” (14 / 127-128). *Yellar ham uyg‘ondi ishqalab kaftin, / Oftob ham yuksaldi – tik kelar quyosh.* “Rüzgârlar da uyandı ovup avcunu, / Güneş de yükseldi – dik gelir güneş.” (23 / 8-9). *Sen o‘zingsan, farzandlar shonin / Asrlardan opichlab o‘tgan.* “Sen kendinsin, çocuklar şanımlı / Asırlardır sırtında taşımış.” (38 / 67-68). *Chizgan rasmingizga o‘g‘lingiz besar / Notanish bo‘yoqni chaplab ketganin.* “Çizdiğiniz resminizde oğlunuz huzursuz / Yabancı büyüğü ezip geçtiğini.” (71 / 27-28).

1.4.15. {-sat-} ile Türemiş Fiiller

Özbek Türkçesinde kullanım alanı dar olan bu ekin sadece tek fiil tabanında varlığı görülmektedir:

ko‘rsat- : ko‘r- : “görmek” ; (ÖTİL II. Cilt / s. 469). – sat- > ko‘rsat- : “göstermek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 471).

Goh bemor boshida jarroh bo‘lib u / “Taqdiri azal”ga ko‘rsatsa kuchin. “Bazen hasta başında doktor olup o / ‘Ezelî takdire gösterse gücünü.” (11 / 13-14).

1.4.16. {(i)t-} ile Türemiş Fiiller

Fiil kök ve gövdelerinde işlek olarak kullanılan {(i)t-} eki, genellikle sonu ünlü ile biten birden fazla heceli fiillere getirilmektedir (Öztürk, 1997: 94). Bu ek, çoğunlukla geçişli ve geçişsiz fiil kök ve gövdelerinden ettirgenlik anlamlı fiiller kurar (Yıldırım, 2020: 62).

Yukarıda bahsi geçen ekin Abdulla Aripov’un seçilen şiirlerinde 30 fiil kök ve gövdesine getirildiği tespit edilmiştir:

ajrat- : ajra- : “ayrılmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 46). ajra- t- > ajrat- : “ayırarak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 46).

anglat- : angla- : “anlamak, idrak etmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 83). angla- t- > anglat- : “anlatmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 83).

asrat- : asra- : “korumak, saklamak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 109). asra- t- > asrat- : “beslemek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 109).

ayt- : ay- (i)t- > ayit- > ayt- (ÖTEL – I. Cilt / s. 24). “demek, söylemek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 59).

erkalat- : erkala- : “şımarmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 49). erkala- t- > erkalat- : “şımartmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 49).

eslat- : esla- : “hatırlamak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 56). esla- t- > eslat- : “hatırlatmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 57).

gurkirat- : gurlira- : 1. “filizlenmek” , 2. “kokmak” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 527 / 528). gurlira- t- > gurlirat- : “büyütmek” ; (ÖTİL – I. Cilt / s. 527 / 528).

jo‘nat- : jo‘na- : “hareket etmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 117). jo‘na- t- > jo‘na- t- > “göndermek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 117).

kishnat- : kishna- : “kişnemek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 381). kishna- t- > kishnat- : “kişnetmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 381).

kuzat- : ko‘za- t- > ko‘zat- > kuzat- (ÖTEL – I. Cilt / s. 212 / 213). 1. “izlemek, takip etmek” , 2. “gözetmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 420).

ko‘kart- : ko‘kar- : “bitmek, yeşermek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 450 / 451). ko‘kar- t- > ko‘kart- : “yeşertmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 450 / 451).

ko‘pirt- : ko‘pir- : “köpürmek” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 463). ko‘pir- t- > ko‘pirt- : *mec.* “abartmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 463).

ovut- : av- (u)t- > avut- > ovut- (ÖTEL – I. Cilt / s. 248). ovut- : “avutmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 81).

qarat- : qara- : 1. “bakışı bir şey üzerine çevirmek, bakmak” , 2. “fikren bakmak, göz önüne getirmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 243). qara- t- > qarat- : “göstermek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 246).

qonat- : qona- : “kanamak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 329). qona- t- > qonat- : “kanatmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 329).

qurit- : quri- : “kurumak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 381). quri- t- > qurit- : “kurutmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 381).

quvnat- : quvna- : “sevinmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 361). quvna- t- > quvnat- : “sevindirmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 361).

ranjit- : ranji- : “azarlamak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 350). ranji- t- > ranjit- : “incitmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 350).

sayrat- : sayra- : “ötmek, şakımak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 423). sayra- t- > sayrat- : “şakımak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 424).

silkit- : silk- : “silkmek, sallanmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 501). silk- (i)t- > silkit- : “silkmek” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 502).

tarat- : tara- : “yaymak, saçmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 674). tara- t- > tarat- : “yaymak, dağıtmak” ; (ÖTİL – III. Cilt / s. 675).

tebrat- : tebra- : “sallamak”. tebra- t- > tebrat- (ÖTEL – I. Cilt / s. 327). “sallamak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 45).

titrat- : titra- : “titremek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 117). titra- t- > titrat- “titretmek” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 117).

uyg‘ot- : oyug + a- > oyuga- t- > oyugat- > oyug‘at- > oyg‘at- > uyg‘ot- (ÖTEL – I. Cilt / s. 385). uyg‘ot- : “uyandırmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 275).

uzat- : uza- t- > uzat- (ÖTEL – I. Cilt / s. 381). “vermek, uzatmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 265).

yarat- : yara- t- > yarat- (ÖTEL – I. Cilt / s. 142). “yaratmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 117).

yayrat- : yayra- : “keyiflenmek, neşelenmek” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 100). yayra- t- > yayrat- : “mutlu olmak” ; (ÖTİL – V. Cilt / s. 100).

yig‘lat- : yig‘la- : “ağlamak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 274). yig‘la- t- > yig‘lat- : “ağlatmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 274).

yorit- : yori- : “aydınlık hâle gelmek”. -t - > yorit- (ÖTEL – I. Cilt / s. 172). “aydınlıtmak” ; (ÖTİL – II. Cilt / s. 45).

chalgit- : chalgı- : “şaşırmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 452). chalgı- t- > chalgit- : “aklını karıştırmak” ; (ÖTİL – IV. Cilt / s. 452).

*Kulgu arimasin lablardan, ammo - / Taqdir **erkalatti** bizni har qalay. “Gülüş eksilmesin dudaklardan, ama - / Şımarttı kader bizi her nasılsa.” (14 / 175-176). O ‘zgalarning g‘ami **yig‘latsa**, nechun, / Nechun iqbollari quvnatmas ekan?! “Diğerlerinin gamı ağlatsa, niçin, / Niçin ikballeri sevindirmemiş?!” (14 / 267-268). Do ‘stlar, jasoratni gohi – gohida / Bir oz **ko‘pirtirib** yozar edik biz. “Dostlar, cesareti bazı zamanlar / Biraz köpürtüp yazardık biz.” (19 / 95-96). Besh asrkim, nazmiy saroyni / **Titratadi** zanjirband bir she‘r. “Beş asır kim, şiirsel sarayı / Titretir zincirbent bir şiir.” (38 / 55-56). Birdir elimizning nasabi, nomi, / Birdir ko‘kimizni **yoritgan** chaqmoq! “Birdir halkımızın soyu, namı, / Birdir göğümüzü aydınlatan şimşek!” (50 / 19-20). Avlodlar: / Ularni ham **quritgaymiz***

bir kun, inshollo... “Evlatlar: / Onları da kurutacağuz bir gün, inşallah...” (97 / 19-20). *Bu yo‘llar taratgay O‘zbekning shonin, / Necha manzillarda mash‘al yoqqaydir.* “Bu yollar dağıtacak Özbek’in şanını, / Nice menzillerde meşale yakacaktır.” (168 / 5-6). *Bizlarga eslatmish hayotni, / Unutmang hech qachon ustodni...* “Bizlere hatırlatmış hayatı, / Unutmayın hiçbir vakit üstadı...” (185 / 3-4). *Qirg‘iz ekanligin zarra unutmay, / Tulporin boshqacha kishnatmadi, bas.* “Kırgız olduğunu asla unutmadan, / Küheylanını başka türlü kişnetmedi, kâfi.” (203 / 12-13). *Ko‘hna Samarqandu Buxoroyu Shosh / Mudom kimligimiz anglatib turgan.* “Köhne Semarkant, Buhara ve Şaş / Daima kimliğimizi anlatmış.” (216 / 5-6).

1.5. Fiilden Türemiş İsimler

1.5.1. Fiilimsiler

Fiilimsiler, fiil tabanlarına gelip isim gibi kullanılarak isim, sıfat ve zarf görevi yüklenirler. İsim durum eklerinin yanı sıra iyelik eklerini de alabilirler. Cümle içerisinde özne, nesne, zarf tümleci, yer tamlayıcısı olarak kullanılabilirler. Bunun yanında eklendiği fiil kök ve gövdesinin anlamını barındırdığı, fiil yapısına getirilen olumsuzluk eki üzerine gelmesi, fiilin taşımış olduğu hareketin devam ettiği de görülür. Ama tüm bu sayılanların yanında bir fiil gibi çekimlenemezler. Korkmaz, bu yüzden fiilimsilere *çekimsiz fiil* adını verir (Korkmaz 2014: 747).

1.5.1.1. İsim-Fiil Ekleri (Harakat Nomi)

İsim-fiiller, fiil kök ve gövdesine gelerek fiilin taşımış olduğu oluş, kılış ve durumu zamana ve şahsa bağlı olmadan gösteren yapılardır (Korkmaz, 2014: 747). Ergin, fiillere getirilen isim-fiillerle oluşturulan kelimeleri isim saymaktadır (Ergin, 2013: 185).

Özbek Türkçesinde kullanılan isim-fiil ekleri {-moq}, {-sh}, {-(u)v} biçimindedir.⁵

1.5.1.1.1. {-moq}

Her türlü fiilin üzerine gelen {-moq} eki, fiilin bildirmiş olduğu hareket kavramını taşır (Korkmaz, 2014: 748).

Özbek Türkçesinde asıl mastar eki olan bu isim – fiil eki, bütün fiillere eklenebilir. Ek, tek şekillidir (Yıldırım, 2020: 227).

⁵ Yıldırım, isim – fiillerin içerisinde -ma ekini de saymaktadır. Fakat bu ek, Türkiye Türkçesinden farklı olarak sadece kalıcı isimler türetmekte kullanılmaktadır: *ko‘rgazma*: “sergi, fuar”, *yozma*: “yazılı”, *qaynatma*: “bir yemek türü”, *qovurma*: “kavurma” vb. (Yıldırım, 2020: 226). Bu yüzden çalışmanın isim – fiiler bölümüne bu ek dahil edilmemiştir.

Aripov'un incelenen şiirlerinde *-moq* ekinin kullanım alanları şu şekilde gösterilebilir:

I. İsim-Fiil Eki Olarak Kullanımı:

Yalın hâlde:

Bardavom naslini asra-moq uchun / Axir ota qavmi kechgan jonidan. "Sürekli neslini korumak için / Sonunda baba kavmi geçmiş canından." (96 / 11-12). *Dunyoda birovni kamsit-moq yomon, / Yomondir seniki bo 'lmasa zamon.* "Dünyada birini küçümsemek kötü, / Kötüdür seninki olmazsa zaman." (198 / 13-14).

Ad durum ekleriyle:

Maskanin yorit-moq-qa qalbimda shu'la yoqib, / Lavhi yodin bit-moq-qa tunlardan siyoh oldim. "Meskenin aydınlatmaya kalbimde şule yakıp, / Hafızanın yâdını yazmak için gecelerden siyah aldım." (39 / 87-88).

Yapım ekleriyle:

Qayta tug'il-moq-lik nasib etsa gar, / Samarqand bo 'lardi joyim muqarrar. "Tekrar doğmak nasip olsa eğer, / Semerkant olurdu yerim kaçınılmaz." (64 / 5-6).

1.5.1.1.2. {-sh}

{-ish} isim-fiil eki, {-mA} isim-fiilinde olduğu gibi fiillerdeki oluş ve kılışın anlamını bozmadan bu yapıları isim kalıbına sokar. Bu isim-fiil eki, daha çok kılışın tarzını ortaya koyan adlar yapar. Ekin işleklik alanı, işteşlik çatısı dışında, neredeyse tüm fiilleri içine alacak genişliktedir. (Korkmaz: 2014, 786).

Aripov'un şiirlerinde tespit edilen ekin kullanım alanlarıyla ilgili bazı örnekler şu şekilde gösterilebilir:

I. İsim-Fiil Olarak kullanımı:

Yalın hâlde:

Sen haqingda she'r bit-ish shara'fi bor boshimda, / Ey sen, sahroyi xalqim, ey sen, tug'ilgan joyim. "Senin hakkında şiir yazmak şerefi var başımda, / Ey sen, bozkırda yaşayan halkım, doğduğum yerim." (39 / 15-16). *O'zbekka maqtan-ish odatmas, garchand, / Bag'rimni to'lg'azar*

ushbu kun g'urur. "Özbek'e övünmek âdet değil, gerçi, / Bağrımı doldurur bugün gurur." (83 / 13-14).

Ad durum ekleriyle:

*Talpingan diyorim, u - O'zbekiston! / Sehrini **aytish-ga** bormi hech imkon!* "Uzanmış diyarım, o Özbekistan! / Sihri söyleyişe var mı hiç imkân!" (76 / 17-18).

Çokluk ekiyle:

*Kimdir keldi bu marraga urushlar bilan, / Talato'plar, bir-birini **surishlar** bilan.* "Kimi geldi bu yere kavgalarla, / Yağmalar, birbirlerini sürmeleriyle." (154 / 17-18).

Aşağıdaki örneklerde {-ish} eki kavram adı olduğu için isim-fiil olma özelliğini kaybetmiştir:

*Tiklanish bir yonda, nurash bir yonda, / Javob bir yonda-yu **so'ra-sh** bir yonda.* "Kurulmak bir yanda, yıkılmak diğer yanda, / Cevap bir yanda, soru diğer yanda." (146 / 33-34). *Qaysi kenglikdasan, qay **muyl-ish-da**, / Baribir Vatanga farzandsan.* "Hangi genişliktesin, hangi dönemeçte, / Aynı Vatan'a evlatsın." (159 / 3-4).

1.5.1.1.3. {-(u)v}

Özbek Türkçesinde bir diğer isim – fiil eki olan bu ek, fiil tabanı *i* ünlüsü ile bitiyorsa *i > u*, *a* ünlüsü ile bitiyorsa *a > o* değişiklikleri meydana gelir. *to 'quv* "dokuma (*to 'qi-* : dokumak)", *so 'rov* "soru (*so 'ra-* : sormak)" (Yıldırım, 2020: 227).

Aripov'un şiirlerinde bu isim – fiil ekiyle ilgili bazı örnekler şu şekilde gösterilebilir:

*Dunyoda **qutlo-v-lar** bor, / Biri biridan go'zal.* "Dünyada kutlamalar var, birbirinden güzel." (75 / 1-2). *Turkistonning bolalari, **maqtovinga** quloq tutmang, / Gina qilsam chidang, ammo gaplarimni hech unutmang.* "Türkistan'ın çocukları, medhime kulak asmayın, / Sitem etsem dayanın, ama sözlerimi hiç unutmayın." (116 / 1-2).

Özbek Türkçesinde yukarıda gösterilen üç isim – fiilin olumsuz biçimi *-ma* eki ile değil *-maslik* eki ile karşılanmaktadır (Yıldırım, 2020: 227) :

*Nima desa deyabersin odamlar, ammo / Mumkinmas hech ulug' zotga havas **qil-maslik**.* "Ne derse deyiversin insanlar, ancak / Mümkün değil hiç büyük zata heves etmemek." (27 / 23-24).

1.5.1.2. Sıfat-fiil Ekleri (Sifatdoshlar)

Sıfat-fiiller, fiillerin üzerine eklenerek sıfat görevi üstlenmiş kelimelerdir. Bu ekler, nesneleri hareketleriyle belirtir. Bu yüzden hareketleri değil nesneleri karşılar (Ergin, 2013: 136). Sıfat-fiiller türedikleri fiilin hareket ve zamanını taşıdıkları için fiil olmalarına rağmen bir yandan da varlıkları ve nesneleri vasıflandırdıkları için isim gibi davranabilirler ve isim çekim eklerini alabilirler. Bunun yanı sıra edatlarla yan yana zarf görevi üstlenebilirler (Korkmaz, 2014: 784).

Tekin, “*Özbek Türkçesinde Sıfat – Fiil Ekleri Şekil – Anlam – İşlev*” adlı eserinde sıfat – fiillerin cümle içerisindeki işlevlerini şu şekilde tasnif eder:

- a) Sıfat – fiillerin fiil – yüklem özellikleri,
- b) Sıfat – fiillerin sıfat – isim özellikleri. (Tekin, 2009 : 29).

I. Sıfat – Fiillerin Fiil – Yüklem Özellikleri

Sıfat – fiillerin, fiil – yüklem özellikleri ile ilgili genel olarak şu açıklamalara yer verilebilir:

1. Sıfat – fiiller, cümle içerisinde yüklem olarak görev aldığı anda hareket anlamını anlatır ve şahıs eklerini alır. Bununla alakalı detaylı bilgi için çalışmanın (bk. Fiilde Kip) bölümüne bakılabilir.
2. Dilde kullanım alanı geniş olan bir sözcük türü olan sıfat – fiiller, cümleleri ve çeşitli kelime gruplarının oluşumunda önemli görevler üstlenmektedir.
3. Sıfat – fiiller, yan cümle oluşumunda önemli bir yere sahiptir.
4. Yukarıdaki maddeye paralel olarak, sıfat – fiillerin bazı şekilleri, zaman anlamı bildiren yan cümleli birleşik cümleler oluşturabilir.
5. Sıfat – fiiller, çekimli ve çekimsiz oluşuna göre ikiye ayrılmaktadır.
6. Sıfat – fiiller, tıpkı fiiller gibi üç zamanı da karşılamaktadır: geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman.
7. Fiil kök ve gövdelerine getirilen *-(a)r* ekinin getirilmesiyle meydana gelen sıfat – fiiller, hem cümlede yüklem görevini üstlenir hem de çekim özelliğini taşıyarak kişi ifade ederler.
8. Sıfat – fiiller, zaman, kip ve tarz şekillerini de oluştururlar.
9. Sıfat – fiillerde olumsuzluk *-ma*, *-mas*, *-emas* ekleri ile veya “*yo‘q*” kelimesi ile yapılmaktadır (Tekin, 2009: 29-30).

II. Sıfat – Fiillerin Sıfat-İsim Özellikleri

Bilindiği üzere sıfat – fiiller, fiillerin üzerine belli başlı eklerin getirilmesi neticesinde fiillerin sıfatlaşması sonucunda oluşurlar. Bu durum, sıfat – fiillerin isim türünden bir kelime olması

demektir. Bu kelimelerin bir ismin önüne gelerek sıfat tamlaması oluşturması bu ifadeyi kanıtlar niteliktedir (Tekin, 2009: 30).

Bunun yanında sıfat – fiil grubu, durum eklerini alır. Bu şekildeki yapıların yüklemi:

- a) Ayrılma ve bulunma hâlinde olur,
- b) Yükleme, yardımcı fiil unsurlarıyla birleşir,
- c) Sebep anlamını belirtip, yüklemi yönelme hâlinde olan yapılar oluşturur,
- d) Sıfat – fiiller bazı durumlarda *-day / -dek* eklerini alarak durum, karşılaştırma ve benzetme anlamlarını ifade edebilir (Tekin, 2009: 31).

Abdulla Aripov'un incelenen şiirlerinde mevcut sıfat – fiil ekleri ve işlevleri şu şekilde gösterilebilir:

1.5.1.2.1. {-mish}

Türk dilinde kullanım alanı geniş olan bu sıfat-fiil eki, fiil tabanlarına gelerek geçmiş zaman anlamının yanında kalıcı ad, geçici ad, sıfat ve zarf görevinde kullanılır (Korkmaz, 2014: 795). Banguoğlu'na göre bu ek, daha çok edilgen ve geçişsiz fiil tabanlarına gelerek sıfat-fiil yapıları ortaya koyar (Banguoğlu, 1974: 423).

Özbek Türkçesinde kullanım alanı sınırlı olan bu ek, düz şekliyle kullanılmaktadır. Ekin ifade ettiği anlam, Türkiye Türkçesinde *-mİş*, *-mUş* ve *-An* ekleriyle karşılanmaktadır (Tekin, 2009: 169).

I. Kip Eki Olarak Kullanımı:

Yukarıdaki ifadelerde de bahsedildiği üzere Çağatay Türkçesindeki seyrek kullanım, Özbek Türkçesinde de devam etmekte olup *-mish* eki Özbek Türkçesinde duyulan geçmiş zaman eki olarak kullanılmaktadır. Aripov'un şiirlerinde de mevcut örnekler bu minvaldedir. Ekin zaman eki olarak kullanımı için (bk. {-mish} Öğrenilen Geçmiş Zaman Çekimi).

Aşağıdaki örnekte *-mish* eki kavram adı oluşturduğu için sıfat-fiil olma özelliğini kaybetmiştir:

To hanuz asablarni / Ezg'ilar bu shum o'tmish “Şimdi sinirleri / Ezer bu uğursuz geçmiş” (88 / 43-44).

1.5.1.2.2. {-gan}

Özbek Türkçesinde en yaygın kullanım alanına sahip olan bu sıfat – fiil ekinin bazen geçmiş bazen de geniş zamanı karşıladığı görülmektedir. Bu görevi yaparken tek ya da birleşik şekilde bulunabilir. Ayrıca üzerine kişi eklerini de alarak zaman ve şahıs belirten çekimli fiil görevinde de kullanılır. (Tekin, 2009: 35).

Ekin cümle içerisindeki işlevlerine bağlı olarak Türkiye Türkçesindeki karşılığı olarak *-mIş*, *-mUş*, *-An*, *-dIk*, *-dUk*, *-mA*, *-mAk* ekleridir (Tekin, 2009: 36).

-gan sıfat – fiil eki sonu *-k* ile biten fiil tabanlarına *-kan*, sonu *-q* ile biten fiil tabanlarına *-qan* şeklinde gelir (Coşkun, 2000: 191).

Aripov'un şiirlerindeki bu sıfat – fiil ekinin kullanımları şu şekilde gösterilebilir:

I. Sıfat-Fiil Olarak Kullanımı:

Yalın hâlde:

Lekin, yurtim, kezolmas g'anım. / O'zbekistan atal-gan bo'gda. “Fakat, yurdum, gezemez düşman, / Özbekistan denilen bağda.” (38 / 108-109).

Ad durum ekleriyle:

Menga madad ber deb qistamagin, bas, / Mening aytgan-imni bolam ham qilmas “Bana yardım et diye ısrar etme, yeter, / Benim söylediğimi evladım da yapmaz.” (205 / 1-2).

İyelik ekleriyle:

Qabring tepasida marmar obida, / Senin axtar-gan-ing o'shamidi, ayt! “Mezarın tepesinde mermer abide, / Senin aradığın bu muydu, söyle!” (17 / 7-8). *Seni To'maris deb, maqta-gan-im bor, / Sen Temur beshigin tebratgan bedor.* “Sen Tomris diye, övmüşlüğü var, / Sen Timur beşiğini sallayan uyanık.” (152 / 6-7).

II. Zarf Yapısında Kullanımı:

Ammo o'ljasini talashgan odam / Yo'ldan adash-gan-day ko'rinar menga. “Yalnız ganimetini tartışan adam / Yoldan çıkmış gibi görünür bana.” (14 / 28-29). *Ajra-gan-dek suv kecharda / Bir nafas tandan libos.* “Ayrılmış gibi su geçtiğinde / Bir zaman tenden elbise.” (98 / 3-4).

III. Kip Eki Olarak Kullanımı:

{-gan, -kan} eki Özbek Türkçesinde görülen geçmiş zaman eki olarak kullanılmaktadır. Aripov'un şiirlerinde de bu eklerle oluşturulan pek çok örnek vardır. Ekin zaman eki olarak kullanımı için (bk. Birinci Tip Duyulan Geçmiş Zaman Kipi: {-gan}).

Ayrıca, -gan sıfat – fiil eklerinin üzerine gelen ekler sayesinde zarf – fiil yapıları ortaya çıkmaktadır. Bununla ilgili ayrıntılı bilgi için (bk. Birleşik Zarf – Fiil Ekleri).

1.5.1.2.3. {-r, -ar, -mas}

{-r, -ar} sıfat-fiil eki, süreklilik bildiren geniş zamanı gösterir ve zamanının kapsamı şimdiden geleceğe uzanır. Ek, ünlüyle biten fiillere {-r}, ünsüzle biten fiillere {-Ir ve -Ar} şeklinde gelir (Korkmaz, 2014: 815).

Özbek Türkçesinde “*kelasi zamon*” gelecek zaman anlamı taşıyan bu sıfat – fiil eki, Türkçenin bilinen ilk yazılı metinlerinden bu yana görülmektedir. Ancak Özbek Türkçesi edebî metinlerinde kullanımı oldukça sınırlı olup genelde geçici ve kalıcı anlamlar üretmektedir. Bu durum, bu ekin artık sıfat – fiil olma özelliğini yavaş yavaş kaybedip daha çok fiilden isim yapma eki olarak kullanıldığını göstermektedir (Tekin, 2009: 131-133).

-mas eki, Özbek Türkçesinde gelecek zaman sıfat – fiilinin olumsuz biçimi olarak bilinmekte olup Türkiye Türkçesinde -mAz eki karşılık gelmektedir. Bazen üzerine +lik isimden isim yapım eki ve iyelik eklerini alınca -AcAk sıfat – fiil ekinin görevini üstlenmekle birlikte -mA ve -mAk isim – fiillerinin görevlerini yerine getirmektedir. Günümüz Özbek gramerciliğinde olumsuz gelecek zaman olarak nitelendirilen bu yapının Türkiye Türkçesindeki karşılığı genellikle geniş zamandır. Bahse konu olan ek, sürekli olan, içinde bulunulan zaman diliminde devam eden, yakın gelecekte de devam edecek hareketi veya hareketleri ifade etmede kullanılır (Tekin, 2009: 136 – 138).

Abdulla Aripov'un incelenen şiirlerinde bu sıfat-fiil eklerinin görevlerini şu şekilde görmek mümkündür:

I. Sıfat-Fiil Olarak Kullanımı:

Yalın hâlde:

O'tgan yo'llaringga tashlasam nazar, / Qayril-mas qanotli sorlaring bordir “Geçtiğin yollarına atsam bakış, / Eğrilmez kanatlı şahinlerin vardır” (107 / 5-6).

II. Zarf Olarak Kullanımı:

Tuproq qo'zg'almasdan o'rnidan battar, / Solmasi-dan avval dahshat, qatag'on
“Uyandırmadan toprak yerinden beter, / Vermesinden önce dehşet, yasak.” (19 / 110-111). *Sho'x, chiroyli so'qmoqlarda qadam – baqadam, / O'q yet-masga qadar chiqdim izidan borib* “Şuh, neşeli patikalarda adım adım, / Kurşun atımı kadar çıktım izinden gidip.” (51 / 5-6).

III. Kip Eki olarak kullanımı:

{-r, -ar, -mas} eki, Abdulla Aripov'un şiirlerinde zaman eki olarak kullanımı oldukça yaygındır. Ekin geniş zaman eki olarak kullanımı için (bk. Geniş Zaman Kipi).

1.5.1.2.4. {-adigan ~ ydigan}

Rıdvan Öztürk, *tur-* yardımcı fiili ile öğrenilen geçmiş zaman eki olan {-gan} ekinin birleşmesiyle meydana gelmiş olabileceğini ifade ederek ekin daha çok sıfat-fiil kullanımının olduğunu belirtir. (Öztürk, 1997: 226).

Türkiye Türkçesindeki karşılığı *-An, -AcAk, -mAktA* ekleri olup şimdiki, gelecek ve geniş zaman ifadelerini taşır (Yıldırım, 2020: 231).

İncelenen şiirlerde bu ekin, sadece sıfat-fiil eki olarak görev yaptığı tespit edilmiştir:

I. Sıfat-Fiil olarak kullanımı:

Yalın hâlde:

Shunday payt goh o'ylayman: buning boisi nedur, / Nechun shoir tilidan tushma-ydigan nazmsan! “Böyle zamanda bazen düşünürüm: bunun sebebi nedir, / Niçin şairin dilinden düşmeyen nazımsın!” (80 / 10-11). *Oddiy bismilloni bilma-ydigan kas / Iltijo qilgaydir qiblaga qarab.* “Basit Bismillah'ı bilmeyen kişi / Sığınacaktır kibleye doğru.” (124 / 39-40).

1.5.1.2.5. {-ajak}

Her türlü fiil tabanına gelen bu sıfat-fiil eki, gerçekleşmesi gelecek zamana işaret eden sıfatlar ve hareket isimleri kurar. Ek yalın hâlde olabilir ve iyelik ekleri alabilir (Korkmaz, 2014: 828). Fiil çekiminin yanında sıfat-fiil olarak da görev yapan bu ekin kullanım alanı kısıtlıdır. Öztürk, Uygur Türkçesine nazaran Özbek Türkçesinde bu ekin kullanım alanının daha geniş olmasını Güney-Batı grubu lehçelerinin bir tesiri olarak görmektedir (Öztürk, 1997: 228).

I. Sıfat-Fiil olarak kullanımı:

Yalın hâlde:

*Men-ku uzoq yasharman, lekin ketar chog'imda / Tepamda **egil-ajak** o'z tug'im-bayrog'im bor*
“Ben ki uzun yaşarım, fakat gideceğim zamanda / Tepemde sallanacak kendi tuğum-bayrağım var”
(114 / 15-16).

II. Kip Eki Olarak Kullanımı:

{-ajak} eki, Özbek Türkçesinde kullanım alanı çok olmasa da gelecek zaman kipi olarak kullanılır. Bu ekin gelecek zaman eki olarak kullanımı için (bk. II. Tip Gelecek Zaman Kipi).

Aşağıdaki örnekte ek, sıfat-fiil olma özelliğini kaybederek isimleşmiştir:

*Yiroq **kelajakka** tashlayman nazar, / Dilimni daf'atan quvonchlar bezar.* “Uzak geleceğe atarım bakış, / Gönlümü aniden sevinçler süsler.” (205 / 9-10).

1.5.1.3. Zarf-Fiil Ekleri (Ravishdoshlar)

Zarf-filler, fiillerden türeyip zarf görevi üstlenen kelimelerdir. Bütün fiil tabanlarına belirli eklerin getirilmesiyle oluşturulan zarf-fiillerde fiil tabanının anlamı değişmez. Bu sebeple fiil yönleriyle hem hareket hem zaman anlamı taşırlarken zarf yönleriyle eylemlerin oluş tarzını bildirirler (Ergin, 2013: 187-188).

Korkmaz, zarf-fiillerin zamana ve şahsa bağlı yargı bildirdiklerini, cümlede yardımcı cümleler kurduklarını ifade eder (Korkmaz, 2014: 841). Zarf-fiiller, isim-fiiller ya da sıfat-fiiller gibi isim çekim ekleri ve iyelik ekleriyle genişletilemedikleri için isimleşme eğilimleri yoktur. Yalnız kalıplaşma yoluyla edat ya da zarf hâline gelmiş örnekleri mevcuttur: “*erte, göre*” (Korkmaz, 2014: 841).

Öner’e göre zarf – fiiller, hareket hâli belirten fiil şekilleridir. Bu fiilimsiler, hareketi kişiye ve zamana bağlamadan bir hâl şeklinde ifade eden fiil şekilleri oldukları için yargı taşıyan bitimli bir hareketi değil, hüküm ifade eden çekimli fiillere yardımcı hareket ifade ederler (Öner, 1998: 227).

Coşkun’a göre zarf – fiiller, cümle içerisinde yüklem anlamını çeşitli açılardan etkileyen, fiilden bazı ekler yardımıyla yapılmış, kişi ve zaman belirtmeyen zarf görevinde kelimeler olarak ifade eder (Coşkun, 2000 : 193).

Bayraktar'a göre zarf – fiiller, şahıs ve zaman kavramı olmadan temel ya da yan cümlelerin yüklemine niteleyen cümlede genellikle zarf tümleci olarak görev yapan unsurlardır (Bayraktar, 2004: 137).

Kononov'a göre bu fiilimsiler, fiil tabanlarına gelerek özel bir fiil şekli meydana getiren ve ikincil şekilleri oluşturarak başka bir fiilin zarfı olarak kullanılan yapılardır (Kononov, 1960: 269).

Zeynalov'a göre zarf – fiiller değişmeyen fiil biçimleri değildir çünkü zarf – fiiller olumsuzluk eklerini, bazı biçimlerinin ise kişi ve hâl eklerini aldıkları bilinmektedir (Zeynalov, 1993: 387).

Yukarıdaki bu görüşlerden sonra zarf – fiillerin genel özellikleri hakkında şunlar söylenebilir:

1. Cümle içerisinde zaman ve hareket özelliği göstermektedirler.
2. Yardımcı eylemler ile asıl fiillerin birleşmesini sağlarlar. Bunun için detaylı bilgi için (bk. Birleşik Filler).
3. Cümlelerin yan cümlecik kısmını oluşturarak birleşik cümle yapıları oluştururlar.
4. Yapı bakımından türemiş kelime özelliği gösterirler.
5. Diğer kelimelerle bir araya gelerek cümle içerisinde sıfat ve edat görevlerini üstlenirler.
6. Anlatımın daha kısa olmasını sağlarlar.
7. Cümle içerisinde zaman, devamlılık, sebep vb. anlamları katabilirler (Bayraktar, 2004: 138; Tekin, 2006: 55).
8. Genellikle iyelik ve isim hâl eklerini alırlar (Yavuz, 2009: 404).

1.5.1.3.1. Asıl Zarf-fiilleri

1.5.1.3.1.1. {-a, -y}

Eski Türkçe döneminden itibaren yaygın olarak kullanılan {-A, -I, -U} zarf-fiil ekleri genellikle eklendikleri fiilleri cümlelerin yüklemine bağlayarak eş zamanlı fiil ya da amaç bildirdikleri kabul edilmekle birlikte aynı anda gerçekleşen ikinci bir eylemi anlatırlar (Bayraktar, 2004: 158).

Çağatay Türkçesinin devamı niteliğindeki günümüz Özbek Türkçesinde bu ek hem -a'lı hem de -y'li şekliyle görülmektedir. Ünsüz ile biten fiil tabanlarına -y, ünlü ile biten fiil tabanlarına -a eki getirilir (Coşkun, 2000: 193).

Bu zarf – fiil eki, Türkiye Türkçesindeki -ArAk zarf -fiili ile aynı işlevi görüp esas fiilin barındırdığı iş ve oluşla aynı anda gerçekleşen bir diğer iş ve oluşu bildirir (Yüce, 1999: 32).

Aripov'un şiirlerinde bu zarf – fiil ekinin kullanım alanları bu şekilde gösterilebilir:

I. Birleşik Fiillerde Bağlayıcı Olarak Kullanımı:

Bu zarf – fiil asıl fiillerle yardımcı fiillerin birbirine bağlanmasına yardımcı olmaktadır. Özbek Türkçesinde ekin bu görevi, sıkça görülen bir durumdur (Yavuz, 2009: 406). Bu konuyla ilgili detaylı bilgi için (bk. Birleşik Fiiller).

II. İkileme Şeklinde Kullanımı:

Sog 'inch qo 'shiqlarin / Men ayt-a – ayt-a “Özlem koşuklarını / Ben söyleye söyleye” (89 / 29-30). *Bir bulbul chiqqandi Qashqadaryodan, / Kuyla-y – kuyla-y o 'tdi foniy dunyodan.* “Bir bülbül çıkmıştı Kaşkaderya’dan, / Söyleye söyleye göçtü fani dünyadan.” (186 / 1-2).

III. Zarf ve Edat Olarak Kullanımı:

deya: “diye” : *Ular abadiydir de-y-a behadik / O 'tib borayotir umrimiz mudroq.* “Onlar sonsuzdur diye kuşkusuz / Geçip gitmekte ömrümüz rehavette.” (95 / 7-8).

ko'ra “göre” : *Biroq, Qozoq xalqin qalbi dunyoda / Barcha chashmalardan ko'r-a tiniqroq* “Fakat Kazak milletin kalbi dünyada / Tüm çeşmelere kıyasla daha berrak.” (50 / 3-4).

qayta “tekrar, yeniden” : *Qayt-a uchrashmaylik u holda rosti, / Mayliga, kelmasin unday badbaxt dam.* “Tekrar buluşmayalım o hâlde doğrusu, / Elbette, gelmesin böyle mutsuz an.” (16 / 31-32).

yana “yine, tekrar” : *To 'nib qolgan yuragimga berib bir taskin / Yan-a quvnoq qo 'shiqlarni kuylay boshlayman.* “Bakakalmış yüreğime verip bir teselli / Tekrar neşeli koşukları terennüm ederim.” (21 / 99-100).

IV. Zaman Eki Olarak Kullanımı:

Özbek Türkçesinde bu zarf fiil ekinin üzerine bildirme eki ve kişi zamirleri getirilerek gelecek zaman eki yapılmaktadır. Daha detaylı bilgi için (bk. Gelecek Zaman Çekimi).

1.5.1.3.1.2. {-gach} Zarf-Fiil Eki

Eski Türkçe döneminde görülmeyen bu ek, Harezmi-Kıpçak döneminde ortaya çıkmıştır. Bu ekle genişletilen zarf-fiiller, asıl fiilin hareketinden önce olup yapılma nedenini ya da zamanını anlatmaktadır (Öztürk, 1997: 231). Fiillere doğrudan getirilir ve Türkiye Türkçesindeki -IncA zarf – fiil ekinin görevinde kullanılır (Yıldırım, 2020: 235).

I. Ekin Tek Kullanımı:

Maqsadi olamga nur sochish bo'l-gach, / Quyoshning maqomi falaklar qadar. / To'n yopib, bo'yniga nishon ham il-gach, / Ne ajabi mehmoning ta'zim etsa gar. "Maksadı cihana nur saçmak olunca, / Güneşim makamı felekler kadar. / Kaftan örtünüp, boynuna nişan takınca, / Ne garip, misafirine saygı gösterse eğer." (208 / 17-18-19-20).

1.5.1.3.1.3. {-e) kan} Zarf-Fiil Eki

{-kan} zarf-fiil eki, eklendiği fiil tabanında hem zaman hem de tarz bildirir (Korkmaz, 2014: 864-865). Ekin günümüzdeki kullanım şeklinin eski Türkçeden itibaren *er-ür-ken > i-ken > -ken* şeklinde olduğu düşünülen ek, diğer zarf-fiillerden farklı olarak hem fiillere hem de isimlere gelebilmektedir (Korkmaz, 2014: 864-865).

Tarihî devirlerden çağdaş lehçelere kadar geniş bir kullanım alanına sahip olan ek, hem “i-” fiili üzerine gelerek zarf-fiil oluşturmakta hem de isim-fiil, sıfat-fiil eklerinin üzerine gelerek zarf anlamı taşıyan sözcükler oluşturmaktadır.

Bunun yanında ekin yapısıyla ilgili olarak Kononov, Gabain ve Ergin -i yardımcı fiilinin zarf – fiil olduğunu ifade ederler (Yüce, 1999: 74).

Feridun Tekin, “*İken / -Ken Ekinin Türkçede Görünümü*” adlı makalesinde bu ekin Özbek Türkçesi gramer kitaplarında zarf – fiil eki olarak tasnif edilmediğini ancak Türkiye’de yapılan çalışmalarda ise farklı tespitlerin söz konusu olduğunu ifade edip çalışmasında bu hususlara değinir (Tekin, 2013: 515-516).

Türkçenin yazılı ilk metinlerinden itibaren isimden isim yapım eki olarak görülen -ken ekinin i- ek – fiili ile kalıplaşarak zarf – fiil görevinde kullanıldığını ifade eden Tekin, aynı dönemlerde de i- ek- fiilinin rivayet çekiminde kullanılması neticesinde iki göreve sahip olduğunu belirterek Özbek Türkçesinde bu yapının az da olsa zarf – fiil fonksiyonunda kullanılmasını Oğuz Türkçesinin Özbek Türkçesine bir tesiri olarak görülebileceğini ifade eder (Tekin, 2013: 515-516).

Aripov’un şiirlerindeki kullanımlar aşağıdaki gibidir:

I. (e) - kan Yapısının İsimler Üzerine Geldiği Örnekler:

Toleingda bor ekan yashash, / Goh qon ichding, gohida sharob. “Bahtında varsa yaşamak, / Bazen kan içtin, bazen şarap.” (38 / 81- 82). *Topganlari zahar, to'kkanlari qon, / Qanday zamon*

ekan, do 'stlar, u zamon "Buldukları zehir, döktükleri kan, / Nasıl zamansa, dostlar, o zaman" (45 / 21-22).

II. (e) - kan Yapısının Rivayet Çekiminde Kullanıldığı Örnekler:

O'ylarsiz, bundayin do 'stlikni alhol / Ko'rma-gan ekan-da qadim odamzod "Düşünürsünüz, böyle dostluğu şimdi / Görmemişmiş kadim insanoğlu" (19 / 75-76). *Bu asrdan mangulikka yorliq olmoqqa / Yet-mas ekan faqatgina she'riy iste'dod.* "Bu asırdan ebedîliğe yarlık almaya / Yetmezmiş yalnızca şiirî istidat." (27 / 11-12).

Bazı örneklerde "e-" yapısının kaybolduğu görülmektedir:

Men kuzni sevaman, kez-arkan xushhol / Oltin O'zbekiston tuprog'i bo'ylab. "Ben güzü severim, gezerken hoşnut / Altın Özbekistan toprağı boyunca." (14 / 130-131). *Suyunib ketaman maktab boladay / Sonsiz mo'rilar da ko'r-arkan tutun.* "Sevinirim mektep çocuğı gibi / Sayısız bacalarda görürken duman." (14 / 197-198).

1.5.1.3.1.4. {-i)b} Zarf-Fiil Eki

Tarihî dönemlerden itibaren yaygın olarak kullanılan bu zarf-fiil eki, esas fiilin birdirmiş olduğu hareketten az önce ya da onunla beraber gerçekleşen bir hareketi karşılar (Korkmaz, 2014: 853-854). {-[U]p} zarf-fiil eki iki fiili birbirine bağlayabilmekte, bu yüzden "ve" bağlacı olarak görev alabilmekteyken aynı zamanda fiilin tarzını göstermek üzere (I)p ve -ArAk anlamı da taşır (Bayraktar, 2004: 139).

Özbek Türkçesinde ekin p'li şekilde kullanılmayıp b'li şekliyle kullanıldığı görülür. Ek ünlüyle başlayan fiil kök ve gövdelerine -b, ünsüzle başlayan fiil kök ve gövdelerine -ib şekliyle getirilir. Ekin olumsuzu -may / -mayin olup Türkiye Türkçesine -mAdAn şeklinde aktarılır (Yılmaz, 2020: 235). Aripov'un taranan şiirlerinde bu ekin kullanım alanları şu şekilde gösterilebilir:

I. Birleşik Fiillerde Bağlayıcı Olarak Kullanımı:

Bu zarf – fiil asıl fiillerle yardımcı fiillerin birbirine bağlanmasına yardımcı olmaktadır. Özbek Türkçesinde ekin bu görevi, sıkça görülen bir durumdur (Yavuz, 2009: 486). Bu konuyla ilgili detaylı bilgi için (bk. Birleşik Fiiller).

II. Durum ve Tarz Bildirme İşlevinde Kullanımı:

Yolg'izlikning rutubatli ko'chalarida, / Ne-ne oltin fasllarim o'tdi junjik-ib “Yalnızlığın nemli sokaklarında, / Nice altın fasıllarım geçti ürperip.” (118 / 6-7). *Bu yo'llar... Aylan-ib hali, dunyoning / Chakkasiga gullar taqqaydir!* “Bu yollar... Dönüp şimdi dünyanın / Şakağına güller takacaktır!” (168 / 7-8).

III. Zaman Eki Olarak Kullanımı:

Bu zarf-fiil eki, fiile eklenip şahıs ekleri aldığında Özbek Türkçesinde duyulan geçmiş zaman eki olarak kullanılmaktadır. (Öztürk, 1997:121). Ek hakkında daha fazla bilgi için (bk. Görülen Geçmiş Zaman Çekimi).

1.5.1.3.2. Birleşik Zarf-Fiil Ekleri

1.5.1.3.2.1. {-guncha / -quncha} Zarf – Fiil Eki

Bu zarf – fiil eki, Tükçenin yazıyla takip edilen ilk dönemlerinden günümüze kadar varlığını sürdürmüş bir ektir.

Ek ile ilgili yapılan etimolojik değerlendirmelerde fikir birliği sağlanamamıştır. Gabain bu ekin -g isim – fiil eki ile +ı 3. tekil iyelik ekine eşitlik ekinin gelmesiyle oluştuğunu ifade eder: *-gıncha* < -g + ı + n + ça. (Gabain, 2000: 87). Bunun yanı sıra Deny, bu ekin *-kince* ~ *-kăncă* ekinde geldiğini belirtir (Yüce, 1999: 57). Bang, *-gan* sıfat – fiil eki ile +ça eşitlik ekinin birleşmesi neticesinde meydana geldiğini ifade ederken Brockelmann, yönelme hâli eki olan *-ga* / *-ge* + zamir n'si + eşitlik eki (ça) birleşiminden meydana geldiğini belirtir (Çağatay, 1978: 249).

Bu zarf – fiil eki, eklendiği fiile *-IncAya kadar* / *-UncAya kadar*, *-IncA*, *-UncA* anlamlarını katar (Coşkun, 2000: 199). /k/ ünsüzü ile biten fiillerden sonra *-guncha*, /q/ ünsüzü ile biten fiillerden sonra *-quncha* şeklindedir (Yıldırım, 2020: 237).

Ekin, Aripov'un seçilen şiirlerinde kullanım alanları şu şekilde gösterilebilir:

I. Ekin Tek Başına Kullanımı:

Nechun bahor seni rom etgan, / Qayda eding bahor kel-guncha? “Niçin bahar sana boyun eğdirmiş, / Neredeydin bahar geldiğinde?” (2 / 3-4). *Xayr endi, bahorim, ko'rish-guncha to diydor, / Mahshar kelmay yumildi bahorning qaqqoq labi.* “Hoşça kal şimdi, baharım, görüşünceye kadar, / Mahşer gelmeden yumuldu baharın kavruk dudağı.” (39 / 95-96).

1.5.1.3.2.2. {-masdan} Zarf – Fiil Eki

Bu zarf – fiilin etimolojisi hakkında Türkologlar ortak görüşe sahiptir. Buna göre -mAz sıfat – fiil eki ile ayrılma hâli eki olan +dan ekinin birleşiminden meydana gelmiştir (Yüce, 1999: 103). Türkiye Türkçesinde -mAdAn ve -mAyIp anlamlarını karşılar (Yıldırım, 2020: 237).

Aripov’un taranan şiirlerinde -masdan zarf – fiil ekinin kullanım alanı şu şekildedir:

I. Ekin Tek Başına Kullanımı:

Kuppa – kunduz kuni kiprik qoq-masdan / Yolg’on so’zlay boshlar daholar hatto. “Güpegündüz gün içerisinde uyumadan / Yalan söylemeye başlarlar dehalar hatta.” (124 / 29-30). *Ustingdan yoz-masdan bir nomard g’anım, / Tinch o’tgan har kuning, albatta bayrom.* “Üstüne yaymadan bir namert düşman, / Rahat geçen günün, tabii ki bayram.” (126 / 11-12).

1.5.1.3.2.3. {-may / -mayin} Zarf – Fiil Eki

Eski Türkçe döneminden itibaren görülen bu zarf – fiil eki, günümüze kadar değişime uğrayarak devam etmiştir.

Ekle ilgili birçok Türkolog farklı fikirler ileri sürmüştür. Thomsen ve Bang, ilk önce -matın ve -madın eklerinin olumsuzluk eki -ma- ve ayrılma hâli eki olan -tın / -dın eklerinin birleşmesiyle meydana geldiğini belirtse de sonrasında olumsuzluk ekinin üzerine fiilden isim yapım eki -t ve vasıta hâli eki +ın ekinin birleşmesinden meydana geldiği görüşünü savunmaktadırlar. Deny ise fiilden isim yapım eki -ma, olumsuzluk -tı (< tıy- < tıd- : “engellemek, yasaklamak”) ve vasıta hâli eki +n eklerinin bir araya gelmesiyle oluştuğunu ifade ederken Ergin, bu ekin -ma olumsuzluk eki ile +dan ayrılma hâli ekinin bir araya gelmesiyle oluştuğunu ifade ederken sonrasında orta hece düşmesi neticesinde bu yapıya büründüğünü savunur. Yüce, tüm bu çalışmalara rağmen ekin kökeninin tam anlamıyla ispatlanamadığını ifade eder (Yüce, 1999: 101-102).

-may zarf – fiil eki, günümüz Özbek Türkçesinde kullanım alanı daha genişken -mayin yapısının kullanım alanı dardır (Öztürk, 1997: 235). Türkiye Türkçesindeki -mAdAn ve -mAksIzIn anlamlarını karşılar (Yıldırım, 2020: 235).

Ekin, Abdulla Aripov’un şiirlerindeki kullanımıyla ilgili şunlar söylenebilir:

I. Nitelik ve Tarz Bildirme İşlevinde Kullanılması

Mehmon joy so 'rasa, aya-may hatto, - / Unga jonini ham bergan O'zbekman. "Misafir yer sorsa, çekinmeden hatta, - / Ona canını da vermiş Özbek'im." (29 / 7-8). O'zbekman, angla-may qayoqqa bordim, / Shu inja Ozariy tilni, zabonni. "Özbek'im anlamadan nereye vardım, / Şu ince Azerî lisanını, dilini." (74 / 9-10). "Mirshablar tin-mayin izlashdi chora, / Tayin etmoq zarur uning hujjatin. "Polisler durmadan aradılar çare, / Tayin etmek lazım onun kimliğini." (206 / 13-14).

1.5.1.3.2.4. {-gancha} Zarf-Fiil Eki

{-gan} sıfat-fiil ekiyle eşitlik hâli eki +cha eklerinin bir araya gelmesiyle oluşur ve birleşik zarf-fiiller yapar (Öztürk, 1997: 241). Ancak bu yapının sıfat – fiiller mi yoksa zarf – fiiller mi içerisinde yer alacağına dair ortak bir tutum maalesef yoktur. Çalışmada bu zarf – fiilin bu bahiste yer alması uygun bulunmuştur.

Türkiye Türkçesindeki -InçA, -ArAk, -dİğİ zaman anlamlarını karşılar (Öztürk, 1997: 241).

Aripov'un seçilen şiirlerinde -gancha zarf – fiil ekinin kullanımı şu şekildedir:

I. Ekin Tek Başına Kullanılması:

Mangulikka ketayotir shoir shosh-gancha, / Moviy ko'kka sha'n quyoshi o'rlamoqda, bas. "Sonsuzluğa gider şair acele edince, / Mavi göğe şan güneşi yükselmekte, yeter." (27 / 25-26). Charx urar, Chotqolga termul-gancha zor, / Qarshining bepoyon dashtlari bo'ylab. "Dolaşır, Çatkal'da gözünü dikince intizar, / Karşı'nın sonsuz bozkırları boyunca." (127 / 15-16).

1.5.1.3.2.5. {-ganda} Zarf – Fiil Eki

{-gan} sıfat-fiil ekiyle bulunma hâli ekinin bir araya gelmesiyle oluşan birleşik zarf-fiiller yapar. Bunun yanı sıra iyelik ekleriyle genişletildiği yapılar da mevcuttur (Öztürk, 1997: 241). Bunun yanı sıra Deny, Kowalski, Ergin, Hüseyinzade, Nemeth gibi ünlü Türkologlar da yukarıda görüşe katılırlar (Yüce, 1999: 108).

Türkiye Türkçesindeki -InçA, -dİğİndA, -dİğİ zaman anlamlarına karşılık gelmektedir (Yıldırım, 2020: 235).

Aynı zamanda bu zarf – fiil eki bünyesinde bulundurduğu bulunma hâli eki sayesinde hareketin tam manasıyla gerçekleştiği anlamını verir (Öner, 1998: 232).

Aripov'un seçilen şiirlerinde bu ek ile ilgili mevcut kullanımlar şu şekilde gösterilebilir:

I. Zaman Zarfı İşlevinde Kullanılması:

Anqay-ganda qoqib olar hatto tishingni, / Buzib berar bitib turgan oson ishingni. "Şaştığında vurup alır hatta dişini, / Bozuverir bitmiş kolay işini." (108 / 13-14). *O'zbekcha ayt-ganda*, har doim / Barakaga to'lsin uyingiz. "Özbekçe konuştuğu zaman, her daim / Bereketle dolsun eviniz." (133 / 3-4).

II. İsim – Çekim Ekleriyle Kullanılması:

Yashil chiroyingni sog'in-gan-im-da / To'yib ko'rmoq uchun qaytarman yana. "Yeşil güzelliğini özlediğimde / Doyup görmek için dönerim yeniden." (6 / 13-14).

1.5.1.3.2.6. {-arda} Zarf – Fiil Eki

Bu zarf – fiil eki -Ar sıfat – fiil eki ile bulunma hâli eki +da eklerinin birleşiminden meydana gelmiş olup çoğu Türkolog tarafından kabul görmüştür (Yüce, 1999: 109).

Günümüz Özbek Türkçesinde kullanımı yaygın olmayıp Türkiye Türkçesindeki -*diğİnda*, -*diğİ zaman*, -*ken* anlamları karşılar (Coşkun, 2000: 197).

Aripov'un seçilen şiirlerinde bu ekle ilgili tek örnek mevcuttur:

Ajragandek suv kech-arda / Bir nafas tandan libos. "Ayrılmış gibi su geçtiğinde / Bir an tenden elbise." (98 / 3-4).

1.6. Birleşik Yapılı Fiiller (Qo'shma Fe'llar)

Birleşik fiiller, tanım olarak Türkologlarca farklı şekillerde ele alınıp incelemeye tâbi tutulmuştur. J. Deny çalışmasında *et-*, *eyle-*, *kıl-*, *bulun-*, *ol-* vb. yardımcı fiillerle oluşan yapılara *mürekkab fiil* adını vermiştir. Bunun yanında zarf-fiil, sıfat-fiille yapılan fiil + fiil şeklindeki yapılara ise *karmaşık fiil* adını vermiştir (Deny, 1941: 476-479).

Bir yardımcı fiilin, isim ya da fiille oluşturduğu yapılara birleşik fiil adını veren Ergin, birleşik fiilleri isim unsurundan sonra gelen yardımcı eylemlerle oluşan anlamlı yapılar ve fiillerin üzerine zarf - fiil yardımıyla gelen yardımcı eylemlerden oluşan anlamlı yapılar olmak üzere ikiye ayırır (Ergin, 2013: 364-365).

Banguoğlu, çalışmasında birleşik fiilleri üç kategoriye ayırır: a) Zarf-fiil öbeği kalıbında olanlar: *ileri sürmek* b) Çekim öbeği kalıbında olanlar: *kar yağmak* c) Bağlam öbeği kalıbında olanlar: *sayıp dökmek*. Bunun yanında zarf-fiil eklerinden sonra gelen *bil-*, *dur-*, *kal-*, *ver-*, *yaz-*, *gel-*, *gör-* fiilleri de birleşik fiil olarak kabul etmekle birlikte bu yapılara “*tasvir fiilleri*” adını verir (Banguoğlu, 1974: 310-318).

Ercilasun, *Kutadgu Bilig Grameri Fiil* adlı çalışmasında birleşik fiilleri, kelime grubu olarak değerlendirmiş, kelime gruplarında mühim olanın anlamca bütünlük oluşturmak olduğunu ifade etmiştir (Ercilasun, 2014: 72-73).

Çalışmanın bu bölümünde birleşik fiiller, üç kategori içerisinde incelendi:

- a) İsim + fiil yapısında meydana gelen birleşik fiiller,
- b) Zarf-fiil + fiil yapısında meydana gelen birleşik fiiller,
- c) Sıfat-fiil + fiil yapısında meydana gelen birleşik fiiller.

1.6.1. İsim+Fiil Yapısından Meydana Gelen Yardımcı Fiiller

1.6.1.1. İsim + ayla-

<i>asir ayla-</i>	“esir etmek” 57/4
<i>bir ayla-</i>	“bir etmek, tamamlamak” 14/226
<i>e’tibor ayla-</i>	“itibar etmek” 106/7, 172/9
<i>hadya ayla-</i>	“hediye etmek” 14/66, 14/123
<i>jam ayla-</i>	“toplamak” 141/1
<i>javob ayla-</i>	“cevap vermek” 153/7, 171/5
<i>ko’z ko’z ayla-</i>	“övünmek” 86/19
<i>noz ayla-</i>	“naz etmek” 135/25
<i>orzu ayla-</i>	“arzu etmek” 14/164
<i>parvoz ayla-</i>	“havalanmak” 149/10
<i>qabul ayla-</i>	“kabul etmek” 23/63, 50/27
<i>qiyos ayla-</i>	“kıyas etmek” 78/5
<i>taqsim ayla-</i>	“taksim etmek, paylaşmak” 7/14
<i>tavob ayla-</i>	“tavaf etmek” 32/32, 62/6
<i>unut ayla-</i>	“umut etmek” 172/35
<i>xitob ayla-</i>	“hitap etmek” 82/21

shitoblar ayla- “acele gelmek” 62/22

1.6.1.2. İsim + ayt-

tasanno ayt- “şükretmek” 141/37

1.6.1.3. İsim + ber-

barham ber- “son vermek” 67/9
darak ber- “haber vermek” 141/22
dosh ber- “dayanmak” 88/22
hisob ber- “hesap vermek” 40/42
javob ber- “cevap vermek” 21/75, 23/92, 25/29, 149/3, 149/7, 149/11
jon ber- “can vermek” 63/18, 69/16, 76/19, 115/27, 128/21
kafolat ber- “kefalet vermek” 88/14
ovoz ber- “ses vermek” 135/28, 202/12
sado ber- “ses vermek” 93/20
salom ber- “selam vermek” 205/12
savol ber- “soru sormak” 195/9
so‘roq ber- “soru sormak” 146/1
ta‘lim ber- “talim vermek” 200/6, 200/15, 200/23
tan ber- “takdir etmek” 21/64
tasalli ber- “teselli vermek” 115/4
taskin ber- “teskin etmek” 21/96
to‘sh ber- “dayanmak” 88/22, 103/21
yuz ber- “meydana gelmek” 95/4
xabar ber- “haber vermek” 19/69, 19/104, 77/10
g‘urur ber- “gurur duymak” 63/29

1.6.1.4. İsim + bil-

had bil- “had bilmek” 22/10

1.6.1.5. İsim + buj-

aftini buj- “suratını ekşitmek” 9/29

1.6.1.6. İsim + bur-

yuz bur- “yüz çevirmek” 171/19

1.6.1.7. İsim + bo‘l-

bajo bo‘l- “makbul olmak” 26/19
barpo bo‘l- “kurulmak” 83/4
bor bo‘l- “var olmak” 16/35, 21/84, 40/55, 40/56
bas bo‘l- “son bulmak” 202/42
faromush bo‘l- “unutulmak” 134/14
gap bo‘l- “söz edilmek, bahsedilmek” 19/19
hayron bo‘l- “hayran olmak” 30/9
hokim bo‘l- “hâkim olmak” 11/36
jarroh bo‘l- “cerrah olmak” 11/13
jo bo‘l- “yerleşmek” 35/8, 156/66
kerak bo‘l- “lazım olmak” 10/3, 25/18, 25/28, 27/16
maftuni bo‘l- “hayranı olmak” 5/13
muborak bo‘l- “mübarek olmak” 23/135
muzaffar bo‘l- “muzaffer olmak” 38/143
ozod bo‘l- “azat, hür olmak” 46/22, 144/12, 184/7
payhon bo‘l- “çiğnenmek” 32/22
poq bo‘l- “pak olmak” 14/121, 16/20
qadim bo‘l- “kadim olmak” 41/19
qotil bo‘l- “katil olmak” 14/34, 14/52
rad bo‘l- “reddolmak” 14/217
rozi bo‘l- “razı olmak” 16/30
sarxush bo‘l- “sarhoş olmak” 21/11
xijolat bo‘l- “utanmak” 34/39
g‘uj bo‘l- “toplanmak” 91/31
g‘ov bo‘l- “engel olmak” 9/43
shaydo bo‘l- “şeyda olmak” 25/22

1.6.1.8. İsim + bo‘lin-

ogoh bo‘lin- “haberdar olmak” 214/10

1.6.1.9. İsim + dir < (tur-ur)

Eski Türkçe döneminden bu yana isimlere gelerek onları yüklem hâline getiren *tur-* fiili, isimlerin cümle içerisinde yargı bildirmelerini sağlar. İncelenen şiirlerdeki örneklerden bir kısmı şu şekildedir:

Onajon, qolganlar baxtiga faqat, / Olov chulg'amasa bas-dir olamni. “Anacığım, kalanlar bahtına yalnız, / Alev sarmazsa yeter âlemi.” (90 / 11-12). *Taxti Sulaymondan baland-dir beshak / Ota deb atalğan martabayu baxt.* “Tahtı Süleyman’dan yücedir şüphesiz / Baba diye adlandırılan merteye ve baht.” (96 / 17-18).

1.6.1.10. İsim + e-

Eski Türkçeden itibaren örneklerini gördüğümüz ve isimlerin yargı bildirmesi amacıyla kullanılan yardımcı eylemdir. İncelenen şiirlerdeki örneklerin görünümü şu şekildedir:

So'ng daryo qa'riga otdi kitobin, / Uning bir talabi e-di ozodlik. “Sonra deniz dibine attı kitabını, / Onun bir talebiydi özgürlük.” (79 / 7-8). *Ikkisi ham tunu kun / Yumush bilan band e-di.* “İkisi de gece ve gündüz / İşleriyle meşguldü.” (202 / 5-6).

1.6.1.11. İsim + et-

<i>badarg'a et-</i>	“sürgün etmek” 14/115
<i>badnom et-</i>	“kötülemek” 156/42
<i>baxsh et-</i>	“bahşetmek” 5/4, 29/25, 38/63, 210/7
<i>davom et-</i>	“devam etmek” 68/9, 90/32
<i>fahm et-</i>	“idrak etmek” 172/38
<i>jazm et-</i>	“karar vermek” 39/114
<i>kasb et-</i>	“kesbetmek” 5/2
<i>ko'z - ko'z ayla-</i>	“övünmek” 7/10, 38/42
<i>lutf et-</i>	“lütfetmek” 27/17, 43/7
<i>nasib et-</i>	“nasip etmek” 53/3, 64/5, 114/17, 154/3
<i>orzu et-</i>	“arzu etmek” 13/2, 16/27, 54/3, 184/14
<i>ozod et-</i>	“azat etmek” 154/30
<i>qabul et-</i>	“kabul etmek” 9/32
<i>takallum et-</i>	“konuşmak” 35/72
<i>taqsim et-</i>	“taksim etmek” 141/10
<i>ta'zim et-</i>	“tazim etmek” 31/6, 54/43
<i>tashrif et-</i>	“teşrif etmek” 39/19

1.6.1.12. İsim + il-

nazarga il- “itibar etmek” 102/9

1.6.1.13. İsim + ich-

qasem ich- “ant içmek, yemin etmek” 21/37, 108/3, 110/8

1.6.1.14. İsim + kel-

dunyoga kel- “dünyaya gelmek” 16/13, 40/22, 157/10

duch kel- “tesadüf etmek, rastlamak” 14/169, 26/2, 51/7, 65/27, 80/6, 99/30, 124/37, 138/11, 146/32, 151/19, 171/3, 173/7

fursat kel- “zamanı gelmek” 111/5

gal kel- “sıra gelmek” 23/75

payti kel- “zamanı gelmek” 20/105, 40/15, 76/6, 108/1, 147/7, 152/4, 152/9, 152/14, 152/19, 152/24, 152/29, 152/34, 152/39, 170/32, 214/9

ro'baro' kel- “yüz yüze gelmek” 53/4, 54/13, 146/30

sado kel- “ses gelmek” 83/40

teng kel- “denk gelmek” 215/27

tikka kel- “dik gelmek” 91/29

to'qnash kel- “karşılaşmak, rastgelmek” 14/13

xabar kel- “haber gelmek” 83/2

xush kel- “hoş gelmek” 58/24, 89/9, 120/10, 146/13, 198/18

g'olib kel- “galip gelmek” 55/7, 91/33

1.6.1.15. İsim + keltir-

imon keltir- “iman getirmek, inanmak” 25/19, 178/11

salom keltir- “selam getirmek” 42/24

shak keltir- “şüphe getirmek” 19/42

1.6.1.16. İsim + ker-

ko'krak ker- “göğüs germek” 19/31, 135/27

qadd ker- “dik durmak” 218/3

1.6.1.17. İsim + ket-

o 't ket- "lanet olsun!" 116/11

1.6.1.18. İsim + kech-

jonidan kech- "canından geçmek" 96/12

ko 'nglindan kech- "gönlünden geçmek" 138/3

1.6.1.19. İsim + kir-

jangga kir- "savaşa girmek" 9/41, 174/1

qo 'lingga kir- "koluna girmek" 146/12

safta kir- "safa girmek" 208/16

yo 'lga kir- "yola girmek" 59/11

1.6.1.20. İsim + kul-

miyiqda kul- "bıyık altından gülmek" 173/13

1.6.1.21. İsim + ko 'r-

baham ko 'r- "bölüşmek, paylaşmak" 4/7, 29/18

kun ko 'r- "gün görmek" 170/23

ko 'p ko 'r- "çok görmek" 170/31

mung ko 'r- "sıkıntı, dert görmek" 112/15

zavol ko 'r- "zeval görmek, yok olmak" 31/30, 38/141

1.6.1.22. İsim + ko 'rin-

huv ko 'rin- "güzel görünmek" 35/15

maftunkor ko 'rin- "büyüleyici görünmek" 176/19

1.6.1.23. İsim + ko 'tar-

qad ko 'tar- "yükselmek" 141/17, 246/40

qurol ko 'tar- "başkaldırmak" 115/22

1.6.1.24. İsim + ol-

<i>zavq ol-</i>	“zevk almak” 80/23
<i>haqqini ol-</i>	“hakkını almak” 77/12
<i>nishonga ol-</i>	“hedef almak” 103/8
<i>nom ol-</i>	“namlanmak, ünlenmek” 14/48
<i>joy ol-</i>	“yer almak” 23/44
<i>o‘ch ol-</i>	“öç almak” 23/70
<i>javob ol-</i>	“cevap almak” 23/93
<i>yorliq ol-</i>	“yarlık almak” 27/11
<i>orom ol-</i>	“huzur bulmak” 34/17, 34/31
<i>yodga ol-</i>	“hatırlamak” 54/4, 164/14
<i>qalamga ol-</i>	“kaleme almak” 141/33
<i>o‘rnak ol-</i>	“örnek almak” 173/11
<i>qarshi ol-</i>	“karşılamak” 187/8
<i>qo‘lga ol-</i>	“eline almak” 201/2
<i>jo ol-</i>	“yer almak” 23/44
<i>tan ol-</i>	“tanımak” 9/33, 19/41, 90/33, 90/56, 159/7

1.6.1.25. İsim + ot-

<i>ildiz ot-</i>	“kök salmak” 116/37

1.6.1.26. İsim + qaqsha-

<i>zir qaqsha-</i>	“ (korkudan) titretmek” 38/28

1.6.1.27. İsim + qil-

<i>bas qil-</i>	“son vermek” 10/9
<i>e‘lon qil-</i>	“ilan etmek” 9/30
<i>intiq qil-</i>	“gözlemek” 139/1
<i>ko‘z - ko‘z qil-</i>	“övünmek” 12/27
<i>nafas qil-</i>	“konuşmak” 20/90
<i>nole qil-</i>	“inlemek” 20/58
<i>pesh qil-</i>	“hatırlatmak” 31/15
<i>sarf qil-</i>	“harcamak” 20/47
<i>ta‘na qil-</i>	“sitem etmek” 21/70

1.6.1.28. İsim + qol-

<i>hayratda qol-</i>	“şaşırmak” 19/81
<i>hayron qol-</i>	“hayran kalmak” 19/7
<i>lol qol-</i>	“afallamak” 32/2, 47/5
<i>javobsiz qol-</i>	“cevapsız kalmak” 146/15
<i>mangu qol-</i>	“ebedî kalmak” 32/20
<i>sodiq qol-</i>	“sadık kalmak” 127/2
<i>yakka qol-</i>	“yalnız kalmak” 14/216
<i>o'ksik qol-</i>	“hazin olmak” 100/7

1.6.1.29. İsim + qoldir-

<i>iz qoldir-</i>	“iz bırakmak” 3/9, 21/67
<i>nom qoldir-</i>	“nam, şöhet kazanmak” 31/13

1.6.1.30. İsim + qot-

<i>lol qot-</i>	“sus pus olmak” 22/14, 34/28, 43/35
<i>tosh qot-</i>	“taşlaşmak, katılaşmak” 20/85, 53/36, 90/24

1.6.1.31. İsim + qotir-

<i>bosh qotir-</i>	“kafa patlatmak, kafa yormak” 1/4, 126/5

1.6.1.32. İsim + qur-

<i>beti qur-</i>	“yüzü kurusun!” 108/2, 108/4, 108/8, 108/12, 108/16, 108/20, 108/24, 108/28, 108/32

1.6.1.33. İsim + qo'y-

<i>bosh qo'y-</i>	“baş koymak, adamak” 23/32
<i>oyoq qo'y-</i>	“adım atmak” 171/8
<i>ozod qo'y-</i>	“azat etmek” 72/7
<i>qadam qo'y-</i>	“adım atmak” 20/71, 31/36, 85/1, 85/2, 116/48, 137/2, 140/5, 208/10

1.6.1.34. İsim + sol-

<i>dod sol-</i>	“feryat etmek” 14/70, 19/74, 124/38
<i>dovruq sol-</i>	“nam salmak” 38/16
<i>es sol-</i>	“hatırlamak, anmak” 14/117
<i>faryod sol-</i>	“bağırıp çağırmak” 14/64
<i>gulduros sol-</i>	“gürültü, patırtı etmek” 77/5
<i>jar sol-</i>	“ilan etmek” 85/38
<i>paysalga sol-</i>	“ağırdan almak” 126/26
<i>yodga sol-</i>	“hatırlamak” 12/29, 187/6
<i>yuzga sol-</i>	“yüze vurmak” 116/45

1.6.1.35. İsim + sur-

<i>davrini sur-</i>	“devran sürmek” 144/8
<i>davron sur-</i>	“devran sürmek” 138/14
<i>ot sur-</i>	“at sürmek” 14/136, 63/31, 117/14
<i>o‘y sur-</i>	“akıl yürütmek” 12/32, 39/112, 51/18

1.6.1.36. İsim + tikla-

<i>qad tikla-</i>	“boy atmak” 116/37

1.6.1.37. İsim + tila-

<i>ezgulik tila-</i>	“iyilik dilemek” 208/23
<i>omod tila-</i>	“baht dilemek” 21/2
<i>tilak tila-</i>	“dilek dilemek” 16/22
<i>shafaat tila-</i>	“şefaah dilemek” 208/6

1.6.1.38. İsim + tol-

<i>o‘yga tol-</i>	“düşünceye dalmak” 205/8

1.6.1.39. İsim + top-

<i>barham top-</i>	“yok olmak” 39/92, 62/38
<i>ijobat tort-</i>	“kabul edilmek” 157/2

qo‘nim top- “yerleşmek” 118/4
yakun top- “sonuçlanmak” 144/11

1.6.1.40. İsim + tort-

nigoh tort- “dikkat çekmek” 14/140

1.6.1.41. İsim + toshla-

nigoh toshla- “bakış atmak” 23/108, 156/12
qadam toshla- “adım atmak” 15/1, 110/3, 123/26

1.6.1.42. İsim + tur-

boqiy tur- “baki, edebî yaşamak” 38/146
bosh egib tur- “baş eğmek, boyun bükme” 43/35
sobit tur- “sabit durmak” 21/62, 25/15
tinch tur- “rahat durmak” 19/111, 38/101, 38/102
g‘oz tur- “dik durmak” 39/13
chetda tur- “kenarda, sınırda durmak” 14/237

1.6.1.43. İsim + tush-

bahsga tush- “iddialaşmak, bahse tutuşmak” 3/20
uzala tush- “kayıp düşmek” 190/12, 214/6

1.6.1.44. İsim + to‘l-

kamolga to‘l- “olgunlaşmak” 3/15
shavqqa to‘l- “heveslenmek” 20/94

1.6.1.45. İsim + ye-

fahmini ye- “aklını kaybetmek” 59/9

1.6.1.46. İsim + yig‘la-

zor yig‘la- “(acıdan) ağlamak, inlemek” 22/21, 123/12

1.6.1.47. İsim + yot-

yarparchin yot- “yere çakılmak” 134/10

1.6.1.48. İsim + ur-

barq ur- “ışıldamak” 72/10
bong ur- “çınılamak” 56/9
josh ur- “dalgalanmak, dolup taşmak” 123/8, 167/13
lof ur- “bahsetmek” 19/82, 141/15
to ‘sh ur- “yaslanmak” 5/9, 11/16
chappor ur- “gezinmek” 192/6

1.6.1.49. İsim + chaqish-

chaqin chaqish- “şimşek çakmak” 3/10

1.6.1.50. İsim + chek-

alam chek- “elem çekmek” 38/12
anduh chek- “gam çekmek” 19/62
azo chek- “matem tutmak” 153/20
faryod chek- “feryat etmek” 14/251, 23/69
fig ‘on chek- “fıgan çekmek” 23/34
jon chek- “heveslenmek” 74/21
oh chek- “ah çekmek” 20/41, 23/106, 45/23
xijolat chek- “utanmak” 132/1
g ‘am chek- “gam çekmek” 40/35

1.6.1.51. İsim + chiq-

dong chiq- “şöhret bulmak” 138/9
peshvoz chiq- “karşılama” 166/4

1.6.1.52. İsim + cho ‘m-

o ‘yga cho ‘m- “düşünceye dalmak” 147/5

1.6.1.53. İsim + cho‘z-

bo‘y choz- “yetkin olmak” 171/7

1.6.2. Zarf-Fiil + Fiil Yapısındaki Birleşik Fiiller

Bu tür birleşik yapıli fiiller, zarf-fiil eki almış bir esas fiil ile o fiili anlam olarak tamamlayan yardımcı fiilden meydana gelmektedir. İki ayrı fiilin anlamsal olarak kaynaşmasıyla oluşan bu yapılarda esas fiili tamamlayan fiiller, tasvirî fiiller olarak adlandırılmaktadır. Yardımcı fiil fonksiyonu taşıyan bu fiiller aslında esas fiil olarak bilinir ama anlam kayması neticesinde bu yapılar sözlükteki anlamını kaybederek esas fiil olmaktan çıkmıştır. Tasvirî fiiller olarak tanımlanmasının gerekçesi de aslında budur (Uçar, 2016: 23). Özbek Türkçesinde {-a, -y, -(i)b} zarf-fiil ekleri yoluyla birleşik fiiller yapılır. Aripov’un seçilen şiirlerinde zarf-fiiller yardımıyla oluşturulan birleşik fiil yapıları şu şekilde gösterilebilir:

1.6.2.1. Zarf-fiil + ber-

Zarf-fiil ekinin üzerine gelen bu yardımcı fiil Özbek Türkçesinde bir iş veya oluşun en kısa zamanda çabucak gerçekleşmesi (tezlik) anlamını katar (Coşkun, 2000: 180) :

Goho oddiy bir maskanday tuyuladi, ochiq gap, / Har kuni yasha-y-ber-ib ko‘nikib qolgan uying. “Bazen basit bir mesken gibi görünür, doğru söz, / Her gün yaşayıverip benimsediğin evin.” (80 / 1-2). *Qol-a ber-sa, jumhuriyat-O‘zbekistondir, / Beti qursin, bu joylarga kela ko‘rma, bolam.* “Kalıverse , cumhuriyet - Özbekistan’dır, / Yüzü kurusun, bu yerlere gelme, evladım.” (108 / 27-28).

1.6.2.2. Zarf-fiil + bil-

Özbek Türkçesinde *bil-* yardımcı eylemi, ana fiile eklenen zarf-fiiller sayesinde yeterlilik anlamı kazanıp bir işin veya hareketin mümkün ya da muhtemel olup olmayacağını ifade eder (Coşkun, 2000: 178) :

Yo‘q, yasha-y bil-masman asrimdan nari, / Da‘vo ham qilmasman mangulik izga. “Hayır, yaşayamam asrımdan uzak, / Şikâyet de etmem sonsuzluk yoluna.” (19 / 1-2). *Sen hozir suratsan ko‘zim o‘ngida, / Eshit-a bil-massan so‘zimni balkim.* “Sen şimdi suretsin gözümün önünde, / İşitemezsin sözümü muhtemelen.” (35 / 53-54).

1.6.2.3. Zarf-fiil + bor-

Özbek Türkçesinde bu yardımcı fiil eklendiği esas fiile işin veya oluşun yavaş yavaş gelişmesi ve bir durumdan başka bir duruma geçmesi anlamlarını kazandırır (Yıldırım, 2020: 214). Bunun yanında asıl fiille birleşerek fiilin devamlılığını belirtir (Şaabdurrahmanov-Askarova-Hacıyev-Resulov-Daniyerov, 1980: 384) :

Ular abadiydir deya behadik / O't-ib bor-ayotir umrimiz mudroq. “Onlar sonsuzdur diye kuşkusuz / Geçip gitmekte ömrümüz rehavette.” (95 / 7-8). *Birin – ketin o't-ib bor-ar asrlarning karvonlari, / Oh, nechog'lik xatarlidir uning oshar dovonlari.* “Ardı sıra geçip gider asırların kervanları, / Ah, ne kadar tehlikelidir onun geçtiği geçitler.” (111 / 1-2).

1.6.2.4. Zarf-fiil + boshla-

boshla- yardımcı fiili, bir işin, oluşun başladığını ifade etmek için kullanılır (Coşkun, 2000: 179 ; Tuncer, 1996: 177). Bunun yanında bu yardımcı fiil, ana fiile *-a* ve *-y* zarf – fiil ekleri sayesinde bağlanır (Hacıyev, 1966: 32).

Kunduzgi oshkora o'g'rilar day u / O'ljasin uy-uyga tort-a bosh-ladi. “Gündüzki apaçık hırsızlar gibi o / Hisselerini ev ev almaya başladı.” (14 / 19-20). *To'nib qolgan yuragimga berib bir taskin / Yana quvnoq qo'shiqlarni kuyla-y boshla-yman.* “Bakakalmış yüreğime verip bir teskin / Tekrar neşeli koşukları söylemeye başladım.” (21 / 99-100).

1.6.2.5. Zarf-fiil + bo'l-

Özbek Türkçesinde *{-(i)b}* zarf-fiil eki ile kullanılan esas fiillerin *bo'l-* yardımcı fiilinin olumsuz şekilleri olan *bo'lmaydi* ve *bo'lmas* ifadeleri bir araya gelmesi bazı şartların da etkisiyle olumsuz bir manayı barındırmaktayken; *bo'l-* yardımcı fiilinin olumlu ifadeleri de esas fiile yeterlilik anlamı kazandırabilir (Coşkun, 2000: 181). Bu yapı, aynı zamanda bir hareketin bittiğini ya da bahsedilen hareketin gerçekleşmesi için bir fırsat olduğunu ifade etmek için kullanılmaktadır (Şaabdurrahmanov-Askarova-Hacıyev-Resulov-Daniyerov, 1980: 385):

Nechog'li qudratli bo'lmasin fursat, / O'chir-ib bo'l-armi dildan bu g'amni. “O kadar kuvvetli olmasın zaman, / Bitirebilir mi gönülden bu gamı?” (90 / 11-12). *Demishlar: moru qushni bir qafasda asrat-ib bo'l-mas, / Vatandan ayri ko'ngilni bilingki, yayrat-ib bo'l-mas.* “Demişler: Yılan ile kuş bir kafeste beslenmez, / Vatandan ayrı gönül bilin ki, mutlu olmaz.” (123 / 3-4).

1.6.2.6. Zarf-fiil + kel-

Esas fiile gelen bu yardımcı fiil gerçekleşmemiş ya da gerçekleşmekte olan işi, oluşu ifade etmek amacıyla kullanılır. Özbek Türkçesinde genellikle *-ib* zarf – fiil eki sayesinde esas fiile bağlanırken az da olsa *-a*, ve *-y* ekleri sayesinde de esas fiile bağlanır (Coşkun, 2000: 182; Tulum, 1997: 117) :

Bahor avval kir-ib kel-gay yurakka, / Chulg'ar dilni turfa orzu tilakka. “Bahar önce girip gelsin yüreğe, / Sarar gönlü türlü arzu, dilekle.” (58 / 13-14). *Kaftlaringdan uchgan shu oq kabutar / Sharbat ol-a kel-sin, yog' ol-a kel-sin.* “Avuçlarından uçmuş bu ak güvercin / Şerbet alıp gelsin, yağ alıp gelsin.” (112 / 9-10).

1.6.2.7. Zarf-fiil + ket-

Genelde *-(i)b* zarf-fiil ekinin üzerine gelen bu yardımcı fiil, Özbek Türkçesinde hareketin tamamlandığını, sona erdiğini ifade eder. (Şaabdurrahmanov-Askarova-Hacıyev-Resulov-Daniyrov, 1980: 393) :

Entik-ib ket-adi nogoh yuragim, / Mash'um bu so'zlarni tinglaganim dam. “Nefesim kesilir aniden yüreğim, / Bu uğursuz sözleri dinlediğim zaman.” (85 / 5-6). *Lekin ber-ib ket-ar / Yashashga yorliq.* “Ama verir / Hayata yarlık.” (89 / 23-24).

1.6.2.8. Zarf-fiil + ko'r-

Özbek Türkçesinde sıklıkla kullanılan bu tasvir fiili, daha öncesinde denenmiş, tecrübe edilmiş ya da bir iş, bir oluşun sonucunu öncesinden kestirebilme anlamlarını taşımaktadır (Coşkun, 2000: 183) :

Avlodlar: / Bizlar esa siz qurganni bor-ib ko'r-ganmiz. “Evlatlar: Bizler sizin kurduğunuzu gidip görmüşüz.” (97 / 3-4). *Qadamingni bos-a ko'rma, yovuz bu tuproq, / Chumolining taniga ham solgaydir titroq.* “Adımı atma, kötü bu toprak, / Karıncanın tenine de salacaktır titreme.” (108 / 5-6).

1.6.2.9. Zarf-fiil + ol-

Özbek Türkçesinde *bil-* yardımcı eyleminin dışında ana fiile yeterlilik anlamı kazandıran bir diğer yardımcı eylem *ol-* fiilidir. Bazen bu yardımcı fiilin *-a* zarf-fiil eki ile kaynaştığı görülür (Coşkun, 2000: 178). Eylemi yapabilme, olumsuz kullanımında yapabilme kabiliyetine sahip olmayışı ifade etmektedir (Tulum, 1997: 16).

U o‘zin qo‘yarga top-a ol-mas joy- / Musofir osmonga boqqay mo‘ltirab. “O kendini koymaya bulamaz yer - / Misafir göğe baksın ümitlenip.” (170 / 11-12). *Xo‘ja Ilg‘or qishlog‘ida yaxlit bir tosh bor, / Uni yerdan uz-a ol-mas uncha – muncha zot.* “Hoca İlgar köyünde bütün bir taş var, / Onu yerden kaldıramaz öyle böyle zat.” (213 / 1-2).

1.6.2.10. Zarf-fiil + qol-

Özbek Türkçesinde ana fiile zarf-fiiller yardımıyla eklenen *qol-* tasvir fiili; izin, rica, razılık anlamlarını sağlamaktadır (Yıldırım, 2020: 214). Bunun yanında az da olsa süreklilik ve beklenmezlik anlamlarını da katar (Yavuz, 2009: 422) :

Yotar payting bo‘ldi – ku der, / Kel-a qol, der, bolajon. “Yatma zamanı geldi der, / Geliver, der, evladım.” (20 / 11-12).

1.6.2.11. Zarf-fiil + qo‘y-

Özbek Türkçesinde zarf-fiil yardımıyla ana fiile eklenen bu tasvir fiili; kısa sürede bitmesi istenen bir iş ve oluşu ifade eder (Coşkun, 2000: 184) :

Yursa tovoniga botmasin toki, / Yo‘ldan ol-ib qo‘y-ing har xil toshlarni. “Yürüse topuğuna batmasın dahi / Yoldan alın her türlü taşları.” (196 / 7-8).

1.6.2.12. Zarf-fiil + yet-

Bu tasvir fiili, Özbek Türkçesinde bir hareketin sona erdiğini, bittiğini ifade eder (Coşkun, 2000: 189) :

Ko‘hna shajarani chuvatsang agar, / Uchi bor-ib yet-gay Odam Otaga. “Eski şecereni yazsan eğer, / Ucu varacak Âdem Ata’ya.” (216 / 9-10).

1.6.2.13. Zarf-fiil + yubor-

yubor- tasvir fiili zarf-fiil ekleri vasıtasıyla eklendiği esas fiile, çabuk ve aniden meydana gelen bir iş, bir oluş anlamını katabilir (Coşkun, 2000: 189) :

Chinqir-ib yubor-ar kunning zo‘ridan / Qaygadir berkinib olgan chirildoq. “Feryat eder güneşin heybetinden / Bir yere gizlenmiş çekirge.” (34 / 7-8). *Tug‘ilgan yurtining nomi chiqqan dam / Qiyqir-ib yubor-di haligi sho‘rlik.* “Doğduğun yurdunun namı duyulduğu zaman / Bağırды deminki bahtsız.” (206 / 19-20).

1.6.2.14. Zarf-fiil + o‘t-

Özbek Türkçesinde işlek bir yardımcı fiil olan *o‘t-*, tam anlamıyla bitirilmiş, sona erdirilmiş bir iş ve oluşu ifade eder (Coşkun, 2000: 186) :

Jindekkina nozik fe’lingiz bilan / Sokin bir qo’ng’iroq chal-ib o‘t-dingiz. “Azıcık nazik fiilinizle, / Sakince bir zil çaldınız.” (70 / 5-6).

1.6.2.15. Zarf-fiil + chiq-

chiq- tasvir fiili, anlamca kaynaştığı esas fiile, bir işin, oluşun bitmesi, sonlanması anlamlarını katar (Yıldırım, 2020: 214) :

So’ngra Yapon, Tojik, Yoqutu Qozoq / Ayt-ib chiq-di taxmin – ta’birlarini. “Sonra Japon, Tacik, Yakut ve Kazak / Söylediler tahmin ve faraziyelerini.” (91 / 24-25). *Bardoshli umrning zaqqum zardobi / Sochlari qirovdek ko’pir-ib chiq-qan.* “Sabırlı ömrün zakkum salgısı / Saçları kırağı gibi köpürmüş.” (96 / 15-16).

Bunun yanında Özbek Türkçesinde *tur-*, *o‘tir-*, *yot-*, *yur-* fiilleri yardımcı fiil olarak kullanıldığı gibi fiil çekimleriyle de şimdiki zaman karşılanır (Yıldırım, 2020: 167) (bk. Şimdiki Zaman- Hozirgi Zamon).

1.6.3. Sıfat-fiil + fiil Yapısındaki Birleşik Filler

Özbek Türkçesinde {-GAn} sıfat-fiil eki sıklıkla kullanılmaktadır. Ek, sıfat görevli kelimeler yaptığı gibi fiillerin çekiminde de kullanılmış olup birleşik fiil yapıları kurmuştur (Öztürk, 1997: 222). Bununla ilgili ayrıntılı bilgiye şuradan ulaşabilir (bk. Fiillerde Birleşik Çekim).

İKİNCİ BÖLÜM

2. ÇEKİM AÇISINDAN FİİLLER

Fiiller, hareket bildiren yapılardır. Ergin, fiillerin kullanım alanına çıkabilmesi için karşılaşmış oldukları hareketlerin çeşitli nesnelere bağlanmasını ve sonuç olarak hareketi nesnelere bağlayan çekimli hâle girmelerini zaruri görmektedir. Yani fiilleri yapı bakımından incelerken de gördüğümüz gibi sürekli çekimli hâlde bulunurlar. O yüzden fiiller üzerinde inceleme yapmak demek, onların çekimli hâllerini ele almak, onları çekimli şekilleri içinde incelemek anlamına gelir (Ergin, 2013: 280-281).

Korkmaz da cümleyi kuran temel ögenin fiil olduğunu belirterek bir cümlenin kurulması için fiillerin bitmişlik veya tamamlanmışlık duygusu vermesi gerektiğini belirtir. Bir fiilin de bitmiş veya tamamlanmış olduğunu üzerine kip ekleri, sayı, şahıs eklerinin gelmesiyle anlaşılabilceğini ifade eder (Korkmaz, 2014: 515).

Fiil çekimi yapısal olarak incelendiğinde gerek eski ve orta Türkçe dönemlerinde gerekse çağdaş Türk lehçelerinde genel yapısını koruduğu görülmektedir. Geçmişte ve hâlihazırda yaşayan Türk lehçelerinde fiillerin üzerine gelen şekil ve zaman biçimleri lehçeden lehçeye farklılık göstermekte ancak çekim için aynı yapısal kuralların izlendiği görülmektedir. Türkçede fiil çekiminde fiillerin üzerine şekil ya da zaman sonrasında şahıs eki getirilmektedir (Berbercan, 2012: 26).

2.1. Fiil Çekiminde Kişi ve Sayı

Fiil çekiminde kişi, iş, oluş, hareketi yapan ya da yapmayan kişi ve kişileri karşılar. Çekimli fiil üzerine gelen kişi ekleri eylemin kim ya da kimler tarafından gerçekleştirildiğini ifade ederler (Ergin, 2013: 134).

Fiil çekimlerinde kip ekleriyle birlikte şahıs, tekil-çoğul ilişkisi önem arz etmektedir. Bu ekler, sadece fiillere değil isimlere de eklenebilir. Bu durum; fiillerin, isimlerle örtüşmesini ve fiillere getirilen şahıs eklerinin gelişiminin ilk aşaması olarak kabul edilebilir. Türkçede fiillerde tekil-çoğul ve şahıs bildiriminin olması bu dilin eskiliğini göstermesi bakımından önemli bir veridir (Şçerbak, 2019: 34).

Fiil üzerine getirilen kip ve zaman eklerinin anlamları ve işlevleri kişi ve sayı biçimleriyle gerçekleştirilmektedir. Fiilin yürütücüsü bir veya birden fazla kişi olabilir. Kişi veya kişiler, eylemi kimin yaptığını belirtmenin yanında kip ve zaman biçimlerini de kısmen etkiler (Şükürov, 1976: 13).

Türkçenin tarihî dönemlerinden bu yana üç çeşit kişi eki karşımıza çıkar. Bunlar zamir kökenli kişi ekleri, iyelik kökenli kişi ekleri ve emir kipi kişi ekleridir. Özbek Türkçesinde de bu üç tür şahıs eki mevcuttur.

2.1.1. Birinci Tip (Zamir Kökenli) Kişi Ekleri

Kişi zamirlerinin zamanla ekleşmesiyle ortaya çıkmıştır. Öğrenilen geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman ve istek kipinin çekimlerinde kullanılmaktadır (Öztürk, 2007: 322). Özbek Türkçesinde zamir kökenli kişi ekleri şu şekildedir:

Tablo 1: Özbek Türkçesinde Birinci Tip (Zamir Kökenli) Kişi Ekleri

Teklik I. Şahıs	-man
Teklik II. Şahıs	-san
Teklik III. Şahıs	-Ø, -di
Çokluk I. Şahıs	-miz
Çokluk II. Şahıs	-siz, -sizlar
Çokluk III. Şahıs	-(di) -lar

Kaynak: Öztürk, 2007: 322.

2.1.2. İkinci Tip (İyelik Kökenli) Kişi Ekleri

Bu ekler aslında iyelik eki olup zamanla fiil çekimlerinde şahsı ifade eden ekler olarak kullanılır. Bu kişi ekleri, görülen geçmiş zaman ve şart kipinin çekimlerinde kullanılmaktadır. (Naseem, 2016: 51). Özbek Türkçesinde iyelik kökenli kişi şekli tablo hâlinde şu şekilde gösterilmiştir:

Tablo 2: Özbek Türkçesinde İkinci Tip (İyelik Kökenli) Kişi Ekleri

Teklik I. Şahıs	-(i)m
Teklik II. Şahıs	(i)ng
Teklik III. Şahıs	-Ø (nz. -lar)
Çokluk I. Şahıs	-k
Çokluk II. Şahıs	-(i)ngiz
Çokluk III. Şahıs	-(lar)

Kaynak: Yıldırım, 2020: 151.

2.1.3. Üçüncü Tip (Emir Çekiminde Kullanılan) Kişi Ekleri

Emir kipine bakıldığında kip ekleriyle kişi eklerinin birbiriyle iç içe girdiği görülmektedir. Fiil kök ve gövdelerine getirilen kip eki aynı zamanda kişi eklerini de karşılar. Her kişi için ayrı bir emir kipi mevcuttur (Korkmaz, 2014: 519).

Bu ekler yukarıda da bahsedildiği üzere hem şekli hem şahsı belirttiği için emir kipi bölümünde detaylı gösterilmiştir (bk. Emir Kipi Çekimi).

2.2. Fiilde Kip (Fe'l Mayllari)

Volkan Coşkun, “*Özbek Türkçesi Grameri*” adlı eserinde bir oluşun, kılışın yapıldığını, yapılacağını, yapılmakta olduğunu ya da bir oluşun, kılışın yapılmasıyla ilgili dileği, isteği bildiren fiillerin girdiği şekli *kip* olarak adlandırmaktadır. Kipler, bildirme ve tasarlama kipleri olarak ikiye ayrılır (Coşkun, 2000: 127).

Geçmişten bu yana Türk lehçelerinde kip ve zaman unsurları bir bütün olup birbirinden farklılaşmamıştır. Bu durum her bir kip ve zaman kategorisi için özel eklerin bulunmaması hâlinde görülmekte olup yani bahsi geçen eklerin hem kip hem zaman anlamına gelmesiyle açıklanabilir. Kip kavramı, zamana göre daha geniştir ve kipler, zamanın anlamına göre ayrılırlar. Fakat kip biçimlerinin hepsi dil bilgisel olarak zaman anlamına sahip değildir (Abdurrahmonov ve Şükürov, 1973: 133).

Türkologlarca tartışılmalı konulardan biri olan Türk dilinde “fiil zamanı” genel olarak şimdi, gelecek ve geniş zaman olarak kabul edilmektedir. Örneğin, Anadolu sahasının ilk dil bilgisi kaynağı olan *Müeyyessiretü'l-Ulûm* adlı eserde Bergamalı Kadri, fiil tabanlarının üç ana zamana göre çekimlendiğini belirtir (Karabacak, 2002: 7).

2.2.1. Bildirme (Haber) Kipleri (Xabar Mayli)

Bildirme kipleri, fiillerin yapmış oldukları hareketleri bildirmeleri, haber vermeleri dolayısıyla fiillerin zamanını da gösterirler. Fiillerin zaman anlamı taşıyan bütün çekimleri bildirme kipleri içerisinde yer alır. Bu yüzden bildirme kipleri aynı zamanda zaman ekleridir (Ergin, 2013: 289).

Yukarıdaki fıkirlere paralel olarak Güner de bildirme / haber kiplerinin yapılmış, olmuş; yapılmakta, olmakta; yapılacak ve olacak olay ve durumları haber verdiğini ve bu kiplerin yargı bildirdiğini ifade eder (Güner, 2021: 400).

Özbek Türkçesinde bildirme kipleri şu şekilde sıralanır: Görülen geçmiş zaman, duyulan geçmiş zaman, geniş zaman, şimdiki zaman ve gelecek zaman.

2.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Kipi (Yaqin O'tgan Zamon)

Görülen geçmiş zaman eki, fiilin yapmış olduğu hareketin konuşma zamanından önce yapıp bitirildiğini ifade eder (Korkmaz, 2014: 527).

2.2.1.1.1. Birinci Tip Görülen Geçmiş Zaman Kipi: {-di}

Görülen geçmiş zaman eki olan {-di} eki, tüm Türk lehçelerinde ortaktır ve anlam farkı bulunmamaktadır. Bu ekin ifade ettiği zaman anlamı, Türkçede çok eski zamanlarda oluşmuş ve günümüze kadar değişmeden gelmiştir (Şükürov, 1976: 35).

Özbek Türkçesinde görülen geçmiş zaman kipi tek şekli olan {-di} ekiyle yapılmaktadır. Türkçenin bilinen ilk yazılı eserlerinden bu yana varlığını koruyan ek, günümüzde de işlevliğini korumaktadır (Öztürk, 1997: 109).

Özbek Türkçesinde I.tip Görülen Geçmiş Zaman Kipi Çekimi tablosu şu şekildedir:

Tablo 3: Özbek Türkçesi I.Tip Görülen Geçmiş Zaman Çekimi

Teklik I. Kişi Çekimi	ishla-di-m
Teklik II. Kişi Çekimi	ishla-di-ng
Teklik III. Kişi Çekimi	ishla-di
Çokluk I. Kişi Çekimi	ishla-di-k
Çokluk II. Kişi Çekimi	ishla-di-ngiz
Çokluk III. Kişi Çekimi	ishla-di-lar

Kaynak: Yıldırım, 2020: 152.

Aripov'un seçilen şiirlerinde görülen I. tip görülen geçmiş zaman örnekleri şu şekilde gösterilebilir:

Teklik I. Kişi Çekimi: -di-m

*Ha, yoshlikda men ham bir oz **adash-di-m**, / Qotil bo'lganim yo'q, ammo har qalay...* “Evet, gençliğimde ben de azıcık yoldan çıktım, / Katil olmuşluğum yok, fakat her nasılsa...” (14 / 33-34).
*Men ham Koshg'ariydan, Registongacha / Ko'rgan – eshitganim **sana-di-m** bir – bir.* “Ben de Kâşgârî'den ta Registan'a kadar / Gördüğümü, işittiğimi saydım bir bir.” (91 / 20-21).

Teklik II. Kişi Çekimi: -di-ng

Gohida balqi-di-ng Barchindek to'lib, / G'o'zadek quri-di-ng Tursunoy bo'lib. “Bazen ışıldadın Barçın gibi dolup, / Kurudun koza gibi Dursunay olup.” (152 / 21-22). *Hur Vatan bag'rida top-di-ng sen kamol, / Sen shonli tarixim, hech o'lmas so'zim.* “Özgür Vatan bağrında buldun sen kemal, / Sen şanlı tarihim, ölmez sözüm.” (162 / 13-14).

Teklik III. Kişi Çekimi: -di

Chinor o'tqazil-di, tug'il-di farzand, / Avval shoir qalbi bo'lgay bahramand. “Çınar dikildi, doğdu çocuk, / Önce şair kalbi olacak nasipli.” (148 / 3-4). *Ota yurti uchun kurashlarga shay, / Ne buyuk zotlarga bo'ldi hamnafas.* “Ata yurdu için mücadeleye hazır, / Nice büyük kişilere oldu arkadaş.” (203 / 10-11).

Çokluk I. Kişi Çekimi: -di-k

Avlodlar: / Bizlar esa u ipakdan esh-di-k arqonlar. “Evlatlar: / Bizler ise o ipekten eğirdik halatlar.” (97 / 11-12). *Sababi ma'lumdir buning, albatta, / Tug'il-di-k shu Vatan, shu mamlakatta.* “Sebebi bellidir bunun, elbette, / Doğduk bu Vatan, bu memlekette.” (148 / 5-6).

Çokluk II. Kişi Çekimi: -di-ngiz

Yorug'lik kunlarni bedor kut-di-ngiz, / Dardlash-di-ngiz faqat elingiz bilan. “Aydınlık günleri uyanık beklediniz, / Dertleştiniz yalnız halkınızla.” (70 / 7-8). *Ayting, ne top-di-ngiz Siz kezib dunyo, / Hanuz boqisharlar sho'rishga to'lib.* “Anlatın, ne buldunuz gezip dünyayı, / Şimdi bakışlırlar azapla dolup.” (81 / 27-28).

Çokluk III. Kişi Çekimi: -di-lar

Kimlardir kut-di-lar tosh bilan, / Kimlardir xayrixoh bosh bilan. “Kimileri beklediler taşla / Kimileri iyiliksever başla” (99 / 13-14). *Meni ata-di-lar manfur mujohid / Shimol galalari makkor, beomon.* “Beni adlandırdılar menfur mücahit / Kuzey sürüleri hileci, amansız.” (115 / 19-20).

Görülen geçmiş zamanın olumsuz biçimi, fiil tabanına {-ma} ekinin getirilmesiyle yapılır:

O'zbekiston bayrog'i ko'tarildi chinakam, / Ushbu kunni, ayting-chi, qay birimiz kut-ma-di-k. “Özbekistan bayrağı göndere çekildi sahiden, / Bugünü, söyleyin ki, hangi birimiz beklemedik.” (114 / 1-2). *Ummon ber-ma-di-mu, ko'ngli to'lsin deb / Berdim ushbu elga ummonday yurak.* “Umman vermedim, gönlü dolsun diye / Verdim bu millete umman gibi yürek.” (156 / 61-62).

2.2.1.1.2. İkinci Tip Görülen Geçmiş Zaman Kipi: {-gan + yo‘q}

II. tip görülen geçmiş zaman eki *-gan* sıfat-fiil ekine iyelik eklerinin gelmesinden sonra *yo‘q* kelimesinin getirilmesiyle yapılır. *-di* eki kadar yaygın değildir. Olumsuz şekillerde kullanılır (Öztürk, 1997: 113).

Tablo 4: Özbek Türkçesi II.Tip Görülen Geçmiş Zaman Çekimi

Teklik I. Kişi Çekimi	yoz-gan-im yo‘q
Teklik II. Kişi Çekimi	yoz-gan-ing yo‘q
Teklik III. Kişi Çekimi	yoz-gan-i yo‘q
Çokluk I. Kişi Çekimi	yoz-gan-imiz yo‘q
Çokluk II. Kişi Çekimi	yoz-gan-ingiz yo‘q
Çokluk III. Kişi Çekimi	yoz-gan-i yo‘q / yoz-gan-lari yo‘q

Kaynak: Öztürk, 1997: 113.

İncelenen şiirlerde II. tip görülen geçmiş zaman ekinin kullanımı tek örnekte tespit edilmiştir:

Ha, yoshlikda men ham bir oz adashdim, / Qotil bo‘l-ganim yo‘q, ammo har qalay... “Evet, gençliğimde ben de azıcık yoldan çıktım, / Katil olmuşluğum yok, fakat her nasılsa...” (14 / 33-34).

2.2.1.2. Duyulan Geçmiş Zaman Kipi (Uzoq O‘tgan Zamon)

Duyulan geçmiş zaman, fiilin karşılamış olduğu kılış veya oluşun geçmişte tamamlandığını ve konuşan kişinin bu durumu görmediğini, bilmediğini, başkasından duyduğunu veya sonradan fark ettiğini ifade eden zaman kalıbı olarak bilinir (Korkmaz, 2014: 540).

İncelenen şiirlerde duyulan geçmiş zaman kipini karşılayan ekler şunlardır: {-gan}, {-(i)b} ve {-mish}.

2.2.1.2.1. Birinci Tip Duyulan Geçmiş Zaman Kipi: {-gan}

Türkçede bilindiği üzere pek çok zaman ekinin kökeninin sıfat-fiil olduğu bilinmektedir. Bu durum sıfat-fiillerin hareket bildirmesinin yanında hareket zamanını da bünyesinde barındırmasıyla alakalıdır (Ergin, 2013: 315).

Tarihî dönemlere baktığımızda da {-gan} sıfat-fiil ekinin zaman anlamını karşılaması ilk kez Çağatay Türkçesi döneminde olmuştur. Zamir kökenli kişi ekleriyle çekimi yapılan bu ekin, Türkiye, Azerbaycan, Gagavuz ve Saha Türkçelerinde kullanılmadığı görülmektedir (Gökce, 2023: 58).

Özbek Türkçesinde I.tip Duyulan Geçmiş Zaman Çekimi tablosu şu şekildedir:

Tablo 5: Özbek Türkçesi I.Tip Duyulan Geçmiş Zaman Çekimi

Teklik I. Kişi Çekimi	ko‘r-gan-man
Teklik II. Kişi Çekimi	ko‘r-gan-san
Teklik III. Kişi Çekimi	ko‘r-gan (dir)
Çokluk I. Kişi Çekimi	ko‘r-gan-miz
Çokluk II. Kişi Çekimi	ko‘r-gan-siz
Çokluk III. Kişi Çekimi	ko‘r-gan (lar)

Kaynak: Yıldırım, 2020: 159.

Teklik I. Kişi Çekimi: -gan-man

*Kavkaz, quchog ‘ingga na biron bois, / Uvoq tuyg ‘ulardan qochib **kel-gan-man**. “Kafkas, kucağına ne bir bahis, / Küçük duygulardan kaçıp gelmişim.” (69 / 23-24). Men Vatandan ketmaganman, / Ayri **tush-gan-man** xolos. “Ben Vatandan ayrılmamışım, / Ayrı düşmüşüm sadece.” (98 / 1-2).*

Teklik II. Kişi Çekimi: -gan-san

*Xalqim, tengsiz farzandlar **ber-gan-sanu** dunyoga, / Zor qog ‘ozga ishqiboz murg ‘day ustin **yop-gan-san**. “Halkım, eşsiz evlatlar vermişsin dünyaya, / Altın kâğıda meftun tavuk gibi üstünü kapamışsın.” (54 / 17-18).*

Teklik III. Kişi Çekimi: -gan (-dir)

*Garchi doim **un-gan-dir** gulchechaklar bog ‘imda, / Temur va Navoiyni eslaymiz takror – takror. “Gerçi her zaman yetişmiştir gül çiçekler bağımda, / Timur ve Nevâî’yi anarız tekrar tekrar.” (114 / 13-14). O ‘tganlari yod etmoq **qol-gan-dir** shariatdan, / Inson shara’fi yuksak millatu tariqatdan “Maziyi yâd etmek kalmıştır şeriattan, / İnsan onuru yüksek millet ve tarikattan” (128 / 33-34).*

Çokluk I. Kişi Çekimi: -gan-miz

*Sen bilan kechmishning janggohlarida, / Birga **tani-gan-miz** yaxshi – yomonni. “Seninle geçmişin cenk meydanlarında, / Birlikte görmüşüz iyiyi, kötüyü.” (74 / 23-24). Ajdodlar: / - Samarqandu Buxoroni bizlar **qur-gan-miz**. “Ecdatlar: / - Semerkant ve Buhara’yı bizler inşa etmişiz.” (97 / 1-2).*

Çokluk II. Kişi Çekimi: -gan-siz

*Erksevar ellarning orzusini yoqlab, / Xayol dengizida tunlar **suz-gan-siz**. “İstiklal seven milletlerin arzusunu beğenip, / Hayal denizinde geceleri yüzmüşsünüz.” (117 / 21-22). To ‘qson yil tiriklik doviga chidab, / Qanday **yasha-gan-siz**, Nazarmat Ota?! “Doksan yıl hayat kavgasına dayanıp, / Nasıl yaşamışsınız, Nazarmat Baba?!” (195 / 3-4).*

Çokluk III. Kişi Çekimi: -gan-lar

*Meni o ‘ldirdilar Shohimardonda / Yurtimning qonini tekin **so‘r-gan-lar**. “Beni öldürdüler Şahimardan’da, / Vatanımın kanını bedava emmişler.” (59 / 1-2). Bolaga o ‘xshaydi, deydilar xalqni, / Bu gapni **ayt-gan-lar**, ehtimol haqdir. “Evlada benzer, derler milleti, / Bu sözü söylemişler, muhtemel haklıdır.” (105 / 1-2).*

I. tip duyulan geçmiş zamanın olumsuz şekli, fiil tabanına {-ma} ekinin getirilmesiyle yapılır:

*Biroq iymon nuri doim oqib turgan qoningizda, / O ‘zingiz ham **sez-ma-gan-siz**, bir gavhar bor joningizda. “Ancak iman nuru daima akmış kanınızda, / Kendiniz de hissetmemişsiniz, bir cevher var canınızda.” (116 / 13-14). Bejiz **ayt-ma-gan-lar**, asl hukmdor, / Xudoning yerdagi soyasi bo ‘lur. “Boşuna dememişler, asıl hükümdar, / Allah’ın yerdeki gölgesi olur.” (121 / 13-14).*

2.2.1.2.2. İkinci Tip Duyulan Geçmiş Zaman Kipi: {-(i)b}

Özbek Türkçesinde duyulan geçmiş zamanı karşılayan bir ektir. Ek, ünlüyle biten fiil tabanlarına doğrudan getirilirken ünsüzle biten fiil tabanlarına -i yardımcı ünsüzüyle gelir (Öztürk, 1997: 121).

Önceden zarf-fiil eki olarak kullanılan bu zaman eki, ilk örneklerini Harezmi, Kıpçak ve Oğuz Türkçesinde vermiştir. Diğer Türk lehçelerinde kullanımı yaygın olan ek, Oğuz grubu lehçelerinden Türkiye ve Gagavuz yazı dillerinde kullanılmaz. Azerbaycan ve Özbek lehçelerinde ek -b’li olup diğer lehçelerde -p’li şekli kullanılmaktadır (Gökce, 2023: 42).

Özbek Türkçesinde II. tip duyulan geçmiş zaman çekimi tablosu şu şekildedir:

Tablo 6: Özbek Türkçesi II. Tip Duyulan Geçmiş Zaman Çekimi

Teklik I. Kişi Çekimi	yoz-ib-man
Teklik II. Kişi Çekimi	yoz-ib-san
Teklik III. Kişi Çekimi	yoz-ib-di
Çokluk I. Kişi Çekimi	yoz-ib-miz

Tablo 6: (Devamı)

Çokluk II. Kişi Çekimi	yoz-ib-siz
Çokluk III. Kişi Çekimi	yoz-ib-di-lar

Kaynak: Öztürk, 1997: 122.

Teklik I. Kişi Çekimi: -ib-man

O'zbek tuprog'idan kel-ib-man bu bor, / Sengadir oshufta qalbim safosi. "Özbek toprağından gelmişim bu defa, / Sanadır aşüfte kalbimin sefası." (69 / 43-44). Ne-ne kamsituvlarni ko'rgan shu boshim bilan, / Ona xalqim, qoshingda tizza bukib tur-ib-man. "Nice aşağılamaları görmüş bu başımla, / Ana halkım, huzurunda diz çöküp durmuşum." (114 / 9-10).

Teklik II. Kişi Çekimi: -ib-san

Sen – Nurxon, sen – Sora, tur-ib-san shoyon, / Ulug' O'zbekiston sardaftarida. "Sen Nurhan, sen Sare, durmuşsun şayan, / Büyük Özbekistan başdefterinde." (90 / 40-41). Qadamingni poylaydi ochko'z, yuho ne zotlar, / Shoh sur-ib-san, injima, g'ingshisa agar motlar "Adımını bekler açgözlü, tamahkâr nice zatlar, / Şah sürmüşsün, incinme, inlerse eğer matlar" (109 / 17-18).

Teklik III. Kişi Çekimi: -ib-di

E'zozlab tur-ib-di ko'tarib boshga, / Bu kun Ozar eli O'zbekistonni. "Saygı göstermişti götürüp başına, / Bugün Azer halkı Özbekistan'ı." (74 / 5-6). Padar ham saksonga kir-ib-di, / Kimdir yo'q, kimlardir yur-ib-di. "Baba da seksen yaşına girmiş, / Kimileri yok, kimileri yürümüş." (99 / 53-54).

Çokluk I. Kişi Çekimi: -ib-miz

Merosiy xudbinlik borligi uchun / Qaramay qo'y-ib-miz afsus, Orolga. "Mirası bencillik varlığı için / Bakmamışız yazık, Aral'a." (95 / 11-12). Qarangki, Istiqlol mukofotini / Ol-ib-miz Birinchi Prezidentdan! "Bakın ki, İstiklal ödülünü / Almışız Birinci Cumhurbaşkanı'dan!" (144 / 15-16).

Çokluk II. Kişi Çekimi: -ib-siz

Yillar o'tar ekan, bugunki kunda / Oltmishga kir-ib-siz, ustoz Olimjon. "Yıllar geçermiş, bugünkü günde / Altmışına girmişsiniz, üstat Âlimcan." (41 / 3-4). Tabarruk bir yoshga yet-ib-siz oman, / Allohim kun bersa adog'i bo'lmas. "Mübarek bir yaşa ulaşmışsınız sağ, esen, / Allah'ım gün verse bu son olmaz." (132 / 9-10).

Çokluk III. Kişi Çekimi: -ib-di-lar

Bog'imda mushuklar qoldirgan edim, / Daydib ket-ib-di-lar bechoralarim. “Bahçemde kedileri bırakmıştım, / Avare olup gittiler zavallılarım.” (100 / 1-2).

II. tip Duyulan geçmiş zamanın olumsuz fiil kök ve gövdelerine getirilen {-ma} eki vasıtasıyla yapılır:

Bepisand boqmagil ko'hna olamga, / Hali may ich-ma-b-san qismat qo'lidan. “Kayıtsız bakma köhne âleme, / Hâlâ mey içmemişsin kismet elinden.” (212 / 5-6).

2.2.1.2.3. Üçüncü Tip Duyulan Geçmiş Zaman Kipi: {-mish}

Özbek Türkçesinde işlerliği az olan {-mish} eki zamir kökenli kişi ekleriyle çekimlenir ve hep düz şekliyle kullanılır. Genelde üçüncü teklik ve çokluk şahıs ekleriyle çekimlenir (Öztürk, 1997: 126).

Tarihî süreç içerisinde karşımıza sürekli çıkan ek, Çağatay Türkçesinde görülen geçmiş zamanı da karşılamıştır (Eckmann, 1988: 130).

Özbek Türkçesinde III. tip duyulan geçmiş zaman çekimi tablosu şu şekildedir:

Tablo 7: Özbek Türkçesi III. Tip Duyulan Geçmiş Zaman Çekimi

Teklik I. Kişi Çekimi	yoz-mish-man
Teklik II. Kişi Çekimi	yoz-mish-san
Teklik III. Kişi Çekimi	yoz-mish ~ yoz-mish-dir
Çokluk I. Kişi Çekimi	yoz-mish-miz
Çokluk II. Kişi Çekimi	yoz-mish-siz
Çokluk III. Kişi Çekimi	yoz-mish-lar

Kaynak: Öztürk, 1997: 127.

Teklik I. Kişi Çekimi: -mish-man

İncelenen şiirlerde bu kullanımın örneğine rastlanmamıştır.

Teklik II. Kişi Çekimi: -mish-san

Olam uzra bukun ko'tar-mish-san qad, / Unutma, buyuksan, buyuksan behad. “Dünya üzerinde bugün göstermişsin boy, / Unutma, büyüsun, büyüsun sonsuz.” (65 / 89-90).

Teklik III. Kişi Çekimi: -mish

Haqiqat atal-mish ravshan quyoshni, / Ochiq diydalarki, ilg'amas ko'rib. “Gerçek denilmiş ısıltılı güneşe, / Açık gözler ki, kavramaz görüp.” (124 / 21-22). *Bizlarga eslat-mish hayotni, / Unutmang hech qachon ustodni.* “Bizlere anımsatmış hayatı, / Unutmayın hiçbir vakit üstadı...” (185 / 3-4).

Çokluk I. Kişi Çekimi: -mish-miz

Aripov'un seçilen şiirlerde bu kullanımın örneğine rastlanmamıştır.

Çokluk II. Kişi Çekimi: -mish-siz

İncelenen şiirlerde bu kullanımın örneğine rastlanmamıştır.

Çokluk III. Kişi Çekimi: -mish-lar

Ayon bir xislatiing bordir azaldan, / Seni ata-mish-lar uyg'onish fasli! “Apaçık bir hasletin vardır ezelden, / Sana demişler uyanış faslında!” (23 / 7-8). *Qo'lingga sol-mish-lar tilladan zanjir, / Shahzoda yigitga hurmat bu, axir!* “Eline takmışlar altından zincir, / Şehzade yiğide hürmet bu, artık!” (45 / 5-6).

III. tip duyulan geçmiş zamanın olumsuz fiil kök ve gövdelerine getirilen {-ma} ekiyle yapılır ancak -mish ekinin olumsuz kullanımı ile ilgili seçilen şiirlerde herhangi bir örneğe rastlanmamıştır.

2.2.1.3. Şimdiki Zaman Kipi (Hozirgi Zamon)

Şimdiki zaman eki hem şekil hem zaman ifade eder. Ek, hareketin şu anda ortaya çıktığını gösterir (Ergin, 2013: 295). Özbek Türkçesinde kullanılan şimdiki zaman ekleri şunlardır: {-yap}, {-moqda}, {Fiil + (i)b +tur-, o'tir-, yur-, yot-}, {-yotir}.

2.2.1.3.1. Birinci Tip Şimdiki Zaman Kipi : {-yap}

Özbek Türkçesinde şimdiki zaman kipi olarak kullanılan bu ek, fiillerle arasına herhangi bir ek almadan doğrudan getirilir. (Öztürk, 1997: 129).

Bu ekin ilk şekli olan -yotib şekline Özbek Türkçesinde çok az rastlanmakla birlikte bazı kaynaklar -yotib ekini ağız özelliği olarak belirtirken bazı kaynaklar ise tasvirî fiil yapısı olarak kabul ederler (Öztürk, 1997: 30).

Özbek Türkçesinde I. tip şimdiki zaman çekimi tablosu şu şekildedir:

Tablo 8: Özbek Türkçesi I.Tip Şimdiki Zaman Çekimi

Teklik I. Kişi Çekimi	eshit-yap-man
Teklik II. Kişi Çekimi	eshit-yap-san
Teklik III. Kişi Çekimi	eshit-yapti
Çokluk I. Kişi Çekimi	eshit-yap-miz
Çokluk II. Kişi Çekimi	eshit-yap-siz
Çokluk III. Kişi Çekimi	eshit-yapti-lar

Kaynak: Yıldırım, 2000: 163.

Ekin, Abdulla Aripov'un seçilen şiirlerinde sadece teklik I. şahıs çekimine ait örnekler tespit edilmiş olup ayrıca biçimce olumsuz şekline de rastlanmamıştır:

Men bir tajribasiz, g'o'r yigit, nechun / Adashding de-yap-man dunyoga, hayhot. "Ben bir tecrübesiz, ham yiğit, niçin / Şaşırdın diyorum dünyaya, ne yazık ki." (14 / 29-30). Hayqir-yap-man hozir... Ba'zida lekin / Zaif shamollarga bo'ysunar sozim. "Haykırıyorum şimdi... Bazen lakin / Zayıf rüzgârlara boyun eğer sazım." (14 / 245-246).

2.2.1.3.2. İkinci Tip Şimdiki Zaman Kipi: {-moqda}

{-mAk} isim-fiil eki ile {-dA} bulunma hâli ekinin bir araya gelmesiyle oluşan yapılardır. {-yor} eki ile arasında işlev bakımından bir fark olmamasına rağmen anlam olarak fark olduğu bilinmektedir. Şöyle ki bu ek, eklenmiş olduğu fiil kök ve gövdelerinin mutlaka başlamış olduğunu gösterir. Bu anlamsal farklılığı belirgin hâle getiren unsur da bulunma hâli ekinin varlığıdır. Ancak zaman bildirme işlevi bakımından aralarında belirgin bir fark yoktur (Ergin, 1993: 281).

{-moqda} eki, şimdiki zaman kipi olarak 14. yüzyılda Osmanlı ve Azerbaycan coğrafyasında kullanılmaya başlanmıştır. Çağatay sahasında bu ek kullanılmış ve devam eden bir hareketi karşılama görevi üstlenmiştir (Eckmann, 1988: 134).

Özbek Türkçesinde bu ek kullanılmaya devam etmektedir. Özbek Türkçesinde II. tip şimdiki zaman çekim tablosu şu şekildedir:

Tablo 9: Özbek Türkçesi II.Tip Şimdiki Zaman Çekimi

Teklik I. Kişi Çekimi	o'qi-moqda-man
Teklik II. Kişi Çekimi	o'qi-moqda-san
Teklik III. Kişi Çekimi	o'qi-moqda
Çokluk I. Kişi Çekimi	o'qi-moqda-miz

Tablo 9: (Devamı)

Çokluk II. Kişi Çekimi	o'qi-moqda-siz
Çokluk III. Kişi Çekimi	o'qi-moqda- (lar)

Kaynak: Yıldırım, 2020: 166.

Aripov'un seçilen şiirlerinde yer alan örnekler şunlardır:

Teklik I. Kişi Çekimi: -moqda-man

Yuzlab shoir yotgan qabriston aro / Ko'm-moqda-man men ham qalbmni. “Yüzlerce şairin yattığı kabristan içinde / Gömmekteyim ben de kalbimi.” (9 / 1-2).

Teklik II. Kişi Çekimi: -moqda-san

Qayga ket-moqda-san bunchalar shoshib? / Orom istaysanmi ko'kda ovora? “Nereye gitmekte sin bu kadar şaşır? / Rahat isteyecek misin gökte avare?” (35 / 37-38). *Balki farzandingni ko'ksingga bosib / Yig'lab ket-moqda-san, ona sayyora...* “Belki evladını göğsüne basıp / Ağlamaktasın, ana gezegen...” (35 / 39-40).

Teklik III. Kişi Çekimi: -moqda

Uyg'onish yellari es-moqda takror, / Tabarruk ajdodlar ruhi senga yor “Uyanış yelleri esmekte tekrar, / Mübarek ecdatların ruhu sana yâr” (104 / 9-10). *Sharaflab taqdirning iltifotini / Mujdalar kel-moqda ovuldan, kentdan.* “Şerefendirip kaderin iltifatını / Müjdeler kelmekte köyden, şehirden.” (144 / 13-14).

Çokluk I. Kişi Çekimi: moqda-miz

Yangi yil sha'niga ayt-moqda-miz so'z, / Balki o'tib ketar bir zum bu farah. “Yeni yılın şanına söylemekteyiz söz, / Belki geçip gider bir zaman bu ferah.” (86 / 17-18).

Çokluk II. Kişi Çekimi: -moqda-siz

Nazaringiz tushar avval zebi-ziynat dasturxonga, / Hanuz ta'zim qil-moqda-siz mol-dunyosi bor insonga. “Bakarsınız önce süs ve ziynet sofrasına, / Şimdi saygı göstermekte siniz malı çok insana.” (116 / 19-20).

Çokluk III. Kişi Çekimi: moqda- (lar)

İncelenen şiirlerde örnek tespit edilememiştir.

Bunun yanında II. tip şimdiki zaman ekinin olumsuz şekline seçilen şiirlerde rastlanılmamıştır.

2.2.1.3.3. Üçüncü Tip Şimdiki Zaman Kipi: {Fiil + (i)b +tur- , o'tir- , yur- , yot-}

tur-, *o'tir-*, *yot-*, *yur-* fiillerinin yardımcı fiil olarak kullanıldığı birleşik fiil çekimleriyle de Özbek Türkçesinde şimdiki zaman karşılanır. Yardımcı fiiller, ana fiile *-(i)b* zarf-fiil eki yardımıyla bağlanır (Yıldırım, 2020: 167).

Tablo 10: Özbek Türkçesi III. Tip Şimdiki Zaman Çekimi

Teklik I. Kişi Çekimi	yozib o'tir-ib-man
Teklik II. Kişi Çekimi	yozib o'tir-ib-san
Teklik III. Kişi Çekimi	yozib o'tir-ib-di
Çokluk I. Kişi Çekimi	yozib o'tir-ib-miz
Çokluk II. Kişi Çekimi	yozib o'tir-ib-siz
Çokluk III. Kişi Çekimi	yozib o'tir-ib-di-lar

Kaynak: Öztürk, 1997: 139.

Aripov'un seçilen şiirlerinde sadece III. teklik kişi çekimine ait örnekler tespit edilmiştir:

Bilaman, ortimdan kimdir o'qrayib, / Qara-b o'tir-ibdi xuddi shu zamon. “Bilirim, arımdan kimdir gazapla, / Bakıyor tıpkı o zaman.” (14 / 249-250). *Mana, gulga cho'm-ib yot-ibdi Bayron, / Faxrlanib lordligi uchun.* “İşte, güle çömelmiş Byron, / Övünüp lordluğu için.” (9 / 5-6). *Osmonda bir O'zbek uch-ib yur-ibdi, / Fazogir Solijon, gapning sirasi.* “Gökte bir Özbek uçmakta, / Astronot Salican, sözün aslı.” (142 / 1-2). *Nozlan-ib tur-ibdi Yevropa guli, / Jeneva O'zbekcha gapirmoqdadir.* “Nazlanmakta Avrupa gülü, / Cenevre Özbekçe konuşmaktadır.” (187 / 11-12).

2.2.1.3.4. Dördüncü Tip Şimdiki Zaman Kipi: {-yotir}

Fonksiyon olarak diğer şimdiki zaman eklerinden farklı olmayan bu ek, daha çok bilimsel eserlerde kullanılır. Ek, devam etmekte olan bir hareketi ve bir hareketin yakın geleceğe uzanabileceğini ifade eder (Öztürk, 1997: 143).

Aripov'un incelenen şiirlerinde bu şimdiki zaman ekine dair tek bir örnek vardır:

Meni chorla-yotir oliy bir jamol / Bilmasman, oh, unga qachon yeturman. “Beni çağırır yüce bir cema / Ah, bilmem, ona ne zaman yetişirim?” (33 / 31-32).

2.2.1.4. Geniş Zaman Kipi (Hozirgi kelasi zamon / Kelasi zamon gumon fe’li) {-r, -ar, -ur}

Geniş zaman kipi, geçmişten geleceğe doğru uzanan eylemleri kapsar. Kipte genel anlamda her zamanı içine alan bir süreklilik bulunur. Bu yüzden sık sık yapılması mümkün olan alışkanlıkları ve her zamanı süreklilik bağlamında kapsayan oluş, kılış ve hareketler bu kiple anlatılır (Korkmaz 2014: 569).

Zaman biçimlerinin bir kısmı, şimdiki zaman, gelecek zaman gibi anlamları kapsadığı gibi bazen yürütülmesi herhangi bir dilbilgisel zamanla sınırlı olmayan eylemi ifade eden genel bir zamanı ifade etmeye yarar. Bu tür çekimlere genellikle “şimdiki - gelecek zaman” adı verilir (Abdurrahmonov ve Şükürov, 1973: 117).

Özbek Türkçesinde çoğunlukla {-r, ar,} bazen de {-ur} eklerine kişi eklerinin gelmesiyle geniş zaman kipi oluşturulur. Ek, ünlüyle başlayan fiillere doğrudan; ünsüzle başlayan fiillere kaynaştırma ünsüzü yardımıyla gelir. (Öztürk, 1997: 143).

Tablo 11: Özbek Türkçesi Geniş Zaman Çekimi

Teklik I. Kişi Çekimi	yoz-ar-man / ishla-r-man
Teklik II. Kişi Çekimi	yoz-ar-san / ishla-r-san
Teklik III. Kişi Çekimi	yoz-ar / ishla-r
Çokluk I. Kişi Çekimi	yoz-ar-miz / ishla-r-miz
Çokluk II. Kişi Çekimi	yoz-ar-siz / ishla-r-siz
Çokluk III. Kişi Çekimi	yoz-ar- (lar) / ish-la-r- (lar)

Kaynak: Öztürk, 1997: 144-145.

Aripov’un seçilen şiirlerinde geniş zaman kipiyle oluşturulan fiil çekiminden bazı örnekler şu şekilde gösterilebilir:

Teklik I. Kişi Çekimi: -r-man / -ar-man

Kuyla-r-man xotirang balki vaqt yetib, / Bir umr o’rtanur lekin tanda jon. “Terennüm ederim hatıranı belki zaman geçip, / Bir ömür acı çeker lakin tende can.” (23 / 77-78). *Oh, lekin ko’ksimda yongan shu yurak / Bir kun tosh qotmasa deya qo’rq-ar-man.* “Ah, lakin göğsümde yanan şu yürek / Bir gün taş kesilmese diye korkarım.” (53 / 35-36).

Teklik II. Kişi Çekimi: -r-san / -ar-san

*Sen ketarsan balki yiroqqa, / Farg'onada balki, **balqa-r-san**. "Sen gidersin belki uzaklara, / Fergana'da belki ışıldarsın." (38 / 121-122). O'zbeku Totor, Qozoq, Boshqird bo'lib, / **Ko'rin-ar-san** menga goh turlik To'qay. "Özbek ve Tatar, Kazak, Başkurt olup, / Görünürsün bazen başka türlü Çalılık." (92 / 5-6).*

Teklik III. Kişi Çekimi: -r / -ar

*O'zbek deb **ajrat-ar** Afg'onga borsam, / Menga kelgindi deb qaraydi Arab. "Özbek diye ayırır Afgan'a varsam, / Bana yabancı diye bakar Arap." (115 / 5-6). Tengsiz mehr bilan **balqa-r** ko'ngillar, / Vataning bundan ham bo'lar charag'on. "Sonsuz sevgiyle parlar gönüller, / Vatanın bundan da olur parıltılı." (192 / 7-8).*

Çokluk I. Kişi Çekimi: -r-miz / -ar-miz

*Biz ham bir kun o'**t-ar-miz** bu dunyoi qadimdan, / Bizning ham qalbimizda ketgusi balki armon. "Geçeriz bir gün biz de bu eski dünyadan, / Bizim de kalbimizden belki gidecek ukde." (39 / 101-102).*

Çokluk II. Kişi Çekimi: -r-siz / -ar-siz

*Bizning ruhimizni olis yulduzday / Xayol osmonida **ilg'a-r-siz** arang. "Bizim ruhumuzu uzak yıldız gibi / Hayal göğünde sezmişsiniz güç bela." (19 / 21-22). Uzun sochingizga bir kun oq tushar / Sezmay ham **qol-ar-siz** umr o'tganin "Bir gün uzun saçınıza ak düşer / Sezmeden de kalırsınız ömrün geçtiğini" (71 / 25-26).*

Çokluk III. Kişi Çekimi: -r- (lar) / -ar- (lar)

*Ba'zan yomon ot qolur yaxshi odamdan hatto, / Qay bir yovuz kimsani yaxshi **de-r-lar** erta kun. "Bazen kötü ad kalır iyi insandan hatta, / Hangi kötü bir kimseye iyi derler yarınki gün." (32 / 5-6). **Kuzat-ar-lar** meni ham so'ng / Senga tomon, sen tomon. "Gözetirler beni hem sonra / Sana doğru, sana doğru." (23 / 107-108).*

2.2.1.4.1. Geniş Zaman Kipinin Olumsuz Biçimi

Geniş zaman kipinin olumsuz biçimi Göktürk ve Uygur metinlerinde [-z] biçiminde görülür (Tekin, 2000: 188; Gabain, 2003: 78). Bu olumsuz çekim Karahanlı döneminde sürmüş olsa da [-s] ekinin varlığı da görülmeye başlanmıştır (Hacıeminoğlu, 2008: 182). [-s] eki bu dönemden itibaren

Doğu Türkçesi metinlerinde daha sıklıkla karşımıza çıkmış olup Harezmi, Altın-Orda ve Kıpçak dönemlerinde kullanımı oldukça yaygınlaşmıştır (Ata, 2014: 90). Özbek Türkçesi metinlerinde bu kipin olumsuz şeklinde [-s] şekliyle kullanılır:

Tablo 12: Özbek Türkçesi Geniş Zaman Olumsuz Çekimi

Teklik I. Kişi Çekimi	o‘qi-mas-man
Teklik II. Kişi Çekimi	o‘qi-mas-san
Teklik III. Kişi Çekimi	o‘qi-mas
Çokluk I. Kişi Çekimi	o‘qi-mas-miz
Çokluk II. Kişi Çekimi	o‘qi-mas-siz
Çokluk III. Kişi Çekimi	o‘qi-mas- (lar)

Kaynak: Yıldırım, 2000: 187.

Aripov’un seçilen şiirlerinde geniş zamanın olumsuz şekliyle ilgili örnekler şunlardır:

Teklik I. Kişi Çekimi: -mas-man

Men ko ‘kka termulib kut-mas-man madad, / Do ‘st izlab har yonda kez-mas-man sarson. “Ben bakıp göğe beklemem medet, / Her yanda dost arayıp gezmem sersem.” (96 / 21-22). *Men-ku, o‘yla-mas-man o ‘zimni bukun, / Har qalay, el bilan o ‘lmagan jonman.* “Ben ki, düşünmem kendimi bugün, / Her nasılsa, halkla ölmemiş canım.” (144 / 9-10).

Teklik II. Kişi Çekimi: -mas-san

Xayol oti bilan kevgil har yonni, / Top-mas-san bundayin xushbaxt bir onni. “Hayal atıyla gez her tarafı, / Bulamazsın böyle hoş sohbet bir anı.” (74 / 1-2). *Men senday mezbbonni topmog ‘im gumon, / Sen ham topol-mas-san menday mehmonni.* “Benim senin gibi ev sahibi bulmam şüpheli, / Sen de bulamazsın benim gibi misafir.” (74 / 31-32).

Teklik III. Kişi Çekimi: -mas

Vatanni Ona deb bekor aytil-mas, / Ona buyurganda yo ‘ldan qaytil-mas. “Vatana Anne diye boşuna söylenmez, / Anne emrettiğinde yoldan dönülmez.” (152 / 11-12). *Musofir o ‘zi kim? To mavjud jahon / Bu lashkar hech qachon kamay-mas, to ‘l-mas.* “Misafirin kendisi kim? Bütün cihan / Bu asker hiçbir zaman azalmaz, artmaz.” (170 / 1-2).

Çokluk I. Kişi Çekimi: -mas-miz

Aripov’un seçilen şiirlerinde bu çekimin örneği yoktur.

Çokluk II. Kişi Çekimi: -mas-siz

Meni eshit-mas-siz ehtimol hech ham, / Biroq, yetkazadi xufyolaringiz. “Beni işitmişsiniz belki hiç, / Fakat ulaştı sırlarınız.” (172 / 3-4).

Çokluk III. Kişi Çekimi: -mas- (lar)

Lekin faqat oyoq bilan chiq-mas-lar toqqa, / Arqon kerak, cho'kich kerak, kerak ulov-ot. “Fakat sadece ayakla çıkmazlar dağa, / İp gerek, çekiç gerek, gerek binek atı.” (27 / 9-10).

2.2.1.5. Gelecek Zaman Kipi (Kelasi Zamon)

Gelecek zaman kipi, henüz gerçekleşmemiş fakat konuşulan zamandan sonra gerçekleşeceğini ifade eden kiptir (Korkmaz, 2014: 558). Gelecek zaman; bir oluşu, kılışı ve hareketi içinde bulunan zamandan ilerideki bir zamana gönderme yaptığı için kesinliği tartışmalıdır. Bu kip, gelecekte mutlaka gerçekleşecek fiilleri bildirirse de (Ergin, 2013: 52)⁶ gelecek zaman aslında bir olasılığı ya da bir temenniyi karşılamaktadır. Yukarıda bahsedilen nedenden dolayı Türk dilinin tarihî seyri içerisinde gelecek zaman ekleri, gelecekte gerçekleşecek yapıları göstermesinin yanında emir, istek, gereklilik kiplerini de karşılamışlardır.

Aripov’un seçilen şiirlerine bakıldığında dört farklı gelecek zaman kipinin olduğu görülür:

a. {-a} / {-y}; b. {-ajak}; c. {-gu + iyelik ekleri}, d. {-moqchi}.

2.2.1.5.1. I. Tip Gelecek Zaman Kipi: {-a, -y}

Özbek Türkçesinde en çok kullanılan gelecek zaman kipi. Ünlüyle biten fiillere -y-, ünsüzle biten fiillere -a- ekinin getirilmesiyle yapılır. Bu zaman eklerinin üzerine kişi ekleri getirilir (Öztürk, 1997: 152).

Kipin en önemli özelliği, Türkiye Türkçesindeki şimdiki, gelecek ve geniş zaman kiplerini karşılıyor olmasıdır. Bu kip ekinin bulunduğu çekimli fiilin hangi zamanı ifade ettiği sadece cümleye bakılarak anlaşılabilir (Yıldırım, 2020: 174).

⁶ Ergin, geniş ve şimdiki zamanın da aslında gelecek zaman kipini karşıladığını ancak bu eklerin tam manasıyla gelecek zamanı karşılamadığını ifade eder. Ergin’e göre geniş zaman eklerinin bildirdiği gelecek zaman daha çok ihtimal anlamı taşıyan bir gelecek zamandır. Şimdiki zaman eklerinin bildirdiği gelecek zamansa daha yakın zamanda olması muhtemel yapıları karşılar. Sonuç olarak ihtimal değil, kesinlik taşıyan şimdiki zamandan sonraki tüm zamanı kapsayan sadece gelecek zaman ekleridir (Ergin, 2013: 302).

Tablo 13: Özbek Türkçesi I. Tip Gelecek Zaman Çekimi

Teklik I. Kişi Çekimi	eshit-a-man / yasha- y- man
Teklik II. Kişi Çekimi	eshit-a-san / yasha-y-san
Teklik III. Kişi Çekimi	eshit-a-di / yasha-y-di
Çokluk I. Kişi Çekimi	eshit-a-miz / yasha-y-miz
Çokluk II. Kişi Çekimi	eshit-a-siz / yasha-y-siz
Çokluk III. Kişi Çekimi	eshit-a-di (lar) / yasha-y-di (lar)

Kaynak: Yıldırım, 2020: 174.

Abdulla Aripov'un incelenen şiirlerindeki örneklerin bir kısmı şu şekilde gösterilebilir:

Teklik I. Kişi Çekimi: -a-man / -y-man

Goho qay birovni qizishgani dam, / Sipqor-a-man deydi ummonlarni ham. “Bazen birileri öfkelenildiği an, / Hızlıca içeceğim der denizleri de.” (135 / 17-18). *Men yaxshi anglayman, moziy ne demak, / Tarixda har kimning bor o‘z zamoni.* “Ben iyice anlarım, mazi ne demek, / Tarihte her kimin var az zamanı.” (52 / 17-18).

Teklik II. Kişi Çekimi: -a-san / -y-san

Taxtga talpin-a-san g‘azabga to‘lib, / Chiqarmoq bo‘lasan olamshumul chang. “Tahta uzanacaksın gazapla dolup, / Çıkarırsın cihanşümül toz.” (121 / 1-2).

Teklik III. Kişi Çekimi: -a-di / -y-di

Kimdir maqtan-a-di san‘ati bilan, / Birov ilmu fanga rag‘bati bilan. “Kimi övünür sanatıyla, / Diğeri ilim ve fenne rağbetiyle.” (143 / 1-2). *Ahli Kesh maqtansa arzi-y-di – Temur / Jahonni zabt etdi sarvati bilan.* “Keş halkı övünse degecek – Timur / Cihanı fethetti servetiyle.” (143 / 11-12).

Çokluk I. Kişi Çekimi: -a-miz / -y-miz

Yana zahmat chekar elda yosh – qari, / Yana talpin-a-miz manzillar sari. “Yine zahmet çeker memlekette genç, yaşlı, / Yine uzanacağız menzillere doğru.” (77 / 17-18). *G‘oyat qadrla-y-miz, zamon o‘g‘loni- / Zokirjon Mashrabning matonat, sabrin.* “Oldukça kıymet veririz, zamane evladı - / Zakircan Meşrep’in metanet, sabrını. (217 / 5-6).

Çokluk II. Kişi Çekimi: -a-siz / -y-siz

Bilma-y-siz, yelkangiz osha shoduman, / Kuzatib turganin Muzahhib, Behzod. “Bilmezsiniz, omzumuzun üstünde şaduman, / Gözetip durduğunu Muzahhib, Behzad.” (71 / 11-12).

Çokluk III. Kişi Çekimi: a-di (lar) / -y-di (lar)

Erkin bo'l-a-dilar samoda qushlar, / Erkin bo'l-a-dilar uyquda tushlar. "Hür olurlar gökte kuşlar, / Özgür olurlar uykuda düşler." (184 / 1-2). *Bolaga o'xshaydi, de-y-dilar xalqni, / Bu gapni aytaganlar, ehtimol haqdir.* "Çocuğa benzer, derler halkı, / Bu sözü diyenler, muhtemel haktır." (105 / 1-2).

Bu kip ekinin olumsuz biçimi fiil tabanına getirilen {-ma} eki ile yapılır (Yıldırım: 2020, 178):

Achinma-y-man, sizga, o'ylarim, / Achinma-y-man, sizga, uzun tun. "Acımayacağım, size, düşüncelerim, / Acımayacağım, size, uzun gece." (1 / 13-14). *Qozonning ichida otashin tafti bor, / Olovning o'zini ko'rma-y-san biroq.* "Kazanın içinde ateşin ısı var, / Alevin kendisini göremezsiz fakat." (146 / 3-4).

2.2.1.5.2. II. Tip Gelecek Zaman Kipi: {-ajak}

Özbek edebî dilini oluşturan ağızlarda görülmeyip Türkmen Türkçesi etkisinde kalan Özbek ağızlarında tespit edilen bu ekin, 1920'li yıllarda yapılan bir konferansta alınan bir kararla gelecek zaman kipi olarak kullanılması uygun görülmüştür. Şu an sanatsal ve bilimsel metinlerde rastlansa da Özbek diline has bir ek değildir (Öztürk, 1997: 161).

Tablo 14: Özbek Türkçesi II. Tip Gelecek Zaman Çekimi

Teklik I. Kişi Çekimi	yoz-ajak-man
Teklik II. Kişi Çekimi	yoz-ajak-san
Teklik III. Kişi Çekimi	yoz-ajak
Çokluk I. Kişi Çekimi	yoz-ajak-miz
Çokluk II. Kişi Çekimi	yoz-ajak-siz
Çokluk III. Kişi Çekimi	yoz-ajak ~ yoz-ajak-lar

Kaynak: Öztürk, 1997: 162.

Teklik I. Kişi Çekimi: -ajak-man

Endi sen chorlasang, toki tanda jon, / Labbay de-y-ajak-man, Vatan, onajon. "Şimdi sen davet edersen, tende can, / Emret diyeceğim, Vatan, anneciğim." (48 / 11-12).

Teklik II. Kişi Çekimi: -ajak-san

Balki Habib Abdulla bo'lib, / Sahrolarda och-ajak-san kon. "Belki Habib Abdullah olup, / Sahralarda açacaksın ocak." (38 / 127-128).

Teklik III. Kişi Çekimi: -ajak

O 'ychan ko 'zingizda ne g 'am bor edi, / Kel-ajak-midi yo moziyning shoni? “Dalgın gözünüzde ne gam vardı, / Gelecek miydi geçmişin şanı?” (117 / 17-18).

Çokluk I. Şahıs Çekimi: -ajak-miz

Umuman aytganda O 'zbekistonda, / Senga bo 'l-ajak-miz ko 'zu qosh, inim. “Genellikle söylendiğinde Özbekistan’da, / Sana olacağız kaş ve göz, kardeşim.” (119 / 19-20).

Çokluk II. Şahıs Çekimi: -ajak-siz

İncelenen şiirlerde bu kipin çekimi tespit edilememiştir.

Çokluk III. Şahıs Çekimi: -ajak ~ -ajak-lar

Aripov’un seçilen şiirlerinde bu kipin çekimine rastlanılmamıştır.

Bu kip ekinin olumsuz biçimi fiil tabanına getirilen {-ma} eki ile yapılır ancak seçilen şiirlerde bu kullanıma rastlanılmamıştır.

2.2.1.5.3. III. Tip Gelecek Zaman Kipi: {-gu + iyelik ekleri}

Az kullanılan bu yapı, -gu gelecek zaman ekiyle iyelik eklerinin kalıplaşmasıyla oluşmuştur. Genellikle üçüncü kişi çekiminde örnekleri daha fazladır (Öztürk, 1997: 164).

Tablo 15: Özbek Türkçesi III. Tip Gelecek Zaman Çekimi

Teklik I. Kişi Çekimi	kel-gu-m (dir)
Teklik II. Kişi Çekimi	kel-gu-ng (dir)
Teklik III. Kişi Çekimi	kel-gu-si (dir) ~ kelgusi bardır
Çokluk I. Kişi Çekimi	kel-gu-miz (dir)
Çokluk II. Kişi Çekimi	kel-gu-ngiz (dir)
Çokluk III. Kişi Çekimi	kel-gu-lari (dir)

Kaynak: Öztürk, 1997: 162.

Aripov’un incelenen şiirlerinde yalnız teklik 3. kişi çekim örnekleri mevcuttur:

Teklik III. Kişi Çekimi: -gusi (dir)

*U hali namingni ko 'ksiga joylab, / Samolar qo 'ynida **urgusidir** barq.* “O şimdi namını göğsüne koyup, / Göklerin koynunda saçacaktır ışık.” (72 / 9-10).

2.2.2. Tasarlama Kipleri

Tasarlama kipleri, fiillerin gerçekleşmesini; istek, emir, şart ve gereklilik kavramları içerisinde gösteren yapılardır. Tasarlama kiplerinde, bildirme kiplerinde olduğu gibi bir oluş, kılış yoktur. Zamansal anlamlar taşımamakla birlikte zamansal anlamdan tamamen yoksun değildir. Çünkü bir kişiye ait istek, emir, gereklilik ifade edilirken şimdiki zaman ve gelecek zaman anlamları taşıyabilmektedirler (Korkmaz, 2014: 576-577).

2.2.2.1. Emir Kipi (Buyruq Mayli)

Bu kip, yapılması istenen işin, kesinliğe bağlanarak emir biçiminde yapılmasını ister (Korkmaz, 2014: 591). Emir kipinin çekimi, diğer kip çekimlerinden farklı olarak ayrı ayrı ekleri kullanılarak yapılmaktadır. Bu kip, bünyesinde aynı zamanda kişileri de barındırdığı için ayrıca kişi ekleri almaz (Ergin, 2013: 304).

Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Özbek Türkçesinde de emir kipinin çekimi, her kişi çekiminde ayrı bir ekle yapılır. Örnek tabloda bu durum gösterilmiştir:

Tablo 16: Özbek Türkçesi Emir Kipi Çekimi

Teklik I. Kişi Çekimi	yoz-ay (in)
Teklik II. Kişi Çekimi	yoz- (gin)
Teklik III. Kişi Çekimi	yoz-sin
Çokluk I. Kişi Çekimi	yoz-aylik
Çokluk II. Kişi Çekimi	yoz-ing ~ yoz-ingiz (lar)
Çokluk III. Kişi Çekimi	yoz-sin (lar)

Kaynak: Yıldırım, 2020: 191.

Abdulla Aripov'un incelenen şiirlerinde emir kipi çekimi örnekleri şu şekildedir:

Teklik I. Kişi Çekimi: -ay (in)

*Payti keldi, bir gapimni endi **ayt-ayin**, / Beti qursin, bu joylarga kela ko 'rma, bolam.* “Zamanı geldi, bir sözümü şimdi söyleyeyim, / Yüzü kurusun, buralara gelme, çocuğum.” (108 / 1-2). *Sizga*

shoirona bitta so'z **ayt-ay**: / Fahm eting yumaloq – yapalog'ini. "Size şairane bir söz diyeyim: / Kavrayın yuvarlağını, düzünü." (172 / 37-38).

Teklik II. Kişi Çekimi: - (gin)

Mayliga bir daqiqa / **Unut-gin** turfa kekni. "Olsun bir dakika / Unut türlü kini." (88 / 59-60).
Gapimni **tingla-gin**, ey, o'g'lon, / Ko'p ko'hna jahondir bu jahon "Sözümü dinle, ey, oğul, / Çok eski âlemdir bu cihan." (99 / 57-58).

Teklik III. Kişi Çekimi: -sin

Mayli kaftlaringdan uchgan o'sha qush / Kelin libosiga **aylan-sin** harir. "Peki avuçlarından uçan bu kuş / Gelin elbisesine dönüşsün ipek." (112 / 17-18). Nasib etmish bu kunlar, **taral-sin** yangroq unlar, / Do'stlar bilar yonma-yon qutlaylik bu ayyomni. "Nasip etmiş bu günler, yayılsın çınlayan sesler, / Dostlar bilir yan yana bekleyelim bu günleri." (114 / 17-18).

Çokluk I. Kişi Çekimi: -aylik

Yurgil, dalalarga **ket-aylik**, do'stim, / Diqqinafas uyda yetmoq paytimas. "Yürü, tarlalara gidelim, dostum, / Boğucu evde sıkılmanın zamanı değil." (12 / 1-2). O'zbekiston – yagona Vatan uchun **yash-aylik**, / Vatan ichra bu go'zal chaman uchun **yash-aylik**. "Özbekistan – yegâne Vatan için yaşayalım, / Vatan içinde bu güzel çimen için yaşayalım." (160 / 17-18).

Çokluk II. Kişi Çekimi: -ing ~ -ingiz (lar)

Ayt-ing, ne **topdi-ngiz** Siz kezib dunyo, / Hanuz boqisharlar sho'rishga to'lib. "Söyleyin, Siz ne buldunuz kezip dünyayı, / Şimdi bakışlırlar azapla dolup." (81 / 27-28). Qushlarim, siz bizni tark etmang minba'd. / Tag'in **ochil-ingiz** bizning ey, gullar. "Kuşlarım, siz bizi terk etmeyin bundan böyle. / Tekrar açılınz bizim ey, güller." (100 / 11-12).

Çokluk III. Kişi Çekimi: -sin (lar)

Yo'q, rangpar bo'masin hech kim ham, yo'q, yo'q! / Singillar polvonday **yur-sinlar** bardam. "Hayır, solgun görünmesin hiç kimse de, hayır, hayır!" / Kız kardeşler pehlivan gibi yürüsünler kuvvetli." (14 / 157-158).

Emir kipinin olumsuz fiil tabanına getirilen {-ma} ekiyle yapılır:

Bilmasdan birovni ranjit-ma, bolam, / Bilmasdan birovni maqta-ma-gin ham. “Bilmeden birini incitme, çocuğum, / Bilmeden birini medhetme de.” (146 / 5-6). *Ayt-ma-sinlar g’animlar, kimlargadir zor bu yurt, / Buyuk Sohibqironi, Alisheri bor bu yurt.* “Söylemesin hasımlar, kimlere muhtaç bu yurt, / Büyük Sâhipkıranı, Ali Şîr’i var bu yurdun.” (160 / 7-8).

2.2.2.2. Şart Kipi (Shart Mayli)

Şart kipi, bir oluşun ve kılışın şarta, dileğe, isteğe, niyete bağlandığı bir tasarlama kipi olarak karşımıza çıkar. Öteki tasarlama kiplerinden temel farkı, cümledeki temel yargının bir şarta bağlandığı yan cümle olarak görev yapmasıdır. Yargı bildirmediği için ana cümle zarfı durumunda olduğu kabul edilen görüştür (Korkmaz, 2014: 600).

Ergin, {-sa} ekinin şart görevini taşımasına rağmen bazen istek anlamını taşıyabileceğini ifade eder. Bu durumda ana cümle içerisinde yer alabilir: “*Yarın bari hava güzel olsa!*” (Ergin, 2013: 310).

Diğer yaşayan Türk lehçelerinde olduğu gibi Özbek Türkçesinde bu kipin çekimi [-sa] eki ile karşılanır. Bu kipin çekiminde şahıs eki olarak iyelik kökenli şahıs ekleri kullanılır. Şart kipi alan fiil, bir iş ya da hareketin gerçekleşmesi için daha önce yapılması şart olan işi ya da hareketi belirtir (Yıldırım, 1997: 198).

Tablo 17: Özbek Türkçesi Şart Kipi Çekimi

Teklik I. Kişi Çekimi	ko‘r-sa-m
Teklik II. Kişi Çekimi	ko‘r-sa-ng
Teklik III. Kişi Çekimi	ko‘r-sa
Çokluk I. Kişi Çekimi	ko‘r-sa-k
Çokluk II. Kişi Çekimi	ko‘r-sa-ngiz
Çokluk III. Kişi Çekimi	ko‘r-sa- (lar)

Kaynak: Yıldırım, 2020: 198.

Aripov’un incelenen şiirlerinde şart kipi çekimi örnekleri şunlardır:

Teklik I. Kişi Çekimi: -sa-m

Rost ayt-sa-m, o‘zingsan eng avval daho, / Sen hayot ganjida durri bebaho. “Hakikati söylesem, kendinsin en evvel deha, / Sen hayat hazinesinde kıymetli inci.” (47 / 13-14). *O‘zbek deb ajratar Afg‘onga bor-sa-m, / Menga kelgindi deb qaraydi Arab.* “Özbek diye ayırır Afgan’a varsam, / Bana yabancı diye bakar Arap.” (115 / 5-6).

Teklik II. Kişi Çekimi: -sa-ng

*Gina qilish endi bas, gapni har yoqqa **bur-sa-ng**, / Xilma – xil kuduratlar chiqa berar qatma – qat.* “Sitem etmek şimdi kâfi, sözü her yana çevirsen, / Çeşit çeşit kudretler çıkıverir kat kat.” (39 / 57-58). ***Sana-sa-ng** hodisot mo’l / O’zbekning tarixida* “Saysan hadiseler çok / Özbek’in tarihinde.” (88 / 33-34).

Teklik III. Kişi Çekimi: -sa

*Gar inson boshida **aylantir-sa** tosh, / Iloj yo’q insonga bardoshdan bo’lak.* “Eğer insan başında döndürse taş, / İlaç yok insana sabırdan başka” (19 / 34-35). *Nahot oxiratga yuz **bur-sa** jahon, / Nahot karomatlar haq **chiq-sa**, nahot.* “Ahirete yüz çevirse cihan, / Kerametler mi doğru çıksa?” (85 / 11-12).

Çokluk I. Kişi Çekimi: -sa-k

*Shukronalar **ayt-sak** ozdir, bu in’om uchun, / Sharaflaylik omad degan dahoning kuchin.* “Şükürler etsek azdır, bu ihsan için, / Şereflendirelim baht denen dehanın gücünü.” (154 / 13-14). *Mangulik anglanar Navoiy **de-sa-k**, / Navoiyning o’zi Abadiyattir.* “Ebedilik anlaşılır Nevâî desek, / Nevâî’nin kendisi Sonsuzluktur.” (158 / 3-4).

Çokluk II. Kişi Çekimi: -sa-ngiz

*Yer osti tinch tursin **de-sa-ngiz** agar, / Sizlar yer ustida so’ylamang yolg’on!* “Yerin altı sağlam dursun deseniz eğer, / Sizler de yer üstünde söylemeyin yalan!” (19 / 111-112). *Men shoirman, / **Ista-sa-ngiz** shu* “Ben şairim, / İsteseniz bu...” (25 / 1-2).

Çokluk III. Kişi Çekimi: -sa- (lar)

*Ilojin **top-sa-lar** har qanday onda / El – yurtni chalg’itib qo’yarlar oson.* “Dermanını bulsalar her nasıl / Halkı, yurdu oyalarlar kolayca.” (124 / 25-26). *Kim deb atash kerak nomingni o’zi? / Musofir **de-sa-lar** to’g’ridir ko’proq.* “Kim diye adlandırmak gerek isminin kendisini? / Misafir deseler doğrudur daha çok.” (170 / 35-36).

Özbek Türkçesinde Şart kipinin olumsuzu fiil tabanına getirilen {-ma} ekiyle yapılır:

***Tashlan-ma-sa** dili g’ashlanar edi, / Ular puchak jonlar, ahli bedodlar.* “Atılmasa gönlü daralırdı, / Onlar boş gönüller, bidat ehilleri.” (70 / 3-4). *Sen ham musofirsan, misli yolg’iz ot, /*

Uyurga **kir-ma-sang** – tashlandik bo 'lsang. “Sen hem misafirsin, tıpkı yalnız at, / Sürüye girmesen – atılsan.” (170 / 29-30).

2.2.2.3. Gereklilik Kipi (Keraklilik Mayli)

Gereklilik kipi, tasarlanmış olan hareketin gerekliliğini ifade eder (Ergin, 2013: 312). Bu kip, bir oluşun, kılışın tasarlanmakta olan bir hareketin yapılması gerekliliğini ifade eder (Korkmaz, 2013: 63).

Özbek Türkçesinde gereklilik kipi çoğunlukla *kerak* kelimesi ile fiil köküne (*i*)sh mastar eki ve mastar ekine iyelik eklerinin getirilmesi ile kurulmaktadır. Az da olsa *kerak* kelimesi yerine *lozim* veya *zorur* kelimeleri kullanılarak gereklilik kipi yapılır (Yıldırım, 2020: 199).

Tablo 18: Özbek Türkçesi Gereklilik Kipi Çekimi

Teklik 1. Kişi Çekimi	ishlashim kerak / ishlashim lozim
Teklik II. Kişi Çekimi	ishlashing kerak / ishlasing lozim
Teklik III. Kişi Çekimi	ishlasi kerak / ishlashi lozim
Çokluk I. Kişi Çekimi	ishlashimiz kerak / ishlashimiz lozim
Çokluk II. Kişi Çekimi	ishlashingiz kerak / ishlashimiz lozim
Çokluk III. Kişi Çekimi	ishlashlari kerak / ishlashlari lozim

Kaynak: Yıldırım, 2020: 199.

Aripov'un seçilen şiirlerinde gereklilik kipi çekimi *kerak* kelimesi sadece teklik 1. ve 3. Şahıs çekimlerinde tespit edilmiştir. *lozim* ve *zarur* kelimeleriyle gereklilik kipi kurulan örnekler tespit edilememiştir:

Hali qancha tunlarni yana / O'tkaz-ish-im kerak uyqusiz... “Hâlâ nice geceleri yine / Geçirmem gerek uykusuz...” (1 / 11-12). *Yechilmog'-i kerak lekin bu jumboq, / Shuni talab qilar qonun, qoida.* “Açılması gerek ama bu sorun, / Şunu talep eder kanun, kaide.” (206 / 11-12).

Özbek Türkçesinde gereklilik kipinin olumsuz çekimini yapmak için *-maslik* eki kullanılmaktadır (Yıldırım, 2020: 201). Ancak Abdulla Aripov'un incelenen şiirlerinde gereklilik kipinin olumsuz şekline rastlanmamıştır.

2.2.2.4. İstek Kipi (İstak Mayli)

İstek kipi, yapılacak bir işe niyetlenildiğini, o işin yapılmasının istendiğini veya o işe niyet edildiğini ifade eden bir tasarlama kipidir (Korkmaz, 2014: 577). İstek temelinde bir tasarlama ifade edip dilek bildirir (Ergin, 2003: 310).

Özbek Türkçesinde istek kipi *-gay / -kay – qay* eki ile karşılanmakta olup genellikle edebî metinlerde görülmektedir. Ek, eklendiği fiile istek anlamının yanı sıra gelecek zaman anlamı da katar. Kipin şahıslara göre çekiminde zamir kökenli şahıs ekleri kullanılmaktadır (Yıldırım, 2020: 195).

Tablo 19: Özbek Türkçesi İstek Kipi Çekimi

Teklik I. Kişi Çekimi	yoz-gay-man
Teklik II. Kişi Çekimi	yoz-gay-san
Teklik III. Kişi Çekimi	yoz-gay
Çokluk I. Kişi Çekimi	yoz-gay-miz
Çokluk II. Kişi Çekimi	yoz-gay-siz
Çokluk III. Kişi Çekimi	yoz-gay- (lar)

Kaynak: Öztürk, 1997: 175.

Aripov'un incelenen şiirlerinde istek kipi çekimine dair örnekler aşağıdaki gibi gösterilebilir:

Teklik I. Kişi Çekimi: -gay-man

Bebahosan, *asra-gay-man* gavharim, deb men seni, / Sen qarog' bo'lsang agarda, sadqa mujgonim senga. "Eşsizsin, koruyacağım cevherim, diye ben seni, / Sen göz olsan şayet, sadakadır kirpiğim sana." (120 / 3-4). Yoru do 'stlar jam bo 'libdir, to 'y qilur O'zbek elim, / Men *de-gay-man* xush kelibsan, do 'stu mehmonim, senga. "Yâr ve dostlar toplanmıştır, düğün yapar Özbek halkım, / Ben diyeceğim hoş gelmişsin, dostum, misafirim sana." (120 / 9-10).

Teklik II. Kişi Çekimi: -gay-san

Yangi davron koshonasi o 'zing *bo'l-gay-san*, / Inshoolloh, endi abad nurga *to'l-gay-san*. "Yeni devran kâşanesi kendin olacaksın, / İnşallah, şimdi sonsuz nurla dolacaksın." (154 / 33-34). To 'yu marakada saflarga bir boq, / Egnida dastavval *ko'r-gay-san* uni. "Toy ve törenlerde saflara bir bak, / Omzunda göreceksin ilk önce onu." (208 / 3-4).

Teklik III. Kişi Çekimi: -gay

*Toki tong otgunchalik intiq qilar Quyoshni, / Qishning beli yoy kabi **bukil-gay-dir** bu yurtta.*
“Şafak atıncaya kadar intizar eder Güneşe, / Kışın beli bükülecektir yay gibi bu yurttan.” (139 / 1-2).
*Ularining bari – ku insonga xosdir, / Birma-bir **kel-gay-dir** navbati bilan.* “Onların hepsi insana özgüdür, / Peşi sıra gelecektir nevbetiyle.” (143 / 7-8).

Çokluk I. Kişi Çekimi: -gay-miz

*Oldindadir hali zahmat, oldindadir imkonimiz, / **Yetish-gay-miz** kelajakka, pokizadir vijdonimiz.* “Önüdedir hâlâ zahmet, özüdedir imkânımız, / Ulaşacağız geleceğe, temizdir vıjdanımız.” (137 / 13-14). *Dunyoda nima ko ‘p – urf ko ‘p, bolajon, / Bunyod bo ‘libmizki, **ko ‘r-gay-miz uni.*** “Dünyada ne kadar – örf çok, çocuk, / İnşa etmişiz, göreceğiz onu.” (215 / 1-2).

Çokluk II. Kişi Çekimi: -gay-siz

*Omad hamroh erur barchangizga ham, / Siz O ‘zbek diyorin faxri **bo ‘l-gay-siz.*** “Baht arkadaşdır hepimize hem, / Siz Özbek diyarının övücü olacaksınız.” (163 / 19-20).

Çokluk III. Kişi Çekimi: -gay-lar

*Avliyo **de-gay-lar** so ‘qir avboshni, / Adolat o ‘rnini egallar firib.* “Evliya diyecekler kör aptala, / Adalet mülkünü ele geçirir hile.” (124 / 23-24).

Özbek Türkçesinde İstek kipinin olumsuz fiil tabanına getirilen {-ma} ekiyle yapılır (Yıldırım, 2020: 196).

***O ‘Imagay** jismimdagi jon, san ‘atim, / Toabad qalbimda iymon, san ‘atim.* “Ölmeyecek bedenimde can, sanatım, / Sonsuza dek kalbimde iman, sanatım.” (165 / 1-2). *To o ‘zing madadkor ekansan, / **O ‘ch-magay** qalbimda hayajon.* “Kendin yardımcıymışsın, / Sönmeyecek kalbimde heyecan.” (210 / 9-10).

2.2.3. Fiillerde Birleşik Çekim (Fe’larda Murakkab Mayllar)

Fiillerin birleşik çekimleri dil bilgisi kitaplarında genellikle iki çekimli fiilin bir araya gelmesi, birlikte kullanılmasından meydana gelen çekim olarak tanımlanır (Ergin, 2013: 319-320). Yukarıdaki tanıma göre bakıldığında fiillerin her ikisi de şekil ve zaman eki taşımakta; ilk fiilin taşımakta olduğu bildirme ve tasarlama kipleriyle bildirilen ve tasarlanan eylemlerin bilinen,

öğrenilen geçmiş zamanda ve şart hâlinde ortaya çıktığını ifade etmek amacıyla birleşik çekimler yapılır (Ergin, 2013: 319-320).

Tarihî Türk lehçelerine bakıldığında, fiillerin birleşik çekimi, *er-* (> *ir-* , *i-*) yardımcı fiiliyle oluşturulan birleşik fiillerin çekime girmesiyle ortaya çıkar. Bu ekin yanında *bol-* fiili de fiillerin birleşik çekiminde kullanılır (Ergin, 2013: 319-320).

Günümüz Özbek Türkçesinde de *e-* yardımcı fiili yardımıyla birleşik çekim yapılır. Bunun yanında Çağatay Türkçesinde görülen *bo 'l-* fiili, şartlı birleşik çekimlerde kullanılmaktadır (Öztürk, 1997: 195).

İncelenen dil bilgisi kitaplarında fiillerde birleşik çekim *hikâye*, *rivayet* ve *şart* başlığı altında toplanmıştır. Çalışmada da bu sıra takip edilecektir.

2.2.3.1. Hikâye Birleşik Çekimi (Hikoya Murakkab Mayllar)

Kip eki almış esas fiile, bilinen geçmiş zaman çekiminde olan *er-* (> *ir-* , *i-*) yardımcı fiilleriyle yapılır. Bu yardımcı fiil bazen düşer. Asıl fiilin göstermiş olduğu hareketin geçmiş zamanda yapıldığını ifade eder (Ergin, 2013: 322).

Özbek Türkçesinde hikâye birleşik çekimi, fiilin göstermiş olduğu oluş veya kılışın geçmiş zamanda tamamlandığını, gerçekleştiğini ifade eden çekim şeklidir. Asıl fiilin kipleri ile *e-* > *i-* fiilinin görülen geçmiş zamanının birleşmesi neticesinde ortaya çıkar. Özbek Türkçesinde emir kipinin dışında bütün kiplerin hikâye birleşik çekimi olduğu bilinmektedir (Coşkun, 2000: 154). Ancak yapılan çalışmada incelenen şiirler içerisinde sadece duyulan geçmiş zaman ve geniş zamanın birleşik çekimleri tespit edilmiştir.

2.2.3.1.1. Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi (O'tgan Zamon Hikoya Fe'li)

Duyulan geçmiş zamanın hikâyesi Özbek Türkçesinde şu şekildedir:

Tablo 20: Özbek Türkçesi Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Teklik I. Kişi Çekimi	qil-gan-(e)-di-m
Teklik II. Kişi Çekimi	qil-gan-(e)-di-ng
Teklik III. Kişi Çekimi	qil-gan-(e)-di
Çokluk I. Kişi Çekimi	qil-gan-(e)-di-k
Çokluk II. Kişi Çekimi	qil-gan-(e)-di-ngiz
Çokluk III. Kişi Çekimi	qil-gan-(e)-di-lar

Kaynak: Öztürk, 1997: 196.

Aripov'un incelenen şiirlerinde duyulan geçmiş zamanın hikâyesi birleşik çekim örnekleri sadece teklik 1. ve 3. kişi çekimlerinde tespit edilmiştir:

Teklik I. Kişi Çekimi: [-gan (e)-di-m]

Bo'gimda mushuklar qoldir-gan e-di-m, / Daydib ketibdilar bechoralarim. “Bahçemde kedileri bırakmışım, / Avare olup gittiler zavallılarım.” (100 / 1-2).

Teklik III. Kişi Çekimi: [-gan (e)-di]

Siz bois O'zbekcha so'yla-gan e-di. / Sizning lafzingizda kuyla-gan e-di “Sizden dolayı Özbekçe konuşmuştu. / Sizin lafzınızla söylemişti (70 / 14-15).

2.2.3.1.2. Geniş Zamanın Hikâyesi (Hozirgi-Kelasi Zamon Hikoya Fe'li)

Geniş zamanın belirttiği anlamların mazide olduğunu gösteren, geçmişe aktarılan sınırı olmayan şimdiki zamanı anlatan, bunun yanında geçmişte devam eden bir hareketin, oluşun, kılışın artık devam etmediğini ifade eden birleşik zamandır (Coşkun, 2000: 154).

Özbek Türkçesinde geniş zamanın hikâye çekimini Öztürk, çalışmasında şu şekilde gösterir:

Tablo 21: Özbek Türkçesi Geniş Zamanın Hikâyesi

Teklik I. Kişi Çekimi	qil-ar (e)-di-m
Teklik II. Kişi Çekimi	qil-ar (e)-di-ng
Teklik III. Kişi Çekimi	qil-ar (e)-di
Çokluk I. Kişi Çekimi	qil-ar (e)-di-k
Çokluk II. Kişi Çekimi	qil-ar (e)-di-ngiz
Çokluk III. Kişi Çekimi	Qil-ar (e)-di-lar

Kaynak: Öztürk, 1997: 198.

Aripov'un seçilen şiirlerinde var olan örnekler incelendiğinde sadece teklik 1. ve 3. kişi ile çokluk 1. kişiye dair örneklerin mevcut olduğu görülmüştür:

Teklik I. Kişi Çekimi: [-r / -ar (e)-di-m]

Mavjud bo'lmayaydi olamda agar, / O'ylab top-ar e-di-m Ozarbayjonni. “Var olmasaydı âlemde eğer, / Düşünüp bulurdum Azerbaycan'ı.” (74 / 33-34).

Teklik III. Kişi Çekimi: [-r / -ar (e)-di]

Sizga tashlanmadi, oh, ne-ne zotlar, / Ular har mo'minga toshlan-ar e-di. “Size atılmadı, ah, nice zatlar, / Onlar her mümine atılırdı.” (70 / 1-2).

Çokluk I. Kişi Çekimi: [-r / -ar (e)-di-k]

Onamizni o'yla-r edik inson deganda, / Ammo ona tanholigin bilmasdik hali. “Anamızı düşünürdük insan dendiğinde, / Fakat annenin kıymetini bilmezdik henüz.” (21 / 23-24).

Bunun yanında geniş zamanın olumsuz şeklinin hikâye birleşik çekimi için aşağıdaki dizeler örnek olarak gösterilebilir:

Bo'liq zamin uzra kun ko'rib, lokin / Unut-mas e-di-lar samovotni ham. “Büyük yer üstünde gün görüp ancak / Unutmazdılar semaları hem.” (156 / 19-20).

2.2.3.2. Rivayet Birleşik Çekimi (Eshitilganlik Murakkab Mayllar)

Rivayet birleşik çekimi, geçmişte tamamlanmış bir oluş, kılış ve hareketin sonradan öğrenilmesini ifade eder. Özbek Türkçesinde *e-* yardımcı fiil üzerine *-kan* ve *-mish* eklerinin getirilmesiyle yapılır (Öztürk, 1997: 203).

Coşkun da çalışmasında, rivayet birleşik çekiminin nakil, anlatma, sonradan farkına varış bazen de ifadeye şüphe anlamlarını kattığını ifade ederek *-ekan* ekinin *-mish* ekinden daha işlek olduğunu belirtir (Coşkun, 2000: 168).

2.2.3.2.1. Duyulan Geçmiş Zamanın Rivayeti (O'tgan Zamon Eshitilganlik Fe'li)

Öztürk, duyulan geçmiş zamanın rivayetini şu şekilde gösterir:

Tablo 22: Özbek Türkçesi Duyulan Geçmiş Zamanın Rivayeti

Teklik 1. Kişi Çekimi	qil-gan e-kan-man
Teklik II. Kişi Çekimi	qil-gan e-kan-san

Tablo 22: (Devamı)

Teklik III. Kişi Çekimi	qil-gan e-kan
Çokluk I. Kişi Çekimi	qil-gan e-kan-miz
Çokluk II. Kişi Çekimi	qil-gan e-kan-siz
Çokluk III. Kişi Çekimi	qil-gan e-kan-lar

Kaynak: Öztürk, 1997: 203-204.

Aripov'un incelenen şiirlerinde sadece teklik 3. kişiye dair birleşik çekimli örnekler tespit edilmiştir:

Teklik III. Kişi Çekimi: [-gan e-kan]

Kuyi shunday bo'lsa, g'amning o'ziga / Qanday chiday ol-gan e-kan odamzod! “Nağmesi böyleyse, gamın kendisine / Nasıl dayanabilmiştir insanoğlu!” (10 / 19-20). *O'ylarsiz, bundayin do'stlikni alhol / Ko'rma-gan e-kan-da qadim odamzod.* “Düşünürsünüz, böylece dostluğu şimdi / Görmemişmiş kadim insanoğlu.” (19 / 76-77).

2.2.3.2.2. Geniş Zamanın Rivayeti (Hozirgi Kelasi Zamon Eshitilganlik Fe'li)

Geniş zamanın rivayeti, Özbek Türkçesinde -r, -ar geniş zaman eki ile ekan ekinin bir araya gelmesiyle oluşur (Coşkun, 2000: 168).

Tablo 23: Özbek Türkçesi Geniş Zamanın Rivayeti

Teklik I. Kişi Çekimi	qil-ar e-kan-man
Teklik II. Kişi Çekimi	qil-ar e-kan-san
Teklik III. Kişi Çekimi	qil-ar e-kan
Çokluk I. Kişi Çekimi	qil-ar e-kan-miz
Çokluk II. Kişi Çekimi	qil-ar e-kan-siler
Çokluk III. Kişi Çekimi	qil-ar e-kan

Kaynak: Öztürk, 1997: 206.

Abdulla Aripov'un seçilen şiirlerindeki örneklere bakılacak olursa sadece 3. teklik kişiye ait örneklerin var olduğu görülür:

Teklik III. Kişi Çekimi: [-r / ar e-kan]

Kim muqim turar ekan sonsiz avlodlar osha, / Kimning ishi doima atal-ar e-kan savob? “Kim sabit dururmuş sayısız evlatlar karşısında, / Kimin işi daima sayılırmış sevap?” (32 / 29-30).

Geniş zamanın olumsuz şeklinin rivayetiyle ilgili incelenen şiirlerde sadece 3. teklik kişiye ait örnekler tespit edilmiştir:

O'zgalarning g'ami yig'latsa, nechun, / Nechun iqbollari quvnat-mas ekan “Başkalarının gamı ağlatsa niçin, / Niçin ikballeri sevindirmezmiş” (14 / 267-268). *Bu asrdan mangulikka yorliq olmoqqa / Yet-mas ekan faqatgina she'riy iste'dod.* “Bu asırda ebediliğe yarlık almaya / Yetmezmiş yalnızca şiirî istidat” (27 / 11-12).

2.2.3.3. Şart Birleşik Çekimi (Shart Murakkab Mayli)

Şart çekimi, asıl fiil eklerinin içermiş olduğu hareketi şart şeklinde ifade eder (Ergin, 2013: 325). Özbek Türkçesinde şart birleşik çekimi -sa ekiyle değil, -bo'l yardımcı eylemiyle yapılır (Coşkun, 2000: 174). Bunun yanında Özbek Türkçesinde üç birleşik çekim içerisinde kullanım alanı en dar olanı şart birleşik çekimidir (Öztürk, 1997: 212).

2.2.3.3.1. Duyulan Geçmiş Zamanın Şartı (O'tgan Zamon Shart Fe'li)

Duyulan geçmiş zamanın şart birleşik çekimi aşağıdaki tabloda şu şekilde gösterilmiştir:

Tablo 24: Özbek Türkçesi Duyulan Geçmiş Zamanın Şartı

Teklik I. Kişi Çekimi	qil-gan bo'l-sa-m
Teklik II. Kişi Çekimi	qil-gan bo'l-sa-ng
Teklik III. Kişi Çekimi	qil-gan bo'l-sa
Çokluk I. Kişi Çekimi	qil-gan bo'l-sa-k
Çokluk II. Kişi Çekimi	qil-gan bo'l-sa-ngiz
Çokluk III. Kişi Çekimi	qil-gan bo'lsa-lar

Kaynak: Öztürk, 1997: 212.

Aripov'un seçilen şiirlerindeki örneklerde sadece 3. teklik kişi birleşik çekim örnekleri görülmektedir:

Teklik III. Kişi Çekimi: [-gan bo'l-sa]

Janglarda qay O'zbek ber-gan bo'l-sa jon, / Uning qatorida men ham o'lganman. “Savaşta hangi Özbek vermiş olsa can, / Onun safında ben de öleceğim.” (115 / 27-28). *Senden yiroq bo'lsa Vatanning ko'zi, / Ajrab ket-gan bo'l-sa et bilan tirnoq.* “Senden uzak olsa Vatan'ın gözü, / Ayrılmış olsa et ile tırnak.” (170 / 33-34).

2.2.3.3.2. Geniş Zamanın Şartı (Hozirgi Kelasi Zamon Shart Fe'li)

Geniş zamanın şartı Özbek Türkçesinde şu şekilde çekimlenmiştir:

Tablo 25: Özbek Türkçesi Geniş Zamanın Şartı

Teklik I. Kişi Çekimi	qil-ar bo'l-sa-m
Teklik II. Kişi Çekimi	qil-ar bo'l-sa-ng
Teklik III. Kişi Çekimi	qil-ar bo'l-sa
Çokluk I. Kişi Çekimi	qil-ar bo'l-sa-k
Çokluk II. Kişi Çekimi	qil-ar bo'l-sa-ngiz
Çokluk III. Kişi Çekimi	qil-ar bo'lsa-lar

Kaynak: Öztürk, 1997: 213.

Aripov'un seçilen şiirlerinde sadece teklik 1. ve 3. kişi birleşik çekim örnekleri görülür:

Teklik I. Kişi Çekimi: [-r / -ar bo'l-sam]

O'tgan – ketgan tarixni qalamga ol-ar bo'l-sam, / Qo'shilib yig'larmidi ko'hna Yevropa o'zi.
“Geçip gitmiş tarihi kaleme alacak olsam, / Katılıp ağlar mıydı eski Avrupa kendisi.” (141 / 33-34).

Teklik III. Kişi Çekimi: [-r / -ar bo'l-sa]

Magar ket-ar bo'l-sa vijdon bosh olib, / Iyman ham u bilan birga ko'chgaydir. “Meğer gidecek olsa vicdan başını alıp, / İman da onunla birlikte göçecektir.” (124 / 13-14).

2.2.3.3.3. Gelecek Zamanın Şartı (Kelasi Zamon Shart Fe'li)

Gelecek zamanın şartını Öztürk, çalışmasında şu şekilde göstermiştir:

Tablo 26: Özbek Türkçesi Gelecek Zamanın Şartı

Teklik I. Kişi Çekimi	qil-moqchi bo'l-sa-m
Teklik II. Kişi Çekimi	qil-moqchi bo'l-sa-ng
Teklik III. Kişi Çekimi	qil-moqchi bo'l-sa
Çokluk I. Kişi Çekimi	qil-moqchi bo'l-sa-k
Çokluk II. Kişi Çekimi	qil-moqchi bo'l-sa-ngiz
Çokluk III. Kişi Çekimi	qil-moqchi bo'lsa-lar

Kaynak: Öztürk, 1997: 213.

Gelecek zamanın şart biçimi, Aripov'un incelenen şiirlerinde teklik 3. kişi örneğinde görülmektedir:

Teklik III. Kişi Çekimi: [-moqchi bo'l-sa]

Asrlarkim Temur toshi turar mustahkam, / Sinash-moqchi bo'lsa har kim iqboli kulsin
“Asırlardır Timur taşı durur müstahkem, / Deneyecek olsa her kimse talihi gülsün” (213 / 5-6).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DİZİN

1. Dizin Bölümünün Oluşturulmasında İzlenen Yöntem

Dizin çalışması yapılırken aşağıdaki hususlara dikkat edilmiştir:

- Kelimeler madde başı olarak sıralanmıştır.
- Fiil kökleri eklerden ayrılırken çizgi (-), isim kökleri eklerden ayrılırken artı (+) işaretiyle ayrılmıştır.
- Dizine alınan kelimelerin incelenen şiirlerdeki kullanım sayısı, ilgili kelimenin karşısına rakamla yazılarak belirtilmiştir.
- Hem madde başı kelimeler hem de açıklamalar küçük harflerle başlatılarak yazılmıştır. Yalnız özel isimlerin ilk harfi büyük yazılmıştır.
- Yabancı kökenli kelimelerin kökenleri kısaltılarak ilgili kelimenin karşısına yazılmıştır (Ar., Far., Fr. gibi).
- Yabancı kökenli kelimelerin aslî şekilleri ilgili kelimenin önündeki kısaltmanın yanına parantez içinde yazılarak gösterilmiştir.
- Kelimenin birden çok anlamı varsa, bu anlamlar rakamlarla numaralandırılarak gösterilmiştir.
- Madde başı kelime ile ilgili deyim varsa, ilgili deyim, madde başı kelimenin altında gösterilmiştir.

abad -16-

Ar. (ebed) “ebet”

a. 22/12, 26/10, 42/23 (2), 52/82, 78/22, 96/23, 100/9, 104/8, 104/16, 104/24, 113/6, 154/34, 156/63, 188/27, 217/9

abadiy -14-

Ar. (ebedî) “ebedî”

a. 32/28, 39/144, 42/9, 62/15, 69/3, 69/4, 83/8, 134/22, 156/32, 183/19, 200/8, 200/16, 200/24

a. +dir 95/7

abadiyat -3-

Ar. (ebediyyet) “ebediyet”

a. 158/1

a. +dir 158/4

a. +ni 59/40

abas -7-

Ar. (‘abes) “abes”

a. 62/19, 73/17, 81/23, 85/13, 126/5, 214/9

a. +dir 85/13

Abay -2-

“öz. is. Abay İbrahim Kunanbayoğlu. Ünlü Kazak şair, filozof ve besteci.”

A. 50/21

A. +ning 51/25

Abdulla -7-

“öz. is. Abdulla Aripov, Özbek edebiyatının ünlü şairlerindendir.”

A. 14/31, 20/120, 20/51, 123/27, 138/43

A. +ning 20/48, 33/35

Abdulla Qahhor -4-

“öz. is. Özbek edebiyatının tanınmış sanatçılarındandır. Daha çok hikâye yazarı olarak bilinir. Eserlerinde hicve ve tenkide başvurmuştur.”

A. K. 28, 28/4, 28/8, 225/5

Abdulla Qodiriy -4-

“öz. is. Devrim karşıtı olduğu gerekçesiyle işkenceler neticesinde 1938’de

Taşkent’te gizlice öldürülmüştür. Meşhur ‘Ötgen Künler’ adlı eserin yazarıdır.”

A. Q. 65/66

A. Q. +dan 211/16

A. Q. +ning 129, 129/4

abr

Far. (ebr) “bulut”

a. -i nayson : bahar yağmurları 23/26

Abul-lays -1-

“öz. is. Ebu’l-leys es-Semerkandî. Hanefî mezhebi fıkıh, hadis ve tefsir âlimi.”

A. -l. 47/8

Abu Rayhon -2-

“öz. is. İslam’ın Altın Çağı’nda yaptığı çalışmalarla bilinen önemli bilim insanı olan Biruni’nin tam adı Ebu Reyhan Muhammed bin Ahmet’tir.

A. R. 54/21

A. R. +ga 54/39

adab -1-

Ar. (edeb) “edep”

a. 200/1

adabiyot -1-

Ar. (edebiyât) “edebiyat”

a. +ga 225/4

adash- -8-

1. “yoldan çıkmak; kaybolmak”

a. -dim 14/33

a. -gan 14/56, 206/5

a. -may 9/3

2. “şaşırmak”

a. -ding 14/30

a. -ganday 14/28

a. -ib ketgandi 14/36

a. -may 14/32

adib -4-

Ar. (edîb) “edip”

a. 27/14, 83/41, 129/5

a. +ni 203/9

adir -11-

“tepe, yamaç”

a. 21/17

a. +da 5/5, 58/6

a. +lar 224/9, 248/20

a. +larda 5/12, 39/38, 58/2, 60/6, 61/3

a. +lari 247/62

ado -2-

Ar. (edâ') 1. “yerine getirme”

ado qil- : “eda etmek” 117/20, 196/9

2. “tavır, üslup”

a. +lar 154/22

adolat -6-

Ar. (‘adâlet) “adalet”

a. 65/60, 109, 117/28, 124/24, 128/41

a. +ning 109/1

adolatlig‘ -1-

Ar. + T. (‘adâlet + lig‘) “adaletli”

a. 123/22

adog‘ -2-

“son”

a. +i bo‘lmas 132/10, 168/2

Afriqolik -2-

“öz. is. Afrika’da yaşayan kimse.”

A. 83/41, 135/3

afsona -3-

Far. (efsâne) “efsane”

a. +ga 51/7

a. +si 128/17

a. +sida 43/26

afsungor -1-

Far. (efsûn + gâr) “sihirbaz”

a. 53/18

a. +lar 226/10

afsus -7-

Far. (efsûs) “ünl. esef, ne yazık ki”

a. 20/25, 39/71, 54/38, 95/12, 141/25, 146/37, 154/7

aft -1-

“surat, çehre”

aftini buj- : suratını ekşitmek. 9/29

aftoda -1-

Far. (üftâde) “düşkün”

a. 35/11

afzal -2-

Ar. (efdâl) “güzel”

a. 90/55, 179/2

Afg‘on -3-

“öz. is. Afganistan’da yaşayan halk veya bu halkın soyundan olan kimse; Peştü.”

A. 115/14

A. +ga 115/5

A. +ni 217/7

agar -37-

Far. (eger) “bağ. eğer”

a. 9/33, 9/34, 10/12 (2), 10/13, 14/75, 16/24, 19/79, 19/111, 25/8, 29/35, 32/34, 35/75, 37/14, 39/113, 39/141, 54/13, 54/30, 74/33, 84/11, 86/13, 90/56, 95/13, 103/7, 109/18, 123/1, 123/2, 123/18, 130/2, 130/3, 130/6, 132/11, 138/27, 138/43, 151/19, 205/12, 216/9

agarda -4-

Far. + T. (eger+da) “bağ. eğer”

a. 7/21, 78/13, 120/4, 225/6

agarcha -1-

Far. + T. (eger+chi) “bağ. eğer, şayet”

a. 145/11

agarchi -2-

Far. + T. (eger+chi) “bağ. eğer, şayet”

a. 123/12, 145/11

ahd -2-

Ar. (‘ahd) “ahit”

a. 82/9

a. +i 146/25

ahillik -1-

Ar. + T. (ehil+lik) “dostluk”

a. 146/36

ahl -13-

Ar. (ehl) “ehil, halk”

a. 228/11

a.+i 38/53, 59/34, 106/7, 146/13, 146/14, 146/16, 183/6, 226/9

a.+ing 120/7

a.-i bedodlar 70/4

a.-i dunyo.+ga 156/57

a.-i zamon 41/7

ahvol -2-

Ar. (aḥvâl) “ahval”

a.+in 190/11

a.+ingda 94/8

ajab -19-

Ar. (‘aceb) “şaşırtıcı, ilginç, garip, muhteşem”

a. 30/11, 31/27, 40/15, 40/23, 41/40, 42/15, 43/24, 52/40, 57/5, 87/1, 87/5, 87/9, 92/11, 117/36, 202/41, 208/20

a. emasdir 54/7

a. ermas 92/11

a.+ki 42/15

ajal -4-

Ar. (ecel) “ecel”

a. 22/7, 39/83, 82/10, 146/29

ajdaho -1-

Far. (ejderhâ) “ejderha”

a.+si 39/42

ajdod -20-

Ar. (ecdâd) “ecdat, cet”

a. 52/7, 60/9, 63/29

a.+i 170/16

a.+imning 39/83

a.+in 138/17

a.+lar 97/1, 97/5, 97/9, 97/13, 97/17, 93/21, 104/10, 162/3, 167/9, 184/9

a.+lardan 54/42

a.+larni 156/42

a.+ni 14/26, 99/50

ajib -20-

Ar. (‘aceb) “şaşırtıcı, güzel, harikulade”

a. 6/7, 12/20, 23/2 (2), 31/27, 40/3, 40/23, 41/40, 49/6, 50/13, 68/26, 80/3, 130/1, 130/5, 134/3, 156/73, 190/2, 191/2, 194/1, 207/10

ajoyib -1-

Ar. (‘acâ’ib) “güzel, hoş”

a. 14/129

ajra- -3-

“ayrılmak”

a.-b ketgan bo’lsa 170/34

a.-dik 20/28

a.-gandek 98/3

ajrat- -2-

“ayirmak”

a.-ar 115/5

a.-sam 14/223

aka -5-

“ağabey”

a. 27/17, 115/2, 115/25, 146/39

a.+ning 14/211

akajon -1-

“abiciğim”

a. 115/25

aks -1-

Ar. (‘aks) “yansı”

aks et- : “yansımak” 141/20

aksa -1-

“hapşırık”

aksa ur- : “hapşirmak” 222/3

alal-abad -1-

Ar. (ilâ'1-ebed) “ilelebet”

a.-a. 216/15

alam -12-

Ar. (elem) “keder, dert”

a. 21/45, 21/96, 22/22, 39/90, 88/27, 132/7, 146/14

a.+da 25/12

a.+im 38/49

a.+lar 9/18, 129/5

alam chek- : “üzülmek” 38/12

alanga -4-

“alev, ateş”

a. 1/6, 81/16, 90/8, 163/15

alangla- -1-

“bakınmak”

a.-r 228/13

albat -2-

Ar. (elbet) “elbet”

a. 19/70, 226/17

albatta -15-

Ar. (elbette) “elbette”

a. 39/97, 75/30, 100/16, 124/33, 126/4, 126/8, 126/12, 126/16, 126/20, 126/24, 126/28, 148/5, 152/32, 185/2, 224/4

albom -7-

Fr. (album) “albüm”

a. 9/15, 9/19 (2), 9/21

a.+ga 9, 9/49

a.+ingga 9/34

alda- -1-

“aldatmak”

a.-masa 10/13

aldov -1-

“aldatıcı, hilekâr”

a. 188/14

alhazar -2-

Ar. (el-hazer) “ünl. Allah korusun!”

a. 85/14, 85/25

alhol -2-

Ar. (el-hâl) “şimdi”

a. 19/75, 165/5

aliksiz -1-

“cevapsız”

a. 65/23

alish- -1-

“değişmek”

a.-mayman 141/4

Alisher -23-

“öz. is. Nizamüddin Ali Şîr Nevâî veya yaygın adıyla Ali Şîr Nevâî, 15. yüzyılda yaşamış ünlü Türk şairi.”

A. 14/120, 23/48, 25/29, 31, 31/12, 31/16, 31/23, 31/24, 31/33, 38/58, 47/7, 52/34, 81/22, 85/13, 117/11, 118/18, 141/39, 187/5, 198/10, 199/4

A.+i 160/8

A.+ni 59/31

A.+ning 12/23, 13/5, 111/8

alla -2-

“ninni”

a. 34/20, 182/7

allakim -1-

“birileri”

a.+lar 21/91

allalat- -1-

“nazlamak”

a.-moq 6/16

allaqanday -2-

“bir”

a. 45/31, 172/6

allaqayda -1-

“zm. bir yerde, bir yerlerde”

a. 4/5

alloma -4-

Ar. (‘allâme) “âlimler, bilginler”

a. 54, 54/9, 54/29, 171/5

almash- -1-
 “değişmek”
 a.-*magan* 141/6

alomat -4-
 Ar. (‘alâmet) “alamet”
 a. 29/38, 65/27, 126/17, 197/12

aloqa -2-
 Ar. (‘alâka) “alaka”
 a.+*si* 68/14, 68/28

Alloh -11-
 “öz. is. Allah”
 A. 127/24, 128/38, 154/36, 160/9
 A.+*ga* 215/32
 A.+*im* 132/10, 133/12, 146/1, 168/4, 187/1
 A.+*ning* 154/19

Alpomish -7-
 “öz. is. Özbeklere ait bir destan ismi.”
 A. 19/57, 42/2, 52/24, 90/38, 162/8, 209/1
 A.+*simon* 134/8

alqa- -1-
 “dua etmek”
 a.-*dilar* 202/37

alvido -2-
 Ar. (elvidâ‘) “elveda”
 a. 22, 22/11

alvon -1-
 Ar. (elvân) “kırmızı”
 a. 38/88

amak -1-
 “amca”
 a.+*imga* 199/7

Amaliya -1-
 “öz. is. Azərbaycanlı tiyatro ve film sanatçısı, yönetmen”
 A.9/12

amallab -1-
 “şöyle ya da böyle”
 a. 170/21

amalparast -2-
 Ar. + Far. (emel + perest) “ihtiraslı”
 a. 117/27, 128/29

Amerika -1-
 “öz. is. Dünya üzerinde yer alan kıtalardan biri.”
 A. 38/45

amin -1-
 Ar. (emîn) “emin”
amin bo ‘l- : “emin olmak” 146/18

amir -4-
 Ar. (emîr) “emir”
 a. 163/8
 a.+*lar* 30/1, 45/9, 226/2

ammo -42-
 Ar. (ammâ) “bağ. ama”
 a. 7/28, 8/5, 9/7, 9/25, 12/30, 14/27, 14/34, 14/141, 14/171, 14/175, 14/207, 14/219, 16/13, 18/3, 19/93, 21/24, 21/71, 21/95, 23/27, 23/75, 23/101, 23/111, 27/23, 38/61, 41/17, 45/25, 50/11, 52/39, 53/46, 65/56, 65/86, 68/29, 69/47, 126/3, 146/11, 153/3, 170/22, 172/17, 173/7, 202/2, 223/2, 227/7

amr -2-
 Ar. (emr) “emir”
amr et- : “emretmek” 25/18, 153/7

amir -3-
 Ar. (emîr) “Müslüman ülkelerde bir kavim, şehir veya ülkenin başı”
 a. 172/40
 a.+*dan* 208/6
 a.+*lardan* 39/72

Amriqo -1-
 “öz. is. Amerika Birleşik Devletleri”
 A.+*da* 136/3

Amudaryo -5-

“öz. is. Orta Asya’nın en büyük iki nehrinden biri.”

A. 39/139, 89/35

A. +dan 38/78

A. +ga 131

A. +ni 131/3

ana -6-

“ünl. işte”

a. 12/12, 14/8, 14/199, 14/257, 14/261, 35/21

andak -3-

“biraz; böyle”

a. 34/17, 154/16, 208/11

andisha -1-

Far. (endişe) “endişe”

a. 72/6

Andijon -6-

“öz. is. Özbekistan’da bir il adı.”

A. 173, 173/2, 173/4, 173/8, 173/12, 173/16

anduh -2-

Far. (endûh) “gam, üzüntü”

a. 223/20

anduh chek- : “üzüntü çekmek” 19/62

anhor -2-

Ar. (enhâr) “akarsu, çay”

a. 14/261, 58/2

angla- -10-

“anlamak”

a.-b ol 59/37, 121/12

a.-b yetarmidim 40/52

a.-ganlar 63/10

a.-may 74/9

a.-moq 99/49

a.-r eding 53/13

a.-riz 16/14

a.-sa 53/16

a.-yman 52/17

anglan- -2-

“anlaşılmaq”

a.-ar 158/3

a.-ur 80/9

anglat- -1-

“anlatmaq”

a.-ib turgan 216/6

anjuman -2-

Far. (encumen) “encümen”

a. 135

a. +lar 43/34

anor -3-

Far. (enâr) “nar”

a. 29/34

a. +dek 221/9

a. +icha 35/2

anqay- -1-

“şaşırmak”

a.-ganda 108/13

anqi- -2-

“kokmak, yayılmak”

a.-b ketar 39/32

a.-r 58/5

anvoi- -1-

Ar. (envâ‘î) “envaiçeşit”

a. 192/6

Anzirat -1-

“öz. is. Anzirat”

A. 49/21

April -1-

Yun. (Abrilios) “Nisan”

a. 3/1

aqide -1-

Ar. (‘akîde) “akide, inanç”

a. 124/3

aql -7-

Ar. ('aql) "akıl"

a. 16/21, 16/35, 38/48

a.+ga 16/25

a.+i 206/10

a.+ingiz 81/26

aqli lol qol- : "aklı tutulmak" 47/5

aqsi sado -1-

Ar. ('aqs + şadâ) "yankı"

aqsi sado ber- : "ses vermek" 9/20

aqcha -3-

"akçe"

a. 108/9

a.+ga 59/8

a.+ngni 171/2

Arab -1-

"öz. is. Orta Doğu ile Kuzey Afrika'nın büyük bölümünde yaşayan halktan veya bu halkın soyundan olan kimse."

A. 115/6

arang -2-

"güç bela"

a. 19/22, 226/12

arasat -1-

Ar. ('arâşât) "arasat, mahşer yeri"

a.+da 20/101

arbob -1-

Ar. (erbâb) "bir işten anlayan, bir işten anlayan kişi, erbap"

a.+san 83/33

ardoqla- -2-

"özenle bakmak"

a.-b 31/5

a.-rkan 7/11

ari- -1-

"eksilmek"

a.-masin 14/175

ariq -1-

"ark"

a.+ida 88/38

Arktika -1-

Yun. (Arktika) "Kanada ve Rusya'nın bir bölümüyle Grönland'ı ve bunların arasında kalan denizi içine alan bölge"

A.+ga 11/16

armon -30-

"arzu, ukde"

a. 14/74, 39/93, 39/102, 62/18, 62/30, 69/26, 75/42, 75/47, 96/24, 138/3, 145/13, 156/53, 164/10

a.+ga 221/22

a.+i 11/32, 39/118, 62/18, 96/24, 117/20, 138/4

a.+idir 51/25

a.+i edi 184/9

a.+im 62/37

a.+ing 84/8, 104/2

a.+ingiz 70/21, 127/10

a.+lar 141/32, 184/10

a.+lari 111/4

aro -19-

"ed. arasında, içinde"

a. 9/1, 19/13, 19/49, 23/123, 25/14, 38/4, 38/53, 62/25, 62/51 (2), 63/31, 65/65, 81/24, 93/7, 122/2, 146/37, 193/8, 220/3, 226/2

arosat -1-

Ar. (esâret) "esaret"

a.+da 20/101

arpa -1-

"arpa"

a.+ni 224/3

arqon -3-

Ar. (erkân) "halat, ip"

a. 27/10

a.+ga 62/21

a. +lar 97/12

arslon -3-
 “aslan”
a. 21/31
a. +dan 39/3
a. +ning 54/14

arvoh -3-
 Ar. (ervâh) “ervah, ruh”
a. +i 23/134, 39/105, 65/68

arz -3-
 Ar. (‘arz) “arz”
a. +in 109/2
a. +ini 36/2
a. etdi 79/5

arzanda -1-
 “değerli”
a. +si 69/5

arzi -5-
 “değmek, değeri olmak”
a. -gay 31/6
a. -r 141/12, 180, 180/1
a. -ydi 143/11

arzirlik -1-
 “değer”
a. 128/19

arzongarov -1-
 “ucuz”
a. 116/22

arsh -3-
 Ar. (‘arş) “arş”
a. +dan 156/72
a. +imsan 182/6, 182/12

asab -2-
 Ar. (a‘şâb) “sinir”
a. +lar 19/26
a. +larni 88/43

asal -2-
 Ar. (‘asel) “bal”
a. +dan 78/7
a. +i 13/8

asar -1-
 Ar. (eser) “eser”
a. 39/143

Asiba -1-
 “öz. is. Asiba”
A. 49/21

asir -1-
 Ar. (esîr) “esir”
asir ayla- : “esir etmek” 57/4

Askad Muhtar -1-
 “öz. is. Özbek edebiyatının tanınmış sanatçılarından.”
A. M. 27/17

askar -5-
 Ar. (‘asker) “asker”
a. 103, 103/5
a. +i 199/10
a. +dirman 59/33
a. +lari 37/1

asl -11-
 Ar. (asl) “asıl”
a. 7/5, 54/24, 64/2, 83/31, 121/15, 137/2, 183/5, 200/2
a. +ga 71/21
a. +ing 65/82, 121/8

aslan -1-
 Ar. (aslen) “zf. aslında”
a. 215/20

asli -14-
 Ar. + T. (asl + i) “asıl”
a. 19/79, 23/6, 62/5, 65/38, 70/20, 74/13, 89/38, 90/47, 94/5, 128/43, 210/11, 215/9, 220/16, 224/3

aslida -11-

Ar. + T. (asl + ida) “zf. esasen, esasta”

a. 7/13, 14/185, 14/248, 92/8, 106/5, 107/3, 115/6, 124/3, 174/7, 183/3, 195/9

aslo -23-

Ar. (aşlen) “zf. hiçbir zaman”

a. 7/30, 9/3, 9/18, 19/61, 22/23, 24/5, 32/7, 38/2, 38/133, 42/25, 53/38, 53/62, 54/34, 65/13, 90/23, 92/1, 113/31, 138/30, 172/22, 203/4, 217/1, 227/5, 233/15

asorat -2-

Ar. (esâret) “esaret”

a. 19/86

a.+da 141/25

asos -2-

Ar. (esâs) “esas”

a. bo'ldi 98/8

a.+idir 143/15

asov -1-

“asi”

a. 214/5

asr -46-

Ar. (‘aşr) “asır, yüzyıl”

a. 38/27, 39/132, 144/11, 154/2, 154/12, 154/23, 154/40, 155/23

a.+da 9/31, 52/45, 144/7

a.+dan 27/11

a.+ga 19/82, 154/30

a.+i 53/19, 154, 154/40

a.+imdan 19/1

a.+imga 53/33

a.+imiz 11, 73/18, 85/33

a.+imizda 52/60

a.+imizning 19/6, 132/6

a.+kim 38/55

a.+lar 10/18, 11/3, 14/45, 38/41, 43/36, 52/31, 62/31, 83/2, 85/9, 88/21, 88/38, 93/19, 141/19

a.+lardan 38/68

a.+larga 52/72

a.+larkim 213/5

a.+larni 70/22

a.+larning 38/145, 72/2, 111/1

a.+ning 155/1

asra- -17-

“korumak, saklamak”

a. 90/60

a.-bsan 141/24

a.-b yuribman 74/19

a.-di 84/10, 106/12

a.-gay 88/31, 160/9, 160/10

a.-gayman 120/3

a.-gil 124/38

a.-moq 96/11, 134/20, 196/4

a.-r 174/4

a.-r edi 21/25

a.-sin 170/24

a.-ydi 117/26

asrat- -1-

“beslemek”

a.-ib bo'lmas 123/3

asrash -1-

“koruma”

a. 199/18

asriy -4-

Ar. (‘aşrî) “yüzyıla ait”

a. 65/43, 151/6, 154/27, 157/2

asror -1-

Ar. (esrâr) “esrar”

a. 156/47

asta -3-

“yavaşça”

a. 26/9, 30/6, 39/43

asta-sekin -1-

“yavaşça”

a. 39/43

arg'amchi -1-

“halat”

a. 101/10

arg'uvon -2-

Far. (ergavân) “erguvan”

a. 100/9

a. + *ning* 23/125

archazor -2-

“çam ormanı”

a. 44/5

a. + *lar* 6/9

ata- -9-

“adlandırmak, demek”

a.-b bolmas 90/53

a.-bsiz 132/15

a.-dilar 115/19

a.-gan 38/4

a.-moq 14/82

a.-mishlar 23/8

a.-ydi 39/56

a.-yman 7/4 (2)

a.-sh kerak 170/35

3. “bağışlamak”

a.-gan 107/8

atal- -13-

“denmek, adlandırılmak”

a.-ar ekan 32/30

a.-gan 38/108, 96/18, 118/28

a.-magay 23/103, 23/104

a.-mas 19/36

a.-mish 124/21, 211/20

a.-sang 170/26

a.-ur 172/31

atay -1-

“bile bile”

a. 39/133

atir -4-

Ar. (‘ıtır) “çiçek”

a. 58/5, 112/20

a. + *dan* 33/10

a. + *larin* 4/6

atlas -1-

Lat. (atlas) “atlas”

a. 33/4

ato -2-

“ata”

a. + *da* 221/13

a. + *ga* 216/10

ato -4-

Ar. (i'tâ') “ihsan”

a. 156/60

ato et- : “bahşetmek” 112/16, 156/60

a. + *yi Xudo*: “Tanrı misafiri” 102/26

atrof -6-

Ar. (etrâf) “etraf”

a. + *da* 40/19, 125/5

a. + *i* 153/18

a. + *ida* 91/11

a. + *imga* 21/77

a. + *ingda* 23/81

avaxta -1-

Alm. (hauptwache) “hapishane”

a. + *da* 128/11

avbosh -1-

“akılsız”

a. + *ni* 124/23

avj -2-

Ar. (evc) “zirve”

a. + *ida* 65/24

a. + *iga* 207/17

avliyo -1-

Ar. (evliyâ) “evliya”

a. 124/23

avlod -29-

Ar. (evlâd) “evlat, çocuk”

a. 14/179, 156/42

a.+ga 96/7

a.+i 163/9, 163/10

a.+in 199/12

a.+lar 19/103, 32/29, 52/27, 52/62, 97/3, 97/7, 97/11, 97/15, 97/19, 97/23, 106/1, 138/19, 157/7, 167/10, 200/17, 210/15, 221/11

a.+larga 19, 52/39, 52/43, 52/47

a.+ni 99/50

a.+ning 200/2

avol -1-

Ar. (‘avâr) “noksan”

a. 12/17

avom -1-

Ar. (‘avâm) “avam, sıradan insanlar”

a. 14/112

avval -18-

Ar. (evvel) “evvel”

a. 19/110, 40/21, 47/13, 56/7, 58/13, 75/31, 86/3, 99/38, 108/3, 117/6, 124/10, 124/20, 126/21, 148/4, 149/4, 157/9, 166/4

a.+ida 38/32

avvalo -3-

Ar. (evvelâ) “evvela”

a. 108/21, 130/4, 185/1

axir -58-

Ar. (âḥir) “son, sonunda, artık”

a. 7/8, 11/3, 14/58, 14/122, 14/156, 14/231 (2), 14/235, 14/269, 19/80, 20/21, 20/59, 20/61, 21/73, 21/101, 21/102, 21/103, 22/19, 23/20, 23/71, 23/100, 23/116, 29/19, 29/42, 31/35, 34/24, 34/29, 38/117, 40/36, 41/19, 43/11, 45/6, 52/48, 54/29, 62/26, 62/34, 67/3, 80/12, 91/23, 96/8, 96/12, 99/39, 105/4, 106/8, 107/12, 121/8, 128/29, 138/9, 152/16, 156/43, 156/77, 172/10, 181/1, 206/15, 215/12, 224/7

a.+i 168/1

a.+iga 154/1

axiyri -2-

Ar. (uhûr) “ahir, son”

a. 128/7, 156/71

axtar- -25-

“aramak”

a.-aman 21/5, 21/6

a.-ardi 156/75

a.-di 14/40, 73/4, 73/8

a.-dim 39/4, 99/29

a.-ding 17/5

a.-gan 9/47, 14/73, 53/8, 71/15

a.-ganding 17/5, 17/11

a.-ganing 17/8, 17/12

a.-ib 23/133, 29/30, 63/17, 217/16 (2)

a.-ib yurmagin 222/2

a.-magan 69/14

a.-mangiz 23/5

aya -1-

“anne”

a.+ning 117/48

aya- -2-

“çekinmek, esirgemek”

a.-may 29/7

a.-rmi 74/22

ayanch -1-

“acıklı”

a. 69/6

ayanchli -1-

“kederli”

a. 170/22

ayb -3-

Ar. (‘ayb) “ayıp”

a. 14/68

a.+i 14/174

a.+immedi 59/12

aylan- -15-

1. “dolaşmak; dönmek”

a.-ar 12/28, 21/56, 53/46
a.-asan 35/47
a.-di 99/10
a.-ib 39/14, 168/7, 190/5
a.-mishdir 141/19
a.-sin 11/26
 2. “dönüşmek”
a.-ar 53/46
a.-di 197/6
a.-dim 134/16
a.-mishdir 141/19
a.-sin 112/18
aylantir- -1-
 “döndürmek”
a.-sa 19/34
ayni -5-
 “aynı”
a. 62/7, 71/4, 74/26, 99/22, 157/1
ayol -11-
 Ar. (‘ıyâl) “kadın”
a. 90/49, 90/51, 90/52, 90/57, 221
a.+ga 90/59
a.+i 221/6, 221/12, 221/18, 221/24
a.+man 132/15
a.+ni 90/54
ayon -14-
 Ar. (‘iyân) “bariz, apaçık”
a. 19/5, 23/7, 23/53, 35/51, 38/137, 54/6, 59/31, 65/6, 90/42, 128/41
a. bo‘ladi 151/13
a.+dir 87/10
a. erur 88/41
a. etsam 59/38
ayovsiz -1-
 “amansız”
a. 46/17

ayoz -1-
 “ayaz”
a. 38/118
ayqir- -2-
 “şiddetli bir şekilde akmak”
a.-gan 125/2
a.-sa 6/1
ayri -10-
 “ayrı”
a. 56/16, 98/2, 123/4, 123/9, 123/14, 123/19, 123/24, 123/29, 126/5
ayri tush- : “ayrılmak” 113/31, 118/15
ayril -21-
 “ayrılmak”
a.-gay 138/37, 138/39
a.-ib 20/86
a.-ib qolgan 98/12, 124/41
a.-mas 138, 138/2, 138/4, 138/8, 138/12, 138/16, 138/20, 138/24, 138/28, 138/32, 138/36, 138/40, 138/44
a.-mish 11/12
a.-sa 138/37, 138/38
ayrilik -1-
 “ayrılık”
a. 145/3
ayricha -1-
 “z.f. ayrıca”
a. 68/8
ayru -1-
 “ayrı”
a. 120/5
ayt- -87-
 “demek, söylemek”
a. 10/1, 17/1, 17/8, 23/64, 31/34, 74/18, 82/17, 85/18, 85/31, 102/11, 152/38, 175/4
a.-a 89/30 (2)
a.-a olsun 112/8
a.-ayin 108/1

a.-bilmoq 141/8
a.-adi 21/52, 39/17
a.-olsak 40/15
a.-ar 22/11, 135/14, 189/2, 211/3, 234/6, 234/11, 246/81, 203/16
a.-ay 172/37
a.-ayin 108/1
a.-dim 14/206, 113/3
a.-gan 39/98, 88/42, 182/7
a.-ganda 119/19, 128/15, 133/3
a.-ganimni 205/2
a.-ganlar 105/2
a.-ganingday 20/68, 20/95
a.-gil 49/19, 49/20, 49/22
a.-gin 7/18
a.-gum 38/29
a.-ib 9/16, 23/114, 44/4, 156/33, 169/5
a.-ib qo'yay 116/18
a.-ib chiqdi 91/25
a.-ibdi 172/6
a.-ibdirki 19/63
a.-ibsanki 20/45
a.-ilmay 65/26
a.-ing 21/71, 81/27, 88/47, 95/4, 95/5, 114/2
a.-ingiz 81/27
a.-maganlar 121/15, 138/6
a.-masinlar 160/7
a.-moq 49/2
a.-moqdamiz 86/17
a.-moqqa 152/4, 152/9, 152/14, 152/19, 152/24, 152/29, 152/34, 152/39
a.-may 199/19
a.-olmas edim 215/26
a.-sam 21/35, 47/13
a.-sak 154/13
a.-sin 33/28, 112/2
a.-urmiz 19/91

aytil- -3-

“denmek, söylenmek”

a.-gan 188/12

a.-mas 152/11

a.-may 65/26

aytish -1-

“söylemek”

a.+ga 76/18

aytishuv -1-

“atışma”

a. 97

ayvon -1-

Far. (eyvân) “ayvan”

a. 207/5

ayyom -8-

Ar. (eyyâm) “günler”

a. 79/4

a.+da 41/32, 73/23

a.+ida 49/25

a.+iga 61/19

a.+ingda 47/15

a.+ining 63/7

a.+ni 114/18

aysh -2-

Ar. (‘ıyş) “zevk”

a. 126/17

a.+i 40/30

aza -1-

Ar. (ezâ) *azo och-* : “matem tutmak”
153/20

azal -12-

Ar. (ezel) “ezel”

a. 26/10, 42/23 (2), 50/14, 58/25, 67/7, 83/45, 100/10, 102/25, 171/9, 172/24, 214/1

azal-abad -1-

Ar. (ezel-ebed) “ezelden ebede kadar”

a.-a. 111/3

azaldan -4-

Ar. (ezel + den) “ezelden”

a. 23/7, 29/22, 78/1, 124/2

azaldan-azal -1-

Ar. + T. Ar. (ezel + dan + ezel) “eskiden beri”

a. a. 197/14

azaliy -10-

Ar. (ezeli) “kadim, ezeli”

a. 12/27, 14/17, 19/77, 20/34, 23/29, 86/2, 107/18, 119/4, 141/35, 153/3

azamat -8-

Ar. (‘azamet) “heybetli, yigit”

a. 39/106, 39/148, 42/1, 42/14, 43/12, 125/1, 181/1, 183/15

Azim Suyun -1-

“öz. is. Özbek edebiyatının önemli sanatçılarından olup “Serbedarlar” ve “Ezgülik ve Yavuzluk” adlı iki tiyatro eseri vardır.”

A. S.+ning 190/1

aziz -37-

Ar. (‘azîz) “aziz”

a. 19/44, 19/56, 19/107, 23/28, 41/27, 47/12, 87/8, 93/2, 111/8, 123/7, 140/1, 152/38, 154/8, 172/9, 194/4, 198/6, 200, 200/5, 200/7, 200/13, 200/15, 200/18, 200/21, 200/23, 203/7, 210/3

a.+dir 67/4

a. edi 90/19

a.+im 40/35, 74/19, 82/21, 160/13, 179/7

a.+larni 23/109

a.+larning 138/18

a.+roq 21/6

aziz tut- : “el üstünde tutmak” 211/24

azm -1-

Ar. (‘azm) “azim”

a. 34/29

ag‘yor -1-

Ar. (ag‘yâr) “başkaları”

a. 145/4

ashyo -1-

Ar. (eşyâ) “eşya”

a.+lar 147/2

ash‘or -2-

Ar. (eş‘âr) “şiiirler”

a. 63/4

a.+idan 138/40

achin- -5-

“acımak”

a.-ganiday 14/211

a.-moq 14/113

a.-mayman 1/13, 1/14, 1/15

achchiq -2-

“acı”

a. 14/172, 21/14

a‘lo -4-

Ar. (a‘lâ) “pek yüce”

a. 122/4, 182/6, 182/12

a.+roq 122/4

a‘mol -4-

Ar. (a‘mol) “uğraş, amel”

a’. 56/14, 154/16, 174/6

a’.+im 155/6

A‘raf -1-

“öz. is. İslam inanişına göre cennet ile cehennem arasında bir yer.”

A’. 146/14

a‘zam -1-

Ar. (a‘zâm) “büyük”

a’.+dan 59/23

baayni -6-

Ar. (bâ + ‘aynî) “tıpkı”

b. 123/5, 123/10, 123/15, 123/20, 123/25, 123/30

bad -1-

Far. (bed) “kötü”

b. bo'lmagay 90/52

badarg'a -1-

Far. (bederg'a) “sürgün, sürülme”

b. et- : “sürgün etmek, sürülmek”
14/116

badbaxt -1-

Far. (bed + baht) “bedbaht”

b. 16/32

badbin -2-

Far. (bedbîn) “karamsar”

b. 14/128

b. +siz 19/87

Badiuz-zamon -1-

“öz. is. Hüseyin Baykara'nın oğlu ve Timurlular Devleti'nin son yöneticisidir.”

B. 45/23

badnom -1-

Far. (bed + nâm) “adı çıkmış”

badnom et- : “iftira etmek” 156/42

baham -2-

Far. (be-hem) “pay, hisse”

baham ko'r-: “bölüşmek, paylaşmak”
4/7, 29/18

baho -3-

Far. (bahâ) “paha”

b. 132/8

b. +si 23/39

baho ber- : “değer vermek” 146/10

bahodir -1-

Far. (bahâdur) “bahadır”

b. 199/4

bahodirlik -1-

Far. + T. (bahâdur + lik) “bahadırılık”

b. 81/19

bahona -2-

Far. (bahâne) “bahane”

b. 59/14

b. +si 54/3

bahor -49-

Far. (bahâr) “bahar”

b. 2/3, 2/6, 5, 5/1, 5/11, 5/15, 5/17 (3), 23, 23/1, 23/20, 23/35, 23/57, 23/63, 23/116, 23/124, 23/143, 41/2, 44/4, 58, 58/6, 58/13, 58/16, 58/24, 58/25, 61/1, 77/3, 89/8, 89/48, 90/43

b. +dagi 58/18

b. +dir 23/81, 58/19, 58/21, 58/22, 66/6

b. +i 39/25 (2)

b. +im 39/35, 89/10, 89/25

b. +ing 23/139, 66/16

b. +ning 5/3, 5/13, 39/36, 48/5, 183/3

bahr -2-

Ar. (baħr) “deniz”

b. +i 53/10

b. +ida 79/1

bahramand -1-

Far. (behre-mend) “nasipli”

b. bo'lgay 148/4

Bahri Muhit -1-

Ar. (baħr-i muħîṭ) “okyanus”

B. M. 35/57

bahs -2-

Ar. (bahs) “iddia”

bahs qil- : “bahsetmek” 135/19

bahsga tush-: “bahse tutuşmak” 3/20

bajo -1-

Far. (bejâ) “kabul”

bajo bo'l- : “kabul olmak” 26/19

baland -10-

Far. (bülend) “yüce, üst, yüksek”

b. 11/22, 25/25, 43/31, 116/30, 194/2

b. +dir 96/17, 172/25

b. ekan 225/1

balandroq -1-

Far. + T. (bülend + roq) “daha yüce”

b. 75/8

baldoq -1-

“baston”

b. 34/6

balıq -1-

“balık”

b. +*edi* 119/6

balıqchi -1-

“balıkçı”

b. 53/32

balıy -1-

Ar. (velî) “veli”

b. 73/11

balki -81-

Ar. + Far. (bel + ki) “*bağ.* belki”

b. 11/25, 18/3, 18/10, 18/11, 20/67, 20/69, 20/74, 20/75, 20/77, 20/91, 20/93, 20/95, 20/99, 20/101, 20/109, 21/34, 23/77, 23/81, 23/83, 27/21, 32/25, 35/15, 35/39, 35/73, 38/121, 38/122, 38/123, 38/125, 38/127, 39/45, 39/102, 39/103, 40/59, 45/2, 45/15, 52/8, 52/11, 52/12, 52/13, 52/15, 52/16, 52/63, 52/74, 53/64, 53/65, 63/23, 63/25, 65/23, 65/24, 65/25, 65/27, 68/7, 70/22, 84/1 (2), 85/8, 86/18, 122/1, 122/2, 124/5, 144/2, 153/5, 153/6, 158/2, 165/9, 172/39, 176/1, 176/4, 176/5, 176/9, 176/11, 176/13, 205/6, 206/5, 206/6, 215/25, 217/16, 224/5, 224/6, 225/2, 228/15

balkim -12-

Ar. + Far. (bel + kim) “*bağ.* belki”

b. 14/185, 20/103, 22/13, 29/11, 35/54, 36/6, 39/144, 43/10, 85/7, 193/12, 197/8, 215/7

balli -4-

“belli”

b. 14/77, 107/11, 113/23, 141/24

balo -6-

Ar. (belâ) “bela”

b. 85/33, 108/22

b. +*lardan* 21/25, 52/46, 134/20

b. +*lari* 29/6

baloxo‘r -2-

Ar. + Far. (bel’ + hor) “beleşçi, dilenci”

b. +*lar* 224/6

b. +*lardan* 169/8

balog‘at -1-

Ar. (belâgat) “olgunluk”

b. +*ning* 190/9

balq- -3-

“parlamak, ışıldamak”

b. -*qandi* 149/12

b. -*qay* 41/38

b. -*sin* 49/17

balqi- -5-

“parlamak, ışıldamak”

b. -*di* 166/3

b. -*ding* 152/21

b. -*r* 192/7

b. -*rmidi* 73/5

b. -*rsan* 38/122

Balxash -1-

“*öz. is.* Orta Asya’da (Kazakistan) bir göl, Balkaş Gölü.”

B. +*ning* 50/2

bamisli -4-

Ar. (bâ + misli) “eşsiz”

b. 23/46, 71/1, 90/24, 96/3

bamisoli -4-

Ar. (bâ + misâli) “tıpkı, sanki”

b. 26/20, 32/16, 39/39, 42/6

band -8-

Far. (bend) “esir; bağlı”

b. +*edi* 202/6

b. *etgan* 54/27

b. +*i* 11/35, 65/52

b. +san 159/2
band bo 'l- : “bağlanmak, esir olmak”
 49/6, 65/15, 73/7
banda -7-
 Far. (bende) “esir”
b. 85/30, 146/15
b. +lar 81/17, 156/18
b. +man 118/3
b. +si 69/47, 128/38
bandi -8-
 Far. (bendî) “esir; bağlı”
b. 123/5, 123/10, 123/15, 123/20, 123/25, 123/30, 184/6
bandi bo 'l- : “tutsak olmak” 11/35
Bani Odam -2-
 “öz. is. İnsanoğlu”
B. O. 63/17
B. O. +ga 85/22
baqir -1-
 “bağırmaq”
b. -ardi 202/16
baqiyos -1-
 Far. + Ar. (bî + kıyas) “eşsiz”
b. edi 23/45
baqo -1-
 Ar. (bekâ) “kalıcılık”
b. 23/53
baraka -2-
 Ar. (bereket) “bereket”
b. +ga 133, 133/4
barbod -3-
 Far. (berbâd) “berbat”
b. aylasa 85/10
b. bo 'ldi 82/9
b. etmasmi 53/60
bardam -1-
 “kuvvetli, dinç”

b. 14/158
bardavom -2-
 Far. + Ar. (ber + devâm) “devamlı”
b. 88/30, 96/11
bardosh -6-
 Far. (ber-dâşt) “sabır, tahammül”
b. 19/36
b. +dan 19/35, 19/36
b. +i 137/10
b. +idan 61/8
b. +imiz 52/48
bardoshli -1-
 Far. + T. (ber + dâşt +li) “sabırlı”
b. 96/15
barg -8-
 Far. (berg) “yaprak”
b. 23/119, 23/123, 100/6
b. +i 141/8
b. +idek 23/137
b. +larin 100/3
bargi hazonlar: “sonbahar yaprakları”
 12/8
barq ur- : “ışık saçmak” 72/10
bargak -1-
 “kuru kayısı”
b. 58/4
barham -3-
 Far. (berham) “bitirme, son”
barham ber- “son vermek” 67/9
barham top- : “son bulmak” 39/92, 62/38
barhaq -1-
 Far. + Ar. (ber + hak) “gerçek”
b. 39/116
barhayot -4-
 Far. + Ar. (ber + hayat) “yaşayan, canlı”
b. 24/12, 41/9, 42/15, 52/33

bari -29-

“zm. hepsi, tümü”

b. 9/13, 16/7, 20/115 (2), 33/16, 35/12, 39/21, 47/6, 54/31, 62/15, 69/12 (2), 85/33, 135/4, 143/7, 207/4 (2), 211/8

b.+dan 38/62, 101/9, 122/4, 138/38, 154/35

b.+ga 31/2, 47/6, 145/15, 195/11

b.+ni 47/5, 68/15

baribir -3-

“nedense”

b. 16/11, 32/40, 159/4

barkamol -4-

Far. + Ar. (ber + kemâl) “olgun, kâmil”

b. 14/129, 49/12, 163/12

b. bo'lib 65/83

barmoq -3-

“parmak”

b.+ing 91/6

b.+ingdirman 148/16

b.+laringga 90/22

barobar -8-

Far. (berâber) “beraber”

b. 42/22, 50/24, 52/5, 90/50, 141/11, 185/8, 227/6

b.+dir 120/6

barpo -2-

Far. (berpâ) “inşa”

barpo bo'l-: “kurulmak, inşa edilmek” 65/70, 83/4

barq -1-

Far. (berk) “şimşek”

barq ur-: “ışıldamak” 72/10

barqaror -8-

Far. + Ar. (ber + karar) “sabit”

b. 75/60, 80/28, 87/3, 104/20, 220/13

b.+im 123/22

barqaror bo'l-: “sürekli olmak” 69/12, 80/28

barcha -35-

“bütün, tüm, herkes; hepsi”

b. 9/28, 29/17, 50/4, 155/6, 216/14

b.+dan 99/17

b.+ga 23/103, 23/118, 52/5, 54/6, 88/41, 159/5, 185/8

b.+miz 128/27 (2), 128/31

b.+mizga 141/11

b.+ngizga 163/19

b.+ning 29/37, 75/56

b.+si 2/6, 14/24, 14/75, 16/18, 35/51, 106/10, 127/12, 208/6

b.+sida 141/20

b.+sidan 61/21

b.+sin 38/22, 52/30, 227/8

b.+sini 27/15, 116/7, 154/9

Barchin -2-

“öz. is. Alpamış Destanı'nda kahramanlardan biri.”

B.+dek 152/21

B.+i 49/16

bas -27-

Far. (bes) “yeter, kâfi; artık”

b. 10/10, 14/3, 14/7, 19/101, 27/26, 39/57, 46/6, 65/92, 67/14, 81/3, 85/1, 85/2, 85/15, 85/48, 90/26, 126/6, 168/4, 174/10, 176/26, 195/11, 203/13, 205/1, 206/23

b.+dir 90/13

b. bo'l- “son bulmak” 85/48, 202/42

b. qil-: “bırakmak” 10/9

basir -1-

“kör”

b. 39/130

basma-bas -2-

“döne döne, tekrar tekrar”

b.-b. 65/54, 69/2

batamom -3-

Ar. (bâ + tamam) “tamamen”

b. 206/2, 206/22, 207/19

battar -4-

Far. (bedter) “beter”

b. 19/109, 54/15, 153/31

b.+roq 215/8

battol -1-

Ar. (batâlet) “gaddar, hırçın”

b. 59/37

baxt -41-

Far. (baht) “baht, talih”

b. 23/116, 42/25, 69/37, 80/32, 81/25, 96/18, 112/4, 112/7, 170/5

b.+dan 11/30

b.+dir 85/42, 141/8, 233/4

b.+ga 35/74, 56/15, 56/19, 67/12, 78/9

b.+i 14/213, 50/15, 138/29, 146/28

b.+ida 11/8

b.+idan 52/68

b.+iga 90/12

b.+imizni 50/24

b.+imni 29/30

b.+in 119/10

b.+ing 114/12

b.+ingdan 130/2

b.+ini 14/124, 29/5, 41/43, 133/7

b.+ining 11/7

b.+ki 66/5

b.+kim 82/13, 83/23

b.+lar 14/73

b.+ni 56/16

baxt top- : “baht bulmak” 14/167

baxtga boshla- : “mutluluk saçmak” 117/33

baxtiyor -8-

Far. (bahtiyâr) “bahtiyar”

b. 58/17, 62/47, 132/16, 183/7, 208/11

b. bo‘lgan 108/19

b.+man 120/12

baxtiyor tur- : “bahtiyar olmak” 49/24

baxtli -6-

Far. + T. (baht + li) “bahtlı, talihli”

b. 11/4, 12/29, 132/15, 200/4 (2)

b. bo‘lsin 156/63

baxtsiz -1-

Far. + T. (baht + siz) “bahtsiz”

b. 65/37

baxsh -7-

Far. (bahş) “bağış, ihsan”

baxsh et- : “bağışlamak, bahşetmek” 5/4, 21/34, 29/25, 38/63, 86/4, 210/7, 233/17

baxshi -4-

“ozan”

b. 172/27

b.+dadir 152/37

b.+lar 162/11

b.+larning 6/11

baynalmilal -1-

Ar. (beyn + milel) “uluslararası”

b. 83/31

bayon -3-

Ar. (beyân) “beyan, bildirme”

bayon et- : “beyan etmek” 65/9

bayon qil- : “beyan etmek” 29/19, 123/6

bayot -1-

“öz. is. Türk müziğinde bir makam adı”

b. 23/2

b.+i 52/34

bayram -8-

“bayram”

b. 126, 126/4, 126/8, 126/12, 126/16, 126/20, 126/24, 126/28

Bayron -1-

“öz. is. İngiliz şair; romantizm akımının önde gelen şairlerindendir.”

B. 9/5

B.+ning 13/3

bayroq -9-

“bayrak”

b. 88/61, 88/63, 90/46

b.+i 88, 114/1, 201/2

b.+im 114/16, 211/1

b.+qa 88/58

bayroqdor -1-

T. + Far. (bayroq + dâr) “bayraktar”

b.+i 83/43

bayt -10-

Ar. (beyit) “beyit”

b. 17/6, 23/62, 78/3, 99/46, 152/37

b.+ingga 31/25

b.+lar 113/3, 124/2

b.+lari 23/135

b.+larim 98/8

Baytul Muqaddas -1-

“öz. is. Mescid-i Aksa.”

B. M. 152/13

bazm -2-

Far. (bezm) “bezm, meclis”

b.+ida 6/11, 49/23

bazm -5-

Far. (bezm) “eğlence”

b. 126/17

b. aylab 54/7

b.+ga 39/22, 207/6

b.+lar 16/7

Bag‘dodiy -1-

“öz. is. Bağdatlı”

B. 99/45

bag‘ir -36-

“göğüs, sine”

b.+i 96/4, 146/7, 176/21

b.+i esa 50/12

b.+ida 35/21, 41/20, 42/21, 71/20, 75/35, 82/13, 147/1, 162/13, 182/1

b.+idan 41/13, 63/12, 127/5

b.+idagi 35/36

b.+iga 33/3, 53/31

b.+im 20/27, 20/51

b.+imni 10/2, 83/14

b.+ing 35/78, 137/4, 137/8, 137/12, 137/16, 221/10

b.+ingda 83/25

b.+ingdan 69/14

b.+ingni 35/67

b.+ini 112/24

bag‘rini och- : “bağrını açmak” 159/5

bag‘ringga bos- : “bağrına basmak” 90/34, 98/28

bag‘riga siq- : “bağrına basmak” 35/44

bag‘ishla- -1-

“bağışlamak”

b.-dik 52/51

bag‘ishlov -1-

“ithafen”

b. 201

bag‘rikeng -3-

“cömert”

b. 104/7, 104/15, 104/23

bashar -7-

Ar. (beşer) “beşer”

b. 38/147, 45/27, 52/5, 52/63, 111/6, 141/7, 170/38

bashariyat -1-

Ar. (beşeriyet) “beşeriyet”

b.+dan 155/10

bashqo -1-

“başka”

b.+ning 135/12

ba‘zan -6-

Ar. (ba‘zen) “bazen”

b. 1/3, 14/69, 14/88, 19/97, 25/12, 32/5

ba'zi -5-

Ar. (ba'z) "bazı"

b. 14/81, 14/219, 226/15

b. +larga 14/171

b. +sini 27/22

ba'zida -2-

Ar. + T. (ba'zı + da) "bazen, ara sıra"

b. 14/107, 14/245

beadad -3-

Far. + Ar. (bî + 'aded) "engin, sayısız"

b. 50/9, 56/18, 156/8

bearmon -3-

Far. + T. (bî + arman) "ukdesiz"

b. 21/12, 44/3

bebaho -3-

Far. (bî-bahâ) "eşsiz"

b. 7/12, 47/14

b. +san 120/3

bedanabop -1-

"sürü"

b. 62/45

bebaço -1-

Far. + Ar. (bî-bekâ) "geçicilik"

b. 23/53

bedarak -1-

Far. + T. (bî-darak) "habersiz"

b. 127/19

bedard -1-

Far. (bî-derd) "dertsiz"

b. emas 24/5

bedil -1-

Far. (bî-dil) "üzgün"

b. +san 23/86

bedor -16-

Far. (bî-dâr) "uykusuz, uyanık"

b. 1/2, 14/97, 14/141, 40/57, 65/17, 70/7, 90/4, 90/30, 121/13, 127/13, 149/5, 151/24, 152/7, 176/5

b. etar 65/18

b. +san 210/1

bedorlik -1-

Far. + T. (bî-dâr + lik) "ihtiyatlı"

b. 151

beega -1-

Far. + T. (bî-ega) "sahipsiz"

b. 23/17

befarq -1-

Far. + Ar. (bî + fark) "farksız"

b. +dir 85/7

begona -1-

Far. (bîgâne) "yabancı"

b. 196/4

begumon -3-

Far. (bî-gümân) "şüphesiz"

b. 39/95, 93/16, 157/13

behad -2-

Far. + Ar. (bî + hadd) "sonsuz"

b. 65/90, 170/37

behadik -1-

Far. + Ar. (bî + hadîk) "kuşkusuz"

b. 95/7

behimmat -1-

Far. + Ar. (bî + himmet) "gönülsüz"

b. 138/38

behisht -2-

Far. (behişt) "cennet"

b. 122/2

b. +in 38/11

behol -4-

Far. + Ar. (bî + hâl) "hâlsiz"

b. 19/73, 23/127, 34/19, 178/7

behuda -7-

Far. (bîhûde) “beyhude”

b. 14/114, 14/221, 14/222, 45/30, 59/20, 65/12, 65/76

behush -1-

Far. (bî + hûş) “baygın”

b. 44/7

Behzod -1-

“öz. *is.* Bihzâd. Timurluların son devrinde ve Safevilerin başlangıç döneminde yaşamış İranlı minyatür sanatçısı.”

B. 71/12

beiz -1-

Far. T. (bî + iz) “izsiz”

b. 84/9

beishtiboh -1-

Far. + Ar. (bî + iştibâh) “kuşkusuz”

b. 93/16

bejavob -1-

Far. + Ar. (bî + cevâb) “cevapsız”

b. 88/53

bejiz -2-

“boşuna”

b. 121/15, 138/6

beka -2-

“hanım”

b. 49/3

b. +*si* 42/11

bekalom -1-

Far. + Ar. (bî + kelâm) “lafsız”

b. 156/44

bekam -1-

Far. (bî + kem) “kusursuz”

b. 136/5

bekanor -1-

Far. + Ar. (bî + kenâr) “kıyısız”

b. 39/130

bekat -2-

“durak”

b. +*i* 191

b. +*lar* 68/20

bekla- -1-

“beklemek”

b. -*r* 30/1

bekor -7-

Far. (bî + kâr) “beyhude”

b. 152/11

bekor bo‘l- : “beyhude olmak” 26/5 (2), 26/6, 26/7 (2), 26/8

bel -4-

“bel”

b. 182/8

b. +*i* 139/2

b. +*ida* 208/8

bel bog‘lab kel- : “işe koyulmak” 52/59

belan- -1-

“bulaşmak”

b. 126/10

belanchag -1-

“beşik”

b. +*i* 42/25

belbog‘ -1-

“kuşak”

b. +*i* 40/7

belgila- -1-

“ifade etmek”

b. -*mas* 230/1

bemahal -2-

Far. + Ar. (bî + mahal) “ansızın”

b. 23/73, 86/12

bemalol -3-

Far. + Ar. (bî + melâl) “rahatça”

b. 32/4, 39/52

bemalol bo‘l- : “müsait olmak” 39/67

beminnat -2-

Far. + Ar. (bî + minnet) “minnetsiz”

b. 21/26, 32/32

bemor -3-

Far. (bîmâr) “hasta”

b. 11/13

b.+ga 126/18

b.+lardan 65/35

benasib -1-

Far. + Ar. (bî + nasîb) “nasipsiz”

b. 14/110

benazir -2-

Far. + Ar. (bî + nezir) “emsalsiz”

b. 54/26, 154/26

benishon -1-

Far. + Ar. (bî + nişân) “işaretsiz”

b. 54/37

benur -1-

Far. + Ar. (bî + nûr) “nursuz”

b.+dir 73/11

beomon -9-

Far. + Ar. (bî + âmân) “insafsız, amansız”

b. 14/244, 14/252, 20/105, 21/90, 53/10, 53/17, 69/48, 115/20, 171/3

beorom -2-

Far. (bî + ârâm) “huzursuz”

b. 21/55, 21/58

beparvo -2-

Far. (bî + pervâ) “korkusuz”

b. 14/140

b. edi 207/19

bepisand -3-

Far. “koşulsuz, şartsız”

b. 54/25, 190/5, 212/5

bepoyon -9-

Far. (bî + pâyan) “sonsuz”

b. 21/7, 23/86, 42/21, 50/10, 90/5, 127/16, 154/32

b.+dir 56/17, 220/1

Beqasam -1-

“öz. is. bir kumaş türü”

b. 40/8

beqiyos -1-

Far. + Ar. (bî + kıyâs) “sonsuz”

b. 43/18

beqo‘nim -1-

“kıpır kıpır”

b. 102/2

ber- -41-

1. “üzerinde veya elinde olan bir şeyi birisine vermek, lütfetmek”

b.-ar 14/60

b.-ay 134/21

b.-di 39/145

b.-dim 156/58, 156/62, 156/64

b.-gan 16/36, 29/8, 40/42, 128/26, 128/27, 138/8, 171/20, 202/6

b.-gandik 19/89

b.-ganingni 34/26

b.-gay 58/16, 88/14, 168/4

b.-gaysiz 71/31

b.-gisiz 93/3

b.-ib 21/99, 109/13

b.-ib ketar 89/23

b.-ibsan 20/43

b.-madi 14/150

b.-madim 156/61

b.-masmidim 7/24

b.-mish 63/29

b.-moqda 14/204

b.-moqlikka 132/8

b.-olmas 21/78

b.-sa 102/21, 132/10, 211/19

b.-sang 108/9

b.-sin 20/23, 20/24, 117/41

2. “dünyaya getirmek”

b.-gan 54/43

b.-gansan 54/17

berahm -1-

Far. + Ar. (bî + raḥm) “amansız”

b. 34/26

beri -1-

“ed. beri, öte karşıtı.”

b.+da 45/29

beril- -1-

“kapılmak”

b.-adi 46/6

beruh -1-

Far. + Ar. (bî + rūḥ) “ruhsuz”

b. 53/50

Beruyniy -3-

“öz. is. Birûnî; X. ve XI. yüzyıllarda yaşamış ünlü bilgin.”

B. 54/21, 80/13

B.+ning 38/48

besabab -1-

Far. + Ar. (bî + sebeb) “sebepsiz”

b. 99/23

besabr -2-

Far. + Ar. (bî-sabr) “sabırsız”

b. 40/25, 156/67

besar -1-

“huzursuz”

b. 71/27

beso‘rov -1-

Far. + T. (bî + so‘rov) “izinsiz”

b. 150/1

beso‘z -1-

Far. + T. (bî + so‘z) “sözsüz”

b. 156/44

bet -9-

“yüz”

beti qur- : “yüzü kurumak” 108/2, 108/4, 108/8, 108/12, 108/16, 108/20, 108/24, 108/28, 108/32

betakror -4-

Far. + Ar. (bî + tekrâr) “eşsiz”

b. 28/2, 165/6, 180/4, 190/9

betartib -1-

Far. + Ar. (bî + tertîb) “tertipsiz”

b. 35/46

betimsol -3-

Far. + Ar. (bî + timsâl) “benzersiz, emsalsiz”

b. 35/64, 65/64, 75/21

betinim -2-

Far. + T. (bî + tinim) “durmada”

b. 54/36, 106/11

betinch -1-

Far. + T. (bî + tinch) “huzursuz”

b. 34/9

betizgin -1-

Far.+ T. (bî-dizgin) “başıboş”

b. 124/18

betoqat -1-

Far. + Ar. (bî + tâqat) “takatsiz”

b. 211/18

beun -1-

Far. + T. (bî + un) “sessiz”

b. 127/19

beusul -2-

Far. + Ar. (bî + uşûl) “nağmesiz”

b. 39/8, 127/19

beva -1-

“dul”

b. 35/36

bevaqt -2-

Far. + Ar. (bî + vakt) “vakitsiz”

b. 20/29, 84/7

bexatar -2-
Far. + Ar. (bî + hatar) “tehlikesiz”
b. 110/15, 182/10

bexos -1-
Far. (bî + hâs) “aniden”
b. 98/12

bez- -2-
“bezmek”
b.-ib 62/5, 176/7

beza- -1-
“bezemek, süslemek”
b.-r 205/10

bezak -1-
“bezek”
b.+i 83/16

bezavol -5-
Far. + Ar. (bî + zevâl) “solmaz, sonsuz”
b. 23/12, 52/70, 85/42, 156/34, 220/5

bezgak -1-
“sıtma”
bezgakka chalin- : “sıtmaya tutulmak”
14/120

bezovta -4-
Far. (bezâvta) “rahatsız, huzursuz”
b. 35/55, 153/26, 153/28 (2)

beg‘am -1-
Far. + Ar. (bî + ğamm) “gamsız”
b. 85/8

beg‘araz -1-
Far. + Ar. (bî + ğaraž) “garezsiz”
b. 38/93

beg‘ubor -5-
Far. (bî + gubâr) “lekesiz, tertemiz”
b. 42/8, 52/73, 66/1, 140/2, 196/2

besh -7-
“beş”

b. 16/8, 23/67, 23/68, 38/55, 134/2, 134/25

b.+dan 40/12

beshafqat -1-
Far. + Ar. (bî + şefkât) “acımasız”
b. 53/19

beshak -6-
Far. + Ar. (bî + şekk) “şüphesiz”
b. 19/44, 52/19, 52/43, 53/33, 96/17, 215/19

beshik -11-
“beşik”
b. 20/9
b.+dan 208/13
b.+dagi 151/16
b.+emassan 10/15
b.+i 134/6, 183/18
b.+ida 154/24
b.+idir 183/8
b.+imga 63/27
b.+in 152/7
b.+ka 197/1

besh yuz -3-
“beş yüz”
b. y. 31/3, 31/35, 45/29

bechora -3-
Far. (bî + çâre) “zavallı”
b. 59/30, 118/1
b.+larim 100/2

bechorahol -1-
Far. + Ar. bî + çâre + hâl) “çaresiz”
b. bo ‘lib 65/84

Bibi Maryam -1-
“öz. is. Hz. Meryem; Hz. İsa’nın annesi.”
B. M. 108/18

Bibi Xon -2-
“öz. is. Emir Timur’un eşi.”

B. X.+im 152/8, 221/7

bid'at -1-

Ar. (bid'at) "bidat"

b.+lardan 36/5

bil- -91-

1. "bilmek, bir şey hakkında bilgi sahibi olmak"

b.-adi 42/13, 83/38, 227/3

b.-aman 14/249, 231/4

b.-ar 114/18, 173/8, 205/6

b.-arding 20/50

b.-ar edim 131/1, 131/2

b.-ar edingiz 70/19

b.-armikin 39/99, 39/100

b.-ay 111/5

b.-di 123/7, 171/13, 203/7

b.-dim 99/31, 123/7

b.-ganidan 23/55

b.-ganim 40/53

b.-ganingni 212/7

b.-ganicha 138/21

b.-ganlar 45/10

b.-ganman 69/22, 115/26

b.-ganmi 74/8

b.-gay 74/12, 76/7, 231/4

b.-gilki 170/28

b.-ib 102/7

b.-ib qoldim 131/4

b.-ib qo'y 211/27

b.-ingiz 214/12

b.-ingki 123/4, 123/9, 123/14, 123/19, 123/24, 123/29

b.-ki 90/58

b.-madim 63/21

b.-mading 65/86

b.-magan 19/99, 199/5

b.-maganga 54/13

b.-mam 77/2

b.-mas 35/42, 38/142, 41/30, 43/3, 54/38, 67/16, 98/10, 102/1

b.-masa 19/79

b.-masdan 146/5, 146/6

b.-masdik 21/24

b.-masdirman 232/3

b.- mas edik 21/19, 21/22

b.-masin 129/3

b.-masman 33/32, 126/3

b.-massan 153/5

b.-may 43/29, 102/17

b.-maydi 71/9

b.-maydigan 118/3, 124/39

b.-mayman 14/134, 14/263

b.-maysiz 14/101, 71/11, 71/15

b.-sang 2/7, 20/36, 134/19

b.-sin 176/17

b.-urman 188/25

b.-ursiz 19/5

2. "anlamak"

b.-ganingiz 195/12

b.-ib qo'y 185/14

b.-madim 52/3, 52/7

b.-sin 156/78

3. "kabul etmek, tanımak"

b.-di 114/8

bilak -4-

"bilek"

b. 156/64

b.+i 77/16

b.+ida 11/9

b.+ingga 14/150

bilan -161-

"bağ. ile"

b. 3/19, 8/1, 14/269, 21/37, 21/96, 23/105, 27/7, 27/9, 27/16, 31/7, 31/17, 33/26, 34/25, 35/28, 37/7, 38/58, 38/142, 38/144,

39/37, 39/52, 39/69, 39/71, 39/76, 39/89, 39/90, 39/91, 39/135, 40/51, 41/44, 42/5, 42/10, 42/17, 42/19, 43/8, 49/6, 50/5, 52/81, 52/83, 53/3, 53/6, 54/10, 59/40, 60/14, 62/50, 62/52, 65/69, 66/5, 68/3, 68/4, 68/13, 68/14, 68/27, 69/48, 70/5, 70/8, 74/1, 74/23, 75/17, 76/2, 78, 78/2, 78/4, 78/8, 78/12, 78/16, 78/20, 78/24, 79/9, 80/8, 80/9, 81/18, 81/48, 83/17, 84/13, 85/30, 89/17, 89/19, 89/33, 89/35, 90/50, 96, 96/2, 96/20, 99/11, 99/13, 99/14, 99/15, 99/26, 100/4, 112/22, 113/2, 113/4, 113/8, 113/12, 113/16, 113/20, 113/24, 113/28, 113/32, 114/9, 114/11, 115/13, 115/18, 118/10, 124/14, 127/12, 128/15, 132/5, 132/7, 134/18, 134/19, 139/3, 143/1, 143/2, 141/3, 143/4, 143/6, 143/8, 143/10, 143/12, 143/14, 143/16, 143/18, 143/20, 144/4, 144/10, 146/38, 151/1, 153/11, 153/14, 154/5, 154/6 (2), 154/17, 154/18, 154/26, 158/1, 159/2, 166/3, 170/34, 171/14, 171/16, 175/10, 175/12, 176/27, 183/11, 192/7, 194/1, 198/8, 202/6, 203/7, 205/7, 208/22, 215/22, 215/29, 225/3, 228/27

bilgisiz -1-

“bilgisiz”

b. 54/28

bilin- -1-

“bilinmek”

b.-mas 228/25

billur -3-

Ar. (billûr) “billur, duru”

b. 23/129, 190/13

b.+dan 14/125

binafsha -4-

Far. (benefşe) “menekşe”

b. 89, 89/39

b.+dan 23/60

b.+sini 44/16

bir -378-

1.“bir”

b. 3/19, 6/3, 8/1, 9/11, 9/20, 9/38, 9/50, 11/15, 11/29 (2), 11/33 (2), 12/4, 12/19, 12/36, 12/43, 14/1, 14/5, 14/29, 14/35, 14/53, 14/67, 14/75, 14/171, 14/174, 14/187, 14/214, 14/226, 14/232, 14/242, 14/260, 14/264,

14/266, 15/1, 16/28, 17/10, 18/3, 18/18, 19/23, 19/63, 19/78, 19/98, 19/103, 19/104, 19/108, 20/34, 20/63, 20/67, 20/94, 20/96, 20/105, 20/118, 21/33, 21/37, 21/48, 21/50, 21/55, 21/60, 21/61, 21/73, 21/79, 21/84, 21/99, 23/2 (2), 23/7, 23/22, 23/44, 23/51 (2), 23/78, 23/90, 23/100, 23/110, 23/120, 26/1, 26/3, 26/5, 26/20, 27/16, 29/33, 29/43, 30/7, 30/10, 31/4, 31/11, 31/25, 32/6, 32/14, 32/23, 32/32, 33/7, 33/9, 33/16, 33/30, 33/33, 34/30, 35/11, 35/12, 35/21, 35/27, 35/33, 35/55, 35/57, 35/58, 35/59, 35/62 (2), 35/63, 35/77, 36/1, 37/14, 38/7, 38/24, 38/26, 38/32, 38/56, 38/62, 38/126, 38/135, 39/19, 39/39, 39/41, 39/59, 39/77, 39/81, 39/101, 39/123, 39/136, 40/3, 40/12, 40/28, 41/5, 41/6, 41/34, 41/39, 41/40, 41/42, 43/20, 44/6, 44/8, 45/29, 48/8, 49/23, 51/1, 51/17, 51/24, 52/4, 52/14, 52/40, 52/66, 52/75, 53/11, 53/13, 53/25, 53/32, 53/36, 53/47, 53/58, 53/64, 54/8, 54/11, 54/37, 54/40, 56/1, 56/2, 56/22, 59/9, 59/26, 60/3, 61/15, 61/16, 62/30, 62/36, 62/37, 62/38, 63/13, 65/23, 65/26, 65/79, 66/10, 68/17, 68/31, 69/7, 69/8, 69/33, 70/6, 71/25, 71/31, 72/7, 74/2, 74/17, 75/11, 75/18, 75/37, 75/42, 75/48, 76/13, 78/3, 78/17, 78/18, 78/23, 79/8, 80/12, 81/16, 81/30, 82/4, 82/5, 83/6, 85/1, 85/2, 85/36, 86/11, 86/18, 87/3, 87/6, 88/6, 88/15, 88/19, 88/20, 88/35, 88/49, 88/59, 90/4, 90/19, 90/31, 91/8, 91/11, 91/29, 92/12, 96/2, 96/6, 97/20, 98/4, 98/8, 99/39, 102/3, 102/4, 103/1, 105/3, 108/1, 108/17, 108/25, 108/26, 109/13, 112/6, 112/19, 112/20, 114/11, 115/15, 117/14, 117/15, 117/19, 117/20, 118/1, 118/11, 120/6, 120/7, 121/6, 121/12, 123/3, 124/31, 124/33, 124/34, 125/1, 126/1, 128/3, 128/15, 128/30, 128/38, 130/1, 130/3, 130/5, 130/7, 132/9, 133/15, 134/7, 134/16, 134/24, 135/12, 136/1, 136/11, 137/9, 138/4, 138/7, 138/33, 138/41, 138/44, 139/3, 141/1, 141/22, 141/36, 142/1, 143/9, 145/10, 146/18, 146/33 (2), 146/34 (2), 146/36 (2), 147/7, 148/9, 148/17, 150/3, 151/3, 153/20, 154/10, 154/26, 155/1, 156/25, 156/30, 156/32, 156/53, 156/79, 157/14, 160/1, 163/17, 165/2, 170/10, 170/31, 171/1 (2), 171/4, 171/5, 172/6, 172/8 (2), 172/18, 176/2, 176/23, 178/1, 178/7, 179/6, 186/1, 188/11, 188/18, 190/13, 191/4, 192/11, 197/3, 198/5, 198/15, 199/9, 202/19, 202/23, 202/41, 203/2, 203/3, 207/1, 207/10, 208/3, 208/16, 211/4, 213/1, 213/3, 215/17, 215/23, 217/9, 217/11, 217/14, 220/2, 220/7, 220/8, 220/11, 222/1, 223/18, 225/7, 226/7, 229/7, 231/1, 233/5

b.+dek 216/14
b.+i 57/2, 57/6, 57/7
b.+ida 57/8
b.+isi 57/2
bir ayla- : “bir etmek” 14/229
 2. “bütün”
b.+dir 50/17, 50/18, 50/19, 50/20

bir-bir -2-
 “bir bir, sırayla”
b.-b. 22/17, 91/21

bira-to‘la -1-
 “aynı zamanda”
b.-t.+si 209/4

birbiri -18-
 “zm. karşılıklı olarak bir diğeri”
b. 68/14, 68/28
b.+dan 75/2, 75/4
b.+ga 65/34, 156/38
b.+larin 208/21
b.+n 3/10, 73/8, 75/43, 123/1, 156/74, 202/13, 202/37
b.+ng 98/28
b.+ngga 98/27
b.+ni 154/18, 183/12

birdan -5-
 “zf. ansızın”
b. 18/17, 19/53, 25/22, 34/9, 91/32, 117/17

birdaniga -2-
 “zf. ansızın”
b. 226/5, 226/6

birday -1-
 “zf. eşit ölçüde”
b. 227/8

birga -6-
 “bağ. birlikte, beraber”
b. 2/5, 31/7, 61/14, 74/24, 124/14, 127/12

biri -30-
 “biri”
b. 31/24, 65/3, 65/4, 65/5, 81/5, 81/9, 102/24, 127/19 (2), 135/5 (2), 135/6 (2), 135/7, 135/8, 144/2, 156/44, 199/4 (2), 228/10
b.+ga 228/13
b.+miz 114/2, 114/4, 119/18
b.+n 135/9
b.+ngiz 129/1 (2)
b.+ni 9/12
b.+sin 39/10
b.+sini 39/10

birin-ketin -1-
 “art arda”
b.-k. 111/1

birinchi -4-
 “birinci”
b. 27/4, 144/16, 222/3
b. bo‘lib 172/15

birla -3-
 “ile, birlikte”
b. 65/60, 123/11, 164/3

birlan -1-
 “bağ. ile, birlikte”
b. 93/12

birlash -2-
 “birleşmek”
b. 88/52
b.-uvga 113/9

birlashtir -2-
 “birleştirmek”
b.-di 88/63
b.-ib turar 68/17

birma-bir -2-
 “ardı sıra, peş peşe”
b. 11/3, 143/8

birodar -2-

Far. (birâder) “birader, kardeş”

b. bo'ldik 19/71

b.+lar 26/4

biron -1-

“zm. herhangi bir”

b. 69/23

bironta -1-

“zm. herhangi bir”

b. 39/96

biroq -27-

“bağ. ancak, fakat”

b. 14/16, 14/42, 14/79, 14/84, 14/192, 21/8, 38/7, 38/23, 39/134, 40/52, 43/4, 50/2, 50/3, 108/7, 116/13, 117/3, 131/3, 141/7, 146/4, 146/8, 172/4, 199/17, 202/9, 232/3, 233/11

biror -4-

“bir”

b. 75/8, 85/15, 170/16, 205/6

biror-bir -1-

“zm. herhangi bir”

b.-b. 85/18

biror -10-

“zm. herhangi bir; başka”

b. 9/51, 14/76, 31/13, 52/15, 54/1, 75/8, 81/8, 85/15, 85/18, 116/27, 124/27, 170/16

birorta -2-

“zm. herhangi, bir, bazı”

b. 39/96, 232/2

birov -33-

“zm. biri, kimi, diğeri”

b. 23/72, 32/4 (2), 38/112, 91/26, 91/27, 116/31 (2), 143/2, 145/9, 170/18, 230/2

b.+dan 34/39

b.+ga 14/111, 190/5

b.+i 39/66, 81/5, 135/17, 170/16, 228/10

b.+iga 81/6, 81/7

b.+in 135/7, 135/10

b.+ining 228/5, 228/6, 228/7

b.+lar 31/29

b.+lardan 25/4

b.+larni 14/173

b.+ni 146/5, 146/6, 198/13

biroz -4-

“zf. biraz”

b. 14/33, 19/96, 38/112, 48/7

birpas -2-

T. + Far. (bir + pes) “hemen”

b. 33/16, 34/15

biru bor -1-

“yegâne”

b. b. 156/45

bismillo -1-

Ar. (bismillah) “besmele”

b.+ni 124/39

bisot -3-

Ar. (bisât) “varlık”

b. 117/16

b.+in 39/46

b.+ni 29/11

bisyor -5-

Far. (bisây) “bol, çok; bir hayli”

b. 29/42, 59/14, 61/17, 151/13, 151/14

bit -19-

1. “yazmak”

b.-ay 54/41

b.-ayin 99/2

b.-dim 38/1, 39/7

b.-ding 92/7

b.-gan 50/24, 74/18

b.-gan edim 190/1

b.-ganman 184/13

b.-gum 84/16

b.-ib 41/24

b.-moqka 39/88
b.-saydi 83/19
 2. “bitmek, sona ermek”
b.-ding 92/7
b.-ib turgan 108/14
b.-magan 77/15
b.-mas 215/15
 3. “gücsüz kalmak, zayıflamak”
b.-gan ekan 116/18
 4. *mec.* “dile gelmek”
b.-sa 75/30

bitgulik -1-
 “yazmalık”
b. 88/36

bitik -1-
 “yazılı”
b. 215/28

bitil -6-
 “yazılmak”
b.-gan 31/7, 155/6
b.-gandi 156/57
b.-magan 38/8, 84/16, 89/15

bitish -1-
 “yazmak”
b. 39/15

bitkaz -1-
 “büyütmek”
b.-ar 20/62

bitmoq -1-
 “yazmak”
b.-qa 39/88

bitta -22-
 “bir”
b. 40/54, 40/57, 65/87, 87/1, 87/2, 87/5, 87/9, 88/39, 113/21, 120/7, 124/9, 141/7, 142/5, 146/31, 156/70, 165/4, 165/5, 170/8, 172/37, 231/4
b.+dir 146/31

b.+si 129/6

biyoban -1-
Far. (beyâbân) “bozkır”
b.+lari 83/22

biyron -1-
Far. (biryân) “kebab; püryan”
b. 34/16

biz -113-
 “zm. biz”
b. 12/34, 19/28, 19/60, 19/71, 19/89, 19/96, 27/5, 27/28, 35/8, 39/101, 52/53, 52/54, 52/56, 52/57, 52/78, 63/3, 78/11, 78/14, 81/10, 91/22, 97/6, 97/16, 97/22, 137/3, 137/4, 137/5, 137/6, 137/7, 137/8, 137/11, 137/12, 137/15, 137/18, 181/1, 181/3, 200/8, 200/16, 200/24, 215/29, 216/15
b.+da 2/6, 19/88
b.+dan 52/74, 65/73, 97/18
b.+dek 143/17
b.+ga 16/36, 19/84, 21/48, 29/28, 65/80, 81/26, 127/22, 141/10, 143/16, 154/3, 176/3, 220/3
b.+inkilar 37, 37/4, 37/8, 37/12
b.+lar 9/41, 19/28, 19/61, 29/24 (2), 29/25, 97/2, 97/24, 154/12, 160/16, 184/11
b.+lardan 52/39, 52/43, 52/47
b.+lar esa 97/4, 97/8, 97/12
b.+larga 19/72, 185/3
b.+larning 19/38, 19/66
b.+ni 14/176, 16/3, 16/5, 16/17, 39/103, 65/72, 65/74, 85/32, 100/11, 155/22, 217/15
b.+niki 77/11
b.+niki edi 37/16
b.+ning 14/21, 18/6, 19/21, 19/50, 21/28, 27/18, 29/17, 39/102, 39/132, 52/60, 52/76, 75/26, 75/49, 100/12, 128/31 (2), 176/10 (2)

Bobak -1-
 “öz. is. Babek; Azərbaycan ve İran’ın millî kahramanı.”
B.+ning 74/14

bobo -54-

“dede”

b. 72, 110/1, 192/15

b.+lar 19/20, 19/24, 19/43, 19/63, 34/31, 34/47, 39/99, 39/105, 43/12, 52/77, 62/11, 123/6, 124/7, 138/20, 143/15, 153/9, 162/7, 183/13, 220/5

b.+lardan 38/31, 38/61, 77/15

b.+larim 62/3, 157/5

b.+larimning 141/29

b.+larin 199/15

b.+larni 128/25

b.+larning 52/20, 52/28, 52/36, 137/10

b.+m 25/29, 34/17, 39/78, 52/15, 111/8, 142/7, 172/40

b.+miz 54/21

b.+mizga 54/40

b.+mizning 201/4, 201/6, 201/12

b.+mning 52/4, 64/2

b.+ng 45/11, 66/15, 225/3

b.+ning 60, 214/11

b.+sin 208/14

bobodahkon -1-

“Türk Dünyası rivayetlerine göre çitfçiliğin hamisi, piri; Dedeçiftçi.”

b. 77/12

bobojon -3-

T. + Far. (bobo + jon) 1. “babacan”

b. 38/116, 210/12

2. “dede”

b.+i 39/78

Bobur -5-

“öz. is. Babür; Babür Devleti’nin kurucusu ve ilk hükümdarı.”

B. 52/12, 81, 118/18, 152/18

B.+im 184/8

bod -1-

Far. (bâd) “rüzgâr”

b.-i marg : “ölüm rüzgârı” 100/8

bois -9-

Ar. (bahs) “sebeb”

b. 54/10, 63/3, 69/23, 70/14, 146/20, 156/73

b.+dan 39/77

b.+i 80/10, 154/35

bokira -2-

Ar. (bâkire) “bakir, temiz”

b. 210/2

b. bo’larsan 52/79

bol -3-

“bal”

b.+dan 78/7

b.+i 33/29

b.+idan 74/15

bola -49-

“çocuk”

b. 31/10, 48/4, 68/9, 118/27, 217/3

b.+ga 105/1, 196/1

b.+day 14/197, 34/47, 194/7

b.+lar 60/4, 60/8, 60/12, 60/16

b.+larin 91/34

b.+laring 105/4

b.+larning 133/7

b.+m 82/5, 108/2, 108/4, 108/8, 108/12, 108/16, 108/20, 108/24, 108/28, 108/32, 146/5, 152/27, 172/31, 192/1, 192/4, 192/13, 192/16, 205/2, 211/25, 217/13, 232/1

b.+mizgacha 151/16

b.+mni 99/50

b.+mning 138/27

b.+msan 221/4

b.+ngday 67/14

b.+ngni 90/34

b.+si 52/25, 75/53

b.+siga 19/40, 19/68, 19/83

bola-baqra -1-

“çoluk çocuk”

b.-b.+sin 228/21

bola-chaqa -1-

“çoluk çocuk”

b.-ch. 27/6

bolajon -3-

T. + Far. (bala + cân) “çocuğum”

b. 20/12, 185/13, 215/1

bolakay -2-

“çocuk”

b. 112/15, 208/13

bolalik -1-

“çocukluk”

b. 48/1

bolari -1-

“bal arısı”

b. 58/8

bolish -2-

Far. (bâliş) “minder”

b. 20/82

b.+im 197/2

Bolqonlik -1-

“öz. is. Başkanlı; Balkan coğrafyasında yaşayan halk ve bu halktan olan kişi.”

B. 135/3

bolg'a -2-

“çekici”

b. 139/3

b. bo 'lsak 128/6

Bombay -1-

“öz. is. Bombai; Hindistan'da bir kent”

B. 83/42

bong -3-

Far. (bâng) “çan”

b. 56/19

b.+i 56/21

bong ur- : “çınlamak” 56/9

boq- -64-

“bakmak”

b. 12/19, 65/1, 65/10, 69/32, 146/2, 208/3, 211/5

b.-adi 23/130, 54/25, 208/7

b.-aman 14/145, 14/265, 35/5, 141/32

b.-ar 83/34

b.-ardi 38/112, 39/68, 156/4

b.-armikan 53/56

b.-di 65/45, 156/46

b.-dim 99/15, 118/9

b.-ib 21/31, 39/85, 53/51, 65/63, 65/65, 69/15, 111/7, 147/5, 156/39, 226/9

b.-ib turdim 35/28

b.-ib turibdi 31/3, 142/3

b.-ing 77/20

b.-ma 9/50

b.-mang 115/25

b.-qan 40/20, 52/25, 81/18, 176/9, 184/12

b.-qanda 14/99, 31/10, 43/14

b.-qay 123/7, 153/14, 170/12

b.-qayman 123/11

b.-magaysiz 113/1

b.-magil 176/27, 212/5

b.-sa 170/27

b.-sam 14/165, 39/141, 62/27, 62/28

b.-sang 78/13, 88/26, 141/21

b.-ur 65/29

b.-urman 56/12, 82/22

boqiy -7-

Ar. (bâkî) “baki”

b. 33/35, 41/42, 80/33, 117/38

b.+dir 41/29

boqi qol- “baki kalmak” 23/102

boqi tur- : “baki kalmak” 38/146

boqish- -2-

“bakışmak”

b.-ar 194/7

b.-arlar 81/28

bor- -19-

1. “ulaşmak, vasıl olmak”

b. 40/40

b.-aman 21/97

b.-ar 35/22, 123/13

b.-dik 21/30

b.-dim 74/9

b.-dingmikan 23/64

b.-ganingda 230/4

b.-gum 214/12

b.-ib 51/6, 154/4

b.-ib ko'rganmiz 97/4

b.-ib qoldim 51/9

b.-ib yetgay 216/10

b.-magan 153/6

b.-may 136/11

b.-sam 115/5

b.-sang 175/19

2. “sürmek”

b.-ar 14/257

bor -210-

“var, bütün”

b. 1/4, 1/9, 7/5, 11/11, 14/88, 14/146, 19/30, 20/86, 20/113, 20/117, 21/33, 24/1, 29/3, 35/2, 35/16, 35/57, 38/3, 38/7, 38/21, 38/32, 38/49, 38/93, 39/15, 39/17, 39/46, 39/54, 39/55, 39/92, 39/140, 40/2, 45/13, 48/10, 50/1, 52/16, 52/18, 52/21, 52/29, 57/8, 61/16, 65/11, 65/33, 65/34, 69/3, 69/20, 69/43, 71/14, 71/31, 75/1, 75/3, 75/35, 75/41, 76/9, 81/3, 83/32, 83/35, 87/1, 87/5, 87/9, 88/2, 101, 104/18, 106/4, 109/16, 114/16, 117/5, 118/27, 118/29, 123/13, 123/21, 123/22, 123/23 (2), 128/17, 128/18, 128/19, 129/6, 132/16, 134/23, 135/4, 135/23, 137/9, 137/10, 138/29, 143/9, 146/3, 146/21, 146/22, 146/24, 147/4, 152/6, 153/12, 154/35, 154/37 (2), 160/8, 161/1, 161/2, 161/4, 161/8, 161/9 (2), 161/10, 161/11, 161/12, 162/6, 165/5, 168/1, 170/22, 180/2, 180/4, 187/2, 187/4, 202/17, 204/7,

206/7 (2), 206/23, 211/2, 213/1, 214/5, 217/1, 217/12, 220/15, 221/13, 221/14, 221/16, 225/2, 225/7, 226/15, 228/1

b.+dir 10/11, 14/84, 14/103, 14/161, 14/188, 19/108, 23/7, 32/9, 35/41, 39/94, 107/2, 107/4, 107/6, 107/8, 107/10, 107/12, 107/14, 107/16, 107/18, 107/20, 109/12, 122/3, 136/10, 144/3, 153/22, 154/37, 154/38, 172/8, 172/25, 187/2

b. edi 19/88, 117/17

b. ekan 38/81, 46/10, 78/10, 145/17, 163/11, 190/15, 211/17

b.+i 38/8, 39/21, 39/60, 233/16

b.+idan 138/38

b.+im 114/12, 120/3, 155/7

b.+ini 227/1

b.+icha 202/15

b.+ki 41/20, 120/12

b.+kim 38/62, 108/29

b.+mi 39/53, 56/13, 56/14, 76/18

b.+mikan 22/19, 46/16 (2), 124/36, 126/18, 170/16, 221/5

b.+mikin 82/18, 170/15

b.+misan 188/1

b.+san 18/5, 39/139, 39/140, 182/4

bor bo'l- “var olmak” 16/35, 21/87, 40/55, 40/56, 42/27, 58/28 (2), 85/31, 108/17, 124/12, 145/11, 201/9

bor -8-

“kere, kez, defa”

b. 16/14, 20/89, 23/30, 38/33, 38/47, 39/39, 47/3, 69/43, 100/5

bora -12-

1. “konu”

b.+sida 14/3, 19/70

2. “kez, defa”

b. 14/37, 22/13, 31/25, 35/26, 39/39, 39/63, 53/4, 117/37, 197/1

b.+lar 83/10

boricha -1-

“zf. var gücüyle”

b. 202/15

borlik -4-
 “varlık”
b. 34/11, 89/20, 220/3
b. +i 95/11

bos- -15-
 1. “yürümek, adım atmak”
b.-a ko’rma 108/5
b.-ganida 115/14
b.-gay 95/14
b.-sa 134/13
 2. “ayak tabanını bir yere veya bir şeyin üzerine koymak”
b.-adi 208/12
b.-gan 81/20
 3. “baskın yapmak”
b.-ar 52/22
b.-ib 35/39, 37/1, 37/2
 4. “kaplamak”
b.-sin 14/233
 5. “yığılmak”
b.-ib qolibdi 39/82
 6. “bitmek, yeşermek”
b.-ib yotgan 39/108
 7. “bir duyguyu bastırmak”
b.-moq kerak 202/26

bosabot -1-
 Ar. (bâ + sebat) “sebatlı”
b. 75/22

bosavob -1-
 Ar. (bâ + sevâb) “zf. sevapla”
b. 62/8

bosil- -1-
 “kaplamak”
b.-ar 39/43

bosiq -1-
 “derin”

b. 48/2

bosiriq -1-
 “devamlı”
b. 52/66

bosqin -1-
 “baskın”
b. +lar 151/9

bosqinchi -1-
 “baskıncı”
b. 115/16

bostir- -1-
 “baskı yapmak, bastırmak”
b.-ib keldilar 14/12

bot- -11-
 1. saplanmak”
b.-ar 39/79
b.-mas 65/13
b.-masin 196/7
 2. “batmak, gark olmak”
b.-a 195/2
b.-aqol 202/30
b.-dim 202/36
b.-gay 148/12
 3. “(güneş, ay) batmak, kaybolmak”
b.-guvchi 22/10
b.-masa 14/210
b.-maydigan 161/2
bota boshla- : “batmaya başlamak”
 12/37

botin -1-
 Ar. (bâtin) “içte”
b. +imda 118/5

botir -6-
 “yiğit, kahraman”
b. 103/1, 103/5
b. +i 153/17
b. +lar 210/5

b.+ni 19/41
b.+san 42/17

Botmon -1-
 “öz. is. batman, ölçü birimi”
b. 118/5

bovur -1-
 “kardeş”
b.+im 50/14

boy -6-
 “zengin”
b. 97/14, 138/38, 167/4
b.+lar 154/21
b.+lari 161/8
b.+misan 160/14

boyakbor -1-
 “boydan boya”
b. 156/56

boyaqish -1-
 “adamcağız”
b.+ning 39/83

boyla- -1-
 “bağlamak”
b. 72/2

boylik -4-
 “varlık, zenginlik”
b. 11/10, 188/19
b.+ka 181/2
b.+laring-chun 7/29

Boyqaro -4-
 “öz. is. Hüseyin Baykara; Timur İmparatorluğu hükümdarı ve Çağatay şairi.”
B. 31/9, 226, 226/4
B.+ni 117/32

Boysun -2-
 “öz. is. Özbekistan’da bir şehir.”
B.+da 71/1
B.+ning 217/4

boychechak -1-
 “kardelen”
b. 71/1

bozor -9-
 Far. (bâzâr) “pazar”
b. 135/11
b.+i 161/7, 202/18, 233/14
b.+ida 178
b.+idan 138/24
b.+im 172/34
b.+lar 68/11
b.+mi 188/2

bog‘ -34-
 Far. (bâğ) “bağ, büyük bahçe”
b. 7/28, 23/18, 112/12, 125/5, 138/25
b.+da 34/46, 38/108
b.+i 106/20, 129/2
b.+i behishtdir 106/9
b.+ida 226/1
b.+idan 163/3
b.+idek 35/63
b.+im 187/2
b.+imda 100/1, 114/13
b.+imning 141/8
b.+ingga 192/3
b.+i shamol 106/9
b.+lar 12/5, 33/23
b.+larda 60/2, 144/6
b.+larga 100/8
b.+lari 106, 106/3, 106/8, 176/13
b.+larim 166/6, 223/16
b.+larin 7/10, 106/12
b.+laringga 145/2
b.+larning 33/25

bog‘la- -3-
 “bağlamak”
b.-bman 75/10

b.-gan 14/21
b.-y olsun 112/22
bog‘lan- -2-
 “bağlanmak”
b.-di 99/11
b.-gan 85/36
bog‘cha -2-
 Far. (bâğçe) “bahçe”
b.+larga 21/97
b.+ng 118/27
bosh -114-
 “baş, kafa”
b. 23/35, 38/36, 38/71, 38/84, 39/42, 54/24, 99/14, 118/23, 151/6, 154/29, 167/6, 194/6
b.+da 72/2, 118/26, 183/9
b.+dadir 66/14
b.+ga 52/71, 74/5
b.+ginam 152/16
b.+i 65/79, 78/17, 78/18, 91/31, 138/5, 168/1, 170/19, 183/3
b.+ida 11/13, 19/34, 21/12, 41/33, 85/3, 135/10, 156/8, 156/70
b.+idan 143/13, 217/2
b.+idagi 42/6
b.+iga 23/64, 23/75, 35/68, 39/64, 59/19, 170/8, 176/22
b.+im 20/37, 20/109, 26/14, 51/4, 62/4, 80/15, 114/9
b.+ima 123/8
b.+imda 39/15, 90/30, 197/2
b.+imdan 21/56, 65/9
b.+imga 76/3, 113/19
b.+imiz 85/35, 86/15
b.+imizdan 42/25
b.+imizga 21/26, 114/19
b.+imizi 14/21
b.+imni 20/22
b.+in 23/32, 156/5

b.+ing 79/11, 110/12
b.+ingda 44/2, 65/91
b.+ingdan 65/85, 83/37
b.+ingga 145/8
b.+ini 12/19, 14/44, 102/14, 123/12
b.+larin 208/21
b.+ni 90/54
bosh olib ket- : “başını alıp gitmek” 124/13
bosh eg- : “baş eğmek” 14/238, 20/110, 23/54, 34/42, 36/4, 40/32, 41/12, 41/42, 43/35, 63/3, 65/31, 82/4, 107/9, 127/17, 193/14
bosh ko‘tar- “baş kaldırmak” 22/4, 23/84, 23/92, 58/3, 58/10, 98/19, 127/1
boshiga ko‘tar- : “baş üstüne koymak” 203/9
bosh qotir-: kafa patlatmak, kafa yormak 1/4, 126/5
bosh silkit- : “baş sallamak” 23/12
boshingni tik tut- : “başını dik tutmak” 192/13, 192/16
boshga toj qil- : “başta taç etmek” 177/1
bosh ur- : “baş eğmek” 95/16, 128/11
boshgina -1-
 T. + Far. (baş + gina) “başçık”
b.+ngning 20/84
boshla- -9-
 “bir işe girişmek, başlamak”
b.-b 34/41, 39/117
b.-di 33/2, 53/1
b.-dimi 156/51
b.-gan 140/6
b.-r midi 59/32
b.-sa 135/11
b.-ydi 135/15
boshlab -1-
 “tekrar”
b. 39/117

boshlan- -10-

“bir işe girişmek, başlamak”

b.-adi 183/4, 232/4

b.-ar 124/42, 215/7, 232/1

b.-ar edi 156/40

b.-gan 75/27

b.-gan edi 14/24

b.-mish 23/111

b.-ur 83/27

boshloq -2-

“başak”

b. 79/3, 90/19

boshpana -1-

T. + Far. (bosh + penâh) “sığınak”

b. bo'l 136/12

boshqa -8-

“sf. başka”

b. 14/76, 145/20, 176/8, 207/14

b.+qa 172/22

b.+si 39/66, 81/23, 144/2

boshqacha -2-

“başka türlü”

b. 203/13, 207/14

Boshqird -1-

“öz. is. Başkurt; Rusya Federasyonu’na bağlı Başkurdistan Özerk Cumhuriyeti’nde yaşayan Türk halkı veya bu halkın soyundan olan kimse.”

B. 92/5

Boshqurdiston -1-

“öz. is. Başkurdistan; Rusya’ya bağlı federal bir cumhuriyet.”

B.+dir 87/8

bu -384-

1.“zm. bu”

b. 14/129, 27/4, 29/2, 29/4, 34/18, 34/20 (2), 34/32, 34/50, 34/51, 34/52, 39/118, 39/120, 40/3, 40/6, 40/11, 40/12, 40/17(2), 40/18, 40/23, 40/24, 40/27, 40/29, 40/30,

40/34, 40/35, 40/36, 40/41, 40/42, 40/48, 40/53, 40/54, 40/59, 40/60, 41/2, 41/5 (2), 41/7, 41/9, 41/38, 41/39, 41/40 (2), 43/23, 45/6, 45/7 (2), 45/30, 46/9, 47/9, 47/10 (2), 47/15, 47/16, 49/13, 52/11, 52/25, 52/74, 52/76, 53/11, 58/21, 58/22, 61/11, 61/12, 61/13 (2), 65/22, 65/49, 65/50, 65/52, 65/58, 66/9, 69/18, 71/14, 73/19, 74/11, 75/56, 77/14, 85/33, 89/39, 102/18, 102/20, 106/5, 119/9 (2), 119/10, 119/11, 129/6, 141/18, 146/15, 148/18, 155/1, 156/72, 163/12, 183/5, 190/13, 217/10, 226/19

b. esa 129/8

b.+lar 19/58, 108/9, 108/10, 108/11

b.+lardan 45/27

b.+larning 101/9

b.+nda 9/13, 39/9, 40/25, 57/1, 80/12, 83/20, 135/4, 135/11, 141/19, 147/3, 147/4, 187/5, 207/3

b.+ndadir 44/10, 89/37, 106/18

b.+ndan 20/51, 20/55, 23/65, 30/5, 157/1, 170/22, 174/3, 192/5, 192/8, 226/18

b.+nga 1/9, 98/16, 154/7, 208/2, 226/14

b.+ni 212/8, 232/2

b.+ning 11/28, 27/15, 54/31, 62/15, 80/10, 148/5, 156/52

2. “sf. bu”

b. 7/15, 10/6, 12/3, 12/24, 12/26, 14/232, 14/237, 14/251, 16/7, 16/9, 16/22, 18/4, 19/29, 19/72, 20/102, 21/45, 21/52, 21/57, 21/59, 22/19, 23/43, 23/57, 23/117, 23/128, 25/14, 26/10, 26/18, 27/11, 27/21, 28/4, 28/8, 29/3, 29/15, 29/31, 29/45, 29/46, 29/47, 30/1, 30/2, 30/3, 30/7, 30/9, 31/4, 31/21, 31/27, 33/7, 33/27, 33/33, 34/35, 35/31, 36/7, 38/51, 38/101, 38/135, 39/1, 39/11, 39/13, 39/21, 39/60, 39/63, 39/76, 39/91, 39/97, 39/99, 39/101, 39/114, 39/119, 39/131, 40/5, 40/7, 40/8, 40/13, 40/21, 40/49, 41/14, 41/32, 46/11, 46/13, 46/17, 49/3, 49/7, 50/7, 50/9, 50/11, 50/16, 51/20, 52/5, 53/3, 53/19, 53/37, 54/23, 54/40, 55/1, 55/2, 55/4, 56/11, 56/19, 57/9, 58/19, 59/10, 60/9, 62/9, 62/17, 62/34, 63/7, 63/26, 65/32, 67/11, 68/1, 68/19, 69/19, 69/20, 69/38, 69/43, 70/20, 74/8, 75/5, 75/61, 77/15, 78/15, 80/17, 80/25, 83/18 (2), 85/6, 85/21, 85/22, 85/23, 85/24 (3), 85/34, 85/38, 85/48, 86/3, 86/5, 86/18, 87/11, 87/12, 88/30, 88/37,

88/44, 88/51, 88/58, 89/3, 89/43, 90/11, 91/6, 98/5, 99/50, 100/9, 100/10, 102/11, 104/17, 105/2, 106/19, 108/2, 108/4, 108/5, 108/8, 108/12, 108/16, 108/17, 108/20, 108/24, 108/28, 108/32, 114/17, 114/18, 118/10, 118/25, 120/2, 124/4, 124/35, 128/17, 128/18, 128/19, 133/2, 134/3, 134/18, 135/2, 135/13, 135/14, 136/8, 139/2, 139/4, 141/37, 146/2, 146/35, 149/3, 152/36, 153/10, 154/13, 154/40, 156/11, 156/34, 156/47 (2), 156/48, 156/49, 156/73, 160/6, 160/7, 160/8, 160/12, 160/18, 161, 161/1, 161/2, 161/4, 161/8, 161/9, 161/12, 163/5, 165/11, 168, 168/2, 168/5, 168/7, 170/2, 170/15, 171/10, 171/12, 172/8, 176/18, 183/3, 184/10, 188/7, 188/25, 191/3, 202/41, 206/11, 207/7 (2), 210/13, 220/14, 221/14, 228/1

Budda -2-

“öz. is. Buda; Hindistan’da yaşadığı tahmin edilen ve Budizm’in kurucusu olduğu düşünülen din adamı.”

B. 38/72, 91/16

buhton -1-

Ar. (bühtân) “iftira”

b. 124/34

bukil- -2-

“bükülmek”

b.-gaydir 139/2

b.-magan 182/8

bukun -59-

“içinde bulunan gün”

b. 12/32, 14/270, 19/91, 21/77, 22/12, 22/16, 23/41, 23/67, 23/81, 23/82, 23/108, 36/5, 38/1, 38/29, 39/71, 39/85, 39/105, 39/116, 39/117, 41/11, 41/33, 41/34, 41/35, 43/24, 48/7, 49/27, 54/39, 62/29, 62/33, 62/47, 65/89, 74/6, 80/19, 83/39, 85/7, 85/8, 85/19, 87/7, 88/23, 88/57, 95/9, 107/9, 111/5, 111/6, 111/7, 115/23, 117/39, 127/17, 136/3, 141/31, 144/9, 153/10, 155/20, 156/73, 169/1, 183/11, 199/19, 229/2

b.+gi 41/3

b.+cha 71/21

bukchay- -1-

“eğilmek”

b.-ib qolardi 23/104

bul -8-

“bu”

b. 78/6, 78/21, 116/40, 128/35, 141/38, 156/79, 177/1, 202/3

bulbul -14-

Far. (bulbul) “bülbül”

b. 18/1, 18/6, 186/1

b.+lar 30/5, 100/10, 223/15

b.+larning 39/8

b.+ni 123/5, 123/10, 123/15, 123/20, 123/25, 123/30

b.+isan 13/7

buloq -3-

“kaynak, çeşme”

b. 6/4

b.+larga 41/26

b.+qa 35/22

buloqcha -1-

“kaynakçık”

b.+lar 190/12

bulut -11-

“bulut”

b. 14/85, 39/30

b.+ga 156/5

b.+lar 14/87, 23/130, 77/2, 85/8, 190/14

b.+larni 23/126

b.+larning 156/25

b.+ni 156/46

Bulg‘or -1-

“öz. is. Bulgar; Slavların güney kolundan olan bir halk veya bu halkın soyundan olan kimse.”

B. 135/3

bunday -9-

“z.f. böyle, bu şekilde”

b. 19/15, 19/51, 19/105, 20/19, 20/20, 26/4, 42/14, 46/27, 233/15

bundayin -5-

“zf. böyle, bu şekilde”

b. 14/102, 19/75, 29/11, 74/2, 190/15

bunyod -3-

Far. (bünyâd) “asıl”

bunyod bo'l- : “yaratılmak” 96/19, 215/2

bunyod et- : “meydana gelmek” 156/14

buncha -9-

“bu kadar”

b.+lar 23/85, 23/86, 35/34, 35/37, 35/52, 39/128 (2), 51/16, 151/18

bunchalik -1-

“bunca”

b. 43/25

bur- -7-

1. “bir şeyin yönünü değiştirmek”

b.-ardi 91/19

b.-dim 33/13, 39/122

b.-gan 198/16

b.-magaysiz 116/24

b.-sa 85/11

2. “farklılaştırmak, değiştirmek, başka yöne çekmek”

b.-sang 39/57

burda -4-

“parça”

b. 88/20, 102/3, 171/4

burda burda qil- : “parça parça etmek” 151/20

burda burda -1-

“parça parça”

b. b. 151/20

burgut -3-

“kartal”

b. 35/18, 190/3

b.+lar 116/42

buril- -1-

“bir şeyin yönü çevrilmek, değiştirilmek”

b.-di 153/8

burj -4-

Ar. (bure) “burç, kale çıkıntısı”

b.+ida 41/38

b.+idan 81/13, 176/7

b.+ingdan 83/39

burn -4-

“burun”

b.+in 14/38

b.+ing 59/29, 65/14

b.+ni 115/1

burov -1-

“kıskaç”

b.+iga 34/18

burqsi- -1-

“genişlemek”

b.-di 55/2

burun -2-

“zf. evvel, önce”

b. 62/9, 83/3

buruvchi -1-

“çeviren”

b.+san 42/18

burch -3-

Ar. (bure) “köşe”

b.+ida 197/3

b.+iga 40/40, 136/11

burchak -1-

“köşe, uç”

b.+lariga 40/37

bus-butun -7-

“büsbütün”

b. 29/5, 32/8, 63/29, 96/8, 141/18, 147/6

bus-butun qil-: “tamamlamak” 156/80

but -6-

“tam”

b. 117/42, 171/18

but bo 'l- : “tam olmak” 14/228, 117/42, 154/39

but qil- : “tam etmek” 171/18

buta -2-

“çalı”

b. 190/7

b.+ning 34/14

butkul -11-

“tamamen”

b. 33/22, 52/51, 54/16, 59/10, 88/24, 118/12, 124/15, 153/19, 176/21, 179/5, 206/8

butla- -3-

“bütünlemek, tamamlamak”

b.-moq 151/2

b.-moqqa 116/16, 137/6

butlash -1-

“doldurmak”

b. 75/45

butoq -2-

“ağacın dal olacak sürgünü, budak”

b.+qa 2/1

b.+larda 4/5

Butparast -1-

“öz. is. Putperest”

B. 135/5

butun -16-

“sf. bir şeyin hepsi, tam”

b. 7/8, 14/200, 19/89, 29/39, 34/33, 38/3, 42/13, 51/19, 91/8, 124/44, 138/29, 155/9, 169/3

b.+dayin 206/10

b.+dir 21/37, 79/11

Buxoriy -2-

“öz. is. Buharalı olup Hz. Muhammed’in sözlerinin bir araya getirildiği hadis kitabı vardır.”

B.+dek 211/14

B.+ni 118/14

Buxora -7-

“öz. is. Buhara; Türkistan’ın en eski yerleşim birimlerinden olup şu an Özbekistan Devleti’nin sınırları içerisinde yer almaktadır.”

B. 83/15, 95/6, 216/5

B.+da 30/8

B.+ga 141/14

B.+ni 30/11, 97/2

buyon -2-

“bu yana”

b. 19/57, 19/67

buyuk -80-

“büyük, yüce”

b. 9/17, 11/32, 14/53, 14/64, 14/180, 14/237, 18/6, 21/28, 21/76, 23/113, 27/13, 29/41, 31/5, 32/10, 35/64, 38/28, 38/64, 38/94, 39/110, 39/136, 39/145, 39/147, 43/34, 47/11, 50/6, 50/15, 50/23, 52/28, 52/48, 52/67, 52/84, 53/29, 53/33, 53/59, 53/60, 54/5, 54/9, 54/26, 54/35, 54/36, 54/40, 59/21, 63/29, 64/2, 65/59, 65/81, 67/3, 69/42, 83/30, 132/6, 137/3, 137/7, 137/10, 137/11, 137/15, 141/29, 143/15, 144/5, 146/26, 149/2, 149/9, 152/1, 154/36, 156/13, 160/8, 166/5, 203/11, 207/6, 220/11

b.+dan 65/61

b.+dir 50/11

b. edi 19/25, 19/85

b.+larga 38/63

b.+larning 46/5, 46/27

b.+san 65/90 (2), 185, 185/14

buyuklik -9-

“büyüklük”

b. 23/53, 32/26, 39/146

b.+dan 39/146

b.+idan 62/43

b.+im 172/24

b.+imni 131/4

b.+ing 171/13

b.+ning 137/1

buyur- -5-

1. “emretmek”

b.-ganda 152/12

b.-masa 9/51

b.-sin 138/31, 145/10

2. “ikram edilen bir şeyi almak”

b. 14/264

buz- -7-

“bozmak”

b.-ar 32/4

b.-di 38/103

b.-gay 153/24

b.-ib berar 108/14

b.-ib tashladi 14/18

b.-olur 14/239

b.-sa 153/24

buzil- -3-

1. “bozulmak, yıkılmak”

b.-di 14/17

b.-ib 202/38

2. “ortadan kalkmak”

b.-ib 83/3

buzish -1-

“bozmak”

b. 31/12

buzurgu -1-

“şahane”

b. 96/6

bug‘doy -1-

“buğday”

b. 224/4

bug‘doyzor -5-

T. + Far. “buğday tarlası”

b. 14/196, 14/230, 14/233

b.+ning 14/232, 14/235

bo‘kirtir- -1-

“böğürtmek”

b.-ib 146/11

bo‘l- -144-

1. “meydana gelmek, vuku bulmak”

b.-adi 14/100, 14/226, 75/52

b.-ajakmiz 119/20

b.-ar 76/5

b.-ardi 20/52, 20/68, 64/6

b.-ar edi 21/17

b.-arman 20/96

b.-armi 16/6

b.-arsan 95/13

b.-ay 79/6

b.-di 20/11, 38/56, 38/88, 65/47, 65/48, 73/10, 91/23, 114/6, 141/2, 151/6, 165/4

b.-dim 99/25, 113/22

b.-ding 164/4, 164/11

b.-gan 80/21, 197/2, 197/4

b.-ganda 103/7, 172/26, 172/28

b.-gay 53/48, 62/42, 62/44, 104/4, 154/40

b.-gaysan 154/33

b.-gach 208/17

b.-gim keladi 3/14

b.-gin 20/91, 33/23

b.-gusi 43/18, 43/20

b.-g‘uvsi 148/1

b.-ibdi 27/3

2. “(yardımcı fiil) olmak”

b.-gaysiz 163/20

b.-ib 25/11, 38/36, 38/77, 38/124, 38/127, 53/43, 73/3, 81/30, 90/31, 90/38, 92/5, 93/8, 98/17, 112/6, 117/48, 121/3, 124/19, 152/22, 198/19, 221/10, 228, 228/4, 228/8, 228/12, 228/16, 228/20, 228/24, 228/28

b.-ibdimi 102/3, 102/4

b.-magan 59/6, 128/29

b.-mas 21/45 (2), 23/25, 194/5

b.-masa 14/227, 39/75, 73/12, 85/16, 95/6, 198/14

b.-masang 26/19, 35/34

b.-masin 41/19, 52/50, 90/10, 128/37

b.-masmidi 70/24

b.-may 20/29

b.-maylik 16/15, 16/19

b.-moqlikni 124/32

b.-oldi 134/9

b.-olmasang 172/21

b.-olmassan 172/22

b.-sa 7/30, 21/56, 23/90, 26/17, 32/19, 39/27, 54/8, 54/44, 62/18, 76/5, 81/2, 89/22, 106/18, 138/27, 152/18, 154/16

b.-sam 20/100, 39/136, 120/14

b.-saydingiz 41/21, 41/25

b.-sin 20/115, 20/116, 20/117, 29/33, 35/78, 58/23, 74/29, 75/60, 84/5, 107/17, 183/14

b.-ur 83/16, 121/14, 121/16, 128/31, 128/42, 128/43

3. “bulunmak”

b.-dim 6/11

bo‘lak -4-

“başka”

b. 19/35, 39/55, 56/13, 59/5

bo‘lin- -2-

1. “olunmak”

b.-gan 65/24

2. “azalmak”

b.-mas 227/5

bo‘liq -1-

“büyük”

b. 156/19

bo‘lish -2-

“olmak”

b.+i 91/13

b.+in 126/3

bo‘ltak -1-

“parça parça”

b.bo‘lgan 88/51

bo‘ron -4-

“boran”

b. 21/52, 113/22

b.+lar 53/39

b.+laring 69/48

bo‘ston -12-

Far. (bûstân) “bostan”

b. 41/40, 43/18, 184/15

b.+da 71/14

b.+dir 87/2

b. etaylik 137/4, 137/8, 137/12, 137/16

b.+im 120/1, 162/1

b.+larni 33/22

bo‘ta -1-

“köşek, deve yavrusu”

b.+dek 22/1

bo‘tana -1-

“bulanık”

b. 192/2

bo‘y -18-

1. “yol; akarsu, göl, deniz kıyısı”

b.+ida 49/5, 91/2, 228/9

b.+lari 106/15

b.+larida 39/6, 39/121, 42/24, 119/5

b.+laridan 9/9

2. “boy bos”

b.+in 80/5

b.+niga 208/19

bo‘y sohib tur- : “boy atmak” 62/36

bo‘y tarat- : “boy atmak” 61/22

bo‘y cho‘z- : “boy atmak” 20/66, 171/7

3. “boy, kabile”

b.+i 23/56

4. “zf. belli bir zaman süresince”

b.+i 26/2, 89/7

bo'y -3-
 Far. (bûy) "koku"
b. 3/8, 61/22, 62/36

bo'ya- -2-
 "boyamak"
b.-b chiksangiz 71/30
b.-r 39/115

bo'y-bast -1-
 "boy pos"
b.-b+ini 116/21

bo'yi -1-
 "zf. süresince"
b. 77/3

bo'yin -4-
 "boyun"
b. 32/14
b.+imda 117/25
bo'yin eg- : "boyun eğmek" 155/19
bo'yin cho'z- : "boyun eğmek" 156/31

bo'yla- -3-
 1. "ölçmek"
b.-gan 70/22
b.-yman 32/3
 2. "düşmek"
b.-di 156/67

bo'ylab -7-
 "üzerinde"
b. 14/132, 46/14, 53/65, 61/22, 75/17, 127/16, 223/10

bo'ylash- -5-
 1. "boy ölçüşmek"
b.-ar 135/19
b.-aylik 160/16
b.-ganga 61/15
 2. "bahsetmek"
b.-ar 135/19

3. "boyunca gitmek"
b.-asan 175/11

bo'yoq -1-
 "büyük"
b.+ni 71/28

bo'ysira -1-
 "boy sırası"
b.+sida 83/7

bo'ysun- -1-
 "itaat etmek"
b.-ar 14/246

bo'ychan -1-
 "uzun boylu"
b. 34/4

bo'z -1-
 "boz"
b. 58/2

bo'zar- -1-
 "bozarmak"
b.-ar 12/6

bo'zla- -1-
 "ağlamak"
b.-gan 9/16

bo'ztorg'ay -2-
 "öz. is. boz tarla kuşu"
b. 34/14, 62/34

bo'g'il- -1-
 "boğulmak"
b.-ganimni 25/13

bo'g'iq -1-
 "boğuk"
b. 44/5

bo'g'iz -4-
 1. "boğaz"
b.+imda 141/32
b.+imga 14/133
b.+mizda 14/74

2. “kap vb. maddelerde ağza yakın dar bölüm”

b.+ida 23/13

bo‘sh -1-

“güçsüz”

b. 108/11

bo‘shal -1-

“bir engelden kurtulmak”

b.-gan 39/126

bo‘shlik -2-

“boşluk”

b. 3/17

b.+ni 204/5

dabdurustdan -1-

“zf. ansızın, aniden”

d. 14/8

dadil -3-

“güçlü”

d. 77/20, 211/5

d. bo‘l 201/8

daf -1-

Ar. (def) “def”

d. qila qoldi 77/4

dafina -2-

Ar. (define) “define”

d.-i ganjingni 54/20

daftar -6-

Ar. (defter) “defter”

d.+i 19/3

d.+iga 31/8

d.+in 12/11, 156/56

d.+ini 156/65

d.+ni 14/6

daf‘atan -15-

Ar. (def‘aten) “zf. birden, aniden”

d. 21/30, 46/20, 52/65, 68/17, 68/31, 86/16, 91/15, 124/42, 151/11, 156/50, 196/3, 204/5, 205/10, 207/9, 224/1

dahma -1-

Far. (dahme) “türbe”

d.+lar 39/62

daho -18-

Ar. (dehâ) “deha”

d. 23/44, 23/96, 38/63, 47/13, 54/24, 69/7, 203/2

d.+lar 124/30

d.+lari 70/13, 104/11

d.+larning 69/18

d.+ning 154/14

d.+ga 36/4

d.+si 29/48, 40/24, 59/24

d.+siga 26/16

d.+sining 141/18

dahshat -4-

Ar. (dehşet) “dehşet”

d. 19/110, 85/14, 153/19

d.+i 46/17

dala -13-

“tarla”

d. 23/18, 53/1, 125/5

d.+ga 34/23

d.+lar 43/15, 60/14, 90/18, 112/2, 194/3

d.+larda 12/35, 53/53

d.+larga 12/1

d.+siga 224/3

dam -38-

Far. (dem) “bazen, an”

d. 11/5, 11/17, 11/18, 11/19, 11/20, 12/42, 16/22, 16/37, 20/59, 21/43, 23/139, 51/7, 63/25, 65/31, 69/33, 72/7, 85/6, 85/27, 115/15, 120/5, 123/28, 133/5, 135/17, 146/30, 148/13, 153/3, 206/19, 223/17

d.+da 14/225, 20/79, 23/3, 23/27, 23/54

d.+i 34/40

d.+ki 20/111

d. +lar 14/222, 21/78, 163/14

dangal -1-

“dürüst, doğru”

d. 64/3

Dante -1-

“öz. is. Dante Alighieri; İtalyan şair ve siyasetçi.”

D. +ni 47/4

Dantsig -1-

“öz. is. Danzig-Gdansk; Polonya’nın kuzeyinde yer alan bir şehir.”

D. +da 38/105

daqıqa -1-

Ar. (daḳīqa) “dakika”

d. 88/59

dara -1-

“dere”

d. +larda 190/5

darak -2-

“haber”

d. 183/19

darak ber-: “haber vermek” 141/22

daraxt -4-

Far. (diraht) “ağaç”

d. 199/10

d. +i 138/30

d. +in 141/7

d. +lar 100/3

darbadar -3-

Far. (derbeder) “derbeder”

d. 39/127, 52/14, 115/3

Darband -2-

“öz. is. Özbekistan’da bir yer adı”

D. 6, 6/17

dard -14-

Far. (derd) “dert, gam”

d. +i 32/33, 75/28, 76/15, 226/15

d. +im 39/2

d. +imni 9/24, 115/7

d. +imsan 233/20

d. +in 9/33

d. +ini 9/15, 203/6

d. +larim 12/13, 100/4

d. +laringga 35/75

dardkash -1-

Far. (derd + kesh) “çilekeş”

d. +san 35/52

dardlash- -1-

Far. + T. (derd + lash-) “dertleşmek”

d. -dingiz 70/8

dardli -5-

Far. + T. (derd + li) “dertli”

d. 22/17, 23/95, 88/54, 96/13

d. +san 92/2

dargoh -1-

Far. (dergâh) “dergâh”

d. +i 69/9

darhaqiqat -1-

Far. + Ar. (der + hakikat) “sahiden”

d. 91/6

darhol -1-

Far. + Ar. (der + hâl) “zf. derhâl”

d. 172/19

daricha -1-

Far. (derî-çe) “pencere”

d. 56/11

darkor -3-

Far. (der + kâr) “lazım”

d. 72/8, 188/19, 196/4

darmon -2-

Far. (dermân) “derman”

d. 69/40

darmon bo ‘l- : “derman olmak” 35/75

darslik -1-

Ar. + T. (ders + lik) “derslik”

d. 225

darvish -3-

Far. (dervîş) “derviş”

d. 52/16, 117/12

d.+day 71/29

darvoza -1-

Far. (der + vâze) “kapı”

d.+sin 31/11

darvozasiz -1-

Far. + T. (der + vâze +siz) “kapısız”

d. 21/92

daryo -42-

Far. (deryâ) “derya”

d. 39/125, 39/127, 44/8, 57/1, 57/5, 57/11, 79/7, 104, 125/2, 156/27, 156/59, 202/9, 214/5, 224

d. bo 'lsang 148/15

d.+da 156/16

d.+day 86/6, 216/2

d.+dek 167/13, 226/11

d. emas 62/30

d.+i azim 224/2

d.+ga 39/119, 77/6

d.+lar 97/18

d.+laring 104/5, 104/13, 104/21, 107/13

d.+larni 27/19

d.+ni 42/18

d.+ning 192/2, 202/27

d.+san 224/7

d.+si 6, 6/8 (2), 6/17 (2), 39/120, 207/14

d.+sida 1/1

daryo-daryo -1-

Far. (deryâ-deryâ) “akın akın”

d.-d. 154/19

darg'a -1-

“kılavuz”

d.+sini 136/6

darcha -1-

Ar. + T. (dâr + cha) “pencere”

d.+si 136/2

dast -7-

Far. (dest) “el”

d.+i 69/27

d.+ida 56/4

d.+idan 117/29

d.+ingdan 22/5, 153/25

d.+ini 39/84, 81/15

dasta -3-

Far. (deste) “deste, sap”

d. 62/3, 62/36

d.+sin 39/113

dasta-dasta -1-

“deste deste”

d.-d. 21/46

dastavval -4-

Far. + Ar. (dest + evvel) “önceden, evvela”

d. 149/12, 149/13 (2), 208/4

dastidan -5-

Far. + T. (dest + idan) “yüzünden”

d. 20/42, 21/5, 39/34, 117/29, 153/25

dasturxon -5-

Far. (destûrhân) “sofra”

d. 75/58, 128/23, 171/15

d.+ga 116/19

d.+iga 228/19

dastyor -1-

Far. (dest + yâr) “yardımcı”

d. 48/8

davlat -16-

Ar. (devlet) “devlet”

d. 102/11, 135/14
d. bo'ldi 118/21
d. bo'lib 140/5
d.+dan 88/4
d. edik 118/21 (2)
d.+i 114, 121/5, 143/4
davlat +i barqaror.+im 123/22
davlat+i qoyim 123/12
d.+imning 146/26
d.+in 114/8
d.+ing 118/29
d.+laring 206/16
davo -1-
 Ar. (devâ') "deva"
d.+sidan 76/10
davom -2-
 Ar. (devâm) "devam"
d. etar 68/9
d. etding 90/32
davongir -1-
 Far. (devân +gir) "cihangir, fatih"
d. 38/26
davr -9-
 Ar. (devr) "devr, zaman"
d. 74/30
d.+ga 132/7
d.+i 178/12
d.+ida 32/13
d.+idan 19/57
d.+im 93/15
d.+imdan 52/2
d.+lar 32/25
davrini sur- : "mutluluk içinde yaşamak"
 144/8
davra -12-
 Ar. (devre) "devre; meclis; daire"
d. 14/180, 207/19

d.+da 49/24, 71/5
d.+ga 207/1
d.+lar 14/253
d.+larda 86/1
d.+miz 16/11
d.+ngizga 49/26
d.+ning 41/22
d.+sida 20/77
d.+sidan 14/91
davron -10-
 Ar. (devrân) "devran"
d. 65/70, 70/20, 137/5, 140/1, 199/11
 154/33, 198/18, 215/29
d.+ga 221/20
d.+ni 74/30
davron sur- : "mutluluk içinde yaşamak"
 138/14
da'vat -1-
 Ar. (da'vet) "çağrı"
d.+iga 9/19
da'vo -5-
 Ar. (da'vâ) "şikayet"
d.+si 211/7
da'vo qil- : "dava etmek; iddia etmek"
 19/2, 54/2, 91/28, 124/32
daxl -1-
 Ar. (da'hl) "ilgi, alaka"
d.+i 45/13
daxlsiz -1-
 Ar. + T. (da'hl + siz) "ayrılmaz"
d. 141/23
daydi -2-
 "avare"
d. 102/13, 115/3
daydi- -2-
 "avare bir şekilde gezinmek"
d.-b 112/25
d.-b ketibdilar 100/2

dayr -1-

Ar. (deyr) mec. “dünya”

d. 39/137

dazmol -1-

Far. (derzîmâl) “ütü”

d. 194/5

dasht -7-

Far. (deşt) “çöl”

d. 62/14, 207/16

d.+ida 33/8

dasht-i Karbalo : “Kerbela çölü” 53/24, 122/1

d.+lar 89/33

d.+lari 127/16

de- -300-

“demek, söylemek”

d. 102/26

d.-b 12/17, 14/48, 14/65, 14/126, 14/160, 19/62, 20/15, 20/28, 20/76, 21/45, 21/52, 21/62, 21/64, 23/94, 24/4, 24/8, 27/7, 27/8, 29/7, 29/33, 38/14, 39/17, 39/52, 39/56, 39/124, 45/23, 49/10 (2), 62/28, 65/63, 65/77, 65/78, 74/21, 75/47, 77/13, 79/6, 82/5, 83/20, 83/43, 85/38, 88/52, 96/18, 98/15, 98/21, 99/27, 99/31, 103/3, 106/4, 107/9, 114/12, 114/20, 115/1, 115/5, 115/6, 115/25, 117/8, 117/28, 118/28, 120/3, 123/6, 123/8, 124/28, 126/14, 132/15, 138/1, 140/3, 141/8, 142/7, 146/1, 146/20, 152/6, 152/11, 156/61, 156/63, 159/7, 170/35, 171/10, 174/10, 179/6, 183/14, 197/9, 202/17, 202/34, 202/36, 205/1, 205/8, 214/4, 216/7, 216/16, 220/6, 221/15, 227/3

d.-b qo'ydi 37/8

d.-b turardi 91/17

d.-b tursam 222/1

d.-di 37/4, 37/12, 91/26, 91/27, 103/2, 141/3, 171/6, 171/8, 178/8, 197/13

d.-dilar 14/168, 28/3, 28/7, 149/5, 149/9

d.-dilarki 51/23

d.-dim 14/167, 23/72, 64/3, 90, 90/1, 90/14, 90/27, 164/9

d.-ding 20/87, 38/117, 134/11, 134/13, 134/14, 152/27

d.-gan 19/80, 21/42, 21/43, 26/17, 29/21, 31/8, 31/14, 38/104, 59/30, 61/11, 62/21, 63/9, 81/25, 83/35, 83/36, 83/40, 90/49, 90/52, 91/5, 96/13, 115/11, 124/19, 128/9, 154/14, 156/60, 176/22, 188/5, 220/4

d.-ganda 21/23

d.-gandi 133/15

d.-gani 56/5, 60, 64/4 (2), 215/9

d.-ganiga 84/5

d.-ganlar 39/14

d.-ganlari 54/29, 121/13

d.-ganning 227/7

d.-gancha 81/3

d.-gay 138/23

d.-gaylar 124/23

d.-gaylarmi 65/74

d.-gayman 64/3, 84/15, 120/10

d.-gum 115/23

d.-guvchilar 124/8

d.-ma 126/6, 202/29

d.-magil 126/9

d.-mak 27/5, 40/8, 52/17, 96/1, 96/19, 148/10, 163/12, 170/17, 174/8, 219/4

d.-makki 52/52, 117/2, 197/14

d.-makkim 14/4, 123/22

d.-maklikka 14/80

d.-mam 92/1

d.-masin 76/13

d.-mish 77/19, 212/3

d.-mishki 59/10

d.-mishlar 123/3, 138/13, 153/9, 170/3

d.-moqlik 101/8

d.-r 14/66, 20/11, 20/12, 121/9, 146/13, 146/14, 146/16, 172/21, 210/15

d.-rdilar 21/37, 160/1, 160/2

d.-rdi 21/48

d.-rdik 202/41

d.-rdim 21/44, 62/6
d.-r edim 151/1, 151/5, 151/9
d.-r eding 20/21
d.-rlar 32/6
d.-rmish 117/11
d.-rsiz 19/19
d.-sa 27/23, 39/82, 59/29, 80/9
d.-sam 90/36, 179/1
d.-sak 60/3, 60/7, 158/3
d.-salar 7/18, 37/16, 107/2, 170/36
d.-sam 20/97, 28/3, 28/7
d.-sang 59/13, 80/7, 130/2, 130/3, 130/6
d.-sangiz 19/111
d.-sin 42/28
d.-ya 7/3, 7/10, 19/27, 19/43, 20/91, 32/17, 53/36, 54/35, 56/3, 57/12, 95/7, 113/14, 124/5, 128/10, 141/10, 170/6, 228/23
d.-yajakman 48/12
d.-ydi 135/18, 146/7, 174/2
d.-ydilar 14/229, 32/9, 76/5, 149/1
d.-yapman 14/30
d.-yaversin 27/23
d.-ydi 85/45
d.-ydilar 105/1
d.-ylik 215/5
d.-yman 3/13, 14/8, 14/106, 14/179, 14/190, 14/203, 14/224, 14/227, 14/243, 19/93, 32/7, 53/9, 73/23, 75/60, 75/64, 100/5
d.-ymi 53/20
d.-ymiz 14/72, 14/233, 58/24
degrez -1-
“usta”
d.+larga 80/18
dehkon -6-
Far. (dih + kân) “çiftçi”
d. 34/15, 34/17, 38/113, 61/8
d.+i 70/10
d.+ning 71/18

Demon -1-

“öz. is. Hristiyan edebiyatında kötü niyetli doğüstü varlıklar tayfası.”

D. 69/7

dengiz -24-

“deniz”

d. 8/2, 27/20, 38/47, 53/4, 53/25, 53/27, 53/61, 146, 146/40, 223/19

d.+danmi 77/1

d.+day 39/139, 53/8

d.+ga 53

d.+ida 39/137, 117/22

d.+imiz 146/37

d.+ing 95/15

d.+lar 35/11, 53/51

d.+lardan 83/28, 223/5

d.+larga 69/32

d.+ni 8/7

deraza -1-

Far. (derâze) “pencere”

d.+mdan 38/112

dev -1-

Far. (dîv) “dev”

d.+lar 124/17

devon -1-

Far. (dîvân) “divan”

d.+ni 74/18

devona -1-

Far. (dîvâne) “divane”

d.+si 128/19

devor -4-

Far. (dîvâr) “duvar”

d. 145/12

d.+dagi 21/31

d.+dan 61/15

d.+laring 112/14

devqarash -1-

Far. + T. (dev + qarash) “dev bakış”

d. 19/66

dil -56-

Far. (dil) “gönül”

d. 3/7, 55/6, 65/25, 179/6

d.+da 20/113, 20/114, 22/18, 25/6, 39/27, 59/38, 120/13, 138/26, 164/10

d.+dagi 134/17

d.+dan 14/193, 14/195, 14/236, 19/91, 21/94, 23/115, 23/137, 31/5, 90/11, 94/7

d.+ga 5/18, 6/9

d.+i 70/3

d.+ida 65/40, 123/28, 183/9, 233/16

d.+igacha 65/36

d.+im 141/32

d.+imda 12/40, 14/146, 53/61, 74/19, 155/3

d.+imga 83/23

d.+imni 136/9, 205/10

d.+ingda 107/2, 128/47

d.+ingga 145/20

d.+ining 207/8

d.+larda 65/62

d.+lardan 85/21

d.+larga 62/16, 74/3

d.+larni 55/3

d.+ni 5/15, 53/34, 58/14

d.+ning 168/3

dil och- : “gönül açmak” 53/15

dilin yor- : “gönlünü açmak” 32/35

dilband -5-

Far. (dil + bend) 1. “cancığer, çok yakın”

d.+laridir 163/2

d.+miz 42/23

2. “âşık”

d.+i 185/6

d.+isan 93/4

d.+laridir 163/2

dilbar -7-

Far. (dilber) “sevgili”

d. 23/121, 23/140, 29/9, 39/50, 41/29, 62/35, 89/10

dildor -4-

Far. (dildâr) “sevgili, yâr”

d. 45/14, 49/16, 49/21

d.+idan 138/4

dildosh -1-

Far. + T. (dil + daş) “gönüldaş”

d.+ing bo 'lay 128/47

dilgir -2-

Far. (dil + gîr) “üzgün”

d. 156/55, 156/65

dilkash -3-

Far. (dil + keş) “samimi”

d. 62/28, 89/27

d.+dir 58/25

dilozorlik -1-

Far. + T. (dil + âzâr + lik) “merhametsizlik”

d. 69/35

dilrabo -1-

Far. (dil + rübâ) “sevgili”

d. 23/135

din -4-

Ar. (dîn) “din”

d. 45/10, 138/27

d.+lar 215/18, 216/3

diqqinafas -1-

Ar. + T. (diqqi + nefes) “boğucu”

d. 12/2

diyda -2-

Far. (dîde) “göz”

d. 90/4

d.+larki 124/22

diydor -6-

Far. (dîdâr) “kavuşma”

d. 50/25

d.+i 39/26, 69/26

d.+idan 138/12

d.+ini 62/2

diydor boshlab kel- : “görüşmek” 50/25

diyonat -1-

Ar. (diyânet) “doğruluk”

d. 65/21

diyor -47-

Ar. (diyâr) “diyar”

d. 29/1, 38/45, 40/8, 40/55, 41/34, 41/39, 63/23, 68, 69/10, 69/41, 86, 104/7, 104/12, 104/15, 104/23

d.+dan 191/3

d.+dir 68/18, 68/32

d.+ga 156/79

d.+i 38/6, 42, 89

d.+idan 50/16, 138/28

d.+iga 42/4

d.+im 56/24, 76/17, 99/41, 123/21

d.+imga 76/4, 76/8, 76/12, 76/16, 76/20

d.+imiz 86/13

d.+imni 223/20

d.+imning 162/5, 162/10, 162/15, 183/15

d.+in 163/20

d.+ing 66/8

d.+ining 34/52, 39/70

d.+isan 107/15

d.+larga 67/1

d.+ning 161/9

dod -8-

Far. (dâd) “ünl. vah, eyvah, imdat, feryat”

d. 10/8, 22/5, 32/36, 138/19

d.+in 79/5

dod et- : “feryat etmek” 138/19

d. sol-: “şikayet etmek; öfkeyle haykırmak” 14/71, 19/74, 124/38

dohiy -1-

Ar. (dâhî) “dâhi”

d.+lar 35/13

doim -22-

Ar. (dâ'im) “daima, sürekli”

d. 14/228, 21/21, 39/14, 39/146, 39/147, 54/38, 62/2, 78/9, 112/26, 114/13, 123/11, 129/2, 133/3, 143/19, 171/11, 173/5, 177/3, 183/6, 185/13, 201/2, 202/10, 215/16

doima -7-

Ar. (dâ'imâ) “zf. daima, sürekli”

d. 14/165, 32/30, 39/17, 61/23, 110/14, 149/5, 174/4

doir -1-

Ar. (dâ'ir) “dair”

d. 176/4

doktor -1-

Fr. (docteur) “doktor”

d.+ning 76/10

dolg'ali -1-

“dalgalı”

d. 190/16

don -2-

Far. (dân) “tohum, tahıl”

d.+in 14/47

d.+ing 171/14

dona -4-

Far. (dâne) “tane”

d. 29/34, 90/19

d.+si 54/1, 75/14

dong -1-

“hayret, şaşma”

d. chiqar-: “nam salmak” 138/9

dongdor -2-

Far. + T. (dong + dâr) “meşhur”

d. 23/36, 41/10

donishmand -2-

Far. (dânişmend) “bilge”

d. 200/17, 203/3

dono -3-

Far. (dâna) “bilgin”

d.+lar 77/19, 138/7, 215/10

dong'il -2-

“uzun”

d. 114/5, 116/48

dor -5-

Far. (dâr) “dar ağacı”

d. 114/3

d.+dan 117/36

d.+laring 107/8

d.+san 10/15

dorga tort- : “dara çekmek” 21/86

dorboz -1-

Far. (dâr + bâz) “cambaz”

d.+day 14/258

dorilfunun -1-

Ar. (dârü'l-funûn) “üniversite”

d.+da 16/36

dorilzamon -1-

Ar. (dârü'z-zamân) “zaman evi”

d.+da 119/17

daricha -1-

Far. “pencere”

d. 56/11

Doro -1-

“öz. *is.* Mardin sınırları içerisinde yer alan Mezopotamya'nın antik kentlerinden biri.”

D.+lar 83/12

doston -12-

Far. (destân) “destan”

d. 38/18, 38/126, 41/24, 43/20, 81/24, 88/36

d.+dir 38/8

d. etaylik 137/3, 137/7, 137/11, 137/15

d.+ing 84/16

dov -2-

Ar. (da'vâ) “dava, iddia”

d.+da 77/12

d.+iga 195/3

dovdira- -2-

“sendelemek, yalpalamak”

d.-b qoldim 82/20

d.-r 39/29

dovon -4-

“geçit”

d. 182/10

d.+lar 167/8

d.+lari 111/2

d.+ni 74/12

dovot -2-

Ar. (devât) “divit, hokka”

d.+im 54/41

d.+in 23/50

dovruq -3-

“şan, şöret”

d.+i 80/16, 134/5

dovruq sol- “şöhret salmak” 38/16

dovruqli -1-

“şöhretli”

d. 80/17

dovul -2-

“kasırga, fırtına”

d. 33/20

d.+lar 44/2

dovyurak -1-

“cesur”

d. 11/15

doya -1-

Far. (dâye) “dadı”

d.+si 121/14

dozax -3-

Far. (dûzâh) “cehennem”

d. 85/24, 146/16, 153/4

dog‘ -7-

Far. (dağ) “leke; yara”

d. 121/7

d. bo‘lmoqda 14/199

d.+i 39/28, 129/6

d.+in 85/43, 86/16

dog‘ tush- : “leke düşmek” 121/7

dog‘la- -1-

Far. + T. (dağ + la-) “dağlamak”

d.-y olsun 112/24

dog‘li

Far. + T. (dağ + li) “kederli”

d. 153/32

dog‘uli -1-

“sinsi”

d. 38/102

dosh -1-

“dayanma”

dosh ber- : “tahammül etmek” 88/22

doshqozan -1-

“büyük kazan”

d. 34/33

dubbi Akbar -1-

Ar. (dubb-i Ekber) “öz. is. Büyük Ayı”

d. A.+dir 40/27

dud -1-

Far. (dûd) “acı”

d. 20/14

dunyo -143-

Ar. (dünyâ) “dünya”

d. 10/16, 11/24, 12/28, 14/35, 14/122, 14/167, 19/15, 19/31, 19/39, 19/51, 19/67, 21/7, 21/28, 21/37, 22/21, 21/117, 31/8, 34/9, 38/51, 38/59, 38/131, 40/13, 41/19, 42/13, 52/37, 56/17, 59/10, 59/28, 62/26, 68/1, 68/19, 73/6, 81/27, 143/4, 143/13, 154/38, 164/3, 206/16, 207/13, 208/24, 220/1

d.+da 7/5, 10/11, 14/49, 20/30, 20/32, 21/45, 21/52, 23/52, 23/144, 27/21, 31/13, 32/7, 32/39, 33/7, 33/19, 38/7, 40/12, 40/43, 50/3, 52/49, 53/7, 62/45, 62/46, 65/11, 69/35, 75/1, 75/3, 75/41, 117/9, 126/1, 130/1, 130/5, 145/3, 170/40, 172/7, 188/25, 190/15, 196/10, 198/13, 210/5, 215/1, 221/14

d.+dagi 14/23

d.+dan 23/73, 38/76, 52/77, 115/9, 149/6, 186/2

d.+day 19/78

d.+dir 68/26

d.+ga 9/37, 14/30, 16/23, 26/4, 38/18, 40/22, 52/59, 54/17, 81/15, 88/30, 99/5, 160/16, 171/20, 180/3, 215/16, 216/4

d.+lardan 73/4

d.+larni 176/8

d.+larning 65/78

d.+mizga 142/5

d.+ni 14/229, 38/27, 59/31, 77/19, 84/10, 90/60, 97/24, 145/5, 146/35, 155/15, 199/18, 220/12

d.+ning 26/10, 32/3, 32/16, 40/37, 42/21, 59/17, 135/20, 136/11, 146/17, 161/11, 168/7, 179/5, 195/1, 197/3

d.+si 39/118

d.+sida 119/2

dunyo qadim: “köhne cihan” 39/101

dunyoga kel- : “dünyaya gelmek” 157/10

dunyoga keltir- : “doğurmak” 221/1

duo -5-

Ar. (du‘â) “dua”

d.+da 221/16

d.+laring 152/38

d.+larni 128/27
duo qil- : “dua etmek” 183/13
duoda tur- : “dua etmek” 169/5

dupur -1-
“ses”
d.+i 35/17

durr -5-
Far. (dürr) “inci”
d. 165, 165/2
d.+i 47/14
d.+imning 165/5
d.+larim 165/4

durkun -1-
“durgun”
d. 156/27

dushvor -2-
Far. (düşvâr) “güç, zor”
d. 56/8, 135/12

duch -13-
Far. (dûçâr) “tesadüf, rastlantı”
d. kel- : “tesadüf etmek, rastlamak”
14/171, 26/2, 51/7, 65/27, 80/6, 99/30, 124/37,
138/11, 146/32, 151/19, 171/3, 173/7, 233/11

duchor -1-
Far. (dûçâr) “yakalanmış”
duchor bo'l- : “(kötü durum veya şeye)
“uğratmak” 113/18

do'ndir -1-
mec. “söz vb. çevirmek”
d.-ipti 75/20

do'ppi -2-
“takke”
d.+sin 75/19, 75/23

do'q -1-
“ünl. güm!”
d. 34/3

Do'rmon -2-
“öz. is. Özbekistan'da bir yer adı.”

D. 100
D.+da 223/15

do'st -103-
Far. (dūst) “dost, arkadaş”
d. 14/244, 24/1, 35/62, 38/144, 41/11,
78/1, 82/16, 96/22, 96/23, 99/26, 104/7,
104/15, 104/23, 107/10, 111/5, 112/21,
113/25, 120/10, 138/39, 145/11, 167/11,
226/17
d. bo'lganding 82/14
d.+ga 78/21, 102/24, 104/7, 104/15,
104/23, 175/3
d.+i 170/20
d.+iga 37/4
d.+im 9/38, 11/27, 12/1, 14/262, 50/26,
56/3, 82, 82/7, 89/27, 126/6, 133/15, 141/39
d.+ingga 65/25
d.+ini 42/28
d.+lar 14/91, 16/9, 16/20, 19/25, 19/85,
19/95, 20/77, 20/110, 21/35, 21/40, 23/112,
29/14, 38/37, 38/53, 39/9, 41/8, 45/22, 114/18,
120/9, 123/6, 123/16, 123/17, 123/18
d.+lar erur 123/1
d.+larga 16/22, 29/25, 86/2, 182/8
d.+lariga 61/17
d.+larim 14/1, 14/5, 14/225, 14/241,
15/1, 16/15 (2), 16/19 (2), 16/23, 16/33 (2),
19/37, 19/65, 19/81, 21/3, 29/21, 95/4, 103/7,
114/20
d.+larimga 39/71
d.+laring 170/27
d.+larining 138/12
d.+larni 63/14
d.+larning 14/228, 29/40
d.+ni 42/28, 108/31, 126/6

do'stgina -1-
Far. (dūst + gina) “can dostu”
d.+m 12/31

do'stlik -18-
Far. + T. (dūst + lik) “dostluk”

d. 16/34, 19/70, 19/77, 21/37, 21/38, 42/26, 74/8, 74/11, 78/6, 80/32, 83/40

d.+ni 19/75, 19/79, 29/45, 35/71

d.+ning 16/14, 19/90

d.+ka 16/16

do'stparvar -1-

Far. (dûst + perver) "dostperver"

d. 134/23

eg- -2-

"düz olan bir şeyi eğik duruma getirmek"

e.-di 32/14

e.-ib 123/12

ega -6-

"efendi, sahip"

e. 82/18

e.+dir 20/110

e.+m 124/45

e.+si 108/23, 153/13, 216/15

egalla- -1-

"ele geçirmek"

e.-r 124/24

egar -1-

"eğer"

egar ur- : "eğer vurmak" 233/7

egasiz -3-

"sahipsiz"

e. 102/13, 113/21, 153/21

egat -5-

1. "çizgi"

e.+larga 12/12, 12/18, 14/144

2. "arık"

e.+ning 78/17, 78/18

egikcha -1-

"z.f. eğik bir şekilde"

e. 51/4

egil- -5-

1. "eğilmek"

e.-dim 231/2

e.-gan 12/18

e.-ib 208/11

e.-masmi 65/79

2. "süzülmek, dalgalanmak"

e.-ajak 114/16

egin -2-

"sirt"

e.+ida 208/4

e.+in 75/45

egiz -1-

"ikiz"

e. edi 215/29

egizak -2-

"ikiz"

e. 66/5, 158/1

egizakmonand -1-

T. + Far. (egizak + mânend) "ikiz gibi"

e. +edi 202/8

egrilik -1-

"eğrilik"

e. 194/8

ehson -2-

Ar. (ihşân) "ihşan"

e.+imni 102/22

e.+in 74/4

ehtimol -7-

Ar. (ihtimâl) "ihtimal"

e. 16/10, 20/100, 23/143, 63/28, 105/2, 172/3, 194/5

ehtirom -2-

Ar. (ihtirâm) "hürmet"

e. 42/4

e.+im 50/27

ehtiyoj -1-

Ar. (ihtiyâc) "ihtiyaç"

e. 176/4

ehtiyot -1-

Ar. (ihtiyât) “ihtiyat”

ehtiyot bo'l : “ihtiyatli olmak” 108/31

ek- -13-

“yetishtirmek amacıyla bir bitkiyi toprağa yerleştirmek”

e.-ar 173/6

e.-dilar 14/47

e.-ib 76/19, 220/7, 224/3

e.-kan 138/30

e.-kansan 210/11

e.-kanligi 109/5, 109/10, 109/15, 109/20, 109/25

e.-moqlik 233/3

ekzotika -1-

Fr. (exotique) “egzotik”

e. 14/41

el -71-

1. “halk”

e. 23/69, 54/4, 68/4, 75/10, 77/7, 93/3, 93/7, 93/18, 113/3, 117/29, 124/26, 126/22, 128/17, 128/18, 128/19, 138/32, 144/10, 145/18, 149/5, 156/52, 163/10, 182/7, 211/24, 221/23

e.+da 39/147, 77/17

e.+ga 1/8, 101/8, 156/62

e.+i 68/3, 74/6

e.+im 148/13

e.+imda 113/21

e.+imdan 39/73, 148/9

e.+imizning 50/17, 50/19

e.+imni 198/9

e.+in 156/80

e.+ingiz 70/8

e.+ining 185/5

e.+lar 19/92, 35/61, 52/50, 54/28, 68/15, 156/74, 171/10, 206/18, 208/21, 216/7

e.+larga 75/57, 167/2

e.+ni 59/32, 117/33

e.+ning 59/22, 59/26, 93/1, 117/21, 128/41, 141/28

2. “memleket”

e. 201/9

e.+da 7/6, 23/57, 41/27

e.+ga 14/66

e.+in 51/23

e.+lar 68/1

e.+larda 80/6, 99/25

e.+ning 14/66

elas -1-

“hayal meyal”

e. 52/9

elat -1-

“ülke”

e.+lar 68/1

ellik besh -1-

“elli beş”

e. b.+daman 134/1

elt- -4-

“götürmek, taşımak”

e.-di 88/62

e.-gan bo'lsaydi 7/22

e.-gay 215/14

e.-sa 3/3

elchi -1-

“elçi”

e.+lari 208/5

emas -1-

“değil (olumsuzluk edatı)”

e. 9/25

emukdosh -1-

“emektaş”

e.+im 118/22

enaga -1-

“dadi”

e.+miz 21/20

Enasoy -1-

“öz. is. Moğolistan’ın kuzeyinde bir bölge.”

E. 91/2

endi -51-

“şimdi”

e. 11/34, 16/11, 19/101, 20/23, 20/39, 21/56, 21/62, 21/78, 23/50, 23/80, 39/35, 39/38, 39/41, 39/57, 48/11, 53/27, 56/23, 82/22, 85/10, 89/9, 89/11, 90/26, 91/30, 100/6, 102/12, 102/28, 108/1, 108/3, 109/11, 109/12, 109/13, 110/13, 114/5, 118/25, 119/7, 126/26, 127/22, 134/22, 140/5, 141/15, 145/7, 146/16, 151/15, 154/34, 154/39, 156/75, 184/7, 184/10, 198/19, 202/25, 214/12

eng -34-

“zf. en”

e. 9/46, 9/47, 11/4, 11/30, 11/32, 14/53, 14/186, 14/208, 23/91, 38/65, 41/14, 41/22, 47/13, 52/64, 54/42, 61/9, 62/48, 63/4, 63/32, 69/30, 69/45, 75/31, 80/19, 83/1, 99/38, 108/22, 124/10, 124/20, 126/21, 149/4, 152/37, 167/16, 174/6, 210/8

engash- -2-

“eğilmek”

e.-gancha 23/61

e.-ib 14/260

engil -1-

“kıyafet”

e.+larida 194/6

entik- -7-

“iç çekmek”

e.-ib 19/10, 37/12, 53/56, 118/9, 176/9

e.-ib ketadi 85/5

e.-ib urar 19/46

er -4-

“er, asker”

e. 31/22, 81/20, 177, 176/3

Eram -1-

“öz. is. Efsaneye göre Ad kavminden Şeddad’ın cenneti yeryüzünde kurmak amacıyla kurduğu şehir.”

E. 187/2

ergash- -2-

“izlemek”

e.-ib keta olsam 67/14

e.-sa 11/10

ergashtir- -1-

“izlemek”

e.-ib 228/21

eri- -2-

“erimek”

e.-di 223/20

e.-magan 107/14

erin- -1-

“üşenmek”

e.-may 206/15

erish -1-

“tuhaf”

e. 14/7

erish- -2-

“erişmek, muvaffak olmak”

e.-dik 137/5

e.-gan 155/20

erinchoq -1-

“tembel”

e. 12/7

erk -10-

“özgürlük”

e. 22/3, 83/20, 110, 110/7, 117/21, 118/26, 134/22

e.+iga 155/20

e.+ing 104/7

e.+ka 117/19

erka -2-

“nazlı, şımarık”

e. 13/10, 86/5

erkalat- -1-

“şımartmak”

e.-di 14/176

erkalik -2-
 “şımarıklık”
e.+ing 89/47
erkalik tut- : “naz yapmak” 89/47

erkatoy -2-
 “şımarık, nazlı”
e. 5/7, 48/4

erkin -7-
 “özgürlük”
e. 184/3, 184/4
e. bo ‘ladilar 184/1, 184/2
e. bo ‘lmasa 184/5
e.+ning 14/202, 138/16

erkinlik -3-
 “özgürlük”
e. 79/9, 79/10
e.+ning 138/16

erksiz -1-
 “güçsüz”
e. 141/28

ermaksimon -1-
 T. + Far. (ermak + simân) “eğlence gibi”
e. 9/50

erta -10-
 “erken; sabah”
e. 20/25, 20/26, 23/89, 32/6, 39/27, 39/129, 113/29, 161/7
e.+ga 229/3
e.+si 154/23

erta-indin -1-
 “yarın bir gün”
e.-i. 39/97

erta-kech -2-
 “gece gündüz”
e.-k. 23/93, 39/129

ertak -4-
 “masal”
e. 172/24
e.+lar 33/28, 38/13
e. bo ‘lgan 172/24

ertang -1-
 “yarın”
e. 126/3

ertangi -1-
 “yarınki”
e. 118/2

es -2-
 “hafıza, hatıra, akıl”
e.+imdadir 20/81
e.+ga sol- “hatırlamak, anmak” 14/118

es- -6-
 “rüzgâr esmek”
e.-dilar 33/14
e.-ding 33/4, 33/5
e.-gandir 33/19
e.-gin 33/25, 33/29
e.-moqda 104/9

esiz -1-
 “ünl. yazık!”
e. 53/63

esla- -12-
 “hatırlamak”
e.-b 23/131, 60/15, 199/15
e.-dim 45/29
e.-r 41/44, 117/40
e.-r edim 118/14
e.-sa 31/19
e.-yman 23/27, 48/1
e.-ymiz 114/14

eslan- -1-
 “hatırlanmak”
e.-arkan 16/9

eslat- -2-

“hatırlatmak”

e.-gan 14/256

e.-mish 185/3

eslatish -1-

“hatırlama”

e.+sa 54/20

esna- -1-

“esnemek”

e.-ydi 135/27

et -1-

“et”

e. 170/34

et- -2-

“etmek, yapmak”

e.-di 118/11

e.-moq bo'lib 38/83

etak -4-

1. “etek”

e.+ingdan 211/6

e.+ini 208/12

e.+lar 33/26

2. “dağ, tepe vb. yamaçlı alanların alt bölümü”

e.+ida 40/1

etikcha -1-

“küçük çizme”

e. 51/2

evoh -1-

Far. (eyvâh) “ünl. eyvah!”

e. 23/42

evril- -1-

“bir biçimden başka bir biçime dönmek, evrilmek”

e.-sa 23/47

ez- -3-

1. “ağır, zor bir duruma sokmak”

e.-ar 20/27, 21/90

2. “eziyet etmek”

e.-ganing 150/4

ezgu -22-

“iyi, güzel”

e. 9/45, 12/13, 14/59, 14/74, 14/123, 14/240, 15/1, 49/15, 52/41, 61/18, 69/18, 75/4, 83/43, 100/4, 127/2, 133/8, 168/3, 174/6, 179/6, 200/1, 214/10

e.+siga 61/9

ezgulik -8-

“iyilik, güzellik”

e. 52/29, 65/73, 65/87, 117/13, 175/19, 208/23, 217/11

e.+ka 218/2

ezil- -3-

“ezilmek”

e.-aman 115/8

e.-ar 14/182

e.-ding 221/9

Ezop -1-

“öz. is. MÖ 6. yüzyılda yaşadığı tahmin edilen eski Yunan masalcısı.”

E. 32/20

ezg'ila- -1-

“sinirleri germek”

e.-r 88/44

esh -1-

“eş”

e.+man 75/12

esh- -1-

“yün, pamuk vb.ni bir araç yardımıyla büküp iplik durumuna getirmek”

e.-dik 97/12

eshik -4-

“eşik”

e. 89/2, 89/42

e.+imni 89/28

e.+ni 188/7

eshon -1-

“molla”

e. 128/22

eshil- -2-

“saçılmak”

e.-ib 10/5, 10/17

eshit- -9-

“kulakla algılamak; duymak”

e.-a bilmassan 35/54

e.-ding 90/34

e.-gan 59/31, 226/17

e.-ganim 10/14, 91/21

e.-ib 19/8, 37/11

e.-massiz 172/3

eshitil- -1-

“işitilmek”

e.-sa 85/28

e’lon -2-

Ar. (i’lân) “açığa çıkarma; belli etme, ilan etme”

e’lon et- : “ilân etmek” 124/28

e’lon qil-: ilân etmek 9/30

e’tibor -4-

Ar. (i’tibor) “itibar”

e. 117/28

e’tibor ayla- : “itibar etmek” 106/7, 172/9

e’tibor qil- : “itibar etmek” 228/3

e’tiqod -2-

Ar. (i’tikâd) “itikâd”

e. 93/12, 128/27

e’tiqodsiz -1-

Ar. + T. (i’tikâd + siz) “itikatsız”

e.+dir 123/18

e’tirof -1-

Ar. (i’tirâf) “itiraf”

e’tirof et- : “itiraf etmek” 199/11

e’zozla- -2-

Ar. + T. (i’zâz + la-) “saygı göstermek”

e.-b turibdi 74/5

e.-b qo’aylik 23/114

fahm -5-

Ar. (fehm) “akıl, anlayış”

f. 78/13

f.+ini 59/9

fahm et- : “idrak etmek” 78/13, 172/38

fahmini yeb: “aklını kaybetmek” 59/9

falak -17-

Ar. (felek) “felek, dünya”

f. 14/98, 19/33, 85/32, 121/11, 207/5, 215/17

f.+da 35/33, 40/9

f.+dan 65/46

f.+ka 34/3, 40/26, 73/16, 156/31

f.+lar 208/18

f.+ni 32/31

f.+ning 40/40, 82/12

Falastinlik -1-

“öz. is. Filistinli”

F. 79/5

falloh -1-

Ar. (fellâh) “çiftçi”

f. 85/19

falokat -6-

Ar. (felâket) “felaket”

f. 19/105, 65/47, 85/4

f.+dan 19/69

f.+i 65/33

f.+lar 113/16

falonu piston -1-

“falan filan”

f. p. 14/71

falsafa -2-

Ar. (felsefe) “felsefe”

f.+lar 215/18
f.+si 12/34
fan -2-
 Ar. (fenn) “fen”
f. 200/20
f.+ga 143/2
fano -2-
 Ar. (fenâ) “fena, geçici”
f. 20/33, 23/103
faqat -63-
 Ar. (faḳat) “bağ. “sadece, fakat”
f. 14/46, 14/59, 14/123, 14/186, 14/187, 14/234, 14/256, 14/272, 19/37, 19/65, 19/72, 19/81, 19/107, 20/99, 21/10, 21/65, 23/55, 23/105, 23/141, 23/144, 25/14, 27/9, 29/45, 30/7, 30/8, 31/30, 32/11, 33/17, 35/66, 38/9, 39/22, 39/60, 39/65, 41/31, 46/8, 53/17, 56/20, 63/2, 67/13, 69/31, 69/39, 70/8, 71/31, 81/22, 83/40, 85/7, 85/8, 85/48, 88/32, 90/12, 115/8, 118/16, 119/14, 126/27, 129/7, 133/7, 148/20, 152/27, 153/4, 169/7, 211/20, 212/7, 225/8
faqatgina -27-
 Ar. + T. (faḳat + gina) “bağ. yalnızca”
f. 21/67, 27/12, 88/29, 128/4 (2), 128/8 (2), 128/12 (2), 128/16 (2), 128/20 (2), 128/24 (2), 128/28 (2), 128/32 (2), 128/36 (2), 128/40 (2), 128/44 (2), 128/48 (2)
faqir -5-
 Ar. (fakîr) “fakir”
f. 23/98, 96/6, 128/31, 152/18
f. bo'lsam 123/13
farah -3-
 Far. (ferâḥ) “ferah”
f. 40/48, 86/18
f.+kim 74/11
farahbaxsh -1-
 Ar. + Far. (ferâḥ + baḥş) “ferahlık veren”
f. 165/3
Farang -2-
 “öz. is. Anglosakson, Cermen veya Latin ırklarının birinden olan kimse.”

F. 141/18, 141/24
Farhod -2-
 “öz. is. Ferhat ile Şirin hikâyesindeki ana kahramanlardan biri.”
F. 90/39
F.+ing 49/24
farishta -7-
 Far. (ferişte) “melek”
f. 52/80, 221/6, 221/12, 221/18, 221/24
f. emasdirmiz 128/21
f.+sin 65/18
farmon -1-
 Far. (fermân) “ferman”
f. erur 233/18
faromush -3-
 Far. (ferâmûş) “unutulmuş”
f. 54/19
faromush ayla- : “unutmak” 123/16
faromush bo'l- : “unutmak” 134/14
farog'at -3-
 Ar. (ferâḡat) “huzur”
f. 58/16
f.+in 34/22
f.+lar 113/8
farqlash -1-
 Ar. + T. “ayırt etmek”
f.+i 135/12
farsah -1-
 Ar. (fersaḥ) “fersah”
f. 102/18
faryod -8-
 Ar. (feryâd) “feryat”
f. 32/36, 55/4
f.+i 90/25, 170/14
f.+im 99/10
f. sol- : “feryat etmek” 14/65, 19/56
f. chek- : “feryat etmek” 14/254, 23/69

farzand -63-

Far. (ferzend) “evlat, çocuk”

f. 7/30, 14/66, 21/99, 21/104, 35/28, 96/19, 138/10, 148/3, 159/7, 196/12

f. bo ‘la bildik 52/32

f. erur 19/52

f. erurmiz 65/59

f.+ga 62/19

f.+i 22/16, 29/42, 65/27, 65/39, 65/51, 61/55, 91/18, 156/21, 184/5, 185/5, 196

f.-i odam 65/54

f.+i erur 19/52

f.+iga 54/8, 69/36, 111/6

f.+imiz 21/98

f.+ing 23/91, 35/35, 82/3, 101/4, 152/26, 169/1

f.+ingman 128/46

f.+ingni 20/60, 35/39

f.+isan 93/2, 159/4

f.+isiz 116/4

f.+lar 38/67, 54/17, 85/43, 86/16, 163/12, 221/21

f.+larga 63/33

f.+laridir 163/4

f.+larin 21/86

f.+laring 35/41, 54/36, 127/18

f.+larning 146/28

f.+man 53/33, 83/25

f.+miz 21/101, 42/21

f.+ning 96/13

farzandim bo ‘lib qoldingiz 14/96

Farg‘ona -4-

“öz. is. Fergana; Özbekistan’ın doğusunda bir şehir”

F.+da 38/122

F.+dan 29/9

F.+ning 176/13

fasl -8-

Ar. (faşl) “fasıl, mevsim”

f. 12/24, 12/26, 14/129

f.+i 23/8, 62/7, 220/14

f.+ida 115/12

f.+larim 118/7

f.+ning 12/4

fasod -1-

Ar. (fesâd) “fesat”

f. 21/85

favvora -2-

Far. (fevvâre) “çeşme”

f. 166/6

f.+si 187/9

faxr -13-

Ar. (faḥr) “övünç”

f. 143, 191/2

f.+dir 211/3

f.+ga 133/14, 157/11

f.+i 162/5, 162/10, 162/15, 163/20, 165/8

f.+isan 167/3

f.+imsan 83/45

f.+la 123/27

faxr et- : “övünmek” 143/19

faxriya -2-

Ar. (faḥriyye) “fahriye”

f. 54/41, 220

faxrlan- -1-

Ar. + T. (fahrlan-) “gurur duymak”

f.-ib 9/6

faylasuf -2-

Fr. (philosophe) “filozof”

f. 27/13

f. emasman 59/33

fayz -1-

Ar. (feyz) “feyiz”

f. 47/7

fazilat -3-

Ar. (faẓīlet) “fazilet”

f. 128/35

f.+dan 148/17

f.+ing 228/26

fazl -1-

Ar. (faẓl) “fazilet”

f. 65/33

fazo -5-

Ar. (fezâ) “feza”

f.+da 43/3

f.+ga 73/3

f.+lar 43/11

f.+larga 22/9, 38/132

fazogir -3-

Ar. Far. (fezâ + gîr) “astronot”

f. 53/55, 142, 142/2

fashist -2-

Fr. (fasciste) “faşist”

f. 38/104

f.+larning 37/5

fe'l -4-

Ar. (fi'l) “davranış”

f.+i 68/4

f.+ing 228/25

f.+ingiz 70/5

f.+lari 202/7

fido -7-

Ar. (fidâ') “feda”

f.+dir 120/2

fido bo'l- : “feda olmak” 21/39, 35/76, 182/3, 211/28

fido qil- : “feda etmek” 130/8, 196/11

fidoyi -3-

Ar. (fidâ'î) “fedai”

f. 60/15, 127/23, 217/12

fikr -4-

Ar. (fikr) “fikir”

f.+i 108/26

f.+imni 29/19

f.+in 171/5

f.+larim 1/10

fil -1-

Ar. (fîl) “fil”

f. 153/17

filcha -1-

Ar. + F. (fîl + çe) “fil yavrusu”

f.+sin 153/19

Fin -1-

“öz. is. Finlandiya’da yaşayan halkın etnik kökenidir.”

F. 135/25

Firdavsiy -1-

“öz. is. Firdevsî; Samaniler ve Gazneliler döneminde yaşamış ünlü Fars sanatçı.”

F. 39/68

firib -1-

Far. (firîb) “hile”

f. 124/24

firog' -3-

Ar. (firâḡ) “ayrılık”

f. 21/45, 127/27

f.+ida 23/34

fisq -1-

Ar. (fisk) “fisk”

f. 21/85

fitna -2-

Ar. (fitne) “fitne”

f. 118/10

fitna qil- : “fitne çıkarmak” 123/2

fig'on -3-

Far. (figân) “figan, inleme”

f.+imdan 20/14

f.+ni 82/3

fig'on chek : “feryat etmek” 23/34

fojia -5-

Ar. (fâci'a) “facia, yıkım”

f. 19/25, 19/41, 19/85

f. emas 19/11

f.+ning 19/108

fol -1-

Ar. (fâl) “fal”

fol ko'r : “fal bakmak” 53/15

foniy -2-

Ar. (fânî) “fâni, geçici”

f. 65/1, 186/2

fonus -1-

Ar. (fânûs) “fanus”

f. 156/2

Forobiy -1-

“öz. is. Batı'da Alfarabi olarak bilinen ünlü filozof ve bilim adamı.”

F. 47/4

Fotiho -1-

“öz. is. Fatih; Kur'an'ın ilk suresi.”

F.+ga 154/39

foyda -1-

Ar. (fâ'ide) “fayda, yarar”

f.+m 14/191

Freyd -1-

Alm. (Freud) “öz. is. Sigmund Freud, psikolojinin en önemli alt dallarından olan psikanaliz biliminin kurucusu.”

F. 14/51

fuqaro -1-

Ar. (fuqarâ) “fukara”

f.+ng 80/24

furqat -1-

Ar. (firqat) “fırkat, ayrılık”

f.+lar 14/119

Furqat -5-

“öz. is. Ünlü Özbek şair.”

F. 7/15, 98, 98/15, 180/2

F.+ni 14/116

fursat -9-

Ar. (fursat) “zaman”

f. 43/7, 56/11, 63/21, 90/10, 111/5

f.+da 39/69, 124/41

f.+i 151/2

f.+lar 43/4

fursat-fursat -1-

Ar. (fursat- fursat) “zaman zaman”

f.-f. 62/1

futbol -2-

İng. (football) “futbol”

f. 201, 201/1

Fuzuliy -2-

“öz. is. Fuzûlî; Türkçe, Arapça ve Farsça eser veren 16. yüzyılda yaşamış ünlü Türk şair.”

F. 74/18

F.+ning 26/16

fuzun -1-

Far. (fuzûn) “çok”

f. 165/10

gado -9-

Far. (gedâ) “dilenci, muhtaç”

g. 23/98, 35/62, 59/6, 102/2

g. bo'lsa 69/45

g.+lar 154/21

g.+larni 172/14

g.+larning 147/4

g.+si 53/43

gal -4-

1. “sıra”

g. 23/75

2. “defa, sefer”

g. 43/6, 50/16, 214/3

gala -3-

“sürü, topluluk”

g. 35/45

g.+lar 60/6

g.+lari 115/20

galma-gal -2-

“sıra sıra”

g.-g. 52/62, 171/11

ganj -3-

Far. (genc) “hazine”

g. 93/3

g.+ida 47/14

g.+larini 117/6

gap -44-

“söz; mesele”

g. 1/9, 14/65, 14/72, 31/14, 31/35, 38/32, 62/45, 80/1, 101, 108/10, 116/33, 128/41, 156/48, 159, 159/8, 172/6, 222/2

g.+dan 31/23

g.+im 128/21

g.+imni 99/57, 108/1

g.+in 14/66

g.+ing 20/57, 152/14

g.+lar 88/42

g.+lardan 25/24

g.+larimni 116/2

g.+larni 135/16

g.+ni 25/27, 29/23, 39/57, 91/19, 105/2, 188/14

g.+ning 142/2, 152/4, 152/9, 152/14, 152/19, 152/24, 152/29, 152/34, 152/39

g. bo 'l- : “konuşulmak” 19/19

gapir- -3-

“konuşmak”

g.-ardi 75/32

g.-ganda 114/11

g.-moqdadir 187/12

gar -28-

Far. (ger) “bağ. eğer”

g. 9/31, 10/14, 16/30, 19/32, 19/34, 21/87, 23/47, 43/9, 43/19, 58/15, 64/5, 65/9, 65/59, 65/60, 65/73, 81/25, 90/59, 96/5, 111/4, 117/45, 119/3, 124/9, 124/27, 138/15, 148/15, 170/25, 184/5, 208/20

gard -4-

Far. (gerd) “toz”

g.+i 106/2

g.+ini 62/6

g.+lar 219/2

g.+larin 199/14

garchand -12-

Far. (gerçend) “bağ. eğer, şayet, gerçi”

g. 11/9, 11/10, 14/145, 14/191, 23/106, 32/13, 53/62, 65/71, 69/27, 83/13, 191/3, 204/7

garchi -13-

Far. “bağ. gerçi”

z. 14/83, 20/33, 55/5, 77/7, 87/2, 106/5, 114/13, 115/9, 127/8, 127/9, 179/5, 211/2, 215/29

gavhar -7-

Far. (gevhher) “cevher”

g. 54/1, 137/9

g.+i 93/4

g.+im 117/8, 120/3

g.+ingni 141/24

g.+ni 211/20

gavjum -1-

“kalabalık”

g. 12/37

gaz -3-

Fr. (gaze) “gaz”

g. 29/21, 181/2

2. “ipek”

g. 101/10

general -4-

Alm. (general) “general”

g. 63

g. bo'lgandan 199/20

g.+im 199/1

g.+lari 199

genetika -1-

Alm. (genetika) “genetik bilimi”

g. 52

geolog -1-

Fr. (géologue) “jeolog”

g. 17

gerday- -1-

“övünmek”

g.-adi 143/6

Geredot -1-

“öz. is. Antik Yunan döneminde yaşamış tarihçi ve yazar.”

G. 47/3

Geyne -2-

“öz. is. 19. yüzyılın en ünlü Alman şairlerinden biri.”

G. 9/9

G.+ni 13/4

gilam -1-

Far. (kilim) “halı”

g. 5/5

gina -7-

“kin, sitem”

g. 19/101, 108, 116/2

g.+m 76/9

gina qil- : “sitem etmek” 39/57, 108/29

girdob -2-

Far. (girdâb) “anafor, girdap”

g. 6/6

g.+ida 21/95

giriftor -1-

Far. (giriftâr) “tutulmuş”

giriftor bo'l- : “yakalanmak” 112/23

giryon -4-

Far. (giryân) “giryân, ağlayan”

g. 90/17, 164/6

g. bo'ldilar 226/10

g.+dir 108/26

giyoh -2-

Far. (giyâh) “bitki”

g. 8, 8/5

goh -40-

Far. (gâh) “zf. gâh, bazen”

g. 2/1 (2), 11/13, 21/83, 25/6, 25/7, 32/23, 33/15 (2), 33/21(2), 38/82, 62/11, 62/12, 80/10, 92/6, 93/13, 93/14, 96/14, 99/31, 114/3, 124/7, 126/2 (2), 126/13, 132/7 (2), 145/14, 146/38, 148/14, 152/17, 156/10, 164/5 (3), 170/3, 195/10 (2), 221/10

g. esa 52/55

gohi -9-

Far. (gâhî) “zf. bazen”

g. 23/136, 65/82, 65/83, 65/84, 90/30, 117/27, 145/14, 196/5, 197/6

gohida -14-

Far. (gâhîda) “zf. bazen”

g. 35/42, 38/82, 39/5, 39/7, 62/23, 90/31, 106/4, 128/15, 128/16, 148/14, 152/21, 155/13, 155/14, 221/9

gohi gohida -4-

Far. (gâhi gâhida) “zf. zaman zaman”

g. g. 19/95, 21/9, 33/20, 226/3

goho -25-

Far. (gâh) “ zf. bazen”

g. 1/1, 6/3, 6/4, 11/15, 14/89, 14/154, 20/9, 23/109, 24/5, 27/7, 32/38, 35/46, 39/5, 39/10, 65/86, 80/1, 95/1, 106/3, 124/4, 125/8, 135/17, 195/2, 196/1, 202/13, 232/4

gol -1-

İng. (goal) “gol”

gol ur- : “gol atmak” 201/8

guj -1-
 “yoğun”
guj bo ‘l- : “toplanmak” 91/31

gul -30-
 Far. (gul) “gül”
g. 5/1, 5/3, 5/13, 20/70, 20/74, 23/61, 35/61, 39/59, 39/144, 58/3, 62/8, 89/21, 173/6
g. erur 220/14
g.+ga 1/2, 9/5, 23/56, 58/8
g.+i 187/11
g.+ida 3/18
g.+in 65/8
g.+ing 160/1, 160/3
g.+ingdan 160/1
g.+يسان 13/5
g.+lar 100/12, 117/24, 168/8, 192/6
g.+laringdan 26/15

guldur -1-
 “gürültü”
g.+i 6/6

gulduros -2-
 “patırtı”
g. 77/5
gulduros sol-: “patırtı etmek” 77/5

gulgun -5-
 Far. (gülğûn) “gül renkli, kıpkırmızı”
g. 14/136, 43/22, 49/25, 74/28, 89/14

guliston -1-
 Far. (gül-istân) “gülistan, gül bahçesi”
g.+dir 39/98

gulla- -8-
 “çiçeklenmek”
g.-b 60/13, 71/1
g.-gan 112/12
g.-ganda 113/5
g.-ganmish 41/1

g.-r 2/6
g.-rdi 100/9
g.-sin 7/27

gulxan -6-
 Far. (gülhân) “ateş”
g. 38/124, 68/24
g.+in 65/30
g.+laring 89/5, 89/45
g.+ning 35/19

gulshan -8-
 Far. (gul-şen) “gülşen, gül bahçesi”
g. 23/38, 33/33, 49/3, 62/44, 62/51
g.+dan 23/133
g.+im 38/99
g.+in 13/7

gulchachak -1-
 Far. + T. (gul + çiçek) “gül çiçek”
g.+lar 114/13

gumbaz -3-
 Far. (günbet) “kubbe”
g.+ida 3/20
g.+in 23/119
g.+lar 141/21

gumburlash- -1-
 “gümbürdemek”
g.+i 53/41

gumon -4-
 Far. (gümân) “şüphe”
g. 40/35, 74/31, 106/17
g.+ni 74/8

gumroh -1-
 Far. (güm-râh) “avare”
g.+ni 99/30

gung -1-
 Far. (güng) “dilsiz”
g. 88/56

gunoh -5-

Far. (günâh) “dinî suç”

g. 9/8

g.+i 117/25

g.+iga 19/93

g.+in 101/4

g.+larim 148/20

gunohkor -1-

Far. (günâh + kâr) “günahkâr”

g.+man 108/21

gupur- -1-

mec. “kaynamak”

g-gay 52/76

guras -2-

“akın akın”

g. 14/12 (2)

gurilla- -1-

“gürüldemek”

g.-b 110/5

gurkira- -3-

1. “filizlenmek”

g.-sin 16/34, 61/23

2. “kokmak”

g.-r 39/41

gurkirat- -1-

“büyütmek”

g.-ib 173/3

gurros -1-

“atların koşması, koşturması”

g.+i 52/10

guvla- -2-

“uğuldamak”

g.-b 53/67, 58/2

guvoh -6-

Far. (güvâh) “tanık, şahit”

g. 38/52, 69/6, 206/7

g. erur 118/20, 208/2

g.+miz 73/13

guyo -1-

Far. (gûyâ) “güya”

g. 85/35

Gyote -1-

Alm. “öz. is. Johann Wolfgang Von Goethe, Alman edebiyatçı, siyasetçi, ressam ve doğabilimci.”

G.+ning 13/2

go‘dak -15-

Far. (kûdek) “çocuk, bebek”

g. 21/88, 34/13, 45/14, 80/20, 98/10, 155/16, 188/18

g.+day 23/124, 52/73

g.+im 14/168

g.+larga 45/26

g.+larning 58/22, 58/27, 65/57

g.+ning 35/16

go‘r -1-

Far. (gûr) “mezar”

g.+ni 170/32

go‘yo -19-

Far. (gûyâ) “bağ. sanki”

g. 21/42, 23/119, 31/31, 34/11, 34/33, 35/36, 73/14, 75/14, 94/3, 141/2, 141/23, 163/6, 172/5, 188/23, 207/12, 207/13, 207/15, 208/15, 223/7

go‘yoki -6-

Far. (gûyâ + ki) “bağ. sanki”

g. 68/13, 68/27, 76/2, 91/34, 117/11, 207/11

go‘zal -25-

“güzel”

g. 3/15, 5/11, 5/17, 7/19, 9/10, 14/208, 23/134, 26/4, 75/2, 97/14, 137/4, 137/8, 137/12, 137/16, 156/49, 160/6, 160/12, 160/18, 176/18, 221/14

g. edi 207/4

g.+im 13/10

g.+larin 3/11

g. +ning 26/6
g. +roqdir 39/45
go‘zallik -3-
 “güzellik”
g. 12/11, 23/2
g. +dan 197/2
go‘sha -2-
 Far. (gûşe) “köşe”
g. +ngdan 62/8
g. +si 148/7
ha -23-
 “ünl. evet!”
h. 8/7, 11/34, 14/33, 14/77, 14/237, 21/43, 23/25, 32/21, 39/93, 39/137, 53/29, 65/59, 68/27, 77/5, 77/13, 79/9, 81/23, 88/9, 118/15 (2), 124/45, 141/5, 212/4
habar -1-
 Ar. (haber) “haber”
h. +lar 40/38
Habash -1-
 “öz. is. Etiyopyalı.”
H. 135/3
Habib Abdullayev -2-
 “öz. is. Ünlü Özbek jeoloğu ve politikacı.”
H. A. 17, 38/127
had -5-
 Ar. (hadd) “had”
h. 43/29
h. +dan 50/1
h. +in 46/16
h. +ni 74/12
had bil- : “had bilmek” 22/10
hadya -3-
 Ar. (hediye) “hediye, armağan”
h. 14/67, 54/33
hadya ayla- : “hediye etmek” 14/124

hafsala -2-
 Ar. (havşala) “havsala”
h. +si 39/20, 39/76
haftalik -1-
 Far. + T. (hefte + lik) “haftalık”
h. 102/5
Haj -1-
 “öz. is. Müslümanlar tarafından Mekke’ye yapılan Kâbe ziyareti ve tavaf ibadeti.”
H. 157/13
hajr -1-
 Ar. (hecr) “ayrılık”
h. 31/18
hakam -3-
 Ar. (hakem) “hakim”
h. 27/13, 38/93
h. bo‘lsalar 124/27
hal -2-
 Ar. (hall) “hal”
h. 21/33
h. +i 71/13
hal-hal -1-
 “yaldız yaldız”
h.-h. 40/19
hali -39-
 Ar. (hâlî) “zf. daha, henüz”
h. 1/9 (2), 1/11, 9/23, 14/79, 14/81, 14/84, 14/87, 14/88, 14/208, 21/24, 34/21, 38/46, 43/13, 43/14, 46/1, 46/9, 46/23, 52/61, 62/39, 62/41, 62/43, 66/3, 66/13, 71/17, 72/7, 72/8, 107/14, 109/16, 127/11, 137/13, 144/11, 168/7, 192/1, 192/4, 192/10, 192/11, 212/6, 216/3
haligacha -1-
 Ar. + T. (hâlî + gacha) “zf. hâlâ”
h. 21/80
haligi -2-
 Ar. + T. (hâlî + gi) “zf. deminki”

h. 91/30, 206/20

halokat -1-

Ar. (helâket) “yıkım”

h. 85/2

halol -6-

Ar. (halâl) 1. “helal”

h. 12/15, 162/12, 173/9, 224/8

h. +i bo'lsin 213/8

2. “dürüst”

h. 183/6

halovat -3-

Ar. (halâvet) “huzur, memnuniyet”

h. 126/18

h. +i 65/78

h. +idan 11/12

halqa-halqa -1-

Ar. (halqa) “damla damla”

h.-h. 22/2

halvo -1-

Ar. (halvâ) “helva”

h. 74/15

halvoytar -1-

Ar. (helvâ-yı ter) “ıslak helva”

h. 25/21

ham -430-

Far. (hem) “bağ. hem”

h. 2/7, 4/2, 5/16, 7/28, 9/2, 9/9, 9/13, 9/17, 9/22, 9/24, 9/31, 9/51, 11/28, 11/30, 12/17, 14/33, 14/35, 14/62, 14/88, 14/127, 14/145, 14/157, 14/160, 14/170, 14/237, 14/264, 15/3, 16/3, 16/36, 18/8, 19/2, 19/5, 19/42, 19/61, 19/79, 19/84, 19/89, 19/99, 20/35, 20/59, 20/65, 20/66, 20/74, 20/93, 20/95, 20/106, 20/107, 20/110, 20/111, 21/3, 21/6, 21/8, 21/17, 21/18, 21/28 (2), 21/34, 21/38, 21/66, 21/68, 21/69, 22/9, 22/10, 22/18, 23/9, 23/10, 23/11, 23/12, 23/13, 23/15, 23/30, 23/38, 23/57, 23/70, 23/88, 23/89, 23/90, 23/97, 23/116, 23/128, 23/143 (2), 24/1, 24/5, 25/5, 25/28, 26/8, 26/18, 27/15, 27/28, 28/8, 29/8, 29/20, 29/28, 29/33, 29/35, 30/5, 30/6,

31/34, 31/35, 32/13, 32/19, 32/39 (2), 33/9, 33/10, 33/16, 33/33, 34/13, 34/16, 34/19, 35/10, 35/16, 35/44, 35/77, 35/78, 36/6, 38/21, 38/46, 38/103, 38/131, 38/132, 38/135, 39/6, 39/12, 39/20, 39/23, 39/27, 39/68, 39/94, 39/95, 39/101, 39/102, 39/103, 39/109, 39/113, 39/115, 39/144, 39/147, 40/44, 40/59, 42/14, 42/16, 42/20, 43/4, 45/11, 49/23, 50/2, 50/8, 50/11, 50/12, 51/11, 51/24, 52/1, 52/2, 52/68, 52/74, 52/76, 52/78, 53/15, 53/34, 53/38, 53/40, 53/46, 53/63, 54/3, 54/4, 54/7, 54/15, 54/21, 56/6 (2), 56/21, 62/16, 62/21, 62/26, 62/32, 62/45, 62/46, 62/50, 62/52, 63/6, 63/20, 63/25, 65/11, 65/56, 65/73, 65/80, 65/85, 66/11, 66/14, 67/11, 67/12, 67/16, 68/6, 69/22, 69/27, 69/35 (2), 69/38, 70/22, 70/23, 71/26, 71/29, 71/30, 73/11, 73/14, 74/22, 74/32, 75/37, 75/59, 75/61, 76/6, 79/6, 79/10, 80/15, 80/24, 80/26, 81/2, 82/8, 82/11, 83/25, 83/27, 83/34, 84/7, 85/13, 85/26, 85/29, 85/42, 88/1, 88/14, 88/48, 89/22, 90/7, 90/9, 91/20, 91/23, 92/9, 92/12, 94/5, 94/9, 95/15, 96/4, 96/23, 97/10, 97/20, 99/2, 99/21, 99/22, 99/23, 99/53, 100/14, 102/10, 102/20, 104/8, 104/16, 104/24, 105/3, 105/4, 106/8, 106/18, 108/6, 108/7, 108/17, 108/23, 114/3, 115/13, 115/24, 115/26, 115/28, 117/2, 117/11, 117/30, 117/32, 117/38, 118/14, 118/18, 118/24, 119/2, 119/3, 119/16 (3), 120/5, 120/11, 121/8, 121/10, 124/8, 124/14, 124/38, 124/47, 126/6, 127/5, 128/1, 128/3, 132/6, 132/8, 132/16, 133/11, 134/19, 135/18, 135/23, 135/27, 136/2, 136/8, 136/10, 138/7, 138/13, 138/26, 138/38, 141/6, 141/8, 141/13, 141/15, 141/36, 146/6, 146/29, 146/32, 147/4, 148/8, 152/1 (2), 152/2 (2), 152/3, 152/26, 152/32, 153/1, 153/2, 153/12, 153/17, 154/1, 154/16, 154/26, 154/37 (3), 154/38, 156/20, 160/3, 160/6, 161/3, 163/19, 164/4, 165/8, 169/5, 170/6, 170/17, 170/19, 170/22, 170/27, 170/28, 170/29, 170/31, 170/32, 171/7, 171/11, 172/3, 172/10, 172/18, 172/26, 172/28, 172/29, 172/34, 172/36, 173/12, 174/4, 174/7 (2), 176/3, 176/5, 176/26, 176/27, 176/28, 179/5, 184/14, 185/9, 186/4, 187/7, 191/3, 192/3, 192/5, 192/8, 196/10, 198/18, 199/12, 199/18, 202/5, 202/7, 202/17, 202/18, 202/23, 202/25, 202/31, 202/35, 202/41, 202/42, 205/2, 205/4, 206/1, 206/2, 206/21, 206/22, 207/8, 208/12, 208/19, 210/7, 211/8, 211/21, 212/8, 213/7, 215/13, 215/14, 215/26, 216/1, 216/15, 217/2, 217/15, 220/9, 221/15, 223/9, 226/14, 228/1, 232/4, 233/2, 233/4

h. +da 97/14
h. +ki 88/46, 135/1, 215/27

Hamal -1-
 “öz. is. Koç ayı”
h. +dan 78/19

hamdam -1-
 Far. (hem + dem) “dost”
h. +miz 42/23

hamdard -1-
 Far. (hem + derd) “hemdert, dert ortağı”
hamdard bo'lar 14/90

hamiyat -1-
 Ar. (hamiyyet) “hamiyet”
h. +im 157/6

hamisha -34-
 Far. (hemîşe) “zf. daima”
h. 2/5, 18/2, 18/4, 19/40, 19/68, 53/67, 54/2, 63/35, 64/3, 65/6, 65/10, 77/7, 80/28 (2), 80/31, 82/10, 83/46, 119/15, 127/9, 160/14, 162/12, 163/9, 173/2, 175/17, 179/8, 182/3, 183/17, 194/7, 200/18, 215/11, 216/2, 221/3, 224/8 (2)

hamla -2-
 Ar. (hamle) “hamle”
h. +sida 32/23
h. +siga 112/23

hamma -11-
 Ar. (hemme) “hepsi, tümü, bütün”
h. 14/205, 76/1, 79/4, 128/1, 159, 159/8
h. +ga 19/84, 227/6
h. +ning 91/31
h. +siga 38/52
h. +sini 11/28

hammayoq -1-
 Ar. + T. (hemme + yoq) “her taraf”
h. 156/17

hamnafas -1-
 Far. + Ar. (hem + nefes) “arkadaş”

h. bo'ldi 203/11

hamon -7-
 Far. (hem + ân) “zf. hâlâ”
h. 21/81, 21/82, 23/34, 45/26, 69/28, 69/29, 99/59

hamroh -6-
 Far. (hem + râh) “yoldaş”
h. 65/42
h. bo'lar 226/16
h. +dir 69/36
h. erur 126/2, 163/19
h. +ni 99/29

hamsuhbat -1-
 Far. + Ar. (shuhbet) “muhatap”
hamsuhbat bo'l-: “muhatap olmak”
 23/37

Hamza -3-
 “öz. is. Hamza Hekimzade Niyazi; 1929'da din karşıtı propaganda yaptığı gerekçesiyle Şahimardan'da linç edilerek öldürülen Özbek edebiyatçı.”
H. 59, 113
H. +dirman 113/1

hangoma -2-
 Far. (hengâme) “olay”
h. 202/42
h. +si 202

hanuz -9-
 Far. (henûz) “zf. henüz”
h. 65/53, 81/28, 88/43, 106/14, 113/26, 127/7, 156/68, 216/13, 228/5

haq -35-
 Ar. (haqq) “hak”
h. 31/32, 38/93, 92/9, 109/2, 138/1
h. +dan 156/32
h. +din 123/28
h. +dir 105/2, 141/6
h. +i 110, 128/23, 174/9
h. +ida 39/112, 47/1, 79/3, 172/23

h. + idir 63/2
h. + iga 110/7
h. + imdan 211/10
h. + in 14/39, 119/11
h. + inda 39/15
h. + ing 109/12, 221/13, 221/14, 221/16
h. + ini 77/12
h. + man 155/18
h. + ni 105/3
h. + qa 52/56, 107/12
haq bo 'l- : “haklı olmak” 14/51, 155/18
haq ye- : “hak yemek” 154/28
haq chik- : “gerçek olmak” 85/12
haqida -2-
 Ar. + T. (ḥaqq + ida) “hakkında”
h. 93, 124/1
haqiqat -8-
 Ar. (ḥaḳīkat) “hakikat, gerçek”
h. 9/48, 32, 32/10, 123/17, 124/21
h. + da 52/56
h. + ni 9/38
h. + ning 32/40
haqiqatsimon -1-
 Ar. + Far. (ḥaḳīkat + simān) hakikat, gerçek gibi”
h. 14/242
haqiqiy -1-
 Ar. (ḥaḳīqī) “hakiki”
h. 129/3
haqli -1-
 Ar. + T. (ḥaḳ + li) “haklı”
h. + siz 132/8
haqsizlik -2-
 Ar. (ḥaqq + sizlik) “haksızlık”
h. 14/49
h. + dan 32/33

har -139-

Far. (her) “sf. her”

h. 9/15, 12/9, 12/11, 12/36, 14/11, 14/34, 14/74, 14/118, 14/176, 14/207, 14/213 (2), 16/12, 16/13, 16/18, 20/29, 20/31, 20/33, 23/104, 27/21, 29/10, 30/9, 31/24, 31/25, 32/9, 38/73, 39/20, 39/45, 39/57, 39/61, 39/79, 39/94, 40/37, 40/45, 40/53, 41/25, 43/6, 43/7, 43/9, 43/23, 51/24, 52/18, 54/2, 60/7, 65/42, 65/48, 65/71, 65/87, 66/4, 69/20, 70/2, 74/1, 75/34, 76/1, 76/14, 80/2, 80/12, 80/14, 83/39, 84/13, 85/17, 85/45, 86/4, 88/1, 88/12, 88/31, 91/28, 93/5, 94/7, 96/22, 102/13, 108/23, 112/3, 117/9, 117/41, 118/11, 120/7, 121/3, 121/4, 121/9, 123/11, 123/28, 124/6, 124/12, 124/18, 124/25, 126/4, 126/5, 126/8, 126/12, 126/16, 126/20, 126/24, 126/28, 128/22, 133/3, 134/7, 134/24, 135/14, 138/14, 138/21, 138/31, 139/3, 141/7, 141/22, 144/10, 145/10, 146/30, 148/7, 148/13, 156/15, 156/70, 163/17, 164/8, 165/1, 165/5, 168/1, 168/3, 170/39, 170/40, 171/19, 172/15, 172/39, 174/2, 179/6, 183/14, 196/8, 206/1, 206/21, 207/8, 211/3, 211/23, 211/24, 213/6, 214/3, 215/19, 217/14, 228/27, 233/18

har biri -17-

Far. + T. (her + biri) “zm. her biri”

h. b. 21/14, 68/3, 68/4, 68/13, 68/25, 68/26, 68/27, 83/16, 83/20, 83/39, 88/39, 90/24, 128/38, 153/21, 165/6, 165/7

h. b. + ga 88/35, 141/12, 144/3

harf -3-

Ar. (ḥarf) “harf”

h. 21/48, 99/9

h. + idan 135/22

hargiz -4-

Far. (her + giz) “asla”

h. 24/9, 90/51, 90/52, 123/16

harir -2-

Ar. (harîr) “ipek”

h. 112/18, 156/25

hasad -8-

Ar. (ḥased) “haset”

h. 16/28, 21/85, 65/3, 69/29, 118/10, 134/18, 193/9

h.+ga 211/7

hasadgo'y -1-
 Ar. + Far. (ḥased + gûy) “hasetçi”
h. 112/24

hasrat -14-
 Ar. (ḥasret) “hasret, özlem”
h. 39/69
h.+da 14/154, 69/15, 144 /5
h.+ga 73/1
h.+i 46, 46/15
h.+ida 39/80
h.+imni 118/11
h.+in 60/11
h.+ing 128/47
h.+lar 46/19
h.+lardan 24/5
h.+larga 46/13, 69/34
h.+laring 35/51

hasratli -1-
 Ar. (ḥasret + li) “hasretli”
h. 60/11

hassa -1-
 Ar. (‘asâ) “asa”
h.+lar 12/26

hatto -11-
 Ar. (ḥattâ) “bağ. hatta”
h. 108/13, 124/30, 138/23, 141/29, 193/4, 197/10, 197/16, 206/23, 217/3, 219/2, 226/14

hattoki -3-
 Ar. + Far. (ḥattâ + ki) “bağ. hatta”
h. 117/32, 141/6, 208/2

hatto -13-
 Ar. (ḥattâ) “bağ. hatta”
h. 14/91, 23/15, 29/7, 31/28, 32/5, 34/10, 39/80, 40/15, 53/22, 62/35, 151/16, 153/9, 153/13

havas -14-
 Ar. (heves) “heves, istek”

h. 14/140, 33/2, 69/19, 176/27, 214 /11
h.+i 161/11, 210/6
havas ayla- : “heves etmek” 154/38
havas qil- : “heves etmek” 14/25, 20/92, 27/24, 27/28, 154/25, 176/28

havaskor -1-
 Ar. + Far. (heves + kâr) *mec.* “acemilik”
h. 9/8

havo -6-
 Ar. (hevâ) “hava”
h. 14/125, 112/19, 175
h.+da 58/5
h.+si 6/6
h.+sidan 76/9

havo yo'li -6-
 Ar. + T. (hevâ yo'li) “hava yolu”
h. y.+lari 175/7, 175/8, 175/15, 175/16, 175/23, 175/24

hayajon -4-
 Ar. (heyecân) “heyecan”
h. 20/10, 20/114, 210/10
h.+ga 201/7

haybatli -1-
 Ar. + T. (heybet + li) “heybetli”
h. 125/4

hayhot -4-
 Ar. (heyhât) “ünl. heyhat, yazık!”
h. 14/30, 23/31, 35/8, 85/39

hayiq- -1-
 “korkmak”
h.-may 52/46

haykal -7-
 Ar. (heykel) “heykel”
h. 43/8, 65/29, 83/47, 143/9
h. esa 88/21
h.+in 80/20
h.+ingga 75/63

haykaltarosh -1-

Ar. + Far. (heykel + terâş) “heykeltıraş”

h. 88/18

hayo -1-

Ar. (ḥayâ') “haya”

h. 208/9

hayot -47-

Ar. (ḥayât) “hayat”

h. 14/14, 14/256, 23/4, 23/29, 23/101, 23/111, 31/2, 32/34, 41/21, 41/25, 46/11, 47/14, 56/5, 60/7, 62/30, 69/37, 82/15, 90/50, 118/10, 138/11, 170/31, 195/5, 206/2, 206/22, 210/7

h.+da 144/1, 145/15

h.+dan 117/1

h.+dir 86/10, 210/14

h.+dirman 120/8

h. ekan 117/4

h.+ga 80/8, 225/2

h.+i 88/32

h.+im 20/117

h.+imda 32/37

h.+imni 75/9

h.+ing 93/9

h.+man 53/6

h.+ni 41/41, 185/3

h.+ning 39/53, 81/13, 85/26, 133/10, 153/23

hayotbaxsh -1-

Ar. + Far. (ḥayât + baḥş) “hayat bahşeden”

h. 109/1

hayqir- -5-

“haykirmak”

h.-ib 104/5, 104/13, 104/21

h.-ib yurmaydi 124/6

h.-yapman 14/245

hayrat -7-

Ar. (ḥayret) “hayret”

h.+dan 34/28

h.+dadir 62/34

hayratda qol- : “hayrette kalmak, şaşımak” 19/37, 19/65, 19/81, 156/45

hayratga sol- : “hayrete düşürmek” 69/38

hayron -6-

Ar. (ḥayrân) “hayran”

h. 34/14, 39/68, 51/23

hayron bo'lib boq- : “şaşıp bakmak” 30/9

hayron qol- : “hayrette kalmak” 19/7

hayron tur- : “şaşakalmak” 35/33

hayvon -1-

Ar. (ḥayvân) “hayvan”

h. 14/13

hazar -2-

Ar. (hazer) “sakınma, titizlik”

h. 74/29

hazar qil- : “sakınmak” 102/12

hazil -1-

Ar. (hezl) “şaka”

h.+mi 91/8

hazin -1-

Ar. (ḥazîn) “hazin”

h. 23/82

hazrat -8-

Ar. (ḥazret) “kutsal sayılan isimlerin önüne getirilen saygı sözü”

h. 45/1, 214/3

h.+i inson 21/84, 65/81

h.+i insondir 53/26

h.+i Bobur 81/14

h.+i Iso 108/18

h.+i Xizr emas 39/107

hashamdor -1-

Ar. + Far. (ḥaşem + dâr) “görkemli”

h. 147/3

Hevok -1-

“öz. is. Özbekistan’da bir kent adı.”

H. 83/15

hevoyi -1-

Ar. (hevâ’î) “havai”

h. 35/27

hech -50-

Far. (hîç) “sf. hiç”

h. 9/52 (3), 14/152, 19/19, 20/46, 20/57, 20/79, 23/52, 23/95, 23/106, 26/4, 27/24, 32/15, 37/13, 38/11, 38/134, 38/141, 56/13, 76/18, 80/30, 90/44, 90/53, 92/11, 110/10, 115/15, 124/47, 126/10, 128/23, 145/4, 145/20, 146/15, 146/29, 146/35, 149/3, 161/12, 162/4, 162/9, 162/14, 164/7, 170/2, 170/7, 170/8, 170/15, 170/18, 172/3, 176/2, 185/4, 185/10, 199/17

hecham -1-

Far. (hîç + hem) “asla”

h. 14/25

hech bir -2-

Far. + T. (hîç + bir) “hiçbir”

h. 75/6, 90/53

hech kim -14-

Far. + T. (hîç + kim) “hiç kimse”

h. k. 14/157, 23/73, 23/97, 53/30, 53/52, 112/7, 224/4

h. k. +da 14/227

h. k. +dan 14/271

h. k. +ga 161/6

h. k. +ni 23/74, 76/15

h. k. +ning 14/271

hid -1-

“koku”

h. +i 58/5

hidlam -1-

“güzel”

h. 112/20

hijron -3-

Ar. (hicrân) “hicran, ayrılık”

h. 86/12, 90/9, 98/6

hikmat -13-

Ar. (hikmet) “hikmet”

h. 130/1, 130/5

h. +dir 20/36

h. +ga 67/3, 146/18, 212/2

h. +i 50/21, 121

h. +in 121/12

h. +ingdan 93/17

h. +ingning 23/87

h. +lari 124/7

h. +ni 176/1

hikoya -2-

Ar. (hikâye) “hikâye”

h. 6/12

h. +sini 90/35

hilol -5-

Ar. (hilâl) “hilal, yeni ay”

h. 23/125, 183/8

h. +day 35/65

h. +i 207/18

h. +i bo’lsam 3/13

himmat -5-

Ar. (himmet) “himmet, yardım”

h. 23/90, 29/47, 65/91, 69/35

h. +imdan 102/12

Himoloya -1-

“öz. is. Himalaya; Dünyanın en yüksek dağı.”

H. +ning 35/21

himoya -1-

Ar. (himâye) “himaye”

h. +siga 15/2

himoyachi -1-

Ar. + T. (himâye + chi) “koruyucu”

h. +lariga 219

Hindi -2-

“öz. is. Hindistan’ın Mecusi halkından olan kimse.”

H. 91/12

H. +san 229/3

Hindiston -1-

“öz. is. Güney Asya’da bir ülke.”

H. 54/32

hiqoyat -1-

Ar. (hikâyet) “hikâye”

h. 39/67

Hirod -4-

“öz. is. Herat; Afganistan’ın batısında yer alan bir kent.”

H. 31/11, 214, 214/1

H. +da 31/22

hisob -1-

Ar. (hisâb) “hesap”

hisob qil- : “hesap etmek” 40/33

hisobla- -1-

Ar. + T. (hisâb + la-) “hesaplamak”

h.-b chiqishga 29/15

hisobot -2-

Ar. (hisâbat) “hesaplar”

h. 144, 144/3

hisobsiz -1-

Ar. + T. (hisâb + siz) “sayısız”

h. 176/20

hisor -2-

Ar. (hisâr) “hisar”

h. 39/74

h. +ning 33/3

Hisor Tog’lari -1-

“öz. is. Pamir-Alay sisteminin batı kesiminde bir dağ silsilesi.”

H. T. +ning 40/1

hiss -18-

Ar. (hiss) “his”

h. 52/42, 154/26

h. +i 14/221, 191/2

h. +in 176/15

h. +ini 6/5

h. +lar 21/72

h. +lardan 53/17

h. +larga 69/45

h. +larim 14/133

h. +larimga 14/126

h. +larni 54/34, 69/30

h. +larning 16/17

his et- : “hissetmek” 9/38, 117/7, 146/17, 204/5

hissiyot -1-

Ar. (hissiyât) “hissiyat”

h. 14/266, 52/35

hodisa -2-

Ar. (hâdisa) “hadise”

h. 89/3, 89/43

hodisot -2-

Ar. (hâdisât) “hadiseler”

h. 88/33, 144/1

Hofiz -2-

Ar. “öz. is. Hâfız-ı Şirâzî; 14. yüzyılda yaşamış ünlü İranlı şair.”

H. 13/7, 164/5

hojat -1-

Ar. (hâcet) “hacet”

h. 59/13

hokazo -2-

Ar. (hâkezâ) “ve saire”

h. 91/12, 181/2

hokim -2-

Ar. (hakîm) “hakim”

h. 12/36

hokim bo'li : “hakim olmak” 11/36

hol -12-

Ar. (hâl) “hâl, durum”

h. 23/43, 35/11, 51/20, 95/4, 172/17

h.+da 16/31

h.+ga 30/9

h.+i 18/3, 26/17

h.+in 46/12

h.+ini 54/13, 142/8

holat -5-

Ar. (hâlet) “hâl”

h. 88/10, 156/68

h.+da 63/15

h.+ga 156/11

h.+ni 134/3

holbuki -2-

Ar. + T. + Far. (hâl + bu + ki)

“bağ. hâlbuki”

h. 14/73, 70/19

hol-jon -1-

Ar. + Far. (hâl + cân)

hol joniga qo'y:- “kendi hâline bırakmak” 21/63

hori -6-

“yorulmak”

h.-b 23/49, 51/8, 116/39

h.-b bo'lgach 51/17

h.-gan 55/8

h.-gandir 19/43

horg'in -1-

“yorgun”

h. 65/64

hosil -1-

Ar. (hâşil) “mahsul”

h.+i 12/33

hotam -2-

Ar. (hâtem) “cömert”

h. 134/23

h.+san 102/25

hotirot -1-

Ar. (hâţirât) “hatıralar”

h.+dir 40/60

hovliq -2-

“koşuşturmak”

h.-asan 39/129, 39/130

hovliqma -1-

“aceleci”

h. 23/17

hovuch -1-

“avuç”

h. 170/10

hoynahoy -5-

“ihtimal, belki”

h. 40/24, 80/20, 81/21, 170/9, 228/14

hoynqirish -1-

“haykırmak”

h. 14/248

hozir -8-

Ar. (hâẓîr) 1. “zf. şimdi”

h. 14/8, 14/245, 14/255, 35/53, 205/11, 208/5

h.+gidek 215/21

2. “hazır”

h.+san 84/3

hozircha -3-

Ar. + T. (hâẓîr + cha) “zf. şimdi”

h. 71/9, 71/10, 156/22

hudud -2-

Ar. (ḥudûd) “hudut”

h. 118/28

h.+i 39/94

hujjat -4-

Ar. (hüccet) “kimlik, belge”

h. 206/7, 216/15

h. +i 206/24
h. +in 206/14

hujjatsiz -1-
 Ar. + T. (hüccet + siz) “kimliksiz”
h. 206

hujum -1-
 Ar. (hucûm) “hüjum”
hujum qil- : “hücum etmək” 201/8

hukm -5-
 Ar. (hukm) “hüküm”
h. 227/3
h. +i 7/21
h. +ini 23/29
h. +i zamon 215/23
hukm qil- : “hükmetmek” 156/71

hukmdor -1-
 Ar. + Far. (hukm + dâr) “hükümdar”
h. 121/15

hukmron -2-
 Ar. + Far. (hukm + rân) “hükümrân”
h. 207/3
hukmron bo ‘l- : “egemen olmak” 14/46

Hulkar -2-
 “*öz. is.* Boğa takımyıldızında yedi yıldızdan meydana gelen yıldız kümesi.”
H. 3/14, 41/5

Humoy -1-
 “*öz. is.* Hüma / Umay; başına konduğu kimseye talih getirdiğine inanılan kuş.”
H. 81/19

huquq -3-
 Ar. (hukûk) “hak”
h. 211/10
h. +im 172/35
huquq ber- : “hak vermek” 14/159

hur -14-
 Ar. (hurr) “hür”

h. 9/26, 9/31, 9/49, 38/139, 52/81, 114/5, 123/22, 123/26, 140/5, 151/5, 162/13, 184/4, 221/20
h. bo ‘lgay 104/20

hurlik -6-
 Ar. + T. (hur + lik) “hürriyet”
h. 92/4, 149/11, 165/11, 199/13
h. edi 92/4
h. +i 9/27

hurmat -6-
 Ar. (hurmet) “hürmet”
h. 29/47, 45/15, 170/6
h. +i 26/16
h. +imning 26/16
h. +ingni 20/97

hurriyat -11-
 Ar. (hurriyyet) “hürriyet”
h. 9/45, 140/1, 211, 211/1, 211/5, 211/9, 211/13, 211/20
h. +im 157/14
h. +ingga 211/27
h. +ning 211/22

huv -1-
 “boş”
h. 35/15

hush -4-
 Far. (hûş) “idrak, bilinç”
h. +i 206/10
h. +imga 20/2
h. +ing 14/63
hushimga kel- : “aklı başına gelmek” 20/2

hushyor -4-
 Far. (huşyâr) “dikkatli, akıllı”
h. 65/1, 65/10, 81/5
h. bo ‘lsinlar 151/15

ho‘kiz -1-
 “öküz”

h. +ning 59/27

ho‘pla- -1-
 “yudumlamak”
h.-b 226/3

iblis -7-
 Ar. (iblis) “iblis”
i. 35/70, 85/29, 124/46, 156/22, 156/51, 156/78
i. +ning 156/72

ibodat -1-
 Ar. (‘ibâdet) “ibadet”
i. +lar 113/4

iboli -1-
 “namuslu”
i. 221/5

iborat -1-
 Ar. (‘ibâret) “ibaret”
i. 141/28

ibrat -1-
 Ar. (‘ibret) “ibret”
i. bo‘ldi 143/16

ibratli -2-
 Ar. + T. (‘ibret + li) “ibretli”
i. emas 206/1, 206/21

ibratsiz -2-
 Ar. + T. (‘ibret + siz) “ibretsiz”
i. 206/2, 206/22

ibtido -1-
 Ar. (ibtidâ) “iptida, başlangıç”
i. 39/44

idrok -3-
 Ar. (idrâk) “idrak, anlayış”
i. 156/64
i. +im 32/2
i. +ning 65/19

ifoda -1-
 Ar. (ifâde) “ifade”

i. etdi 156/15

iftixor -3-
 Ar. (iftihâr) “iftihar, övünme”
i. 63/2
i. bo‘lgin 201/8
i. +im 123/21

ihota -1-
 Ar. (ihâta) “anlayış”
i. 195/6

ijobat -2-
 Ar. (icâbet) “icabet, kabul”
ijobat bo‘l- : “kabul olmak” 119/15
ijobat top- : “kabul edilmek” 157/2

ijod -4-
 Ar. (icâd) “çalışma; sanat”
i. 6/5
i. +i 106/6
i. +iga 156/3
ijod et- : “yaratmak” 80/17

ijodkor -1-
 Ar. + Far. (icâd + kâr) “sanatkâr”
i. 42/13

ijro -1-
 Ar. (icrâ) “icra”
ijro et- : “yapmak” 223/4

ikkala -1-
 “ikisi”
i. 156/37

ikki -20-
 “iki”
i. 31/24, 35/23, 38/27, 57/1, 57/5, 57/11, 78/21, 82/12, 83/3, 101/10, 156/37, 164/3, 196/10, 199/1, 199/7, 228/9
i. +miz 4/7, 92/12
i. +si 78/3, 202/5

ikkinchi -1-
 “ikinci”

i.+sini 222/4

ikkovlan -1-
 “ikimiz”
i. 115/18

il -4-
 “asmak, takmak”
i.-ar 173/2
i.-gach 208/19
i.-may 126/13
nazarga il - : “itibar etmek” 102/19

ildiz -2-
 “kök”
i. 23/132
ildiz ot - : “kök salmak” 116/37

ilgi -2-
 “yarar”
i.+da 96, 96/20

ilhom -13-
 Ar. (ilhâm) “içe / gönüle doğma”
i. 3/18, 5/20, 6/8 (2), 6/17, 12/36, 39/17, 80/23
i. erur 51/28
i.+idan 197/11
i.+imni 39/4
i.+ing 53/61
ilhom sol - : “ilham vermek” 23/142

ilinj -1-
 “umut”
i.+i 59/6

iliq -1-
 “ılık”
i. 58/5

ilk -15-
 “sf. ilk”
i. 14/37, 16/14, 22/13, 26/2, 35/26, 38/33, 38/47, 39/11, 39/63, 53/4, 58/18, 58/22, 61/20, 129/4, 197/1

ilm -8-
 Ar. (‘ilm) “ilim”
i. 16/36, 143/2, 162/3, 173/5, 200/1, 200/20, 220/10
i.+i 38/33

iløj -5-
 Ar. (‘ilâç) “çare”
i. 19/35
i.+im 14/115
i.+in 39/13
iløjın top - : “çaresini bulmak” 121/9, 124/25

ilojsiz -1-
 Ar. + T. (‘ilâç +siz) “çaresiz”
i. 19/36

iloh -1-
 Ar. (ilâh) “Tanrı, İlah”
i.+i 69/11

iloha -2-
 Ar. (ilâhe) “tanrıça”
i.+si 41/16
i.+sin 53/57

ilohiy -4-
 Ar. (ilâhî) “ilahî!”
i. 21/87, 117/41, 155/22, 207/11

iloho -1-
 Ar. (ilâhî) “Ey Rabbim!”
i. 183/14

ilon -1-
 “yılan”
i. 151/3

iloyo -4-
 Ar. (ilâyâ) “Ey Rabbim!”
i. 114/19, 175/1, 233/8
iloyo boshginang bo’lsin tosh :
 “Rabb’im seni korusun!” 119/12

iltifot -1-
 Ar. (iltifât) “iltifat”

i.+ini 144/13

iltijo -4-

Ar. (ilticâ) “iltica, niyaz”

i. 123/28

i.+miz 154/4

iltijo qil- : “iltica etmek” 111/7, 124/40

ilg‘a- -6-

“kavramak, sezmek, algılamak”

i.-dim 223/15

i.-mas 124/22

i.-r edim 118/13

i.-r mi 19/30

i.-rsiz 19/22

i.-y olmas 38/22

imdod -3-

Ar. (imdâd) “imdat”

i. 54/40, 65/46

imdod so‘ra- : “yardım istemek” 172/14

imilla- -1-

“sallanmak”

i.-b borar 72/1

imkon -7-

Ar. (imkân) “imkân, olanak”

i. 76/18, 117/31, 140/4, 198/15

i.+imiz 137/13

i.+m 120/12

i.+lari 71/8

imla- -1-

“ima etmek”

i.-b 20/7

imomlik -1-

Ar. + T. (imâm + lik) “imamlık”

i.+ka 81/22

imon -15-

Ar. (îmân) “iman”

i. 14/169, 25/19, 93/12, 99/19, 124/14, 128/27, 137/9, 164/2, 200/1, 220/13

i.+i 14/228, 138/27

i.+im 155/9

i.+ni 74/20

imon keltir- : “iman getirmek, inanmak”
178/11

imonli -1-

Ar. + T. (îmân + li) “imanlı”

i. 134/24

imorat -3-

Ar. (‘imâret) “imaret”

i. 141/26

i.+i 106/20

i.+ni 153/24

imtihon -1-

Ar. (imtiḥân) “imtiḥan”

i. 170/3

ilg‘or -1-

“öncü”

i. 19/30

in- -1-

“peyda olmak, belirlemek, ortaya çıkmak”

i.-gan 90/20

ingra- -3-

“inlemek, sızlamak”

i.-ngniz 22/17

i.-r 23/131

i.-yman 14/108

ingran- -2-

“inlemek”

i.-adi 10/5, 10/17

ini -7-

“kardeş”

i.+larim 115/17

i.+m 119/4, 119/8, 119/12, 119/16, 119/20

i.+san 42/10

inja -1-

“ince, aşırı detay içeren”

i.74/10

inji- -1-

“incinmek”

i.-ma 109/18

injiq -1-

“kəprisli”

i. 21/9

inju -5-

“inci”

i. 44/11, 75/52, 86, 86/13

i.+siga 61/10

inon- -2-

“inanmak”

i.104/19

i.-dik 217/11

inoq -1-

“zəf. dostça”

i. 228/11

inqilob -2-

Ar. (inkılâb) “inkılap, devrim”

i. 9/11, 38/84

insof -3-

Ar. (inşâf) “insaf, merhamet”

i. 14/269, 86/8, 14/272

inson -93-

Ar. (insân) “insan”

i. 9/47, 14/13, 14/18, 14/66, 14/82, 14/207, 14/212 (2), 14/230, 17/9, 19/34, 19/40, 19/59, 19/68, 19/83, 21/23, 21/42, 21/43, 21/74, 21/75, 23/102, 23/105, 25/11, 32/32, 35/35, 35/71, 39/137, 40/6, 42/28, 52/60, 52/64, 52/68, 53/16, 53/47, 56/17, 62/43, 65/51, 65/82, 67/4, 69/27, 69/36, 79/9, 83/17, 85/9, 88/15, 88/28, 90/53, 124/10, 128/34, 132/11, 145/15, 146/9, 153/1, 153/12, 156/21, 165/10, 170/8, 176/22, 184/4, 184/5, 200/4, 203/6, 215/15, 217/2

i.+dan 211/14

i.+day 21/79

i.+ga 14/60, 19/35, 56/20, 58/15, 62/1, 143/7

i.+i 21/79, 111/3

i.+i hazrat 69/8

i.+lar 23/28, 39/54, 39/55, 53/68, 69/26, 75/41, 154/7

i.+larning 183/5

i.+man 54/15, 79/6

i.+ning 19/77, 65/33, 65/50, 138/15, 141/20, 206/24

i.+san 102/15, 200/4

insoniyat -2-

Ar. (insâniyyet) “insaniyet”

i. 21/86

i.+ga 127/4

intiho -1-

Ar. (intihâ') “son”

i. 56/21

intil- -4-

“çabalamak”

i.-ar 11/19

i.-arkan 117/35

i.-gandi 59/25

i.-ib 157/3

intiq -2-

“intizar”

i. 112/28

intiq qil-: “initizar etmək” 139/1

intizor -3-

Ar. (intizâr) “hasret”

i. 22/2, 214/8

i. edi 117/19

insho -1-

Ar. (inşâ') “inşa”

insho et-: “inşa etmək, yazıya dökmək”

inshollo -4-

Ar. (inşâ'e + Allâh) “inşallah”

i. 97/20, 154/34, 155/9, 169/4

inchunin -1-
 “zf. şöylece”
 i. 74/3

in’om -3-
 Ar. (in‘âm) “ihsan”
 i. 154/13
 i.+ini 160/9
 in’om et- : “bağışlamak” 208/22

iltijo -1-
 Ar. (ilticâ’) “iltica”
 i.+si 31/31

ip -1-
 “ip”
 i.+im 62/17

ipak -3-
 “ipek”
 i. 3/9
 i.+dan 97/12
 i.+ni 97/10

iqbol -17-
 Ar. (iḳbâl) “ikbal”
 i. 39/100, 69/9, 140/6
 i.+dan 183/19
 i.+i 23/31, 38/139, 62/18, 185, 185/14, 213/6
 i.+idan 55/6
 i.+im 20/111, 155/13
 i.+imdir 62/18
 i.+ingni 38/137
 i.+lari 14/268
 i.+ning 29/46

iqlim -1-
 Ar. (iḳlîm) “ülke”
 i.81/24

iqtibos -1-
 Ar. (iḳtibâs) “iktibas”

i. 98/16

iqtidor -2-
 Ar. (iḳtidâr) “iktidar”
 i. 156/58
 i.+im 26/5

Iram -1-
 “öz. is. Umman ve Yemen arasında olduğu bilinen muhteşem yapıların ve meşhur bağların olduğu bir kent.”
 I. 35/63

irmoq -3-
 “ırmak”
 i. 39/136
 i.+ingdirman 148/15
 i.+lardan 61/1

iroda -5-
 Ar. (irâde) “irade”
 i. 101/1, 101/3, 101/5, 101/7, 156/13

irq -1-
 Ar. (‘ırḳ) “ırk”
 i.+i 228/17

irsiyat -1-
 Ar. (irsiyyet) “irsiyet”
 i. 195/6

irg‘ishla- -1-
 “atlamak”
 i.-b 31/9

isi- -1-
 “ısınmak”
 i.-b ketgan 228/14

Iskandar -4-
 “öz. is. Eski Makedonya kralı”
 İ. 26/20, 32/17, 39/62, 121/3

Islom -4-
 Ar. (İslâm) “Müslümanlık”
 I. 30/2, 69/11
 I.+i 143/20

I.+ini 160/10

ism -4-

Ar. (ism) “isim”

i.+i 54/21

i.+imsan 64/1

i.+ing 84/1

i.+ingni 14/263

issiq -3-

“sıcak”

i. 76/5, 135/7, 171/19

ista- -25-

“istemek”

i. 67/9, 67/10

i.-b 38/85

i.-dim 99/49

i.-ding 92/3

i.-gan 9/48, 20/72

i.-r 11/36

i.-sa 27/27

i.-sang 69/31, 69/32, 208/15

i.-sangiz 25/2

i.-ydi 11/21, 11/23, 11/25, 11/28, 21/9, 61/17, 176/6, 176/8

i.-yman 14/209, 14/210, 14/214

i.-ysanmi 35/38

istak -2-

“istek”

i. 31/9

i.+i 11/25

istehkom -1-

Ar. (istihkâm) “istihkâm”

i. 124/19

iste’dod -3-

Ar. (isti’dâd) “istidat”

i. 27/12, 104/4

i.+im 21/4

i.+ning 54/31

istiqbol -15-

Ar. (istikbâl) “istikbal, gelecek”

i. 14/3, 14/4, 14/59, 14/123, 14/203, 14/243, 14/252, 15/1, 172/35

i.+da 29/37

i.+dan 14/167

i.+ga 107/11

i.+ing 62/12

i.+ni 14/77, 14/256

istiqlol -24-

Ar. (istiklâl) “istiklal”

i. 79/10, 117/23, 117/39, 134/6, 137, 141/39, 144/15, 146/25, 151/1, 151/17, 151/21, 155/21, 162/11, 166/1, 166/9, 167/7, 183/18, 185/6, 200/12, 220/6, 224/7, 233

i.+ga 137/5

i.+ning 38/138

isyon -1-

Ar. (‘ışyân) “isyan”

i. 164/8

it -1-

“it, köpek”

i. 45/18

ivirsi- -1-

“koşuşturmak”

i.-r 23/57

ixlos -1-

Ar. (ihlâş) “ihlas”

i. 217/7

ixtiyor -1-

Ar. (ihtiyâr) “tercih”

i.+ini 227/3

iz -11-

“iz, yol”

i.+dek 233/12

i.+ga 19/2

i.+i 106/18, 162/6, 194/5

i.+idan 51/4, 51/6

i.+in 81/20
iz qoldir- : “iz bırakmak” 3/9, 21/70
iz tush- : “iz düşmek” 9/23
izhor -1-
 Ar. (izhâr) “izhar, gösterme”
i. 67
izilla -1-
 “uğuldamak”
i.-r 38/115
izla -13-
 “aramak”
i.-b 19/9, 30/10, 38/11, 96/22, 217/14, 228/13
i.-ding 17/1
i.-gandim 113/13
i.-ganing 17/4
i.-shdi 206/13
i.-yman 21/57
 2. “izlemek”
i.-b 51/10
i.-yverib 51/17
izlov -3-
 “arama”
i.+dim 99/33, 99/34, 99/35
izm -2-
 “isim”
i.+ida 184/4
i.+imizni 19/89
iztirob -2-
 Ar. (iztirâb) “ızdırıp, acı”
i. 62/16
i.+ga 14/172
izzat -1-
 Ar. (‘izzet) “izzet”
i. 170/6
ig‘vo -3-
 Ar. (igvâ) “fesat”

i. 118/10
i.+lar 109/7
i.+si 211/5
ish -15-
 “iş, meşguliyet”
i. 77/15, 159/2
i.+dan 9/28
i.+ga 43/13
i.+i 32/16, 32/30, 39/53, 39/91, 179/5
i.+iga 82/18
i.+imdir 9/32
i.+in 9/31
i.+ingni 108/14
i.+lar 148/1
i.+ni 39/99
ishboshi -1-
 “işbaşı”
i. 40/31
ishlash -1-
 “çalışmak”
i.-ar 68/6
ishon -8-
 “inanmak”
i. 141/39, 148/18
i.-aman 60/13
i.-armikansiz 60/4, 60/8, 60/12
i.-ay 151/19
i.-gan 21/72
ishonch -3-
 “inanç”
i.+imning 154/35
i.+ini 21/88, 201/9
ishparast -1-
 T. + Far. (iş + perest) “işkolik”
i.+dir 14/104
ishq -8-
 Ar. (‘ışk) “aşk”

i. 34/50, 98/17, 154/22
i.+da esa 58/17
i.+i 14/100, 200/11
i.+iday 52/70
i.+qa 52/54
ishqala- -1-
“ovmak”
i.-b 23/9
ishqiboz -1-
Ar. + Far. (‘ışk + bâz) “âşık”
i. 54/18
ishrat -1-
Ar. (‘ışret) “ışret, içki meclisi”
ish.+da 14/156
ishtiboh -1-
Ar. (ıştibâh) “şüphe”
i. 154/6
ishton -1-
“şalvar”
i. 215/8
ishtonsiz -1-
“şalvarsız, çıplak”
i. 14/26
ishvakor -1-
Ar. + Far. (‘işve + kâr) “işveli”
i.+dir 41/35
ishchi -2-
“işçi”
i.+san 42/18, 83/33
ich -15-
“iç; herhangi bir durumun, cismin veya alanın sınırları arasında bulunan bir yer, dış karşıtı.”
i. 19/29, 59/7, 211/2
i.+da 3/5
i.+ga 32/33
i.+ida 32/34, 33/9, 34/40, 117/24, 146/3, 226/7

i.+idadir 155/7, 155/8
i.+iga 34/36
i.+ngdagi 169/8
ich- -4-
“içmek”
i. 126/19
i.-ding 38/82
i.-gan 35/16
i.-mabsan 212/6
ichra -31-
“ed. içinde, arasında”
i. 3/4, 3/8, 9/3, 9/21, 12/6, 23/69, 23/82, 24/7, 32/33, 39/41, 41/34, 47/2, 48/2, 53/54, 55/1, 58/7, 66/2, 68/4, 81/19, 90/18, 137/3, 137/7, 137/11, 137/15, 141/17, 141/21, 154/32, 156/45, 160/6, 160/12, 160/18
jabr -2-
Ar. (cebr) “zulüm”
j.+ing 20/56
j.+midi 17/10
jadal -1-
Ar. (cedel) “niza”
j. 116/7
jadval -1-
Ar. (cedvel) “cetvel”
j.+larida 38/34
jafo -2-
Ar. (cefâ) “cefa”
j. 99/21
jafo chek- : “cefa çekmek” 155/17
jafokash -2-
Ar. + Far. (cefâ + keş) “çilekeş”
j. 43/16, 90/16
jahannamiy -1-
Ar. (cehennemî) “cehennemî, cehennemle ilgili”
j. 62/14

jaholat -3-

Ar. (cehâlet) “cehalet”

j. 73/10, 73/17

j.+lar 113/28

jahon -65-

Far. (cihân) “cihan”

j. 29/23, 31/1, 31/33, 39/115, 40/29, 54/8, 54/23, 54/39, 56/19, 59/11, 62/1, 62/19, 63/11, 66/9, 71/9, 73/11, 75/17, 79/2, 79/11, 80/22, 83/32, 85/11, 85/38, 86/10, 88/24, 91/7, 99/58, 106/7, 106/19, 114/7, 114/8, 124/1, 126/7, 136/1, 137/3, 137/7, 137/11, 137/15, 146/37, 154/32, 169/3, 170/1, 171/13, 173/4, 208/5

j.+da 52/29, 59/14, 104/3, 134/23, 141/38

j.+dir 99/58, 148/7

j.+ga 31/10, 65/58, 149/9

j.+im 67/8, 154/32

j.+ing 84/4

j.+ni 29/35, 31/28, 71/30, 74/6, 143/12

j.+ning 40/16, 83/16

jahongir -5-

Far. (cihân-gîr) “cihangir”

j. 38/28, 38/51, 208/7

j. bo'lib 155/15

j.+i 38/54

jahoniy -1-

Far. (cihânî) “dünyevi”

j. 62/16

jajji -10-

“minik, ufak, hoş”

j. 3/7, 25/25, 35/4, 48/5, 58/20, 65/28, 112/20, 146/28, 172/32, 208/13

jala -1-

“sağanak”

j. 39/31

jallod -1-

Ar. (cellâd) “cellat”

j.+san 10/16

Jaloliddin -2-

“öz. is. Celalettin Harezmsah;
Harezmsahlar Devleti'nin son hükümdarı.”

J. 38/77

J.+ni 199/11

jam -8-

Ar. (cem') “toplama”

j. 153/19

jam ayla- : “bir araya getirmek” 171/5

jam bol'- : “toplamak” 35/12, 41/8, 79/2, 86/1, 120/9, 138/36

jami -3-

Ar. (cemî') “bütün”

j. 58/10, 111/6, 208/23

jamiki -1-

Ar. + T. (cemî' + ki) “bütün, cümle”

j. 141/9

jamiyat -1-

Ar. (cem'iyet) “cemiyyet”

j.+im 157/10

jamla -2-

Ar. + T. (cem' + la-) “toplamak”

j.-r 163/16

j.-y olgan 27/20

jamlan- -1-

Ar. + T. (cem' + lan-) “toplanmak”

j.-di 14/75

jamoa -1-

Ar. (câmi'â) “camia”

j.+si 201

jamol -9-

Ar. (cemâl) “cemal, sıfat”

j. 33/30, 51/24

j.+i 31/32, 33/5, 33/25, 221/23

j.+ida 32/27

j.+in 53/57

j.+ing 166/7

jamuljam -1-

Ar. (cem' ü'l-cem') “toplucu”

j. 141/18

janda -1-

“paçavra”

j. 14/107

jang -20-

Far. (cenk) “savaş”

j. 9/30, 14/237, 38/85

j.+da 9/39, 115/17

j.+dan 9/14, 14/232, 84, 84/2

j.+ga 90/16, 174/1

j.+lar 9/17, 9/19

j.+larda 115/27

j.+lardan 65/39

jang ket- : “savaşmak” 14/14

jangga kir- : “savaşa girmek” 9/41, 221/15

jang qil- : “savaşmak” 115/13

jangga yara- : “savaşa girmek” 21/40

jangari -1-

Fr. (cengâri) “cengaver”

j. 91/34

janggoh -4-

Fr. (cenk + gâh) “harp meydanı”

j.+larda 128/25, 195/2

j.+larida 74/23

j.+larning 90/35

jang-jadal -1-

Far. + Ar. (cenk + cedel) “savaş”

j.-j.+da 14/230

jangchi -1-

Far. + T. (cenk + çi) “savaşçı”

j.+lar 9/17

jannat -12-

Ar. (cennet) “cennet”

j. 7/10, 146/13, 223/8

j. aylagay 153/2

j.+dan 156/29

j.+dir 210/13 (2)

j.+ga 106/15, 141/6, 152/32

jannat+i jon.+lar 154/8

j.+lardan 211/26

j.+ning 39/47

jannatmakon -1-

Ar. (cennet + mekân) “cennetlik”

j. 62/8

janoza -1-

Ar. (cenâze) “cenaze”

j.+ngga 82/19

janob -1-

Ar. (cenâb) “cenap”

j. 135/26

janub -4-

Ar. (cenûb) “güney”

j. 21/49, 68/24

j.+ning 183/1, 198/3

jar -1-

“kanyon”

j. 169/6

jar- -1-

“duyurmak”

jar sol- : “haber etmek” 85/38

jarang -4-

“şıkırtı, şangırtı”

j. 14/202, 41/14, 58/27

jarang sol- : “çınlamak” 58/27

jarangla -2-

“yankılanmak”

j.-r 19/14, 19/49

jarohot -2-

Ar. (cerâhat) “cerahat”

j.+i 65/77

j.+larin 176/20

jarroh -1-

Ar. (cerrâh) “cerrah, hekim”

jarrah bo ‘l- : “cerrah olmak” 11/13

jasorat -9-

Ar. (cesâret) “cesaret”

j. 19/36, 19/39, 19/88, 63/30, 163/7, 199/2

j. +ni 19/15, 19/95

jasoratin jam ayla- : “cesaretini toplamak” 141/1

jasur -4-

Ar. (cesûr) “cesur”

j. 52/36, 63/5, 63/31, 117/44

javob -13-

Ar. (cevâb) “cevap”

j. 17/10, 102, 146/34

javob ayla- : “cevap vermek” 153/7

javob ber- : “cevap vermek” 21/87, 23/96, 25/29, 149/3, 149/7, 149/11

javob ol- : “cevap almak” 23/97

javob qil- : “cevap vermek” 174/10

javob so ‘ra- : “cevap istemek” 21/62

javobsiz -1-

Ar. + T. (cevâbsız) “cevapsız”

j. 146/15

javohir -1-

Ar. (cevâhir) “cevahir”

j. 54/31

Jayhun -13-

“öz. is. Ceyhun, Türkistan’ın en uzun nehirlerinden biri.”

J. 39/117, 39/118, 39/120, 62/22, 62/28, 62/33, 172/29, 202

J. +ga 39/124

J. +ning 39/107, 115/21, 202/1, 202/3

jayron -4-

Moğ. (ceyran) “ceylan, ahu”

j. 21/16 (2), 51/21, 156/10

jazira -1-

Ar. (cezîre) “sıcak”

j. 62/7

jazm -1-

Ar. (cezm) “kesin karar”

jazm et- “karar vermek” 39/115

Jeneva -4-

“öz. is. İsviçre’de bir şehir.”

J. 187/4, 187/9, 187/12

J. +da 187

jengay -1-

“yenge”

j. +dir 42/11

jigar -2-

Far. (ciger) “iç”

j. +im 14/155

jigari silqi- : “ciğeri sızlamak” 22/13

jil- -1-

“ilerlemek”

j. -mayib qo ‘yadi 23/118

jilmay- -1-

“gülümsemek”

j. -ar 5/6

jilovdor -1-

T. + Far. (jilov + dâr) “seyis”

j. +i 39/75

jilva -2-

Ar. (cilve) “cilve, naz”

j. +si 5/3

j. +sida 5/16

jilg‘a -3-

“dere, çay”

j. 86/6

j. +lar 23/17

j. +larday 21/29

jim -6-

“zf. sessizce”

j. 1/1, 14/106, 14/238, 35/56, 40/32, 52/22

jimgina -2-

“z*f.* sessizce, usulca”

j. 14/135, 127/20

jimirla- -1-

“dalgalanmak”

j.-b 39/22

jimjit -1-

“suskun”

j.+san 17/9

jin -3-

Ar. (cin) “ruh”

j.+day 14/209

j.+im 54/34

jin yoqtir- : hoşa gitmek” 54/34

jinday -1-

“z*f.* biraz, azıcık”

j. 14/206

jindek -1-

“z*f.* azıcık, biraz”

j. 81/6

jindekkina -1-

“z*f.* azıcık”

j. 70/5

jipsroq -1-

“daha yakın”

j. 16/33

jiringla- -2-

“çalmak”

j.-r 89/1, 89/41

jism -1-

Ar (cism) “cisim”

j.+imdagi 164/1

jo -3-

“yer”

j. 65/36

jo bo'l- : “yerleşmek, sığmak” 35/8, 156/66

jodu -1-

Far. (câdû) “cadı”

j. 44/9

johil -1-

Ar. (câhil) “cahil”

j. 31/29

joiz -1-

Ar. (câ'iz) “caiz”

j. bo'lsa 69/21

jola -1-

“gözyaşı”

j.+lar 60/10

jom -3-

Far. (câm) “kadeh”

j. 119/7

jom+i Jam 74/29

j.+ni 114/20

Jomiy -1-

“öz. is. İranlı İslam âlimi ve şair.”

J. 78/10

jon -53-

Far. (cân) “can”

j. 14/218, 20/18, 21/34, 23/78, 38/69, 41/2, 41/30, 48/11, 50/13, 51/16, 52/75, 62/4, 62/17, 62/40, 62/41, 76/5, 104/19, 164/1, 164/14, 182/3, 184/16, 188/26

j.+dan 21/36, 133/11, 179/3

j.+dir 108/25

j.+ga 14/114

j.+i 39/80, 145/6

j.+im 67/8, 79/10, 89/36, 120/2

j.+imiz 29/22

j.+imizda 137/10

j.+ingni 130/8

j.+ini 29/8

j.+lar 70/4, 134/7

j.+lari 29/40
j.+man 144/10
j.+ni 74/22
j.+san 29/34
jonini ber- : “canını vermek” 29/14, 63/18, 69/16, 76/19, 115/27, 128/25
jonidan kech- : “canından geçmek” 96/12
joni o’rtan- : “canı yanmak” 115/22
jonni tik- : “can vermek” 129/7
jon topshir- “can vermek” 127/6
jon chek- : “canı çekmek” 74/21
jonajon -7-
“kutlu”
j. 40/18, 68/18, 68/32, 100/7, 126/22, 157/15, 167/2
jondan -2-
Far. + T. (cân + dan) “candan, içten”
j. 14/189, 39/49
jondosh -1-
Far. + T. (cân + dosh) “candaş”
j. 84/13
jonhalak -1-
Far. + Ar. (cân + helâk) “huzursuz”
j. 85/30
jonlan- -2-
Far. + T. (cân + lan-) “canlanmak”
j.-ar 11/1
j.-di 151/11
jonzod -6-
Far. (cânzâd) “varlık, mahlukat”
j. 58/10, 102/13, 176/22
j.+lari 39/23
j.+larning 216/14
j.+ning 153/21
jovdira- -2-
“uzaklara dalmak, ümitle bakmak”
j.-b 14/94, 82/22

joy -63-
“yer, yurt”
j. 14/261, 23/65, 27/6, 29/7, 40/17, 40/24, 40/43, 80/18, 91/4, 91/6, 97/16, 170/11, 204/6, 228/13
j. bo’lgan 80/18
j.+da 23/6, 54/1, 60/7, 69/20, 81/8, 83/35, 83/36, 85/39, 108/23, 124/33, 170/15, 228/1
j.+ga 57/11, 69/19, 138/7
j.+ida 95/9, 206/10
j.+idami 142/7
j.+idir 135/24
j.+im 39/16, 39/148, 64/6, 67/8, 123/13, 197/6
j.+in 38/44, 153/2
j.+ingizdadir 152/33
j.+ini 39/14
j.+lar 39/97, 60/3
j.+larda 39/61, 62/9
j.+larga 60/9, 108/2, 108/4, 108/8, 108/12, 108/16, 108/20, 108/24, 108/28, 108/32
j.+lari 161/4
j.+ni 38/57, 51/22
j. ol- : “yer almak” 23/44
joy-anhor -1-
Far. + Ar. (cây + enhâr) “akarsu”
j.-a. 14/258
joyida -1-
“yerinde”
j.+mi 142/7
joyla- -3-
“koymak, yerleştirmek”
j.-b 72/9
j.-b ola bildik 52/30
j.-gan 29/34
juda -3-
Far. (cudâ) “zf. çok, oldukça”

j. 127/5, 172/17, 216/1

judo -4-
Far. (cudâ) “ayrı”
j. 172/17, 216/1
Judo bo ‘l- : “ayrı kalmak” 130/2, 130/6

judolik -1-
Far. + T. (cudâ+lik) “ayrılık”
j. 16/3

juft -4-
Far. (cuft) “çift”
j. 14/67, 14/230
j.+iga 208/11
j.+in 14/264

juldur -1-
“eski püskü (*kıyafet için*).”
j. 32/20

jumboq -1-
“bilmece”
j. 206/11

jumbush -1-
Far. (cunbiş) “cümbüş”
j.+ga 34/32

jumhuriyat -5-
Ar. (cumhûriyyet) “milletin egemenliği kendi elinde tuttuğu yönetim biçimi.”
j. 108/27
j.+im 157/4, 157/8, 157/12, 157/16

jumla -4-
Ar. (cumle) “cümle”
j. 1/3, 40/16, 65/58, 114/8

junjik- -1-
“ürpermek”
j.-ib 118/7

junun -1-
Ar. (cünûn) “deli”
j. 62/35

jununsifat -1-
Ar. (cünûn-şifat) “cinli”
j. 81/5

jur’at -2-
Ar. (cur’et) “cüret”
j.+im 20/113, 81/6

jussa -3-
Ar. (cusse) “cüsse”
j.+m 54/33
j.+miz 19/62
j.+ngizga 19/55

juvonmarg -1-
Far. (civân-mürg) “civanmert”
j. 14/178

jo‘jabirday jon -1-
“küçük çocukları ifade etmek için kullanılan bir tabir”
j.-j.102/6

jo‘ldos -1-
“yoldaş”
j.+im 50/26

jo‘na- -2-
“hareket etmek”
j.-gan 102/9
c.-ydi 40/38

jo‘nat- -1-
“göndermek”
j.-ayki 156/79

jo‘r -2-
“denk”
jo ‘r bo ‘l- : “ortak olmak” 133/6, 164/6

jo‘ra -3-
“dost, arkadaş”
j.+lar 14/62
j.+larim 16/4
j.+m 176/25

jo'yak -1-

“sulama arkı”

j. +larda 75/27

jo'g'rofiy -1-

Ar. (cuğrâfi) “coğrafi”

j. 91/10

jo'sh -2-

Far. (cûş) “coşma”

jo'sh ur- : “dalgalanmak, dolup taşmak”
123/8, 167/13

jo'sh- -10-

1. *mec.* “duygu ve düşünceleri güçlü bir şekilde dışarı vurmak; çağlamak”

j.-ardi 191/2

j.-di 14/170

j.-gan 45/2

j.-ib 12/41, 19/97

2. *mec.* “içten içe kaynamak, heyecanlanmak”

j.-a bilmadim 39/134

j.-gan 166/1, 166/9, 176/3

j.-sa 170/9

jo'shqin -1-

“coşkun”

j. 214/5

Ka'ba -2-

“öz. *is.* Kâbe; Müslümanların ilk ibadet yeri.”

K. +m 157/3

K. +msan 152/13

kabi -42-

“*ed.* gibi”

k. 5/18, 12/21, 14/162 (2), 23/24, 23/112, 23/120, 25/21, 25/26, 33/34, 34/3, 34/39, 39/34, 39/40, 39/125, 39/126, 41/16, 41/18, 41/36, 43/21, 43/30, 58/11, 62/10, 62/45, 65/13, 69/25, 73/14, 75/14, 80/31, 86/6, 89/27, 90/30, 96/4, 139/2, 141/16, 141/38, 146/24, 161/3, 170/39, 223/20

k. +lari 180/2

kabir -1-

Ar. (kebîr) “büyük”

k. +lar 30/3

kabutar -5-

Far. (kebûter) “güvercin”

k. 112, 112/9

k. +dek 175/5, 175/13, 175/21

kadar -1-

Ar. (keder) “keder”

k. 25/6

kafan -1-

Ar. (kefen) “kefen”

k. +im 38/89

kafanla- -1-

Ar. + T. (kefen + la-) “kefenlemek”

k.-r 45/19

kafolat -2-

Ar. (kefâlet) “kefalet”

k. 88/14

k. +dir 233/6

kaft -7-

Ar. 1. “avuç, aya”

k. +i 29/2

k. +ida 96/7

k. +iga 202/22

k. +in 23/9

k. +laringdan 112/9, 112/17

2. “hurma ağacı”

k. +dek 39/46

kaftgir -2-

Far. (kef-gîr) “kevgir”

k. +i 173/13

k. +ni 229/5

kaftla- -1-

Ar. + T. (kaft +la-) “avuçlamak”

k.-rmikan 23/123

Kahkashon -5-

“öz. is. Kehkeşan, Samanyolu”

K. 52/81, 66/10, 221/8

K.+da 118/23

K.+ida 46/5

kahrabo -1-

Far. (keh-rübâ) “kehribar”

k. 75/13

kaklik -1-

“keklik”

k. 190/7

kalima -1-

Ar. (kelime) “kelime”

k.+ng 93/5

kalom -13-

Ar. (kelâm) “kelam, söz”

k. 22/14, 38/32, 47/9, 47/15, 65/24, 90/50

k.+i 18/1, 50/17, 162/7, 187, 187/8

k.+im 153/30

k.+in 42/15

kaltak -1-

“sopa”

k.+i 14/38

kam -13-

1. “az”

k. 14/102, 14/191, 38/54, 88/4, 88/28, 102/24, 196/10

k. erur 32/21

kam bo 'lar 38/54

k.+im 115/9

k.+im bo 'lmas 20/78

2. “değer”

k. bo 'lmağaydır 196/10

kam-kam -1-

“az az”

k.-k. 65/69

kamalak -1-

“gökkuşağı”

k. 156/9

k.+dek 27/19

kamand -1-

Far. (kemend) “kement”

kamand tashla- : “kement atmak”
25/23

kamar -1-

Far. (kemer) “kemer”

k. 208/8

kamay- -1-

“azalmak”

k.-mas 170/2

kamina -1-

Far. (kemîne) “fakir”

k.+ning 135/24

kamol -15-

Ar. (kemâl) “olgunluk, erişkinlik”

k. 31/30, 39/1, 52/42, 162/13, 173/10, 174/5

k.+i 33/35, 221/11

k.+idan 80/15

k.+idir 166/8

k.+iga 56/12

k.+imni 20/103

k.+ing 166/8

k.+ga 200/3

k.+ga to 'l-: olgunlaşmak. 3/15

kamolot -4-

Ar. (kemâlât) “olgunluk, erişkinlik”

k. 47/2, 163/5

k.+iga 233/5

k.+in 52/71

kamon -1-

Far. (kemân) “yay”

k. 80/18

kampir -1-

“ihtiyar, yaşlı”

k. 14/260

kamsit- -1-

“küçümsemek”

k.-moq 198/13

kamsituv -1-

“aşağılama”

k.+larni 114/9

kamtar -1-

Far. (kem-ter) “mütevazı”

k. 80/24

kamtarin -1-

Far. (kem-terîn) “mütevazı”

k. 182/1

kamzul -1-

“ceket”

k.+da 23/129

kamzulli -2-

“yelekli”

k. 5/10, 51/1

kapalak -4-

“kelebek”

k. 32/24

k.+ning 4, 32/24

k.+ning 4/1

kar -4-

Far. (ker) “sağır”

k.85/29, 85/34, 88/55

kar bo ‘la qol- : “sağır olmak” 9/36

karam -3-

Ar. (kerem) “merhamet”

k. 65/73, 146/13

karam ayla- : “merhamet etmek” 39/39

karashmali -1-

“cilveli”

k. 51/28

Karbalo -1-

“öz. is. Kerbela; Irak’ta bir şehir olup Bağdat’ın 100 km. güneybatısında yer almaktadır.”

K. 33/8

karnay -1-

“borazan”

k.+i 116/24

karomat -2-

Ar. (kerâmet) “keramet”

k.+lar 85/12

karomat qil- : “keramet göstermek” 21/4

karra -3-

Ar. (kerre) “kere”

k. 51/24, 53/25, 141/36

karta -1-

“resim”

k.+ga 21/31

karvon -13-

Far. (kârbân) “kervan”

k. 22/1, 70, 70/17, 138/1, 154/37, 182/10

k.+ida 169/3

k.+ing 104/1

k.+lar 41/33, 141/30, 162/6

k.+lari 111/1

k.+ning 86/5

kas -4-

Far. (kes) “kişi”

k. 88/31, 124/39, 134/24

k.+ni 123/7

kasb -3-

Ar. (kesb) “mesleği”

k. 116/8

k.+i 19/77

kasb et- : “bürünmek” 5/2

kasofat -1-

Ar. (kesâfet) “uğursuzluk”

k. +lar 113/20

katta -3-
 “büyük”
k. 80/19, 108/22
k. +roq 88/25

kattakon -5-
 “kocaman, büyük, heybetli”
k. 59/11, 59/31, 62/26, 128/41, 128/45

kavak -1-
 “kovuk”
k. +ida 34/2

kavkabiston -1-
 Ar. + Far. (kevkab + istân) “yıldızistan”
k. +im 120/7

Kavkaz -11-
 Far. (Kavkaz) “Kafkas”
 “öz. *is.* Karadeniz ile Hazar Denizi arasında kalan bölge.”
K. 69, 69/4, 69/9, 69/10, 69/17, 69/23, 69/33, 69/34, 69/41, 69/46
K. +ni 69/17

kayf -2-
 Ar. (keyf) “keyif”
k. 202/17
kayf sur- : “keyif sürmek” 202/35

kayfiyat -1-
 Ar. (keyfiyyet) “keyfiyet”
k. edi 207/3

Kash -1-
 “öz. *is.* Özbekistan sınırları içerisinde yer alan tarihî şehir.
K. 143/11

kashf -3-
 Ar. (keşf) “keşif”
kashf et- : “keşfetmek” 14/112, 85/33, 97/22

kek -2-
 “kin”

k. 81/18
k. +ni 88/60

keksa -1-
 “yaşlı”
k. 114/7

keksalik -1-
 “yaşlılık”
k. +ni 12/29

kel- -139-
 1. “ulaşmak, varmak”
k. 2/5, 14/126, 20/76, 160/3
k.-adi 83/2, 83/40
k.-adigan 86/3
k.-ajakmidi 117/18
k.-a ko 'rma 108/2, 108/4, 108/8, 108/12, 108/16, 108/20, 108/24, 108/28, 108/32
k.-a qol 20/12
k.-ar 35/24, 35/66, 39/112, 95/2, 104/1, 173/16
k.-ardi 48/3, 156/37
k.-ar edingiz 70/18
k.-ayotir 23/35, 173/16
k.-di 5/7, 37/2, 38/84, 100/8, 141/39, 198/18, 202/33, 207/12
k.-dilar 37/1, 77/2
k.-dim 33/3, 33/34, 39/133, 62/22, 155/4, 231/2
k.-dimi 109/3
k.-dik 16/23
k.-ding 23/23
k.-gan 34/32, 115/21, 173/16
k.-ganda 9/15, 16/27, 108/11
k.-gandim 62/5
k.-ganlar 171/10
k.-ganman 69/24
k.-gay 40/36, 170/6
k.-gaydir 143/8
k.-gin 89/12, 214/3

k.-gusi 29/28, 58/28
k.-ib 40/15, 52/31, 90/36, 151/5, 173/11
k.-ibdirman 108/21
k.-ibman 69/43
k.-ing 14/1, 14/5, 16/33
k.-ingiz 14/1, 14/5
k.-madi 22/14
k.-magay 26/4
k.-maguncha 23/75
k.-mas 35/10, 39/135, 95/10
k.-masdan 38/118
k.-masin 16/32, 20/46, 65/5
k.-may 39/36
k.-mish 12/22
k.-mishdir 62/33
k.-moqda 14/244, 144/14
k.-moqi 72/8
k.-moqchi 39/117
k.-sa 107/8, 121/10
k.-sang 89/48
k.-sin 112/27
k.-ur 65/43, 65/44, 65/53, 65/54
k.-urmiz 39/104
2. “belli bir süre dolmak”
k.-di 5/1, 23/1, 108/1, 111/5, 137/4, 137/8, 137/12, 137/16, 152/4, 152/9, 152/14, 152/19, 152/24, 152/29, 152/34, 152/39, 160/16
k.-guncha 2/4
k.-ib 137/5, 214/9, 223/3
k.-sa 76/6
3. “dünyaya gelmek, doğmak”
k.-ar 88/16
k.-di 154/15, 154/17, 154/21 (3), 154/22, 154/23
k.-dilar 154/19, 154/20
k.-ibdi 40/22
4. “-e uğramak”

k.-masin 114/19
5. “ziyaret etmek”
k.-aber 89/25, 187/7
kelajak -12-
“gelecek, ati”
k. 29/38, 65/72, 146/27, 152/31, 163/3
k.+i 39/112
k.+ing 14/183
k.+ka 137/14, 205/9
k.+ni 14/166
k.+ning 85/16, 86/7
kelbat -2-
“heybet”
k.+i 50/6, 204/4
kelgindi -2-
“yabancı”
k. 115/6, 144/8
kelin -2-
“gelin”
k. 112/18
k.+ni 71/10
kelinchak -5-
1. “gelincik”
k. 20/72
k.+i 42/27
k.+ning 23/121
2. “gelin”
k. 208/9
k.+dan 75/54
keltir- -7-
“getirmek”
k.-arlar 20/9
k.-ay 224/6
k.-dik 42/24
k.-gay 69/19
k.-ib 59/20
k.-sin 49/20

k.-urman 25/19

kema -2-

“gemi”

k.+si 216/13

k.+sin 76/14

kemtik -2-

“çentik”

k. 112/14

k.+idan 32/3

keng -14-

“geniş, büyük, koca”

k. 29/35, 38/25, 53/8, 96/4, 104/17, 126/7, 136/1, 166/5, 171/13

k. ekansan 51/16

k. erur 25/26, 185/7

k.+ga 104/17

k.+roq 50/12

kenglik -4-

“genişlik”

k. 21/66, 40

k.+dasan 159/3

k.+larga 62/40

kent -6-

“şehir”

k.+dan 144/14

k.+im 172/34

k.+lar 68/19, 68/30

k.+lardan 94/2

k.+san 80/3

ker- -3-

“gövdeyi kolları açarak gergin bir duruma getirmek, kasılmak”

k.-aman 135/27

k.-ardi 19/31

k.-gil 218/3

kerak -22-

“gerek, lazım”

k. 9/42, 10/4, 19/80, 23/6, 25/20, 27/10 (3), 81/9, 101/1, 101/3, 101/5, 101/7, 120/6, 145/9, 188/20

k.+i 11/27

kerak bo 'l- : “lazım olmak” 10/3, 25/18, 25/28, 27/16, 54/12, 91/22

kerosinfurush -1-

Far. (kerâsin + fûrûş) “gaz yağı satıcısı”

k. 14/259

kes- -2-

“kökünden ayırmak”

k.-ar edi 199/10

k.-ib bo 'lmaydi 115/1

ket- -61-

1. “bir yere doğru yönelmek”

k.-aberdim 51/4, 51/14 (2)

k.-ajak 65/71

k.-aman 14/91

k.-ar 26/20, 82/16

k.-arsan 38/121

k.-ay 199/13

k.-aylik 12/1

k.-ayotir 27/25

k.-di 30/5, 39/37, 73/17, 142/6, 142/8

k.-dim 231/1

k.-dimikan 22/3

k.-ding 38/119

k.-gan 22/9, 29/16, 124/33

k.-gaymiz 21/62

k.-gusi 31/26, 39/102

k.-ma 155/21

k.-madi 84/9

k.-maganman 98/1

k.-mas edi 118/17

k.-mas tutib 80/16

k.-masin 42/25

k.-moqdasan 35/37, 52/58

k.-sa 14/85, 38/31, 85/30
k.-urman 33/34, 151/22
 2. *mec.* “vefat etmek”
k.-aberar 88/16
k.-ar 114/15
k.-di 23/51
k.-dilar 127/12
k.-dim 113/6, 113/30
k.-ding 20/25, 20/26
k.-gan 23/109
k.-ganiga 23/67
k.-ib 23/91
k.-masin 23/73
k.-sa 95/13
 3. “zaman olarak mazide kalmak”
k.-gan 54/6, 141/33
 4. “götürmek”
k.-ing 76, 76/4, 76/8, 76/12, 76/16, 76/20
 5. “ortadan kalkmak”
k.-gusi 214/9
ketkaz- -1-
 “gidermek”
k.-ding 134/17
ketmon -1-
 “çapa”
k. + ning 39/113
ketmonchi -1-
 “çapacı”
k. 75/11
keyin -2-
 “zf. sonra”
k. 135/22, 199/20
kez -1-
 “zaman”
k. + lar 215/25

kez- -42-
 “bir yerde dolaşmak, yürümek”
k.-aber 51/23
k.-adi 46/14
k.-aman 21/93
k.-ar 12/35, 21/81, 23/41, 23/134, 52/19, 58/6, 65/68, 65/91
k.-ardi 37/9, 37/10
k.-ar edik 21/18
k.-arkan 14/131, 30/10
k.-arsan 52/82
k.-dim 40/49, 53/1, 53/2, 197/5
k.-ding 43/15
k.-gan 14/121, 21/11
k.-gandim 62/9
k.-ganing 150/1
k.-gil 74/1
k.-ib 4/5, 71/29, 81/27, 176/5, 217/7
k.-ib yurar 39/30
k.-masligim 29/30
k.-masman 96/22
k.-olmas 38/107
k.-sa 53/54, 60/6
k.-sam 14/141, 194/2
k.-sang 38/131
k.-urman 83/25
Kesh -1-
 “öz. is. Özbekistan’da tarihî bir şehir.”
K. + i 161/9
kech- -20-
 1. “zamanı aşmak, geride bırakmak”
k.-ar 38/41, 65/1, 134/4, 138/3
k.-arda 98/3
k.-di 53/17, 83/37
k.-gan 14/57, 43/9, 61/3, 211/26
k.-gandek 156/34
k.-gan ekan 63/22

k.-ib 62/31, 53/55

k.-mas 206/2, 206/22

k.-sa 126/5, 217/2

2. “sona ermek”

k.-adi 52/61

3. “sıraya geçmek, dizilmek”

k.-ar 52/61

4. “vazgeçmek”

k.-ib 53/55

kecha -24-

“gece”

k. 9/25, 21/128, 144/5, 161/7, 229/1

k. emas 35/29

k.-gi 23/107, 41/1

k.+gina 51/27, 154/5

k.+lar 14/141, 39/12, 39/49, 92/7, 167/14

k.+larda 14/177, 14/215

k.+lari 20/3, 39/45

k.+larida 21/59, 151/10, 198/3

k.+ni 161/3

k.+siday 23/21

kechar -1-

“geçer, geçerli”

k. bo 'lsin 133/8

kecik- -1-

“gecikmek”

k.-dim 82/19

kechir- -3-

“affetmek, bağışlamak”

k.-gil 23/71

k.-ingiz 14/117

k.-ma 7/30

kech kuz -1-

“sonbahar”

k. k. edi 38/111

kechmish -7-

“geçmiş, mazi”

k. 52/71

k.+in 123/16

k.-ing 38/21

k.+ingni 38/136

k.+ini 32/1, 39/70

k.+ning 74/23

kibor -2-

Ar. (kibâr) “kibar”

k. 69/5, 141/15

kift -1-

Ar. (kift) “omuz”

kiftin tashlab ko'tar- : “omuz kaldırmak” 23/11

kim -133-

“zm. Hangi kişi? anlamında kullanılır”

k. 9/16, 9/29, 9/30, 10/7, 14/55, 14/56, 14/239, 14/240, 16/5, 19/31, 20/29, 20/31, 21/52, 23/99, 32/28, 32/29, 32/31, 37/13, 39/17, 52/24, 54/2, 54/44, 62/26, 69/45, 76/7, 85/44, 85/45, 88/14, 88/48, 91/28, 98/21, 117/33, 121/9, 123/7, 123/18, 128/37, 135/26, 138/21, 144/4, 153/7, 154/15, 170/1, 170/18, 170/35, 170/39, 174/2, 188/6, 188/7, 196/9, 199/17, 206/8, 213/6, 228/19, 228/27

k.+dan 16/29

k.+dandir 155/11

k.+danki 16/30

k.+dir 14/249, 20/73, 31/15, 37/7, 39/103, 56/3, 68/7, 79/3, 99/54, 117/10, 117/15, 143/1, 143/3 (2), 143/5, 143/6, 143/18, 148/11, 151/4, 154/17, 170/9, 174/1, 193/1, 193/2, 205/6, 224/5, 228/15

k. edim 23/37

k.+ga 14/244 (2), 16/10, 19/80, 23/104, 82/21, 86/4, 113/25, 113/26, 114/6, 117/9, 117/41, 138/31, 145/10, 170/40

k.+gadir 114/16, 155/11, 198/7 (2), 210/7

k.+i 76/14

k.+ki 132/14, 138/17

k. +lar 69/14
k. +lardir 37/15, 99/13, 99/14, 99/54, 117/10, 124/4, 124/31, 216/12
k. +lar edi 59/5, 59/7
k. +larga 69/9, 69/10
k. +largadir 160/7
k. +larki 14/47
k. +ni 16/28, 68/7
k. +nidir 31/19, 31/20
k. +ning 32/30, 52/18, 102/11
k. +ningdir 19/14, 23/61, 56/4

kimlik -4-
“kimlik”
k. +im 172/23
k. +imiz 216/6
k. +imni 131/1
k. +ini 111/5

kimsa -16-
“zm. kimse”
k. 115/7, 153/21, 176/2
k. +ga 20/33, 110/9, 124/37
k. +lar 117/27, 144/8
k. +lardan 69/13
k. +larning 65/37, 113/17
k. +ni 32/6, 102/19, 206/3
k. +ning 19/3, 19/48

kimsasiz -3-
“kimsesiz, issiz”
k. 34/23, 44/1, 46/14

kin -1-
Far. (kîn) “kin”
k. 109/7

kindik -1-
“parmak”
k. +iga 91/16

kip-qizil -1-
“kıpkızil”

k.-q. 39/21

kiprik -7-
“kiprik”
k. 98/7, 141/23, 217/9
k. +dayin 21/13
k. +i 71/18
k. +ingga 219/2
kiprik qoq- : “kipriği kipriğine deǵmemek” 124/29

kir -1-
“kir, pas”
k. emas 128/23

kir- -20-
1. “dışarıdan içeriye girmek”
k. 38/116
k.-di 151/3
k.-dingmi 22/6
k.-gan 5/19, 21/61
k.-ib 107/3
k.-ib kelgay 58/13
k.-ib chiqar 20/4
k.-masang 170/30
k.-sa 85/26, 146/12
k.-sam 197/1
2. “basmak”
k.-adi 23/138
3. “(zaman olarak) erişmek, ulaşmak”
k.-ibdi 99/53
k.-ibsiz 41/4, 41/17
4. “başlamak”
k.-sa 59/11
5. “kavgaya tutuşmak”
k.-ar 174/1
6. “katılmak”
k.-ib keldi 207/2, 208/16

kirgiz- -1-
“uygulamaya koymak”

q.-ib qo'y 225/4

kirish -1-
 “girişmek”
k.-dik 137/6

kitob -12-
 Ar. (kitob) “kitap”
k. 21/19, 68/10, 96/2, 155/6
k.+dan 19/9
k.+idan 56/1
k.+imni 20/83
k.+in 79/7
k.+lar 62/24
k.+lardan 21/46
k.+larim 141/27
k.+larni 19/45

kiy -4-
 “giymek”
k.-di 208/14
k.-gan 32/20
k.-gaydir 117/10
k.-mading 14/111

kiygiz -2-
 “giydirmek”
k.-ardi 23/48
k.-ding 14/111

kiyim-bosh -2-
 “kılık kıyafet”
k. 51/1, 51/10

kishan -2-
 “zincir, pranga”
k. 46/10
k.+da 117/16

kishi -2-
 “kişi”
k. 27/8, 138/23

kishnat -1-
 “kişnetmek”

k.-madi 203/13

kishnash -1-
 “kişneme”
k.+i 52/10

kichik -2-
 “küçük”
k. 19/54, 35/7

kichkintoy -1-
 “yavruca, küçücük”
k. 99/43

kofir -2-
 Ar. (kâfir) “kafir”
k. 124/38, 170/26

koinot -4-
 Ar. (kâ'inât) “kâinat”
k. 85/27, 118/12, 156/66
k.+ning 176/1

Kolumb -2-
 “öz. is. Coğrafi keşifleri başlatan Cenevizli kaptan.”
K. 38/46
K.+da 38/49

kom -2-
 Far. (kâm) “mutluluk”
k. 119/6, 156/58

komp'yuter -1-
 İng. (computer) “bilgisayar”
k. 215/13

kon -4-
 Far. (kân) 1. “kaynak, ocak”
k. 38/128
k.+ini 29/16
k.+miz 181/2
 2. “yanık”
k.+miz 181/3

Konfutsiy -1-

“öz. is. Konfüçyüs; Çinli filozof ve eğitimci.”

K. 91/18

kor -2-

Far. (kâr) 1. “iş”

k. +ga 85/18

2. “kar”

k. +i 223/20

korxona -1-

Far. (kâr-hâne) “işletme”

k. +si 80/19

kosa -2-

Far. (kâse) “kâse”

k. 74/29

k. +ng 65/7

koshki -1-

Far. (kâşki) “keşke”

k. +ydi 37/15

koshona -9-

Far. (kâşâne) “saray”

k. 40/11, 200/9

k. +ga 65/43

k. +lar 166/5

k. +m 167/16

k. +ng 38/146

k. +ngizda 172/15

k. +ning 226/1

k. +si 154/33

Koshg‘ariy -1-

“öz. is. Kâşgar; Çin’in batısında yer alan tarihî bir şehir.”

K. +dan 91/20

kukun -2-

“toz”

k. +ga 53/46

k. +ni 17/2

kul -1-

“kül”

k. edi 141/27

kul- -12-

“gülmek, hoşça vakit geçirmek”

k. -a bilish 14/236

k. -dim 99/26

k. -gan 134/16, 154/24

k. -gim keladi 3/16

k. -ib 52/73, 53/5, 128/7, 152/23, 155/13

k. -sin 33/25, 213/6

kulba -4-

Far. (kulbe) “kulübe”

k. 21/28

k. +ng 281/21

k. +si 21/63, 21/66

kulf -1-

Ar. (kulf) “kilit”

k. +in 207/8

kulfat -8-

Ar. (kulfet) “külfet, sıkıntı”

k. 14/23, 68/8, 69/37, 124/36, 170/22, 188/15

k. +da 85/46

k. +larga 46/11

kulgi -3-

“gülüş, gülme”

k. 14/231, 14/234

k. +misan 188/3

kulgu -7-

“gülüş”

k. 14/175, 34/30, 183/7

k. +laring 192/10

k. +si 52/74, 58/27

k. +sigacha 172/32

kulish -1-

“gülüş”

k.+i 228/5

kuloh -1-
 Far. (kulâh) “kûlah”
k. 117/10

kultum -2-
 “yudum”
k. 39/80, 170/31

kumush -7-
 “gümüş”
k. 3/11, 3/18, 38/6, 54/24, 57/3, 160/4, 223/14

kumushrang -2-
 T. + Far. (gümüş + reng) “gümüş renkli”
k. 14/137, 34/44

kun -101-
 1. “gün”
k. 3/19, 12/3, 14/17, 19/63, 20/41, 20/67, 20/94, 20/96, 20/105, 20/109, 21/57, 23/117, 29/31, 31/21, 32/6, 35/29, 35/31, 37/14, 39/13, 39/27, 39/101, 53/58, 59/15, 65/79, 71/25, 73/15, 75/34, 81/11, 83/14, 91/11, 97/20, 99/1, 103/1, 121/13, 124/33, 132/10, 135/19, 154/10, 156/25, 170/28, 172/8 (2), 191/4, 193/2, 202/5, 206/4, 207/1, 217/14, 229/7
k.+da 20/98, 41/3, 42/20, 67/10, 171/17
k.+day 54/6
k.+ga 95/5, 184/12
k.+i 16/27, 80/2, 88/49, 124/29, 128/3, 138/41, 141/1, 172/15
k.+im 118/2
k.+ing 14/184, 18/7, 126/4, 126/8, 126/12, 126/16, 126/20, 126/24, 126/28, 183/14
k.+ini 20/63
k.+ki 20/1, 29/3
k.+lar 39/51, 90/23, 109/3, 114/17, 114/19
k.+lardan 62/5, 165/3
k.+larga 163/14
k.+lari 73/2

k.+larim 21/16
k.+larimga 21/12
k.+larimiz 21/29
k.+larni 63/26, 70/7, 154/3, 184/14, 198/12
k.+ni 74/26, 113/11, 114/2
kun ko‘r- : “mutluluk içinde yaşamak”
 156/19, 170/23
 2. “güneş”
k. 39/43
k.+ning 34/7

kunbotar -1-
 “gün doğumu”
k.+ga 230/4

kunduz -4-
 “gündüz”
k. 159/6, 161/3
k.+i 21/20
k.+lar 175/10

kunduzgi -1-
 “gündüzki”
k. 14/19

kunchiqar -1-
 “gün batımı”
k.+da 230/3

kuppa-kunduz -2-
 “güpegündüz”
k.-k. 42/20, 124/29

kurak -2-
 “omuz, sırt”
kuraging yerga tegmasin: “sırtın yere gelmesin” 185/10

kurash -12-
 “savaş, mücadele”
k. 14/229, 14/232, 59/40, 99/31, 146/36
k.+da 162/12
k.+dan 14/240

k.+ga 52/51
k.+larda 52/44, 85/43
k.+larga 203/10, 205/3
kurash -4-
 “savaşmak”
k.-ar 68/6
k.-ding 140/3
k.-gum 113/27
k.+larga 203/10
kurashchi -1-
 “savaşçı”
k.+ga 59/39
kurra -1-
 Ar. (kure) “küre”
k. 35/25
kurs -2-
 “istikamet”
k.+a 115/15 (2)
kursdosh -2-
 Ar. + T. (qurş + dosh) “sınıf arkadaşı”
k.+larim 16/4
k.+larimga 16
kurtak -1-
 “filiz, gonca”
k. 5/6
kus -1-
 “cıvıldaama”
k.+igacha 172/30
kut -24-
 “bir iş oluncaya kadar ya da biri gelinceye kadar bir yerde durmak, kalmak”
k.-adi 173/14
k.-aman 15/3
k.-ar 16/5, 65/72, 66/9
k.-dilar 99/13
k.-dim 89/8, 99/17
k.-dingiz 70/7

k.-gan 63/14, 71/4, 90/7, 109/3
k.-gan erdim 113/11
k.-gay 211/18
k.-gaysiz 172/15
k.-ib 23/79
k.-ib turar 71/17, 71/19
k.-moqda 16/3
k.-mas 170/18
k.-madik 114/2
k.-masman 96/21
k.-moqda 16/3
kuy -9-
 “nağme, melodi, ezgi”
k. 10/5, 10/17, 207/17
k.+i 10/19, 42/26
k.+in 18/6
k.+ingiz 133/6
k.+larida 39/8
k.+laridan 42/22
kuy -1-
mec. “yanmak”
k.-ar edim 21/74
kuyla -38-
 “söylemek, terennüm etmek”
k. 20/97
k.-b 14/130, 14/201, 46/12, 211/22
k.-b bo ‘lmaydi 46/12
k.-b turardi 223/12
k.-b yurganda 59/36
k.-di 203/6
k.-dim 24/2, 25/6, 25/10, 25/12, 25/14,
 25/16
k.-gan 41/43
k.-gandim 62/11
k.-gan edi 70/15
k.-gandim 62/11
k.-gim keladi 14/135

k.-moq 85/42
k.-moq bo'lsa 145/19
k.-r bo'lsa 138/43
k.-rdi 100/10
k.-rman 23/77
k.-r mikan 53/52
k.-sam 14/138, 157/14, 197/9
k.-y 20/97, 186/2 (2)
k.-y boshlayman 21/100
k.-ydi 23/127
k.-yman 14/77, 36/7
k.-yvergin 53/67

kuylash- -2-

“söyleşmek”
k.-ar 68/6
k.-aylik 160/15

kuyuk -2-

“kederli”
k. 14/163, 152/2

kuychi -2-

“çalgıcı, şarkıcı”
k.+si 10/8, 23/36

kuz -11-

“güz, sonbahar”
k. 12/1, 12/22, 12/29, 61/11, 100
k.+dan 12/10
k.+ki 12/39, 14/149, 44/2
k.+ni 14/131
k.+ning 12/34

kuzat- -11-

1. “izlemek, takip etmek”
k.-adi 125/7
k.-dim 4/2, 145/5, 148/13, 148/14
k.-ib qolsang 3/2
k.-moq 34/35
 2. “gözetmek”
k.-arlar 20/107

k.-gan 90/7
k.-ib turganin 71/12
k.-mas 170/18

kushod -3-

Far. (küşâd) “fazlasıyla”
k. 41/23, 63/6, 74/27

Kushon -1-

“öz. is. Kuşan; Hindistan’da MÖ dönemde hüküm sürmüş hanedanın adı.”

K.+ning 83/22

kuch -16-

“güç”
k. 14/150, 101/1, 101/3, 101/5, 101/7, 134/8
k.+ga 39/120, 61/23
k.+i 11/9
k.+in 11/14, 29/46, 31/15, 154/14
k.+ing 85/31
k.+ingga 104/19
k.+lar 154/28

kuchsiz -1-

“güçsüz”
k. 81/12

kuchuk -1-

“köpek”
k. 215/6

ko'hna -19-

Far. (kohne) “köhne, yıpranmış”
k. 11/2, 14/6, 38/101, 39/2, 43/23, 54/23, 58/11, 80/13, 80/29, 99/58, 106/19, 118/23, 134/18, 141/34, 146/35, 166/4, 212/5, 216/5, 216/9

ko'k -35-

1. “gök, gökyüzü”
k. 3/3, 39/46, 49/26, 220/13
k.+da 19/102, 35/38, 38/37, 58/9, 80/15
k.+dan 43/14
k.emas 73/15

k.+ida 63/23
k.+imizni 50/20
k.+ka 8/7, 27/26, 40/26, 53/12, 62/27, 69/27, 84/11, 96/21, 111/7, 134/5, 143/15, 211/17
k.+larga 62/4, 82/3, 88/23, 104/18
k.+ning 207/18
 2. “yeşil”
k. 5/5
 3. “mavi”
k. 51/1, 51/10, 51/18
k.+ka 39/115
ko‘kar- -2-
 “bitmek, yeşermek”
k.-di 106/4
k.-ganda 20/70
ko‘kart- -1-
 “yeşertmek”
k.-di 106/11
ko‘kartirguvchi- -1-
 “yeşertici”
k. 39/114
ko‘kat -1-
 “yeşillik”
k. 39/32
ko‘klam -7-
 “ilkbahar”
k. 5/7, 39/37, 41/18, 58/28, 61/5
k.+ga 58/23
k.+ingdan 38/15
ko‘krak -7-
 “yürek; göğüs”
k. 135/27, 226/5
k.+idan 98/11, 103/1
k.+im 39/140
k. ker- “göğüs germek” 19/31, 135/27

ko‘ks -17-
 “göğüs”
k.+ida 23/121, 156/66
k.+idan 170/14, 176/23
k.+iga 23/61, 72/9, 151/8
k.+imda 23/68, 53/35
k.+imga 10/10
k.+imizni 127/7
k.+imni 103/8
k.+in 52/22
k.+ngda 126/21
k.+ingdan 103/4
k.+ingga 35/39, 65/13
Ko‘kchatov -1-
 “öz. is. Kökşetau; Kazakistan’da bir şehir.”
K.+da 51/1
ko‘l -6-
 “göl”
k.+i 187/9
k.+lar 42/3, 51/15, 60/5, 97/18, 166/6
ko‘lanka -1-
 “gölge”
k. 34/41
ko‘lla- -1-
 “akmak”
k.-gay 196/6
ko‘lmak davra -1-
 “girdap”
k. d. 14/182
ko‘m- -4-
 “gömmek”
k.-di 23/30
k.-moqdaman 9/2
k.-gay 117/6
k.-salar 37/14

ko'mil- -4-

“gömülmek”

k.-gan 46/13

k.-ib ketmas 39/93

k.-ib qoldi 39/2

k.-ib yotganni 71/16

ko'mir -2-

“kömür”

k. 27/6, 68/21

ko'm-ko'k -2-

“masmavi”

k.-k. 39/30, 176/14

ko'ngura -1-

“çingirak”

k.+sini 295/42

ko'ngil -26-

“gönül”

k. 14/96, 49/6, 62/2, 62/47, 65/16, 95/16, 202/18, 233/17

k.+i 156/61

k.+idan 138/3

k.+im 14/108, 14/182, 23/128, 146/39, 165/3

k.+imda 14/170

k.+imiz 128/23

k.+lar 192/7

k.+larda 194/8

k.+lari 202/38

k.+ni 123/4, 123/9, 123/14, 123/19, 123/24, 123/29

ko'nik- -3-

“alışmak”

k.-di 226/14

k.-ib qolgan 80/2

k.-kay 145/15

ko'p -36-

“çok”

k. 1/9, 14/262, 23/20, 35/73, 36/5, 38/5, 38/51, 38/71, 47/3, 71/17, 88/10, 99/25, 99/58, 128/47, 138/23, 156/65, 176/27, 184/13, 210/5, 215/1 (2) 231/1

k.+dir 21/80, 27/21, 68/1, 68/19, 138/25

k. erur 40/43, 228/26

k.+roq 39/56, 39/84, 52/4, 63/16, 156/24, 170/36

ko'p ko'r- : “çok görmek” 170/31

ko'pincha -1-

“zf. çoğunlukla”

k. 117/36

ko'pir- -2-

“köpürmek”

k.-gan 86/20

k.-ib chiqqan 96/16

ko'pirt- -1-

mec. “abartmak”

k.-ib 19/96

ko'pkari -1-

“at ile oynanan oyun”

k. 77/19

ko'r -6-

Far. (kür) “kör”

k. 39/130, 85/29, 85/34

ko'r bo'l- : “kör olmak” 59/10

ko'r bo'la qol- : kör olmak” 9/35

ko'r- -68-

“görmek”

k.-a bilmaslik 27/22

k.-ar 20/103, 189/2

k.-arkan 14/198

k.-armikan 147/6

k.-dim 20/83, 32/37, 33/15, 34/24, 34/25, 34/27, 34/29, 34/30, 35/26, 38/111, 51/1, 68/21, 68/22, 171/19

k.-gali 39/133, 142/6

k.-gan 9/25, 29/6, 38/51, 51/21, 91/21, 114/9

k.-ganda 131/3
k.-gandirsiz 80/20
k.-ganim 35/6
k.-ganimsimon 223/8
k.-laring 233/1
k.-gansiz 63/24
k.-gay 138/13
k.-gaymiz 215/2
k.-gaysan 208/4
k.-ib 12/23, 31/30, 81/11, 112/15, 124/22, 141/37, 190/11, 209/4
k.-ibdi 31/1
k.-ib turibdi 29/23
k.-ib turibman 82/1
k.-ma 38/141
k.-madim 14/109, 99/21, 99/22, 99/23, 146/35
k.-magan 19/15, 19/51, 29/11, 31/30
k.-magan dek 32/15
k.-magan ekan 19/76
k.-magansan 110/10
k.-magay 138/5
k.-masin 102/23
k.-maysan 146/4
k.-oldim 38/137
k.-sam 14/182, 14/194, 14/196, 14/205
k.-sang 90/57
2. “tanık olmak”
k.-gan 198/12
ko‘ra -3-
“ed. göre, kıyasla”
k. 9/28, 20/51, 50/4
Ko‘ragoni -2-
“öz. is. Uluğbey tarafından 1437 yılında hazırlanan astronomi ile ilgili tablo.”
K. 38/34
K.+ydek 23/46

ko‘rgaz- -4-
“göstermek”
k.-di 31/32
k.-gay 51/24
k.-ib 163/18
k.-masang 225/6
ko‘rgulik -1-
“takdir”
k. 85/22
ko‘rguvchi -1-
“görücü”
k.+san 42/20
ko‘rik -1-
“inceleme”
k. 163/13
ko‘rin- -32-
“görünmek, belirlemek”
k.-adi 11/8
k.-ar 11/7, 14/28, 21/83, 35/9, 156/15
k.-ardi 156/10
k.-arsan 92/6
k.-averar 228, 228/4, 228/8, 228/12, 228/16, 228/20, 228/24, 228/28
k.-di 51/11, 90/16, 223/16
k.-ding 65/83, 65/84
k.-gan 35/15
k.-ganda 62/1
k.-gay 176/19
k.-gaydir 39/47, 39/142
k.-ib turar 35/20, 80/5
k.-mas 34/34
k.-may 32/34
k.-sa 14/107
ko‘rish -2-
“görmek”
k. 85/46, 154/3

ko‘rish- -2-

“görmek, görüşmek”

k.-guncha 39/35

k.-may 113/7

ko‘rk -3-

“güzellik”

k.+i 86/9

k.+in 6/9

k.+ini 12/27

ko‘rkam -10-

“güzel, heybetli”

k. 23/13, 35/4, 50/6, 50/22, 56/22, 136/7, 146/8, 156/29

k.+dir 50/7

k.+roq 50/8

ko‘rlik -1-

Far. + T. (kûr + lik) “körlük”

k. qildilar 92/10

ko‘rsat- -5-

“göstermek”

k.-di 178/7

k.-ding 23/100

k.-gan 31/16

k.-ib 14/81

k.-sa 11/14

ko‘tar- -34-

“kaldırmak, götürmek; çıkarmak; yüceltmek”

k.-olmay 23/84, 23/88

k.-ar 14/263, 23/35, 34/42, 34/45, 88/24

k.-arkan 146/19

k.-di 58/3, 58/10, 98/19, 203/9

k.-gan 21/101, 73/21, 121/3

k.-gancha 8/8

k.-ganda 127/1

k.-gil 69/46

k.-gin 12/19

k.-gum 123/8

k.-ib 21/100, 52/71, 63/19, 74/5, 74/27, 213/4

k.-ib o‘tguvchi 107/18

k.-ib ketgan 52/13

k.-ing 114/20

k.-magay 25/27

k.-massan 22/4

k.-mish 220/10

k.-mishdir 115/22

k.-sa 143/5

ko‘taril- -1-

“göndere çekilmek”

k.-di 114/1

ko‘y -2-

Far. (kûy) “yol”

k.+lar 153/26

k.+larga 116/28

ko‘yinchak -1-

“merhametli”

k. 152/2

ko‘z -108-

1.“göz”

k. 11/1, 21/13, 21/41, 21/65, 23/122, 38/41, 99/55, 119/20, 128/41, 141/2, 163/2, 223/6

k.+da 14/42, 52/83, 119/8, 128/5, 154/19

k.+dagi 65/37, 65/57

k.+dan 196/6

k.+dek 141/23

k.+i 19/30, 29/37, 83/17, 102/2, 170/33

k.+ida 112/15, 123/27

k.+idagi 38/38

k.+idan 226/11

k.+iga 32/38, 195/1

k.+im 35/53, 38/22, 90/2, 138/35

k.+imda 99/15

k.+imdan 16/2, 193/11
k.+imga 7/2, 14/107, 35/65, 39/142, 118/16
k.+imiz 146/27
k.+imnikidir 148/19
k.+imsan 189/2
k.+ing 42/19, 54/19
k.+ingda 209/2
k.+ingga 17/2, 134/14
k.+ingiz 19/17, 19/53, 19/73
k.+ingizda 117/17
k.+ini 37/6, 233/9
k.+icha 37/5
k.+larda 22/2, 63/30, 184/12
k.+lardan 39/50, 196/4
k.+larga 23/24
k.+lari 65/64, 135/8
k.+larida 20/10, 199/2
k.+larim 99/6
k.+larimdan 21/8
k.+larimga 21/83
k.+larimni 134/21
k.+larin 207/12
k.+laring 9/35
k.+laringda 34/30, 66/3
k.+laringdadir 200/11
k.+laringni 9/37, 21/51
k.+ni 52/6, 88/25
ko'zga il- : “gözden kaçırmak” 126/13
ko'z och- : “göz açmak, göz kırmak” 20/17, 29/14
ko'z tashla- “göz atmak” 19/55, 309/1
ko'z teg- : “nazar değmek” 100/13
ko'z termul- “gözünü dikmek” 40/26
ko'zingni tik- “dikkatlice bakmak” 3/1, 37/10, 39/111, 39/124, 52/72, 54/19, 65/35, 92/9, 107/11, 184/16, 211/12

ko'zni uqala- : “gözünü ovalamak” 34/23
ko'z uzolmay- : “gözünü ayırmamak” 51/3
ko'zini yoshla- : “gözleri yaşarmak” 30/5
ko'z yum- : “göz yummak, vefat etmek” 23/28, 113/6
 2. “kaynak”
k.+in 39/82
k.+isan 6/4
 3. “köz”
k. bo'lsa 86/13
ko'z-ko'z -4-
k. k. ayla- : “övmek” 86/19
k. k. et- : “övmek” 7/10, 38/42
k. k. qil- : “göz göz yapmak” 12/27
ko'za -1-
 “testi”
k.+si 35/22
ko'zgu -7-
 “ayna”
k. 27/17, 66/2
k.+dir 47/2
k.+larga 14/86
k.+nday 84/10
k.+si 32/11
k.+sidir 190/13
ko'zla -1-
 “gözlemek”
k.-gan 40/44
ko'zli -1-
 “gözlü”
k. 106/16
ko'zmunchoq -2-
 “nazar boncuğu”
k. 134
k. qilsang 134/21

ko‘z yoshi -3-

“gözyaşı”

k. y. 52/50, 60/10*k. +m* 10/3**ko‘ch- -2-**

“göçmek, yerleşmek amacıyla bir yerden başka bir yere taşınmak”

k.-ar 14/92*k.-gaydir* 124/14**ko‘cha -12-**

Far. (kûçe) “sokak, cadde”

k. 14/260, 153/26*k. +lar* 68/20, 167/13*k. +larda* 21/93*k. +larida* 21/57, 118/6, 118/8, 151/12, 198/1*k. +sida* 26, 26/1**ko‘chir- -1-**

“kazımak”

k.-dim 6/9**ko‘chkin -1-**

“çığ”

k. +iday 14/10**lab -12-**

Far. (leb) “dudak”

l. 31/18, 31/25, 34/21, 41/26, 52/83, 58/11*l. +i* 39/28, 39/36*l. +ida* 183/7*l. +lardan* 14/175*lab bos-* : “dudak kapamak” 35/31*lab cho‘chayt-* : “dudak bükmek” 39/40**labbay -1-**

Ar. (lebbeyk) “ünl. emret”

l. 48/12**lafz -1-**

Ar. (lafz) “söz”

l. +ingizda 70/15**lahza -7-**

Ar. (lahza) “an”

l. 65/71, 74/17, 126/5, 223/11*l. +da* 80/14, 134/8*l. +lar* 120/5**lahzalik -1-**

Ar. + T. (lahza + lik) “anlık”

l. 23/120**lak-lak -1-**

“yüz bin”

l.-l. 59/8**lang -1-**

Far. (leng) “topal”

l. 121/4**la‘nat -1-**

Ar. (la‘net) “lanet”

l. 84/5**larza -1-**

Far. (lerze) “titreyiş”

larzaga sol- : “gönülleri titretmek” 55/3**lat -1-**

“zarar”

l. esang 148/16**latif -1-**

Ar. (latîf) “latif”

l. 223/9**lavh -1-**

Ar. (levh) hafıza”

l. +i 39/88**lavha -1-**

Ar. (levha) “levha”

l. 91/5**laxta -1-**

“yumak”

l. +ginam 128/10**laxta-laxta -1-**

“pıhtı pıhtı”

l.-l. 35/49

laylak -1-

Far. (legleg) “leylek”

l. 30/8

lashkar -3-

Far. (leşker) “asker”

l. 170/2

l.+ini 31/12

l.+ning 88/1

lek -1-

Far. (lîk) “*bağ. lakın*”

l. 120/6

lekin -86-

Ar. (lâkin) “*bağ. ama*”

l. 14/245, 19/11, 19/47, 19/87, 20/35, 20/79, 21/35, 21/79, 23/39, 23/78, 23/84, 23/95, 24/3, 26/3, 26/12, 26/19, 27/9, 32/16, 33/11, 33/23, 33/35, 35/44, 36/7, 38/53, 38/91, 38/107, 39/3, 39/25, 39/33, 39/53, 39/92, 39/99, 39/111, 39/139, 39/140, 45/30, 50/7, 52/19, 52/79, 52/80, 53/10, 53/35, 53/63, 54/15, 54/34, 55/5, 56/19, 59/35, 62/47, 65/62, 65/72, 65/74, 77/8, 84/3, 85/44, 88/47, 89/23, 92/2, 102/27, 105/3, 106/7, 106/14, 106/18, 107/19, 110/11, 112/25, 114/15, 117/35, 118/17, 126/19, 127/10, 128/23, 129/6, 141/13, 144/3, 145/16, 146/39, 154/15, 154/25, 156/19, 179/6, 195/7, 206/11, 215/15, 215/30, 225/7, 226/15

Lermontov -4-

“*öz. is.* Ünlü Rus şair ve yazar.”

L. 46/2, 46/24, 69/16

L.+ning 29/43

libos -2-

Ar. (libâs) “elbise”

l. 98/4

l.+iga 112/18

liq -1-

liq to ‘y- : “dopdolu”

l. 215/22

lof -2-

Far. (lâf) “laf”

lof ur- “laf atmak” 19/82, 141/15

lojuvard -1-

Far. (lâcverd) “lacivert”

l. 35/57

lol -6-

Far. (lâl) “lal”

l. 20/98

lol qol- “afallamak” 47/5, 32/2

lol qot- “lal olmak” 22/14, 34/28, 43/35

lola -4-

Far. (lâle) “lale”

l. 5/12, 23/13, 39/28

l.+lar 60/2

lolarang -1-

Far. (lâle + reng) “lale renkli”

l. 49/18

London -2-

“*öz. is.* İngiltere’nin başkenti.”

L. 141/13

L.+ga 141/4

loqaydlik -1-

Ar. + T. (lâqayd + lik) “lakayıtlık”

l. 170/25

lordlik -1-

İng. + T. (lord + lik) “asilzadelik”

l. +i 9/6

Loreleya -1-

Alm. (Lorelei) “Su tanrıçası ya da deniz kızı”

L. 9/10

Louvre Muzeyi -3-

“*öz. is.* Fransa’da yer alan Dünya’nın en büyük sanat merkezlerinden biri.”

L.M. 147/5

L.M.+da 147, 147/1

lov- lov -2-

Fr. (lave) “alev alev”

l.l. 29/27, 34/5

loy -2-

“toprak”

l.+imni 197/7

l.+larga 126/10

loyiq -3-

Ar. (lâyik) “layık”

l. 96/1

l.+dir 63/4

l.+dîrsan 118/24

loyqa -1-

“çamur”

l.+si 192/2

lozim -1-

Ar. (lâzim) “lazım, gerek”

l. 14/248

lochin -4-

“şahin”

l. 40/44, 96/9

l.+i 23/45, 136/7

lutf -2-

Ar. (luṭf) “lütuf”

Lutf et- : “lütfetmek” 27/17, 43/7

Lutfiy -1-

“öz. is. 14.yüzyılda yaşamış ünlü Türk şairi.”

L.+ning 13/6

lug‘at -1-

Ar. (luġat) “lûgat”

l.+da 75/26

lo‘ppi -1-

“tombul”

l. 128/10

lo‘qma -1-

Ar. (luḳme) “lokma”

l. 226/7

lo‘ttiboz -1-

Far. (lötti + bâz) “düzenbaz”

l. 128/29

maboda -4-

Ar. (mebâdâ) “bağ. eğer”

m. 39/19, 75/29, 95/3, 179/1

madad -5-

Ar. (meded) “medet”

m. 63/11, 65/46, 96/21, 223/17

madad ber- : “yardım etmek” 205/1

madadkor -2-

Ar. + Far. (meded + kâr) “medetkâr”

m. 96/23

m. ekansan 210/9

madh -4-

Ar. (medh) “metih, övgü”

m. 43/21

m.+i 164/11, 221

m. et- : “methetmek” 80/25

madhiya -6-

Ar. (medhiyye) “methiye”

m. 141/12

m. emas 179/5

m.+si 175, 182, 223

m.+sini 223/4

maftun -3-

Ar. (meftûn) “hayran olmuş, şaşmış”

m. 40/58

maftuni bo‘l- : “hayranı olmak” 5/13, 138/42

maftunkor -1-

Ar. + Far. (Ar. (meftûn + kâr) “hayran”

m. 176/19

magar -9-

Far. (meġer) “ bağ. meğer”

m. 14/85, 58/17, 65/61, 73/12, 85/6, 85/31, 98/22, 124/13, 145/18

mahal -13-

Ar. (mahall) “zaman”

m. 14/219, 21/35, 39/74, 51/3, 60/3, 75/6, 77/16, 86/1, 90/53, 102/27

m.+i 21/22

m.+lar 21/55, 21/61

mahkam -1-

Ar. (muḥkem) “sıkı”

m. 72/5

mahliyo -2-

Far. (mâhliyâ) “hayran”

m. 73/22, 156/3

mahmadona -1-

Ar. (mahmedâne) “bilgiç”

m. 30/4

Mahmud Torobiy -1-

“öz. *is.* Türkistan’ın Buhara bölgesinde Moğollar’a karşı yürütülen isyanın önderliğini yapan kişi.”

M. T.+dan 163/8

mahobat -1-

Ar. (maḥabbet) “muhabbet”

m.+esa 203/5

mahorat -1-

Ar. (mahâret) “maharet”

m. 163/18

mahr -1-

Far. (mehr) “miras”

m.+idir 102/11

Mahtumquli -4-

“öz. *is.* “Mahtumkulu Firaki; Ünlü Türkmen şair ve mutasavvıf.”

M. 138/42, 212

M.+dan 212/8

M.+ni 212/1

mahv -1-

Ar. (maḥv) “yok olma”

m. etur 65/55

mahvash -1-

Far. (meh-veş) “ay yüzlü”

m. 35/65

mahzan -1-

Ar. (maḥzen) “mahzen”

m.+im 38/119

mahshar -3-

Ar. (maḥşer) “mahşer”

m. 39/36

m.+gacha 31/26, 226/16

majburiyat -1-

Ar. (mecbûriyyet) “mecburiyet”

m. bo’lishi 195/5

majlis -1-

Ar. (meclis) “meclis”

m.+lar 68/12

Majnun -4-

“öz. *is.* asıl adı Kays olup Leyla ve Mecnun mesnevisinde yer alan başkarakterlerden biri.”

M. 33/8, 39/7, 53/24, 207/12

Majusiy -1-

“öz. *is.* Yahudilik dinine inanan kimse.”

m. emas erdim 26/3

Makka -2-

“öz. *is.* Mekke; Suudi Arabistan’da bir şehir; Hz. Muhammed’in doğduğu kent.”

M. 115/4

M.+ga 29/12

makkor -2-

Ar. (mekkâr) “kurnaz”

m. 115/20, 117/26

makon -23-

Ar. (mekân) “yer, mekân”

m. 6/3, 35/46, 40/2, 40/17, 69/14, 134/6, 182/1

m. bo'lgan 54/5

m. +da 59/3

m. +i 64/2, 167/9, 190/2

m. +iga 153/16

m. +im 136, 136/10, 154/31

m. +ing 23/38

m. +lari 111/8

m. +ni 74/28, 141/10

m. +san 83/30

makon et-: “mesken tutmak” 7/23, 51/22

makr -1-

Ar. (mekr) “hile”

m. 117/3

maktab -5-

Ar. (mekteb) “mektep, okul”

m. 14/197, 200/9, 200/10

m. +im 200/19 (2)

maktub -3-

Ar. (mektûb) “mektup”

m. 19, 169, 169/2

malak -4-

Ar. (melek) “melek”

m. 207/7

m. +i 13, 13/1

m. +ning 190/13

mallâ -1-

“kumral”

m. 53/54

maloik -1-

Ar. (melâ'ik) “melekler”

m. +lar 141/21

malol -4-

Ar. (melâl) “melal”

m. 121/10, 224/6

malol chek-: “melal duymak” 49/10

malol cho'ktir-: “melal çöktürmek” 23/141

malomat -22-

Ar. (melâmet) “sitem”

m. 65, 65/22, 65/38, 65/40, 65/42, 65/44, 65/48, 65/52, 65/54, 65/58, 65/62, 65/80, 65/92, 85/21, 109/7, 128/14, 197/10

m. +dir 65/36

m. +i 65/34, 65/50

m. +lar 113/2

m. +ni 141/35

mamlakat -9-

Ar. (memleket) “memleket”

m. 63/13, 119/13

m. +da 144/7, 148/6

m. +im 39/110

m. +imni 118/13

m. +ing 118/29

m. +lar 135/21, 206/18

mamnun -2-

Ar. (memnûn) “memnun”

m. 41/9

m. etgandi 156/23

mamnuniyat -1-

Ar. (memnûniyyet) “memnuniyet”

m. 37/7

mamont -3-

Rus. (mamot) “mamut”

m. 14/16, 14/35

m. +lar 14/9

mamot -1-

Ar. (memât) “memat”

m. 138/11

mana -29-

“zm. işte”

m. 9/5, 11/34, 16/3, 21/32, 23/56, 29/20, 29/26, 39/13, 39/105, 40/27, 62/29, 62/36, 68/15, 70/23, 81/13, 83/18, 88/58, 91/17,

106/13, 116/48, 119/9, 135/1, 137/2, 144/7, 146/2, 155/5, 155/23, 202/34, 215/13

Manas -2-

“öz. is. Kırgızların millî destanıdır.”

M. 42/1

M.+ga 203/5

manfaat -1-

Ar. (menfa‘at) “menfaat”

m. 174/3

manfur -2-

Ar. (menfûr) “menfur, iğrenç”

m. 115/19, 117/14

manglay -6-

“alın”

m.+i 83/30

m.+idan 85/19

m.+in 34/25

m.+ing 35/80

m.+ingdan 179/8

m.+ni 41/28

mangu -36-

“sonsuz, ebedî”

m. 7/22, 14/41, 14/49, 21/38, 23/25, 23/102, 23/144, 32/20, 33/11, 38/148, 38/149, 42/5, 52/33, 69/36, 80/33, 81/16, 93/18, 141/38, 162/8, 166/7, 174/8 (2)

m.+da 30/8, 32/17

m.+dir 146/25, 146/26, 146/28, 177/4

m. emas 37/13

m.+ga 23/28, 23/92, 30/8, 32/17, 127/21

mangu qil- : “baki etmek” 32/31

mangu qol- : “baki kalmak” 32/20

Manguberdi -1-

“öz. is. Celaleddin Harzemşah. Harzemşah Devleti’nin son hükümdarı.”

M. 146/24

mangulik -14-

“sonsuzluk, ebedîlik”

m. 7/28, 19/2, 27/4, 32/11, 32/21, 43/29, 158/3, 200/10

m.+ka 27/8, 27/11, 27/25, 87/11

m.+ning 32/27, 63/34

mangucha -1-

“zf. sonsuza dek”

m. 127/21

manov -1-

“zm. bu”

m. 83/18

mansab -1-

Ar. (mansıb) “makam”

m. 128/1

manzara -3-

Ar. (manzara) “manzara”

m. 156/68

m.+dan 141/22

m.+ga 146/2

manzil -7-

Ar. (menzil) “menzil”

m.+ga 70/18, 138/1

m.+lar 77, 77/18

m.+larda 67/2, 127/6, 168/6

manzilgoh -1-

Ar. + Far. (menzil + gâh) “konaklanan yer”

m. 91/6

Mang‘it Davlati -1-

“öz. is. 15. yüzyılın başından itibaren Nogay Orda’yı sonrasında 1920’li yıllara kadar Buhara’yı yöneten güç.”

M. D. +i 30/4

maqom -6-

Ar. (maḳâm) “makam”

m. 207/17

m.+i 208/18, 230/3

m.+i erur 51/26

m.+ing 169/3

m.+mi 172/27

maqсад -5-

Ar. (maḳṣad) “maksat, niyet”

m. 14/64

m.+i 88/21, 208/17

m.+ing 10/1, 92/4

maqta- -4-

“övmek”

m.-b 91/18

m.-ganim 152/6

m.-magin 146/6

m.-masman 38/23

maqtan- -7-

“övmək”

m.-adi 143/1

m.-ar 143/4

m.-ma 141/13 (2)

m.-magin 146/6

m.-sa 143/3, 143/11

maqtanish -1-

“övmə”

m. 83/13

maqtoṽ -2-

“övgü”

m. 40/47

m.+imga 116/1

maraka -1-

Ar. (maraka) “merasim”

m.+da 208/3

maraz -1-

Ar. (marāḏ) “maraz”

m. 65/4

mard -12-

Far. (mert) “mert, cesur”

m. 14/56, 124/15, 127/23, 138/23

m.+ga 176/4

m.+lar 63/36, 219/4

m.+larin 199/16

m.+laring 104/6, 104/14, 104/22

m.+larni 219/3

mardlik -2-

Far. + T. (mert + lik) “mertlik”

m. 163/7

m.+ka 19/42

mardona -7-

Far. (merdâne) “merdane, mertçe”

m. 9/39, 19/47, 53/51, 93/1, 198/20, 223/18

m. bo‘l 140/5

mardum -1-

Far. (merdüm) “göz bebeği”

m. 31/19

marhoba -2-

Ar. (merḥabâ)

“merhaba”

m. 71/5, 89/12

marhum -1-

Ar. (merḥûm) “merhum”

m.+lar 117/1

marjon -3-

Ar. (mercân) “mercan”

m. 90/24

m. bo‘lar 21/14

m.+i 165/11

markaz -8-

Ar. (merkez) “merkez”

m. 91/13, 91/17, 91/26, 91/27

m.+i 91, 91/7, 91/10, 91/22

markazlik -1-

Ar. + T. (merkez + lik) “merkez”

m.+ka 91/28

marmar -2-

Ar. (mermer) “mermer”

m. 17/7, 23/62

Marmara -1-

“öz. is. Türkiye’de yer alan bir deniz; Karadeniz’i, Ege ve Akdeniz’e bağlayan iç deniz.”

M. 223/10

marqad -1-

Ar. (merkad) “türbe”

m. +lar 214/8

marra -1-

Ar. (merre) “hudut”

m. +ga 154/17

Mars -1-

“öz. is. Güneş’e uzaklığı yerin Güneş’e uzaklığından daha çok olan dış gezegenlerin ilki.”

M. +dan 40/39

marsiya -1-

Ar. (mersiye) “mersiye”

m. 27/7

martaba -3-

Ar. (mertebe) 1. “kez, defa”

m. 26/2, 96/18

2. “mertebe”

m. 188/20

martabali -1-

Ar. (mertebe + li) “mertebeli”

m. 31/28

masal -1-

Ar. (mesel) “atasözü”

m. +dan 78/23

maskan -8-

Ar. (mesken) “mesken”

m. 31/22, 83/26, 156/73

m. +day 80/1

m. +i 42/3

m. +im 38/149, 67/6

m. +in 39/87

Maskov -1-

“öz. is. Rusya’nın başkenti olan şehir”

M. +dan 108/29

masrur -1-

Ar. (mesrûr) “mesrur”

m. 23/118

mast -3-

Far. (mest) “mest, sarhoş”

m. 12/4, 38/35

mast bo ‘l- : “mest olmak” 202/44

mas’ul -2-

Ar. (mes’ûl) “mesul”

m. +dir 199/6

mes’ul sez- : “sorumlu tutmak” 165/1

matal -1-

“vecize”

m. +ga 171/6

matlab -4-

Ar. (matleb) “amaç, gaye”

m. 57/7, 75/46

m. +i 170/37, 215/15

matoh -1-

Ar. (metâ‘) “eşya”

m. +day 204/6

matonat -1-

Ar. (metânet) “metanet”

m. 217/6

mavhum -1-

Ar. (mevhûm) “muallak”

m. 19/23

mavj -6-

Ar. (mevc) “dalga”

m. +iga 65/19, 148/11

m. +lari 51/12

m. +laring 53/65

m. +laringdan 53/30

m. +laringga 39/134

mavjud -5-

Ar. (mevcûd) “mevcut”

m. 122/2, 170/1

m.+dir 130/1, 130/5

m. bo'lmaydi 74/33

mavjudot -3-

Ar. (mevcûdât) “mevcudat, varlıklar”

m. 23/14, 58/10, 65/81

Mavlona Lutfiy -1-

“öz. is. Mevlana Lutfi; Timurlular döneminde yaşayan Çağatay edebiyatının ilk dönem şairlerinden biri.”

M. L.+ning 217/8

mavsum -1-

Ar. (mevsim) “mevsim”

m. 215/23

mavzu -3-

Ar. (mevzû) “mevzu, konu”

m.+da 14/68

m.+dan 14/69

m.+mizdir 14/3

may -5-

Far. (mey) “mey, şarap”

m. 10/8, 21/9, 23/42, 31/18, 212/6

mayda -4-

“küçük, değersiz”

m. 25/27, 54/34, 75/42, 203/4

maydagina -2-

“küçücük”

m. 81/12 (2)

mayda-chuyda -1-

“ufak tefek”

m.-ch. 19/101

maydon -10-

Ar. (meydân) “geniş, açık, düz yer”

m. 34/41

m.+da 117/14, 124/27

m.+ga 201/3, 201/5, 201/11

m.+ida 9/14

m.+idan 38/85

m.+iga 22/6

m.+ni 163/7

mayin -5-

“sevimli, narin”

m. 39/112, 40/56, 44/13, 62/12, 223/9

mayli -24-

“elbette, tabii ki, tamam, peki”

m. 7/27, 9/36, 14/261, 20/37, 29/44, 34/31, 38/141, 66/6, 71/29, 71/30, 85/47, 89/31, 102/22, 102/26, 112/5, 112/17, 124/11, 141/37, 159/2, 176/28, 187/7, 205/12, 211/23

m.+mi 99/2

mayliga -13-

“elbette, tabii ki, tamam, peki”

m. 9/35, 14/147, 14/253, 16/32, 23/110, 29/39, 65/5, 88/59, 112/13, 112/21, 126/19, 156/78, 185/11

maymun -2-

Ar. (meymūn) “maymun”

m. 14/25

m.+dan 21/44

maymunjon -1-

Ar. + Far. (meymūn + cān) “maymun”

m. 121/6

mayoq -1-

“deniz feneri”

m. 53/37

mayparast -1-

Far. (mey + perest) “ayyaş”

m. 45/11

maysa -7-

“yeşillik”

m. 5/5, 23/12, 23/89, 39/29, 58/3

m.+lar 23/83

m.+ni 101/2

mazhab -1-

Ar. (mezheb) “mezhep”

m. +ni 99/34**mazlum -2-**

Ar. (mazlûm) “mazlum”

m. +larning 38/94*m. +ning* 32/33**mag‘iz -1-**

Ar. (mag‘iz) “çekirdek, iç ”

m. +in 83/11**mag‘lub -3-**

Ar. (mağlûb) “mağlup”

m. 145/14*m. +ni* 124/28*mag‘lub bo‘l-* : “mağlup olmak” 106/1**mag‘rib -1-**

Ar. (mağrib) “batı”

m. +da 127/1**mag‘rur -13-**

Ar. (mağrûr) “mağrur”

m. 19/14, 19/49, 38/26, 39/147, 41/12, 46/1, 46/23, 63/3, 63/31, 91/35, 208/7*m. tutgin* 118/23*mag‘rur et-* : “mağrur etmek” 16/26**mag‘rurlik -1-**

Ar. + T. (mağrûr + lik) “mağrur olma durumu”

m. 14/221**Mashad -1-**

“öz. is. İran’da bir şehir.”

M. 54/7**mash‘al -9-**

Ar. (meş‘ale) “meşale”

m. 73/21, 124/32, 168/6*m. +i* 38/48*m. +larni* 104/6, 104/14, 104/22*m. qilsa* 132/14*m. +si* 80/30**mashaqqat -2-**

Ar. (meşakkat) “meşakkat”

m. +lar 192/9, 192/12**mashhur -1-**

Ar. (meşhûr) “meşhur”

m. 207/2**mashq -1-**

Ar. (meşk) “alıştırma”

mashq qil- : “alıştırma yapmak” 213/4**mashrab -2-**

Ar. (meşreb) “meşrep”

m. +ni 99/33*m. +ning* 65/49**mashg‘ul -1-**

Ar. (meşğûl) “meşgul”

m. +san 159/2**mash‘um -5-**

Ar. (meş‘um) “uğursuz; kötü”

m. 14/118, 19/86, 85/6, 90/25, 211/9**ma‘dan -1-**

Ar. (ma‘den) “maden”

m. +im 38/129**ma‘jaz -2-**

Ar. (mu‘cize) “şaşırtıcı, mucizevî”

m. 55/4, 75/9**ma‘lum -1-**

Ar. (ma‘lûm) “malum”

m. +dir 148/5**ma‘ni -2-**

Ar. (mâni‘) “mâni, engel”

m. 14/53, 71/17**ma‘no -5-**

Ar. (ma‘nâ) “mana, anlam”

m. 61/21, 78/23*m. +sin* 40/52, 102/17, 220/6

ma'rifat -5-

Ar. (ma'rifet) "marifet"

m. 104/4, 167/4

m.+dir 137/1

m.+ga 173/5

m.+ning 93/5

ma'sul -1-

Ar. (mes'ûl) "mesul"

m. 52/49

ma'sum -7-

Ar. (ma'sûm) "masum"

m. 23/60, 29/113, 41/18, 45/14, 75/38, 84/10, 90/59

ma'sumlik -1-

Ar. + T. (ma'sûm + lik) "masumiyet"

m. 14/95

ma'vo -15-

Ar. (me'vâ) 1. "sığınak, barınak"

m. 61/22, 83/31, 156/49

m.+dan 149/10, 183/2

m.+dir 173/9

m.+ga 156/59

m.+san 183/16

m.+si 69/5

m.+sida 39/108

2. yurt

m. 83/31

m.+ga 141/16

3. "meyve"

m. 69/5

m.+dan 149/10

m.+dir 68/25

ma'yus -1-

Ar. (me'yûs) "masum"

m. 14/149

ma'yusgina -1-

Ar. + Far. (me'yûs + gine) "masum"

ma'yusgina tur- : "masum durmak"
14/130**ma'zur -1-**

Ar. (ma'zûr) "mazur"

ma'zur tut- : "hoş görmek" 69/33

mehmon -11-

Far. (mihmân) "misafir"

m. 29/7, 167/11, 173/14

m. bo'ldi 39/11

m. bo'lib 187/7

m.+dan 102/18

m.+i 74/32

m.+im 102/1, 120/10

m.+in 102/26

m.+ing 208/20

mehnat -21-

Ar. (miḥnet) "iş, emek, çalışma"

m. 12/35, 19/67, 19/88, 34/50, 90/42, 154/37

m.+da 19/43, 171/16, 185/9

m.+dan 128/15, 149/6

m.+i 75/56, 143/16

m.+im 14/90

m.+in 86/19

m.+ing 112/1

m.+ingdan 43/17

m.+ingga 120/11

m.+ingni 36/7

m.+ingning 49/1

m. qilar 228/2

mehnatkash -10-

Ar. + Far. (miḥnet + keş) "çalışkan, emektar"

m. 14/162, 42/10, 49/8, 49/16, 70/10, 132/5, 173/9, 183/6, 194/3

m.+ni 19/51

mehr -25-

Ar. (mehr) "şefkat"

m. 19/83, 80/9, 90/29, 99/39, 153/14, 174/7, 182/9, 192/7, 203/8, 228/27

m.+ga 52/53

m.+i 35/28, 90/5, 96/3, 227/5

m.+idan 53/55, 73/6

m.+im 7/24, 62/50

m.+imiz 19/97

m.+in 208/22

m.+ingdan 80/23

m.+ini 189/3

m.+ni 195/7

mehrim oq- : “şefkat göstermek” 14/106

mehribon -5-

Far. (mihribân) “şefkatli”

m. 76/10, 121/14, 123/23, 167/2, 200/11

mehrob -1-

Ar. (mihrâb) “mihrap”

m.+ida 31/33

mehrigiyo -1-

Ar. + Far. (mehrgeyâh) “şefkatli”

m.+dan 115/11

mehvor -2-

Ar. (mihver) “eksen”

m.+iga 17/6

m.+ingda 35/47

men -370-

“zm. ben”

m. 2/7, 4, 7, 7/1, 7/9, 7/11, 7/20, 9/2, 9/22, 9/24, 9/27, 9/39, 9/47, 14/29, 14/33, 14/77, 14/97, 14/99, 14/105, 14/127, 14/131, 14/141, 14/145, 14/153, 14/156, 14/185, 14/192, 14/225, 14/263, 14/264, 15/3, 18/8, 20/93, 20/95, 21/34, 21/35, 21/38, 21/59, 21/68, 21/69, 21/72, 21/74, 21/76, 21/79, 21/84, 23/3, 23/27, 23/70, 24/9, 24/10, 25/1, 25/6, 25/7, 25/9, 25/10, 25/12, 25/14, 25/16, 26/1, 26/2, 26/11, 29/31, 30/9, 33/7, 33/9, 33/10, 33/33, 34/29, 35/28, 35/77, 35/78, 36/6, 38/135, 39/1, 39/5, 39/71, 39/85, 39/89, 39/109, 39/121, 39/133, 39/136, 40/46, 40/58, 49/7, 51/9, 51/21, 52/1, 52/17, 53/34, 53/38,

53/40, 54/3, 54/15, 59/12, 60/13, 62/17, 62/50, 62/52, 63/16, 65/51, 67/15, 69/22, 74/31, 78/5, 78/18, 79/6, 80/24, 81/1, 81/7, 81/14, 82/1, 83/25, 88/42, 89/7, 89/30, 90/48, 91/17, 91/20, 92/1, 96/21, 98/1, 98/5, 98/9, 98/13, 99/2, 99/4, 99/8, 99/12, 99/15, 99/16, 99/17, 99/18, 99/19, 99/20, 99/24, 99/25, 99/26, 99/27, 99/28, 99/32, 99/33, 99/36, 99/40, 99/44, 99/48, 99/52, 99/56, 99/60, 103/5, 105/3, 106/4, 107/19, 113/4, 113/9, 113/13, 113/28, 114/15, 115/13, 115/23, 115/26, 115/28, 118/1, 119/1, 119/3, 120/3, 120/10, 123/6, 123/7, 134/1, 134/11, 135/27, 136/1, 136/5, 141/15, 144/9, 145/5, 146/29, 154/26, 155/5, 155/8, 156/79, 157/11, 164/13, 165/1, 169/5, 169/7, 176/28, 179/3, 184/14, 199/19, 202/31, 211/3, 214/12, 218/1, 221/2, 231/4

m.+da 62/7, 69/34, 84/4, 84/8, 84/12, 84/16, 148/17

m.+dan 98/23, 98/24

m.+day 14/36, 74/32

m. emas 112/2

m. esa 151/21, 193/3

m.+ga 4/8, 7/18, 9/29, 9/30, 14/28, 14/88, 20/54, 20/56, 20/87, 20/89, 26/13, 26/15, 56/13, 62/20, 82/14, 83/27, 85/42, 87/10, 90/50, 92/6, 113/15, 115/6, 115/25, 118/22, 134/11, 135/8, 136/2, 148/7, 148/8, 164/4, 176/27, 205/1, 215/24, 223/13, 233/18

m.+ga emas 20/47

m.+i 9/7, 14/117, 19/103, 20/7, 20/107, 21/50, 21/54, 21/63, 21/66, 21/90, 23/80, 26/18, 33/30, 53/4, 59/1, 59/3, 67/16, 69/38, 76, 76/4, 76/8, 76/12, 76/16, 76/20, 115/2, 115/19, 172/3, 205/3

m.+iki 172/26, 172/28, 172/29, 172/31, 172/33 (2), 172/35, 172/36

m.+im 23/138, 38/9, 38/10, 38/19, 38/20, 38/29 (2), 38/30, 38/39, 38/40, 38/49, 38/50, 38/59, 38/60, 38/69, 38/70, 38/79, 38/80, 38/89, 38/90, 38/99, 38/100, 38/105, 38/109, 38/110, 38/111, 38/119, 38/120, 38/129, 38/130, 38/139, 38/140, 38/149, 38/150, 126/9

m.+ing 11/1, 12/13, 12/14, 12/40, 13/10, 14/93, 14/101, 14/143, 14/146, 14/170, 14/188, 14/255, 21/8, 21/33, 21/56, 23/66, 23/85, 23/140, 24/1, 25/20, 25/28, 34/17, 35/64, 35/65, 35/68, 39/73, 39/78, 39/106,

43/12, 43/16, 49/4, 52/3, 63/27, 64/1, 79/10, 80/15, 80/26, 83/26, 91/23, 99/45, 122/3, 134/4, 134/25, 141/25, 146/39, 154/25, 172/17, 172/25, 187/4, 205/2, 205/4

m. +man 53/11, 117/28

mensiz -3-

“bensiz”

m. 19/5, 67/11, 67/12

meros -9-

Ar. (mirâs)

m. 23/103, 52/5, 52/47, 52/74, 63/30, 77/15, 98/24, 163/7

m. +i 220/5

merosiy -2-

Ar. (mirâsî) “mirasî”

m. 95/11, 209/1

metin -5-

Ar. (metîn) “metin, dayanıklı”

m. 14/239, 87/7, 99/34, 117/42, 151/21

meva -3-

Far. (mîve) “meyve”

m. 29/10

m. +si 54/31

m. +sini 233/4

mezon -2-

Ar. (mîzân) “ölçü, tartı”

m. 49/5

m. +lar 14/124

mezbon -2-

Far. (mîz-bân) “ev sahibi”

m. +i 74/31

m. +ni 74/31

mezbonlik -1-

Far. + T. (mîz + bân + lik)
“mihmandarlık”

m. 102/7

mezon -1-

Ar. (mîzân) “mizan, terazi”

m. +lar 14/125

me'mor -3-

Ar. (mi'mâr) “mimar”

m. 83/33, 106/5

m. +i 153/24

mijg'ov -1-

“dirdirci”

m. 25/24

millat -6-

Ar. (millet) “millet”

m. 128/34, 228/1

m. +iga 228/18

m. +ing 92/9

m. +lar 68/2

m. +ning 80/21

million -8-

Fr. (million) “milyon”

m. 9/40 (2), 12/18, 14/144, 75/25, 86/20

m. +lar 9/33, 201/1

millionlab -1-

Fr. + T. (million + lab) “milyonlarca”

m. 29/11

milliard -2-

Fr. (milliard) “milyar”

m. 31/28, 53/14

miltilla- -1-

“ışıldamak”

m. -r 21/15

miltira- -1-

“ışıldamak”

m. -b qoldi 32/12

milt-milt -1-

“ışıl ışıl”

milt milt yon- : “ışıl ışıl yanmak” 3/7

milyon -1-

Fr. (million) “milyon”

m. 66/11

minbar -1-

Ar. (minber) “minber”

m. 135/23

minba’d -2-

Ar. (minba’d) “bundan böyle”

m. 68/7, 100/11

ming -35-

“bin”

m. 18/1, 21/74, 22/5, 39/32, 40/20, 49/9, 52/20, 52/27, 54/12, 54/16, 54/44, 62/41, 65/41, 65/45, 66/11, 74/7, 83/13, 84/5, 90/36, 102/18, 104/1, 106/16, 113/20, 117/20, 117/37, 128/19, 138/3, 147/2, 154/30, 162/6, 164/11, 215/27, 217/12, 221/22

m. +ga 31/36

ming bir -1-

“bin bir”

m. b. 141/40

Ming Bir Kecha -1-

“öz. *is.* Binbir Gece; Prenses Şehrazad’ın kocası / hükümdar eşi Şehriyar’a anlattığı hikâyelerden oluşan eser.”

M. B. K. +larning 43/26

ming-minglab -3-

“binlerce”

m.-m. 80/5, 124/2, 137/5

minglab -2-

“binlerce”

m. 82/11, 163/16

mingta -2-

“bin”

m. 118/11

m. +sin 220/8

minnatdor -1-

Ar. + Far. (minnet +dâr) “minnettar”

m. 41/31

ming‘irla- -1-

“homurdamak”

m.-gan 59/28

Mirrix -1-

“öz. *is.* Mars”

M. +ning 53/55

Mirzo -2-

“öz. *is.* Bazı Türk topluluklarında ve İran’da kullanılan soyluluk ifadesi.”

M. 81/29, 142/4

mirshab -1-

Ar. (mîr + şeb) “polis”

m. +lar 206/13

misli -11-

Ar. (misli) “sanki”

m. 1/6, 27/17, 31/10, 70/12, 73/9, 73/18, 98/10, 170/3, 170/29, 182/9, 223/13

misol -25-

Ar. (misâl) “misal, örnek”

m. 9/42, 16/12, 23/48, 23/135, 34/37, 35/9, 39/3, 39/98, 52/80, 62/21, 75/21, 165/6, 178/5

m. +i 21/83, 26/12, 27/20, 31/18, 33/1, 35/72, 40/57, 41/30, 56/18, 90/31, 113/29, 210/1, 221/17

misra -2-

Ar. (mişrâ‘) “mısra”

m. +lar 14/64

m. +siga 29/43

Missershmit -1-

Alm. (Messerschmitt) “II. Dünya Savaşı’nda avcı uçaklarını üreten Alman firması.”

M. +larning 37/6

mitti -3-

“küçük, minik”

m. 85/37, 107/19

m. +san 14/247

miya -2-

“beyin”

m. +mizni 95/1

m. +mni 99/3

miyiq -1-

“bıyık”

miyiqda kul : “bıyık altından gülmek”
173/13

moh -1-

Far. (mâh) “ay”

m. 126/15

mol -4-

Ar. (mâl) “mal”

m. 115/9, 143/4

m.+i 138/22

m.+ni 146/11

molik -1-

Ar. (mâlik) “malik”

m. bo 'loldim 56/15

momîq -2-

“tüy; ham pamuk”

m. 112/3

m.+qa 197/7

momo -3-

“nine”

m.+larni 128/26

m.+ng 225/3

m.+san 221/13

monand -2-

Far. (mânend) “benzer”

m. 106/15, 203/5

monolog -1-

Fr. (monologue) “monolog”

m.+i 59

mor -2-

Far. (mâr) “yılan”

m. 123/3

m.+laring 107/4

mos -5-

“has, uygun”

m. 163/5

m.+dir 19/38, 19/66, 19/82, 163/5

Moskva -1-

“öz. is. Rusya’nın başkenti.”

M. 29/31

mosuvo -1-

Ar. (mâ-sivâ) “masiva, bir şeyin dışında kalan şeylerin tümü”

m. 53/48

mosuvo et : “ayırmaq” 124/47

mot -1-

Far. (mât) “mat”

m.+lar 109/18

motam -3-

Ar. (mâtem) “matem, yas”

m. 22/20, 63/1

m.+ing emas 45/30

m.+lar 14/114

moviy -14-

Ar. (mâ’î) “mavi”

m. 27/26, 33/26, 35/15, 39/30, 42/3, 51/15, 53/53, 58/9, 60/5, 65/78, 69/15, 134/9, 176/12

m.+dir 50/2

moviylash- -1-

Ar. + T. (mâ’î + lash-) “mavileşmek”

m. 34/43

moy -1-

“yağ”

m. 14/199

moziy -12-

Ar. (mâzî) “mazi”

m. 14/109, 52/17

m.+dan 65/44, 85/15, 106/10, 162/7

m.+ga 65/71, 83/19, 88/45

m.+ni 38/23

m.+ning 117/18, 151/10

mozor -7-

Ar. (mezar) “mezar”

m. 9/3, 141/29
m.+idan 138/20
m.+im 172/34
m.+lar 153/28
m.+larimni 134/15
m.+misan 188/2
moshoq -1-
“başak”
m. 128/26
muallaq -1-
Ar. (mu‘allaq) “asılı”
m. 190/8
muallim -22-
Ar. (mu‘allim) “muallim”
m. 21/48, 47, 47/1, 47/2, 47/6, 47/8, 47/12, 200, 200/2, 200/5 (2), 200/7 (2), 200/13 (2), 200/15 (2), 200/21 (2), 200/23 (2)
m.+ni 21/96
muamma -2-
Ar. (mu‘ammâ) “muamma”
m. 27/21
m.+ga 88/26
muattar -1-
Ar. (mu‘attar) “rayihali, güzel kokulu”
m. etgan 50/22
muazzam -3-
Ar. (mu‘azzam) “muazzam”
m. 141/16, 224, 224/7
mubham -2-
Ar. (mubhem) “müphem”
m. 118/16
m.+dir 206/8
muborak -18-
Ar. (mübârek) 1. “mübarek”
m. 109/21, 109/22, 109/23, 148/1, 183/20

muborak bo‘l- “mübarek olmak”
23/139, 66/4, 66/8, 66/12, 66/16, 110/4, 110/8, 133/2
m.+dir 140/1, 140/2, 140/4, 140/6
2. “öz. is. Mübarek”
M.+ka 49/19
muborakbod -1-
Ar. + Far. (mübârek + dâd) “kutlama”
m. 116/17
muddao -3-
Ar. (müdde‘â) “temenni, arzu”
m. 65/6, 174/3
m.+sidan 76/11
mudhish -1-
Ar. (mudhiş) “müthiş”
m. 85/4
mudom -9-
Ar. (müdâm) “zf. her zaman, daima”
m. 54/41, 57/10, 86/14, 92/2, 141/28, 170/19, 173/3, 216/6, 218/2
mudra- -2-
“uyuklamak”
m.-r 34/2
m.-ydi 34/19
mudroq -4-
mec. “ağır; rehavet”
m. 65/20, 65/75, 66/14, 95/8
mufassal -1-
Ar. (mufaşşal) “ayrıntılı”
m. 179/4
muhabbat -13-
Ar. (maḥabbet) “muhabbet, sevgi”
m. 14/188, 39/11, 52/38, 74/11, 129/3
m.+dir 58/18
m.+ga 14/218, 52/54
m.+im 89/13
m.+ing 182/9
m.+la 21/76

m.+ning 90/29, 233/14

muhammas -1-

Ar. (muḥammes) “beş dizelik bölümler hâlinde yazılan nazım şekli.”

m.+ni 123/6

muhib -1-

Ar. (muḥibb) “tutkun”

m. 67/15

muhr -2-

Far. (muhr) “mühür”

m.+i erur 65/88

m. etdi 74/3

muhtaram -2-

Ar. (muḥterem) “muhterem”

m. 51/20, 172/1

muhtasham -7-

Ar. (muḥteşem) “muhteşem”

m. 65/70, 74/25, 75/63, 80/4, 88/8, 135/16, 163/1

muhtoj -4-

Ar. (muḥtâc) “muhtaç”

m. 107/12

m. bo'lmasin 176/2

m. bo'lsa 124/9

m.+miz 181/3

muhtojlik -2-

Ar. + T. (muḥtâc + lik) “muhtaçlık”

m. 39/84

muhtojlik et- : “muhtaç etmek” 156/54

mujassam -1-

Ar. (mücessem) “tecessüm etmiş, belirmiş, canlanmış”

mujassam et- : “tecessüm etmek” 189/3

mujda -4-

Far. (mujde) “müjde, muştı”

m. erur 80/12

m.+lar 144/14

m.+lardan 214/10

m.+si 41/2

mujgon -1-

Far. (müjgân) “kirpik”

m.+im 120/4

mujik -2-

Rus. (mujik) “Rus köylüsü”

m. 46/12, 46/18

mujohid -1-

Ar. (mucâhid) “mücahit”

m. 115/19

mukammal -2-

Ar. (mükemmel) “mükemmel”

m. 52/64

m. +ekan 67/11

mukarram -2-

Ar. (mükerrem) “mükerrem”

m. 65/74

m. qilib 141/3

mukofot -3-

Ar. (mukâfât) “mükâfat”

m.+ini 21/73, 23/113, 144/15

mulk -3-

Ar. (mülk) “mülk”

m.+i 164/3

m.+idir 233/13

m.+ka 93/3

muloqot -2-

Ar. (mulâqât) “mülakat”

m. 23/43

mulokot bo'l- : “görüşme yapmak” 231/3

mumkin -5-

Ar. (mumkin) “mümkün”

m. 27/22, 38/18, 91/14, 195/5

m.+mas 27/24

munajjim -3-

Ar. (müneccim) “müneccim”

m. 40/34
m.+ga 40/30
m.+ing 40/57

munavvar -1-
 Ar. (munevver) “aydin”
m. 159/6

mung -1-
 “keder”
m. 112/15

mungli -1-
 “kederli”
m. 176/23

munlug‘ -1-
 “yasli”
m. 95/16

munis -14-
 Ar. (mûnis) “dost”
m. 14/203, 20/75, 43/16, 48/6, 52/69, 63/36, 82/13, 83/47, 85/41, 90/16, 123/23, 192/14, 205/8

munisgina -1-
 Ar. + Far. (mûnis + gina) “can dostu”
m.+m 14/104

munojot -3-
 Ar. (münâcât) “yakarış, münacat”
m. 10/12, 10/18
m.+i 10

munosib -3-
 Ar. (munâsib) “münasip”
m. 146/10, 146/21
m. bo‘la bil 130/7

munozara -1-
 Ar. (münâzara) “tartışma”
m. 91/32

muntazir -2-
 Ar. (muntazir) “muntazir”
m. 29/17, 83/34

mung‘ay- -1-
 “üzülmek”
m.-ib turar 141/31

muncha -1-
 “bu kadar”
m. 19/59

muqaddam -1-
 Ar. (mukaddem) “evvel”
m. 157/1

muqaddas -9-
 Ar. (muqaddes) “mübarek”
m. 7/4, 16/17, 19/90, 31/1, 102/17, 118/28, 134/15, 211/1, 220/4

Muqanna -2-
 “öz. is. Horasan’da peygamberliğini ilan etmiş olup Abbasiler tarafından öldürülen kişi.”
M. 52/11
M.+ga 74/13

muqarrar -4-
 Ar. (muqarrer) “kaçınılmaz”
m. 62/38, 64/6, 117/47, 148/10

muqim -2-
 Ar. (mukîm) “daimi, yerli”
m.+man 53/6
m. turar ekan 32/29

Muqimiy -2-
 “öz. is. Özbek edebiyatının önde gelen sanatçılarından.”
M. 39/98, 180/2

murod -3-
 Ar. (murâd) “murat, dilek”
m.+da 85/32
m.+i 200/1
m.+iga 111/3

Murod Hamroev -4-
 “öz. is. Uygur yazar, dramaturg.”
M. H. 82, 82/7, 82/17, 82/21

Muruntov -1-

“öz. is. Özbekistan’ın Nevaiy bölgesinde yer alan kentsel tipte bir yerleşim yeri.”

M. +dan 29/16

murg’ -1-

Far. (mürğ) “sülün”

m. +day 54/18

murg’aq -2-

Far. (mürgak) “nahif, ince”

m. 21/54, 63/15

muruvvat -5-

Ar. (mürüvvet) “mürüvvet”

m. 102/1, 137/1, 174/7

m. +ning 80/32

m. qil 98/27

musaffo -3-

Ar. (musaffâ) “saf”

m. 3/17, 97/18, 220/13

musallo -1-

Ar. (muşallâ) “musalla”

m. 38/14

musiqa -1-

Ar. (mûsîqî) “müzik”

m. +lar 22/17

musicha -1-

“üveyik”

m. 172/30

Muslim -2-

“öz. is. Müslüman”

M. 170/26

M. bo’lsa 135/5

Muso -1-

“öz. is. Musa; Yahudilikte en büyük peygamber olarak kabul edilen İbrani din büyüğü.”

M. 31/31

musofir -11-

Ar. (musâfir) “misafir”

m. 115, 170, 170/7, 170/12, 170/28, 170/36

m. bo’lishdan 170/24

m. bo’lmasdan 170/4

m. emasdir 170/38

m. +ga 170/5

m. +san 170/29

musofirlik -1-

Ar. + T. (musâfir + lik) “misafirlik”

m. 232/4

musovot -1-

Ar. (musâvât) “müsavat”

m. 59/8

mustabid -1-

Ar. (müstebid) “despot”

m. 54/27

mustahkam -4-

Ar. (mustahkem) “müstahkem”

m. 75/15, 80/32, 220/16

m. turar 213/5

mustajob -1-

Ar. (müstecâb) “kabul edilen”

m. bo’lib 203/8

mustaqillik -2-

Ar. + T. (mustaqill + lik) “özgürlük”

m. 109/12, 140/3

Mustay Karim -1-

“öz. is. Başkurt şair. II. Dünya Savaşı’nda savaş muhabirliği yaptı.”

M.K. +ga 87/1

Musulmon -1-

Ar. (müsülmân) “Müslüman”

M. bo’lmas 170/4

Mutal Burhon -1-

“öz. is. Başta Özbek SSCB’de olmak üzere pek çok şarkıyı besteleyen Özbekistan Halk sanatçısı.”

M. B. edim 164/13

mutloq -4-

Ar. (muṭlaḳ) “mutlak”

m. 52/53, 52/79, 69/30, 206/9

muttahaḡ -1-

Ar. (mütteḡem) “hilekâr”

m. 146/16

muxbir -1-

Ar. (muḡbir) “muḡabir”

m. 77/11

muxlis -2-

Ar. (muhlis) “ḡayran”

m. +ḡadir 23/39

m. +lar 201/7

muxolif -1-

Ar. (muḡḡalif) “muḡalif”

m. +lar 14/61

muysafid -3-

Ar. (müysefid) “ihtiyar”

m. 72/1, 74/7, 125/6

muyulish -1-

“dönemeç”

m. +da 159/3

muz -6-

“buz”

m. 108/7

m. bo'lsa 108/7

m. +da 7/28

m. +dek 102/16

m. +lar 68/23

m. +larga 7/24

muzaffar -8-

Ar. (muzaffer) “muzaffer”

m. 19/102, 23/4, 49/1, 55, 63/1, 75/22,
127/8

muzaffar bo'l 38/143

muzahhib -1-Ar. (müzehhib) “yazma kitaplari resim
veya yaldizlarla süsleyen kişi”

M. 71/12

muzey -1-

Fr. (musee) “müze”

m. +lardan 97/16

muzlik -2-

“buzul”

m. +lar 39/144

m. +larga 7/22

mug'anniy -2-

Ar. (mugannî) “şarkıcı”

m. 207/2, 207/9

mushfiq -5-

Ar. (muşfiḳ) “müşfik”

m. 81/30, 83/47, 85/45, 90/3, 194/3

mushkul -1-

Ar. (muşkil) “müşköl”

m. +lar 214/9

mushṡipar -4-

“zavallı, biçare”

m. 75/54, 152/1, 172/30, 197/13

mushtoḡ -4-

Ar. (müştâḳ) “müştak”

m. 21/47, 53/56, 71/13, 89/32

mushtoḡlik -1-

Ar. + T. (müştâḳ + lik) “müştaklık”

m. 76/15

mushtlash- -1-

“yumruklaşmak”

m.-ib ketardi 156/44

mushuk -1-

“kedi”

m. +lar 100/1

mo'l -5-

“çok, bol”

m. 62/45, 62/46, 63/10, 88/33

m. +*dir* 138/26

mo'ltira -1-

“ümitlenmek”

m. -*b* 170/12

mo'ri -1-

“baca”

m. +*larda* 14/198

mo'rtlik -1-

“zayıflık”

m. +*im* 9/8

mo'tabar -5-

Ar. (mu'teber) “muteber”

m. 41/27, 83/26, 86/9, 86/15, 87/8

mo'ylov -1-

“bıyık”

m. +*iga* 54/14

mo'jaz -6-

Ar. (mu'cize) “şaşırtıcı, mucizevî”

m. 8/5, 32/37, 55/4, 75/9

m. +*gina* 116/36, 116/50

mo'jiza -1-

Ar. (mu'cize) “mucize”

m. +*lar* 141/38

mo'min -1-

Ar. (mu'min) “mümin”

m. +*ga* 70/2

Mo'min Mirza -10-

“öz. *is.* dedesi Hüseyin Baykara'nın emri ile idam edilmiş olan Bediüzzaman Mirza'nın oğlu.”

M. M. 45, 45/4, 45/8, 45/12, 45/16, 45/20, 45/24, 45/28, 45/32

M. M. +*dir* 226/20

nabi -1-

Ar. (nebi) “nebi”

n. +*lar* 35/13

nabira -24-

Far. (nebîre) “torun”

n. 72, 72/6

n. +*lar* 19/44, 19/56, 19/107

n. +*lari* 19/60

n. +*lariga* 60

n. +*larim* 165/12

n. +*m* 31/37, 52/84, 109/11, 198/19, 214/4

n. +*mning* 172/32

n. +*ng* 220/9

n. +*ngni* 31/24, 72/7, 72/12

n. +*si* 39/89, 72/3, 142/4, 226/20

nadomat -2-

Ar. (nedâmet) “nedamet, pişmanlık”

n. 39/71, 123/11

nafar -1-

Ar. (nefer) “asker”

n. 223/3

nafas -23-

Ar. (nefes) “nefes, an”

n. 12/19, 14/1, 14/5, 19/9, 19/103, 33/14, 33/26, 39/19, 98/4, 115/15, 124/37

n. +*i* 34/12, 34/49, 35/16, 39/44, 161/10, 210/8, 224/1

n. +*i edi* 48/6

n. +*in* 223/13

n. +*ing* 215/19

n. *ol-* : “nefes almak” 226/12

n. *qil-* “nefes olmak” 20/90

nafis -1-

Ar. (nefis) “pek hoş, nefis”

n. 12/8

nafs -3-

Ar. (nafs) “kişilik”

n. 124/20

n. +*i* 102/21

n. +*ing* 217/13

nahor -5-

Ar. (nehâr) “şafak; gündüz”

n. 34/22, 89/4, 89/44

n. +ida 63/7

n. +ing 66/4

nahot -23-

“*bağ.* ne gariptir ki, gerçekten mi?, sahi mi?, mümkün mü?”

n. 9/20, 14/32, 14/51, 14/52, 19/60, 20/59, 21/88, 22/11, 32/7, 35/6 (2), 35/34, 53/48, 82/8, 85/10, 85/11, 85/12 (2), 85/28, 102/15, 119/7, 119/8, 153/11, 156/50

nahotki -11-

“*bağ.* ne gariptir ki, gerçekten mi?, sahi mi?, mümkün mü?”

n. 10/11, 12/28, 14/49, 14/50, 23/91, 32/8, 35/7, 35/8, 85/29, 100/8, 153/12

nahr -1-

Ar. (nehr) “nehir”

n. +san 39/136

nainki -3-

“*bağ.* mümkün mü?”

n. 81/17, 85/25, 215/25

najot -2-

Ar. (necât) “kurtuluş”

n. 63/17

najot bo‘l- “çare olmak” 62/32

najotkor -2-

Ar. + Far. (necât + kâr) “kurtarıcı”

n. 63/14

n. +lar 63/5

Nakurt -2-

“*öz. is.* Özbekistan’ın Semerkant iline bağlı bir köy.”

N. 190, 190/1

nam -2-

Far. (nem) “nem”

n. 14/86, 123/27

namoyon -5-

Far. (nümâyân) “âşikâr”

n. 68/8, 90/3

n. bo‘ldi 223/6

n. bo‘ldingiz 71/4, 90/3

naq -1-

“tam”

n. 40/1

naqadar -4-

T. + Ar. (ne + kadar) “ne kadar?”

n. 32/10, 44/11 (2), 153/29

naqd -2-

Ar. (naqd) “nakit”

n. 23/6

n. +dir 233/2

naql -2-

Ar. (nâql) “masal”

n. +ingiz 81/24

n. +laridan 6/12

naqli -1-

Ar. (naqlî) “anlatıcı”

n. +siz 132/6

naqqosh -1-

Ar. (naqqâş) “nakkaş”

n. +iga 61/5

nar -1-

Far. (ner) “erkek”

n. 39/3

nari -8-

“uzak, öte”

n. 19/1, 83/28, 108/22, 199/12

n. +dan 31/3

n. +ga 40/39, 59/23

n. +roqda 125/3

narsa -10-

“nesne, şey”

n. 32/7, 88/12, 128/1, 156/23, 202/17, 217/1

n.+dan 138/14

n.+ga 124/9

n.+larni 126/13

n.+ni 14/187

naryog‘ -4-

“öbür taraf, ahiret”

n.+i 34/34, 85/1

n.+idan 202/27

n.+ini 27/2

Narzana -1-

Rus. (Nazran) “Rusya’da İnguşya bölgesine ait bir kent.”

N.+ning 69/1

nasab -1-

Ar. (neseb) “neseb, soy”

n.+i 50/19

Nasaf -9-

“öz. is. Buhara’nın yakınlarında yer alan, 16. asırdan itibaren Karşi olarak bilinen bölge.”

N. 182, 182/5, 182/11, 201, 201/4, 201/6, 201/12

N.+da 83/21

N.+i 161/9

nasib -7-

Ar. (naşib) “nasip”

n. 39/124

n. etmish 114/17, 220/3

n. etgan ekan 53/3

n. etgay mi 154/3

n. etsa 64/5

n. qilmagan 199/7

nasiba -8-

Ar. (nasibe) “nasip”

n. 156/58

n.+m 67/5, 197/15

n.+ng 14/200, 90/21, 156/58

n.+si 154/20

n.+sin 53/59

nasihat -2-

Ar. (naşihat) “nasihat”

n. 124/8, 212/2

Nasimiy -1-

“öz. is. 14.yüzyılda yaşamış Azerbaycanlı şair.”

N. 74/16

nasiya -1-

“kredi”

n. 23/6

nasl -4-

Ar. (nesl) “nesil”

n.+idir 199/3

n.+ing 121/6

n.+ini 96/11

n.+lar 38/43

Nasoron -2-

Ar. (Nasranî) “Hristiyan”

N. 69/11, 135/6

nasr -2-

Ar. (nesr) “nesir”

n.+ga 39/24

n.+i 57/6

nasvoy -1-

Far. (nesvây) “enfiye”

n.+ingdan 202/32

navbahor -1-

Far. (nev + bahâr) “ilkbahar”

n.+ga 58/26

n.+ni 58/12

navbat -1-

Ar. (nevbet) “sıra”

n.+i 143/8

navi -1-

Ar. (nev‘) “nevi”

n. 75/31

navo -3-

Far. (nevâ) “nağme”

n. 186/4

n. +dan 186/4

n. +si 207

Navoiy -17-

“öz. *is.* Nizamüddin Ali Şir Nevâî veya yaygın adıyla Ali Şir Nevâî; 15. yüzyılda yaşamış ünlü Türk şairi.”

N. 19/63, 42/2, 50/21, 78/19, 93/13, 99/59, 158, 158/3, 164/5, 184/8

N. +ga 225/8

N. +mikin 10/7

N. +ni 114/14

N. +ning 45/1, 111/4, 158/4, 214/3

navosiz -1-

Far. + T. (nevâ + siz) “sessiz”

n. 22/21

navqiron -2-

Far. (nev + kırân) “yiğit”

n. 41/13, 56/24

Navro‘z -4-

“öz. *is.* Baharın ilk günü sayılan Mart ayının ilk yirmi birine rastlayan gün.”

N. 183, 183/4, 183/14, 183/20

nay -1-

Far. (ney) “ney”

n. 23/131

nayrang -1-

Far. (nîrenk) “oyun”

n. +laring 117/3

nayza -5-

Far. (nîze) “mızrak, süngü”

n. +day 9/44

n. +lar 14/88

n. +ngni 22/7

n. +ning 31/15

n. +sin 14/43

nazar -18-

Ar. (nazar) “nazar, bakış”

nazarga il- : “dikkate almamak”
102/19

nazari issiq : “sıcakkanlı” 135/7

nazar sol- : “göz atmak” 43/9, 62/40, 83/17, 88/57, 112/11, 141/14, 146/9

nazar tashla- : “bakış atmak” 107/5, 141/16, 156/26, 190/14, 205/9

nazari tush- : “dikkatle bakmak” 45/1, 166/2, 166/10, 183/16

nazar uzma- : “bakışını ayırmamak”
96/10

Nazarmat -4-

“öz. *is.* Özbek edebiyatçı; “Küçük Kızçe” adlı eseriyle çocuk edebiyatına katkı yapmış olan yazar.”

N. 195, 195/4, 195/8, 195/12

nazdinda -1-

Far. + T. (nezd + inda) “yanında, katında”

n. 73/11

nazm -6-

Ar. (nazm) “nazım”

n. 46/2, 46/24, 57/6

n. +ga 39/24, 99/10

n. +san 80/11

nazmiy -2-

Ar. (nazmî) “şiiirsel”

n. 38/55, 81/21

nag‘ma -2-

Ar. (nağme) “nağme”

n. +larda edi 200/20

n. +ni 200/10

nashida -2-

Ar. (neşîde) 1. “nişane”

n.+si 54/18

2. “nağma, şarkı”

n.+si 58

nash’a -3-

Ar. (neş’e) “neşe”

n.+sin 109/12

n.+sini 44/14

nash’aga to’l- : “neşeyle dolmak”
153/11

na’ra -2-

Ar. (na’ra) “nara”

n. 23/33

na’ra tort- : “nara atmak” 103/2

na’ravor

Ar. + Far. (na’ra + vâr) “naracı”

n. 153/17

Neandartal -1-

“öz. is. Homo Sapiens’ten önce insan ırkını tanımlamak amacıyla kullanılan tabir, Primat”

N. 217/3

nega -9-

“niye?”

n. 10/2, 14/26, 23/19, 26/13, 26/15, 28/3, 28/7, 172/12, 181/3

neki -5-

“ne?”

n. 14/23, 20/113, 20/114, 52/29, 84/6

Nekrasov -2-

“öz. is. Nikolay Alekseyeviç Nekrasov; Rus şair ve yazar.”

N. 46, 46/15

nelig -4-

“mahiyet”

n.+in 21/22, 102/1, 211/9, 211/13

nezd -1-

Far. (nezd) “nezd”

n.+ida 31/29

necha -24-

“sf. nice”

n. 20/1, 23/30, 27/19, 38/43, 55/1, 55/2, 55/3, 65/41, 66/11, 80/6 (2), 80/16, 80/23, 83/10, 83/12, 92/10, 109/3, 109/8, 123/2, 135/1, 140/3, 154/27, 168/6

n.+lar 39/51

nechog’ -2-

“ne kadar?”

n. 65/32, 145/6

nechog’li -2-

“ne kadar?”

n. 52/21, 153/30

nechog’lik -4-

“ne kadar?”

n. 70/9, 90/10, 111/2, 112/1

nechuk -9-

“nasıl”

n. 40/45, 40/53, 45/7 (2), 62/34, 66/4, 84/13, 124/12, 154/16

nechun -32-

“zf. niçin”

n. 2/3, 7, 7/1, 7/3, 7/9, 7/11, 7/17, 9/15, 10/3, 10/4, 11/11, 11/12, 14/29, 14/134, 14/156, 14/267, 14/268, 17/9, 21/80, 43/5, 46/11, 46/12, 80/11, 85/17, 100/7, 103/3, 136/9, 153/8, 156/13, 199/19

n.+dir 62/20

ne’mat -3-

Ar. (ni’met) “nimet”

n. 29/33, 102/9

n.+ing 75/59

nido -4-

Ar. (nidâ’) “nida”

n. 31/21

n.+si 69/18, 98, 113

nihol -10-

Far. (nihâl) “fidan”

n. 51/22, 106/11, 220/7

n.+in 109/5, 109/10, 109/15, 109/20, 109/25

n.+ni 210/11, 233/3

nihon -1-

Far. (nihân) “saklı”

n.+dir 39/50

nihoya -3-

Ar. (nihâye) “nihayet, son”

n. 43/3

n.+siga 15/4

n.+sini 90/33

nihoyat -2-

Ar. (nihâyet) “nihayet”

n. 109/2, 151/5

nigoh -4-

Far. (nigâh) “bakış, nazar”

n.+ini 52/69

n. tort- : “dikkat çekmek” 14/143

n. toshla- “bakış atmak” 23/112, 156/12

nima -34-

“ne, şey, nesne”

n. 7/5, 9/42, 11/21, 11/23, 11/25, 14/68, 14/191, 17/5, 17/11, 19/30, 21/19, 27/3, 27/23, 31/35, 32/15, 52/41, 82/6, 128/30, 172/26, 172/28, 173/8, 215/1

n. bo'ldi 178/3, 178/4

n. bo'libdi 29/21

n.+dir 10/1, 21/19, 153/5, 215/3

n.+lar 152/16

n.+lardan 35/50

n.+man 14/185

n.+nidir 21/5, 21/6

n.+san 188/13

nimdosh -1-

Far. (nîm-daş) “solmuş”

n. 58/3

nimta -1-

“parça”

nimta et- : “ikiye bölmek” 23/126

nina -1-

“iğne”

n.+day 90/21

niqob -1-

Ar. (niqâb) “örtü”

n.+ni 117/13

nisbiy -1-

Ar. (nisbî) “nispi”

n. erur 88/10

nisor -1-

Ar. (nisâr) “kurban”

n. 29/44

niyat -19-

Ar. (niyyet) “niyet”

n. 14/59, 14/123, 39/92, 56, 62/25, 89/19, 175/17

n.+dir 158/2

n.+ga 127/2

n.+i 39/116

n.+im 157/2

n.+ing 119/15, 221/11

n.+ingga 211/25

n.+lar 16/24

n.+larga 168/3

n.+larning 83/43

n.+ni 59/38

niyat tut- : “dilek tutmak” 179/6

Nizomi -1-

“öz. is. Nizâmî-i Gencevî; İran edebiyatında hamse türünün kurucusu olan şair.”

N. 74/16

nish -1-

Far. (nîş) “diken”

n.+ingni 108/15

nishon -9-

Far. (nişân) 1. “eser, nişan”

n. 35/69, 40/54, 93/10, 165/7, 208/19

n. bo'lsa 148/17

n. +dan 112/7

2. “sefa”

n. 40/30

3. “hedef”

nishon ol- : “nişan almak” 103/8

nishona -5-

Far. (nişâne) “nişane, iz”

n. 12/10, 62/43, 200/10

n. +si 49/13, 137/1

nishondor -1-

Far. (nişândâr) “madalyalı”

n. 40/10

nobekor -1-

Far. (nâ + bekâr) “rezil”

n. 117/4

Nodirbek -1-

“öz. *is.* Buhara Emiri, İmam Kuli Han'ın amcası.”

N. 187/5

nodon -1-

Far. (nâ-dân) “cahil”

n. 38/73

nodo'st -1-

Far. (nâ + dûst) “düşman”

n. +man 113/26

nogahon -12-

Far. (nâ-gehân) “ansızın”

n. 14/215, 19/4, 23/74, 34/3, 39/31, 76/3, 83/19, 102/15, 145/8, 148/11, 207/1, 215/3

nogiron -2-

Far. (nâ + girân) “sakat”

n. 59/9, 73/9

nogoh -8-

Far. (nâ + gâh) “ansızın”

n. 20/83, 37/11, 54/1, 81/8, 82/20, 85/5, 151/13, 156/38

nogora -1-

Ar. (nağâre) “davul”

n. +sida 9/11

nojoiz -1-

Far. + Ar. (nâ + câ'iz) “caiz olmayan”

n. 63/1

nokes -3-

Far. (nâ + kes) “alçak”

n. 38/73, 152/28

n. +ning 224/1

nola -1-

Far. (nâle) “inleme”

n. qil- “nale çekmek” 20/58

nolakor -2-

Far. (nâle + kâr) “inleyen”

n. 65/17, 65/44

nolish -1-

Far. (nâliş) “şikâyet”

n. +im 197/4

nolon -2-

Far. (nâlân) “nalan”

n. 53/44, 145/14

nom -58-

Far. (nâm) “nam, ün”

n. 14/76, 19/80, 54/3, 68/17, 68/31, 85/15, 87/3, 87/10, 90/52, 98/15, 156/60, 187/6

n. +i 29/3, 31/7, 38/99, 50/19, 63/6, 87/1, 87/5, 87/7, 87/9, 96/6, 165/5

n. +ida 40/11

n. +idan 47/16

n. +iga 86/11

n. +ila 16/34

n. +im 20/118, 67/10

n. + imizni 88/61
n. + imsan 64/1
n. + in 38/98, 42/13, 88/31, 141/3, 151/23
n. + ing 80/31, 83/32, 93/19, 94/5, 134/23, 153/12, 169/5
n. + ingiz 71/9
n. + ingni 72/9, 128/9, 170/35, 188/5
n. + ini 37/11, 39/86, 127/18
nom ol- : “nam salmak” 14/48, 14/112, 146/20
nom qol- : “isim bırakmak” 186/3
nom qoldir- : “isim bırakmak” 31/13
nom qo ‘y- “ad vermek” 57/12
nomi chiq- : “adı çıkmak” 206/19

noma -1-
Far. (nâme) “mektup”
n. 88/35

nomard -3-
Far. (nâ + merd) “namert”
n. 124/15, 126/11
n. + ga 177/2

nomli -3-
Far. + T. (nâm + li) “adlı”
n. 57, 135/23, 187/4

nomlik -1-
Far. + T. (nâm + lik) “namlı”
n. 87/2

nomozshomgul -1-
Far. “başak”
n. + lar 34/42

nomus -4-
Ar. (nâmūs) “namus”
n. 38/109, 145/18
n. + dan 19/74
n. + ing 118/27

nomusli -1-
Ar. + T. (nâmūs + li) “namuslu”

n. 138/32

non -20-
Far. (nân) “ekmek”
n. 11/31, 79/9, 88/20, 96/13, 112/6, 128/26, 171/9, 171/10, 171/20, 203/7, 208/22
n. + dan 21/6
n. + ga 171/8
n. + i 171
n. + im 102/3
n. + in 38/65
n. + ing 171/16
n. + ingni 171/19
n. + isan 167/12
n. + ni 171/4

nonko‘r -1-
Far. (nânkûr) “nankör”
n. + larni 102/27

noqadim -1-
Far. + Ar. (nâ + qadîm) “yeni”
n. 68/2

nor -6-
Ar. (nâr) “tek hörgüçlü Arap devesi”
n. bo ‘lgin 218/4
n. + dir 41/33, 86/5
n. + idan 138/2
n. + lar 218/4
n. + laring 107/20

norasida -1-
Far. (nâ + reside) “genç”
n. 196/2

noravo -2-
Far. (nâ + revâ) “nahış, revasız”
n. 101/6, 101/8

nortuya -1-
Ar. + T. (nâr + tuya) “iki hörgüçlü Arap devesi”
n. + ni 51/27

nos -4-

Far. (nâs) “enfiye”

n. 202/24, 202/43

n. + *ni* 202/34

n. + *ning* 202/20

nosvoy -1-

“enfiye”

n. + *ingdan* 202/32

nosqovoq -1-

“kase”

n. + *in* 202/21

notanish -1-

Far. + T. (nâ + tanish) “yabancı”

n. 71/28

notanti -1-

Far. + T. (nâ + tenti) “acımasız”

n. 82/15

notavon -1-

Far. (nâ-tüvân) “âciz”

n. 46/22

notinch -4-

Far. + T. (nâ + tinch) “rahatsız, huzursuz”

n. 117/29, 156/53, 214/6, 217/7

notiq -3-

Ar. (nâtîq) “hatip”

n. 27/14

n. + *lar* 14/22, 135/15

novvotrang -1-

“kaya şekeri rengi”

n. 66/3

noyob -1-

Far. (nâ-yâb) “değerli”

n. 91/6

noz -2-

Far. (nâz) “naz”

noz ayla- : “naz etmek” 135/25

nozini qil- : “naz yapmak” 138/22

nozanin -1-

Far. (nâzenîn) “nazlı”

n. 190/13

noz-ne'mat -1-

Far. + Ar. (nâz + ni‘met) “yiyecek
içecek”

n. - *n.* + *ga* 61/12

nozik -5-

Far. (nâzik) “ince”

n. 8/5, 14/63, 16/17, 51/22, 70/5

nozir -1-

Ar. (nâzir) “nazır”

n. 208/5

nozlan- -3-

Far. + T. (nâz + lan-) “nazlanmak”

n. - *ib turgan* 13/9, 51/25

n. - *ib turibdi* 187/11

nozli -1-

Far. + T. (nâz + li) “nazlı”

n. 207/7

noshud -2-

Far. (nâ + şûd) “devasız”

n. 39/34, 190/11

noshukur -2-

Far. + Ar. (nâ + şükür) “nankör”

n. 54/30

n. *bo 'lmaylik* 99/37

nochor -3-

Far. (nâçâr) “çaresiz”

n. 117/7

n. + *lar* 143/17

nochor qol- : “çaresiz kalmak” 39/5

nufuz -1-

Ar. (nufûz) “nüfuz, güç”

n. 12/20

Nuh -1-

“öz. is. Allah tarafından görevlendirilen peygamberlerden biridir.”

N. +ning 216/13

Nukus -2-

“öz. is. Özbekistan’da bir şehir.”

N. +da 119/18, 222/4

nuqs -1-

Ar. (nuqs) “noksan”

n. 38/42

nuqta -2-

Ar. (nuqta) “nokta”

n. +ga 35/12

n. +si 40

nur -31-

Ar. (nūr) “ışık”

n. 5/14, 23/24, 23/112, 23/120, 41/20, 50/5, 54/42, 73/5, 73/21, 83/9, 113/14, 149/3, 208/17

n. bo’lib 176/14

n. +dan 21/42, 163/6

n. +day 5/8, 52/70, 227/6

n. +ga 52/57, 111/8, 154/34

n. +i 35/19, 38/92, 137/9, 163/2

n. +ida 20/6

n. +in 75/33, 207/6

n. -i jahon : “cihan nuru” 17/11

n. sochar 141/11

nurafshon -2-

Ar. + Far. (nūr + efshân) “nur saçan”

n. 50/15, 167/15

nurash -1-

“yıkılmak”

n. 146/33

nurli -8-

Ar. T. (nūr + li) “ışıklı”

n. 5/3, 29/37, 31/4, 90/45, 92/2, 93/11, 120/1, 162/1

nuroni -1-

Ar. (nūrânî) “nurani”

n. 31/4

nutq -1-

Ar. (nuṭṭ) “nutuk”

n. 27

no‘noq -2-

“beceriksiz”

n. 14/186

n. +man 14/186

obbo -1-

“ünl. eyvah!”

o. 202/24

obdasta -1-

Far. (âb-destân) “su ibriği”

o. 216/8

obdon -1-

“iyice”

o. 23/107

obida -1-

Ar. (âbide)

“abide”

o. 17/7

obod -4-

Far. (âbâd) “abat”

o. 55/6, 221/20

obod bo’l- “abat olmak” 39/97, 39/110

obro‘ -1-

Far. (abroy) “nüfuz”

o. 116/22

Odam -1-

“öz. is. Yaratılmış ilk insan, ilk peygamber.”

O. 216/10

odam -55-

Ar. (âdem) “insan”

o. 9/40, 11/4, 14/27, 23/87, 27/2, 65/55, 65/61, 65/88, 69/21, 73/20, 81/1, 85/17, 85/25, 90/60, 117/4, 124/6, 126/1, 138/22, 206, 206/17, 211/23, 232/2

o.+da 85/25, 126/17

o.+dan 14/186, 32/5

o.+dir 128/37

o. edim 65/51

o. erur 65/56, 121/8

o.+ga 14/151, 223/1

o.+i 11

o.+lar 11/29, 11/33, 14/117, 14/214, 14/217, 14/224, 14/238, 21/80, 27/23, 57/10, 61/16, 68/5, 181/4

o.+larga 195/7

o.+larni 14/81

o.+larning 19/12

o.+man 54/33, 90/48, 118/1

o.+ni 65/55, 215/14

o.+ning 138/26

odamiylik -1-

Ar. + T. (âdemî + lik) “hayırseverlik”

o. 93/9

odamzod -24-

Ar. (âdemî-zâd): “insanoğlu”

o.10/20, 14/50, 19/30, 19/33, 19/76, 21/44, 23/108, 53/58, 54/38, 55/8, 63/19, 65/45, 65/79, 67/12, 85/3, 124/35, 145/6, 211/17, 215/11

o.+ga 65/41, 202/11, 208/23, 211/17

o.+ni 141/9

odat -6-

Ar. (âdet) “âdet, görenek”

o. 39/9, 49/2, 86/2

o.+i erur 49/9

o.+im 14/113

o.+larni 117/5

o.+mas 83/13

odatda -2-

Ar. + T. (âdet + de) “zf. genellikle, çoğunlukla”

o. 1/16, 41/44

odati -1-

Ar. (âdetî) “geleneksel”

o. 75/33

oddiy -20-

Ar. (âdî) “basit, sıradan”

o. 11/30, 14/117, 19/55, 19/62, 19/78, 32/14, 32/23 (2), 39/136, 54/15, 63/9, 80/1, 81/1, 108/25, 112/8, 124/39, 126/13

o.+dir 14/239, 14/242

o. edik 19/28

oddiygina -1-

Ar. + T. (âdet + gina) “sıradan”

o. 108/26

odil -2-

Ar. (‘âdil) “adil”

o. 38/93

o.+dir 117/33

odil tabiat -1-

Ar. (‘âdil-tabiat) “âdil huylu”

o. t. 7/13

ofat -4-

Ar. (âfet) “afet”

o. 65/43, 85/23

o.+im 155/4

o.+in 19/6

oftob -26-

Far. (âfitâb) “güneş”

o. 23/10, 32/12, 34/5, 34/28, 34/41, 35/66, 38/91, 39/33, 40/31, 43/13, 53/45, 88/56, 99/55, 141/11, 155/8, 182/2, 209/2

o.+day 43/31

o.+i 109

o.+ning 23/113, 109/4, 109/9, 109/14, 109/19, 109/24

o.+san 83/9

ogoh -3-

Far. (âgâh) “bilgili”

ogoh bo'l- : “dikkat etmek” 31/23, 151/15, 214/10

oh -12-

Far. (âh) “ünl. feryat, inilti”

o. 99/31

o.+i 65/67

o.+im 23/68

oh tort-: “ah çekmek” 23/136

oh uvish- : “ah çekmek” 45/3

oh chek- : ah çekmek” 20/41, 23/110, 45/23, 53/44, 103/4, 124/5, 126/14

oh u feryod -1-

Far. (âh u feryâd) “ünl. feryat, inilti”

o. u f. 10/6

ohang -4-

Far. (âheng) “uyum; ahenk”

o. 10/2, 223/10

o.+lar 14/216, 71/13

ohangsiz -1-

Far. (âheng + siz) “uyumsuz; ahenksiz”

o. 34/20

ohor -1-

Ar. (âhar) “yenilik”

o.+in 215/10

ohu -11-

Far. (âhû) “ahu, ceylan”

o. 39/34, 51/1, 51/21, 52/25

o.+da 14/140

o.+day 41/35

o. emas 51/7, 51/12

o.+lar 14/142

o.+ni 51/10

o.+si 51

oila -4-

Ar. (‘a’ile) “aile”

o. 220/16

o.+ga 143/9

o.+m 221/23

o.+siga 19/92

ojiz -3-

Ar. (‘acz) âciz”

o. 19/39, 38/9, 118/3

ol -1-

“kırmızı”

o. 58/21

ol- -42-

1.“ bir şeyi elle ya da başka bir araç yardımıyla bulunduğu yerden kaldırmak”

o. 201/2, 229/5

o.-adi 40/14

o.-a kelsin 112/10, 112/12

o.-ar 108/13

o.-ayotir 58/12

o.-di 21/53, 38/58, 77/12, 202/21

o.-dim 39/88, 138/41

o.-gan 34/18

o.-ganing 109/21

o.-gay 211/19

o.-ib 38/15, 76, 76/4, 76/8, 76/12, 76/16, 76/20, 204/2, 207/9, 216/8

o.-ib keldik 29/20

o.-ib ketar 26/18

o.-ib yurgan 233/20

o.-madim 25/4

o.-mishdir 80/23

o.-moqqa 27/11

o.-sin 98/23

2. “genetik olarak bazı özellikleri taşımak”

o.-gan 52/6

3. “bir şeyi kazanıp elde etmek”

o.-ganing 179/1, 233/2

o.-ibmiz 144/16

o.-olmas 230/2
o.-sam 155/15
4. “ortadan kaldırmak”
o.-ib qo ‘ying 196/8
5. “soluk almak”
o.-gan 215/19
ola -1-
“alaca”
o.+mizgacha 151/14
olam -65-
Ar. (‘âlem) “âlem, dünya”
o. 11/2, 11/26, 11/35, 21/41, 23/85, 25/14, 25/26, 33/27, 34/33, 38/4, 38/101, 39/91, 48/2, 48/9, 58/19, 61/22, 65/79, 66/9, 67/11, 73/22, 83/27, 83/38, 89/18, 90/58, 136/2, 154/25, 172/23, 192/11, 211/28, 220/1
o.+da 22/19, 23/1, 23/25, 25/10, 37/13, 55/7, 62/47, 74/33, 75/5, 88/9, 124/35, 153/10
o.+dan 20/26
o.+dir 128/38
o.+ga 39/32, 75/34, 90/42, 115/23, 152/3, 183/2, 208/17, 212/5
o.+ni 14/233, 73/9, 80/16, 90/13, 99/49, 104/12, 171/15, 176/5
o.+ning 19/29, 43/23, 75/45, 138/25
o.+san 221/2
olamshumul -1-
Ar. (‘âlem + şumûl) “evrensel”
o. 121/2
Olatov -4-
“öz. is. Kırgızistan ve Kazakistan’da bulunan bir dağ silsilesi.”
O. 42/5, 50/7, 51/26
O.+ning 50/6
old -26-
“ön, ileri”
o.+da 19/53, 65/72, 109/16
o.+dadir 14/208
o.+i 112/13

o.+ida 19/17, 19/53, 19/73, 32/12
o.+iga 188/16
o.+imda 21/13, 21/41, 21/62, 21/65
o.+imdan 38/41
o.+inda 29/38, 192/1, 192/4
o.+indan 211/8
o.+dadir 116/43 (2), 137/13 (2)
o.+inga 59/32
o.+ingdan 211/8
o.+dadir 14/205
oldin -1-
“önce”
o. 7/19
olim -4-
Ar. (‘âlim) “âlim”
o. 45/15
o. eding 82/17
o.+ni 128/37
o.+san 83/33
Olimjon -5-
“öz. is. Hamid Olimjon; Özbek şairi; Halkın sıkıntılarını, dönemin sorunlarını, istek ve hayallerini eserleriyle topluma aktarmaya çalışan sanatçı.”
O. 38/16, 41, 4/4, 41/32, 47/1
olis -20-
“uzak, uzun”
o. 14/92, 19/21, 21/49, 22/9, 23/65, 38/19, 39/4, 39/12, 44/16, 52/20, 53/37, 65/30, 77/1, 126/14, 187/3, 191/1, 198/1, 199/9, 204/1
o.+da 23/66
oliy -13-
Ar. (‘âlî) “ali, yüce”
o. 9/46, 33/30, 52/64, 62/48, 63/4, 69/30, 69/45, 74/4, 74/25, 86/4, 156/14, 167/16, 230/3
olish- -1-
“mücadele etmek”

o.-adi 75/48

Olmaota -1-

“öz. is. Almatı. Kazakistan’da bir şehir adı.”

O. 51/19

olmos -2-

Ar. (elmâs) “elmas”

o. 81/26, 230/1

olomon -4-

“kalabalık, yığın, sürü”

o. 14/15, 38/104, 68/12, 156/36

olov -13-

“alev”

o. 29/25, 90/13, 98/24, 109/22, 136/4, 163/15

o.+dan 90/60

o.+in 173/3

o.+ing 110/6, 146/4

o.+ingdan 148/18

o.+lar 176/11

o.+ni 98/23

olovli -1-

“ateşli”

o. 132/13

olqish -3-

“alkış”

o. 23/23, 40/47, 58/23

olqoru -1-

“dağ keçisi”

o. 190/3

olti -6-

“altı”

o. 21/1, 21/2, 21/3, 21/89, 21/90, 21/91, 66/15

o.+dami 159/1

oltin -14-

“altın”

o. 12/3, 14/132, 29/16, 43/11, 43/34, 112/22, 114/20, 118/7, 139/4, 171/18, 223/14, 230/1

o. bo’lsin 179/1

o.+dan 179/2

oltmish -3-

“altmış”

o. 66/15

o.+da 159/1

o.+ga 41/4, 41/17

omad -10-

Far. (âmed) “baht, talih”

o. 154/14, 163/19

o.+im 126/9

o.+ing 121/11, 173/11

o.+lar 173/12

omad tila- : “şans dilemek” 21/2, 173/12

omading yur- : “şansı yaver gitmek” 173/11

ombor -1-

Far. (anbâr) “ambar”

o.+laring 171/14

omon -6-

Ar. (amân) “aman, sağ, esen”

o. 16/18, 83/29, 132/9, 169/6, 220/15

o. bo’l 83/46

o. bo’lsin 86/14

omonat -3-

Ar. (emânet) “emanet”

o. 115/10, 188/26

o.+dir 145/6

omon-eson -1-

Ar. (amân-esân) “sağ salım”

o.-e. 175/2

on -21-

Ar. (ân) “an, lahza”

o. 14/24, 14/171, 16/8, 41/42, 65/17, 90/15, 141/37, 190/7

o.+da 124/25
o.+i 20/85, 34/50 (3), 140/3, 145/7
o.+im 120/6
o.+imda 118/11
o.+ingga 43/9
o.+lari 44/10
o.+ni 74/2, 74/26
ona -114-
 1. “ana, temel”
o. 7/20, 12/14, 12/16, 14/106, 14/161, 14/189, 14/213, 18, 18/5, 20/104, 21/11, 22/15, 29/32, 35, 35/25, 35/40, 35/52, 35/67, 35/77, 38/64, 38/69, 38/74, 39/111, 39/142, 40/46, 40/48, 40/58, 49/28 (2), 58/26, 62/44, 63/23, 75/7, 114/10, 163/4, 172, 179/3, 182/6, 182/12, 183/20
o. emassan 10/16
o.+lar 75/28
o.+lari 16/29
 2. “anne”
o. 20/35, 21/24, 21/53, 21/102, 35/32, 40/5, 49/10, 68/18, 68/32, 85/45, 90, 90/1, 90/30, 127/5, 146/20, 152/11, 152/12, 154/31, 162/5, 162/10, 162/15, 169/1, 231
o. bo’lsa 184/15
o.+dan 174/9
o.+ga 21/103, 185/1
o.+i zor 98/11
o.+lar 65/40, 86/9, 133/1, 133/5, 133/9, 133/13
o.+lari 183/18
o.+m 23/64, 67/7, 115/18, 146/32, 197/13
o.+mdan 20/28
o.+mdek 123/23
o.+mga 115/8
o.+msan 189/1, 221/1
o.+miz 71/32
o.+mizni 21/23
o.+mni 21/43, 23/93, 99/51

o.+mning 39/26, 48/6, 133/16
o.+msan 24/12
o.+ngning 153/32
o.+ni 85/46
o.+ning 95/14
o.+san 31/2
o.+si 63/36, 80/21, 152, 152/5 (2), 152/10, 152/15, 152/20, 152/25, 152/30, 152/30, 152/35, 152/40
ona-vatan -1-
 T. + Ar. (ana + vatan) “ana vatan”
o. – V.+ni 21/36
ona-yurt -1-
 “ana yurt”
o.-y. 107/1
onajon -30-
 T. + Far. (ana + cân) “anneciğim”
o. 20, 20/20, 20/38, 20/40, 20/50, 20/52, 20/80, 20/116, 23/71 (2), 23/76, 23/80, 38/134, 90/12, 167/1, 193/16, 210/12
o.+im 20/3, 20/7, 20/19, 20/31, 20/55, 20/63, 20/67, 20/75, 20/89, 20/93, 20/112, 22/15, 48/12
onasizlik -1-
 “anasızlık”
o. 20/45
ong -1-
 “akıl”
o.+ga 75/40
opa -5-
 “abla”
o.+lar 133/1, 133/5, 133/9, 133/13
o.+mizga 132
opajon -1-
 T. + Far. (opa + cân) “ablacığım”
o.+im 20/75
opichla- -1-
 “birini sırtında taşımak”
o.-b o’tgan 38/68

oppoq -8-

“apak, bembeyaz”

o. 9/23, 30/12, 42/5, 58/1, 61/10, 71/19, 90/8, 112/27

oq -18-

“ak, beyaz”

o. 14/96, 20/5, 39/30, 42/6, 42/7, 70/12, 71/25, 112, 112/9, 112/27, 117/30, 174/9, 228/10

o. bo'lsin 35/80

o.+in 12/23

o.+lar 37/2

oq qilin- : “temize çıkmak” 14/50

oq yo'l ber- : “yol göstermek” 1/16

oq- -21-

“(sıvı maddeler için) bir yerden başka bir yere gitmek”

o.-ar 104, 104/5, 104/13, 104/21

o.-ardi 156/27

o.-asan 94/3

o.-di 38/105, 151/12

o.-ib 226/11

o.-ib o'tdilar 21/29

o.-magan 88/37

o.-moqda 21/82, 193/12

o.-qan 52/27, 107/13, 153/3, 216/2

o.-sin 104/5, 104/13, 104/21, 107/13

oqar- -3-

“ağarmak”

o.-gan 38/123, 62/13

o.-ib ko'rin- 34/44

oqarsuv -1-

“akarsu”

o.+ga 153/1

oqartir- -1-

“ağartmak”

o.-di 109/8

oqibat -4-

Ar. (‘âkıbet) “akıbet”

o. 14/48, 46/21, 51/17, 52/59

oqil -2-

Ar. (‘âkı) “akıl”

o. bo'lsa 138/10

o.+ga 128/19

oqiz- -1-

“akıtmak”

o.-ding 94/8

oqish -1-

“akma, akış”

o.+i 14/231

oqla- -1-

mec. “aklamak”

o. 201/9

oqquv -1-

“kuğu”

o. 60/6

oq sochli -1-

“ak saçlı”

o. s. 35/59

oqshom -9-

“akşam”

o. 12/38, 12/39, 34/49, 39/44, 40/25, 79/2

o.+i 207/7

o.+lar 40/56, 44/13

or -6-

Ar. (‘âr) “ar, utanılacak şey”

o. 118/27

o. bo'lgın 218/1

o.+dir 14/163

o. eding 218/1

o.+ing 145/18

o.+laring 107/18

ora -13-

“ara, mesafe”

o.+da 231/3

o.+ga 145/12, 214/7

o.+mizda 151/14

o.+ngizda 14/119

o.+si 19/106, 89/34, 156/59

o.+sida 21/15, 118/12, 218/4

o.+sidan 181/4, 190/14

oriyatli -1-

Ar. + T. (âriyet + li) “namuslu”

o. 161/8

oro -1-

oro top- : “güzelleştirmek” 52/63

Orol -4-

“öz. is. Kazakistan-Karakalpakistan sınırları içinde yer alan bir göl.”

O. 95, 119/5

O.+ga 95/12, 138/34

orom -10-

Far. (ârâm) “rahat, huzur”

o. 35/38, 119/5, 226/6

o.+ga 6/3, 52/52

o.+im 20/1

o.+ingni 38/103

orom ol- : “huzur bulmak” 34/17, 34/31

orom top- “huzur bulmak” 21/10

oromgoh -1-

Far. (ârâm + gâh) “mesken”

o.+i 23/65

orqa -5-

“arka; sırt”

o.+da 56/22, 233/12

o.+m 103/2, 103/3

o.+mda 103/7

ort -15-

“art, arka”

o.+da 198/6

o.+ida 136/10

o.+idagi 85/37, 136

o.+idan 4/2, 11/10, 23/130, 44/5, 115/21, 156/25

o.+imdan 14/249

o.+imizda 28/1, 28/5

o.+in 38/47

o.+ingdan 23/99

ort- -1-

“yüklemek”

o.-ib 35/48

ortiq -6-

“fazla”

o. 16/26, 21/36, 154/35

o.+roq 22/20, 124/36, 133/11

ortiqcha -1-

“gereksiz”

o. 204/6

orttir- -2-

“arttırmak”

o.-ar 29/46

o.-dim 39/9

orziq- -1-

“hayal etmek”

o.-ib 109/3

orzu -22-

Far. (ârzū) “arzu”

o. 20/61, 58/14, 62/41, 104/2, 158/2

o.+lar 20/66, 198/5

o.+lardan 62/15

o.+larin 62/11

o.+m 56/15

o.+si 39/92, 138/26

o.+si edi 11/31

o.+sin 117/21

orzu ayla- “arzu etmek” 14/166

orzu et- : “arzu etmek” 13/2, 54/3, 184/14

orzu qil- : “arzu etmek” 84/12, 171/4, 199/17, 211/18

osiy -3-

Ar. (‘âşî) “asi”

o. 85/30, 170/26

o.+dan 106/12

Osiyo -13-

Ar. (Asiyâ) “öz *is.* Dünya üzerinde yer alan kıtalardan biri”

O. 7/8, 31/29, 91, 91/22, 91/35, 182/1, 223/12

O.+ga 91/13

O.+ni 38/25

O.+ning 29/26, 42/9, 91/4, 207/16

osmon -45-

Far. (âsmân) “asuman, gök”

o. 3/11, 3/20, 21/17, 21/27, 34/5, 34/43, 35/45, 38/33, 39/41, 40/3, 40/26, 40/51, 69/3, 76/2, 82/2, 82/11, 96/4, 114/6, 118/4, 126/23, 136/5, 140/3, 164/12, 187/1, 215/21

o. bo’ldi 143/18

o.+da 39/30, 142/1, 190/8

o.+ga 170/12, 209/3

o.+ida 19/22, 35/3, 46/2, 46/24

o.+iga 3/1

o.+in 42/12

o.+ing 84/12

o.+ingda 69/15

o.+lar 14/87, 134/9

o.+larning 3/13

o.+ni 7/3, 125/7

o.+san 24/10

oson -9-

Far. (âsân) “kolay”

o. 14/69, 34/35, 108/14, 124/26

o. emas 14/236

o.+mas 34/36

o.+mi 193/5, 193/7

o.+roq 14/232

Osor ul Boqiya -1-

“öz. *is.* Birûnî tarafından yazılan eserin adı.”

O. ul B. 54/32

osoyish -9-

Far. (âsâyîş) “huzur”

o. 56/20, 66/7, 83/36, 85/41, 90/58, 156/18, 156/49, 163/14

o.+da ekan 219/1

ost -8-

“alt”

o.+i 19/111, 21/27, 38/52

o.+ida 11/24, 20/84

o.+idan 17/1, 17/5, 20/44

Ostona -3-

“öz. *is.* Astana; Kazakistan’ın başkenti.”

O. 232

O.+dan 232/1, 232/3

ostona -13-

Far. (âsitâne) “eşik”

o.+ga 154/15, 208/10

o.+mga 20/71, 151/4

o.+ngdan 179/7

o.+ngizda 172/13

o.+si 116/48, 137/2, 155/1

o.+sida 43/28

o.+siga 154/12

o.+sida 43/28

o.+sidan 155/23

ot -23-

1. “at”

o. 32/16, 39/14, 39/126, 63/31, 103/6, 138/9, 170/29

o.+ga 14/259
o.+i 74/1
o.+ida 31/9
o.+iga 233/7
o.+lar 52/10
ot surib yur- : “at sürmek” 14/137, 117/14, 221/17
 2. “isim”
o. 32/5, 53/26
o.+dir 40/59
o.+i 184/6
o.+in 23/52
o.+ini 23/115
ot sol- : “nam salmak” 77/20
 3. “ot”
o.+lar 35/17
ot- -9-
 “bir cismi bir yere doğru fırlatmak”
o.-adi 21/92
o.-aqol 202/32
o.-di 79/7
o.-dim 202/34
o.-dingmi 59/16
o.-gay 148/11
o.-ib 202/43
o.-moq bo’ldi 151/8
o.-sang 209/3
ota -38-
 “ata, baba”
o. 59/3, 62/19, 62/33, 72/7, 95/13, 96/12, 96/18, 134/6, 138/20, 154/31, 182/5, 182/11, 195, 195/4, 195/8, 195/12, 203/10
o.+dan 52/6
o.+dir 96/23
o.+ga 185/2
o.+lar 86/10, 96, 96/1, 96/8
o.+larni 60/15
o.+larning 14/180

o.+m 134/12, 134/25, 146/32
o.+mdan 54/33
o.+mdir 128/39
o.+mga 20/43
o.+mning 134/5
o.+msan 189/1
o.+ng 95/13, 153/31, 209/1
o.+ning 96/20
otajon -3-
 “babacağım”
o. 210/12
o.+im 72/12, 109/11
otash -17-
 Far. (âteş) “ateş”
o. 29/45, 29/46, 29/47, 50/17, 52/37, 182/9
o.+da 21/74
o.+ga 1/15, 34/26, 36/1
o.+i 29/44
o.+ida 208/19
o.+in 34/6, 34/51, 43/2, 146/3, 183/1
otil- -1-
 “atılmak, fırlatılmak”
o.-gan 63/27
otim -1-
 “adım”
o. 202/31
otlik -2-
 “adlı”
o. 79/6, 138/28
ov -1-
 “av”
o. 82/10
ovloq -1-
 “avlak”
o. 94/4

ovora -1-

Far. (âvâre) “avare”

o. 35/38

ovoz -8-

Far. (âvâz) “ses”

o. 48/3, 202/12, 202/33

o. +*imi* 172/27

o. +*larin* 202/15

ovoz ber- : “ses vermek” 25/5, 135/26, 135/28

ovul -3-

“köy”

o. +*dan* 144/14

o. +*lar* 68/19, 68/30

ovut- -1-

“avutmak”

o. -*ib* 94/3

oxirat -1-

Ar. (âhîret) “ahiret”

o. +*ga* 85/11

Oxrit -1-

“öz. *is.* Makedonya’da bir kent adı.”

O. 79/1

oy -28-

1. “ay”

o. 20/6, 21/20, 38/92, 40/28, 49/23, 193/1

o. +*dan* 153/32

o. +*day* 23/128

o. +*dek* 93/6, 100/14

o. +*lar* 60/1

o. +*lari* 161/2

o. +*misan* 160/13

o. +*ni* 209/4

o. +*ning* 11/20, 77/9

2. “yılın on iki bölümünden her biri”

o. 23/67, 61/24, 226/13

o. +*kim* 21/1, 21/2, 21/3, 21/89, 21/90, 21/91, 23/33, 23/68

o. +*larning* 61/9

Oybek -9-

“öz. *is.* Özbek edebiyatının ünlü ediplerinden biri; meşhur ‘*Kutluğ Kan*’ romanının yazarı.”

O. 38/125, 41/9, 57, 57/12, 93, 93/8, 100/16, 225/5

O. +*ning* 65/64

oydin -1-

“aydınlık”

o. 12/43

oyla -1-

Ar. (‘a’ ile) “aile”

o. +*sida* 38/147

oyna -2-

Far. (âyîne) “ayna”

o. 32/27, 121/3

Oynako‘l -2-

“öz. *is.* Kazakistan’da bir göl.”

O. +*ga* 51/9

O. +*ning* 51/11

oyog -11-

“ayak”

o. 27/9, 117/16

o. +*i* 11/24

o. +*ida* 46/10, 51/2

o. +*ing* 10/23, 106/2

o. +*ingni* 108/9

o. +*lari* 30/11

o. +*qa* 134/12

oyoq qo‘y- : “ayak basmak” 171/8

oyoqlan- -1-

“yürümeye başlamak”

o. -*gan* 39/29

oyoqosti -2-

“ayakaltı”

o. 114/6, 116/12

oz -4-

“az”

o. 211/28

o.+dir 154/13

o.+ini 138/23

o.+roq 131/1

Ozar -6-

“öz. is. Azərbaycan”

O. 26/1, 26/13, 26/15, 74/6, 74/22

O.+edi 74/6

Ozarbayjon -2-

“öz. is. Azərbaycan”

O. 74

O.+ni 74/34

Ozariy -1-

“öz. is. Azərbaycan Türkü.”

O. 74/10

oz-oz -1-

“biraz”

o.-o. 48/1

ozod -22-

Far. (âzâd) “azat”

o. 11/32, 92/3, 127/17, 136/7, 138/14, 141/40, 157, 157/4, 157/8, 157/12, 157/16, 165/7, 167/10, 211/26, 213/4, 221/19

ozod bo ‘l- “azat olmak” 23/106, 46/22, 144/12, 184/7

ozod et- : “azat etmek” 154/30

ozod qo ‘y- : “serbest bırakmak” 72/7

ozodlik -5-

Far. + T. (âzâd +lık) “özgürlük”

o. 9/43, 79/8, 115/26, 129/7, 184/9

ozor -6-

Far. (âzâr) “azar”

o. 65/12, 196/3

o.+i 161/6

o.+larimni 134/17

o.+misan 188/4

ozor ber- : “tekdir etmek” 153/10

og‘a -2-

“ağabey”

o. 203/1

o.+mizni 63/8

og‘ir -11-

mec. “ağır, derin”

o. 11/17, 12/24, 23/22, 39/6, 46/4, 46/26, 112/1

o. ekan 151/18

o.+in 128/43

o. ‘girroq bo ‘l- 14/62

og‘ir bo ‘ldik qoldik : “zorlanmak” 21/30

og‘iz -2-

“ağız”

o.+i 128/30

o.+iga 102/28

og‘riqli -1-

“ağrılı”

o. 148/16

og‘ush -3-

Far. (âğūş) “kucak”

o.+ida 12/4, 21/10

o.+iga 154/23

osh -9-

“aş, yemek”

o. 226/4, 226/7, 229/6

o.+ga 49/19, 145/7

o.+i 128/42 (2)

o.+im 114/11

o.+in 20/31

osh- -9-

“geçilmesi güç bir yerin öte tarafına geçmek”

o. 167/8, 182/10

o.-a 223/5 (2)

o.-ab o'tsin 20/32
o.-ar 111/2
o.-ib 39/74, 179/7
o.-sam 194/2
osha -2-
 "üstünden"
o. 38/138, 71/11
oshiq -7-
 Ar. (‘âşik) “âşik”
o. 40/30, 52/14, 58/17
o.+lar 14/254, 53/50, 138/3
o.+larning 26/17
oshkora -3-
 Far. (âşikâr) “âşikâr, apaçık”
o. 14/19, 33/21, 115/23
oshkoralik -1-
 Far. T. (âşikâr+lik) “âşikâr, apaçık”
o. 108/30
oshna -5-
 Far. (âşinâ) “tanıdık, bildik”
o. 41/26, 53/66, 69/22, 168/3, 173/5
oshufta -1-
 Far. (âşüfte) “meftun”
o. 69/44
oshyon -11-
 Far. (âşiyân) “âşyan, yuva”
o. 41/15, 63/9, 67/2, 144/6, 153/14
o. bo'lsin 56/19
o.+i 115/10, 167/10
o.+iga 112/28
o.+in 174/4
o.+ingga 175/1
och- -19-
 1. “bir şeyi kapalı durumdan açık duruma getirmek”
o. 102/2
o.-ajaksan 38/128

o.-ardi 207/8
o.-ay 39/82
o.-aylik 14/6
o.-di 156/56, 207/11
o.-gan 233/9
o.-ganlar 117/34
o.-ib 9/17, 21/51, 88/25
o.-masdan 188/8
o.-masidan 34/21
o.-sa 228/23
 2. “çiçekli duruma gelmek”
o.-ib 43/17, 58/11
o.-ib ketar 39/144
 3. *mec.* “içini dökmek”
o.-ib 65/25
 4. “yarmak”
o.-dik 103/4
ochil- -8-
 “açılmak”
o.-di 33/5, 136/2, 136/5, 160/3
o.-ganda 146/8
o.-ingiz 100/12
o.-magan 160/1
o.-sa 60/2
ochiq -4-
 “açık, açıkça”
o. 14/2, 26/20, 80/1, 124/22
ochiqqo'l -1-
 “cömert”
o. 102/25
ochko'z -2-
 “açgözlü”
o. 109/17, 117/27
ochun -1-
 “acun”
o. 134/18

padar -3-

Far. (peder) “baba”

p. 99/53

p.+ga 138/10

p.+in 117/15

pahlavon -6-

Far. (pehlevân) “pehlivan”

p. 19/48, 19/58, 19/82, 134/25

p.+iga 22/8

p.+ning 213/8

palak -1-

“kavun”

p. 90/22

palid -1-

Far. (pelîd) “alçak”

p. 85/39

palla -2-

Far. (pelle) “vakit”

p. 34/18

p.+si 39/18

pana -1-

Far. (penâh) “sığınak, barınak”

p.+dan 9/30

pana-panada -2-

“sığınak”

p.-p.+da 21/3

p.-p.+dan 21/91

pand -1-

Far. (pend) “öğüt”

p. 212/2

Panipat -1-

“öz. is. Hindistan’ın Haryana eyaletinde yer alan şehrin adıdır.”

P.+da 52/12

panjara -1-

Far. (pencere) “pencere

p.+lar 17/3

panoh -7-

Far. (penâh) 1. “sığınak, barınak; huzur”

p. 116/39, 178/5

p.+im 23/66

2. “himaye”

p.+ida 156/48

p.+ingni 123/28

panoh bo ‘l- : “himaye etmek” 153/16

panoh ista- : himaye istemek” 178/5

pari -2-

Far. (perî) “peri”

p. 12/4

pari bo ‘lolmas 14/83

Parij -2-

“öz. is. Fransa’nın başkenti.”

P. 141/4, 141/13

parishon -1-

Far. (perîşân) “perişan”

p. 40/13

parkand -1-

parkand et- : “paramparça olmak” 65/16

parokanda -1-

Far. (perâkende) “dağınık”

p. 88/64

Parvardigor -3-

Far. (Perverdigâr) “Allah”

P.+ga 85/20

P.+i 153/22

P.+ing 145/17

parvo -1-

Far. (pervâ) “perva”

parvo qil- : “perva etmek” 178/10

parvona -4-

Far. (pervâne) “geceleri ışık çevresinde dönen küçük kelebek”

p. 35/30, 221/21

parvona bo'l- : “pervane olmak” 11/20,
211/4

parvoz -3-

Far. (pervâz) “uçuş”

p.+ga 190/6

parvoz ayla- : “havaalanmak” 149/10

p.+ing 104/20

parcha -5-

Far. (pârçe) “parça”

p. 11/31, 62/32, 156/29

p.+si 62/37, 136/4

parchala- -1-

Far. + T. (pârçe + la-) “parçalamak”

p.-b 39/104

parchin -2-

Far. (perçîn) “perçin”

p. 82/2

parchin yot- : “perçinlemek” 134/10

pas -2-

Far. (pes) “an”

p. 45/29, 215/17

pasay- -1-

“azalmak”

p.-ib qolmas 230/4

past -6-

Far. (pest) “aşağı, alt, alçak”

p. 25/24

p.+dir 172/25

p.+ida 17/3, 20/82

p.+ga 14/61, 156/26

pat -2-

“tüy”

p.+i 135/10

p.+larin 71/3

paxmoq -2-

“dağınık”

p. 23/126, 178/2

paxta -16-

“pamuk”

p. 7/6, 75/26, 75/31, 75/37, 77/13,
112/27, 181/2, 197

p.+dek 30/12

p.+ga 29/17

p.+ginam 128/9

p.+m 38/117, 197/9

p.+ngni 79/12

p.+ning 71/19

p.+si 75

paxtakor -7-

T. + Far. (paxta + kâr) “pamukçu”

p. 36/8, 49/4, 77/4, 77/7, 128/37

p.+iga 179

p.+san 42/18

paxtazor -1-

T. + Far. (paxta + zâr) “pamuk tarlası”

p.+ga 14/145

pay -1-

“pay, hisse”

p.+idan 39/83

paydar-pay -1-

Far. (peyderpey) “z.f. azar azar, bölüm bölüm”

p.-p. 3/19

paydo -3-

Far. (peydâ) “peyda”

p. 31/33

p. bo'ldi 215/5

p. bo'lgan 104/11

payhon -1-

Far. (peyhân) “çiğneme”

payhon bo'l-: “zarar görmek” 32/22

paymon -1-

Far. (peymân) “ant”

p.+lar 82/9

paymona -2-

Far. (peymâne) “kadeh”

p. 20/106

p.+ng 76/7

payom -1-

Far. (peyâm) “müjde”

p.+iga 61/20

paysal -1-

“erteleme”

paysalga sol- : “ağırdan almak” 126/26

payt -30-

Far. (payt) “zaman, çağ”

p. 34/32, 40/15, 76/6, 80/10, 147/7, 151/3, 151/7, 151/11, 152/4, 152/9, 152/14, 152/19, 152/24, 152/29, 152/34, 152/36, 152/39, 170/32, 202/19, 214/9

p.+i 29/27, 108/1

p.+im 21/71

p.+imas 12/2, 12/31

p.+in 108/15

p.+ing 20/11

payti kelib to 'l- : “zamanı gelmek” 20/105, 147/7, 170/32

payvand -1-

Far. (peyvend) “bağlı”

p. erurmiz 65/60

payvast -2-

Far. (peyvest) “bağlı”

p. 62/17

p.+dir 89/36

pashsha -2-

Far. (peşşe) “sinek”

p.+dek 59/27

p.+ga 153/9

Peterburg -1-

“öz. is. Rusya’nın başkenti Moskova’nın kuzeybatısında bulunan şehir.”

P.+da 46/14

pesh -1-

Far. (pîş) “ön taraf; ön; ileri”

pesh qil- : “övünmek” 31/15

pesha -3-

“hüner, maharet”

p. 63/33, 163/11

p. bo 'lding 82/8

peshkash -2-

Far. (pîşkeş) “hediye”

p. bo 'lurman 62/50

p.+dir 58/26

peshona -6-

Far. (pîşânî) “alın”

p. 173/10

p.+m 167/15

p.+ng 38/148

p.+sidan 155/21

p.+siga 154/11

p.+sin 128/13

peshvo -2-

Far. (pîşvâ) “önder”

p.+larning 116/26

p.+si 138/29

peshvoz -1-

Far. (pîş + vâz) “karşılaşma”

peshvoz chiq- : “karşılamak” 166/4

pikirla- -1-

“kıkırdamak”

p.-r 40/28

pir -6-

Far. (pîr) “pir”

p. bo 'lar 39/20

p. ekan 99/59

p. emas 128/22

p.+ga 196/5

p.+i 138/8

p.+i komil 67/15

pivo -1-

Rus. (piva) “bira”

p. +ga 14/262

piyola -1-

Far. (piyâle) “fincan”

p. 102/4

pishir- -3-

“pişirmek”

p. 229/6

p.-ding 14/110

p.-mish 74/15

pichoq -1-

“bıçak”

p. 85/40

plan -1-

Fr. (plan) “plan”

p. 27/5

poda -1-

Far. (pâde) “sürü”

p. 14/193

podsho -4-

Far. (pâdişâh) “sultan”

p. 26/17, 121/13

p. +larni 172/16

p. +sini 108/11

pok -14-

Far. (pâk) “temiz”

p. 23/51, 42/8, 52/70, 57/6, 85/21, 93/1, 196/2

p. edi 21/41

p. +san 224/8

pok bo 'l- : “temiz olmak” 14/122, 16/20 (2), 35/78, 45/27

pokiza -4-

Far. (pâkîze) “pakize, temiz”

p. 45/14, 69/25

p. +dir 137/14

p. edingiz 70/12

poklash -1-

Far. + T. (pâk + lash-) “temizlemek”

p. 35/67

poklik -1-

Far. + T. (pâk + lik) “temizlik”

p. +ka 117/47

polapon -1-

“yavru”

p. +idan 96/10

polvon -9-

Far. (pehlevân) “pehlivan”

p. 14/158, 14/160, 19/61, 209

p. +day 14/156, 14/158

p. emasdik 19/61

p. +lar 162/12

p. +san 209/1

Pomir -3-

“öz. is. Türkistan’da Tacikistan-Çin sınırında bulunan sıradağlar.”

P. +day 39/141, 41/36

P. +cha 39/140

Pompeya -1-

“öz.is. Antik Roma kentinin bulunduğu yer.”

P. 19/18

por -1-

Far. (pâr) “para”

p. +san 10/15

pora -1-

Far. (pâre) 1. “parça”

pora bo 'l- : “parça parça olmak” 35/50

2. “rüşvet”

p. 102/3, 102/4

porla -4-

“parlamak, yanmak”

p.-b ko 'rinar 35/3

p.-b turardi 214/2
p.-b turgan 106/16
p.-rmi 73/6

porloq -7-
 “parlak”
p. 3/16, 4/3, 9/47, 52/55, 141/11, 154/23, 183/1

porox -1-
 Far. (parah) “barut”
p.+ni 97/22

posbon -2-
 Far. (pâs + bân) “bekçi”
p.+i 117/44
p.+laring 146/21

posbonsiz -1-
 Far. + T. (pâs + bân + siz) “sahipsiz”
p. 124/19

poy -8-
 Far. (pây) 1. “ayak”
p.+iga 39/90, 154/2
p.+ingda 69/16
p.+ingga 90/39, 221/8
p.+ingizdadir 152/32
 2. “ihtiyar, seçim”
p.+idadir 53/21, 53/22

poyamo-poya -1-
 “boşu boşuna”
p.-p. 43/1

poydevor -1-
 Far. (pây + dîvâr) “temel”
paydevor bo ‘l- : “temel olmak” 75/64

poydor -5-
 Far. (pây dâr) “sağlam”
p. 41/36, 52/29, 87/7, 135/24
p. bo ‘l 80/31

poyezd -2-
 Far. (pâyez d) “tren”

p. 204/2
p.+da 214/12

poyga -1-
 “yarış”
p.+larda 173/15

poyla -3-
 “gözlemek, beklemek”
p.-b 108/15
p.-sa 193/6
p.-ydi 109/17

poymol -2-
 Far. (pây + mâl) “hakir”
p. 38/91
p. bo ‘lgan 211/10

poyon -3-
 Far. (pâyân) “akıbet, son”
p.+i 32/1
p.+ing 23/40, 46/16

poyonsiz -1-
 Far. + T. (pâyân + siz) “sonsuz”
p. 125/4

poytaxt -1-
 Far. (pây + taht) “başkent”
p.+im 167/3

pocha -1-
 Far. (pâçe) “paça”
p.+si 215/5

pochta -1-
 Rus. (pochta) “posta”
p.+sin 91/7

prezident -2-
 Fr. (president) “cumhurbaşkanı”
p.+dan 144/16
p.+im 172/36

pul -3-
 Far. (pül) “para”
p. 20/43, 135/13

p.+ga 117/15

purka -1-
 “püskürmek”
p.-r 39/42

purviqor -2-
 Far. + Ar. (pür + vaḡâr) “mağrur”
p. 35/59, 58/1

purziyo -1-
 Far. + Ar. (pür + ziyâ’) “daha parlak”
p. 11/22

Pushkin -6-
 “öz. is. Aleksandr Puşkin, Rus şair ve yazardır.”
P. 46/1, 46/23, 52/34, 85/13
P.+ning 13, 13/1

puch -1-
 Far. (pûç) *mec.* “boş”
p. 40/47

puchak -1-
mec. “küçük”
p. 70/4

puchmoq -3-
 “kuytu, köşe”
p.+ida 176/1
p.+larda 54/37
p.+laridan 217/15

po‘lat -3-
 Far. (pûlâd) “çelik”
p. 53/28, 146/22
p.+dan 128/13

po‘panak -1-
 “küf”
p.+dan 23/16

po‘pisa -1-
 “tehdit”
p.+mdan 205/4

qabohat -3-
 Ar. (ḡabâḡat) “kabahat”
q. 45/7, 151/7
q.+ing 153/25

qabr -21-
 Ar. (ḡabr) “kabir”
q. 9/22, 39/104, 65/29
q.+ga 85/26, 127/10
q.+i 17, 39/78
q.+im 98/20
q.+imni 9/4
q.+in 217/8
q.+ing 17/3, 17/7, 20/69
q.+ingga 82/22
q.+ini 65/66
q.+lar 23/59, 32/22, 35/14, 39/95
q.+larini 91/27
q.+midi 17/12

qabriston -2-
 Ar. + Far. (ḡabr + istân) “mezarlık”
q. 9/1, 170/13

qabul -4-
 Ar. (ḡabûl) “bir şeye isteyerek veya istemeyerek razı olma”
qabul ayla- : “kabul etmek” 23/63, 50/27
qabul et- : “kabul etmek” 9/32
qabul qil- : “kabul etmek” 109/2

qad -4-
 Ar. (kadd) “boy”
qad kerib tur- : “arz-ı endam etmek” 198/20
qad ko‘tar- : “yükselmek” 65/89, 141/17
qad tikla- : “boy atmak” 116/37

qada -3-
 1. “ekmek, dikmek”
q.-b 39/114
q.-magan 39/72

2. “gözünü dikmek, bakmak”
q.-b 52/69

qadah -1-
 Ar. (kadeh) “kadeh”
q. 86/20

qadal- -1-
 “dikilmek”
q.-gan 90/46

qadam -32-
 Ar. (kadem) 1. “ayak, adım”
q. 27/4, 39/90, 65/87, 110/4, 154/2
q. bo’ldi 136/1
q.+da 193/15
q.+ga 116/25
q.+i 53/29, 58/23
q.+im 38/19
q.+ingga 72/11, 134/7
q.+ingiz 163/17
q.+ingni 108/5, 109/17, 148/13
q. qo’y- “adım atmak” 20/71, 31/36, 38/132, 39/90, 85/1, 85/2, 116/48, 137/2, 140/5, 154/2, 208/10
q. tashla- “adım atmak” 15/1, 110/3, 123/26
 2. “uğur, şans”
q.+i 53/29

qadamba-qadam -1-
 Ar. (kadem be kadem) “adım adım”
q.-q 51/5

qadar -11-
 Ar. (qadar) “kadar”
q. 21/66, 21/68, 39/54, 43/11, 48/8, 51/6, 83/28, 88/27, 102/10, 124/11, 208/18

qadarli -2-
 Ar.+ T. (qadar + li) “kadar”
q. 21/41, 133/12

qadd -4-
 Ar. (qadd) “boy”

q.+i 170/19
qaddin buk- : “boynunu eğmek” 45/11
qaddingni ker- : “boy göstermek” 218/3
qadd ko’tar- : “boy göstermek” 141/17

qaddu kamol -1-
 Ar. (qaddu kemâl) “boy pos”
k.u k.+in 14/201

qadim -25-
 Ar. (qadîm) “kadim, eski”
q. 12/15, 19/76, 39/73, 41/19, 41/39, 42/9, 54/23, 65/41, 68/2, 70/11, 74/4, 88/17 (2), 91/26, 97/10, 100/3, 141/3, 157/5, 162/2, 182/5, 182/11, 198/9, 208/1, 216/1
q.+da 183/13
q.+dir 19/78

qadimiy -5-
 Ar. (qadîmî) “kadimî, eski”
q. 62/22, 83/21, 110/1, 167/5, 217/4

qadr -9-
 Ar. (qadr) “kıymet”
q.+i 65/61
q.+ingni 35/42, 65/86
q.+in 54/11, 211/11
q.+ini 16/14, 54/38, 115/26
qadrimni yerga ur- : “değerini azaltmak” 205/5

qadrdon -1-
 Ar. + Far. (qadr + dân) “değerli”
q. 78/21

qadrla- -1-
 Ar. + T. (qadr + la-) “değer vermek”
q.-ymiz 217/5

qafas -5-
 Ar. (kafes) “kafes”
q. 81/25, 117/24
q. bo’lmasdan 126/7
q.+da 123/3
q.+ga 138/5

qahr -2-

Ar. (qahr) “kahır”

q. 99/39

q.+iga 113/18

qahramon -3-

Far. (qahramân) “kahraman”

q. 19/100, 83/31, 127/8

qala- -2-

“üst üste koymak, katlamak”

q.-b tashlaydi 135/16

q.-ydi 108/10

qalam -17-

Ar. (qalem) “kalem”

q. 22/24, 38/14, 38/58, 39/89, 70/10, 113/14, 117/46, 132/5, 138/41

q.+ida 46/19

q.+im 38/9

q.+imdan 23/70

q.+imni 49/8

q.+ing 84/7

q.+ni 31/16

qalamga olar bo'lsam : “kaleme almak”
141/33, 212/7

qalay -5-

“nasıl?”

q. 14/34, 14/176, 60/7, 144/10, 172/39

qalb -75-

Ar. (qalb) “kalp, yürek”

q. 35/23, 98/17, 110/6, 124/19, 127/21, 163/16

q.+da 29/33, 48/10, 173/3

q.+ga 5/4, 21/78

q.+i 39/34, 50/3, 51/13, 93/1, 148, 148/2, 148/4, 183/17

q.+ida 39/77, 45/3, 62/25, 73/12

q.+idan 73/8, 74/14

q.+iday 42/8

q.+iga 46/18, 47/7, 53/68

q.+im 9/22, 9/51, 14/187, 21/58, 54/10, 69/44

q.+imda 14/100, 14/226, 14/265, 39/69, 39/87, 39/90, 164/2, 210/10

q.+imdan 12/42, 14/127

q.+imga 21/92, 23/138, 23/141, 39/11, 40/48, 53/39

q.+imiz 16/20

q.+imizda 39/102

q.+imni 6/15, 9/2, 54/31, 49/11, 120/1, 194/1

q.+in 45/19

q.+ing 83/17

q.+ingda 66/7

q.+ingdagi 54/14

q.+ingiz 19/46

q.+ingizda 73/24

q.+ini 53/16, 201/7

q.+lar 23/76

q.+larga 124/12

q.+ni 14/215, 53/18

q.+ning 39/96, 56/5

qalb och- : “gönül açmak” 53/9

qalliq -1-

“nişanlı, sevgili”

qalliq tush- : “nişanlanmak” 14/151

qalov -1-

“yakma, tutuşturma”

q. 109/23

qalpoq -1-

“kalpak”

q. 42/6

qalq- -2-

“doğrulamak”

q.-ib turgan 40/51

q.-qanda 134/12

qalqon -3-

“kalkan”

q. bo'loldingiz 127/4
q.+dir 177/3
q.+laring 146/22
qaltira -1-
 "titretmek"
q.-b 170/10
qal'a -1-
 Ar. (qal'a) "kale"
q.+si 80/33
qama -1-
 "hapsetmek"
q.-b qo'yishdilar 206/4
qamchi -2-
 "kamçı"
q.+si 193/10
q. urar 14/259
qanda -1-
 "hangi"
q. 156/52
qanday -28-
 1. "ne kadar?, nice?"
q. 3/2, 3/4, 5/11 39/20, 73/13, 88/1
 2. "nasıl?"
q. 10/20, 16/9, 20/80, 21/76, 23/40, 23/43, 29/19, 39/94, 45/13, 45/22, 73/19 (2), 124/6, 124/25, 156/47 (2), 168/1, 195/4, 195/8, 206/1, 206/21, 207/8
qandayin -6-
 "nasıl?"
q. 95/5, 121/4, 156/48, 156/52, 156/54, 231/3
qandoq -5-
 "nasıl?"
q. 12/33, 51/20, 90/19, 94/8, 154/15
qani -18-
 1. "ünl. haydi, buyrun!"
q. 10/1, 15/1, 14/241, 14/251, 14/252, 15/1, 29/1, 50/25, 56/23, 229/6

2. "hani, nerede"
q. 14/55, 14/179, 51/21, 59/22 (2), 59/29, 116/21
q.+ydi 115/4
qanot -11-
 "kanat"
q. 58/9, 75/18, 138/10
q.+ida 31/11, 38/6
q.+iday 32/24
q.+in 190/6
q.+ingda 157/7
q.+lari esa 30/12
q.+laring 104/18
qanot bog' - : "kanat germek" 23/16
qanotli -1-
 "kanatlı"
q. 107/6
qanotsiz -1-
 "kanatsız"
q. 215/30
qanoat -1-
 Ar. (qanâ'at) "kanaat"
qanoat qil- : "kanaat etmek" 102/5
qancha -36-
 "kaç?, nice?"
q. 1/11, 8/3, 14/120, 23/99, 27/27, 32/11 (2), 32/19 (2), 32/22, 32/26 (2), 32/37, 33/13, 33/22, 41/19, 54/5, 59/24, 65/76, 67/1, 67/2, 71/20, 101/1, 101/3, 101/5, 101/7, 106/19, 107/16, 109/6 (2), 109/7, 141/26, 154/7, 154/8 (2), 154/29
q.+lar 21/75, 62/31, 206/17
qanchalab -1-
 "nice?"
q. 14/178
qanchalik -7-
 "ne kadar?"
q. 34/12, 89/21, 101/1, 101/3, 101/5, 101/7, 155/17

qara- -21-

1. “bakışı bir şey üzerine çevirmek, bakmak”

q. 23/35

q.-b 49/7, 115/8, 124/40, 195/1

q.-b o ‘tiribdi 14/250

q.-dim 59/17

q.-masdan 228/17

q.-ng 14/204

q.-ngki 32/20, 144/15

q.-sa 228/27

q.-ydi 115/6

q.-yman 14/181, 23/59

q.-ymiz 143/17

2. “fikren bakmak, göz önüne getirmek”

q.-gin 21/51

q.-ng 19/24

q.-yman 21/77, 26/9

qarab -1-

“ed. göre”

q. 49/7

qarat- -2-

“göstermek”

q.-gan 104/12

q.-ib tursan 31/27

qardosh -5-

“kardeş”

q. 29/1

q.+dir 78/1

q.+im 50/14, 118/22

q.+ing 38/144

qari -2-

“yaşlı”

q. 77/17

q.+ni 68/16

qari- -3-

“kocamak, yaşlanmak”

q.-b 14/58

q.-bdi 19/59

q.-mas 41/20

qarindosh -1-

“karındaş”

q. 119/4

qarmoq -1-

“olta”

q. 39/119

qaroq -7-

“göz bebeği”

q. bo ‘lsa 146/27

q. bo ‘lsang 120/4

q.+da 70/21

q.+i 146/27

q.+im 24/1, 50/26, 138/35

qaroqchi -1-

“yağmacı”

q. 141/30

qaror -5-

Ar. (qarâr) “karar”

q. 61/18, 145/20

qarorga kel- : “karara varmak” 156/77

qaror top- : “karar kılmak” 62/35, 121/5

qarsilla- -1-

“çıtırdamak”

q.-r 68/23

qartay- -2-

“yaşlanmak”

q.-dik 184/11

q.-ganda 126/27

qarz -1-

Ar. (qarz) “borç”

q. emas 233/2

qarzdor -1-

Ar. + Far. (qarz + dâr) “borçlu”

q.+man 21/70

qarg‘a- -1-

“lanet etmek”

q.-b 31/20

qarshi -15-

“karşı”

q. + mda 11/4, 35/1, 49/12, 62/29, 90/15

q. + mizda 4/3

q. + ngda 39/13, 207/15

q. + ngizda 19/11, 19/47, 21/47

q. + sida 19/39, 32/2

qarshi ol- : “karşılama” 187/8

qarshi chiq- : “reddetmek” 113/15

Qarshi -4-

“öz. is. Özbekistan’da Kaşkaderya bölgesinin yönetim merkezi olan şehir.”

Q. 39

Q. + msan 182/5, 182/11

Q. + ning 127/16

qarshila- -1-

“karşılama”

q.-b 58/12

qasd -1-

Ar. (kaşd) “kasıt”

qasdingdan qil- : “kasıtlı almak” 153/27

qasem -6-

Ar. (kasem) “yemin; ant”

q. 16/34, 62/24, 63/18

qasem ich- : “ant içmek” 21/38, 108/3, 110/8

qaside -4-

Ar. (kaşîde) “kaside”

q. 31/34, 41/24, 156/33

q. + sin 211/21

qasirg‘a -4-

“kasırğa”

q. 85/28, 154/29

q. + lar 52/61, 52/66

qasr -5-

Ar. (kasr) “kale”

q. 154/39

q. + lar 32/24, 35/14, 141/17

q. + larni 197/5

qat-qat -3-

“kat kat”

q.-q. 46/19, 63/23, 129/5

qatag‘on -2-

“yasak”

q. 19/110, 69/10

qatl -1-

Ar. (kaţl) “öldürme”

qatl et- : “öldürmek” 226/19

qatma-qat -1-

“kat kat”

q.-q 39/58

qatna- -1-

“katılmak”

q.-gan 29/12

qator -20-

Ar. (kaţâr) “katar, saf, sıralı”

q. 23/59, 28/6, 39/138 (2), 40/38 (2), 52/62, 56/6, 147/2

q. + dir 23/83

q. + i 135/21

q. + ida 63/5, 88/5, 115/28, 208/14

q. + idan 138/36

q. + ing 66/12

q. + ingda 14/161

q. + ning 75/15

qator tur- : “sıra olmak” 35/14

qatra -5-

Ar. (kaţre) “damla”

q. 23/63, 35/9, 38/97, 63/20, 80/26

qattol -3-

Ar. (kattâl) “hunhar, katil”

q. 144/11, 151/19

q.+san 23/85

qavaq -1-

“kavak”

q.+larda 38/92

qavm -2-

Ar. (kavim) “kavim”

q.+i 96/12, 153/20

qay -45-

“ne, hangi?”

q. 32/6, 32/32, 32/36, 52/7, 52/40, 52/41, 52/42, 59/9, 65/5, 65/17, 65/62, 76/7, 77/2, 77/16, 78/5, 91/13, 114/2, 114/4, 115/27, 124/9, 127/19 (2), 135/17, 156/41, 156/52 (2), 156/53, 158/1, 159/2, 159/3, 176/1, 197/9, 206/3, 206/4, 228/3

q.+lardan 10/6

q.+lardadir 21/81, 21/82, 21/85, 69/29

q.+lardasan 188/1

q.+largadir 20/13, 30/6, 112/25

qayda -29-

“nerede?”

q. 9/52, 16/15, 16/18, 16/19, 21/68, 21/72, 51/21, 51/24, 53/23 (3), 53/24, 54/37, 71/7, 116/33 (2), 117/8, 120/14, 144/4, 146/1, 156/15

q.+dir 23/123, 23/131, 23/132, 23/133, 34/34, 112/21

q eding 2/4

qaydan -3-

“nereden?”

q. 20/80, 116/3, 116/41

qaydanlik -1-

“nereli?”

q.+i 206/8

qayga -12-

“bir yerlere”

q. 16/5, 32/35 (2), 35/37, 39/129, 39/130, 52/2, 95/16, 175/19

q.+dir 11/6, 34/8, 198/5

qayna- -4-

1. “yerden çıkmak”

q.-gan 156/6

q.-ib tosh- : “kaynayıp taşmak” 6/4

2. “kaynamak”

q.-gan 62/25

q.-r edi 156/36

qaynoq -4-

“kaynamış, kızgın”

q. 34/35, 39/41, 39/43, 115/12

qayon -3-

“nereye?”

q. 52/58, 179/7

q.+larga 26/18

qayoqdan -1-

“nereden?”

q. 176/17

qayoqqa -2-

“zm. bir yerlere”

q. 74/9

q.+dir 5/10

qaynoq -4-

1. “kızgın, sıcak”

q. 29/2, 34/35, 39/41, 39/43

2. mec. “verimli”

q. 115/12

qayra- -3-

1. “kıvrılmak, çevirmek”

q.-gin 134/13

q.-ydi 85/40

2. “bilemek”

q.-ydi 85/40

Qayrag‘och -1-

“öz. is. Karaağaçgillerin örnek bitkisi olan, kerestesi değerli bir ağaç”

Q. 12/25

qayrash- -1-

“çevrilmek”

q.-ar 45/26

qayril- -2-

“eğilmek”

q.-ib 20/88

q.-mas 107/6

qaysi -25-

“hangi?”

q. 14/232, 39/76, 51/22, 52/4, 53/32, 54/37, 63/13 (2), 88/3, 88/4, 99/1, 121/6, 136/11, 149/1, 149/5, 149/10, 156/30, 159/3, 171/1 (2), 197/3, 199/9

q.+dir 85/39, 176/2, 190/11

qaysibir -1-

“hangi biri”

q. 206/3

qayt- -27-

1. “geri gelmek, dönmek”

q. 175/2

q.-ajakman 53/66

q.-olmas edim 215/28

q.-ar 22/9, 209/4

q.-arman 6/14, 6/16

q.-di 54/9, 220/5

q.-gan 23/49

q.-ib 112/27

q.-ib tushdim 51/8

q.-ibdi 19/105, 172/8

q.-magan 43/4

q.-mog‘i 106/17

q.-mas 14/55

q.-masin 112/5

q.-sin 112/4

2. “söz konusu etmek, hatırlamak”

q.-aman 21/12

3. mec. “ölmek, vefat etmek”

q.-ar 23/94

q.-magan 65/39, 84, 84/2

4. “bir eksen etrafında dolaşmak”

q.-ar 39/43

5. mec. “sözünden dönmek, caymak”

q.-ayin 108/3

q.-sa 14/56

qayta -11-

“tekrar, yeniden”

q. 16/6, 16/31, 23/89, 32/15, 34/41, 64/5, 89/26 (2), 112/6, 156/46 (2)

qaytadan -2-

“tekrar, yeniden”

q. 107/13, 112/16

qaytar- -2-

“döndürmek, çevirmek”

q.-ib 14/60

q.-mang 76/11

qaytil- -1-

“dönülmek”

q.-mas 152/12

qayg‘u -5-

“kaygı”

q. 33/15, 35/51, 39/79, 56/6

q.+lardan 33/17

qaz- -1-

“herhangi bir araçla toprağı açmak”

q.-aman 9/22

qazo -1-

Ar. (kazâ) “kaza”

qazo-yi mualloq 85/4

Qashqadaryo -9-

“öz. is. Özbekistan’ın güneyinde yer alan bir il.”

Q. 143/19, 189/4

Q.+dan 149/4, 149/8, 149/12, 149/13, 183/4, 186/1

Q.+san 183/18

qashqir -1-

“kurt”

q. 116/10

Qashg‘or -1-

“öz. is. Çin’de Sincan Uygur Özerk Bölgesi’nin batısında yer alan tarihî bir şehir”

Q. 7/16

qashshoq -1-

“fakir”

q. + *miding* 7/16

qachon -19-

“ne zaman?”

q. 9/52, 14/213, 16/6, 20/78, 33/32, 38/141, 45/27, 65/5, 65/42, 77/13, 89/6, 89/46, 126/10, 128/29, 138/9, 144/4, 145/4, 170/2, 185/4

qa’r -9-

Ar. (ka’r) “dip, alt”

q. + *ida* 69/3, 69/4, 82/11, 85/27, 90/43

q. + *idan* 34/5, 83/2, 104/1

q. + *iga* 79/7

qibla -1-

Ar. (kible) “kible”

q. + *ga* 124/40

qiblagoh -1-

Ar. + Far. (kible + goh) “kible”

q. + *m* 24/11

qil- -13-

“ (yardımcı fiil) yapmak, etmek”

q. - *arkan* 82/10

q. - *gani* 39/40

q. - *gulik* 88/27

q. - *ib qo’ yding* 82/6

q. - *ma* 20/19, 20/20

q. - *mas* 205/2

q. - *moq* 38/18, 208/15

q. - *olardim* 14/191

q. - *sang* 75/50

q. - *ur* 120/9

q. - *ursan* 95/15

qilish -1-

“yapmak”

q. + *ini* 163/8

qilich -4-

“kılıç”

q. 38/35, 38/95, 45/26

q. + *ga* 32/14

qimtin- -1-

“kımıldamak”

q. - *ib* 77/10

qip-qizil -1-

“kıpkızıl”

q. - *q.* 39/60

qiqir-qiqir -1-

“kıkır kıkır”

q. - *q.* 154/24

qiqirla- -1-

“kıs kıs gülmek”

q. - *r* 190/12

qir -3-

“kır”

q. 5/5

q. + *larda* 14/193

q. + *larga* 12/37

qir -1-

“eğri”

q. + *in* 23/122

qirmiz -1-

“kırmızı”

q. 38/87

qirmizi -1-

“kırmızı”

q. 5/12

qiron -1-

“kıyım”

q. +ni 59/20

qirov -1-
 “kırağı”
q. +dek 96/16

qirq -1-
 “son vermek”
q-qan 39/84

qirrador -1-
 T. + Far. (qirra + dâr) “çok yönlü”
q. 156/6

qirg’in -2-
 “kırım”
q. 55/8, 90/44

Qirg’iz -9-
 “öz. is. Kırgızistan Cumhuriyeti’nde yaşayan Türk soylu halk veya bu halktan olan kimse.”
Q. 42, 42/8, 91/12, 138/33
Q. ekanligin 203/12
Q. +lar 42/4, 42/16
Q. +larda 42/11
Q. +ning 42/6

Qirg’iziston -1-
 “öz. is. Kırgızistan; Türkistan’da bir ülke.”
Q. 42/27

qirg’oq -2-
 “sahil, kıyı”
q. +dan 202/16
q. +i 14/261

qirg’ovul -1-
 “sülün”
q. 39/122

qis -2-
 “sıkıştırmak”
q.-gudek 62/46
q.-ib kelib 39/31

qisil -1-
 “kasılmak”
q.-di 226/5

qisiq -3-
 “kısıık”
q. 135/8
q. +dir 14/80
q. emas 155/10

qismat -15-
 Ar. (kısmet) “kısmet”
q. 9/46, 23/104, 54/9, 56/18, 117/9, 212/6
q. +dir 20/34
q. +i 14/178, 141/28, 216/14
q. +idan 206/6
q. +iga 85/40
q. +im 21/33
q. +imga 67/9
q. +larga 69/6

qisqa -1-
 “kısa”
q. 89/22

qissago’y -1-
 Ar. + Far. (kışşâ + gûy) “kıssahan”
q. 203/3

qit’a -3-
 Ar. (kıṭ’a) “kıta”
q. +lar 35/11, 83/28
q. +ning 91/9

qitiqla -1-
 “okşamak”
q.-r 3/6

qiya -1-
 “yamaç”
q. 92/12

qiyalab -1-
 “eğik”

q. 75/24

qiyin -5-
 “zor, güç”
 q. 46/3, 46/25, 199/18
 q. +*dir* 14/82
 q. +*mas* 195/9

qiyiq -2-
 1. “baygın”
 q. 42/19
 2. “çekik”
 q. 63/30

qiyo boq -1-
 “bakmak”
 q. -*mading* 26/13

qiyofa -1-
 Ar. (kîyâfet) “çehre”
 q. +*ng* 90/3

qiyomat -1-
 Ar. (kîyâmet) “kıyamet”
 q. +*i* 65/49

qiyoc -1-
 “sazlık yerlerde biten bir çeşit çayır otu”
 q. 190/4

qiyos -5-
 Ar. (kîyâs) “kıyas”
 q. 98/20
 q. *aylay* 78/5
 q. *etgulik* 74/13
 q. +*i* 41/39
 q. +*ingni* 38/2

Qiyot -1-
 “öz. is. Cengiz Han’ın mensup olduğu boyun adıdır.”
 Q. 54/8

qiynal -1-
mec. “azap çekmek”
 q. -*sa kerak* 81/9

qiyqir -1-
 “haykırmak”
 q. -*ib yubordi* 206/20

qiy-chuv -2-
 “gürültü”
 q. 60/14
 q. -*ch.* +*iga* 23/18

qiz -17-
 “kız”
 q. 13/2, 35/21, 39/39, 85/37, 95/14
 q. +*day* 14/130, 14/142
 q. +*ginam* 99/43
 q. +*i* 26/13, 26/15, 223/3
 q. +*imning* 39/78
 q. +*imsan* 189/1, 221/4
 q. +*in* 26/1
 q. +*lari* 49/28
 q. +*larning* 43/22

qiz- -1-
mec. “canlanmak”
 q. -*ib turgan* 161/7

qizaloq -2-
 “kızcağız”
 q. 178/4, 228/9

qizar -1-
 “kızarmak”
 q. -*gan* 34/43

qizdir -1-
 “sıcaktan ısınmak”
 q. -*sa* 29/27

qizil -2-
 “kızıl, kırmızı”
 q. 14/65, 51/2

qizish -1-
 “öfkelenmek”
 q. -*gani* 135/17

qizg'aldoq -2-

“gelincik”

q. 23/137, 71/2

qizg'an- -1-

“kiskanmak”

q.-sa 170/32

qizg'in -1-

“kızgın”

q. 100/13

qizcha -2-

T. + Far. (qiz + cha) “küçük kız”

q. 178/1, 178/5

qish -9-

“kış”

q. 23/21, 23/89, 66/1, 77/14, 89/7,
112/13

q. +da 100/14

q. erur 66/6

q. +ning 139/2

qishla- -1-

“kışlamak”

q.-ydi 102/16

qishloq -5-

“kasaba”

q. +ida 213/1

q. +im 187/4

q. +imning 198/1

q. +isan 190/1

q. +ni 68/30

qobil -1-

Ar. (kâbil) “uysal”

q. 1/7

Qodir -2-

“öz. is. Kadir, Allah”

q. 31/2, 141/9

qoida -2-

Ar. (kâ'ide) “kaide”

q. 206/12

q. +siga 19/90

qol- -89-

1. “varlığını korumak, sürdürmek”

q.-abardi 88/53

q.-a bersa 108/27

q.-aman 205/7

q.-ar 225/5

q.-ardi 19/98

q.-ar edilar 28/1, 28/5

q.-ar ekan 52/41

q.-arkan 32/28, 52/40

q.-arman 27/8

q.-armidi 85/15

q.-ay 32/17

q.-di 16/7, 16/8, 21/71, 21/72, 30/8,
38/117, 39/65, 55/1, 81/23, 97/18

q.-dik 115/18

q.-ding 100/7, 119/8

q.-gan 38/39, 39/62, 65/23, 65/26,
70/16, 75/53

q.-ganda 21/95

q.-gandi 215/30

q.-gandir 128/33

q.-gan ekan 39/81

q.-ganlar 90/12

q.-gaydir 106/2

q.-gusi 19/54, 52/48, 56/6

q.-ib 77/6, 124/15, 124/43

q.-ibdi 106/18, 106/20

q.-ib ketmas 20/102

q.-ingiz 81/29

q.-madim 198/17

q.-magay 22/21

q.-mas 23/55, 38/92, 39/143, 146/15,
217/11

q.-masa 14/209

q.-masin 14/184

q.-may 19/93
q.-mishdir 80/27
q.-moq 59/18
q.-moqda 204/8
q.-sin 112/6
q.-ur 128/2, 128/4, 128/8, 128/12,
128/16, 128/20, 128/24, 128/28, 128/32,
128/36, 128/40, 153/4

2. “ardında bırakmak”

q.-ar edilar 28/1, 28/5

q.-ardi 28/2, 28/6

q.-arsiz 71/26

q.-di 56/22, 233/12

q.-dilar 151/10

q.-ib ketdi 198/6

3. “miras olarak geçmek”

q.-ar 52/44

q.-gandir 128/33

qoldir- -6-

1. “bırakmak”

q.-dim 21/67

q.-gan edim 100/1

q.-ib 3/9, 23/52

q.-ma 246/79

2. “ortadan kaldırmak”

q.-gan 74/20

qolgan -2-

“ömrünü sürdüren insanlar”

q. 127/14

q.+larga 20/39

qomat -1-

Ar. (kâmet) “endam”

q.+ingda 49/18

qomus -2-

Ar. (kâmûs) “kamus”

q.+i 118

q.+ing 118/29

qomusiy -1-

Ar. (kâmûsî) “kamusî”

q. 54/24

qon -40-

“kan”

q. 14/22, 14/231, 21/82, 35/49, 38/82,
39/34, 45/21, 65/69, 65/76, 115/25, 146/7,
151/12, 221/10

q.+da 191/2

q.+ga 38/89, 52/30

q.+i 45/2, 52/16, 52/20, 84/9

q.+ida 14/179, 38/97, 52/27

q.+idan 38/87

q.+iga 228/17

q.+im 38/105, 80/26

q.+imda 52/3, 52/7

q.+imiz 52/76

q.+imizda 137/9

q.+imizga 52/37, 52/38

q.+in 63/20

q.+ingda 23/41

q.+ini 59/2

q.+larga 195/2

q.+ni 29/33

qon to 'k- : “kan dökmek” 9/40

qon yut- : “derdi, sıkıntıyı gizlemek”
226/17

qon- -1-

“doymak, kanmak, tatmin olmak”

q.-masman 53/62

qonat- -2-

“kanatmak”

q.-di 14/38

q.-mas 65/14

qondosh -2-

“kandaş”

q. 62/32, 84/15

qondoshlik -2-

“kandaşlik”

q. 74/27

q. +ni 74/4

qonli -3-

“kanli”

q. 65/68, 90/35, 193/11

qonsira- -1-

“kana susamak”

q.-gan 116/32

qonun -2-

Ar. (kânûn) “kanun”

q. 206/12

q. +i 153/23

qop- -1-

“ısırmak”

q.-ganlari 45/18

qopla- -1-

“kaplamak”

q.-sa 95/1

qoq -2-

“tam, aynı”

q. 156/35, 187/3

qoq- -7-

1. “vurmak”

q.-di 202/22

q.-ib 108/13

q.-masdan 124/29

2. “kapı, pencere çalmak”

q. 89/28

q.-gan 56/11

3. “kanat çırpmaq”

q.-ar 58/9

q.-di 75/18

qoqil- -2-

“kapı, pencere tıklanmak”

q.-ar 89/2, 89/42

qoqroq -1-

“kavruk”

q. 39/36

qor -13-

Far. (kâr) 1. “kâr”

q. 21/88

q. +i 156/72

2. “kar”

q. 42/5, 61/7, 66/2, 69/25, 77/9, 145/1

q. +idan 138/37

q. +idek 210/2

q. +igacha 227/2

q. +laring 107/14

q. +larni 109/23

qor- -1-

“karıştırmak”

q.-ganda 197/7

qora -17-

1. “kara”

q. 9/37, 14/85, 14/209, 25/16, 38/88, 49/14, 65/3, 90/8, 90/25, 109/8, 114/19, 128/19, 184/12, 228/10

q. bo 'lmasin 35/79

q. +ni 117/30

2. mec. “kötü, uğursuz”

q. 44/6

Qoraqalpoq -11-

“öz. is. Karakalpak; Özbekistan’ın kuzeybatısındaki Karakalpakistan’da yaşayan Türk boyu.”

Q. 39/123, 119/10, 202/4, 202/39, 202/44, 222, 222/1

Q. +im 119, 138/34

Q. +ni 202/19

Q. +san 119/1

Qorasuv -1-

“öz. is. Özbekistan Cumhuriyeti’ne bağlı bir şehir.”

Q. 106/15

qoray- -3-

“kararmak”

q.-a 12/38 (2)

q.-ardi 141/36

qori- -1-

“yaşlanmak”

q.-b 14/58

qoril- -1-

“karılmak”

q.-gan 155/12

qorish- -1-

“toprağa karışmak, yok olmak”

q.-adi 75/44

qorishiq -1-

“karışık”

q. 215/18

qorlik -1-

“karlı yer veya bölge”

q.+larni 7/23

qorong‘u -4-

“karanlık”

q. 92/7, 118/8, 132/13, 159/6

qot- -7-

“katılaşmak, donmak”

q.-dim 20/85, 26/3

q.-gan 22/18

q.-ib 34/25

q.-ib turar 34/4

q.-sa 185/9

2. “süzülmek”

q.-qan 53/14

qotil -4-

Ar. (kâtil) “katil”

q. 38/35, 45/25

q. bo‘lsa 14/52

q. bo‘lganim yo‘q 14/34

qovjirash -1-

“kavrulmak”

q.+dan 39/27

qovuril- -1-

“kavrulmak”

q.-ar 20/18

qovush- -1-

“kavuşmak”

q.-gan 31/25

qoya -1-

“kaya”

q.+larda 190/3

qozon -2-

“kazan”

q.+ni 34/35

q.+ning 146/3

qozon- -1-

“nam, şöhet elde etmek”

q.-dim 98/15

Qozog‘ -12-

“öz. is. Kazak; Kazakistan Cumhuriyeti’nde yaşayan Türk soylu halk ve bu halktan olan kimse.”

Q. 50/3, 50/8, 50/9, 50/12, 51/20, 51/23, 91/24, 92/5

Q.+im 50/28 (2), 138/33

Q.+larning 51/28

Qozog‘iston -4-

“öz. is. Kazakistan; Türkistan’da bir ülke.”

Q. 50, 50/13, 51, 51/16

qog‘oz -2-

Far. (kâgaz) “kağıt”

q. 70/12

q.+ga 54/18

qosh -17-

1. “ön, huzur”

q.+iga 155/4, 170/6, 214/11

q.+imda 90/28

q.+imdan 178/5

q.+ingda 114/10, 22/16, 152/18, 211/4

2. “kaş”

q. 52/6, 119/20, 141/2, 148/19

q.+i 128/41

q.+lariga 20/8

q.+laringga 49/14

q.+ning 19/106

qoshida -11-

“önünde, huzurunda”

q. 14/237, 19/31, 19/94, 26/6, 32/36, 35/43, 40/32, 41/42, 53/11, 90/4, 90/39

qoshiga -1-

“önünde, huzurunda”

q. 35/66

Qoshg‘ariy -1-

“öz. is. Kâşgarlı Mahmud; Türk dilinin bilinen ilk sözlüğünü (Divânû Lugatî‘t-Türk) yazan kişi.”

Q.+dan 70/16

qoch- -8-

1.“ kimseye bildirmeden bulunduğ yerdən ayrılmak, fîrar etmek, sıvışmak”

q.-di 14/37

q.-ganlar 117/36

q.-guvchi 102/18

q.-ib 69/13, 69/24

q.-ib boradi 39/33

q.-ib ketmas 20/61

q.-ib yurgan 206/6

qudrat -7-

Ar. (kudret) “güç, kudret”

q. 8/1, 21/87

q.+i 162/8

q.+idan 48/10

q.+imni 156/78

q.+lar 39/58

q.+mi 11/23

qudratli -2-

Ar. + T. (kudret + li) “kudretli”

q. 43/8, 90/10

quduq -2-

“kuyu”

q.+lar 39/93

q.+ning 39/81

qul -5-

“kul”

q. 206/6

q. bo‘ldim 150/3

q. bo‘lib bitmish 98/22

q.+dir 184/6

q. edi 141/25

qulbobo -1-

Ar. + T. (kul + baba) “kulbaba”

q.+day 32/14

quldor -1-

T. + Far. (kul + dâr) “kul”

q.+ning 14/38

qulf -1-

Ar. (kulf) “kilit”

q.+in 207/8

qulluq -2-

“şükür”

q. 117/37 (2)

quloq -9-

“kulak”

q.+imga 48/3

q.+in 59/29

q.+laring 9/36

q.+qa 35/24

quloq tut- : “kulak vermek” 112/26, 118/22

quloqqa yoq- : “kulağa hoş gelmek” 14/72

quloqqa chalin- : “kulağına çalınmak”
35/17, 52/9

quloch -1-

“kulaç”

qulochin yoz- “kulaç atmak” 156/7

qum -2-

“kum”

q. 39/137

q. +i 139/4

qumloq -1-

“kumsal”

q. +lar 68/2

qumondon -1-

Fr. (commandant) “kumandan”

q. +in 199/16

qumri -1-

Far. (qumrî) “kumru”

q. 35/72

qunish- -1-

“üşümek”

q.-gan 102/8

qur- -10-

1. “kurmak, inşa etmek”

q.-adi 32/4

q.-di 14/41, 136/8, 144/6

q.-ganini 39/66

q.-ganmiz 97/2

q.-ganni 97/4

q.-mish 41/15

q.-sa 170/15

2. “sağlamak, oluşturmak”

q.-gan 198/8

qurbon -1-

Ar. (qurbân) “kurban”

qurboni bo'l- : “zarar görmek, ölmek”
115/24

qurdosh -1-

“yaşıt”

q. +im 50/14

quri- -4-

1. “ıslaklığını, nemini kaybetmek”

q.-madi 54/41

2. “suyu tükenmek”

q.-mas 161/12

q.-sa 95/15

3. “(nesneler için) yumuşaklığını kaybetmek, sertleşmek”

q.-ding 152/22

qurilish -1-

“inşaat”

q. 14/257

qurit- -1-

“kurutmak”

q.-gaymiz 97/20

qurol -2-

“silah”

q. 115/13, 115/22

qursha- -4-

“kuşatmak”

q.-b olsa 170/25

q.-b olganida 14/216

q.-b turganin 39/100

q.-gan 141/23

Qur'on -1-

“öz. is. Müslümanların kutsal kitabı.”

Q. 171/7

Qutayba -2-

“öz. is. Kuteybe b. Müslim; Horasan valiliği görevini de yürüten Emevilerin ünlü kumandanlarından biri.”

Q. 83/12

Q. +dan 39/62

Qutb -1-

“öz. is. Dünya ekseninin döndüğü ekseninden her biri.”

Q. 68/23

qutla- -12-

“kutlamak”

q.-b qo ‘yayın 43/27

q.-r 41/10, 41/12

q.-rkan 73/23

q.-sa 43/24

q.-ydi 41/9, 41/31

q.-ylik 114/18

q.-yman 23/3, 157/11, 171/17

q.-yotir 41/11

qutlov -4-

“kutlama”

q. 43

q. +i 183

q. +idan 75/7

q. +lar 75/1

qutlug‘ -21-

“kutlu”

q. 35/25, 38/99, 40/17 (2), 40/18, 40/43, 41/32, 41/37, 43/28, 43/32, 47/9, 47/16, 86/1, 138/41, 141/26, 151/18, 155/2, 173/1, 208/10, 211/27

q. bo ‘lsin 110/2

qutqu -5-

“fitne”

q. 156/51

q. +lardan 110/11

q. +larga 53/42

q. +sidan 156/22

qutqu sol- : “fitnelemek” 124/46

qutul- -2-

“kurtulmak”

q.-amiz 14/69

q.-gandek 124/17

quv -1-

“kurnaz”

q. 39/128

quv- -2-

“yakalamaya çalışmak”

q.-ib 21/16

q.-masin 23/99

Quva -1-

“öz. is. Fergana’ya bağlı bir ilçedir.”

Q. +ning 35/2

quvil- -1-

“kovulmak”

q.-gan 156/72

quvla- -1-

“kovmak”

q.-b yubordim 14/128

quvlash- -1-

“kovalamak”

q.-ib 3/10

quvna- -1-

“sevinmek”

q.-b solgaysiz 71/22

quvnat- -1-

“sevindirmek”

q.-mas ekan 14/268

quvnoq -4-

“keyifli, mutlu, şakrak”

q. 2/8, 3/9, 12/21, 21/100

quvon- -8-

“sevinmek”

q.-aman 14/193, 14/195

q.-ding 152/26

q.-gan 24/3

q.-ib 199/19

q.-masin 156/13

q.-may 23/19

q.-sa 152/26

quvonch -5-

“sevinç”

q. 132/7*q.* +*mi* 188/4*q.* +*lar* 205/10*q.* +*laring* 192/1, 192/4**quvva -1-**

Ar. (kuvve) “kuvvet”

q. +*ning* 35/2**quvvat -1-**

Ar. (kuvvet) “kuvvet”

q. *qil* 62/21**quvg'in -1-**

“sürgün”

q. 69/19**quy- -1-**

“(yağmur, kar vb.) yağmak”

q. -*sa* 39/31**quyi -1-**

“aşağı”

q. 23/54**quyosh -56-**

“güneş”

q. 5/14, 12/37, 14/210, 19/102, 21/20, 22/10, 23/10, 31/34, 34/18, 34/51, 38/36, 41/20, 52/81, 75/34, 83, 83/6, 83/45, 118/25, 162/1, 166/3, 190/14, 191, 191/3

q. +*dan* 153/31*q.* +*day* 31/19, 32/31, 171/19*q.* +*dek* 52/55, 83/10*q.* +*ga* 39/85, 52/69, 72/4, 75/62

q. +*i* 27/26, 29/26, 65/91, 66/13, 91/29, 149/11, 183/1

q. +*idan* 61/6*q.* +*iga* 176/24*q.* +*im* 200/20*q.* +*imi* 7/7*q.* +*in* 23/30*q.* +*ing* 179/8*q.* +*ining* 136/4*q.* +*ingda* 21/69*q.* +*ni* 90/56, 124/21, 139/1*q.* +*ning* 12/7, 42/27, 179/8, 208/18**quyoshli -2-**

“güneşli”

q. 175/9*q.* -*ku* 7/8**quyun -2-**

“hortum, firtına”

q. 33/20, 39/38*q.* +*dayin* 21/21, 21/55**quzg'un -3-**

“kuzgun”

q. 153/13*q.* +*dan* 84/10*q.* +*lar* 144/6**qush -17-**

“kuş”

q. 30/7, 44/5, 112/17, 112/27, 113/29, 138/15, 174/4

q. +*idek* 112/4*q.* +*lar* 23/18, 58/9, 171/11, 184/1*q.* +*larim* 100/11*q.* +*laring* 192/3*q.* +*man* 115/10*q.* +*ni* 123/3*q.* +*ning* 30/11**qushcha -4-**

“kuşçağız”

q. 2, 2/2, 21/49, 34/16**quch- -1-**

“kucaklamak”

q. -*moq* 176/8**quchoq -7-**

“kucak”

q.+i 61/12
q.+ida 35/69, 39/143
q.+idan 21/53
q.+iga 54/9
q.+ingda 44/13
q.+ingga 69/23
quchoq och- “kucak açmak” 20/76
qo‘biz -1-
 “kopuz”
q.+ing 42/17
qo‘l -64-
 “el”
q. 21/100, 21/101, 40/4, 43/8, 50/25, 54/14, 63/12, 117/16, 154/39
q.+da 40/14, 42/17, 115/13, 120/13
q.+ga 138/41, 201/2, 229/5
q.+i 911, 38/35, 115/25
q.+ida 173/13
q.+idan 22/23, 72/5, 74/17, 88/48, 212/6
q.+iga 216/8
q.+imda 39/89, 155/5
q.+imdan 14/169, 39/135, 51/13
q.+in 75/62
q.+ing 102/14, 145/7, 153/6
q.+ingda 40/41, 118/26
q.+ingdan 22/3, 67/13
q.+ingga 45/5, 109/21, 146/12
q.+ingni 29/1
q.+ini 56/3
q.+larga 109/13
q.+lari 175/6, 175/14, 175/22
q.+larida 20/5, 65/28
q.+larim 26/20
q.+larimga 20/15
q.+laring 151/20
q.+laringda 62/41
q.+laringdan 22/24

q.+laringni 56/23
q.+larimga 20/15
q.+ni 109/13
qo‘l ko‘tarib: “el kaldırmak” 21/103, 21/104
qo‘l och- : “el açmak” 154/39
qo‘l siltab qo‘y-: “yaka silmek” 195/11
qo‘l cho‘z- : “el uzatmak” 223/17
qo‘lbola -1-
 “el işi”
q. 83/6
qo‘ldosh -4-
 1. “hizmetçi, yardımcı”
q.+i bo‘lib 117/46
q.+ing bo‘lay 128/46
q.+ing bo‘lsin 175/20
 2. “koldaş”
q. 119/16
qo‘lla- -10-
 “kollamak, destek vermek”
q. 23/80, 108/31, 183/12, 193, 193/15
q.-b turur 117/43
q.-gay 196/6
q.-ydi 169/4
q.-ysan 128/46
q.-sin 110/13
qo‘msa- -4-
 “özlemek, hasret çekmek”
q.-b 62/23
q.-ganman 39/51
q.-moq 14/26
q.-ydi 62/2
qo‘n- -6-
 “kuş, kelebek, uçak, toz vb. bir yere inmek”
q.-ar 2/1, 192/3
q.-gan 49/14, 71/18

q.-ib uchar 58/8
q.-maydi 219/2
qo'nalg'a -1-
 "mekan"
q.+sini 136/8
qo'ndir -1-
 "koymak, bırakmak"
q.-ipti 75/24
qo'nim -2-
 "durak"
q. 39/131
qo'nim top- : "yerleşmek" 118/4
qo'ng'iroq -1-
 "çingirak"
q. 70/6
Qo'qon -2-
 "öz. is. Özbekistan'da bir şehir."
Q.+da 119/18
Q.+ga 180/1
qo'r -1-
 "kor"
q.+in 163/16
qo'ra -1-
 "ahır"
q.+lar 172/11
qo'riqla -2-
 "korumak"
q.-b 153/19
q.-ydi 219/4
qo'rq -7-
 "korkmak"
q.-aman 169/7 (2)
q.-arman 53/36
q.-madim 108/30
q.-mapti 19/24
q.-mas 205/4
q.-masman 146/29

qo'rquv -2-
 "korku"
q. 39/64, 199/5
qo'rg'on -7-
 "hisar"
q. 83/4
q.+dir 87/11
q.+i 117/42
q.+im 162/2
q.+lar 88/5
q.+san 80/4, 88/6
qo'y -1-
 "koyun"
q. 116/26
qo'y -13-
 1. "bir şeyi bir yere bırakmak, bir yere yerleştirmek"
q.-dik 220/8
q.-dim 99/51
q.-dilar 23/32
q.-ib bersa 29/35
q.-ing 172/18
q.-ingiz 133/16
q.-maydi 117/3
q.-maydilar 21/64
q.-urman 25/25
 2. "değdirmek, temas etmek"
q.-ardingiz 41/26
 3. "yapmak, kurmak"
q.-aylik 43/8
q.-gan 78/11
 4. "terk etmek, bırakmak"
q.-ganmi 74/17
 5. "isim koymak"
q.-gan 53/26
qo'yil -2-
 "koyulmak, bırakılmak"

q.-gan 91/3, 188/16

qo'yin -17-
 “göğüsle giysi arası bölge”
q.+ida 12/5, 39/1, 43/15, 50/15, 69/39, 72/10, 174/5, 184/3, 194/3
q.+idadir 44/9
q.+iga 3/12
q.+imga 151/13
q.+ingda 39/17
q.+ingga 107/3
q.+ingizda 39/50
q.+ni 23/119
qo'ynimga kir- : “koynuna girmek”
 14/142

qo'zigul -1-
 Lat. (*Kalanchoe*) “kalanşo çiçeği”
q. 23/132

qo'zichoq -1-
 “kuzucuk”
q. 29/13

qo'zg'a -1-
mec. “(istek, coşku) uyandırmak”
q.-sam 14/140

qo'zg'al -8-
 1. “harekete geçmek, kımıldamak”
q.-ar 12/41, 12/42
q.-ardi 83/20
q.-gay 108/23
q.-ib 151/7
 2. *mec.* “(istek, coşku) uyandırmak, ortaya çıkarmak”
q.-ib ketgay 54/16
q.-masdan 19/109
q.-ur 124/34

qo'zg'aldoq -1-
 “gelincik”
q. 23/133

qo'sh -2-
 “çift”
q. 156/27, 156/59

qo'sha -1-
 “çift”
q. 78/14

qo'shaloq -1-
 “çifte”
q. 66/16

qo'shil -3-
 “katılmak”
q.-di 91/31
q.-ib 39/134, 141/34

qo'shig' -16-
 “koşuk, şarkı”
q. 11/18, 12/43, 14/147, 14/201, 14/204, 93, 176/23, 194/1
q.+i 39, 137
q.+ini 44/4, 223/11
q.+lar 53/52
q.+larga 33/27
q.+larin 89/29
q.+larni 21/100

qo'shni -2-
 “komşu”
q. 61/11, 135/25

Rabb -1-
 Ar. (*Rabb*) “öz. is. Allah”
R. 124/38

rabot -1-
 Ar. (*ribât*) “sınır bölgelerinde askerî amaçlı kullanılan mimari yapı.”
r.+lar 39/61

rad -3-
 Ar. (*redd*) “ret”
rad bo'l- “reddetmek” 14/220
rad et- “reddetmek” 99/30, 232/2

rahm -2-

Ar. (rah̄m) “merhamet”

r.+ni 94/7*rahm et-* : “merhamet etmek” 20/53**rahmat -7-**

Ar. (rah̄met) “rahmet”

r. 65/88, 112/8, 210/15*r.+dir* 185/1*r.+i* 127/24*rahmatlar ayt-* : “teşekkür etmek” 19/91*rahmat qil-* : “rahmet etmek” 154/9**rahmdil -1-**

Ar. + Far. (rah̄m + dil) “merhametli”

r. 19/46**rahnamo -2-**

Far. (râh + nümâ) “rehber”

r. 200/18*r.+sini* 211/24**raketa -1-**

İng. (rocket) “roket”

r. 215/14**ramka -1-**

Rus. (ramka) “çerçeve”

r.+larga 71/22**ramz -2-**

Ar. (remz) “alamet”

r.+i 189, 189/4**rang -11-**

Far. (reng) “renk”

r. 14/209, 21/8, 53/54, 62/51, 71/20, 90/20, 141/22*r.+da* 71/23, 156/9*r.+lar* 71/15*r.+larga* 21/7**rang-ba-rang -2-**

Far. (reng + be + reng) “rengârenk”

r. 68/5, 206/17**rangdor -2-**

Far. (reng + dâr) “renkli”

r. 58/20, 68/29**rangin -3-**

Far. (reng-în) “parlak”

r. 14/209, 40/8, 52/49**rangli -1-**

Far. + T. (reng + li)

r. 27/19**rangpar -4-**

Far. (rengper) “solgun, soluk”

r. 14/148, 14/155*r.+im* 14/153*rangpar bo 'l-* : “solgun olmak” 14/157**ranj -1-**

Far. (renc) “eziyet, acı”

r. 52/46**ranjit- -1-**

Far. + T. (renji-t-) “incitmek”

r.-ma 146/5**raqib -1-**

Ar. (raqîb) “rakip”

r.+ingni 209/3**rasadhona -1-**

Ar. + Far. (raşad + hâne) “gözlemevi”

r. 40/12**rasm -1-**

Ar. (resm) “resim”

r.+ingizga 71/27**rasul -2-**

Ar. (resûl) “resul”

r.+lar 35/13, 73/6**ravo -2-**

Far. (revâ) “reva”

r. 110/10*r.+dir* 43/10

ravon -4-

Far. (revân) 1. “pürüzsüz, düz”

r. 21/47, 166/5

r. +dir 148/8

2. “yayvan”

r. 39/46

ravoq -1-

Ar. (rivâq) “revak”

r. +dan 176/19

ravshan -1-

Far. (revşen) “parlak”

r. 124/21

rayhon -5-

Ar. (reyhân) “reyhan, fesleğen”

r. 62, 62/3

r. +dayin 14/149

r. +dek 62/52

r. +ingda 62/37

razil -1-

Ar. (rezîl) “rezil”

r. 21/80

razolat -1-

Ar. (rezâlet) “rezalet”

r. +ning 32/38

rag‘bat -1-

Ar. (rag‘bet) “istek”

r. +i 143/2

ra‘y -1-

Ar. (re‘y) “fikir”

r. 14/226

Registon -3-

“öz. *is.* Semerkand‘ın merkezinde bulunan tarihî meydan.”

R. 95/3, 106/6

R. +gacha 91/20

reja -1-

Far. (reja) “plan”

r. +larning 61/13

Ren -1-

Alm. “öz. *is.* Avrupa‘nın başlıca nehirlerinden biridir”

R. 9/9

Respublika -6-

“öz. *is.* Cumhuriyet.”

R. +m 88/8, 157, 157/4, 157/8, 157/12, 157/16

Reyxstag -1-

“öz. *is.* Berlin‘de bulunan tarihî bir devlet binası.”

R. 90/46

rivoyat -1-

Ar. (rivâyet)

r. 39/45

riyo -1-

Ar. (riyâ) “riya”

r. 73/10

rizo -2-

Ar. (rizâ) “razi”

r. 93/18

r. +dir 226/18

rizq -10-

Ar. (rizq) “rızık”

r. 119/6

r. +i 12/16

r. +im 197/13

r. +imsan 197/14

r. +in 138/24, 211/23

r. +ing 143/14

r. +ingni 171/18

r. +ini 79/4, 171/12

rishta -2-

Far. (rîšte) “iplik”

r. 52/75, 112/22

rom -2-

Far. (râm) “boyun eğen”

rom et- : “boyun eğdirmek” 2/3, 5/15

Romul -1-

Lat. “öz. is. Roma şehrinin kurucularından biri; Remus’un kardeşi.”

R. 19/74

rosa -3-

Far. (râsa) “doğru”

r. 4/6, 42/19, 54/12

Rossiya -2-

“öz. is. Rusya ülkesi”

R.+da 87/4

R.+ning 29/42

rost -25-

Far. (râst) “doğru, hakiki”

r. 10/12, 14/173, 14/269, 29/23, 31/14, 35/6, 47/13, 52/76, 108/10, 116/33, 188/14

r. bo’lsin 109/4, 109/5, 109/9, 109/10, 109/14, 109/15, 109/19, 109/20, 109/24, 109/25

r. erur 32/10

r.+i 16/31, 38/54

r.+in 21/35

rost bo’l- : “gerçek olmak” 35/6

rostdan -1-

Far. + T. (râst + dan) “gerçekten”

r. 178/12

rota-rota -1-

“birlik”

r.-r. 195/10

rozi -6-

Ar. (râzî) “razı”

r. 130/3, 186/4

r.+man 174/10

rozi bo’l- “razı olmak” 16/29, 16/30, 164/13

rubob -1-

Ar. (rebâb) “gövdesi Hindistan cevizi kabuğundan yapılan uzun saplı saz.”

r. 10/4

ruh -22-

Ar. (rûh) “ruh”

r. 19/64, 62/7, 223/2, 223/18

r.+i 83/35, 104/10, 108/18

r.+iga 63/18

r.+im 21/9, 21/89, 35/76, 39/139

r.+imga 23/142, 39/79

r.+imizga 23/22, 52/33, 52/35

r.+imizni 19/21

r.+imning 33/11

r.+in 138/18

r.+ingga 65/20

r.+ingiz 127/13

ruhiy -1-

Ar. (rûhî) “ruhi, ruhsal”

r. 23/40

ruhsiz -1-

Ar. + T. (rûh + siz) “ruhsuz”

r. 20/17

ruju -1-

“merak”

r. 69/34, 124/42

Rus -1-

“öz. is. Rusya Federasyonu sınırları içerisinde yaşayan halk.”

R. 46/15

rutubatli -2-

Ar. (rutûbet +li) “rutubetli”

r. 23/21, 118/6

ruxsor -1-

Far. (ruhsâr) “çehre”

r.+ingga 35/56

ro‘baro‘ -4-

Far. (rû-be-rû) “yüz yüze”

r. 54/13

ro‘baro‘ kel- : “yüz yüze gelmek” 53/4, 54/13, 146/30

ro‘mol -1-

Far. (römal) “eşarp”

r.+ing 90/47

ro‘para -1-

Far. (rû-be-rû) “karşımda”

r.+mda 198/19

ro‘yo -7-

Ar. (ru’yâ) “rüya, düş”

r. 10/14, 44/6, 53/40, 59/26, 73/18

r.+da 33/21

r.+ga 26/2

ro‘y-rost -2-

Far. (rûy + râst) “açıkça”

r.-r. 52/45, 59/37

ro‘yxat -1-

Far. + Ar. (rûy + hatt) “liste”

r.+in 206/16

ro‘zg‘or -1-

Far. (rûzigâr) “rüzgar”

r.+ni 151/2

sabab -11-

Ar. (sebeb) “sebeb”

s. 7/7, 62/21, 65/48, 75/42, 94/5, 108/29, 197/15

s.+i 146/31 (2), 148/5

s.+ini 7/18

sababli -1-

Ar. + T. (sebeb + li) “sebepten”

s. 20/99

saboq -3-

Ar. (sâbak) “ders”

s.+i 129, 129/4, 129/8

sabot -3-

Ar. (sebât) “sebat”

s. 52/21, 233/10

s.+i 52/36

sabr -6-

Ar. (şabr) “sabır”

s. 19/8, 65/7, 113/12

s.+in 217/6

s.+ing 20/54

sabr qil- : “sabretmek” 146/14

sadarayhon -1-

Ar. (sadareyhân) “bir reyhan çeşidi”

s. 62/36

sadaqa -7-

Ar. (şadaқа) “sadaka”

s. 29/22, 32/21, 114/12, 120/4, 134/7

s.+si 199/13

sadaqang ket- : “kurban olmak” 151/17

sado -6-

Ar. (şadâ) “seda”

s. 83/40, 89/16

s. bergay 93/20

s.+lari 70/16

s.+si 53/41, 55/4

sadoqat -4-

Ar. (şadâqat) “sadaqat”

s. 174, 174/6

s.+i 90/5, 203/8

saf -17-

Ar. (şaff) “saf, sıra”

s. 63/5, 201/3 (2), 201/5 (2), 201/11 (2)

s.+da 14/214, 84/3

s.+ga 109/11, 208/6

s.+ida 220/9

s.+lar 163/5

s.+larga 208/3

s.+laring 66/11

s.+laringda 151/22

s.+larni 14/239

safar -7-

Ar. (sefer) 1. “sefer, kez”

s. 49/7, 77/8

2. "sefer, yolculuk"

s. 30/9

s. +ga *chiqdi* 114/5

s. +ing 110/15

s. +ini 14/98

s. +larga 204/1

safo -3-

Ar. (şafâ) "sefa"

s. 23/42, 99/23

s. +si 69/44

sahar -5-

Ar. (seher) "seher"

s. 39/85, 41/25, 46/7, 111/7

s. +larning 90/25

sahfo -4-

Ar. (şahîfe) "sayfa"

s. 56/2 (2)

s. +lar 65/65

s. +m 99/46

sahro -23-

Ar. (şahrâ) "sahra"

s. 39/21, 39/60, 50/9, 50/11, 62/10, 62/49

s. +da 58/6, 62/13, 62/35

s. +lar 28/2, 50/18, 60/13, 156/8, 184/3

s. +larda 38/128

s. +larga 39/109

s. +ning 39/23, 39/77

s. +si 50/9, 207/16

s. +sida 39/106

s. +yi 39/16

s. +yi *O'zbekman* 53/5

Sahroi Kabir -1-

"öz. is. Büyük Sahra; Afrika'nın kuzeyinde yer alıp orta ve kuzey bölümlerini birbirinden ayıran çöl."

S. K. 35/58

sajda -3-

Ar. (secde) "secde"

s. +ga 90/36

sajda qil- : "secde etmek" 21/84, 32/35

sajdagoh -2-

Ar. + Far. (secde + gâh) "secdegâh"

s. +da 81/21

s. *bo'lganlar* 23/31

sak -1-

"it"

s. 128/30

sakra- -2-

"sıçramak"

s. -b *o'tding* 38/78

s. -ydi 190/10

sakson -1-

"seksen"

s. +ga 99/53

Saksovul -1-

"öz. is. Ispanakgiller ailesine ait küçük çalı / ağaç türü."

S. 39/108

sal -5-

"zf. biraz"

s. 14/61, 14/62, 16/25, 156/41, 184/11

salaf -1-

Ar. (selef) "selef"

s. +larning 29/41

sallalik -1-

"sarıklı"

s. 128/22

salmoq -1-

"ağırlık"

s. +i 35/2

salmoqsiz -1-

"önemsiz"

s. 35/43

salobatli -1-

Ar. + T. (salâbet + li) “görkemli”
s. 125/3

salom -26-

Ar. (selâm) “selam”
s. 19/78, 42/2, 42/24, 47/16, 61/11, 166/3
s. *bo'lsin* 61/4, 61/5, 61/6, 61/7, 61/8, 61/9, 61/10, 61/14, 61/15, 61/19, 61/20, 61/24, 61/25, 65/23, 100/5, 183/10
s. +*im* 50/16
s. +*ingni ber* 205/11
s. +*ini* 175/4
s. +*larning* 61/21

salomat -2-

Ar. (selâmet) “selamet”
s. 126/19
salomat bo'l- “selamet olmak” 29/40

salomnoma -1-

Ar. + Far. (selâm + nâme) “selamname”
s. 61

sal-palgina -1-

“z*f*. birazcık”
s. 26/11

salqin -4-

“serin”
s. 12/6, 39/44, 41/25, 228/13

saltanat -10-

Ar. (saltanat) “saltanat”
s. 69/6, 117/26, 118/19
s. *bo'ldi* 118/19
s. +*dan* 88/3
s. +*i* 40/6
s. +*ining* 190/2
s. +*lar* 81/18
s. +*ning* 32/11, 45/13

Samad Vurg'un -2-

“öz. is. Azərbaycanlı ünlü şair; ilk kez ‘Azerbaycan Halk şairi’ ünvanını elde edip Təvfiq Fikret və Nəmiş Kemal’i incelemiştir.”

S. V. 26/12
V. +*ning* 74/21

saman -2-

“saman”
s. +*i* 38/77
s. +*im* 38/79

Samandar -1-

“öz. is. Ateşte yanmadığına / ateşi söndürdüğüne inanılan efsanevi hayvan.”
s. 41/30

Samarqand -9-

“öz. is. Özbekistan’da bir şehir.”
S. 61/4, 61/6, 83/15, 85/14, 97/2, 106/5, 106/13, 141/14, 216/5

Sambit -1-

“öz. is. Keçi söğüdü”
s. +*day* 90/17

samimiy -1-

Ar. (şamîmî) “samimi”
s. 99/29

samimiyat -1-

Ar. (şamîmiyyet) “samimiyet”
s. +*dan* 155/12

samo -20-

Ar. (semâ') “sema”
s. 53/22, 62/27, 65/85, 125/4, 183/11
s. +*da* 34/48, 184/1
s. +*dan* 35/26
s. +*ga* 36/2, 54/19, 59/25, 65/45, 99/7, 176/4, 215/14
s. +*lar* 72/10
s. +*larga* 38/86
s. +*ni* 142/6
s. +*ning* 39/42

s.+si 55/2

samoviy -3-
Ar. (semâvî) “semavi, ilahi”
s. 14/222, 100/14, 141/22

samovot -2-
Ar. (semâvât) “gökler, semalar”
s.+dan 156/1
s.+ni 156/20

sana -1-
Ar. (sene) “yıl, tarih”
s.+ni 19/9

sana- -7-
“saymak”
s.-b 35/29
s.-dim 91/21
s.-moqqa 27/15
s.-r 193/2
s.-sang 88/33
s.-ydi 193/1
s.-yman 193/3

sanal- -4-
“sayılmak”
s.-magay 121/4
s.-mas 21/101, 21/104
s.-ur 172/29

sandon -1-
“örs”
s. bo ‘ldik 128/6

sang -2-
Far. (seng) “taş”
s.+i malomat 56/4, 65/28

saniya -1-
Ar. (sâniye) “saniye”
s.+da 40/45

sano -1-
Ar. (senâ) “sena, övgü”
s.+lardan 43/21

sanoq -1-
“sayı, hesap”
s.+i bo ‘lmas 132/12

san’at -18-
Ar. (şan‘at) “sanat”
s. 88/19, 107/15
s.+da 141/19
s.+i 40/5, 58/19, 143/1
s.+im 164, 164/1, 164/2, 164/4, 164/6, 164/8, 164/10, 164/12, 164/14, 167/15
s.+in 180/3
s.+ining 71/8

san’atkor -2-
Ar. + Far. (şan‘at + kâr) “sanatkâr”
s. 45/15
s.+lar 149/8

saodat -9-
Ar. (sa‘âdet) 1. “saadet”
s. 41/38, 49, 58/15, 61/19, 86/4
s.+in 40/16
s.+lar 111/6, 113/32
2. “öz. is. Saadet”
S. 49/4

sarkarda -2-
Far. (ser + gerde) “önder”
s.+lar 199/5
s.+si 128/18

saroy -2-
Far. (serây) “saray”
s.+lar 32/22
s.+larim 141/27

sanch- -1-
“ucu keskin bir nesneyi güç kullanarak batırmak, saplamak”
s.-dingmi 22/7

sanchil- -4-
“saplanmak”

s. 9/44
s.-ar 14/89
s.-di 90/21
s.-gan 46/18
saqla- -4-
“saklamak”
s.-b 117/23
s.-b qololgan 84/4
s.-gan 102/6
s.-gansiz 195/8
saqlan- -1-
“saklanmak”
s.-sin 16/18
sara -1-
“seçkin”
s.+si 89/38
sarafroz -1-
Far. (ser + efrâz) “mağrur”
s. 73/15
saraton -8-
Ar. (seraṭân) “kuru , sıcak yaz mevsimi”
s. 29/27, 34, 34/1, 34/19, 34/32
s.+i 34/52
s.+ning 39/18, 61/6
sarbador -1-
“derbeder”
s. 52/14
sarbaland -2-
Far. (ser + bülend) “uzun”
s. 40/2, 69/25
sarbon -6-
Far. (sâr-bân) “rehber, sarban”
s. 140/6, 154/38
s.+im 22/3, 22/4
s.+ing 104/4
s.+larning 62/13

sardaftar -1-
Far. + Ar. (ser + defter) “başdefter”
s.+ida 90/41
sardoba -1-
Far. (serd + âbe) “sarnıç”
s.+larda 39/2
sardor -2-
Far. (serdâr) “önder”
s.+i 156/70, 220/15
sarf -3-
Ar. (sarf) “sarf, harcama”
sarf ayla- : “sarf etmek” 228/22
sarf et- : “sarf etmek” 120/12
sarf. qil- “sarf etmek” 20/47
sargardon -2-
Far. (ser + gerdân) “şaşkın, avare”
s. 29/29, 51/14
sargashta -3-
Far. (ser + geşte) “şaşkın, sersem”
s. 39/8, 83/41, 171/11
sarhad -7-
Far. + Ar. (ser + ḥad) “sınır”
s.+da 63/13
s.+ida 161/2
s.+lar 214/6
s.+larda 127/20, 146/22
s.+lardan 65/53
sarhod qo ‘y- : “sınır koymak” 14/54
sari -7-
“ed. ileri, doğru, -e doğru”
s.3/3, 14/64, 62/22, 65/63, 77, 77/18, 140/6
sariyg‘a -1-
“sarı”
s. 135/9
sarkarda -1-
Far. (ser + gerde) “önder”

s. + *lar* 199/5

sarkotib -1-
Far. + Ar. (ser + kâtib) “başkâtib”
s. + *in* 155/4

sarmast -3-
Far. (ser + mest) “sarhoş”
s. 14/10, 14/138, 33/10

sarmoya -2-
Far. (ser + mâye) “sermaye”
s. 85/34
s. + *ng* 59/15

sarob -6-
Far. (serâb) “serap”
s. 21, 21/64, 39/22, 62/14
s. + *dan* 34/6
s. *emasdir* 233/1

saroy -1-
Far. (serây) “saray”
s. + *ni* 38/55

sarsari -2-
Far. (serserî) “serseri”
s. 51/10, 58/7

sarson -6-
Far. (ser-sâm) “avare”
s. 20/101, 38/43, 39/126, 51/14, 53/49, 96/22

sarvar -1-
Far. (ser-ver) “önder”
s. + *iga* 61/24

sarvat -1-
Ar. (servet) “servet”
s. + *i* 143/12

sarxush -3-
Far. (ser + hoş) “sarhoş”
s. 52/68
sarxush bo 'l- : “sarhoş olmak” 21/11, 207/13

sarzamin -1-
Far. (ser + zemîn) “zemin”
s. + *dan* 98/19

sarg'ay -5-
“sararmak”
s. - *ar* 76/6
s. - *gan* 19/13, 19/49, 44/1, 65/65

sas -10-
“ses”
s. 45/31, 65/53
s. + *dir* 172/27
s. + *i* 34/10, 34/51, 39/63, 39/107, 41/14, 62/39
s. + *i edi* 48/5
s. + *in* 223/15

sassiq -1-
“sası”
s. 115/1

sath -1-
Ar. (saṭḥ) “üst, üzeri”
s. + *idan* 4/4

satr -10-
Ar. (saṭr) “satır”
s. + *i* 43/10, 217/10
s. + *imdan* 14/254
s. + *imni* 205/6
s. + *ingizda* 41/15
s. + *lar* 19/13, 19/49, 43/34
s. + *larim* 4/8
s. + *larni* 70/23

savdo -5-
Ar. (sevdâ) “sevda”
s. 91/15, 95/1
s. + *lar* 109/8, 217/2
s. + *larga* 21/54

savlat -4-
Ar. (savlet) “azamet”

s. 135/13, 226/2

s.+i 50/8, 143/18

savob -7-

Ar. (sevâb) “sevap”

s. 32/30, 153/5, 233/3

s.+imga 202/30

s.+in 157/3

s.+ing 148/19

s.+ingga 202/36

savod -1-

Ar. (sevâd) “okuma”

s.+im 99/9

savol -7-

Ar. (su’âl) “soru”

s. 14/67

s.+imga 23/91, 23/95

s.+lar 154/6, 195/10

s.+ning 11/27

savol ber- : “soru sormak” 195/9

saxiy -2-

Ar. (sahî) “cömert”

s. 5/14, 182/10

saxovat -1-

Ar. (saḥâvet) “cömertlik”

s. 102/17

saxovatli -2-

Ar. (saḥâvet + li) “eli açık”

s. 19/92, 61/4

sayd -2-

Ar. (sayd) “av”

s. 113/30

s. bo’lib 113/30

Sayd Olim -1-

“öz. is. Buhara Emirliğinin son yöneticisi.”

S. O. 39/73

Saydona -1-

“öz. is. Biruni’nin eczacılıkla ilgili eseri.”

S. 54/32

Sayhon -3-

“öz. is. Seyhun; Özbekistan’da bir nehir.”

S. 62/34, 172/29

S.+dek 187/10

sayla- -1-

“seçmek”

s.-gan 172/36

saylovchi -1-

“seçmen”

s.+lar 172/7

sayohat -2-

Ar. (siyâhat) “seyahat”

s. 170/5

s.+im 22/7

sayqal -2-

Ar. (saykal) “parlaklık, güzellik”

s. 60/1

s.+i 52/63

sayr -5-

Ar. (seyr) “seyir, gezi”

s. 170/5

s.+ida 52/81

sayr et- : “seyretmek” 53/65, 67/1, 191/1

sayra- -2-

“ötmek”

s.-gin 134/11

s.-r 44/5

sayrat- -6-

“ötmek, şakımak”

s.-ib bo’lmas 123/5, 123/10, 123/15, 123/20, 123/25, 123/30

sayribog’ -1-

Ar. + Far. (seyr + bâğ) “seyrân-gâh”

sayribog' ayla-: “gezip dolaşmak”
12/31

sayroq -2-

“ötüş”

s. 192/3

s.+i 2/2

sayyod -2-

Ar. (seyyâd) “avcı”

s. 39/34, 112/23

sayyoh -8-

Ar. (seyyâh) “seyyah”

s. 37/9, 69/33, 204, 204/1, 206/5

s. *bo'lib* 11/15

s.+iga 35/20

s.+lar 229

sayyohlik -1-

Ar. + T. (seyyâh + lik) “seyyahlik”

s.+ning 51/13

sayyora -11-

Ar. (seyyâre) “seyyare, gezegen”

s. 35, 35/4, 35/25, 35/40, 35/52, 35/67,
35/77, 52/67, 176/10, 176/18

s.+miz 78/14

sag'ana -1-

“türbe”

s.+dan 23/62

sachra- -1-

“boşalmak, akmak”

s.-gan 16/2

sehr -6-

Ar. (sihr) “sihir”

s. 44/9, 47/7, 53/40

s.+dan 19/104

s.+i *emas* 35/27

s.+ini 76/18

sehr-fayz -1-

Ar. (sehr + feyz) “ilham”

s.-f. 47/7

sehrli -6-

Ar.+ T. (sihr + li) “sihirli”

s. 38/45, 83/24, 89/16, 207/6, 210/14

s.+san 188/21

sekin -7-

Ar. (sâkin) “sakin, yavaşça”

s. 12/43, 21/77, 34/43, 135/25, 145/5,
170/13, 226/13

sekingina -3-

Ar. (sâkin + gina) “zf. yavaşça”

s. 20/88, 21/32, 21/58

sel -3-

“sel”

s. 182/9

s.+i 98/6

s.+ining 188/15

sen -383-

“zm. sen”

s. 3/18, 6/3, 6/5, 7/16, 9/7, 9/19, 9/39,
9/50, 10/15, 10/16, 13, 13/1, 13/2, 13/3, 13/4,
13/5, 13/6, 13/10, 14/32, 14/149, 14/151,
14/155, 14/162 (2), 14/247, 17/9, 17/10, 18/5,
18/7, 20/43, 20/49, 20/72, 20/108, 22/7, 23/23,
23/84, 23/141, 23/144, 24/10, 24/12, 26/19,
31/23, 31/35, 33/4, 33/5, 33/11, 33/17, 33/23,
35/34, 35/47, 35/53, 38/1, 38/65, 38/67, 38/96,
38/98, 38/121, 39/15, 39/16, 39/25, 39/127,
39/129, 39/130, 39/135, 39/136, 39/139,
39/140, 39/147, 39/148, 44/12, 45/14, 45/25,
47/12, 47/14, 48/11, 49/12, 52/79, 52/80, 53/3,
53/12, 53/13, 53/27, 53/28, 53/67, 59/28,
62/44, 64/1, 64/2, 65/17, 65/31, 65/83, 66/5,
66/15, 67/6, 67/7, 67/15, 69/9, 69/10, 74/23,
74/32, 78/17, 82/8, 82/42, 82/45, 84/2, 84/4,
84/13, 88/3, 88/4, 88/58, 90/32, 90/36, 90/39,
90/40, 90/43, 90/47, 92/3, 92/7, 93/2, 93/7,
93/15, 102/18, 102/20, 107/15, 113/32,
118/24, 119/2, 119/3, 120/2, 120/4, 120/13,
123/26, 126/7, 140/3, 140/4, 141/13, 146/23,
152/7, 152/13, 152/26, 153/5, 153/30, 157/6,
157/10, 162/1, 162/4, 162/9, 162/13, 162/14,
164/11, 169/6, 170/28, 170/29, 176/26, 179/3,
182/2, 182/3, 182/4, 182/7, 182/10, 185/5,
185/11, 185/13, 187/7, 188/22, 188/23, 200/4

(2), 200/6, 200/9, 200/14, 200/22, 202/35, 210/3, 210/11, 211/25, 221/15, 221/19, 224/8

s.+da 69/11, 69/12, 162/6, 197/11, 197/12

s.+da ekan 67/5

s.+dan 21/62, 23/93, 47/11, 66/9, 98/26, 120/5, 146/29, 170/33, 225/7

s.+day 39/26, 74/31, 90/56

s.+dayin 221/5

s. eding 38/113

s. esa 119/1

s.+ga 9/15, 10/3, 10/4, 20/23, 20/24, 20/108, 20/115, 20/116, 20/117, 24, 35/30, 39/68, 40/58, 42/2, 42/24, 43/32, 45/13, 49/7, 52/84, 53/9, 53/15, 59/38, 65/12, 65/88, 65/92, 67/15, 83/34, 83/48, 100/5, 104/8, 104/10, 104/16, 104/24, 107/7, 109/21, 109/22, 109/23, 118/24, 119/6, 119/20, 120, 120/1, 120/2, 120/4, 120/6, 120/8, 120/10, 120/12, 120/14, 134/19, 140/1, 140/2, 140/4, 140/6, 141/24, 146/32, 148/15, 150/3, 153/7, 154/36, 164/6, 167/9, 167/16, 169/2, 173/12, 176/28, 178/3, 178/4, 179/1, 183/10, 183/20, 190/1, 200/8, 200/16, 200/24, 233/17

s.+gadir 20/112, 69/44

s.+gami 14/248

s.+i 2/3, 7/21, 7/29, 14/148, 14 /153, 14/189, 20/79, 21/68, 23/3, 23/8, 24/3, 24/8, 24/9, 29/32, 36/8, 38/75, 38/111, 40/46, 43/27, 45/4, 45/8, 45/12, 45/16, 45/20, 45/24, 45/28, 45/32, 67/16, 83/44, 89/7, 90, 90/1, 90/14, 90/27, 92/1, 92/11, 110/13, 119/13, 120/3, 134/20, 141/4, 152/6, 157/11, 157/14, 159/7, 164/9, 171/17, 187/8, 197/9, 197/13

s.+iki 118/25, 198/14

s.+ikidir 118/25

s.+ing 6/10, 10/1, 12/21, 14/161, 14/190, 14/263, 17/4, 17/8, 20/69, 21/69, 22/24, 23/19, 23/87, 23/99, 35/49, 35/60, 38/103, 38/146, 38/148, 39/133, 43/17, 43/19, 43/33, 44/3, 44/13, 54/35, 65/82, 67/13, 80/22, 84/7, 102/10, 121/8, 145/2, 148/18, 153/12, 153/25 (2), 157/7, 166/7, 166/8

s.+mi 35/32 (2)

s.+misan 128/9, 128/10, 128/11

s.+san 35/79, 38/109, 46/17, 47/8, 75/57, 83/26, 83/47, 152/8

sensiz -3-

“sensiz”

s. 26/12, 89/17, 89/19

sep- -1-

“göstermek amacıyla sermek”

s.-in 5/1

sepil- -2-

“serpilmek”

s.-gan 12/16

s.-ganday 68/21

sepin -1-

“çeyiz”

s. 5/1

serjild -1-

Far. + Ar. (ser + cild) “ciltli”

s. 19/45

serkacha -1-

“keçi”

s.+ning 190/11

sermavj -1-

Far. + Ar. (ser + mevc) “dalgalı”

s.+dir 41/36

serpa -2-

“sallamak”

s.-b 38/95, 156/46

serxatar -1-

Far. (ser + hatar) “tehlikeli”

s. 39/127

sev- -26-

“aşk, muhabbet duygusuyla gönül vermek”

s. 227/1, 227/2, 227/4

s.-aman 7, 7/1, 7/9, 14/131, 14/189, 39/49, 69/17

s.-ar 117/21

s.-dim 21/79

s.-ar edim 21/36, 21/75, 21/76

s.-asan 7/17

s.-gan 7/30, 13, 13/1

s.-gayman 21/68

s.-gin 227/1

s.-ib bo 'lmas 227/8

s.-ib qolmasdan 126/27

s.-mas 14/253

s.-mayman 14/79

s.-moqlik 101/6

sevgi -7-

“sevgi”

s. 176/15, 233/13

s.+day 32/28

s.+m 21/73

s.+ngiz 129/2

s.+si 14/220, 227

sevikli -3-

“sevgili”

s. 56/24, 93/15, 221/4

sevin- -1-

“sevinmek”

s.-ib 25/7

sevinch -2-

“sevinç”

s. 5/4, 32/37

sez- -3-

“olmuş veya olacak bir şeyi anlamak”

s.-dim 136/6

s.-ganing 150/2

s.-may 71/26

Sezar -1-

“öz. is. Jül Sezar, Romalı asker ve Roma Cumhuriyeti'nin son diktatörü olan politik lider.”

S. 14/43

Sibir -1-

“öz. is. Rusya'nın Ural Dağları'ndan Büyük Okyanus'a kadar uzanan bölgeye verilen ad.”

S. 46/17

sidqidil -1-

Ar. + Far. (sıdk-i dil) “can-ı gönülden”

s. +*la* 1/7

sifat -1-

Ar. (şifat) “sıfat”

s. +*man* 33/8

sila- -6-

1. “sevgi, şefkat belirtisi olarak elini bir şeyin üzerinde gezdirmek”

s.-b 20/22, 208/21

s.-b turgin 20/38

s.-gan 86/15

s.-sang 102/14

2. “silmek, kurulamak”

s.-b 41/28

silki- -1-

“sallanmak”

s.-di 22/13

silkit- -2-

“silkmek”

s.-adi 23/12

s.-ib qolgan 90/47

silsila -3-

Ar. (silsile) “silsile”

s. 29/41

s. +*sida* 38/145, 83/5

silta- -1-

“kuvvetle sarsmak”

s.-b 209/3

sim -1-

Far. (sîm) “tel”

s. +*lar* 10/13

simob -1-

Far. (sîm + âb) “civa”

s. 43/6

sim-siyo -1-

T. + Far. (sim + siyâh) “simsiyah”

s. 73/2

sin- -2-

“kırılmak, sarsılmak”

s.-*gan* 147/8

s.-*mas* 9/48

sinash- -1-

“denemek”

s.-*moqchi bo'lsa* 213/6

sindir- -1-

“kırmak”

s.-*mish* 84/7

sing- -5-

1. “sinmek”

s.-*di* 52/33, 52/35, 52/37, 52/38

2. “kendini göstermemek için büzülerek saklanmak”

s.-*adi* 204/4

singari -1-

“gibi”

s. 19/58

singil -23-

“kız kardeş”

s. 49/10, 62/4, 90/26, 90/31, 95/14

s.+*ga* 14/165, 14/211

s.+*im* 14/151, 14/155, 14/200, 49/4, 49/8, 62/37, 62/40, 67/7, 90/14

s.+*ginam* 14/148, 43/16

s.+*lar* 14/158, 133/1, 133/5, 133/9, 133/13

singiljon -1-

T. + Far. (singil + cân) “kız kardeşcan”

s. 90/26

sinoat -4-

Ar. (sinâat) “sanat, maharet”

s. 53/23, 73/19, 156/47

s.+*larin* 176/18

sinov -6-

“sınav”

s. 163/13

s.+*idan* 114/4

s.+*iga* 88/22

s.+*lar* 192/9, 192/12

s.+*larga* 233/11

sinchi -1-

“çerçeve”

s.+*sini* 222/2

sipqor- -2-

“hızlıca, bir çırpıda içmek”

s.-*aman* 135/18

s.-*gil* 74/30

sir -6-

Ar. (sırr) “sır”

s. 53/23

s. *emas* 128/21

s. *erur* 73/19

s.+*i* 68/13, 68/27

s.+*ini* 9/10

s.+*lar* 75/35

Sir -3-

“öz. is. Türkistan'da bir nehir.”

S. 41/36, 57/2

S.+*ga* 89/35

sira -12-

1. “asla”

s. 54/7, 59/32, 73/24, 86/8, 100/13, 118/17, 126/25, 156/11, 171/8, 172/13, 206/15

2. “doğru”

s.+*si* 142/2

Sirdaryo -5-

“öz. is. Özbekistan’ın kuzeyinde bir il.”

S. 39/6, 42/24, 49/5, 94, 94/5

sirdosh -4-

Ar. + T. (sırr + dosh) “sırdaş”

s. 119/16, 145/10

s. +im 24/4, 99/47

sirli -11-

Ar. + T. (sırr+ li) “sırlı”

s. 19/20, 21/27, 23/85, 39/22, 39/50, 58/19, 71/20, 176/15, 190/4

s. *emas* 19/28

s. +siz 19/27

sirlilik -1-

Ar. + T. (sırr + li+ lik) “gizlilik”

s. 19/38

sirg’a -1-

“halka”

s. +lar 23/60

siyla -3-

“iyi davranmak, hürmet etmek”

s. -gan 67/4, 102/19

s. -ysan 171/15

siylov -1-

“hürmet etmek”

s. 172/2

siym -2-

Far. (sîm) “gümüş”

s. 32/19, 33/4

siymo -4-

Far. (sîmâ) “sima”

s. 23/51

s. +ga 81/17

s. +si 214/3

s. +sida 14/40

siyna -3-

Far. (sîne) “sine”

s. +ng 35/50

s. +ngga 35/35

s. +sidan 21/102

siyoh -1-

Far. (siyâh) “siyah”

s. 39/88

siyosatdon -1-

Ar. + F. (siyâset + dân) “politikacı”

s. +lar 135/2

siyrat -2-

Ar. (sîret) “görünüş”

s. +ing 117/12, 204/7

siz -103-

“zm. siz”

s. 39/52, 41/14, 62/51, 63/12, 65/63, 70/14, 70/24, 71/6, 71/8, 71/10, 71/15, 81/15, 81/16, 81/20, 81/27, 97/4, 100/11, 113/2, 115/2, 117/24, 127/2, 127/8, 127/12, 132/6, 132/8, 135/26, 152/33, 172/1, 172/10, 172/14, 172/16, 172/20, 184/13, 184/15

s. +dan 29/28, 132/4

s. +day 132/16

s. +dek 63/33, 63/35, 73/22

s. +ga 1/13, 1/14, 3/19, 14/62, 14/67, 14/93, 14/99, 14/217, 14/225, 19/4, 19/69, 19/103, 19/104, 29/22, 29/26, 63/34, 70/1, 71/13, 81/19, 81/21, 117/11, 117/38, 127/24, 137/2, 152/36, 152/37, 163/20, 172/7, 172/37, 184/16

s. +gadir 49/27

s. +lar 19/112, 118/19

s. +larda 184/11

s. +lardan 14/223

s. +larga 14/97

s. +larni 16/1, 43/24

s. +ni 14/118, 15/3, 23/27, 39/49, 39/51, 41/11, 41/31, 63/16, 71/17, 71/19, 73/23, 81/14, 100/15, 117/20, 117/43, 127/9

s. +ning 41/7, 41/8, 41/15, 60/14, 63/22, 63/28, 70/15, 70/21, 81/17, 163/15

sizil- -2-

“sızmak”

s.-*ding* 94/6

s.-*ib* 83/1

sig‘- -4-

1. “bir yere bütününüle girmek”

s.-*mas* 127/10

2. *mec.* “yakışmak, uygun düşmek, kabul edilebilir olmak”

s.-*mas* 75/40

s.-*masa* 32/33

s.-*maydi* 75/36

sig‘dir- -1-

“sığdırmak”

s.-*olsa* 62/48

sig‘in- -2-

“sığınmak”

s.-*di* 36/1

s.-*ib turgan* 85/20

soat -10-

Ar. (sâ‘at) “saat”

s. 40/45, 56/9, 63/21, 156/30

s.+*i* 40/14

s.+*idan* 39/138

s.+*lar* 113/24

s.+*ni* 193/4

s.+*ning* 56/21

soatlab -1-

Ar. + T. (sâ‘at + la +b) “saatlerce”

s. 1/4

Sobir Rahim -2-

“öz. is. II. Dünya Savaşı’nda Kızıl Ordu’da görev yapan tümgeneral.”

S. R. 38/106, 63/8

sobit -7-

Ar. (sâbit) “sabit”

s. 32/7, 74/20, 85/31, 124/3, 151/22

s. *turar* 21/65

s.-*gan* 25/15

sodda -2-

Far. (sâde) “sade”

s. 176/17, 196/2

sodiq -3-

Ar. (şâdiq) “sadık”

s. 123/1, 145/11

sodiq qol- : “sadık kalmak” 127/2

sof -3-

Ar. (şâf) “saf, temiz”

s. 14/82, 16/35, 86/6

Sofiya -1-

“öz. is. Safiye”

S.+*ga* 49/20

soflik -5-

Ar. + T. (şâf + lik) “safılık”

s. 14/94

s.+*dan* 93/10

s.+*iga* 14/54, 14/55

s.+*in* 14/60

sohib -4-

Ar. (şâhib) “sahip”

s. 27/14, 88/29

s.+*i davron bo‘ldik* 128/7

s.+*in* 117/26

sohibdavlat -1-

Ar. (şâhib + davlat) “devlet erkânı”

s.+*lar* 172/1

sohibi zamon -1-

Ar. (şâhib-i zamân) “zamanın sahibi”

s. z. 14/270

sohibkor -1-

Ar.+ Far. (sâhib + kâr) “usta”

s. 29/9

sohibqiron -4-

Ar. (şâhip + kırân) “güçlü, kudretli hükümdar”

s. 149/2, 220/11

s.+i 160/8

s.+im 134/12

sohil -4-

Ar. (saḥil) “sahil”

s.+da 35/23

s.+larda 53/49, 65/67

s.+laringda 6/10

sohir -1-

Ar. (sâhir) “büyülü”

s. 53/17

sohira -1-

Ar. (sâhire) “cadı”

s. 210/14

sohta -1-

Far. (sâhte) “sahte”

s. 65/75

sokin -13-

Ar. (sâkin) “sakin, durgun”

s. 12/30, 14/177, 14/215, 23/57, 44/10, 56/9, 70/6, 94/4, 125/7, 147/1, 156/17, 156/49, 190/15

sol- -24-

“herhangi bir şeyi, duygu ve düşüncüyü yerleştirmek; koymak”

s. 201/7

s.-aman 18/6

s.-di 23/22, 38/35, 83/23, 214/7

s.-dim 39/86

s.-gan 40/48, 47/7, 85/23

s.-gay 65/20

s.-gaydir 108/6

s.-guday 62/16

s.-ib 26/9, 39/64, 53/65, 77/5

s.-ibdi 32/18

s.-magay 53/39

s.-masidan 19/110

s.-mishlar 45/5

s.-moq 59/20

s.-olmasdingiz 103/6

Solijon -3-

“öz. is. Salican Şaripov; Özbek asıllı olup Kırgızistan Devleti’nin uzaya çıkan ilk astronotu olarak tarihe geçmiş kişi.”

S. 142, 142/2, 142/6

son -1-

“sayı”

s. 29/15

sonsiz -5-

“sayısız, sonsuz”

s. 12/12, 14/198, 32/29, 39/62, 41/28

sonsiz-sanoqsiz -2-

“sayısız”

s. 35/41, 42/7

sopol -1-

“çömlek”

s.+i 147/4

sopolchalik -1-

“çömlek parçası”

s. 147/8

soqiy -1-

Ar. (sâkî) “saki”

s. 14/263

soqol -1-

“sakal”

s. 54/24

soqov -1-

“dilsiz”

s. 23/96

soqqa -1-

“küre”

s. 35/7

sor -4-

“şahin”

s. 35/18, 96/9, 190/3

s.+laring 107/6

sot- -4-

1. “bir şeyi bedeli karşılığında başka birine vermek”

s.-ib 230/2

s.-ib olalmas 230/2

s.-moqchi bo'lgan 59/8

2. mec. “gözden çıkarmak, feda etmek”

s.-gan 117/15

Sovet -2-

Rus. (savet) “öz. is. Sovyet”

s.+lar 19/16, 19/52

sovuq -2-

“soğuk”

s. 10/13, 11/16

sovur- -1-

“savurmak”

s. 33/22

sovuril -1-

“savrulmak”

s.-ar 32/26

sovg'a -2-

“hediye”

s. 29

s.+ning 29/3

soy -2-

“çay”

s.+lari 161/12

s.+ning 138/6

soya -3-

Far. (sâye) “gölge”

s.+si 121/16

s.+sida 91/30, 125/6

soyabon -1-

Far. (sâye + bân) “güneşlik”

s.+im 100/6

soz -16-

1.Far. (sâz) “saz, çalgı”

s.+i 14/202, 50/21

s.+ida 162/11

s.+im 14/246, 25, 25/3

s.+imni 14/253

s.+ingni 10/9

s.+ini 138/21

2. “güzel”

s. 3/2, 3/4, 207/4, 211/26

3. “ilham”

s. 44/14

sozimga sol- : “ilham almak” 40/46, 41/41

sog' -1-

“sağ”

s.+dan 77/3

sog'in- -4-

“özlemek”

s.-gan 6/15

s.-ganimda 6/13

s.-mas 62/24

s.-sam 62/23

sog'intir- -2-

“özletmek”

s.-ding 23/20

s.-gan 39/26

sog'inch -1-

“hasret”

s. 89/29

sog'lik -3-

“sağlık”

s. 14/152

s.+i 14/136, 223/1

sogʻlom -1-

“sağlam”

s. 163/10

sogʻ-omon -1-

T. + Ar. (sogʻ + âmân) “sağ salim”

s.-o. 215/31

soch -8-

“saç”

s. 12/23, 85/36

s.+imdan 178/8

s.+ingizga 71/25

s.+lari 96/16, 178/2

s.+larida 58/4

s.+larni 109/8

soch- -19-

1. “bir şeyi ortalığa atmak; dökmek”

s.-adi 20/74

s.-ar 77/6

s.-ardi 156/1

s.-arkan 23/26

s.-gan 39/46, 149/2

s.-guvchi 102/20, 107/4

s.-sa 65/85

s.-sak 88/46

s.-sin 143/13

2. “ısı, ışık yaymak”

s.-ar 5/14, 75/33, 136/3

s.-ardi 207/6

s.-ar edi 21/26

s.-gan 83/9

s.-ib 73/21

s.-sa 1/6

sochil- -8-

“saçılmak”

s.-armiz 16/12, 16/13

s.-di 160/4, 221/8

s.-gan 14/144, 199/14

s.-magan 160/2

s.-mish 12/12

sochish -1-

“saçmak”

s. 208/17

sochqi -1-

“saçı”

s.+lar 160/2

Spartak -1-

“öz. is. Roma İmparatorluğu döneminde idareye isyan eden köle lideri.”

S. 14/39

sport -1-

Fr. (sport) “spor”

s.+da 201/1

su -1-

“su”

s.+yin 23/26

subhidam -1-

Ar. + Far. (subh + dem) “sabah, sabah vakti”

s. 3/12

suhbat -4-

Ar. (şuhbet) “sohbet”

s.+ga 100/15

s.+ingda 93/13

s.+lar 198/8

suhbet qur- “sohbet etmek” 39/135

sukunat -1-

Ar. (sukûnet) “sükûnet”

s. 69/4

sukut -1-

Ar. (sukût) “sükût”

s. 69/3

Sulaymon -1-

“öz. is. Hz. Davut’un oğlu; peygamberlik görevinin yanında devlet adamı.”

S. 124/17

sulton -9-

Ar. (sultân) “sultan”

s. 23/98, 40/22, 171/1, 226/12

s. *bo'imasangiz* 117/45

s. *+day* 59/18

s. *esa* 32/13

s. *+lar* 59/18

s. *+ning* 226/19

Sulton Ulug'beg -11-

“öz. is. Timur İmparatorluğunun 4. sultanı, ünlü matematik ve astronomi bilgini.”

S. U. 23/48, 32/13, 38/38, 40/11, 40/22, 40/60, 52/8, 59/25, 73/3, 118/18

U. *+ning* 142/14

suluv -8-

“güzel”

s. 149/6, 190/2, 198/10

s. *emas* 39/23

s. *+ining* 51/26

s. *+larning* 58/4, 58/21

s. *+san* 44/11

sumbat -1-

“görünüm”

s. *+i* 135/9

supa -1-

Rus. (siden'ye) “bank”

s. 34/38

supur- -1-

“temizlemek”

s. *-ar* 14/260

suq -1-

“kem göz”

s. 134/19

sur -1-

“küstah”

s. 141/30

sur- -8-

1. “at, araba vb. için yönetip yürütmek”

s. *-ib* 63/31

2. “takip etmek”

s. *-dim* 39/6

3. “uzatmak, ileri doğru itmek”

s. *-ibsan* 109/18

4. “herhangi bir durum içinde olmak”

s. 109/12, 126/25

s. *-ib* 63/31

5. *mec.* “hayal kurmak”

s. *-gan* 198/4

6. “sürgün etmek”

s. *-gandi* 199/12

surat -9-

Ar. (şûret) “resim, suret”

s. 71/21

s. *+day* 26/3

s. *+ga* 19/66

s. *+i* 19/12, 19/48, 35/1, 40/10

s. *+in* 225/3

s. *+ini* 32/18

s. *+san* 35/53

suratli -1-

Ar. (sûret+li) “suretli”

s. 68/5

surish -1-

“sürme”

s. *+lar* 154/18

suron -2-

“çıgılık, uğultu, hengâme”

s. 21/50

s. *+lar* 23/79

suronli -2-

“heyecanlı”

s. 21/59, 39/51

surt -1-

“dokunmak”

s. 134/14

surud -1-

Far. (sürûd) “türkü”

s. 118/26

surur -5-

Ar. (sürür) “sürur, sevinç”

s. 23/22, 23/36, 27/14, 66/5

s.+ni 38/15

sut -2-

“süt”

s. 39/3

s.+ning 174/9

suv -14-

“su”

s. 34/11, 35/16, 39/76, 39/80, 39/82,
39/109, 77/6, 98/3

s.+ga 60/10

s.+i 50/2

s.+in 39/117

s.+ini 187/10

s.+mi 228/15

s.+ni 170/31

suvori -1-

Far. (sevârî) “süvari”

s. ekansan 49/15

suvrat -9-

Ar. (şûret) “suret, görünüş”

s. 19/64

s.+i 26/14, 58/20, 71/32

s.+in 71/24

s.+ing 35/26, 204/8

s.+ingdir 117/12

s.+ingga 35/31

suxon -1-

Far. (süḥan) “söz”

s. 145/9

suy- -2-

1. “aşk, muhabbet duygusuyla gönül vermek”

s.-ingiz 133/12

2. “hoşlanmak”

s.-masdi 203/4

suyak -1-

“kemik”

s.+ing 185/9

suyonchiq -1-

“dayanak”

s. 32/36

suyuk -6-

“sevgili”

s. 14/162, 38/62, 83/32, 287/9, 152/3

s.+san 185/13

suyukli -1-

“sevimli”

s. 23/44

suyuklik -2-

“gözde, sevgili”

s. 32/28

s.+imni 131/2

suyun- -1-

“sevinmek”

s.-ib ketaman 14/197

suz- -3-

1. “yüzmek”

s.-gansiz 117/22

s.-ib yurar 216/13

2. “(kanatlı hayvanlar için) havada görünür bir hareket yapmadan ilerlemek”

s.-sa 60/5

so‘fito‘rg‘ay -1-

“öz. is. toygar kuşu”

s. 190/8

so‘k- -2-

1. “öğütmek”

s.-sa 128/42

2. “darı”

s. 128/42

so‘l- -2-

“sol”

s. 77/3

s.+ingga 146/9

so‘l- -3-

1. “tazeliğini, diriliğini kaybetmek”

s.-ar 76/6

s.-mas 60/2

2. “rengini yitirmek”

s.-ib 198/17

so‘ldir- -1-

“soldurmak”

s.-moq bo‘lar 65/8

so‘lim -2-

“güzel, hoş”

s. 13/6, 176/13

so‘lish -1-

“solmak”

s. 129/3

so‘n- -11-

1. “yanmaz, parlamaz olmak”

s.-gani 90/55

s.-gay 154/10

s.-magan 109/22

s.-masin 73/24

s.-mas 80/30, 149/3

2. mec. “yok olmak, yitirmek”

s.-di 59/24

s.-ganidan 21/4

s.-magan 98/17, 210/6

s.-mishdir 23/33

so‘ng -18-

“sonra; son”

s. 14/39, 20/16, 20/89, 20/107, 51/4, 54/19, 79/7, 100/5, 117/7, 185/2, 228/3

s. esa 185/2

s.+i 39/94

s.+ida 35/55, 44/6, 52/31, 56/7, 85/9

s.+idan 93/20

so‘ngak -2-

“kemik”

s. 226/7

s.+lari 62/13

so‘nggi -17-

“son”

s. 20/59, 23/54, 23/87, 38/65, 63/21, 63/25, 65/31, 85, 85/24, 85/28, 85/47, 85/48, 129, 129/8, 133/15, 210/8, 228/22

so‘ngra -4-

“zf. sonra”

s. 4/7, 14/71, 39/40, 91/24

so‘ng‘siz -4-

“sonsuz”

s. 5/4, 14/139, 34/48, 46/13

so‘q -1-

“darı”

s. 128/38

so‘q- -1-

“hiddetlenmek”

s.-qan 14/22

so‘qir -5-

“kör”

s. 19/41, 22/5, 85/34, 124/23, 138/13

so‘qmoq -2-

“yol, patika”

s.+larda 51/5

s.+lardan 61/2

so‘r- -6-

1. “sual etmek”

s.-adi 99/1, 103/3
s.-ar 65/66
s.-ardi 156/32
s.-gali 142/8
 2. “dudakları uzatıp kuvvetle çekmek, emmek”
s.-ganlar 59/2
so‘ra- -16-
 “aramak; rica etmek”
s.-b turgan 119/11
s.-b yotgan 172/14
s.-di 99/1
s.-gan 61/7
s.-ganda 63/11
s.-ng 211/10, 211/12, 211/14, 211/16 (2)
s.-rdi 156/32
s.-sa 29/7
s.-ydi 21/59, 135/25
s.-yman 23/93, 23/94
so‘ral- -1-
 “sorulmak”
s.-mas 174/9
so‘rash -1-
 “soru”
s. 146/34
so‘roq -2-
 “soru, sorgu”
s.+i 88/54
soroq ber- : “soru sormak” 146/1
so‘y- -2-
 “bir hayvanı boğazlamak, kesmek”
s.-o ‘lsaydim 116/26
s.-asin 146/11
so‘yla- -11-
 “söylemek, konuşmak”
s.-b yurganlar 59/4
s.-dim 24/6

s.-gan edi 70/14
s.-mang 19/112
s.-r 10/18
s.-rdi 62/15
s.-sang 20/58
s.-sin 74/7
s.-y bersang 39/67
s.-yin 74/26
s.-yman 39/72
so‘ylash- -2-
 “söyleşmek”
s.-ar 39/48, 175/9
so‘z -58-
 “söz”
s. 14/4, 38/31, 76/13, 86/17, 90/49, 96/1, 101/8, 128/15, 158/1, 172/37, 179/4
s.+da 14/75, 21/33
s.+day 19/23
s.+dirkim 9/45
s. erur 75/25
s.+i 58/22, 65/48, 80/8, 83/36, 91/33, 106/20, 188/22, 215/10
s.+im 14/241, 47/1, 69/33, 162/4, 162/9, 162/14
s.+imni 35/54, 99/41, 171/6
s.+imsan 189/2
s.+in 3/7, 62/28, 78/6, 112/8, 135/14
s.+ing 211/3, 233/18
s.+ingga 92/9, 112/26
s.+ingiz 146/38
s.+ini 9/26, 9/49, 80/14, 117/23
s.+ining 102/17, 199/13
s.+kim 14/242
s.+lardan 7/19
s.+lari 19/14
s.+laringdadir 200/12
s.+larni 85/6
s.+ni 9/51, 132/13, 203/7

soʻzla- -11-

“konuşmak, bahsetmek”

s.-b 38/13

s.-dim 38/61

s.-gan 9/14, 65/63, 198/10

s.-r 78/15

s.-sang 51/20

s.-y boshlar 124/30

s.-yinmi 116/5 (2)

s.-ysan 153/29

soʻzlash- -2-

“konuşmak, bahsetmek”

s.-ib olaylik 14/2

s.-sam 39/52

soʻzsiz -6-

“sözsüz”

s. 14/154, 14/223, 34/4, 34/20, 35/31, 211/19

taajjub -1-

Ar. (taʿaccüb) “hayret”

t.+ki 51/2

tabarruk -7-

Ar. (teberrük) “mübarek”

t. 29/48, 57/7, 96/2, 104/10, 132/9, 134/15, 167/12

tabassum -4-

Ar. (tebessum) “tebessüm”

t. 52/83, 80/7, 90/57

t.+ingda 164/8

tabiat -11-

Ar. (tabiʿât) “tabiat, doğa”

t. 10/15, 14/150, 14/159, 21/25, 77/5, 82/18, 132/3, 132/4

t.+dan 128/35

t.+ning 40/5, 58/20

tabib -1-

Ar. (ṭabīb) “hekim”

t. 226/9

tabrik -2-

Ar. (tebrîk) “tebrik”

t.+lar 75/3

tabrik ayla- : “tebrik etmek” 148/10

tafakkur -6-

Ar. (tefekür) “tefekür, düşünce”

t. 53/19, 53/60, 215/30, 217/10

t.+ga 40/55

t.+in 54/26

tafsilot -1-

Ar. (tafsilât) “tafsilat, detay”

t.+in 39/48

taft -4-

Ar. (taft) “sıcaklık, ısı”

t. 136/3, 146/3

t.+i 29/4

t.+ida 29/47

tag -10-

“dip, alt”

t.+ida 19/13, 19/49, 34/11, 34/14, 40/3, 114/3, 187/1

t.+idan 190/7

t.+iga 34/11, 34/15

tagida -2-

“aslında”

t. 19/13, 19/49

tahluka -1-

Ar. (tehluka) “tehlike”

t. 193/8

tahqir -1-

Ar. (taḥqîr) “tahkir, aşağılama”

t. 45/7

tahrir -2-

Ar. (taḥrîr) “düzenleme”

t. 215/16

t.+ing 225/2

tahsin -2-

Ar. (taḥsîn) 1. “methiye”

t. + misan 188/12

2. “öz. is. Tahsin”

T. 49/27

tajriba -1-

Ar. (tecricbe) “tecrübe”

t. 215/20

tajribasiz -1-

Ar. + T. (tecricbe + siz) “acemi”

t. 14/29

takabbur -1-

Ar. (tekebbur) “tekebbür”

t. 90/54

takallum -1-

Ar. (tekellum) “konuşma”

takallum qil- : “muhabbet etmek” 35/72

takbir -1-

Ar. (tekbîr) “tekbir”

takbir o ‘qi- : “tekbir getirmek” 35/60

taklif -2-

Ar. (teklîf) “teklif”

t. etar 100/15

t. + ingga 39/19

takror -12-

Ar. (tekrâr) “tekrar, yeniden”

t. 14/143, 47/4 (2), 89/3, 89/43, 104/9, 114/14 (2), 117/40 (2), 145/16

t. bo ‘lmasa 90/26

takrorla -2-

Ar. + T. (tekrâr + la-) “tekrarlamak”

t.-b 31/26

t.-yman 105/3

tala- -2-

1. “yağmalamak”

t.-ydi 108/11

2. “hücum etmek, saldırmak”

t.-gandek 215/6

talab -4-

Ar. (ṭaleb) “talep”

t. + i 215/13

t. + i edi 79/8

t. qilar 206/12

t. qilgan 39/3

talaba -1-

Ar. (ṭalebe) “talebe, öğrenci”

t. 14/262

talani- -1-

“soyulmak”

t.-gan 117/16

taloto‘p -5-

“çarpışma; karmaşa”

t. 109/6, 156/40

t. + da 75/21

t. + dan 215/31

t. + lar 154/18

talay -1-

“çok”

t. 40/44

talash- -4-

1. “tartışmak, dalaşmak”

t.-gan 14/27

t.-di 14/39

t.-ib 14/35

2. “paylaşmak”

t.-adi 35/46

talosh -1-

Ar. (telâşî) “telaş”

t. + ida 26/8

talpin- -12-

1. “gönlü akmak, meyletmek”

t.-aman 14/217

t.-ardim 32/40

t.-gan 14/225

t.-ganday 14/218
 2. “uzanmak”
t.-amiz 77, 77/18
t.-dim 99/7
t.-gay 76/17
t.-urman 120/14
 3. “çabalamak”
t.-aman 52/84
t.-ar 11/6
t.-asan 121/1
talqin -1-
 Ar. (telkîn) “yorumlama”
talqin et- : “yorumlamak” 36/3
talvasa -1-
 Ar. (telvase) “telaşe”
t.+si 23/101
talx -3-
 Ar. (talḥ) “acı”
t. 128/2
t.+lar 154/20
t.+dan esa 128/2
tamal -2-
 Rum. (temel) “temel”
t.+dan 78/11
t.+i 65/21
tamom -5-
 Ar. (tamâm) “tamam, bütün”
t. 21/12, 31/6, 62/49, 156/45, 226/8
tamshan -1-
 “çiğnemek”
t.-ib qochgan 83/11
tan -24-
 1. “katılım”
t. ol-: tanımak. 9/33, 19/41, 90/33, 90/56, 159/7
tan ber-: “takdir etmek” 21/67
tan bo ‘l- : “takdir etmek” 109/13

2. “ten”
t. 23/39, 24/10
t.+da 20/18, 23/78, 33/4, 48/11, 120/2
t.+iga 108/6
t.+im 20/102, 37/14, 38/39, 38/69, 188/26
t.+imizda 52/19
t.+ing 65/14
t.+ingizni 172/10
t.+ni 21/34, 185/11
tana -1-
 “gövde, vücut”
t.+dan 21/89
tang -2-
 “zor”
t. 26/17, 211/15
Tanga -1-
 “öz. is. Özbekistan’ın para birimi”
t.+lar 34/37
tanglay -1-
 “damak”
t.+imni 52/13
Tangri -5-
 “öz. is. Tanrı”
T. 85/29, 104/8, 104/16, 104/24
T.+ning 6/2
tanho -12-
 Far. (tenhâ) “yalnız, eşsiz”
t. 7/4, 7/5, 14/134, 21/93, 24/3, 24/7, 35/34, 38/4, 40/49, 62/20, 141/31, 233/13
tanholik -2-
 Far. + T. (tenhâ + lik) 1. “eşsizlik”
t.+in 21/24
 2. “yalnız”
t.+da 39/52
tani -12-
 1. “tanış olmak, bilmek”
t.-b olgin 53/25

t.-b qolding 38/96
t.-di 79/4, 114/7
t.-dim 198/9
t.-ganmiz 74/24
t.-gay 52/65
t.-magan 67/16
t.-mas 90/54
t.-sam 59/12
 2. “seçmek”
t.-b chiqqanda 99/9
tanil- -1-
 “tanınmak”
t.-gan 216/4
tanish -3-
 “tanıdık”
t. 14/199, 23/33
t.+dir 83/22
tantana -1-
 Ar. (tanāna) “tantana”
t.+si 23/111
tanti -3-
 “nazik, cömert”
t. 61/8, 70/11, 183/6
taom -1-
 Ar. (ta‘ām) “yemek”
t. 14/110
tap-tayyor -1-
 “haphazır”
t.-t. 40/41
taq- -3-
 “bir şeyi uygun bir şekilde tutturmak, iliştiirmek”
t.-ib 23/60
t.-ib ketayin 44/15
t.-qaydir 168/8
taqdir -11-
 Ar. (taqdîr) “kader”

t. 14/118, 14/176, 16/1, 26/17, 171/3
t.+i 85/38
t.+iga 75/16
t.+in 135/20, 138/19
t.+ing 152/17
t.+ning 14/13
taqdiri ezel -1-
 Ar. (taqdîr-i ezel) “her şeyin önceden belirlenmiş olduğu kader anlayışı.”
t. e.+ga 11/14
taqir -3-
 “asla”
t. 23/69, 34/22, 52/46
taqlid -2-
 Ar. (taqlid) “taklit”
t. 18/4, 215/7
taqsim -2-
 Ar. (taqsîm) “paylaştırma”
taqsim ayla- : “paylaştırmak” 7/14
taqsim et- : “paylaşmak” 141/10
taraf -7-
 Ar. (taraf) “taraf”
t. 39/31, 66/2, 103/3, 156/43, 156/69
t.+dan 31/21
t.+i 43/23
tarahhum -2-
 Ar. (terahhum) “merhamet”
t. 80/9
tarahhum qil- : “merhamet etmek” 164/7
taral- -12-
 “yayılmak, saçılmak”
t.-ar 73/16, 176/23, 183/2
t.-ardi 223/10
t.-di 33/4
t.-gan 149/4, 219/13
t.-gay 192/10
t.-ib 65/67

t.-sa 148/9
t.-sin 33/29, 114/17

tarat -4-
 “yaymak, dağıtmak”
t.-gay 73/20, 168/5
t.-sa 14/202
t.-sin 61/22

tarbiya -1-
 Ar. (terbiye) “terbiye”
t.+sini 223/2

tariq -2-
 “darı”
t. 62/45
t.+lar 16/12

tariqat -1-
 Ar. (tarikat) “tarikat”
t.+dan 128/34

tarix -38-
 Ar. (târîḫ) “tarix”
t. 7/21, 9/41, 11/1, 23/47, 38/19, 74/3, 74/7, 74/25, 88/13, 118/20, 155/4, 206/1, 206/21, 211/19
t.+da 19/106, 52/18, 106/2
t.+dan 80/12
t.+ga 121/10
t.+i 19/18, 208/1, 216/1
t.+ida 83/32
t.+iga 161/11
t.+im 162/4, 162/9, 162/14
t.+ing 54/6
t.+lar 83/37
t.+lardan 87/3
t.+ni 36/3, 47/3, 141/33, 147/6
t.+ning 14/243, 32/1, 114/4, 217/15

tark -3-
 Ar. (terk) “terk”
tark et- : “terk etmek” 86/8, 100/11, 155/22

tarnov -1-
 “oluk”
t.+lar 23/13

tarona -3-
 Far. (terâne) “nağme”
t. 42/26
t.+si 63/34, 128/18

tarozu -2-
 Far. (terâzū) “terazi”
t.+ga 26/9
t.+si 32/9

tarqa -2-
 1. “türemek”
t.-magan 21/44
 2. “dağılmak”
t.-b ketdi 223/19

tarqal -2-
 “dağılmak”
t.-ar 16/11
t.-gan 87/6

tarqoq -1-
 “dağınmak”
t. 1/10

tasalli -1-
 Ar. (tesellî) “teselli”
tasalli bar- “avutmak” 115/4

tasanno -1-
 Ar. (tesennî) “övgü”
tasanno ayt- : “yüceltmek” 141/37

tasavvur -5-
 Ar. (taşavvur) “tasavvur”
t.+ga 75/36
t. etmog'im 56/8
t. etoldim 63/16
t.+lar 95/2
tasavvur qil- : “tasavvur etmek” 125/9

taskin -4-

Ar. (teskîn) “teskin”
t. 21/60, 21/99, 205
t.+misan 188/10

tasma -1-

“bant”
t. 49/18

tasodif -1-

Ar. (teşâdûf) “tesadüf”
t. 40/23
t.+ning 32/23

tatirlik -1-

“tatlı”
t. 152/3

tavajjuh -1-

Ar. (teveccuh) “teveccüh”
tavaccuh et- : “teveccüh etmek,
yönelmek” 14/224

tavallo -1-

Ar. (tevellâ) “yakınlaşma”
tavallo qil- : “rica etmek” 176/24

tavallud -1-

Ar. (tevellüd) “tevellüt, doğma”
t. 83/21

tavob -4-

Ar. (tavâf) “tavaf”
tavob ayla- “tavaf etmek” 32/32, 62/6
tavob et- : “tavaf etmek” 74/28
tavob qil- : “tavaf etmek” 23/38

taxir -3-

Ar. (taḥir) “buruk”
t. 152/17
t. bo'larmish 128/30
t. bo'ldi 152/17

taxlit -1-

Ar. (taḥlit) “şekil”
t. 125/8

taxmin -1-

Ar. (taḥmîn) “tahmin”
t. 91/25

taxt -11-

Ar. (taḥt) “taht”
t.+ga 117/35, 121/1, 124/42
t.+i 138/31, 146/26, 147/3
t.+im 99/46, 123/13, 167/4
t.+ini 160/10
taxt-i Suleymon 96/17

taxta -1-

Far. (taḥte) “tahta”
t.+ginam 128/11

tayanch -1-

“dayanak”
t. 195/6

tayanchsiz -1-

“desteksiz”
t. 124/15

tayga -1-

“orman bitki örtüsü”
t. 91/29

tayin -4-

Ar. (ta'yin) “belli”
t. 39/110, 43/25, 223/11
t. etmoq 206/14

tayyor -5-

Ar. (teyyâr) “hazır”
t. 40/10, 49/22
t. edim 21/39
t.+man 146/30
tayyor ayla- : “hazırlık yapmak” 49/22

tag'in -11-

“yine, tekrar”
t. 14/65, 19/47, 21/97, 40/32, 53/66,
55/7, 100/12, 102/20, 110/5, 156/26, 156/67

tashakkur -3-

Ar. (teşekkür) “teşekkür”

t. 54/44, 217/12

t.+im 49/27

tashbih -4-

Ar. (teşbih) “teşbih, benzetme”

t. 23/5

t.+da 31/17

t.+larim 14/7

t.+ni 96/5

tashla- -20-

1. “bırakmak, atmak, saçmak”

t.-b 39/119

t.-bdi 102/8

t.-b ketdi 30/1, 30/2, 30/3, 30/4

t.-b ketmadi 30/7

t.-dim 154/27

t.-gan 53/12, 53/32, 110/3

t.-ma 72/11

t.-makka 98/7

t.-mang 25/23

t.-r 23/122

t.-sam 107/5

t.-y 141/16

t.-yman 21/98, 205/9

2. “engellemek”

t.-ma 72/11

tashlan- -6-

1. “atılmak; bırakılmak”

t.-ar edi 156/38

t.-diq 53/43

t.-gan 52/23

2. “taş atmak, sataşmak”

t.-ar edi 70/2

t.-madi 70/1

t.-masa 70/3

tashlandiq -1-

“atılmış şey”

t. bo'lsang 170/30

tashna -6-

Far. (teşne) “hasret”

t. 52/52, 52/53, 52/57, 77/6

tashna o't- : “hasret kalmak” 52/54, 52/56

tashnahol -1-

Far. + Ar. (teşne + hâl) “susuz”

t. 62/10

tashqari -1-

“dışarı”

t.+da 38/115

tashrif -2-

Ar. (teşrif) “teşrif, şerefleendirme”

t.+ga 65/35

tashrif et- : “şerefleendirmek” 39/19

tashvish -11-

Ar. (teşvîş) “endişe, kaygı”

t. 11/11, 14/146, 62/46, 77/13

t.+i 27/6, 39/55

t.+idan 48/9

t.+im 14/190

t.+ingni 14/190

t.+ini 14/163

tashvish tort- : “kaygı çekmek” 77/13

tashvishli -1-

Ar. + T. (teşvîş + li) “kaygılı, endişeli”

t. 12/36

ta'bir -1-

Ar. (ta'bir) “yorum”

t.+larini 91/25

ta'lim -6-

Ar. (ta'lim) “talim”

ta'lim ber- : “talim vermek” 200/6, 200/14, 200/22, 216/3

ta'lim o'qi : “talim almak” 21/46
ta'lim top : “eğitim almak” 47/11

ta'masiz -1-
 Ar. + T. (tama' + siz) “çıkarsız”
t. 198/11

ta'na -1-
 Ar. (ta'na) “sitem”
ta'na qil : “sitem etmek” 21/70

ta'rif -4-
 Ar. (ta'rîf) “tarif”
t. 81/4
t. etgan 80/13
t.+ing 80/22
t.+ingga 179/4

ta'zim -14-
 Ar. “saygı”
t. 25/20, 50/27
t.+da 54/8
t.+da ekan 54/39
ta'zim et : “saygı göstermek” 31/6, 54/43, 200/8, 200/16, 200/24, 208/20
ta'zim qil : “saygı göstermek” 7/20, 60/16, 152/36, 180/1

tebran -1-
 “sallanmak”
t.-di 207/13

tebrat -1-
 “sallamak”
t.-gan 152/7

teg -11-
 1. “değmek, dokunmak”
t.-ib 193/10, 224/1
t.-magin 225/8
 2. “tesir etmek”
t.-di 4/8
t.-kandır 14/114
t.-kani 65/19

t.-kanligi 109/4, 109/9, 109/14, 109/19, 109/24

tegra -14-
 “çevre”
t.+mda 51/19, 39/141
t.+mga 39/141
t.+mizda 50/18
t.+ngda 23/83, 43/35, 65/2, 107/10, 192/11
t.+ngizda 41/7, 41/8
t.+ngni 170/25
t.+sida 11/26
t.+sin 39/100

tek -3-
 “sessiz”
t. 35/47, 40/20, 65/65

tekin -1-
 “bedava”
t. 59/2

tekis -1-
 “düz”
t. 194/5

telba -1-
 “deli”
t. 21/83

telefon -2-
 Fr. (telephone) “telefon”
t. 89/1, 89/41

temir -1-
 “demir”
t. 17/3

teng -13-
 “denk”
t. 7/14, 42/21, 96/2, 113/27, 120/5, 146/19, 164/3, 221/2
t.+dirman 155/11
t. erur 185/8
t.+i 200/9

teng kel- : “uygun düşmek” 183/11, 215/27

tengdosh -2-

“yaşıt, akran”

t.+imga 14/181

t.+larning 163/16

tengqur -1-

“akran”

t. 16/4

tengsiz -16-

“eşsiz, benzersiz”

t. 5/2, 11/23, 19/71, 41/34, 52/36, 53/2, 53/59, 54/17, 58/16, 69/41, 128/3, 154/32, 156/11, 160/15, 192/7, 203/2

tenti- -3-

“gezinmek”

t.-b 62/9

t.-b o‘tdilar 14/45

t.-mas 35/70

tentira- -4-

“amaçsız gezinmek”

t.-b 53/49, 62/9

t.-r 39/38

t.-yman 14/134

tepa -11-

“tepe”

t.+da 125/4

t.+ga 51/18

t.+mda 37/15, 40/51, 114/16

t.+ngda 34/27, 145/17

t.+sida 17/7, 39/95, 153/22

t.+sidan 65/29

ter -4-

“ter”

t. 34/25, 65/69

t.+idan 173/10

ter to‘k- : “ter dökmek” 14/155

ter- -6-

“toplamak, biriktirmek”

t.-ardi 121/6

t.-gan 163/3

t.-ib 128/26, 171/12

t.-ib turganing 179/2

t.-ib yursin 211/23

terak -2-

“kavak”

t. 23/14

t.+lar 34/4

teran -4-

“derin”

t. 12/41, 23/51, 39/139, 83/1

teranlik -1-

“derinlik”

t. 69/32

termil- -1-

“gözünü dikmek, bakmak”

t.-ib boqsang 42/19

Termiz -4-

“öz. is. Özbekistan’da bir şehir.”

T.+im 162, 162/5, 162/10, 162/15

termul- -14-

“gözünü dikmek, bakmak”

t.-aman 57/9

t.-ar 176/16

t.-gan 138/34

t.-gancha 127/15

t.-ib 14/97, 39/114, 40/13, 42/19, 73/3, 96/21

t.-ib turdim 51/3

t.-ib tursam 14/139

t.-ma 34/12

t.-sang 39/47

tetapoya -1-

“tıpış tıpış yürüme”

t. 23/124

teva -1-

“deve”

t. 29/12

tez -2-

“hızlı, çabuk”

t. 12/28, 19/59

tezroq -1-

“daha hızlı”

tezroq bo‘la qol - : “daha hızlı olmak”

9/44

teshik -1-

“delik”

t. 54/2

Teshiktosh -1-

“öz. is. Özbekistan’a ait Deliktaş mağarasında keşfedilen bir Neandertal iskeleti.”

T.+idan 217/4

tik -4-

“dik, dosdoğru”

t. 59/25

t. bo‘lsa 170/19

tik boq - : “dik bakmak” 32/38

tik kel - : “dik gelmek” 23/10

tik -1-

“dikmek”

t.-adigan 90/22

tikan -2-

“diken”

t. 46/18

t.+lar 14/89

tikil -4-

1. “süzme”

t.-aman 35/56

t.-ar 134/19

2. “dikilmek”

t.-adi 215/8

3. “takılmak”

t.-di 226/8

tikka -1-

“dik”

t. keldi 91/29

tiklanish -1-

“dikilmek”

t. 146/33

til -22-

“dil”

t. 70/16, 97/14, 98/10

t.+da 14/147

t.+i 68/3

t.+idadir 233/16

t.+idan 80/11

t.+im 14/80, 18/5, 20/98, 134/10, 155/10

t.+imda 59/4, 155/3

t.+imga 18, 22/14

t.+imni 198/10

t.+ingda 118/26

t.+ini 206/9

t.+lar 135/11

t.+ni 74/10

tili qisiq - : “dili tutulmak” 14/271

tila -9-

“dilemek, istemek”

t.-b 123/28, 208/23

t.-b turgin 20/40

t.-b yurgan 119/10

t.-di 65/46

t.-r 208/6

t.-sang 90/59

t.-y 111/6

t.-ydi 119/14

tilak -8-

“dilek”

t. 52/41, 65/26, 89/17

t.+im 14/170
t.+ka 58/14
t.+larim 26/19
t.+larni 62/48
tilak tila- “dilek dilemek” 16/22
tilash -1-
 “dilemek”
t. 86/2
tilkala- -1-
 “parçalamak”
t.-ysan 10/2
tilla -3-
 “altın”
t. 38/36, 54/24
t.+dan 45/5
Tillaqo‘ng‘iz -1-
 “öz. is. Mayıs böceği”
t. 190/6
tilsiz -2-
 “dilsiz”
t. 53/57, 91/33
tim qora -1-
 “kapkaranlık”
t. q. 35/3
timsol -10-
 Ar. (timsâl) “timsal, simge”
t. 117/47
t. bo‘lmadik 52/78
t.+i 21/81, 26/10, 27/18 (2), 32/8
t.+i bo‘lib 90/29
t.+ing 90/45, 152/23
Timurbek -29-
 “öz. is. Timurlu Devleti’nin kurucusu olan asker ve komutan.”
T. 23/119, 38/57, 39/63, 47/11, 106, 106/8, 106/13, 114/14, 117/32, 118/18, 121/4, 143/11, 152/7, 172/40, 201/4, 201/6, 201/12, 213, 213/3, 213/5, 221/7

T.+dan 163/8
T.+dek 106/17
T.+ga 182/7, 216/7
T.+ning 106/3, 146/23, 161/10, 199/3
tin -3-
 “nefes, soluk”
t.+im 11/6, 14/103 (2)
tin- -12-
 1. “durmak, dinmek”
t.-di 34/16, 56/21
t.-ib 83/1, 94/6
t.-ib qolar 34/9
t.-magay 23/101
t.-mas 78/19
t.-may 21/82, 124/5
t.-mayin 206/13
t.-mishdir 127/21
 2. “(çamur vb. gibi çökelti için) dibe çökmek”
t.-ar 192/2
tingla- -13-
 “dinlemek”
t. 31/21
t.-b 10
t.-di 99/41
t.-dim 62/28
t.-ganim 85/6
t.-gin 99/57
t.-masa 25/8, 145/9
t.-ng 19/103
t.-ngiz 14/241
t.-r 9/10
t.-rmiding 53/10
t.-sang 128/17
tinglovchi -1-
 “dinleyici”
t. 115/7

tinib-tinchimas -1-

“durmak bilmez”

t.-t. 52/11

tinim -6-

“sakin, dingin”

t. 14/102 (2)

tinim bilmas: dur durak bilmez 2/4, 11/6, 39/129, 215/17

tinimsiz -1-

“*zf.* durmadan”

t. 4/5

tiniq -3-

“berrak”

t. 50/1, 14/86

t.+roq 50/4

tinch -26-

“rahat, sakin”

t. 19/111, 23/76, 38/101, 38/102, 76/1 (2), 83/35, 86/3, 90/58, 126/4, 126/8, 126/12, 126/16, 126/20, 126/24, 126/28, 146/35, 167/10, 220/15

t. bo'lsin 86/3, 126/21, 126/22, 130/4

t. edi 76/1 (2)

t.+i 77/8

t.+ini 127/14

tinchi- -1-

“dinlenmek”

t.-mas 52/11

tinchlantir- -2-

“rahatlatmak”

t.-gan 156/24

t.-moq 156/76

tinchlik -4-

“huzur”

t. 63/7, 80/8, 83/35

t.+ka 199/6

tipirla- -1-

“çırpınmak”

t.-r 72/3

tipratikon -1-

“kirpi”

t.+ni 102/28

tiq- -4-

1. “iterek tıkmak, sokmak”

t. 102/28

t.-di 92/8

t.-qan 96/14

2. “bir kabın içine koymak”

t.-dik 97/22

tiqil- -1-

“dizilmek”

t.-ar 14/133

tira- -1-

“dayamak, dokunmak”

t.-b 91/16

tirgak -2-

“dayanak”

t. 145/11, 172/7

tirik -14-

“diri, canlı; fani”

t. 39/91, 70/24, 84/14

t. bo'lsa 84/6

t.+dir 79/9

t. ekan 126/1

t.+lar 20/62, 20/64, 84/11

t.+larda 90/32

t.+larning 154/11

t.+larda 90/32

t.+man 75/12

t.+larning 127/14

tiriklay -1-

“diri diri”

t. 96/14

tiriklik -7-

“hayat”

t. 20/35, 23/55, 41/23, 86/11, 156/33, 195/3

t.+ni 27/27

tiril- -1-

“dirilmek”

t.-di 32/15

tirna- -1-

“tırmalamak”

t.-ydi 127/7

tirnoq- -1-

“tırnak”

t. 170/34

titra- -3-

“titremek”

t.-di 76/2

t.-gay 43/6

t.-r edim 20/81

titrat- -1-

“titretmek”

t.-adi 38/56

titroq- -3-

“titreme”

t. 53/39, 108/6

t.+qa 117/8

tiy- -1-

“engel olmak”

t.-olmadi 14/42

tiyra- -1-

“karanlık”

t. 62/7

tiz- -3-

“diz”

tiz cho ‘k- : “diz çökmek” 8/4, 19/26, 19/94

tiz- -2-

1. “bazı nesneleri ipliğe, tele geçirmek”

t.-gayman 165/2

2. “insanları yan yana dizmek, saf hâline getirmek”

t.-gan 31/12

tizgin- -2-

“dizgin”

t. 68/11

t.+ingga 40/36

tizil- -3-

“dizilmek”

t. 109/11

t.-ar 21/13, 23/136

tizimcha- -1-

“dizilmiş”

t.+ning 75/13

tizza- -1-

“diz”

tizza buk- : “diz çökmek 114/10

tig‘- -2-

“kılıç”

t.+i 38/57

t.+ingni 134/13

tig‘iz- -1-

“sıkı”

t. 156/43

tish- -1-

“dış”

t.+ingni 108/13

tishla- -1-

“dışlemek”

t.-ydi 102/14

tishlam- -1-

“ısırmak”

t. 112/6

toabad- -2-

Far. + Ar. (tâ + ebed) “ebediyen”

t. 35/79, 164/2

tob -2-

Far. (tâb) 1. “ısı”

t. 34/26

2. “parıltı”

t. 51/11

3. “an, zaman”

t. 51/13

tobla- -1-

Far. + T. (tâb + la-) “ısıtmak”

t.-ydi 29/45

toblan- -1-

Ar. + T. (tâb + lan-) “güçlenmek”

t.-gan 52/44

tobut -1-

Ar. (tâbūt) “tabut”

t. 20/16

toj -7-

Ar. (tâc) “taç”

t. 81/25, 117/10, 117/35, 124/42, 138/31

t.+i 123/13

t.+ini 23/47

Tojiddin Hofiz -2-

“öz. is. Ünlü Özbek bestekârı.”

T. H. 186

T. H.+dan 186/3

Tojik -10-

“öz. is. Tacik; Tacikistan’da yaşayan halk.”

T. 78, 78/2, 78/4, 78/8, 78/12, 78/16, 78/20, 78/24, 91/24

T.+im 138/35

tokcha -1-

Far. (tâkça) “raf”

t.+ga 171/7

tol -3-

“söğüt”

t. 34/15, 34/39, 58/4

tol- -6-

1. “yorulmak”

t.-di 77/16, 217/8

t.-gan 116/39

t.-mas 156/64

2. “olgunlaşmak”

t.-ayin 89/32

3. “süre, zaman bitmek

t.-madan 126/25

tola -1-

“saç”

t.+siga 85/36

tole -1-

“iplik”

t.+siga 85/36

tole‘ -22-

Ar. (tâli‘) “baht, tâlih”

t. 14/109, 14/203, 38/95, 41/37, 52/31, 56/14, 58/15, 61/17, 38/95, 90/59, 128/7, 132/14, 155/22

t.+ga 61/16

t.+i 134/16

t.+im 53/5

t.+imda 13/9

t.+imga 154/25

t.+ing 35/79, 49/17

t.+ingda 38/81

t.+ingga 35/60

tom -2-

“dam”

t.+igacha 173/6

t.+larida 71/2

Tomdi -1-

“öz. is. Özbekistan’da bulunan bir yayla.”

T. 29/13

tomon -12-

“ed. -e doğru, -e taraf”

t. 9/12, 20/108 (2), 21/92, 39/74, 39/123 (2), 65/17, 69/46, 83/42, 91/19

t. +dir 99/39

tomog‘ -1-

“damak”

t. +iga 226/8

tomosha -4-

Far. (temâşâ) “seyir”

t. 32/31, 66/2

tomosha qil- : “seyretmek” 38/136, 223/7

tomoshabin -3-

Far. (temâşâ + bîn) “izleyici”

t. 37/3, 65/56, 190/8

tomchi -2-

“damla”

t. 16/2, 60/10

ton- -4-

“reddetmek, inkâr etmek”

t.-olmas 21/102

t.-ding 152/28

t.-ma 216/11

ton ol- : itiraf etmek” 9/33

tong -18-

1. “şaşıрма, hayret”

t. 21/98

2. “tan vakti, şafak”

t. 21/103, 34/21, 66/13, 75/17

t. +da 20/17, 166/3, 215/3

t. +dan 58/7

t. erur 31/17

t. +ida 38/95

t. +idir 66/1

t. +lar 12/6, 48/3

t. +larda 90/17

tong ot- : “şafak sökmek” 40/31, 123/17, 139/1

tonnalab -1-

“tonlarca”

t. 29/10

top- -81-

1. “bulmak; bir şeyi, bir kimseyi arayarak veya aramadan karşılaşmak”

t.-a olgin 9/4

t.-a olmas 170/11

t.-aman 21/10

t.-ar 14/165, 39/14, 62/32

t.-ar edim 74/34

t.-ay 20/80

t.-di 143/14, 199/14, 199/16 (2), 217/8

t.-dik 174/5

t.-dim 39/1, 39/5, 59/40, 83/21

t.-ding 93/7, 140/4, 162/13

t.-dingiz 81/27

t.-gan 31/22, 42/28, 121/5, 138/24

t.-ganda 90/20, 117/31

t.-ganding 119/5

t.-gandir 47/11

t.-gani 65/47

t.-ganlari 45/17, 45/21, 73/10

t.-gansan 54/20

t.-gay 117/28

t.-gum 157/13

t.-gunicha 29/5

t.-ib 52/63, 97/16

t.-ib qo ‘ydik 97/16

t.-ingiz 14/76

t.-massan 74/32

t.-madi 112/7

t.-madim 38/2

t.-mog ‘iga 54/11

t.-mog ‘im 74/31

t.-mas 39/92

t.-masam 32/39

t.-massan 74/2
t.-may 22/22
t.-mish 62/35, 62/41, 143/10
t.-oldim 21/60 (2)
t.-olgan 52/42, 83/8, 173/10
t.-olmas 204/6
t.-olmasam 38/12
t.-olmasdan 38/44
t.-olmay 198/15 (2)
t.-olmayin 211/11
t.-sa 39/113, 60/1, 78/23, 121/9, 219/3
t.-salar 124/25
t.-sam 32/39, 39/10
t.-saydim 69/40
t.-sin 39/116, 61/18, 116/39
2. “icat etmek”
t.-dik 97/6
3. “bir şeyi elde etmek”
t.-ibdi 171/2 (2)
topil- -7-
“bulunmak”
t.-ar 59/14
t.-gan 188/10, 217/3
t.-gay 124/7
t.-mas 75/6, 34/13
t.-sa 54/1
topin- -2-
1. “tapınmak”
t.-ding 85/17
2. “bulunmak”
t.-gay 124/10
topta- -2-
“ezmek”
t.-gay 69/30
t.-may 101/2
topshir- -1-
“teslim etmek”

t.-dingiz 127/6
toq -1-
Ar. (tâk) “tek”
t. 14/230
toqat -4-
Ar. (tâqat) “takat, mecal”
t.+dan 20/86
t.+im 155/16
t.+in 19/8
t.+lar 113/12
tor -8-
1. “dar”
t. 62/1, 104/17, 136/5, 215/5
t. bo'lgan 211/15
t.+largadir 104/17
2. Far. (târ) “bir tür Türk Halk Müziği çalgısı.”
t.+idan 138/44
t.+laring 107/16
torim -1-
“tarım”
t. 120/13
torlik -2-
“darlık”
torlik qil- : “dar etmek, dar gelmek”
35/45, 156/50
tort- -13-
1. “bir şeyi hareket ettirmek, çekmek”
t.-ar 76/14
t.-ar bo'lsa 116/31
t.-ayotir 116/31
t.-di 178/8
t.-magan 39/75
2. “zorla birinden bir şey almak”
t.-a boshladi 14/20
3. *mec.* “acıdan,üzüntüden bağırmak”
t.-di 103/2

4. “örtmek, kapamak”
t.-gan 117/13
 5. *mec.* “dert, sıkıntı çekmek”
t.-dim 39/12
t.-madik 77/13
 6. *mec.* “cezbetmek”
t.-ganiday 21/49
 7. *mec.* “göğüs germek”
t.-olgan 128/43
 8. *mec.* “hissetmek”
t.-sin 132/3
tortiq -2-
 “hediye, takdir”
tortiq ayla- : “hediye etmek” 120/1, 154/36
totli -1-
 “tatlı”
t.+dir 78/7
Totor -1-
 “öz. *is.* Tatar; Rusya Federasyonu’na bağlı Tataristan Özerk Cumhuriyeti’nde ve Kırım’da yaşayan Türk halkı ve bu halkın soyundan olan kimse.”
T. 92/5
totuv -2-
 “güzel”
t. 16/8
t. edi 156/21
tovlan- -3-
 “parlamak, ışıldamak”
t.-ar 40/19
t.-gan 156/9
t.-ib kelganda 71/23
tovon -1-
 “topuk”
t.+iga 198/7
tovus -2-
 Ar. (tâvus)

“tavus”
t. 71/3
t.+lar 30/6
toy -1-
 “toy”
t.+lari 161/1
toyish -1-
 “(bir noktadan, bir yoldan) dönme”
t. bo lmasin 14/251
toychoq -3-
 “tay”
t. 53/54, 69/2, 158/31
toza -6-
 Far. (tâze) “taze, genç”
t. 42/8, 51/12, 63/20, 99/42, 112/19, 138/22
tog* -39-
 “dağ”
t. 53/1, 61/7, 66/13, 125/3, 153/15, 220/2
t.+da 156/16
t.+dan 77/1
t.+dek 69/25
t.+im 187/2
t.+lar 23/11, 35/10, 35/59, 42/3, 58/1, 89/34, 138/37, 156/6, 190/2, 204/4, 223/20
t.+lardan 39/4, 194/2, 223/5
t.+ga 27/9, 32/18, 38/123, 38/123, 69/31, 145/1
t.+lari 207/14
t.+larida 68/24
t.+larim 172/25, 223/14
t.+larining 227/2
t.+larning 23/134, 156/28, 210/2
t.+qa 69/31
t.+lar 42/3
t.+qa

tosh -63-

1. “taş”

t. 19/34, 21/92, 23/77, 23/82, 65/11, 65/29, 65/32, 83/11, 83/20, 99/13, 102/21, 113/19, 113/22, 118/5, 127/3, 141/32, 148/11, 151/8, 213/1, 220/2

t.+da 134/4

t.+dadir 66/13

t.+dan 5/9, 190/10

t.+day 20/85

t.erur 65/32

t.+ga 5/9, 190/10, 213/7

t.+i 65/3, 65/4, 65/21, 65/22 (2), 65/38, 65/58, 65/80, 65/92, 138/6, 213, 213/5

t.+idan 61/7

t.+in 39/104

t.+ingdan 83/39

t.+ingni 59/16

t.+lar 8/3, 17/6, 65/2, 85/7, 153/15

t.+lari 65, 65/42, 65/54

t.+larimga 215/28

t.+larin 141/29

t.+larni 198/8

t.+ni 139/3, 213/4

tosh ot- : “taş atmak” 14/115, 215/24

tosh qot- : “taşlaşmak, katılaşmak” 53/36, 90/24

2. “dış”

t.+ida 19/29

t.+iga 59/17

t.+ingda 211/2

tosh- -3-

1. “taşmak; (sıvı maddeler için) “çoğalma ve kabarma dolayısıyla kenarları aşmak.”

t.-ib 187/9

2. *mec.* “heyecan yüzünden kendini tutamamak”

t.-gan 74/14

t.-ib 37/3

toshbo‘ron -1-

“taş yağmuru”

t. 113/22

Toshkent -30-

“*öz. is.* Taşkent; Özbekistan’ın başkenti.”

T. 21/57, 63/12, 71/2, 80, 80/8, 80/9, 80/21, 83/15, 83/35, 83/36

T.+da 19/19, 143/9, 222/3

T.+dan 83/27

T.+dir 80/18

T.+i erur 19/16

T.+im 80/13, 83/9, 166, 166/1, 166/2, 166/9, 166/10, 167/1 (2), 167/12

T.+ning 19/8, 80/15, 83/24, 141/3, 151/12

toshloq -2-

“taşlı”

t. 14/195, 148/8

toshqin -2-

“taşkın”

t.+dir 86/6

t.+lar 23/138

Tseylon -1-

“*öz. is.* Şimdiki ismi Sri Lanka olup Güney Asya’da yer alan bir ülke.”

T. 229/4

tub -8-

“dip, temel, derinlik”

t.+da 8/4, 39/28

t.+i 91/4

t.+ida 39/81, 39/93, 51/11, 56/5, 148/12

tuban -2-

“dip, alt”

t.+da 156/27

t.+ga 156/67

tubsiz -3-

“dipsiz”

t. 8/6, 73/7, 227/4

tufayli -1-

Ar. (tufeyli) “*ed.* dolayı, yüzünden”

t. 188/9

tuga- -3-

1. “tükenmek, bitmek”

t.-b qolmish 202/24

t.-r 165/9

2. “zaman, devir sona ermek”

t.-bdi 178/12

tugal -2-

“bütünüyle, tamamiyle”

t. 64/1, 67/5

tugan- -2-

“tükenmek”

t. 40/24

t.-mas 165/9

tuganmas -2-

“tükenmez”

t. 39/79, 62/50

tuganmaslik -1-

“tükenmezlik”

t. 128/17

tugma -1-

“düğme”

t.+day 23/129

tuguk -2-

“düğüm”

t. 65/61, 65/62

tugun -1-

“düğüm”

t. 65/40

tuhfa -3-

Ar. (tuhfe) “hediye, armağan”

t. 211/19

t. bo'la qolsin 83/48

t.+si 5/11

tuhmat -2-

Ar. (tuhmet) “töhmət, iftira”

t. 65/4, 124/34

tulpor -3-

“küheylan”

t.+in 203/13

t.+lar 52/10

t.+lari 161/1

tuman -5-

“duman, sis”

t. 12/6, 21/15, 118/12

t.+idek 223/19

t.+iga 11/19

tumanli -1-

“dumanlı, sisli”

t. 43/15

tumor -1-

“muska”

t.+idan 138/8

tumshuq -1-

“gaga”

t.+ida 112/20

tun -27-

“gece”

t. 1/14, 14/104, 31/17, 39/44, 40/56, 41/1, 51/17, 121/13, 135/19, 202/5

t.+da 41/1, 159/6

t.+i 73/2

t.+lar 14/135, 52/9, 117/22, 156/2, 205/7

t.+larda 132/13

t.+lardan 39/88

t.+lari 175/11, 176/9

t.+laring 38/88

t.+larni 1/2, 1/11, 3/2

tun-kecha -1-

“gece”

t.-k.+lari 14/105

tund -2-

“donuk”

t. 118/8, 135/7

tunda -1-

“geceleyin”

t. 21/20

tuoyon -1-

Ar. (tuğyân) “çoşma; kabarma.”

t.+ni 74/14

tuproq -44-

“toprak”

t. 7/15, 43/17, 19/109, 39/82, 58/11, 58/26, 63/14, 98/18, 108/5, 198/6, 231, 231/4

t. bo'lsam 119/3

t. bo'lur 128/3

t.+da 134/14

t.+da ekan 197/15

t.+i 7/16, 12/3, 14/132, 38/129

t.+idan 69/43

t.+in 7/2

t.+ing 7/12

t.+ingda 21/70, 80/27

t.+ingga 12/22

t.+ini 7/11, 115/14, 141/5, 192/14

t.+lar 68/21

t.+ni 7/13, 23/100, 68/29, 170/10, 198/2

t.+qa 19/26, 23/32, 75/44, 99/51, 117/6, 156/74

t.+san 119/3

tur- -42-

1. “hareketsiz durumda olmak”

t.-ar 14/240, 19/12, 19/48, 29/38, 35/1, 52/70, 52/73, 62/29, 199/1

t.-ar edi 26/14, 91/35

t.-ar eding 38/114

t.-armi 38/101, 38/102

t.-armidi 23/76

t.-armikan 147/8

t.-ding 90/28

t.-gan 14/74

t.-ganda 14/174

t.-ib 29/31, 37/15, 114/3

t.-ibdi 23/79, 85/3, 85/35, 147/2

t.-ibman 114/10, 193/13

t.-ibsan 90/40

t.-sa 14/214, 171/7

t.-sang 49/12

t.-sin 19/112

2. “yaşamak”

t.-ardingiz 41/21

3. “varlığını sürdürmek”

t.-ganda 59/34

t.-gaysan 229/8

t.-ibdi 95/9

t.-sin 141/38

4. “kalkmak, yükselmek”

t. 109/11

t.-di 208/13

t.-ib 81/13

t.-ibdi 99/55

Turdi Farg‘oniy -1-

“öz. is. Şiirlerinde millî birliğe vurgu yapıp ilk kez Özbekistan kavramını kullanan sanatçı.”

T. F. 88/50

Tur tog‘ -1-

“öz. is. Hz. Musa’nın Allah ile konuştuğu dağın adı.”

T. t.+i 31/32

turfa -25-

Ar. (turfe) “türlü, farklı”

t. 33/14, 39/9 (2), 39/65, 52/28, 58/14, 62/25, 62/51, 65/2, 68/14, 68/27, 71/13, 80/6,

80/21, 88/60, 99/18, 117/5, 135/11, 135/21, 145/13, 195/7, 214/7, 216/3, 228/1

t.+dir 56/17

turish -2-

“duruş”

t.+i 228/6

t.+ing 94/4

Türk -2-

“öz. *is.* Türk; Türkçenin farklı lehçelerini konuşan soy ve bu soydan olan kimse.”

T. 223/3

T.+lar 119/2

Türkiston -2-

“öz. *is.* Türkistan; yüz ölçümü 6.000.000 metre kareye kadar varan tarihî ve coğrafi bölge.”

T.+ga 118/20

T.+ning 70/11

Türkiy -2-

“öz. *is.* Türk’le ilgili.”

T. 74/16, 142/5

Türkman -2-

“öz. *is.* Türkmen; Oğuz soyundan gelen Türk topluluğu.”

T.+edi 39/123

T.+im 138/33

turli -5-

“türli”

t. 62/24, 92/6, 144/1, 169/8, 215/22

turlik -1-

“türli”

t. 206/18

turna -1-

“turna”

t.+lar 23/136

Turon -2-

“öz. *is.* Turan; Türklerin Türkistan’da yaşadıkları en eski yurtları.”

T. 83/5, 138/28

turg‘unlik -1-

“durgunluk”

t. 156/16

tustovuq -1-

“sülün”

t. 135/10

tut -1-

Far. (tût) “dut”

t.+lar 34/2

tut- -16-

1. “elde bulundurmak, ele almak”

t.-abersinlar 211/6

t.-di 14/169, 38/74, 56/3, 202/20

t.-gan 59/29

t.-gay 43/32

t.-ib 51/13, 67/13, 96/7, 151/21

t.-mish 72/5

t.-sa 211/6

2. “yiyecek, içecek vermek”

t.-di 228/15

t.-gan 38/66

3. *mec.* “yardım eli uzatmak”

t.-mish 88/48

4. “tercih etmek”

t.-dim 99/19

tuta- -1-

“tutuşmak, yanmak”

t.-b yonmoqdadir 172/11

tutaq- -1-

“hiddetlenmek”

t.-ib so‘kkan 14/22

tutash -1-

“benzer, ikiz”

t. 125/5

tutash- -4-

“bitişmek, bağlanmak”

t.-ar 14/78

t.-gan 57/11
t.-mish 57/1, 57/5

tutashtir -2-
 “birleştirmek”
t.-gan 16/17
t.-ib turar 68/31

tutil -1-
 “Ay ve Güneş, tutulma olayına uğramak.”
t.-ding 83/10

tutqaz -3-
 “tutmak”
t.-arlar 20/16
t.-ding 62/3, 62/8

tutqun -1-
 “tutkun”
t. 69/28

tutun -1-
 “duman”
t. 14/198

Tuva -1-
 “öz. is. Rusya Federasyonu’na bağlı Tuva Özerk Cumhuriyeti’nde yaşayan Türk halkı ve bu halkın soyundan olan kimse.”
T.+da 91/1

tuy -4-
 1. “hissetmek”
t.-dim 44/14
t.-gan 176/15
t.-ingiz 133/10
 2. “ışitmek”
t.-dik 220/6

tuyqusdan -1-
 “aniden”
t. 202/39

tuyul -3-
 1. “duyulmak”
t.-ar 19/23

t.-masin 14/7
 2. “gibi görünmek”
t.-adi 80/1

tuyg‘u -18-
 “duygu”
t. 25/4, 53/30, 75/8, 190/15
t.+dan 53/48
t.+lar 3/6, 21/61, 26/8, 53/18, 124/18
t.+lardan 53/14, 69/24
t.+larga 69/28
t.+larim 12/41, 21/67
t.+larni 203/4
t.+larning 44/14, 69/47

tuyg‘usiz -2-
 “duygusuz”
t. 1/10, 23/15

tuz -3-
 “tuz”
t. 79/9
t.+dek 203/7, 208/22

tuz -6-
 1. “kürmek, düzmek”
t.-gan 62/51, 67/2, 75/58, 118/19
t.-gansiz 117/24
 2. “oluşturmak, meydana getirmek”
t.-dik 97/14

tuzdek -1-
 “denk”
t. 203/7

tuzuvchi -1-
 “planlamacı”
t. 225

tug‘ -5-
 “tuğ”
t.+i 88/2
t.+im 114/16, 155/5
t.+ini 74/27

t. +lar 135/21

tug‘- -3-
 “doğmak”
t.-ib 108/19
t.-qan 153/27, 170/23

tug‘dor -1-
 T. + Far. (tug‘ + dor) “bayraktar”
t. 88/7

tug‘il- -18-
 “doğmak, ortaya çıkmak”
t.-ar 52/64, 68/9
t.-di 148/3
t.-dik 148/6
t.-gan 38/33, 38/44, 39/16, 39/148, 206/19
t.-ganimni 25/11
t.-ib 39/1, 197/1
t.-ib kelgan 39/146
t.-madim 55/5
t.-magan 127/11
t.-moq 215/12
t.-moqlik 64/5
t.-mish 10/6

tug‘li -1-
 “bayraklı”
t. +ngdan 183/9

tug‘ma -1-
 “doğuştan”
t. 203/3

tug‘yon -1-
 Ar. (tuğyân) “heyecan”
t. +lari 127/21

tush -10-
 1. “düş”
t. 52/66, 138/13
t. +imga 20/4
t. +imni emas 9/25

t. +lar 184/2
t. +larimda 20/37
t. +san 188/23
tushlarimga kir- : “düşlerini süslemek”
 214/1
tush ko ‘r- : “düş görmek” 19/7
 2. “öğle vakti”
t. aylamang 123/17

tush- -28-
 1. “yukarıdan aşağı düşmek”
t.-gan 22/24, 53/31, 73/14
t.-ganman 98/2
t.-magay 22/23
t.-masin 145
t.-sa 138/15
t.-sin 49/26
 2. “gerilimi azaltmak, sakin olmak”
t.-ar 71/25
t.-gan 23/24
t.-ing 14/61
t.-sin 145/3
 3. “belirli zamana rastlamak”
t.-ardim 52/2
t.-masidan 40/25
 4. “yakışık almak”
t.-gan 35/68
 5. “musallat olmak”
t.-di 76/3
t.-masin 170/8
 6. “sık sık anmak”
t.-maydigan 80/11
 7. “başlamak”
t.-gay 117/8
 8. “kar, yağmur yağmak”
t.-masin 145/2
t.-sa 145/1
t.-sin 145/1

9. “rastlamak, vurmak, değmek”
t.-masin 145/4, 145/8, 145/12, 145/16, 145/20

10. “peyda olmak”
t.-masin 86/12

tushmoqlik -1-
“inme, düşme”
t. 34/36

tushov -1-
“yular”
t.+idan 39/126

tushun- -2-
“düşünmek”
t.-ib bo’lmasdi 206/9
t.-ing 115/2

to’da -3-
“sürü”
t. 14/11
t.+si 14/9
t.+sindan 206/5

to’fon -3-
Ar. (tūfān) “tufan”
t. 52/61, 52/66, 154/29

to’garak -1-
“daire”
t. 86/14

to’k- -5-
1. “akıtmak”
t.-a olsa 14/212
t.-kanlari 45/21
2. “üstünde bulunan bir şeyi düşürmek”
t.-moqda 100/3
3. “saçmak”
t.-ib 226/2
t.-ib turibman 114/12

to’kil- -5-
“dökülmek”

t.-ar 100/4
t.-di 14/127
t.-gan 34/37, 65/76
to’kila bosh- : “dökülmeye başlamak”
12/43

to’kin -1-
“bereketli”
t. 75/58

to’kin- -1-
“dokunmak”
t.-san 5/20

to’kinlik -1-
“bereketlilik”
t. 12/9

to’l- -36-
1. “bir yere iyice yayılmak, kaplamak”
t.-ar 14/172, 76/7
t.-di 165/3, 171/14
t.-dim 99/27
t.-gan 38/89, 53/42, 61/23, 118/10, 134/18
t.-gandir 99/6
t.-gaysan 154/34
t.-ib 23/67, 38/75, 38/125, 62/11, 73/1, 81/28, 157/11
t.-ibdi 27/1, 54/10
t.-ib ketar 14/108
t.-ib turgan 61/12
t.-sa 153/18
t.-sin 33/26, 33/27, 60/14, 111/8, 133, 133/4, 156/61
2. “dolu duruma gelmek”
t.-ib 216/2
3. “büyümek”
t.-ib 93/6, 152/21
4. “artmak”
t.-mas 170/2
5. *mec.* “kederlenmek”

t.-ib 203/6

to‘la -6-
 “dolu”
t. 21/97, 46/11, 62/24, 99/46, 141/32
t.+dir 211/7

to‘ldir -2-
 “doldurmak”
t.-adi 165/12
t.-moq bo‘lur 65/7

to‘liq -4-
 “dopdolu”
t. 14/100, 63/25, 117/39, 176/21

to‘lish -1-
 “büyümek”
t.-ib borgandek 207/18

to‘lqin -9-
 “dalga”
t. 48/9, 172/8
t.+da 35/15, 57/3
t.+lar 6/6, 53/31
t.+laring 6/1, 94/6
t.+laringda 6/15

to‘lug‘ -1-
 “dolu”
t. 21/7

to‘lg‘an -3-
 “acıdan titremek”
t.-aman 14/152
t.-ib 10/5, 10/17

to‘lg‘az -3-
 “doldurmak”
t.-ar 83/14
t.-gandi 23/50
t.-ib turgan 163/1

tolg‘oq -1-
 “sancılı”
t. 75/28

To‘maris -2-
 “öz. is. Türk tarihinin bilinen ilk kadın hükümdarıdır.”
T. 152/6, 221/17

to‘n -9-
 “elbise”
t. 40/8, 102/23, 208/8, 208/14, 208/19, 208/24
t.+i 208, 208/2
t.+ining 208/12

to‘n -2-
 “dönüp bakmak”
t.-ib 21/77
t.-ib qol- 21/99

to‘nka -1-
 “budala”
t.+dir 14/164

to‘nkaril -1-
 “devrilmek”
t.-gan 21/27

to‘ng‘ich -1-
 “ilk”
t. 61/25

to‘p -5-
 1. “grup”
t. 156/36, 156/37
t.+ning 156/70
 2. “top, ateşli silah”
t.+ga 52/22
t.+lar 53/41

to‘pla -2-
 “toplamak, bir araya getirmek”
t.-b 91/34
t.-rmikan 16/1

to‘planish -1-
 “toplanma”
t. 16/6

to‘p-to‘p -1-

“grup grup”

t.-t. 53/44

to‘q -1-

“tok”

t. 146/39

to‘qay -9-

“çalılık”

t. 92, 92/1, 92/2, 92/4, 92/6, 92/8, 92/10, 92/12

t. +larga 39/122

to‘qayzor -1-

T. + Far. (to‘qay + zâr) “çalılık”

t. +i 116/41

to‘qi- -2-

“yazmak”

t.-moqqa 26/11

t.-ydi 11/18

to‘qnash -2-

“karşılaşma, rastlama”

t.-mas 82/12

t. kel- : “çarpışmak” 14/13

to‘qilgan -1-

“örülü, çevrili”

t. 11/2

to‘qson -1-

“doksan”

t. 195/3

To‘qtag‘ul -1-

“öz. is. Toktogul Satyganov. Kırgızların
ünlü halk ozanı.”

T. +ning 42/1

to‘r -1-

“ağ”

t. 53/32

to‘ra -2-

“asilzade”

t. 59/30

t. +lar 172/9

to‘rt -4-

“dört”

t. 39/31, 43/23, 66/2, 223/3

to‘rtala -1-

“dörtte bir”

t. 220/14

to‘rva -1-

Far. (torba) “torba”

t. +dan 59/5

to‘rg‘ay -2-

“tarla kuşu”

t. 62/10

t. +lar 34/48

to‘s- -1-

“engellemek, kesmek”

t.-ib 198/11

to‘ti -2-

Far. (tūtî) “tuti, dudu kuşu”

t. bo‘lib qolaman 18/8

t. +ning 18/3

to‘tiyo -2-

Ar. (tûtiyâ) “sürme”

to‘tiyo ayla- “şifa olarak sürmek.” 7/2,
17/2

to‘xta- -3-

“sona ermek”

t.-b o‘tar- 191/4

t.-di 91/32

t.-may 33/16

to‘y -13-

“toy, düğün”

t. 20/68, 61/13, 120/9, 208/3

t. emas 14/207

t. +ida 65/26

t. +iga 20/48

t. +ingda 84/14
t. +ingiz 133/2
t. +ingizdadir 152/31
t. +lar 68/9, 153/28
t. +ni 61/14
to'y- -5-
 1. "açlığı kalmamak, doymak"
t. -mas 102/2
 2. *mec.* "tatmin olmak"
t. -dik 112/5
t. -madan 156/11
t. -madim 6/12
to'yib ko'r- : "doyasıya görmek" 6/14
to'ydosh -1-
 "toycu"
t. +man 84/14
to'ylash- -1-
 "misafir olmak"
t. -ganga 61/14
to'yu to'yxona -1-
 "düğün dernek"
t. u t. +ni 14/205
to'z- -1-
 "toz gibi her yana dağılmak"
t. -masin 156/73
to'zi- -2-
 "dağılmak"
t. -b ketdilar 154/28
t. -b ketgan 178/2
to'zim -1-
 "sabır"
t. 117/41
to'zon -5-
 "toz"
t. 39/41, 39/43
t. +da 21/21
t. +i 82/12

t. +larda 198/17
to'g'anoq -1-
 "engel"
t. 145/12
to'g'ri -4-
 "doğru"
t. 14/168, 195/12
t. +dir 170/36
t. +rog'i 39/84
to'g'rila- -1-
 "doğrulmak"
t. -b 40/14
to'g'ro -1-
 "hak"
t. + sini 160/10
to'sh -2-
 "göğüs"
t. ur-: "göğsünü germek" 5/9, 11/16
to'sha- -1-
 "basmak, kaplamak"
t. -ab o'tar 14/86
to'shak -1-
 "döşek"
t. +ini 63/10
to'shal- -2-
 1. "çökmek"
t. -ar 12/38
 2. "sermek"
t. -magi 90/37
uddala- -1-
 "başarmak"
u. -gan 213/8
udum -2-
 "töre, âdet"
u. 14/17, 31/17

ufq -13-

Ar. (ufk) “ufuk”

u. +da 34/6

u. +ida 69/41, 73/18, 93/6

u. +iga 53/51

u. +lar 39/46, 44/6

u. +larda 53/37

u. +larga 62/42

u. +lari 38/138

u. +larni 59/35

u. +qa 125/5, 156/7

uh -1-

“*ünl. oh*”

u. +icha 34/13

uka -14-

“kardeş”

u. +larim 20/27

u. +m 45/4, 45/8, 45/12, 45/16, 45/17, 45/20, 45/24, 45/28, 45/32, 184/10, 187/5, 205/3, 212/1

ukajon -1-

T. + Far (uka + cân) “kardeş”

u. +larimga 184

ul -8-

“*zm. ve sf. o*”

u. 14/123, 14/203, 26/6, 54/30, 63/27, 118/19, 123/7, 202/1

ulamo -1-

Ar. (‘ulemâ) “ulema”

u. 149/7

ulfat -3-

Ar. (ülfet) “dost”

u. +ga 100/13

u. +lar 68/12

u. +ni 68/14

ulkan -8-

“büyük, kocaman”

u. 32/3, 34/33, 41/22, 44/8, 50/28 (2), 91/3

u. +dir 220/1

uloqcha -1-

“oğlak”

u. +lar 190/10

ulov-ot -1-

“binek atı”

u. 27/10

ulug‘ -48-

“büyük, ulu”

u. 12/24, 12/35, 14/166, 14/169, 14/206, 17/9, 21/5, 23/3, 23/4, 23/91, 27/24, 38/147, 47/15, 53/57, 54/42, 62/33, 81/20, 83/7, 83/37, 87/12, 89/33, 90/32, 90/41, 102/11, 104/11, 106/10, 118/20, 119/13, 123/7, 125/6, 137/3, 137/7, 137/11, 137/15, 140/4, 146/18, 146/23, 164/11, 167/9, 171/5, 182/7, 198/15, 200/6, 200/14, 200/22, 201/10, 203/3, 207/17

u. erur 170/37

ulug‘la- -6-

“yüceltmek”

u. -b 35/71, 41/23, 43/33

u. -b yursin 43/33

u. -yman 29/32, 36/8

ulug‘vor -3-

T. + Far. (ulug‘ + vâr) “muhteşem, görkemli”

u. 8/1, 35/4, 56/9

umid -8-

Far. (umîd) “ümit”

u. 184/11, 188/24, 192

u. +ga 63/25

u. +i 39/96

u. +larga 43/2

umid qil- : “ümit etmek” 192/3, 192/16

umidvor -2-

Far. (umîd + vâr) “ümitli”

u. 111/4, 119/17

ummon -11-

Ar. ('ummân) "umman"

u. 53/12, 53/66, 85/37, 124/11, 136, 136/10, 156/61

u.+day 156/62

u.+lar 35/9, 156/7

u.+larni 135/18

umr -56-

Ar. ('umr) "ömür"

u. 20/23, 20/39, 23/78, 23/143, 24/5, 27/16, 65/1, 71/6, 75/48, 76/14, 130/3, 130/7, 154/10, 156/32, 165/9, 211/4, 211/26, 212/3, 212/4 (2)

u.+dan 43/5, 200/10

u.+ga 120/6, 138/44, 195/6

u.+i 14/207, 38/119, 89/21, 153/1

u.+ida 124/31

u.+idan 165/10

u.+im 21/68, 26/2, 56/1, 113/7, 134/4, 164/9, 190/16

u.+imga 25/19

u.+imiz 95/8

u.+imni 26/9, 56/7, 59/39

u.+imning 21/59, 62/38, 115/12, 155/2

u.+ing 65/8, 65/15, 84/15

u.+ingga 102/10

u.+ingizni 63/25

u.+lar 90/33

u.+ning 96/15, 132/12

umrin o'tkaz- : "ömrünü geçirmek"
170/21

umrlık -1-

Ar. + T. ('umr + lik) "ömürlük"

u. 61/16

umuman -1-

Ar. ('umûmen) "genellikle"

u. 119/19

un -4-

1. "ses"

u.+lar 114/17

u.+larim 21/14

u.+laring 38/86

2. "un"

u. 128/42

un- -4-

"(bitki, hayvan) büyümek, yetişmek"

u.-ar 116/41

u.-gandir 114/13

u.-maskim 14/235

u.-sin 7/28

unday -1-

"zf. öyle, onun gibi"

u. 16/32

undayin -2-

"zf. öylece"

u. 90/55, 132/12

universia -2-

Fr. (universite) "üniversite"

u.+da 163, 163/13

unla- -1-

"seslenmek"

u.-b 40/26

unsiz -1-

"sessiz"

u. 170/14

unvon -3-

Ar. ('unvân) "ünvan"

u.+i 184/6

u.+iga 228/18

u.+ingdan 216/11

unut -4-

"unut"

u. 19/3, 172/35

unut bo'l- : "unutmak" 16/10, 16/24

unut- -25-

"unutmak"

u.-ganlar 14/164
u.-gin 88/60, 102/22
u.-ib 53/53
u.-ib qo'ymagin 9/7
u.-ib qo'ymasmi 53/58
u.-ma 65/90, 38/133, 38/144, 185/12
u.-magin 109/16
u.-mang 19/107, 128/25, 128/26, 128/27, 185/4, 223/2
u.-mas edilar 156/20
u.-may 42/16, 203/12
u.-moq 14/163
u.-moqni 85/44
u.-moqqa 14/160
unutil- -3-
“unutulmak”
u.-ar 20/65
u.-mas 90/23, 90/44
uncha-muncha -2-
“şöyle böyle”
u.-m. 54/12, 213/2
uqdir- -1-
“anlatmak”
u.-ar 77/11
ur- -11-
1. “baticı, kesici bir alet yardımıyla batırmak, saplamak”
u.-ar 35/18, 108/15
u.-di 14/43, 21/54
u.-gan 34/3
u.-gay 124/20
u.-gin 14/31
u.-ma 10/10
u.-sang 139/3
2. “ses çıkarmak, ses vermek, çalmak”
u.-ar 56/3
3. “hazırlamak, sunmak”

u.-gani 128/42
urf -6-
Ar. (‘urf) “örf”
u. 215, 215/1, 215/9
u. bo'lgan edi 215/24
u. bo'lsa 215/3
u. +lar 215/22
urfon -2-
Ar. (‘irfân) “irfan”
u. +i 116/21
u. +im 162/3
urin- -4-
1. “çabalamak, uğraşmak”
u.-ar 11/5
u.-averar 228/2
u.-di 90/18
2. “dövünmek”
u.-gay 121/10
urra -5-
İng. (hurrey) “*ünl.* kalabalık ve gürültülü hareketlenmeyi ifade eden söz”
u. 14/70 (2), 14/80
u. +larni 14/79
u. +si 52/12
ur-sur -1-
“kavgâ”
u.-s. +lar 151/9
urush -7-
“savaş”
u. 59/13, 84/5, 85, 85/24, 85/48
u. +lar 154/17
u. +lardan 55/8
urush qil- : “savaşmak” 59/13
urvoq -1-
“zerre”
u. +san 119/2

uslub -1-

Ar. (uslûb) “üslup”

u. +imiz 19/50

ust -17-

“bir şeyin dış yüzü, üzeri”

u. 79/11

u. +i 194/6

u. +ida 1/3, 19/112, 85/35, 90/46, 208/8

u. +idan 11/35

u. +iga 37/2, 97/24

u. +imdan 154/29

u. +imga 103/6

u. +in 54/19

u. +ingda 39/42

u. +ingdan 38/71, 126/11

u. +ingga 38/84

ustün -7-

Far. (sütûn) “sütun”

u. 54/18, 91/3, 91/8, 91/11

u. +ga 91/4

u. +ning 91/30, 91/33

ust-ma ust -1-

“üst üste”

u. -u. 145/16

ustoz -20-

Far. (üstâz) “üstat”

u. 22, 38/16, 38/125, 41/4, 41/32, 41/41, 43/7, 47/8, 70/9, 70/19, 71/14, 73/13, 93/8, 129/4, 207/2

u. +i 200/2

u. +larga 73/22

u. +ni 185/4

u. +ning 129/8

u. +san 47/6

ustun -1-

“üstün”

u. 155/11

ustuvor -3-

Far. (üstüvâr) “sağlam”

u. 75/20, 88/6

u. bo‘l 80/28

uvada -1-

“eski”

u. 23/129

uvish- -1-

“titremek”

u. -gan 45/3

uvol -1-

“günah”

uvol et- “günah işlemek” 12/17

uvoq -2-

“kırıntı, ufak”

u. 69/24

u. +icha 35/10

uxla- -4-

“uyuyakalmak”

u. -may 198/4

u. -r 127/20

u. -r edi 38/46

u. -y olmay 81/9

uy -14-

“ev, hâne”

u. 14/20, 27/6

u. +da 12/2, 14/199, 75/53

u. +di 43/11

u. +ga 14/20

u. +ida 147/5

u. +iga 20/46

u. +im 55/6

u. +ing 80/2

u. +ingiz 133, 133/4

u. +ining 173/6

uy- -2-

“toplamak, yığmak”

u.-gan 75/49, 75/61

uy-joy -1-
T. + Far. (uy + cây) “ev bark”
u.-j. 27/6

uya -1-
“yuva”
u. +laringiz 172/2

uyal -1-
“utanmak”
u.-ib yurardi 19/100

uyma-uy -1-
“ev ev”
u.u. 112/13

uyqash -2-
“uygun, münasip”
u. +dir 80/8, 171/9

uyqu -3-
“uyku”
u. 48/2, 66/3
u. +da 184/2

uyqusiz -2-
“uykusuz”
u. 1/12, 112/2

uyquchi -1-
“uykucu”
u. 39/73

uyum -2-
“avuç”
u. 23/100, 98/18

uyur -2-
“sürü”
u. +ga 170/30
u. +lari 156/10

uyg'on -4-
“uyanmak”
u.-ar 23/89, 34/46
u.-di 23/9, 23/23

uyg'onish -4-
“uyaniş”
u. 23/8, 104/9, 107, 107/17

uyg'oq -1-
“uyanık”
u. 40/54

uyg'ot -1-
“uyandırmak”
u.-ib 94/7

uyg'unlik -1-
“uygunluk”
u. 156/14

Uyg'ur -2-
“öz. is. Doğu Türkistan'da yaşayan Türk halkı.”
U. 82/14
U. +lar 82/5

uz -5-
1. “güç yardımıyla kesmek, koparmak”
u.-ib tashladim 154/27
2. “(bakış, söz) devam ettirmek”
u.-olmay 51/3
u.-magandek 96/10
3. “(yaşam hakkında) sona erdirmek, bitirmek”
u.-gan 63/28
4. “bir nesnenin yerden bağlantısını kesmek”
u.-a olmas 213/2

uzala -2-
“uzanmak”
u. tushgandi : “uzanmak” 190/12, 214/6

uzan -1-
“uzanmak”
u.-gan 62/42

uzat -4-
“vermek, uzatmak”
u. 50/25

u.-ar 29/10
u.-gansiz 63/12
u.-gil 56/23

uzil- -4-
 1. “kopmak, kesilmek”
u.-ar 170/14
u.-gan 39/80, 217/9
 2. *mec.* “can vermek”
u.-gan 39/80

uzoq -18-
 1. “yakın olmayan yer”
u. 4/1, 68/23, 87/3, 94/1, 99/25, 127/20, 231/1
u.+dan 156/39
u.+qa 72/8
 2. “uzun”
u. 14/14, 23/20, 30/10, 38/21, 39/121, 51/3, 51/18, 114/15, 208/1

uzoq-uzoq -1-
 “çok uzak”
u.-u.+larda 44/7

uzor -1-
Ar. (‘izâr) “yanak”
u.+im 89/14

uzr -2-
Ar. (‘uzr) “özür”
uzr so ‘ra- : “özür dilemek” 132/2, 132/4

uzra -15-
 “*ed.* üzerinde, üstünde”
u. 14/46, 20/69, 20/109, 26/14, 31/32, 43/29, 60/5, 62/10, 62/14, 62/44, 65/89, 71/18, 124/16, 156/9, 156/19

uzun -4-
 “uzun”
u. 1/14, 71/25, 206/16
u.+dir 120/5

ushal- -2-
 “kırılmak, dağılmak”

u.-di 184/10
u.-magan 104/2

ushbu -35-
 “*sf.* işbu, bu”
u. 15/3, 20/98, 20/119, 23/5, 23/139, 25/10, 31/23, 32/10, 32/39, 33/19, 37/13, 40/43, 53/9, 53/47, 59/15, 62/43, 66/1, 73/15, 77/8, 83/14, 87/10, 88/42, 91/4, 108/25, 113/11, 114/2, 118/23, 128/21, 146/10, 154/15, 156/62, 171/17, 183/2
u.+dir 47/1
u.+ga 98/2

ushoq -2-
 “kırıntı”
u. 53/11
u.+ning 53/43

ushoqqina -1-
 “küçücük”
u. 54/13

ushoq chigit -1-
 “ufak tefek”
u. ch.+ni 12/17

uch -12-
 1. “bir şeyin son noktası, uç”
u.+i 216/10
u.+ida 23/125, 34/38
u.+larida 23/14
 2. “üç”
u. 87/1, 87/2, 87/5, 87/9, 156/36, 156/43, 156/69 (2)

uch- -27-
 1. “(kişi, nesne) havada yol almak, yükselmek”
u.-aber 40/39
u.-ar 3/9, 23/137, 190/5, 204/2
u.-arman 3/19
u.-di 38/5, 38/36, 38/86
u.-gan 96/9, 112/3, 112/9, 112/17, 113/29

u.-gaydir 124/16
u.-gudek 104/18
u.-ib ketar 32/24
u.-ib yurgan 138/15
u.-ib yuribdi 142/1
u.-irdi 175/5, 175/13, 175/21
u.-mish 21/89
u.-moq 176/6
u.-moqda 14/125
2. *mec.* “yok olmak, ortadan kaybolmak”
u.-masin 14/63
3. “atmak”
u.-ar 65/2
uchinchi -2-
“üçüncü”
u. 87/10
u. esa 156/39
uchirma qush -1-
“yavru kuş”
u. 41/16
uchish -1-
“uçuş, uçma”
u. +in 4/1
uch ming -1-
“üç bin”
u. m. 157/9
uchqun -4-
“kıvılcım”
u. 1
u. 1/16, 148/18
u. +i 215/4
uchqur -3-
“hızlı”
u. 33/27, 52/58, 70/17
uchra -11-
“rastlamak, karşılaşmak”
u.-gan 38/73, 128/22, 139/3

u.-gay 145/13
u.-mas 43/25, 233/15
u.-r 14/87, 126/17
u.-sa 112/21, 152/28
u.-ydi 144/1
uchrash -3-
“buluşmak, karşılaşmak”
u.-di 35/23
u.-maylik 16/31
u.-sam 194/4
uchun -85-
“ed. edat”
u. 6/14, 6/16, 9/6, 9/8, 9/22, 9/27, 9/39
(2), 9/41, 12/34, 14/14, 14/93, 14/136, 14/212,
14/264, 16/23, 17/10, 21/38, 21/40, 21/74,
22/4, 25/20, 27/3, 27/5, 27/18, 29/48, 31/13,
35/78, 43/7, 49/11, 53/24, 53/34, 53/38, 53/40,
63/17, 65/39, 65/75, 65/76, 73/20, 83/26, 86,
88/13, 95, 95/11, 96/11, 101/2, 101/4, 101/6,
101/8, 120/13, 124/35, 126/7, 132/1, 134/20,
135/26, 135/28, 136/1, 136/5, 146, 146/40,
153/15, 154/13, 155/8, 156/76, 160, 160/5,
160/6, 160/11, 160/12, 160/17, 160/18,
172/17, 179/3, 182/3, 183/8, 184/13, 200/9,
201, 201/10, 202/31, 203/10, 208/15, 211/3,
218/1, 221/2
vabo -1-
Ar. (vebâ) “veba”
v. 108/23
vaf -2-
Ar. (vefâ) “vefa”
v. 99/22
v. +ga 117/47
vafodor -1-
Ar. + Far. (vefâ + dâr) “vefâli”
v. 182/8
vafosiz -2-
Ar. + T. (vefâ + siz) “vefasız”
v. 126/6, 138/39
vafot -1-
Ar. (vefât) “vefat”

v. + *idan* 22/20

vallamat -1-
 “önder”
 v. 88/7

va lekin -26-
 Ar. (velâkîn) “*bağ. velakin*”
 v. 14/11, 14/115, 14/146, 14/159, 19/27, 29/29, 39/69, 49/7, 52/3, 53/7, 56/7, 65/11, 65/47, 75/15, 75/39, 88/13, 108/31, 109/16, 115/3, 145/4, 156/35, 170/7, 171/3, 185/12, 198/11, 205/5

vahm -1-
 Ar. (vehm) “*vehim*”
 v. 40/35

vahma-1-
 Ar. (vaḥîm) “*korku*”
 v. + *lar* 39/64

vahshat -4-
 Ar. (vaḥşet) “*vahşet*”
 v. 14/57, 14/121, 53/41, 151/9

vahshiy -4-
 Ar. (vaḥşî) “*vahşi, yabani*”
 v. 14/10, 14/15, 38/104
 v. + *roq* 14/11

vale -1-
 Ar. (vâlih) “*şeydâ*”
 v. 113/30

valiy -1-
 Far. (vâlâ) “*mübarek*”
 v. 73/11

vallohi -1-
 Ar. (vallahi) “*Allah hakkı için*”
 v. 59/23

vallomat -2-
 Ar. (velînî‘met) “*velinimet*”
 v. 52/60, 88/7

vaqt -19-
 Ar. (vaḳt) “*vakit, zaman*”

v. 9/52, 11/29, 11/33, 14/205, 14/207, 14/213, 23/77, 53/64, 90/44, 91/29, 96, 96/20, 113/24, 170/7, 231/1

v. + *ing* 39/67
 v. + *lar* 14/35, 21/84, 53/47

varaq -3-
 Ar. (varak) “*yaprak*”
 v. 56/1
 v. + *ing* 9/17
 v. + *qa* 9/23

varaqla- -1-
 Ar. + T. (varak + la-) “*gözden geçirmek*”
 v. - *b* 19/45

varrak -1-
 Ar. (varak) “*uçurtma*”
 v. + *lar* 63/24

vasl -3-
 Ar. (vaşl) “*visal*”
 v. + *i* 40/29
 v. + *iga* 23/112, 142/3

vassalom -2-
 Ar. (vesselâm) “*vesselam*”
 v. 206/4, 206/24

vatan -150-
 Ar. (vaṭan) “*vatan*”
 v. 7/3, 7/12, 9/26, 9/31, 9/49, 16/30, 21/32, 21/33, 21/65, 24/12, 46/22, 48/8, 48/10, 48/12, 52/67, 60/1, 63/9, 68/18, 68/32, 98/21, 123, 123/6, 123/8, 123/23, 123/26, 124/44, 126/22, 127/9, 130/4, 137/4, 137/8, 137/12, 137/16, 141/5, 148/6, 152/33, 156/30, 156/52, 157/15, 159/5, 160, 160/5, 160/6, 160/11, 160/12, 160/17, 160/18, 161/2, 161/13, 170/9, 170/40, 172/33, 174/5, 174/10, 175/6, 175/14, 175/22, 184/15, 196, 196/1, 196/5, 204/8, 206/24, 210/13, 219, 219/3, 220/4, 220/15, 221/15, 227, 227/5, 230, 230/1, 232/1
 v. + *da* 98/13, 177/4
 v. + *dan* 98/1, 123/4, 123/9, 123/14, 123/19, 123/24, 123/29, 130/6
 v. + *dek* 152/17

v.+dîrsan 120/2
 v.+ga 1/8, 35/76, 130/8, 159/4, 174/2
 v.+i 42/1, 206/23, 211/15
 v.+idir 183/5
 v.+iga 170/39
 v.+im 20/104, 23/140, 35/64, 38/10, 38/20, 38/30, 38/40, 38/50, 38/60, 38/70, 38/80, 38/90, 38/100, 38/110, 38/120, 38/130, 38/140, 38/150, 39/142, 43/18, 122/3, 141/25, 188/28
 v.+imdan 40/54, 165/7, 231/1
 v.+imning 33/29, 35/68, 39/120
 v.+ing 66/8, 118/27, 130/4, 185/7, 192/8
 v.+ingga 153/27
 v.+ingizni 172/12
 v.+lar 7/25, 7/26
 v.+ni 59/7, 101/6, 113/9, 123/7, 133/11, 145/19, 152/11, 160/15, 185/12, 219/4, 227/1
 v.+ning 117/42, 163/2, 170/33, 192/5, 192/14
vatandosh -2-
 Ar. + T. (vaṭān + dosh) “vatandaş”
 v.+im 160/15
 v.+man 227/7
vatansiz -2-
 Ar. + T. (vaṭān + siz) “vatansız”
 v. 56/8
 v.+larga 123/11
va yo -2-
 Ar. + Far. (ve + yâ) “bağ. veya”
 v. y. 10/8, 53/20
vayron -2-
 Far. (vîrâne) “viran”
 v. esa 62/19
 vayron qîl- : “viran etmek” 39/66
vayrona -1-
 Far. (vîrâne) “virane”
 v.+si 39/61
 vayrona bo ‘l- : “virane olmak” 141/26

vazmin -1-
 Ar. (vezmîn) “vakur”
 v.+san 39/128
va’da -1-
 Ar. (va‘de) “söz”
 v.+laring 21/64
va’z -1-
 Ar. (va‘z) “vaaz”
 v.+larin 135/15
Versal -4-
 “öz. is. Fransa’da bir şehir.”
 V. 141, 141/16, 141/40
 V.+ni 141/37
Verter -1-
 Alm. (Werther) “Goethe’nin yazmış olduğu ‘Genç Werther’in Acıları’ eserindeki kahramanlardan biri.”
 V.+simon 14/220
vijdon -16-
 Ar. (vicdân) “vicdan”
 v. 14/272, 16/20, 19/94, 45/10, 65/21, 65/75, 124, 124/1, 124/3, 124/5, 124/12, 124/13, 124/33, 126/21
 v.+dan 124/41, 124/47
 v.+imiz 137/14
vijdonsiz -1-
 Ar. + T. (vicdân + siz) “vicdansız”
 v. 124/37
viqor -2-
 Ar. (vakâr) “itibar”
 v. 12/20
 viqori to ‘k- : “onuru kırılmak” 62/29
visol -7-
 Ar. (vişâl) “visal, kavuşma”
 v. 23/133, 33/7, 62/23
 v.+ingdan 23/19, 53/62
 v.+ingni 39/133
 v.+mi 188/3

voajab -4-

Ar. (vâ ‘aceb) “ünl. garip”

v. 35/42, 40/21, 54/11, 117/36

vodiy -10-

Ar. (vâdî) “vadi”

v. +*da* 33/33, 49/13v. *edi* 156/29v. +*lar* 40/19, 68/22v. +*larga* 14/139v. +*larim* 223/14v. +*ning* 156/35v. +*si* 43/29v. +*sig* 33/2**vo dorig’ -3-**

Ar. (vâ dârîg) “ünl. eyvah!”

v. 51/8, 70/23, 113/17

voh -1-

Ar. (vâh) “vah”

v. +*ni* 99/31**valida -1-**

Ar. (vâlide) “valide”

v. +*m* 128/39**voqeot -1-**

Ar. (vakı’ât) “olaylar”

v. +*ida* 80/22**voya -1-**

Far. (vâye) “olgunluk”

voyağa yetkaz- “olgunlaşmak” 219/3

vujud -4-

Ar. (vücûd) “vücut”

v. 53/46

v. +*imda* 52/16v. +*ing* 90/17v. +*ning* 223/1**vzbod -1-**

Rus. (vzbod) “bölüm”

v. 195/10

xabar -6-

Ar. (haber) “haber”

x. 75/18, 83/2, 148/9

xabar ber- : “haber vermek” 19/69, 19/104, 77/10

xalifa -1-

Ar. (halife) “halife”

x. +*m* 99/45**xalloq -2-**

Ar. (hallâk) “Allah”

x. 141/9, 156/71

xalos -2-

Ar. (halâs) “kurtulma”

x. *bo’lib* 217/13x. *bo’lmoq-chun* 101/9**xaloskor -1-**

Ar.+ Far. (halâs + kâr) “kurtarıcı”

x. +*idir* 86/7**xalq -104-**

Ar. (halk) “halk”

x. 14/78, 14/161, 14/213, 39/114, 42/14, 86/15, 88/29, 91/13, 128, 128/4, 128/8, 128/12, 128/16, 128/20, 128/24, 128/28, 128/32, 128/36, 128/40, 128/44, 128/48, 132/16, 220/15, 222/1

x. +*dir* 105/4x. +*i* 138/40, 143/19x. +*im* 7/21, 12/14, 12/16, 12/18, 14/106, 14/108, 14/109, 14/183, 14/184, 14/189, 22/11, 22/15, 27/17, 29/9, 29/32, 31/6, 36/1, 36/5, 36/8, 38/64, 38/69, 38/74, 39/16, 39/140, 39/142, 39/148, 43/12, 43/31, 54/17, 75/47, 75/57, 102/25, 107/1, 112/4, 112/26, 114/10, 128/45, 128/46, 128/47, 179/3, 183/20, 193/16, 218, 218/1, 218/2, 218/4, 228/26x. +*imdan* 211/12x. +*imga* 7/20, 14/124, 14/165, 14/204, 39/145, 54/43, 77/4x. +*imni* 14/101, 25/15x. +*imning* 39/111, 39/118, 86/19, 109/2, 127/23, 146/25, 165/8, 167/11, 216/1

x. +in 42/8, 50/3
x. +ing 201/10
x. +lar 68/2, 124/43, 154/19
x. +man 155/20
x. +ni 105/1
x. +ning 88/32, 88/39, 121/14, 181/4
x. +qa 88/51
xalqaro -1-
 Ar. + T. (halk + aro) “uluslararası”
x. 135
xalta -1-
 Ar. (halta) “torba”
x. +laring 107/12
x. +sida 32/21
xanda -1-
 Far. (hânde) “gülüş”
x. +man 118/5
xandon -3-
 Far. (hândân) “gülme, gülüş”
x. 39/28, 192/10
x. bo'ldik 128/5
xanjar -2-
 Ar. (hancer) “hançer”
x. 10/10
x. +ni 14/31
xarita -2-
 Ar. (harîta) “harita”
x. +sin 39/115, 223/8
xarob -1-
 Ar. (harâb) “harap”
x. bo'lgan 137/6
xarsang -1-
 Far. (har + seng) “kaya, taş”
x. 8/3
xas -1-
 Ar. (has) “kuru ot”
x. +ni 123/8

xasta -2-
 Far. (haste) “hasta”
x. 69/40
x. +ni 76/11
xastalik -1-
 Far. + T. (haste + lik) “hastalık”
x. 76/3
xatar -4-
 Ar. (hatar) “tehlike, korku”
x. 193/6, 234/52, 243/24, 303/25
x. +ga 153/18
xatarli -1-
 Ar. + T. (hatar + li) “tehlikeli”
x. +dir 111/2
xato -1-
 Ar. (haţâ) “hata”
xatoga qil- : “hataya düşmek” 216/12
xavotir -1-
 Ar. (havâtir) “hatıralar”
x. +i 116/38
xayol -45-
 Ar. (hayâl) “hayal”
x. 1/1, 19/22, 21/90, 21/100, 23/51, 23/102, 25/26, 35/27, 39/50, 49/6, 52/44, 74/1, 117/22
x. +dan 63/22
x. +day 50/10
x. emas 53/38
x. etdimmi 56/16
x. etgansiz 63/26
x. +ga 11/17, 19/33, 95/2, 95/10
x. +i 23/46, 33/11, 35/70, 72/2, 207/20
x. +imda 63/15
x. +imga 25/23, 54/42
x. +imni 14/255
x. +in 53/59
x. +ingni 57/4

x. +ini 54/27
x. +lar 3/3, 99/3, 154/5, 184/4, 198/4
x. +larga 12/24, 46/6
x. +larim 21/11
x. +larning 21/95
x. +ning 44/10
x. qil- : “hayal etmek” 85/44
xayolot -1-
 Ar. (ḥayâlât) “hayaller”
x. +imdan 118/17
xayoliy -1-
 Ar. (ḥayâlî) “hayali”
x. 35/63
xayr -4-
 Ar. (ḥayr) “elveda”
x. 39/35, 53/61, 93/10, 102/22
xayrixoh -1-
 Ar. (ḥayriḥâh) “iyiliksever”
x. 99/14
xayriyat -1-
 Ar. (ḥayriyet) “şükür ki”
x. 79/11
Xayyom -3-
 “öz. is. Hayyam; İranlı polimat, matematikçi, astronom, tarihçi, filozof ve şair.”
X. 164/5
X. +mikin 10/8
X. +ning 13/8
xazina -1-
 Ar. (ḥazîne) “hazine”
x. +si 54/26
xazon -5-
 Far. (ḥazân) “hazan”
x. 20/29, 21/97, 23/15
x. bo ‘lmas 138/30
x. +lar 14/127

Xevoq -1-
 “öz. is. Hive; Özbekistan’da bir kent.”
X. 95/16
xijolat -5-
 Ar. (ḥicâlet) “utanma”
x. 43/21
x. +in 132/3
xijolat bo ‘l- : “utanmak, mahcup olmak” 34/39
xijolat tort- : “utanmak, mahcup olmak” 132/3
xijolat chek- : “utanmak, mahcup olmak” 132/1
xil -12-
 Ar. (ḥil) “türlü, başka”
x. 27/21, 33/14, 39/9, 39/32 (2), 65/2, 68/15, 68/29, 99/18, 117/5, 145/13, 196/8
xilla -1-
 “ayırmak”
x.-b 71/3
xilma-xil -1-
 Ar. (ḥil + ma + ḥil) “türlü türlü”
x.-x. 39/58
xilqat -5-
 Ar. (ḥilqat) “hilkat, yaratılış”
x. 21/27, 23/86, 53/13
x. +im 14/92
x. +ni 32/32
xilvat -2-
 Ar. (ḥalvet) “inziva, yalnızlık”
x. +da 12/32
x. +larga 12/30
xipcha -1-
 “zarif”
x. 49/18
xira -3-
 Far. (ḥîre) “bulanık, donuk”
x. 21/15, 59/27, 118/12

xirmon -4-

Far. (hirmen) “harman”

x. +ga 75/49

x. +im 171/18

x. +ing 75/61

x. +ning 75/61

xislat -10-

Ar. (haslet) “haslet, huy”

x. 19/72, 154/36

x. +i 52/4, 52/28

x. +imiz 52/40

x. +in 19/99, 23/7, 83/38

x. +ing 35/29, 83/38

xit -1-

“bıkkın”

x. 72/3

xitob- -5-

Ar. (hitâb) “hitap”

x. 181

x. +i 96/13

x-mas 53/31

xitob ayla- : “hitap etmek” 82/21

xitob qil- : “hitap etmek” 88/52

Xitoy -2-

“öz. is. Orta Çağ’da Kuzey Çin bölgesine verilen ad.”

X. 91/12

X. eding 229/1

Xivo -2-

“öz. is. Özbekistan’ın Harezmi bölgesinde yer alan bir kent ismi.”

X. 141/14, 178

xiyobon -1-

Far. (hıyâbân) “bahçe”

x. +lari 83/24

xiyonat -1-

Ar. (hiyânet) “hıyanet, hainlik”

x. 14/227

xizmat -7-

Ar. (hidmet) “hizmet”

x. +iga 48/8

x. +in 196/9

x. +ingdan 93/17

x. +ingga 120/11

x. +ingiz 117/40

x. qil- : “hizmet etmek” 1/8, 174/2

Xizr -2-

“öz. is. Hz. Musa döneminde yaşamış olup kendisine hikmet öğretilen kişi.”

X. 110/16

X. bo’lsin 233/8

Xizrsifot -1-

Ar. (hızır + şifat) “Hızır vasıflı”

x. 75/55

xohish -2-

Far. (hâhiş) “dilek, istek”

x. +i 59/18

x. +imdir 78/22

xohla- -4-

Far. + T. (hâh + la-) “istemek”

x.-masang 205/12

x.-sang 40/39, 40/40, 205/11

xoki -2-

Far. (hâkî) “toprak”

x. 35/78, 211/13

xokisor -1-

Far. (hâksâr) “mütevazı”

x. edingiz 70/9

xol -1-

Far. (hâl) “ben”

x. +i 151/6

xoli -2-

Ar. (hâli‘) “yoksun”

x. 33/17, 151/6

Xoliq -7-

“öz. is. Yaratan, Allah”

X. 156/1, 156/26, 156/55, 156/65, 156/77

X.+ni 156/23

X.+qa 215/20

Xolmuhammad o‘g‘li Zokirjon -2-

“öz. is. Ünlü Özbek sanatçısı Furkat’in o‘g‘lu.”

X. o‘. Z.+edim 98/13-14

X. o‘. Z.+ning 217/6

xolos -3-

Ar. (halâs) “sadece”

x. 31/16, 98/2, 101/10

xomtalash -1-

Far. + Ar. (hem + telaş) “talan”

x. 38/83

xomush -1-

Far. (hâmûş) “sessiz”

x. 14/237

xon -2-

“han”

x.+lar 178/12

x.+ni 59/30

xona -10-

Far. (hâne) “hane”

x.+mga 223/3

x.+miz 86/9

x.+si 152/4, 152/9, 152/14, 152/19, 152/24, 152/29, 152/34, 152/39

xonadon -3-

Far. (hânedân) “hanedan”

x.+da 47/9

x.+im 50/22

x.+ni 137/6

xonanishin -1-

Far. (hâne + nîşîn) “evde oturmayı seven, evcimen”

x. 62/5

xondon -1-

Far. (handân) “handan”

x. 141/15

xonish -1-

Far. (hâniş) “şarkı söyleme”

xonish qil- : “şakılamak” 39/122

xoqon -2-

“hakan, kağan”

x. 59/30

x.+dek 150/2

xor -6-

Far. (hōr) “mazlum”

x. 116/30, 156/54, 164/7

x.+laring 107/12

xor bo‘l- : “aşağılanmak” 138/17, 211/13

Xorazm -2-

“öz. is. Harezmi; Ceyhun Nehri’nin Aral Gölü’ne döküldüğü yerin her iki yanında bulunan bölgenin adı.”

X. 54/5

X. bo‘lib 216/4

Xorazmlik -2-

“öz. is. Harezmi coğrafyasında yaşayan kişi.”

X. 202/2, 202/43

xos -7-

Ar. (hâşş) “has”

x. 59/39

x.+dir 19/40, 19/68, 19/84, 143/7

x. edi 19/84

x. erur 19/72

xotira -18-

Ar. (hâtıra) “hatıra”

x. 127, 210, 210/4 (3), 210/16 (3)

x.+lar 23/58, 65/30

x.+lari 141

<i>x. +mga</i> 6/7	<i>x.</i> 39/59, 206/3
<i>x. +ng</i> 23/77	xulosa -1-
<i>x. +ngga</i> 20/119	Ar. (ḥulâsa) “netice”
<i>x. +ngiz</i> 127/22	<i>x. +m</i> 91/23
<i>x. +siga</i> 41, 82, 117	xum -2-
xotirla -3-	Far. (hum) “kap”
Ar. (ḥâṭır + la-) “hatırlamak”	<i>x.</i> 97/24
<i>x. -b</i> 23/109	<i>x. +ga</i> 97/22
<i>x. -b qo’ysa</i> 39/103	xumor -5-
<i>x. -yman</i> 21/96	Far. (humâr) “arzulu, düşkün”
xotirot -2-	<i>x.</i> 14/99, 14/262
Ar. (ḥâṭırât) “anılar”	<i>x. +i</i> 202/20
<i>x. bo’lib qolsin</i> 124/48	<i>x. +idan</i> 138/16
<i>x. +imdan</i> 118/15	<i>x. +ni</i> 202/26
xudbin -2-	xurofiy -1-
Far. (hōd-bîn) “bencil”	Ar. (ḥurâfi) “boş inanç”
<i>x.</i> 14/181, 45/9	<i>x.</i> 59/28
xudbinlik -1-	xurufot -1-
Far. + T. (hōd-bîn+lik) “bencillik”	Ar. (ḥurâfât) “hurafeler”
<i>x.</i> 95/11	<i>x.</i> 59/6
xuddi -4-	xurram -4-
Far. (huddi) “tam, net, ayni”	Far. (ḥurrem) “mutlu”
<i>x.</i> 6/2 , 14/237, 14/250, 215/21	<i>x.</i> 52/82, 148/14, 156/18, 178/9
Xudo -9-	xurshid -1-
Far. (ḥudâ) “öz. is. Allah”	Far. (ḥûrşîd) “güneş”
<i>X.</i> 108/17, 170/24	<i>x.</i> 73/14
<i>X. +dan</i> 135/12	xusumat -2-
<i>X. +ga</i> 65/50	Ar. (ḥuşûmet) “husumet”
<i>X. +ning</i> 121/16	<i>x.</i> 21/85, 69/29
<i>X. +si</i> 69/20	xususan -1-
<i>X. +yim</i> 197/8, 202/12	Ar. (ḥuşuşen) “özellikle”
<i>X. +yimning</i> 230/3	<i>x.</i> 39/18
xufyo -1-	xush -18-
Ar. (hufye) “sır”	Far. (ḥôş) “hoş”
<i>x. +laringiz</i> 172/4	<i>x.</i> 40/5, 40/16, 57/9, 61/3, 61/19, 63/34, 73/23, 112/19, 138/14, 156/30, 198/18, 207/3
xullas -2-	<i>x. aylamang</i> 123/18
Ar. (hulâsa) “hülâsa”	

x. kela qol 89/9, 89/11

x. kelding 146/13

x. kelibsan 58/24, 120/10

xushbaxt -1-

Far. (hòş + baht) “hoşsohbet”

x.74/2

xushfe’l -1-

Far. + Ar. (hòş-fi’l) “iyi huylu”

x. 12/22

xushhavoli -2-

Far. + Ar. + T. (hòş-havâ + li) “hoş, güzel havali”

x. 6/10, 40/2

xushhol -4-

Far. + Ar. (hòş-hâl) “hoşnut”

x. 14/131, 34/47, 52/72, 194/7

xushnud -6-

Far. (hoşnûd) “hoşnut, mutlu”

x. 14/266, 19/12, 56/12, 148/9, 156/4

x. bo’l- : “mutlu olmak” 136/9

xushomad -2-

Far. (hûşâmed) “iltifat”

x.+dan 117/2

x.+ni 116/25

xushsafo -1-

Far. + Ar. (hòş-şafâ) “hoş sefa”

x.+sini 211/22

xo’ja -1-

Far. (hâce) “hoca”

x.+sida 32/19

Xo’ja Ilg’or -1-

“öz. is. Keş yakınında bir köy olup Emir Timur burada doğmuştur.”

X. I. 213

xo’jalik -1-

“hocazade”

x.+da 57

xo’p -2-

“iyi, pek”

x. 41/35, 57/10

xo’rlik -1-

Far. + T. (hor + lik) “değersiz”

x.+in 90/51

xo’sh -2-

Far. (hòş) “iyi, peki”

x. 7/17, 14/239

yagona -9-

Far. (yegâne) “yegâne”

y. 11/31, 11/36, 23/116, 42/28, 52/67, 104/3, 160/5, 160/11, 160/17

yakka -5-

“yalnız, tek”

y. 39/137, 40/28, 82/10, 88/15

yakka qol- : “yalnız kalmak” 14/219

yakkash -1-

“baştan başa”

y.43/14

yakun -1-

Ar. (yekûn) “toplām”

yakun top- : “son bulmak” 144/11

yala- -1-

“bir şeyin üzerine dil sürmek, yalamak”

y.-ydi 108/9

yalang bosh -1-

“saf”

y. 21/18

yalanglik -1-

“düzlük”

y.+ka 91/3

yalangto’sh -3-

“cesur”

y. 38/114, 42/10, 70/10

yalang’och -1-

“çıplak”

y. 44/1

yaldo -1-

Far. (yeldâ) “yelda, gece için uzun ve karanlık olan”

y. 23/21

yalov -10-

“bayrak, sancak”

y. 109/21, 118/26

y. +*da* 152/23

y. +*day* 63/19

y. +*dek* 220/10

y. +*i* 88/2

y. +*in* 173/1

y. +*ing* 110/2, 134/9, 151/21

yalla -1-

“şarkı”

y. 34/20

yaltıra- -8-

“ışıldamak, parlamak”

y. -*b* 49/5

y. -*b turgan* 62/14

y. -*b yotar* 39/125

y. -*b yurgan* 14/194

y. -*r* 20/6

y. -*rdi* 156/28

y. -*ydi* 12/8, 42/5

yalchi- -1-

“erişmek, ulaşmak”

y. -*mading* 14/152

yama- -1-

“onarmak”

y. -*b bersin* 112/14

yamoq -1-

“yamalı”

y. 215/6

yam-yashil -3-

“yemyeşil”

y. 42/7, 141/17, 190/5

yana -45-

“zf. yine”

y. 1/11, 5/7, 6/14, 6/16, 14/6, 14/13, 14/14, 14/15, 14/16, 14/126, 14/133, 14/217, 16/1, 19/45, 21/94, 21/98, 21/100, 23/1 (2), 23/23, 27/16, 32/26, 34/42, 34/45, 34/46, 34/49, 35/56, 43/27, 53/49, 54/10, 56/10, 56/22, 75/19, 75/23, 77/17, 77/18, 83/6, 142/5, 173, 192/6, 193, 193/15, 199/15, 208/16

yangi -12-

“yeni”

y. 38/126, 43/28, 56/11, 59/11, 86/17, 154/2, 154/12, 154/30, 154/33, 155/1, 155/23

y. +*dir* 215/19

yangilik -2-

“yenilik”

y. 215/12

y. +*ka* 215/11

yanglig‘ -4-

“ed. gibi”

y. 21/16, 43/6, 43/20, 74/11

yangra- -10-

“(ses için) yükselmek, çınlamak”

y. 14/249

y. -*gan* 39/63

y. -*r* 146/38, 162/11

y. -*rdi* 46/1, 46/23

y. -*sin* 14/147, 14/234, 42/26 (2)

yangroq -1-

“çınlama”

y. 114/17

yantoq -2-

“diken”

y. 245/65

y. +*iga* 197/16

Yanvar -1-

Rus. (Yanvar) “Ocak ayı”

Y. +*iga* 61/25

yapaloq -1-

“düz”

y. +ini 172/38

Yapon -3-

“öz. is. Japonya’da yaşayan halk ve bu halkın soyundan olan kimse.”

Y. 91/24, 229/2

Y. +da 191/1

yaprog‘ -4-

“yaprak”

y. +idek 35/61

y. +ini 141/7, 192/15

y. +laring esa 44/3

yaqin -4-

“yakın; az bir ara ile ayrılmış olan (zaman veya yer), uzak karşıtı”.

y. 3/12, 40/50, 61/11

y. +san 5/18

yaqo -1-

“yaka”

yaqo chok et- : “yaka parçalamak” 23/94

yara -2-

“yara”

y. 103/4, 156/66

yara- -2-

“yaramak, yarar sağlamak”

y. -dimi 85/18

y. -yman 26/11

yaral- -10-

“yaratılmak”

y. -di 83/4

y. -gan 85/9, 156/30, 171/16

y. -gandan 19/67

y. -gandır 163/7

y. -gan ekan 53/47

y. -gandi 21/42

y. -gay 141/40, 192/11

yarat- -19-

1. “yaratmak”

y. -ding 85/32

y. -dik 97/14

y. -gan 62/44, 141/9, 143/20, 187/1

y. -ganda 65/38

y. -ibdi 88/19

y. -magan bo ‘l- 19/32

y. -mishdir 128/13, 128/14, 128/15

2. “Yaratan, Allah”

Y. 124/45, 156/75, 169/4

Y. +dan 119/11

Y. +ga 50/23, 154/4

Y. +ning 156/12

yarash- -5-

“yaraşmak, yakışmak”

y. -ar 170/40

y. -gan 170/39

y. -mas 12/32, 39/119

y. -masa 39/24

y. -maydi 39/24

yarashiq -2-

“yaraşır, münasip”

y. 163/14, 215/20

yarim -4-

“yarım”

y. 20/36, 38/27

y. +da 77/9

yarim qol- : “eksik kalmak” 165/11

yarimta -1-

“yarım”

y. 23/128

yarqiroq -2-

“parlak”

y. 83/30

y. bo ‘lsin 35/80

yasa- -1-

“yapmak, üretmek”

y.-b 80/18

Yassaviy -1-

“öz. is. Yesevî; Pîr-i Türkistan ünvanıyla bilinen Türk mutasavvıf ve şair.”

Y.+ni 118/14

yaxlit -3-

“büsbütün”

y. 18/2, 156/60, 213/1

yaxshi -20-

“iyi”

y. 32/5, 32/6, 35/48, 40/59, 52/17, 54/3, 67/10, 74/24, 121/12, 144/2, 146/19, 158/2 (2), 175/17

y.+lar 62/2

y.+larga 82/15

y.+si 81/29, 146/2

y.+yam 41/29, 202/11

yaxshilik -6-

“iyilik”

y. 14/47, 16/35, 99/17, 119/14

y.+ka 153/6, 188/11

yaydoq -1-

“çorak”

y. 50/18

yaylov -2-

“yayla”

y.+ida 29/13

y.+larda 42/7

yayov -1-

“yaya”

y. 38/114

yayra- -3-

“keyiflenmek, neşelenmek”

y.-gil 38/116

y.-gin 41/2

y.-rdi 156/18

yayrat- -6-

“mutlu olmak”

y.-ib bo'lmas 123/4, 123/9, 123/14, 123/19, 123/24, 123/29

yag'rin -1-

“sağrı”

y.+ini 14/194

yasha- -58-

“yaşamak, hayatını sürdürmek”

y.-aylik 2/5

y.-b 170/23, 211/11

y.-b qolarmikan 46/21

y.-b o'tdilar 11/34

y.-b o'tsin 20/30

y.-dim 59/39, 155/19

y.-ding 152/27

y.-dik 52/45, 52/49, 52/52, 52/53, 52/57

y.-gansiz 195/4

y.-moq 170/7, 193/7

y.-r 70/21, 77/5, 88/28, 128/4, 128/8, 128/12, 128/16, 128/20, 128/24, 128/28, 128/32, 128/36, 128/40, 128/44, 128/48, 176/2, 215/18

y.-rdik 154/5

y.-rdingiz 117/46

y.-rkan 113/25, 113/27

y.-rman 114/15

y.-y 130/3

y.-y ber 39/147

y.-y berib 80/2

y.-y bilmasman 19/1

y.-ydi 106/13

y.-ylik 160/5, 160/6, 160/11, 160/12, 160/17, 160/18

y.-ymiz 119/17

y.-mas 23/105

y.-moq 11/32

y.-r 45/25, 52/7, 68/5

y.-rsan 52/80
y.-yapman 51/1
y.-ylik 160
yashar- -1-
 “gelişmek”
y.-mas 89/18
yashash -5-
 “hayat, yaşam”
y. 9/42, 38/81
y.+ga 89/24, 210/6
y.+ning 126/25
yashil -8-
 “yeşil”
y. 6/1, 6/13, 23/16, 61/5, 61/22, 69/1, 89/5, 89/45
yashillan- -1-
 “yeşillenmek”
y.-di 58/1
yashir- -3-
 “saklamak, gizlemek”
y.-ib 176/20
y.-moq 43/5
y.-mas 14/187
yashirin -2-
 “gizli”
y. 39/28, 71/20
yashna- -12-
 “güzelleşmek”
y.-b 62/49
y.-b tursin 129/2
y.-gan 16/7, 90/39, 104/7, 104/15, 104/23, 112/12
y.-sin 29/39
y.-y ber 39/147, 183/17
y.-ylik 100/14
yashnoq -1-
 “güzel”

y.+dir 106/14
ya’ni -6-
 Ar. (ya’ni) “yani”
y. 74/29, 81/11, 88/50, 114/8, 128/38, 184/8
ye- -11-
 1. “yemek”
y.-b 102/2
y.-b bo’lgan 59/9
y.-ganlar 171/12
y.-gay 108/7
y.-masa 124/30
y.-may 38/66
y.-moq 233/4
y.-r edi 226/4
 2. *mec.* “içini kemirmek”
y.-masin 76/15
 3. “vurulmak”
y.-di 103/1
y.-ydi 85/19
yel -7-
 “rüzgâr”
y. 23/134, 43/30
y.+da 14/103, 39/29
y.+lar 23/9, 33/2
y.+lari 104/9
yel- -8-
 “esmek”
y.-a boshlar 34/49
y.-ar 39/44, 173/4
y.-dim 33/1
y.-dimi 109/1
y.-gay 157/7
y.-ib 53/7
y.-ib yurardim 21/55
yeldirim -1-
 “yıldırım”

y. 33/1
yelka -16-
 “omuz”
 y.+da 8/8, 35/22
 y.+larida 199/8
 y.+mizga 109/4, 109/9, 109/14, 109/19, 109/24
 y.+ng 102/23
 y.+ngda 35/48, 69/7, 69/8
 y.+ngga 102/8
 y.+ngiz 71/11
 y.+sida 208/24
 y.+sin 43/32
yelkadosh -2-
 “arkadaş”
 y. 84/14
 y.+im 23/4
yelkan -2-
 “yelken”
 y.+ini 34/45
yelkan ko ‘tar- : “yelken açmak” 14/266
yelpug‘ich -1-
 “yelpaze”
 y. 20/5
yelvagay -1-
 “kabadayı”
 y. 33/3
yeng -1-
 “kol”
 y. 172/21
yengil -1-
 “yenilmek, kaybetmek”
 y.-di 14/16
yer -64-
 “yer, kara”
 y. 7/3, 14/46, 14/100, 19/111, 19/112, 34/40, 35/1, 62/32, 76/2, 77/6, 78/19, 82/2,

118/4, 118/25, 125/7, 126/23, 134/10, 164/12, 183/11, 220/13
 y.+da 35/70, 35/71, 38/39, 39/11, 40/21, 55/5, 76/7, 80/17, 100/9, 100/10, 135/2, 135/13, 135/14, 136/8, 146/15, 156/34, 216/16
 y.+dagi 121/16
 y.+dan 28/4, 28/8, 40/7, 213/2
 y.+dir 176/10
 y.+ga 12/16, 39/72, 39/114, 40/13, 62/28, 73/14, 100/6, 143/17
 y.+idan 102/9
 y.+im 83/46
 y.+imiz 35/7
 y.+in 156/76
 y.+ing 40/7
 y.+ini 85/45
 y.+larda 14/195, 39/63, 40/49
 y.+larning 39/21, 39/60
 y.+ning 17/1, 17/5
yer chizib tur- : “utanıp yere bakakalmak” 40/34
Yerevan -3-
 “öz. is. Erivan; Ermenistan’ın başkenti.”
 Y. 26, 26/1, 26/8
Yeryomushka -1-
 “öz. is. Nekrasov’un yazmış olduğu şiir.”
 Y. 46/7
yerparchin -1-
yerparchin yot-: “yere çakılmak” 134/10
yer yuzi -10-
 “yeryüzü, dünya”
 y. y. 29/18, 29/39, 35/74, 83/34
 y.y.+da 12/20, 14/102, 14/121
 y. y.+ga 7/14
 y. y.+ida 14/57, 14/234
yesir -1-
 “dul”
 y. 154/20

yet- -42-

1. “ulaşmak, erişmek”

y. 211/25

y.-adi 15/4

y.-ardi 111/3

y.-ardik 154/12

y.-armizmi 154/1

y.-di 62/4, 151/2

y.-gan 176/22

y.-gani 200/3

y.-madi 154/7

y.-magan 19/33

y.-masin 196/3

y.-olmagan 84/8

y.-di 62/4

y.-dik 154/12

y.-gani 145/7

y.-gay 216/10

y.-gaymi 154/4

y.-guday 72/4

y.-gudek 40/4

y.-ib yetolmagan 84/8

y.-ib keldi 81/26

y.-ib kelgay 215/4

y.-ib kelurman 62/52

y.-ibsiz 132/9

y.-masga 51/6

y.-olmadi 154/7

y.-sa 14/64, 69/27, 84/11, 138/7

y.-urman 33/32

2. “zaman, süre geçmek”

y.-ib 23/77

3. “yetmek, yeterli olmak”

y.-ar 65/17

y.-gaydir 101/10

y.-gulik 88/40, 102/10, 134/5

y.-magan 38/57

y.-mas 29/15, 46/9, 179/4

y.-mas ekan 27/12

yetak -1-

“etek”

y. 172/22

yetakla- -2-

1. “öncülük etmek”

y.-r 14/255

2. “götürmek”

y.-r 21/50

yetar -6-

“ünl. yeterli”

y. 10/9, 10/10, 19/101, 150/1, 150/2, 150/4

yetarli -1-

“yeterli”

y. 11/9

yetim -6-

Ar. (yetim) “yetim”

y. 22/1, 65/52, 65/57, 154/20

y.+day 35/36

y.+ga 143/10

Yetimtov -1-

“öz. is. Özbekistan’da bir dağ adı.”

Y. 41/13

yetish- -6-

“yetişmek”

y.-dim 155/2

y.-ding 221/22

y.-gan 157/3

y.-gaymiz 137/14

2. “büyümek”

y.-ding 221/19, 221/20

yetishtir- -2-

1. “eğitmek”

y.-gan 54/23

2. “büyütmek”

y.-dik 97/10

yetkaz -6-

“ulaştırmak”

y.-adi 172/4, 172/5

y.-ar 19/4

y.-gan 96/8, 160/9

y.-mas 65/12

yetti -3-

“yedi”

y. 81/24, 157/1, 157/13

yetuk -2-

“yetkin, olgun”

y. 49/12, 163/9

yetuklik -2-

“olgunluk”

y.+ka 52/78

y.+ning 32/8

Yevropa -5-

“öz. is. Avrupa”

Y. 141/34, 187/11, 223/12

Y.+da 79/1

Y.+ning 187/3

yechil -1-

“açılmak”

y.-mog‘i kerak 206/11

yigirma besh -3-

“yirmi beş”

y.b. 31/36, 233/6, 233/19

yigit -19-

“yiğit, cesur”

y. 14/29, 14/178, 14/258, 37/3, 39/80, 177, 177/3

y. esa 178/9

y.+ga 45/6, 138/11

y.+ining 63/6

y.+lar 201/3, 201/5, 201/11

y.+larning 59/24

y.+ni 90/6, 178/7

y.+ning 29/2, 233/5

yil -57-

“yıl, sene”

y. 16/8, 19/106, 27/1, 27/3, 27/5, 31/3, 31/35, 41/3, 43/5, 45/29, 54/12, 55/1, 55/2, 55/3, 56/11, 56/22, 82/11, 83/3, 86/3, 86/17, 140/3, 150/3, 150/4, 157/1, 195/3, 233/6, 233/19

y.+da 19/105, 61/18

y.+ga 120/5, 165/1

y.+i 29/10

y.+lar 16/9, 21/13, 21/53, 35/73, 40/21, 43/1, 43/2, 43/30, 43/36, 48/7, 60/1, 62/9, 90/36, 104/1, 109/3, 132/1, 157/9, 165/2, 184/13, 226/13

y.+larga 215/27

y.+larim 48/1

y.+larkim 18/1

y.+ning 43/28, 61/25

yil boshi -1-

“yılbaşı”

y.b.+ga 61/4

yillab -3-

“zf. yıllarca”

y. 52/27, 54/19, 65/45

yillik -12-

“yıllık”

y. 40/20, 49/9, 52/27, 54/16, 62/41, 74/7, 75/25, 147/2, 162/6, 183/19, 221/22

y.+ning 154/1

yiqlil -1-

“yıkılmak”

y.-gan 38/106

yiroq -51-

“uzak”

y. 11/30, 14/3, 21/8, 31/22, 36/5, 37/9, 38/5, 39/54, 40/50, 50/10, 52/2, 52/39, 52/43, 52/47, 52/55, 52/72, 59/35, 65/67, 73/4, 77/1, 79/1, 83/41, 85/21, 88/62, 94/2, 118/9 (2),

127/5, 136/3, 145/1, 156/22, 176/6, 176/25, 205/9, 223/18

y. bo'lsa 170/33

y. +da 204/8

y. erurlar 117/1

y. +lar 107/2, 117/2

y. +larda 62/23

y. +lardan 169/2, 223/18

y. +larga 21/50, 176/6

y. +man 36/6, 115/11

y. +qa 38/121, 38/121, 88/62, 176/6

yirtiq -1-

“yirtik”

y. 215/6

yig' -3-

“toplamak, bir araya getirmek”

y. -dik 4/6

y. -ding 134/8

y. -ib 179/2

yig'i -1-

“ağlama”

y. +siga 155/16

yig'il- -2-

“toplanmak”

y. -ar 135/2

y. -dik 91/11

yig'in -2-

“toplantı, meclis”

y. 68/12

y. +ni 68/16

yig'ishtir- -1-

“toparlamaq”

y. -ay 38/118

yig'la- -18-

“ağlamak”

y. 22/15, 22/18

y. -b 25/13 (2), 123/12

y. -b ketmoqdasan 35/40

y. -b o'tgum 26/12

y. -b turar 178/1, 188/18

y. -di 7/15

y. -dim 98/9

y. -gan 23/24

y. -gay 22/22

y. -ma 20/15

y. -r 82/5, 46/7

y. -rmidi 141/34

y. -yotgan 10/7

yig'lat- -1-

“ağlatmak”

y. -sa 14/267

yod -26-

Far. (yâd) “hatıra”

y. +i 89/13, 90/23

y. +im 99/11

y. +in 39/88

y. +ingiz 41/17

y. +lar 109/16

yod ayla- : “yâd etmek” 92/11

yod aylab turgan bo'l- : “yâd etmek” 42/16

yod et- : “hatırlamak” 60/11, 63/8, 80/14, 98/25, 113/23, 128/33, 138/17, 151/23, 221/16

yodga kel- “hatırlamak” 14/177, 157/5

yodga ol- : “hatırlamak” 54/4, 96/5, 164/14

yod qil- : “hatırlamak” 67/10

yodga sol- : “hatıra getirmek” 12/29, 187/6

yodga tusha boshla- : “hatıra gelmek” 190/16

yodgor -5-

Far. (yâdigâr) “yadigâr”

y. 117/38, 162/7

y. +dir 74/25, 106/10

y. +san 210/3

yodla- -2-

Far. + Ar. (yâd + la-) “hatırlamak”

y.-r 63/35, 127/9

yohu -1-

Ar. (yâ + hū) “ünl. yahu”

y. 14/51

yoki -11-

“bağ. ya da, veya, yahut”

y. 7/7, 16/10, 17/12, 88/36, 106/1, 119/18, 159/1, 188/11, 188/14, 188/15, 188/24, 229/4

yolbor- -1-

“yalvarmak”

y.-dim 14/126

yolli -1-

“yeleli”

y. 21/31

yolg‘iz -14-

“yalnız”

y. 14/226, 24/11, 35/23, 62/20, 81/23, 103, 103/5, 115/18, 119/8, 138/9, 164/9, 170/29

y.+im 35/32

y.+man 107/9

yolg‘izlik -2-

“yalnızlık”

y.+ka 198/16

y.+ning 118/6

yolg‘on -4-

“yalan”

y. 19/112, 124/30

y.+larni 108/10

y.+misan 188/13

yomon -9-

“kötü”

y. 14/48, 32/5, 144/2, 198/13

y.+dir 99/37, 198/14

y.+ni 35/48, 74/24, 146/19

yomonlik -2-

“kötülük”

y. 14/23

y.+ni 110/9

yomg‘ir -3-

y. 38/115, 77/9, 127/3

yon -53-

“yan”

y. 16/12, 16/13, 31/27, 35/62 (2), 41/5, 41/6, 66/10, 76/1, 124/18, 146/16, 217/14

y.+da 12/9, 12/11, 12/36, 35/57, 35/58, 35/59, 35/63, 41/5, 66/10, 72/3, 82/4, 82/5, 96/22, 98/15, 138/33, 146/33 (2), 146/34 (2), 146/36 (2), 214/8, 220/2 (2)

y.+dan 14/11

y.+ida 11/7, 11/20, 12/25, 17, 29/31, 90/38, 151/24, 221/7

y.+idan 170/13

y.+idagi 34/47

y.+iga 133/16, 220/7

y.+imga 160/13

y.+ingda 23/43

y.+ingdagi 126/15

y.+ni 74/21

yon- -20-

1. “parlamak, ışıık saçmak”

y.-a 98/21 (2)

y.-adi 23/68, 53/45

y.-ar 34/5

y.-di 71/2

y.-ding 152/27

y.-dingiz 14/95

y.-gan 39/95, 53/37, 208/9

y.-gay 110/5

y.-ib 117/34

y.-ib turgan 39/18

y.-sa 14/179

2. “kızarmak”

y.-adi 43/22
 3. *mec.* “üzülmek”
y.-gan 53/35
y.-ganimdan 53/64
y.-ib 92/7
y.-masman 53/64
yona yona -1-
 “zf. yana yana, yanarak”
y. y. 11/18
yondir -2-
mec. “dağlamak”
y.-gan 13/4
y.-olding 109/23
yondosh -1-
 “yandaş”
y. bo ‘lay 216/7
yonma-yon -2-
 “yan yana”
y.-y. 114/18, 199/1
yonog‘ -2-
 “yanak”
y. +i 43/22
y. +laringga 90/20
yop -5-
 “kapamak, örtmek”
y.-ar 208/24
y.-di 156/65
y.-di ekan 188/8
y.-ganlari 45/19
y.-gansan 54/18
y.-ib 208/19
yopinchiq -1-
 “örtü”
y. 127/3
yoq -8-
 “yaka, taraf”
y. 76/1, 156/69

y. +da 68/23
y. +dan 77/2, 156/37, 202/33
y. +ida 202/1, 202/3
y. +qa 39/57
yoq -20-
 1. “yakmak”
y.-ardi 156/2
y.-arsan 38/124
y.-ib 23/58, 39/87
y.-qan 35/19, 81/16, 176/11
y.-qaydir 168/6
y.-masdan 124/31
y.-sin 49/19, 104/6, 104/14, 104/22
y.-ur 65/30
y.-urman 56/10
 2. “yakışmak, münasip olmak”
y.-mas 81/6, 81/7, 108/10
y.-masa 14/76
y.maydi 14/71
yoqa -3-
 “yaka”
y. +ngdan 38/74
y. +sin 228/23
yoqa ushlay- : “hayret etmek” 35/5
yoqavayron -1-
 T. + Far. (yaka + vîrân) “yakası ayrı”
y. 75/43
yoqtir -3-
 “hoşlanmak”
y.-mas 39/132, 54/34
Yoqut -1-
 “öz. is. Yakut; Rusya Federasyonu’na bağlı Yakutistan Özerk Cumhuriyeti’nde yaşayan Türk halkı ve bu halkın soyundan olan kimse.”
Y. 91/24
yor -31-
 Far. (yâr) “yâr, sevgili”

y. 14/152, 52/31, 61/16, 78/9, 81/19,
87/11, 104/10, 112/21, 120/9, 132/14, 164/9,
175/3

y. *bo'lgan* 40/55, 108/18

y. *bo'lgin* 218/2

y. *bo'lsin* 56/20, 104/8, 104/16, 104/24,
162/8

y. *+dan* 126/5

y. *+dir* 58/11

y. *ekan* 67/12

y. *emish* 117/9

y. *+idan* 138/39

y. *+im* 90/27

y. *+imsan* 67/7

y. *+ing* 38/144

y. *+lar* 41/11

y. *+laring* 107/10

y. *+ning* 33/5

yor- -1-

“derin yara açmak”

y. *-di* 14/44

yoriq -1-

mec. “bozuk”

y. 102/21

yorit- -6-

“aydınlatmak”

y. *-di* 38/47

y. *-ding* 221/3

y. *-gan* 50/20, 161/3

y. *-gani* 23/120

y. *-moqqa* 39/87

yorlaqa- -1-

“bağışlamak”

y. 124/45

yorliq -2-

“belge”

y. 27/11, 89/24

yorqin -2-

“parlak”

y. 138/13, 147/3

yorug' -12-

“aydınlık, parlak”

y. 20/39, 22/19, 32/39, 38/148, 38/149,
63/26, 66/14, 124/35, 153/10, 184/12, 189/4

y. *+dir* 86/10

yorug'lik -1-

“aydınlık”

y. 70/7

yostig' -2-

“yastık”

y. *+ingning* 20/44

y. *+ingiz* 127/3

yot -2-

Far. (yâd) “yabancı”

y. *+lar* 109/16

y. *+larga* 170/27

yot- -13-

1. “bir yere boylu boyunca uzanmak”

y. *-ding* 100/6

y. *-ganda* 48/2

y. *-ib oldi* 202/40

y. *-magil* 48/4

y. *-moq* 12/2

y. *-sinmi* 11/24

2. *mec.* “ölü gömülmüş olmak”

y. *-ar* 9/13, 39/77

y. *-asan* 23/84

y. *-gan* 9/1, 9/21

y. *-ibdi* 23/66

y. *-sa* 23/92

yotar -1-

“yatma”

y. 20/11

yotoq -1-

y. +lar 3/11

yov -14-

“düşman”

y. 103/3, 107/8, 115/14, 134/13, 151/19, 170/20

y. +dan 106/12, 108/31

y. +iga 173/7

y. +lar 211/5

y. +larga 99/35, 155/19

y. +larim 198/11

y. +larni 63/32

yovqur -5-

“cesur”

y. 52/21, 52/45, 88/49, 199/5, 213/3

yovvosh -2-

“sakin”

y. 94/9

y. +dir 173/7

yovuz -9-

“kötü”

y. 22/5, 32/6, 65/4, 69/7, 69/13, 85/34, 108/5, 154/28

y. +larning 45/17

yovuzlik -2-

“kötülük”

y. 127/1

y. +ka 153/8

yovg'on -2-

“çorba”

y. 126/19

y. +ga 102/5

yoy -1-

“yay”

y. 139/2

yoy- -4-

1. “sermek, yaymak”

y. -ganday 71/3

y. -ib 5/1

y. -mish 12/11

2. “ulaştırmak”

y. -gan 180/3

yoz -3-

“yaz mevsimi”

y. 29/27, 77/3, 77/14

yoz- -33-

1. “yazmak, kaleme almak”

y. 126/26

y. -abergin 176/26

y. -abersa 43/19

y. -ajaksan 38/126

y. -aman 9/24, 9/26

y. -ar 176/4, 176/16

y. -ar edik 19/96

y. -aydi 174/1

y. -a yotgan 108/25

y. -di 20/120

y. -dim 9/49, 108/29

y. -gan 27/7

y. -gan ekan 154/11

y. -ganmiding 17/6

y. -gaydir 211/21

y. -ib 35/30

y. -ibsan 21/88

y. -ib yuribman 215/32

y. -masang 9/34

y. -mayman 21/1

y. -masam 39/109

y. -mishlar 124/2

y. -moq bo'lsam 179/4

y. -sam 70/24, 141/12

y. -sin 85/47

y. -urlar 19/70, 19/71

y. -urman 197/16

2. “yaymak, sermek”

y.-ib 171/15

y.-masdan 126/11

yozil- -1-

“yazılmak”

y.-gan 216/16

yozish -1-

“yazmak”

y. 96/2

yozuv -2-

“yazı”

y. 91/5, 97/14

yog‘ -1-

“yağ”

y. 112/10

yog‘ -5-

“gökten düşmek, yağmak”

y.-ar 77/9

y.-masa 65/92

y.-masmi 65/80

y.-may 14/85

y.-sin 52/42

yog‘du -4-

“ışık”

y. 1/6, 112/16

y.+lari 176/12

y.+larida 12/7

yog‘il- -3-

“yağmak”

y.-di 113/19

y.-sin 127/24

2. “düşmek”

y.-di 197/10

yog‘ol -1-

“yok olmak”

y.-ib qolsa 95/3

yosh -43-

1. “genç”

y. 14/217, 21/48, 26/9, 32/2, 40/34, 41/18, 42/9, 77/17, 84/15, 99/11, 196/1, 213/3

y.+larning 183/7

y.+ni 68/16

2. “gözyaşı”

y. 14/212, 22/2, 35/9, 38/38, 52/83, 99/15, 119/8, 128/5, 193/11, 226/11

y.+i 65/37, 154/19

y.+im 23/63

y.+ini 14/42

y.+larim 16/2

y.+larni 196/6

3. “yaş”

y. 31/36

y.+da 134/2

y.+dadir 66/15

y.+ga 132/9

y.+i 65/57, 138/7

y.+iga 155/2

y.+im 215/27

y.+imdan 21/54

y.+imni 20/24

y.+ing 38/142, 159/1

yoshla- -1-

“yaşarmak”

y.-b 207/12

yoshli -1-

“yaşında”

y. 134/25

yoshlik -20-

“gençlik”

y. 5/8, 5/16, 5/18, 14/54, 14/55, 21/71, 21/78, 26/10, 86/5, 86/7

y.+da 14/33

y.+im 53/63, 198, 198/2, 198/4, 198/8, 198/12, 198/16, 198/20

y. +ni 86/8

yoshulli -1-
 “ihtiyar”
 y. 202/29

yubor -1-
 “bir parçayı seslendirmek”
 y.-di boshlab 207/10

yugan -1-
 “yular, dizgin”
 y. +i 39/75

yugur- -4-
 “koşmak”
 y.-aman 20/13
 y.-ar 80/7
 y.-gan 216/8
 y.-gay 124/18

yugurak -2-
 “hızlı”
 y. 5/8, 43/30

yugurik -1-
 “hızlı, uçar”
 y. 70/20

yuho -1-
 “doymaz”
 y. 109/17

yuk -4-
 “yük”
 y. 23/11
 y. +i 213/7
 y. +ingni 107/19
 y. +mishdir 128/35

yuksak -14-
 “yüksek”
 y. 23/125, 28/6, 28/7, 32/18, 32/22, 40/2, 42/3, 69/39, 96/9, 128/34, 223/9
 y. +dan 156/4
 y. +ka 173/2

y. +larda 96/9

yuksaklik -3-
 “yükseklik”
 y. 69/31
 y. +dan 39/141
 y. +ning 136/6

yuksal- -5-
 “yükselmek”
 y. 134/11
 y.-aber 43/31
 y.-ar 11/4, 11/5
 y.-di 23/10

yul- -1-
 “koparmak”
 y.-ib 21/53

yulduz -64-
 “yıldız”
 y. 13/4, 23/130, 40/4, 40/6, 40/9, 40/29, 106/16, 120/7, 176/10, 200/17
 y. +da 39/53, 176/2
 y. +dagi 176/25
 y. +dan 39/54
 y. +day 19/21
 y. +dek 152/23, 221/21
 y. +i 141/36, 154/10, 188/24
 y. +in 65/85
 y. +ining 41/37
 y. +lar 3/4, 3/5, 3/8, 3/17, 11/19, 14/93 (2), 14/99, 14/101, 39/48, 39/54, 49/23, 53/45, 54/28, 56/18, 75/51, 122/2, 126/14, 142/3, 165/6, 175/12, 176, 199/8, 210/1
 y. +lardan 11/22, 156/2
 y. +larday 3/16
 y. +lar emas 38/37
 y. +larga 14/92, 40/50, 118/9
 y. +lari 49/26, 142/7
 y. +larin 83/5
 y. +misan 160/13

y.+ni 14/112, 39/53, 39/59, 40/44, 42/20
y.+ning 90/55
y.+san 3/5
yulduzfishon -1-
 T. + Far. (yulduz + efşân) “yıldız saçan”
y. 40/53
yulduziston -1-
 T. + Far. (yulduz + istân) “yıldızistan”
y. 182/2
yulduzli -6-
 “yıldızlı”
y. 39/49, 40/56, 96/4, 167/14, 198/3, 207/5
yulduzcha -1-
 T. + Far. (yulduz + cha) “yıldız”
y. 178/3
yum -1-
 “kapamak”
y.-may 99/55
yumil -1-
 “kapanmak”
y.-di 39/36
yumoloq yapaloq -1-
 “yuvarlak”
y. 172/38
yumush -2-
 “iş”
y. 202/6
y.+ini 128/14
Yunonlik -1-
 “öz. is. Yunanlı.”
Y. 88/18
yupanch -5-
 “teselli”
y. 170/15, 188, 188/22
y. bo'lg'in 188/28
y.+im 24/11

yupun -1-
 “fakir”
y.+misan 160/14
yuqori -1-
 “yukarı”
y. 135/22
yur -32-
 “adım atarak ilerlemek, gitmek”
y. 109/13
y.-aman 14/156
y.-ar 14/258, 39/107
y.-ardim 35/30
y.-ardingiz 41/27
y.-ar edi 178/10
y.-arkan 191/1
y.-arlar 31/20
y.-dim 4/2, 67/1
y.-gan 81/7
y.-gandingiz 71/7
y.-gay 63/19
y.-gil 12/1
y.-ib 29/29, 112/13
y.-ibdi 19/102, 99/54
y.-mas 116/10
y.-masa 173/11
y.-masman 38/11
y.-mayin 141/15
y.-maydi 124/6
y.-mayin 141/15
y.-sa 196/7
y.-sam 197/3
y.-sang 39/61, 39/131
y.-sangiz 71/29
y.-sin 43/33
y.-sinlar 14/158
yurak -49-
 “yürek”

y. 16/35, 25/18, 29/4, 43/6, 53/35, 65/25, 145/10, 156/62, 233/13

y.+da 6/5, 48/9, 117/23

y.+dagi 163/15

y.+i 13/3, 37/3, 181/3

y.+ida 45/7, 73/5, 129/5, 176/11, 187/3

y.+iga 14/43

y.+im 14/172, 14/247 (2), 21/1, 26/5, 85/5

y.+imda 204/7, 233/19

y.+imga 5/19, 14/188, 21/61, 21/99, 69/22, 69/40

y.+imning 148/12

y.+in 21/49

y.+ingda 35/49, 102/16, 109/22

y.+ingiz 19/10

y.+ingizdan 132/2

y.+ka 58/13

y.+larda 52/42

y.+larga 124/46

y.+lari 108/7

y.+larni 62/46, 132/11

yurish -3-

“yürüyüş, gidiş”

y. 108/22

y.+i 228/7

y.+in 94/4

yurmak -1-

“dolaşmak, gezmek”

y.+im 26/7

yurt -160-

“yurt”

y. 9/27, 31/12, 40/46, 40/48, 40/58, 41/31, 41/33, 41/34, 41/35, 46/10, 55/2, 61/23, 62/17, 62/19, 75/7, 93/18, 98/5, 115/11, 126/22, 127/5, 128/43, 140/1, 145/18, 153/15, 155/21, 160/7, 160/8, 163/9, 164/11, 172, 172/33, 182/5, 182/11, 189, 194/2, 200/11, 201/9, 219/1, 226/14

y.+da 108/17, 139/2, 139/4, 148/1, 173/1, 206/3

y.+dan 171/12

y.+dir 156/52, 183/3

y. erur 149/1

y.+ga 75/10, 113/3, 171/10

y.+i 42/1, 87/12, 89/39, 141/5, 203/10, 233

y.+ida 62/3

y.+idan 40/60, 42/2, 108/22

y.+iga 37/10, 177/3

y.+im 7/29, 20/104, 21/68, 33, 33/6 (2), 36/12 (2), 33/18 (2), 33/24 (2), 33/30 (2), 33/36 (2), 34/31, 38/1, 38/83, 38/107, 38/113, 38/131, 39/13, 39/106, 43/12, 43/27, 53/6, 58/25, 67/5, 67/13, 88/7, 99/27, 110/1, 112/28, 113/23, 113/31, 123/13, 154/31, 157/15, 160/3, 160/4, 166/8, 169/7, 171/13, 171/17, 179/6, 221/23, 223/6, 223/11, 233/17

y.+imda 150/1, 167/6

y.+imga 62/33

y.+imiz 37/11

y.+imni 198/9, 205/8

y.+imning 29/4, 49/28, 59/2, 71/6

y.+ing 31/21, 49/17, 121/7

y.+ingda 153/26, 170/23

y.+ingizda 81/30

y.+in 38/3, 44/12, 54/9

y.+ini 23/131

y.+ining 80/19, 185/6, 206/19

y.+larda 76/19

y.+larni 53/2

y.+ni 124/26, 137/3, 137/7, 137/11, 137/15

y.+ning 59/19, 76/9, 87/1, 87/5, 87/9, 117/44, 138/29, 161, 161/1, 161/2, 161/4, 161/8, 161/12, 220/14

y.+san 50/13

Yurtbosh -11-

“öz. is. ülke yönetiminin başındaki kimse.”

y. +i 119/14, 128/43, 149/9, 163/11
y. +im 151/18, 151/24, 166/2, 166/10, 183/16, 189/3, 200/18
y. +ingga 152/38
yurtdosh -2-
“yurttaş”
y. +larim 194, 194/4
yut -4-
1. “yutmak”
y. -gan 90/9
y. -ganim 128/10
y. -guvchi 102/21
2. *mec.* “yok saymak, geçersiz kılmak”
y. -moqlik 101/4
yuv -1-
“yıkamak”
y. -a boshlar 21/94
yuvosh -1-
“sakin”
y. 75/38
yuz -27-
1. “yüz, çehre”
y. 113/7, 207/11
y. +i 58/21
y. +iga 117/13
y. +imsan 189/4
y. +in 62/26
y. +larga 31/4
y. +lari 153/32
y. +lariga 80/7
yuz ber-: “meydana gelmek” 95/4, 144/4
yuz bur- “yüz çevirmek” 33/13, 39/122, 67/3, 85/11, 172/19
yuzga sol- : “yüze vurmak” 116/45, 141/35
2. “yüz”
y. 19/105, 19/106, 40/21, 54/19, 61/13, 71/23, 140/3, 154/1, 156/9, 220/7

yuzlab -4-
“yüzlerce”
y. 9/1, 9/3, 9/13, 9/21
yuzma-yuz -2-
“yüz yüze”
y. 14, 14/2
yuz o‘ttiz -1-
“yüz otuz”
y. o‘. 150/3
yuzsiz -1-
“arsız”
y. 156/41
yo‘l -73-
“yol”
y. 14/257, 39/61, 39/131, 228/9
y. +a 20/118
y. +da 72/1
y. +dan 14/28, 14/251, 152/12, 196/8
y. +dasan 211/25
y. +ga 39/74, 59/11, 128/45
y. +i 190/16
y. +ida 22/1, 65/87, 129/7, 154/22, 167/7
y. +idagi 27/4
y. +idan 14/36, 14/56
y. +iga 14/78, 115/16
y. +im 14/78, 53/1
y. +imda 23/79
y. +imdan 51/15, 221/3
y. +imni 198/11
y. +in 198/16
y. +ing 14/168, 123/26, 154/16
y. +ingga 9/43, 146/10
y. +ini 99/19, 168/4, 212/3
y. +lar 21/47, 28/1, 28/5, 34/44, 68/20, 166/5, 168, 168/5, 168/7
y. +larda 14/137, 33/1
y. +lari 32, 148/8, 175

y. +larida 173/4
y. +lariga 20/73, 65/15
y. +larim 26/18
y. +laring 151/18
y. +laringda 89/31
y. +laringga 107/5, 160/2, 160/4
y. +larni 99/18
y. +ni 117/34
y. +ning 137/2, 167/1
y. +ning esa 167/2
yo‘l boshla- : “yola çıkmak” 138/2
yo‘l bur- : “yol çevirmek” 153/8
yo‘l ol- : “yolda ilerlemek” 138/1, 204/1
yo‘ldan oz- : “yoldan çıkmak” 124/4
yo‘l tut- : “düzen kurmak” 179/7
yo‘lak -1-
“geçit”
y. 81/7
yo‘lbars -1-
“kaplan”
y. +day 90/6
yo‘ldosh -9-
“yoldaş”
y. 119/16, 233/8
y. +dir 127/22
y. +i 117/48
y. +ing bo‘lay 128/45
y. +ing bo‘lgay 134/22, 134/24
y. +ing bo‘lsin 110/16, 175/18
yo‘liq- -1-
“karşılaşmak”
y. -adi 116/34
yo‘lla- -3-
“yollamak”
y. -di 36/2
y. -dim 62/24
y. -ydi 169/2

yo‘lto‘sar -1-
“haydut”
y. 153
yo‘lchi -1-
“yolcu”
y. 88/15
yo‘n- -3-
“bir nesneye şekil vermek amacıyla dış bölümünü kesmek, yonmak”
y. -dim 49/8
y. -gan 12/26
y. -masman 38/14
yo‘q -68-
“yok, hayır”
y. 14/25, 14/97 (2), 14/103, 14/157 (3), 19/1, 19/35, 19/61, 20/1, 21/44, 22/16, 23/69, 26/3, 32/1, 32/7, 32/8, 34/1, 35/27, 35/69, 62/30 (2), 69/34, 76/19, 84/9, 85/14, 85/21, 96/19, 99/45, 99/54, 115/7, 146/37, 153/21, 161/6, 170/17 (2), 194/8, 197/11, 200/9, 202/29, 221/2
y. +day 68/14, 68/28
y. +dir 11/27, 14/113, 14/115, 21/52, 39/55, 39/91, 39/131, 41/39, 53/40, 115/9, 119/7, 155/16, 197/12, 233/4
y. edi 60/7
y. esa 59/19
y. +im 155/7
y. +midi 20/54, 20/56, 20/57
y. 103/6
y. +san 45/25
yo‘q bo‘lib ket- “yok olmak” 217/1
yo‘qat- -1-
“kaybetmek”
y. -mas 215/10
yo‘qla- -1-
“yoklamak”
y. -r 127/18

yo‘qlash- -1-

“aramak”

y.-ib 202/14

yo‘qlik -3-

“yokluk”

y.+in 25/17

y.+ka 204/4

y.+larga 73/17

yo‘qol- -10-

“yok olmak, kaybolmak”

y. 14/221, 14/222

y.-di 30/6, 77/8, 226/6

y.-gan 18/7

y.-ib 95/3, 106/3

y.-mas 217/9

y.-sang 3/4

yo‘qot- -4-

“kaybetmek, yok etmek”

y.-dim 39/10

y.-ib 34/27

y.-moqchi bo‘lib 38/76

y.-mas 215/10

yo‘rgakla- -2-

“kundaklamak”

y.-b oldi 233/10

y.-b olgandir 197/8

yo‘riq -1-

“yol”

y.+in 102/7

yo‘rg‘ala- -1-

“koşmak”

y.-b 190/7

yo‘sin -1-

“hâl”

y. 78/5

yo‘y- -2-

“yorumlamak”

y.-ingiz 133/14

y.-manglar 171/6

zab -1-

Far. (zeb) “mükemmel”

z. 80/4

zabon -5-

Far. (zebân) “dil”

z. 75/30, 83/19

z.+i 190/4

z.+im 134/10

z.+ni 74/10

zabt -7-

Ar. (zabt) “zor kullanarak ele geçirme, zapt”

z.+idagi 53/28

z.+idan 39/33

zabt et- : “zapt etmek” 68/10, 74/16, 132/11, 143/12

zabtga ol- : “zapt etmek” 38/25

zabun -3-

Far. (zebûn) “kederli”

z. 156/55, 198/12

z. bo‘lgan 211/12

zada -1-

Far. (zede) “susamış”

z. 21/1

zafar -6-

Ar. (zafer) “zafer”

z. 49/25, 77/11, 110/14

z.+ga 90/45, 163/11

z.+ning 61/20

zahar -3-

Far. (zehir) “ağı”

z. 45/21, 153/30

z.+lar 107/4

zahmat -9-

Ar. (zaḥmet) “zahmet”

z. 56/2, 137/13
 z.+dan 128/14
 z.+i 143/14
 z.+ing 49/15, 112/1
 z.+lari 75/39
 zahmat chek- : “zahmet çekmek” 54/36, 77/17
zahmatkash -4-
 Ar. + Far. (zaḥmet + keş) “emektar, çalışan”
 z. 12/33, 14/102, 29/4, 132/5
zahot -1-
 Ar. (zahât) “hemen”
 z. 226/9
zahoti -1-
 Ar. (zahâti) “hemen”
 z. 215/7
zahr -3-
 Far. (zehr) “zehir”
 z. 31/18
 z.+i 153/4
 z.+ini 102/20
zaif -1-
 Ar. (ẓa‘îf) “zayıf”
 z. 14/246
zako -1-
 Ar. (zekâ) “zekâ”
 z.+si 59/22
zamin -31-
 Far. (zemîn) “zemin”
 z. 19/98, 53/21, 55/1, 57/7, 62/44, 62/49, 66/10, 69/5, 73/15, 83/44, 86/14, 88/55, 104/17, 118/24, 146/20, 156/19, 215/21
 z.+da 156/63, 170/38
 z.+dan 73/16, 85/27
 z.+ga 85/23, 112/11, 118/24, 127/13, 156/4, 231/2
 z.+imsan 182/6, 182/12

z.+ni 96/7
 z.+ning 65/77
zamir -1-
 Ar. (zamîr) “öz”
 z.+ida 9/46
zamon -84-
 Ar. (zamân) “zaman, an”
 z. 9/38, 11/29, 11/33, 14/53, 14/250, 19/5, 19/17, 19/53, 19/73, 19/98, 20/90, 20/92, 35/73, 36/1, 38/71, 38/102, 38/135, 39/81, 39/104, 40/33, 40/36, 41/38, 41/44, 43/3, 43/32, 45/22, 50/7, 52/58, 53/19, 53/42, 62/44, 62/49, 65/19, 65/41, 69/38, 80/25, 83/44, 90/43, 96, 96/20, 117/29, 137/4, 137/8, 137/12, 137/16, 151/5, 156/34, 160/16, 170/37, 197/9, 198/14, 199/9, 200/3, 213/7, 215/13, 217/5, 220/11
 z.+da 66/7, 88/17, 171/1, 211/9
 z.+dan 99/21
 z.+dir 99/38
 z. ekan 45/22
 z.+ga 14/116, 52/32, 65/59, 221/19
 z.+i 52/18
 z.+imda 52/1
 z.+ing 99/38, 107, 107/17
 z.+lar 32/2, 32/25, 39/138, 97/10, 108/17, 135/1, 213/3, 214/7
 z.+larga 73/13
 z.+ni 92/3
 z.+ning 32/9
zamona -8-
 Ar. (zamâne) “zaman, dönem”
 z. 14/207, 49/16, 54/30, 88/11, 90/58
 z.+dan 54/40
 z.+ga 14/206, 21/101
zamondosh -4-
 Ar. + T. (zamân + dosh) “yaşıt, akran, çağdaş”
 z. 23/36, 41/10
 z.+im 80/17

z.+ning 14/201

zanah -1-
 Far. (zenâh) “söz”
z. 40/47

zang -1-
 Far. (zeng) “zil”
z. 172/23

zangori -2-
 Far. (zengârî) “yeşil”
z. 61/2, 62/42

zanjir -3-
 Far. (zencîr) “zincir”
z. 45/5
z.+lar 53/28
z.+larni 154/27

zanjirband -2-
 Far. (zencîr + bend) “zincirli”
z. 38/56
zanjirband bo‘l- : “pençesine düşmek”
 11/17

zaqqum -4-
 Ar. (zaqqûm) “zakkum; zehir”
z. 96/15, 153/3
z.+ga 176/21
z.+larin 90/9

zar -7-
 Far. (zer) “altın”
z. 32/19, 38/129, 43/17, 54/18, 143/13, 156/28, 160/4

zarb -2-
 Ar. (zarb) “darbe”
z. 62/16
z.+i 148/12

zarba -2-
 Ar. (zarbe) “darbe”
z.+dan 82/20
z.+sidan 190/8

zardob -2-
 Far. (zerd + âb) “zehir”
z.+ga 99/27
z.+i 96/15

zardolu -1-
 Far. (zerd + âlû) “zerdali”
z. 23/122

Zardust -2-
 “öz. is. Zerdüştlük dinine inanan kimselere verilen ad.”
Z. bo‘lib 157/9
Z.+i 38/72

zarga -1-
 Far. (zerge) “zenginlik”
z. 29/36

zarhal -1-
 Far. (zerhel) “bronz”
z. 112/7

zarra -10-
 Ar. (zerre) “zerre”
z. 24/10, 26/13, 34/1, 39/137, 53/11, 53/27, 124/11, 194/8, 203/12
z. bo‘lib 52/75

zarragina -1-
 Ar.+ T. (zerre + gina) “zerre kadar”
z. 20/53

zarracha -1-
 Ar. + Far. (zerre + cha) “zerre kadar”
z. 23/90

zarrin -4-
 Far. (zerrîn) “altın”
z. 5/14, 39/85, 71/22, 208/8

zarur -2-
 Ar. (zarûr) “lazım”
z. 206/14
z. bo‘lgan 114/3

zavol -13-

Ar. (zevâl) “zeval, yokluk”

z. 23/104, 38/141, 38/142, 238/26,
246/58, 257/21, 31/30, 38/141, 38/142

z.+i 33/23, 95/10

z.+ning 39/94

zavol ko'r- : “bozulup yok olmak”
163/10

zavollik -1-

Ar. + T. (zevâl + lik) “çöküş”

z. 23/25

zavq -7-

Ar. (zevk) 1. “ruh”

z.+ingni 3/6

2. “zevk, mutluluk”

z. 4/6, 5/20, 80/23

zavq ol- : “zevk almak” 42/22, 149/6

zavqin sur- : “sefa sürmek” 190/9

zayl -1-

Ar. (zeyl) “şekil”

z.+i 16/13

za'feron -3-

Ar. (za'ferân) “safran”

z. 35/58, 39/38, 44/15

zeb -1-

Far. (zîb) “süs, güzellik”

z. 142/5

zebi ziynat -1-

Far. + Ar. (zîb-i ziynet) “gösterişli”

z. z. 116/19

Zevs -1-

Yun. (Zeus) “öz. is. Yunan
mitolojisindeki en güçlü tanrı”

Z. 14/40

zilol -1-

Ar. (zülâl) “temiz, arı”

z. 5/10

zilzila -2-

Ar. (zelzele) “zelzele”

z. 19/23

z.+dan 83/29

zimdan -4-

Ar. (zımn) “gizlice, sessizce”

z. 19/55, 39/103, 88/57, 106/4

zimiston -1-

Ar. + Far. (zımn + istân) “karanlık”

z. 73/2

zindon -1-

Far. (zindân) “zindan”

z.+larga 197/6

zinhor -2-

Far. (zinhâr) “asla”

z. 38/31, 145/2

zipancha -1-

Far. (zîpençe) “kıymık”

z. 146/12

zir -1-

Far. (zîr) “alt”

zir qaqshat- “(korkudan) titretmek”
38/28

ziroat -1-

Ar. (zirâ'at) “ziraat”

z. 53/21

zirqira- -1-

“sızlamak”

z.-ydi 21/58

zirqirat- -1-

“acıtmak”

z.-ib 65/14

ziynat -1-

Ar. (zînet) “ziynet”

z. 49/23

ziyo -17-

Ar. (ziyâ') “ışık”

z. 21/26, 73, 73/4, 73/8, 73/12, 73/16,
73/20, 73/24, 156/1, 217/14

z.+dan 149/2

z.+ga 52/57, 99/6, 167/4

z.+ni 220/10

z.+si 41/37, 162/3

ziyod -2-

Ar. (ziyâde) “çok, fazla”

z. 42/14

z. *bo'lsin* 42/14

ziyoda -3-

Ar. (ziyâde) “fazla”

z. 50/1, 165/10, 179/3

zobit -1-

Ar. (zâbiṭ) “zabit”

z. 81/15

zohir -3-

Ar. (zâhir) “zahir”

z. 118/5, 199/2

z.+dan 75/38

zolim -1-

Ar. (zâlim) “zalim”

z. 39/75

zor -13-

Far. (zâr) “ağlayış, inleme”

z. 60/10, 63/14, 72/6, 123/12, 127/15,
145/3, 160/7

z.+i 39/27

z.+idan 34/7

z.+laring 107/2

zor *bo'l*- “muhtaç olmak” 102/24

zor *yig'la*-: “hıçkırarak ağlamak” 22/21,
123/12

zora -1-

Far. (zâre) “keşke”

z. 53/16

zori -1-

Far. (zârî) “ağlama, inleme”

z. 33/7

zot -48-

Ar. (zât) “zat, kişi”

z. 21/42, 31/4, 32/26, 38/26, 38/62, 46/13,
47/12, 53/28, 54/11, 111/4, 141/6, 156/79,
196/12, 213/2

z.+ga 27/24, 80/6, 134/16

z.+i 14/83, 88/28, 111/3

z.+in 215/15

z.+ing 106/17

z.+ini 21/75, 41/43

z.+lar 62/25, 63/1, 70/1, 73/1, 80/23,
88/37, 92/10, 109/17, 144/5, 154/8, 172/1

z.+lardan 210/3

z.+larga 54/5, 200/6, 200/14, 200/22,
203/11, 217/2

z.+larni 54/43

z.+larning 29/48, 81/20

z.+man 53/8

z.+ni 54/23, 108/19

z.+ning 69/20

zotan -4-

Ar. (zâten) “z.f. zaten”

z. 9/27, 21/104, 23/37, 23/97

Zuhal -2-

Ar. (Zuḥal) “Zühal, Satürn”

Z. 40/27

Z.+dan 78/15

Zuhra -3-

Ar. (Zühre) “öz. is. Çobanyıldızı, Venüs”

Z. 40/28, 43/14

Z.+si 3/14

zukko -2-

Ar. (zekî) “zekî”

z. 82/17, 124/43

zukkosiz -1-

Ar. + T. (zekî + siz) “akılsız”

z. 57/10

zulf -1-

Far. (zulf) “saç”

z.+ingga 44/15

Zulfiya Israilova -1-

“öz. is. Özbek edebiyatının önde gelen kadın şairlerinden biri.”

Z. 132

zulm -2-

Ar. (zulm) “zulüm”

z. 14/22, 153/11

zulmat -9-

Ar. (zulmet) “zulmet, karanlık”

z. 14/21, 14/57, 14/121, 21/81, 32/34, 113/15

z.+day 22/6, 31/20

z.+ida 25/17

zulumat -1-

Ar. (zulümât) “karanlıklar”

z.+da 73/7

zum -6-

“an, lahza”

z. 9/29, 21/63, 38/24, 85/3, 86/18

z.+da 40/37

zumlik -1-

“anlık”

z. 35/55

zumgina -1-

“an”

z. 23/110

zurriyod -1-

Ar. (zurriyyet) “nesil, kuşak”

z.+im 164/10

zuryod -3-

Ar. (zurriyyet) “nesil, kuşak”

z.+idirsan 146/23

z.+iga 69/21

z.+lar 127/11

zuvala -1-

Ar. (zuvala) “hamur”

z.+m 155/12

zo‘r -5-

1. “mükemmel”

z. 22/1, 40/11, 99/19, 215/9

2. “acıklı”

z. 81/12

zo‘rlik -1-

Far. + T. (zôr + lik) “güçlü”

z. 92/8

o‘jar -5-

“inatçı, hırçın”

o‘. 14/61, 14/238, 39/7, 51/13

o‘.+san 39/128

o‘jarlik -1-

“inatçılık”

o‘.+ni 39/132

o‘kin- -2-

“hayıflanmak”

o‘.-ma 107/1 (2)

o‘kinch -2-

“pişmanlık”

o‘. 146/38

o‘kinch bos- : “pişman olmak” 23/74

o‘kra- -1-

“ağlamak”

o‘.-ysin 146/12

o‘ksi- -1-

“kederlenmek”

o‘.-b o‘.-b 98/9

o‘ksik -2-

“gamlı”

o‘. 39/96, 100/7

o‘ksuk -2-

“kederli”

o‘. 20/22, 39/96

o'ktam -2-

“alicenap”

o'. 38/143, 163/17

o'l- -13-

“ölmek, can vermek”

o'.-*ayin* 40/58

o'.-*ganiga* 27/1

o'.-*ganman* 115/28

o'.-*ib* 124/17

o'.-*magan* 98/17, 144/10

o'.-*magay* 164/1

o'.-*mas* 38/91, 162/4, 162/9, 162/14

o'.-*sa* 153/20

o'.-*sang* 170/32

o'lan -2-

“toy”

o'. 42/22, 63/10

o'ldir- -11-

“öldürmek”

o'.-*dilar* 45/4, 45/8, 45/12, 45/16,
45/20, 45/24, 45/28, 45/32, 59/1, 59/3

*o'.**mas* 226/15

o'lim -7-

“ölüm”

o'. 22/5, 41/30, 69/47, 85/1, 85/24,
96/19

o'.+*da* 82/8

o'limtik -1-

“ceset”

o'.+*lar* 153/13

o'lja -3-

“ganimet, hisse”

o'.+*ga* 35/18

o'.+*sin* 14/20

o'.+*sini* 14/27

O'ljas -2-

“öz. is. Olcas Süleymenov. Ünlü Kazak şair.”

O'. 51/12

O'.+*im* 50/26

o'lka -23-

“ülke”

o'. 5/2, 38/7, 49/1, 55, 233/15

o'.+*da* 8/6

o'.+*larda* 37/9

o'.+*larida* 199/6

o'.+*larning* 70/13

o'.+*m* 38/134, 38/141, 56/12, 56/24,
58/28

o'.+*mda* 3/15

o'.+*mga* 58/24

o'.+*mning* 2/7

o'.+*ning* 55/4

o'.+*si* 42/3, 42/9, 107/15, 182/2

o'.+*sin* 34/51

o'mar- -1-

“çalmak, hırsızlık yapmak”

o'.-*ib ketgan edi* 141/30

o'n -4-

“on”

o'. 23/33, 160/1, 160/3, 183/19

o'n birinchi -1-

“on birinci”

o'. *b.* 165

o'n ikki -1-

“on iki”

o'. *i.* 61/24

o'n ming -1-

“on bin”

o'. *m.* 54/16

o'ng -6-

1. “ön”

o'.+*ida* 35/53, 90/2

o'.+*imda* 11/1, 223/6

2. “sağ”

o'. 146/9
o'.+imda 214/2
o'nlab -1-
“onlarca”
o'. 40/26
o'n sakkiz ming -1-
“on sekiz bin”
o'. s. m. 211/28
o'n to'rt -1-
“on dört”
o'. t. 80/20
o'p- -5-
“dudaklarını bir şeye değdirmek, öpmek”
o'.- 192/14, 192/15
o'.-aman 7/12
o'.-sa 170/10
o'.-sin 179/8
o'q -4-
“ok”
o'. 63/27, 65/13, 85/19, 103/1
o'q yetmasga qadar -1-
“kurşun atımı kadar”
o'. y. q. 51/16
o'qi- -10-
1. “okumak”
o'. 212/1
o'.-di 79/3
o'.-dilar 206/15
o'.-dim 47/3, 47/5
o'.-ib 19/99
o'.-ib turar 23/62, 137/9
o'.-lar 68/10
o'.-yman 25/9
2. “anlatmak”
o'.-mas 53/30
o'qil- -1-
“okunmak”

o'.-di 23/29
o'qray- -1-
“hiddetlenerek bakmak”
o'.-ib 14/249
o'qtin -2-
“bazen”
o'. 14/265
o'.-o'. “zaman zaman” 88/45
o'quvchi -1-
“öğrenci”
o'.+m 14/63
o'r -2-
1. “uçurum, yar”
o'.+lardan 169/6
2. “yer”
o'.+ningiz 71/5
o'r- -1-
“ekin, ot vb. biçmek”
o'.-ib olmas 224/4
o'ra- -4-
1. “örtmek, sarmak”
o'.-b 197/7
2. “kuşatmak”
o'.-di 99/3
3. “bezemek”
o'.-guvchi 29/36
o'ral- -1-
“giyinmek”
o'.-gan 135/9
o'rgimchak -1-
“örümcek”
o'. 9/42
o'rik -1-
“kayısı”
o'. 41/1
o'rin -12-
“yer”

o'.+dan 19/109
 o'.+ga 116/25
 o'.+ida 153/4
 o'.+iga 220/8
 o'.+in 14/40
 o'.+ingiz 71/5
 o'.+ini 83/8, 124/24
 o'.+ni 83/8, 95/14, 124/24
 o'.+ini bos- : "yerine geçmek" 95/14

O'ris -1-

"öz. is. Rus milletinden olan kişi."
 O'. 135/4

o'rla- -2-

1. "örmek"
 o'.-moqda 27/26
 2. "yükselmek"
 o'.-r 82/3

o'rlik -1-

"bayır"
 o'. 92/12

o'rmon -12-

"orman"
 o'. 44, 44/1, 44/9, 141/17, 172/11
 o'.+dan 14/9
 o'.+ga 14/37
 o'.+lar 51/15, 153/17
 o'.+larda 199/9
 o'.+lari 44/12
 o'.+larin 143/5

o'rnak -1-

"örnek"
 o'rnak ol- : "örnek almak" 173/11

o'rt- -1-

mec. "kapatmak"
 o'.-arman 53/34

o'rta -12-

"orta"

o'. 87/4
 o'.+da 29/18, 45/31, 98/6, 202/9, 214/5
 o'.+ga 86/12, 91/15, 145/3
 o'.+sida 41/22, 118/4, 156/35

o'rta- -2-

"yakmak"
 o'.-da 45/31
 o'.-rman 53/34

O'rta Osiya -1-

"öz. is. Orta Asya; Afganistan, Pakistan'ın kuzey bölümü, Çin'in batı bölgesi, Moğolistan ve Rus coğrafyasının bir kısmıyla İran'ın kuzey bölgelerini içine alan coğrafi bölge."

O'. O'.+da 172/5

o'rtan- -4-

"yanmak"
 o'.-ding 152/28
 o'.-ib 115/22
 o'.-moqda 153/31
 o'.-ur 23/78

o'rtoq -3-

"arkadaş, dost"
 o'. 9/26, 14/84, 198/7

o's- -6-

"büyümek, olgunlaşmak"
 o'.-ar 8/7
 o'.-ib 14/52, 21/69
 o'.-ding 14/149
 o'.-dingmi 14/32
 o'.-maydimi 7/6

o'simlik -1-

"bitki"
 o'.+ka 75/29

O'sma -1-

"öz. is. Özbekistan coğrafyasında yetişen bitki adı."
 o'. 49/20

o'spirin -1-

“yetişkin”

o'. 190/10

o'stir- -1-

“yetiştirmek”

o'.-ib 90/6

o't -15-

1. “ateş”

o'. 21/78, 39/42, 39/95, 45/9, 49/19, 55/1, 83/23, 98/23, 98/24

o'.+da 117/34

o'.+imizni 29/20

o't ket- : “lanet olsun” 116/11

o't qo'yib ket- : “ateş düşürmek” 151/4

2. “ot”

o'. 39/32

o'.+lar 190/4

o't- -106-

“zaman geçmek, yitmek”

o'.-aber 205/12

o'.-aberar 88/12

o'.-abersinler 211/8

o'.-ajak 43/36

o'.-adi 128/1

o'.-amiz 81/10

o'.-ar 11/3, 23/143, 35/73 (2), 39/138, 53/63, 192/9 (2), 192/12 (2)

o'.-ar bo'lsam 188/27

o'.-ar ekan 41/3

o'.-arkan 170/13

o'.-armiz 39/101

o'.-ayotir 43/1

o'.-di 14/109, 14/119, 23/54, 28/8, 38/71, 38/72 (2), 39/37, 48/7, 56/1, 109/6 (2), 109/7, 113/7, 118/7, 144/5, 154/29, 164/9, 186/2, 203/1

o'.-dilar 11/29, 11/30, 11/33, 21/28, 33/16, 52/77, 73/1, 226/13

o'.-dim 99/18, 155/24

o'.-ding 38/78

o'.-gan 21/16, 38/43, 39/99, 43/4, 43/36, 52/15, 54/6, 60/9, 72/2, 85/43, 107/5, 126/4, 126/8, 126/12, 126/16, 126/20, 126/24, 126/28, 132/1, 138/18, 141/33, 151/23, 153/2, 154/16

o'.-ganda 39/79

o'.-gandi 28/4

o'.-ganin 65/9, 71/26

o'.-gay 43/30, 81/22

o'.-gaydir 135/13

o'.-gaysan 169/6

o'.-gin 102/24

o'.-ib 23/89, 32/25, 62/31, 215/31

o'.-ib borar 111/1

o'.-ib borayotir 95/8

o'.-ibdi 40/7

o'.-ib ketar 86/18

o'.-ing 71/5

o'.-madi 9/18, 152/16

o'.-madik 114/4

o'.-magan 19/58

o'.-may 59/23, 156/41

o'.+moqlik 101/2

o'.-sa 43/5, 60/1, 82/11, 135/1

2. mec. “göçüp gitmek, vefat etmek”

o'.-di 203/1

o'.-gan 210/5

3. “kuş ötmek, cıvıldamak”

o'.-ar 190/7

o'ta- -1-

“yapmak”

o'.-gan 107/8

o'tgan -2-

“geçmiş, mazi”

o'.+ga 14/113

o'.+larni 128/33

o'tin -2-

“odun”

o'. 27/6

o'tinch -5-

“rica, arzu”

o'. 71/31, 86/11, 98/26, 116/45

o'. +*im* 225/7

o'tir- -4-

“oturmak”

o'. -*ib* 12/25

o'. -*man* 151/24

o'. -*masman* 38/13

o'. -*sang* 39/119

o'tirg'iz- -1-

“oturtmak”

o'. -*dik* 97/22

o'tkaz- -4-

“(zaman) geçirmek”

o'. -*adi* 170/21

o'. -*aman* 1/2

o'. -*ar* 20/64

o'. -*ishim kerak* 1/12

o'tkinchi -1-

“geçici”

o'. 212/4

o'tli -7-

“ateşli”

o'. 13/3, 23/41, 29/43, 36/2, 52/32, 53/52, 199/2

o'tloq -3-

“otlak”

o'. +*lar* 156/8

o'. +*lardan* 61/2

o'. +*larida* 69/1

o'tmish -8-

“geçmiş, mazi”

o'. 14/218, 23/105, 88/44

o'. +*da* 16/8

o'. +*iga* 39/111

o'. +*ingni* 38/24

o'. +*ini* 91/18

o'. +*ning* 25/16

o'tmoqlik -1-

“geçmek”

o'. 101/2

o'tov -1-

“otağ”

o. 42/7

o'tparast -2-

T. + Far. (o't + perest) “ateşperest”

o'. 36/4, 135/6

o'tyurak -1-

“ateş yürekli”

o'. 69/26

o'xsha- -13-

“benzemek”

o'. -*b* 170/27, 176/3

o'. -*b ketar* 213/7

o'. -*r* 30/11, 135/8, 153/1, 228/5, 228/6, 228/7

o'. -*sa* 71/21

o. -*ydi* 105/1, 196/1, 196/5

o'xshash -2-

“benzer”

o'. 172/16

o'. +*dir* 202/7

o'y -24-

“fikir; anı”

o'. +*ga* 53/50

o'. +*iga* 20/46

o'. +*imni* 62/27

o'. +*in* 39/40

o'. +*ingiz* 133/8

o'.+lar 6/7, 35/55, 39/6, 46/20, 61/18, 66/14, 154/6

o'.+larga 39/121

o'.+lariga 62/12

o'.+larim 1/13, 56/10

o'.+larimni 14/128

o' yga bot- “düşünceye dalmak” 53/50

o' yga cho'm- : “düşünceye dalmak” 147/5

o' y sur- : “akıl yürütmek, düşünüp durmak” 12/32, 39/112, 51/18

o' yga tol- : “düşünceye dalmak” 39/121, 205/8

o'y- -2-

“sivri uçlu bir cisimle bir şeyi yontarak ya da delerek çukur oluşturmak”

o'.-di 37/6

o'.-ysang 20/51

o'yil- -1-

“kazınmak”

o'.-gan 91/5

o' yin -3-

“oyun”

o'. 32/16, 39/40

o'.+i 201/1

o' yla- -64-

“düşünmek”

o'.-b 74/34, 84/15, 97/6, 127/14, 133/7, 138/19, 183/12

o'.-dim 24/4, 24/8, 79/12, 81/14

o'.-ganda 27/2

o'.-ganim yo'q 14/98

o'.-mang 19/27

o'.-mangiz 19/87

o'.-masman 144/9

o'.-may 34/22, 99, 99/4, 99/8, 99/12, 99/16, 99/20, 99/24, 99/28, 99/32, 99/36, 99/40, 99/44, 99/48, 99/52, 99/56, 99/60

o'.-maysiz 172/12, 172/13

o'.-ng 172/10

o'.-rdim 59/35

o'.-r edim 21/40, 21/43

o'.-r edik 21/23

o'.-sa 23/107

o'.-sam 14/153

o'.-san 14/266

o'.-sang 14/269, 20/60

o'.-rsiz 19/24, 19/44, 19/57, 19/59, 19/75

o'.-y 110/3 (2)

o'.-y boshlaysiz 172/20

o'.-ydi 27/8

o'.-yman 14/105, 14/148, 32/1, 32/27, 38/24, 39/70, 80/10, 88/9

o' ylab top-: “icat etmek” 97/6, 188/6

o' ylash- -1-

“düşünmek”

o'.-ar 135/20

o' yna- -5-

“oynamak”

o'.-b 57/3, 97/8

o'.-dim 99/26

o'.-ydi 34/38, 69/2

o' ynash- -1-

“oynamak”

o'.-ardi 228/11

o' ychan -5-

“düşünceli, dalgın”

o'. 12/21, 14/129, 71/7, 117/17, 148/14

o' z -221-

“zm. kendi”

o'. 9/16, 9/24, 9/32, 14/174, 23/70, 23/75, 32/9, 32/13, 38/3, 39/118, 45/18, 45/19, 52/1, 52/18, 52/68, 53/6, 53/16, 54/9, 54/11, 54/38, 65/86, 68/3, 68/4, 68/13, 68/27, 69/20, 73/12, 76/4, 76/8, 76/12, 76/16, 76/20, 88/2, 104/19, 108/15, 108/22, 109/5, 109/10, 109/15, 109/20, 109/25, 113/21, 114/7,

114/16, 117/15, 118/29, 121/7, 128/39 (2), 135/14, 138/31, 141/8, 141/15 (2), 153/16, 155/20, 170/23, 171/14, 172/10, 174/4, 176/24, 176/26, 220/15

o'.+i 9/27, 11/35, 14/18, 14/48, 14/235, 14/243, 19/32, 19/99, 21/7, 21/25, 22/22, 34/19, 38/66, 52/68, 53/26, 76/14, 85/16, 85/26, 91/19, 91/35, 105/4, 110/4, 117/34, 132/3, 141/34, 153/16, 154/9, 156/3, 156/12, 158/4, 160/9, 168/4, 169/4, 170/1, 170/17, 170/35, 179/2, 179/8, 188/7, 215/12, 226/19, 233/10

o'.+ida 27/20

o'.+idan 39/55

o'.+iga 10/19, 32/40, 62/48, 104/12, 211/15

o'.+im 14/185, 82/19, 108/21, 117/43, 120/11, 205/7 (2)

o'.+imdan 155/14

o'.+imga 155/18

o'.+imiz 14/73

o'.+imizga 19/97

o'.+imni 14/223, 144/9

o'.+imnikidir 148/20

o'.+imniki erur 25/3

o'.+imning 59/4

o'.+imsan 80/13

o'.+imcha 14/192, 59/36

o'.+in 34/27, 52/65, 53/53, 85/10, 132/15, 156/3, 170/11

o'.+ing 3/5, 12/21, 14/32, 14/111, 20/21, 20/25, 22/18, 23/80, 33/17, 35/33, 47/6, 67/6, 67/9, 74/8, 82/17, 84/12, 90/7 (2), 90/9, 120/7, 124/45, 136/12, 152/1 (2), 152/2 (2), 152/3, 152/13, 154/33, 157/6, 164/3, 167/16, 188/27, 193, 193/15, 210/9, 211/1, 233/20

o'.+ingdan 94/9

o'.+ingday 14/151

o'.+ingga 14/31, 14/110, 75/59, 108/15, 112/4, 112/28, 172/21

o'.+ingiz 70/17, 146, 146/40

o'.+ingizga 172/2, 172/16

o'.+ingni 3/3, 94/3, 150/2

o'.+ingsan 38/64, 38/65, 38/67, 47/13, 49/3, 157/3, 197/2, 197/4

o'.+ini 35/18, 114/7, 124/20, 146/4, 156/15, 196/11

o'.+ining 32/18, 176/7, 199/15

o'.+isan 6/2

o'.+icha 37/7, 68/25, 68/26, 190/9

o'.+lari 23/32

o'.+larin 117/7

o'.+ni 21/98, 52/51, 165/1

o'.+ini tut- : “kendini tutmak” 188/17

o'z- o'z -1-

“zm. kendi kendine”

o'.- *o'.*+imga 25/9

o'zan -1-

“arık”

o'.+idan 153/3

O'zbek -154-

“öz. is. Özbekistan Devleti sınırları içerisinde yaşayan Türk halkı ve bu halkın soyundan olan kimse.”

O'. 14/144, 22/8, 27/17, 29/2, 31/8, 34/52, 42/10, 50/16, 63/6, 64/4, 69/43, 71/18, 74/17, 74/21, 75, 75/19, 75/23, 76/17, 80/19, 91/12, 92/15, 113/21, 114/8, 115/5, 115/27, 118, 119/1, 136/4, 142/1, 152, 152/5 (2), 152/10 (2), 152/15 (2), 152/20 (2), 152/25 (2), 152/30 (2), 152/35 (2), 152/40 (2), 156/60, 156/80, 163/20, 171, 171/9, 172/21, 179, 183/15, 185/5, 187, 187/8, 199, 199/10, 203/9, 208, 208/24, 216, 216/11, 216/16 (2), 220/9, 222, 222/1, 223/4, 228, 228/4, 228/8, 228/12, 228/16, 228/20, 228/24, 228/28

O'. *bo'lib* 229/7

O'.+day 218/3

O'.+dir 108/26

O'. *edim* 120/9

O'.+im 39/70, 78, 78/2, 78/4, 78/8, 78/12, 78/16, 78/20, 78/24, 98/25, 99/42, 114/20, 115/21, 117/43, 128/39 (2), 138/35, 146/21, 167/3, 171/20, 184/7, 199/14, 199/20

O'.+imning 85/41

O'.+imsan 160/14
O'.+ka 75/46, 83/13, 119/4, 128/35
O'.+lar 82/4, 156/76
O'.+lardan 42/4
O'.+larning 42/11
O'.+man 29/6, 29/8, 74/9, 115/3, 155, 155/5, 155/9, 155/13, 155/17
O'.+ni 88/64, 150/4
O'.+ning 12/33, 39/106, 40/10, 49/9, 63/20, 77/16, 82/13, 88/34, 88/47, 102/9, 109/5, 109/10, 109/15, 109/20, 109/25, 121/5, 128/13, 136/7, 141/2, 143/13, 147/7, 168/5, 175/3, 180/3, 182/4, 208/1, 221/6, 221/12, 221/18, 221/24
O'zbeki -1-
 "öz. is. Özbekî, Özbek'e ait."
O'. 83/46
O'zbekiston -84-
 "öz. is. Özbekistan."
O'. 12/3, 14/132, 23/140, 26/14, 29/44, 38, 38/10, 38/20, 38/30, 38/40, 38/50, 38/60, 38/70, 38/80, 38/90, 38/98, 38/100, 38/108, 38/110, 38/120, 38/130, 38/140, 38/150, 40/18, 41/12, 41/40, 63/36, 67/8, 74/9, 77/20, 88, 90/41, 104/19, 114, 114/1, 114/5, 117/38, 118/28, 122/3, 127/17, 135/23, 135/28, 140/2, 146, 146/40, 154, 154/31, 154/40, 157/15, 160/5, 160/11, 160/17, 163/4, 164/14, 169/1, 175, 175/7, 175/15, 175/23, 184/16, 220/4, 223
O'. +da 12, 119/19, 141/40, 191/4
O'.+dir 108/26
O'.+dur 123/21
O'.+im 79/12, 89/40, 120, 120/14, 136/12, 200/20
O'.+man 144/12
O'.+miz 181/4
O'.+ni 7, 7/1, 7/9, 7/17, 71/37, 125/9, 172/20
O'.+san 29/36, 104/3, 218/3
O'zbekcha -6-
 "öz. is. Özbek dili."

O'. 70/14, 75/32, 114/11, 133/3, 153/29, 187/12
o'zga -22-
 "başka, özge"
o'. 5/15, 7/6, 14/174, 16/28, 20/55, 20/57, 21/72, 23/44, 29/3, 56/14, 65/11, 68/25, 76/19, 127/6, 207/20
o'.+ga 16/21, 25/5
o'.+lar 25/8
o'.+larga 18/4, 21/2
o'.+larning 14/267
o'. bo'lur 19/64
o'zgar- -3-
 "değişmek"
o'.-ib qolmaydi 224/2
o'.-mas 89/20
o'.-maydi 18/2
o'zlig -4-
 "benlik"
o'.+im 184/8
o'.+ingni 38/96, 38/133
o'.+ni 215/25
o'zg'ir -1-
 "özgür, hür"
o'. 63/24
o'g'il -23-
 "oğul"
o'.+dek 1/7, 52/6
o'.+i 93/15, 98/14, 183/15, 233/7
o'.+iday 75/11
o'.+iga 38/66
o'.+im 20/87, 177/1, 189/1
o'.+iman 62/17
o'.+in 45/18
o'.+ing 20/120
o'.+ingdan 183/10
o'.+ingdek 38/135
o'.+ingga 20/49

o'.+ingiz 71/27
o'.+ingman 35/77, 107/19
o'.+ingni 31/5
o'.+cham 99/1
o'g'ilcha -1-
 "o'g'ulcuk"
o.+si 2/8
o'g'ir -2-
 "a'g'ir"
o'. 8/3
o'. edi 19/86
o'g'lon -12-
 "o'g'lan"
o'. 65/10, 99/57, 229/8
o'.+i 70/11, 82/14, 117/44, 217/5
o'.+lari 71/6, 127/23
o'.+laring 146/24
o'.+larni 63/35
o'.+larning 38/97
o'g'ri -1-
 "h'irsiz"
o'.+larday 14/19
o'sha -35-
 1. "sf. o, şu"
o'. 7/24, 8/6, 14/17, 14/24, 14/51, 14/72, 14/180, 20/79, 20/111, 21/22, 21/35, 36/4, 39/104, 77/14 (4), 80/21, 90/44, 112/17, 153/15, 156/68 (2), 170/28, 178/8, 196/12, 213/4, 213/7
o'.+lar 63/3
o'.+lardir 14/270
o'.+larmikin 14/183
o'.+midi 17/4, 17/8
o'.+nga 124/10
 2. gibi
o'. 32/29
o'shal -5-
 "zm. o, şu"

o'. 20/85, 38/79, 62/47, 85/39
o'.+sa 111/4
o'shanda -4-
 "o zaman"
o'. 15/4, 21/17, 21/18, 60/15
o'shanchalik -1-
 "o kadar"
o'. 27/28
o'sha-o'sha -3-
 "de'gi'smez"
o'.-*o'.* 77/14, 88/55, 88/56
o'ch -2-
 1. "a'ç"
o'. 215/11
 2. "ö'ç"
o'ch ol- : "ö'ç almak" 23/70
o'ch- -15-
 1. "(su sesi, ı'sık, ısı) kesilmek, sönmek"
o'.-gan 104/6, 104/14, 104/22
o'.-ganday 34/10
o'.-magan 110/6, 161/10
o'.-magay 210/10
 2. "sona ermek, bitmek"
o'.-gan 53/29
o'.-ganda 62/49
o'.-magay 93/19
o'.-mas 23/52, 186/3, 217/10
o'.-masdir 129/6
 3. mec. "duygu, hatıra sönmek"
o'.-gan 23/58
o'chgan -2-
 "durgun dingin"
o'. 12/21
o'.+day 34/10
o'chir- -2-
 "silmek"
o'.-aylik 3/115

o'.-ib bo'larmi 90/11

g'addor -2-

Ar. (ğaddâr) “gaddar”

g'. 59/16, 63/32

g'aflat -4-

Ar. (ğaflet) “gaflet”

g'. 65/18

g'.+da 48/4, 124/43

g'.+i 65/82

G'afur G'ulom -15-

“öz. is. Özbek şair, yazar ve çevirmen; Puşkin, Mayakovski ve Shakespeare'den çevirileri ile tanınan edip.”

G'. *G'.* 22/12, 22/16, 27/1, 27/3, 27/13, 27/14, 27/27, 38/17, 41/10, 42/15, 47/10, 65/52, 80/14, 141/1

G'. *G'.*+dan 74/22

g'alaba -1-

Ar. (galebe) “zafer”

g'. 201/2

g'alat -2-

Ar. (ğalat) “garip”

g'. 95/2, 172/17

g'alati -1-

Ar. (galat) “tuhaf”

g'. 215/23

g'alayon -2-

Ar. (galeyân) “galeyan, kaynama”

g'. 53/68, 65/20

g'aliz -2-

Ar. (galîz) “güzel, anlamlı”

g'. 1/3

g'. bo'l- 14/68

g'alva -2-

Ar. (galve) “kavga”

g'.+lardan 151/6

g'.+ngizdan 172/19

g'alvali -2-

Ar. + T. (galve + li) “kavgalı”

g'. 176/7, 195/1

g'alvir -2-

Far. (galvîr) “elek”

g'.+idan 88/11

g'am -28-

Ar. (ğamm) “gam, keder”

g'. 10/4, 10/11, 14/46, 22/18, 23/137, 32/36, 85/46, 117/17, 126/2, 145/16, 223/19

g'.+dan 35/69

g'.+i 11/7, 11/8, 14/267, 141/20

g'.+imdan 23/72

g'.+imni 21/94

g'.+in 146/17

g'.+ini 10/18, 23/107

g'.+lardan 11/2

g'.+ni 90/11

g'.+ning 10/19, 23/115

*g'.*amingni ye- “gamlanmak” 14/192, 183/12

g'am chek- : “gam çekmek, üzülmek” 40/35

g'amdosh -2-

Far. + T. (ğamm + dosh) “dert ortağı”

g'.+im 24/8, 99/47

g'amgin -5-

Far. (ğamm + gîn) “gamlı”

g'. 12/25, 14/181, 20/82, 44/7, 65/53

g'amguzor -1-

Far. (ğamm + güzâr) “gamlı”

g'.+im 123/23

g'amxo'r -1-

Far. (gam + hôr) “derttaş”

g'.+i 38/94

g'anim -20-

Ar. (gânim) “düşman, hasım”

g'. 35/62, 38/107, 82/16, 111/5, 126/11

g'. bo'lib 82/16
g'.+ga 52/23
g'.+im 59/37
g'.+imlar 151/13, 211/2
g'.+lar 107/7, 151/13, 160/7, 211/2, 263/11, 273/18, 281/31, 160/7, 226/18
g'.+larim 81/3
g'animat -2-
 Ar. (ğanîmet) “ganimet”
g'. 212/3, 212/4
g'araz -3-
 Ar. (ğaraž) “garez”
g'. 65/3, 102/16
g'.+ning 193/9
g'arb -1-
 Ar. (ğarb) “batı”
g'. 141/10
g'arib -4-
 Ar. (ğarîb) “garip”
g'. 53/20, 69/28, 69/47
g'.+man 115/12
g'aroyib -1-
 Ar. (ğarâyîb) “garip”
g'. 71/6
g'arq -3-
 Ar. (ğarq) “batık”
g'.+dir 23/82
g' edim 62/12
g'. et 69/48
g'ayri -1-
 Ar. (ğayri) “gayri, başkası”
g'. 54/4
g'ayur -1-
 Ar. (gayûr) “haset”
g'.+lar 76/13
g'azab -6-
 Ar. (ğazab) “gazap”

g'. 6/2, 52/38
g'.+ga 38/75
g'.+lar 88/46
g'.+ni 99/35
g'azabga to'l- : “hiddetlenmek” 121/1
g'azal -5-
 Ar. (ğazel) “genelde lirik konularda yazılan nazım biçimi”
g'. 197/16
g'.+dan 23/5, 78/3
g'.+day 214/2
g'+i 13/6
g'azalxon -2-
 Ar. + Far. (ğazel + hân) “gazel okuyan”
g'. 59/34
g'.+i 83/42
g'ashlan- -1-
 Ar. + T. (gaşy + lan-) “canı sıkılmak”
g'.-ar edi 70/3
g'ing'shi- -2-
 “inlemek”
g'.-bsan 102/15
g'.-sa 109/18
g'ira-shira -1-
 “sisli”
g'.-sh. 118/13
g'iybat -2-
 Ar. (ğiybet) “gıybet”
g'. 25/24, 109/7
g'isht -3-
 Far. (gişt) “tuğla”
g'. 80/12
g'.+ning 220/8
g'isht. ter- : “tuğla örmek” 14/258
g'olib -16-
 Ar. (ğâlib) “galip”

g'. 52/35, 77/7, 106/1, 124/28, 127/8, 154/26, 163/9

g'.+dîrsan 145/14

g'. ekan 49/1

g'. esa 49/17

g'.+ning 173/1

g'.+san 84/3

g'olib bo'l- : “galip olmak” 38/143

g'olib kel- : “galip gelmek” 14/15, 55/7, 91/33

g'or -5-

Ar. (gâr) “mağara”

g'. 14 /29, 39/77

g'.+ga 92/8

g'.+igacha 227/4

g'.+ingda 45/9

g'ov -5-

Far. (gâv) “önlem, engel; çit”

g'. 188/16, 214/7

g'.+dan 108/30

g'ov bol- : “engel, mâni olmak” 9/43, 115/16

g'ovg'o -1-

Far. (ğavğa) “kavgâ”

g'.+lar 109/6

g'orat -6-

Ar. (gâret) “yağma”

g'. 63/32, 84/6, 141/27

g'orat ayla- : “yağmalamak” 84/6

g'orat bo'l- : iflas etmek” 59/15

g'orat et- : “viran etmek” 63/32

g'oriston -1-

Far. (gôristân) “mezarlık”

g'. 39/98

g'oyat -4-

Ar. (ğâyet) “zf. gayet, oldukça”

g'. 156/17, 156/55, 207/4, 225/1

g'oyatda -4-

Ar. + T. (ğâyet + da) “oldukça”

g'. 156/41, 156/55, 185/7, 215/9

g'oyib -1-

Ar. (ğayb) “kayıp”

g'. bo'lganlar 53/18

g'oz -1-

“dik”

g'oz tur- : “güçlenmek” 39/13

g'osha -1-

Far. (gûşe) “köşe”

g.+lari 39/47

g'ubor -6-

Far. (ğubâr) “toz”

g'. 49/14

g'.+day 156/73

g'.+im 99/42

g'ubor tush- : “toz konmak” 16/16, 16/25

g'uborga chul- : “toza bulanmak” 126/23

g'uj -1-

“toplu”

g'uj bo'l- : “toplanmak” 91/31

g'ujg'on -2-

“düzensiz”

g'. 68/11, 156/36

g'ulu -2-

Ar. (ğulüvv) “tuğyan”

g'. 23/121, 155/3

g'uncha -7-

Far. (gonce) “gonca”

g'. 58/11, 184/15

g'.+dek 45/3

g'.+ga 164/7

g'.+lar 4/3

g'.+ni 146/7

g'.+si 34/21

g'urbat -1-

Ar. (ğurbet) "gurbet"

g'.+da 141/31**g'urrak -1-**

"kumru"

g'.+lar 34/2**g'urur -18-**

Ar. (ğurūr) "gurur"

*g'. 5/16, 48/10, 54/10, 63/29, 66/7, 83/14**g'.+i* 165/8, 182/4*g'.+iga* 88/40, 141/2*g'.+im* 54/16, 157/6, 197/4*g'.+imga* 54/44*g'.+in* 102/6*g'urur bos-* : "gurur kaplamak" 49/11*g'ururga to'l-* : "gururla dolmak" 173/14*g'urur tuy-* : "gurur duymak" 38/17**g'ururdosh -1-**

Ar. + T. (ğurūr + dosh) "ortak"

*g'. 54/44***g'ussa -4-**

Far. (ğuşşa) "sıkıntı"

g'.+lar 20/65*g'.+larning* 20/42*g'.+si* 62/38*g'ussa tort-* : "sıkıntı çekmek" 39/12**g'o'za -3-**

"koton, pamuk"

g'.+dek 152/22*g'.+ga* 30/11*g'.+ng* 112/3**shabboda -1-**

Ar. (şebbâde) "esinti"

*sh. 29/28***shabnam -8-**

Far. (şeb-nem) "çiy, şebnem"

*sh. 12/5, 23/82, 53/54, 75/51**sh.+dan* 14/138*sh.+day* 3/18, 41/18**shaddod -3-**

Ar. (şeddâd) "inatçı"

*sh. 39/39, 39/53, 49/21***shahodat -1-**

Ar. (şehâdet) "şehadet"

*sh. 156/56***shafaq -1-**

Ar. (şefak) "şafak"

sh.+larning 14/136**shafolat -1-**

Ar. (şefâ'at) "şefa"

*sh. 208/6***shafqot -7-**

Ar. (şefkat) "şefkat"

*sh. 19/83, 25/17, 94/7, 225/6**sh.+i* 143/10*sh.+ni* 20/49*shafqat qil-* : "şefkat göstermek" 23/88**shafqotsiz -1-**

Ar. + T. (şefkat + siz) "şefkatsiz"

*sh. 65/32***shahanshoh -1-**

Far. (şehin-şâh) "padişah"

*sh. 52/15***shahar -22-**

Far. (şehr) "şehir"

*sh. 21/19, 39/4, 68/20, 68/30, 83/4, 167/5, 167/6, 167/8, 172/34, 204/3**sh.+i* 80/13*sh.+isan* 83/45, 162/1*sh.+lar* 95/9, 206/18*sh.+lardan* 94/1*sh.+larin* 91/26*sh.+larning* 83/7*sh.+ni* 30/1, 30/2, 30/3, 30/7

shahd -2-

Ar. (şehd) “sevinç”

sh.+i 72/4, 220/11

shahid -7-

Ar. (şehîd) “şehit”

sh. 84/2, 127/18

sh.+lar 63/18, 84/9

sh.+larning 38/87, 151/23

shahid bo‘l- : “şehit olmak” 115/17

Shahri Humoy -1-

“öz. is. Firdevsi’nin yazdığı ‘Şehname
adlı eserde adaleti temsil eden
kahramanlardan biri.”

Sh. H. 40/23

shahzoda -1-

Far. (şeh + zâde) “şehzade”

sh. 45/6

shairona -1-

Ar. + Far. (şâ’ir-âne) “şairce”

sh. 7/19

shajara -1-

Ar. (şecere) “şecere”

sh.+ni 216/9

shak -1-

Ar. (şekk) “şüphe”

shak keltir- : “şüphe getirmek 19/42

shakar -1-

Far. (şeker) “şeker”

sh. 31/18

shaksiz -3-

Ar. + T. (şekk + siz) “şüphanesiz”

sh. 18/5, 85/2, 154/10

shalola -2-

Ar. (şelâle) “şelale”

sh. 5/10

sh.+dek bo‘l- 1/5

sham -2-

Ar. (şem‘) “mum”

sh. 124/31

sh.+day 32/12

shamol -31-

Ar. (şamâl) “rüzgâr”

sh. 33/9, 33/33, 33/34, 34/1, 34/13,
34/45, 69/2, 190/5

sh.+dan 63/24

sh.+day 29/29, 53/7

sh.+i 33, 33/6 (2), 33/12 (2), 33/18 (2),
33/24 (2), 33/30 (2), 33/36 (2)

sh.+ida 32/25

sh.+lar 33/9, 33/19, 33/20, 184/3

sh.+larga 14/246, 33/13

sh.+lari 109/1

shams -1-

Ar. (şems) “güneş”

sh.+i tal‘at 128/3

shamshir -1-

Ar. (şemşîr) “kılıç”

sh. 39/125, 85/36

shan -3-

“şen”

sh. 12/35, 93/9, 207/1

shapaloq -1-

“şamar”

sh.+ini 172/40

shar -1-

Far. (şâr) “küre”

sh.+in 35/1

sharaf -7-

Ar. (şeref) “şeref”

sh. 42/12, 93/7, 164/4, 172/18

sh.+dir 63/33

sh.+i 39/15

sh.+la 74/30

sharafa -1-

Ar. (şerefe) “süs”

sh.i zamon 54/25

Sharaf Rashidov -3-

“*öz. is.* Özbekistan SSCB Komünist Partisi başkanlığı da yapan siyasetçi.”

Sh. R. 117, 117/37, 117/45

sharafla- -3-

Ar. + T. (şeref + la-) “şereflendirmek”

sh.-b 144/13

sh.-ydi 83/44

sh.-ylik 154/14

sharbat -1-

Ar. (şerbet) “şerbet”

sh. 112/10

sharh -1-

Ar. (şerh) “açıklama”

sh.+idan 9/18

sharob -1-

Ar. (şerâb) “şarap”

sh. 38/82

sharofat -1-

Ar. (şerâfet) “fazilet”

sh.+i 108/30

sharora -2-

Ar. (şerâre) “kıvılcım”

sh. 53/14, 176/12

sharq -16-

Ar. (şarq) “doğu”

sh. 41/34, 50/15, 54/23, 54/26, 54/35, 69/41, 72/12, 121, 141/10, 207

sh.+da 35/19, 83/9

sh.+imga 83/47

sh.+imizning 80/29

sh.+ning 121/12, 207/7

sharqlik -1-

Ar. + T. (şarq + lik) “Doğulu”

sh. 90/48

sharqona -1-

Ar. + Far. (şarq + âne) “Doğulu”

sh. 96/5

shart -5-

Ar. (şart) “şart”

sh.+dir 223/1

sh. emas 31/14, 81/4

sh.+midi 59/19

sh.+mikan 14/231

sharsharak -1-

“çağlayan”

sh.+ning 34/10

shavkat -9-

Ar. (şevket) “şöhret, şevket”

sh. 128/1, 154/37

sh.+i 30/2, 143/20

sh.+ing 54/35, 174/8

sh.+ingni 43/19, 43/33

sh.+mi 11/21

shavq -13-

Ar. (şevk) “şevk”

sh.+i 54/28

sh.+ida 166/1, 166/9

sh.+iga 117/39

sh.+in 126/25

sh.+ini 133/10

sh.+qa to'l-: “şevkle dolmak” 20/94, 97/6, 148/2, 163/18, 164/12, 176/16, 198/18

shaxdam -2-

Far. (şâhdam) “sağlam”

sh. 123/26, 163/17

shaxmat -2-

Far. (şahmât) “satranç”

sh.+i 143/6

sh.+ni 97/6

shaxsi -2-

Ar. (şahşî) “şahsi, kişisel”

sh. 9/28

sh.+roq 9/28

shay -4-

Ar. (şey') “âmade, hazır”

sh. 190/6, 203/10, 208/15

sh. erurman 120/11

shayton -1-

Ar. (şeytân) “şeytan, iblis”

sh.+ga 14/84

shaydo -3-

Far. (şeydâ) “şeyda, deli”

sh. 71/7

shaydo et- “deli olmak” 14/173

shaydo bo 'lib yur- : âşık olmak” 25/22

shaylan- -1-

Ar. + T. (şey' + lan-) “hazırlanmak”

sh.-gay 153/18

shayx -1-

Ar. (şeyh) “şeyh”

sh.+lar 30/3

Shash -1-

“öz. is. Taşkent'in eski isimlerinden biri”

Sh. 23/34

sha'n -13-

Ar. (şân) “şan”

sh. 27/26

sh.+iga 80, 86/17, 96/1, 121/7, 156/33

sh.+im 38/109, 126/10

sh.+imga 76/13, 197/10

sh.+ingga 33/28, 49/2

sh.+ini 41/23

sha'shaa -1-

Ar. (şa'sa'a) “şaşaa”

sh. 53/12

sher -2-

Far. 1.(şîr) “arslan”

sh. 52/26, 31/10

2. “mert”

sh. 116/41

sherik -2-

Ar. (şerîk) “ortak”

sh. bo 'lar 224/5

sh.+man 75/16

she'r -81-

Ar. (şî'r) “şîir”

sh. 14/68, 19/93, 21/1, 21/57, 21/60, 22/6, 23/39, 23/42, 23/45, 25/9, 25/27, 26/10, 27/7, 30/10, 34/50, 35/30, 38/1, 38/53, 38/56, 39/15, 39/109, 41/16, 41/42, 42/26, 45/2, 49/2, 53/23, 79/3, 81/23, 87/12, 99/2, 99/11, 107/15, 113/25, 113/27, 174/1, 176/16, 198/8, 215/32

sh.+dan 21/5

sh. emassan 53/27

sh.+ga 18/6, 21/98, 39/86

sh.+i 23/117, 38/5, 46/1, 46/23, 52/34, 74/21, 143/3

sh.+im 15/3, 21/94, 25/25, 46/21, 62/52, 83/48, 89/15

sh.+imni 133/14

sh.+imizning 41/14

sh.+imni 59/36

sh.+in 51/12, 138/42

sh.+ing 126/26

sh.+ingda 93/11

sh.+ingiz 70/17

sh.+ingni 176/26

sh.+ini 85/47

sh.+lar 24/2, 39/7, 176/4, 184/13

sh.+larga 19/38

sh.+larim 1/5

sh.+ni 19/4, 20/119, 26/11, 108/25

sh.+ning 52/26, 117/25

sh. bol- 5/19

sher to 'qi- : “şiiir okumak” 25/7

she'riy -6-

Ar. (şî'rî) “sanatsal”

sh. 27/12, 47/15, 62/24, 83/23, 87/11, 100/15

she'riyat -5-

Ar. (şî'riyyet) “şiiir”

sh. 41/29, 69/42

sh.+im 26/6

sh.+in 22/7

sh.+ning 118/8

shiddat -12-

Ar. (şiddet) “şiddet, güç”

sh. 156/16

sh.+i 14/180, 52/26, 201/4, 201/6, 201/12, 204/2

sh.+iga 163/5

sh.+in 52/24

sh.+ing 107/18, 225/1

sh.+ini 40/33

shiddatkor -1-

Ar. + F. (şiddet + kâr) “şiddetli”

sh. 213/3

shiddatli -1-

Ar. + T. (şiddet + li) “şiddetli”

sh. 223/9

shijoat -2-

Ar. (şecâ'at) “cesaret”

sh.+ing 34/29, 90/42

shim -1-

“pantolon”

sh. 215/5

shimar- -1-

“sıvamak”

yeng shimar- : “kolları sıvamak” 43/13

shimir- -1-

“yutmak”

sh.-sam 14/138

shimol -5-

Ar. (şimâl) “kuzey”

sh. 14/10, 35/20, 44/12, 115/20, 176/12

shior -2-

Ar. (şî'âr) “şiar”

sh. 58/18

sh.+ing 145/19

shirin -10-

Far. (şîrîn) 1. “tatlı, nefis”

sh. 3/6, 6/3, 13/8, 14/90, 23/124, 39/26, 128/2, 188/23

sh.+dan 128/2

2. “öz. is. Ferhat ile Şirin adlı hikâyenin ana kahramanlarından biri.”

Sh. 90/39

Shiroq -1-

“öz. is. Eski mitolojik kahramanlardan biri.”

Sh.+da 52/21

shitob -5-

Far. (şîtâb) “sürat, acele”

sh. 39/37, 145/5

sh. aylab 51/9, 62/22

sh.+lar 62/22

shivir -1-

“hışırıtı”

sh.+i 190/4

shivir-shivir -1-

“fısıltı”

sh.-sh.+lari 35/24

shivirla- -2-

“fısıldamak”

sh.-di 103/5

sh.-yman 14/200

shivirlash- -1-

“fısıldaşmak”

sh.-dik 21/32

shisha -1-

Far. (şîşe) “şişe”

sh. + sin 65/16

shod -6-

Far. (şâd) “neşeli”

sh. 2/8, 41/21, 71/10, 208/14

sh. edi 156/17

sh. etgan 138/18

shoda -3-

Far. (şâde) “kolye”

sh. 165/9

sh. + da 165/4

sh. + siga 165/2

shodlan- -1-

Far. + T. (şâd + lan-) “sevinmek”

sh.-masin 23/72

shodlik -15-

Far. + T. (şâd + lik) “mutluluk, sevinç”

sh. 5/20, 33/15, 41/43, 41/44, 56/2, 56/6, 56/13, 58/16, 68/8, 126/2, 141/20

sh. + idan 123/27

sh. + in 146/17

sh. + ka 133/6

sh. + larim 12/13

shodmon -5-

Far. (şâd-mân) “sevinçli”

sh. 31/34, 40/49, 52/82, 71/11, 178/9

shodon -1-

Far. (şâdân) “mutlu”

sh. 61/3

shogird -5-

Far. (şâgird) “öğrenci”

sh. 198/7

sh. + lar 22/23, 47/16, 200/3

sh. + larning 41/28

shoh -10-

Far. (şâh) “şah”

sh. 23/98, 35/62, 43/10, 109/18, 117/12

sh. bo'lay 121/9

sh. + lar 65/36, 73/5, 147/3, 154/21

Shohimardon -1-

“*öz. is.* Özbekistan’da bir şehir.”

Sh. + da 59/1

Shohizinda -1-

“*öz. is.* Özbekistan’da yer alan tarihî bir şehirdir.”

Sh. + dir 106/6

Shohnoma -1-

“*öz. is.* Firdevsi’nin kaleme aldığı Farsça manzum destandır.”

Sh. 43/20

shohona -1-

Far. (şâhâne) “şahane”

sh. 152/37

shoir -69-

Ar. (şâ‘îr) “şair, ozan”

sh. 9/13, 9/21, 20/87, 20/91, 20/96, 20/100, 22/20, 27/13, 27/25, 46/6, 46/19, 46/25, 46/26, 60/11, 79/5, 80/11, 81/16, 81/30, 85/47, 88/49, 138/40, 148, 148/2, 148/4, 149/7, 172/6, 176/2, 176/17, 183/10, 190/1, 212/1

sh. + a 23/127

sh. bo'lish 46/3, 46/4, 46/8, 46/25, 46/26

sh. + day 23/117

sh. edim 113/10

sh. + ga 49/2, 59/16

sh. + i 128/18, 132/16

sh. + im 176/25

sh. + ingni 98/25

sh. + lar 33/28, 36/3, 38/3, 53/29, 146/7, 176, 211/21

sh. + larga 84

sh. + lari 79/2, 124/1

sh. + man 25/1, 59/34, 84/13, 117/25

sh. + ni 39/56, 46/20

sh.+ning 23/135, 39/20, 43/10, 217/10
sh.+san 84/2

shoira -2-
 Ar. (şâ‘îre) “kadın şair”
sh. 41/6, 132

shoirona -1-
 Ar. + Far. (şâ‘îr + âne) “şairane”
sh. 172/37

shoirlik -2-
 Ar. + T. (şâir + lik) “şairlik, ozanlık”
sh. 36/6, 40/59

shoirsiz -1-
 Ar. + T. (şâir + siz) “şairsiz”
sh. 81/29

sholi -1-
 Far. (şâlî) “pirinç”
sh. 119/6

sholikor -2-
 Far. (şâlî + kâr) “pirinççi”
sh. 202/2
sh.+ni 202/28

shom -2-
 Far. (şâm) “akşam”
sh. 58/7
sh.+ga 215/4

shon -29-
 Ar. (şân) “şan, ün”
sh. 11/21, 16/26, 25/21, 42/12, 43/25, 62/20, 65/75, 112/5, 128/1, 141/36, 143/10, 164/4
sh.+dan 112/5
sh.+i 59/22, 84/1, 96/4, 117/18
sh.+in 38/67, 168/5, 171/2
sh.+im 20/118, 67/6, 200/19
sh.+ing 174/8
sh.+ing erur 96/24
sh.+ingga 224/5

sh.+isan 167/11
sh.+lariga 24/2
sh.+ni 172/18

shonli -1-
 Ar. + T. (şân + li) “şanlı”
sh. 123/26

shopir -1-
 “savurmak”
sh.-moqdadir 187/10

shoro -1-
 Ar. (şûrâ) “şura, kurul”
sh.+larning 115/24

shovilla -1-
 “hışırdamak”
s.-b turganin 14/196

shovulla -5-
 “gürlemek, hışırdamak”
sh.-b 139/4
sh.-b turgan 223/16
sh.-b to ‘kilgaydir 139/4
sh.-r 44/4
sh.-ydi 12/5

shovq -1-
 Ar. (şavk) “ışık”
Shovqin to ‘la : “gürültülü” 21/93

shox -4-
 Far. (şâh) “dal”
sh.+ida 23/118, 59/27
sh.+iga 23/122
sh.+chadagi 34/16

shoyon -7-
 Far. (şâyân) “değerli”
sh. 49/13, 50/5, 69/8, 80/22, 90/40, 182/4, 220/9

Shosh -6-
 “öz. is. Taşkent’in eski ismi.”
Sh. 83/8, 141/4, 166/4, 167/5, 216/5

Sh.+ni 187/6

shosh- -5-

1. “şaşırmak”

sh.-ar 83/42

sh.-ib 35/37

sh.-ib qolqaysiz 71/24

2. “koşturmak, acele etmek”

sh.-ar 5/9

sh.-gancha 27/25

shoshil- -2-

“acele etmek”

sh.-ar 16/5

sh.-may 70/18

shu -147-

“sf. ve zm. şu, bu”

shu. 3/15, 4/8, 9/21, 9/29, 9/31, 10/12, 10/13, 11/2, 11/5, 12/43, 14/6, 14/56, 14/169, 14/210, 14/239, 14/240, 14/250, 15/1, 16/13, 17/12, 19/17, 19/53, 19/67, 19/73, 20/99, 21/27, 21/32, 21/33, 21/41, 21/65, 21/101, 22/24, 23/3, 23/27, 23/113, 25/2, 25/3, 31/5, 32/3, 32/37, 34/9, 35/4, 35/6, 35/7, 35/32 (2), 38/142, 39/21, 39/60, 39/69, 39/77, 39/86, 39/110, 39/147, 40/45, 41/22, 42/19, 42/21, 45/17, 45/18, 45/19, 51/7, 51/11, 52/37, 52/45, 52/49, 52/67, 53/33, 53/35, 53/60, 54/21, 56/5, 60/11, 62/32, 62/37, 63/20, 66/12, 68/15, 68/29, 70/23, 74/10, 74/26, 75/9, 75/15, 75/37, 75/47, 79/4, 81/13, 83/48, 85/3, 86/15, 88/61, 88/63, 90/15, 91/8, 91/15, 91/23, 94/5, 99/46, 112/9, 114/9, 125/8, 126/23, 132/5, 144/7 (2), 146/20, 148/6 (2), 154/5, 154/32, 156/23, 159/5, 160/15, 171/16, 172/33 (2), 174/5, 174/7, 184/14, 190/7, 192/14, 195/11, 197/15, 211/27, 215/7, 219/1 (2), 220/3, 223/11, 223/17, 226/9, 231/2

sh.+dir 12/34, 75/46

sh. edi 156/24

sh.+larning 19/60

sh.+nda 52/65, 91/32

sh.+ndan 141/28

sh.+ndanmi 99/7

sh.+ndir 61/21

sh.+nga 23/88, 35/8

sh.+ni 206/12

sh.+ning 155/7, 155/8

shubha -2-

Ar. (şuhbe) “şüphe”

sh. 74/8

shubha ichra qol- : “şüphe içinde kalmak” 24/7

shubhasiz -2-

Ar. + T. (şubhe + siz) “şüphesiz”

sh. 18/7, 141/5

shudring -1-

Far. (şüdring) “çiy, şebnem”

sh. 4/4

shuhrat -9-

Ar. (şuhret) “şöhret”

sh. 23/47, 25/21, 32/17, 43/25, 62/20, 71/23, 200/19

sh.+ing 42/14, 197/5

shuhratpesha -1-

Ar. (şuhret + peşâ) “kibirli”

sh. 54/4

shukr -8-

Ar. (şükür) “şükür”

sh. 81/3, 137/5, 141/39, 164/11, 198/17, 215/32

sh.+ki 154/30

sh.+kim 114/7

shukrona -5-

Ar. (şükrâne) “teşekkür”

sh. 14/206, 23/114, 155/3, 183/9

shukronalar ayt- : “şükürler etmek” 154/13

shukuh -3-

Far. (şükûh) “büyüklük, yücelik”

sh.+i 151/1, 200/12

sh.+in 39/145

Shukur Burhon -2-

“öz. is. Özbekistanlı tiyatro ve sinema oyuncusu.”

Sh. B. 125

Sh. B.+dir 125/8

shul -6-

“*zf.* veya *sf.* şu, bu”

sh. 10/14, 62/21, 65/48, 232/3

sh.+dir 153/23

sh.+ki 86/11

shum -4-

Ar. (şûm) “hilekâr”

sh. 39/83, 88/44, 107/7, 110/11

shunaqa -2-

“şöyle,böyle”

sh. 19/20, 29/24

shunda -4-

“*zf.* böylece, böyle”

sh. 9/9, 14/90, 159, 159/8

shunday -17-

“şöyle, şöylece”

sh. 10/19, 14/103, 14/216, 21/89, 35/76, 46/5, 54/11, 54/15, 54/43, 80/10, 81/10, 94/8, 151/3, 151/7, 151/11, 173/9

sh.+larga 14/184

shundayin -5-

“şöyle, şöylece”

sh. 9/45, 14/45, 14/89, 14/104,39/37

shundoq -17-

“şöyle”

sh. 21/18, 33/34, 40/4, 40/17, 47/12, 50/13, 52/77, 63/15, 65/70, 81/2, 116/7, 156/21, 156/71, 156/77, 220/6

sh. edik 29/24

sh.+ina 178/11

shunkor -1-

“cesur”

sh.+idan 138/32

shuncha -5-

“*zf.* bunca, bu kadar”

sh. 10/4, 10/11, 12/28, 150/4, 215/31

shunchaki -2-

“öylesine”

sh. 27/5, 124/8

shunchalik -2-

“şu kadar”

sh. 54/29

sh. bo'lar 54/29

shuur -5-

Ar. (şu'ûr) “şuur”

sh. 39/145, 73/7

sh.+ga 73/21, 75/40

sh.+iga 59/26

shu'la -8-

Ar. (şu'le) “şule”

sh. 39/87, 57/3

sh. erur 220/16

sh.+i aflok 57/8

sh.+lar 23/123, 34/38

sh.+i shon.+im 120/8

sh.+si 209/2

sho'hret -1-

Ar. (şuhret) “şöhret”

sh. 16/26

sho'rish -2-

Far. + T. (şum + iş) “talihsizlik”

sh. 85/22

sh.+ga 81/28

sho'rishli -1-

Far. + T. (şôr + ish + li) “kavgacı”

sh. 193/13

sho'rlik -10-

Far. + T. (şûr+lik) “bahtsız, zavallı”

sh. 14/16, 14/37, 18/3, 19/100, 39/86, 85/23, 92/1, 110/12, 206/20, 228/14

sho‘rmanglay -1-

Far. + T. (şôr + manglay) “bahtsız”

sh. 112/11

Sho‘rtan -1-

“öz. is. Özbekistan’ın Kaşkaderya ili Gūzar ilçesine bağlı bir kasaba.”

Sh. +dayin 161/4

sho‘x -14-

Far. (şûh) “neşeli, sevinçli, hoş”

sh. 2/8, 3/8, 5/8, 14/147, 14/202, 14/204, 23/23, 48/5, 51/5, 58/9, 58/23, 97/18, 138/44, 207/1

sho‘x-shan -1-

Far. (şaḥ-şen) “şen şakrak”

sh.-sh. +im 38/139

chakka -1-

“şakak”

ch. +siga 168/8

chal- -3-

1. “hırsızlık yapmak”

ch.-gan ekan 39/83

ch.-ib o ‘tdingiz 70/6

2. “ses çıkarmak”

ch.-gan 172/23

chalin- -2-

“çalınmak”

ch.-ardi 118/16

ch.-di 14/119

chalg‘it- -2-

“aklını karıştırmak”

ch.-ib kelganlar 117/31

ch.-ib qo ‘yarlar 124/26

chalg‘uvchi -1-

“çalgıcı”

ch. 10/9

chaman -17-

Far. (çemen) “yeşillik, bahçe; çiçek”

ch. 2/7, 4/4, 58/7, 62/42, 62/51, 160/6, 160/12, 160/18, 207/11, 219/1, 220/2

ch. bo ‘lar 122/1

ch. +ga 35/74

ch. +i 3/8

ch. +im 38/59

ch. +lari 106/14

ch. +ning 89/37

chamansiz -6-

Far. + T. (çemen + siz) “bahçesiz”

ch. 123/5, 123/10, 123/15, 123/20, 123/25, 123/30

chamanzor -3-

Far. (çemen + zâr) “çiçek bahçesi”

ch. 166/6

ch. +i 138/25

ch. +larning 62/39

chambar -1-

Far. (çenber) “çember”

ch. 75/50

chang -6-

Far. (çeng) “toz”

ch. 21/22, 49/14, 71/18, 85/23, 121/2

ch. +day 35/43

chanoq -3-

“koza; çanak”

ch. 75/37

ch. +idan 112/3

ch. +larda 86/20

chapla- -1-

“ezmek”

ch.-b ketganin 71/28

chappa -1-

“ters”

chappa ket- : “ters gitmek” 121/11

chappor -1-

“çeper”

chappor ur- : “gezinmek, dolaşmak”
39/105

chaq- -1-

“ısırmak”

ch.-olmay 83/11

chaqa -2-

1. “yara”

ch. 19/18

2. “para”

ch.+sin 228/22

chaqin -3-

“şimşek”

ch.+day 163/7

ch.+i 90/43

ch. chaqish-: şimşek çakmak 3/10

chaqirim -1-

“uzunluk ölçüsü”

ch.+dan 80/5

Chapay -1-

“öz. is. Vasili Çapayev; Rusya iç savaşında kahramanlaşan tarihî bir şahsiyet.”

Ch. 37/1

chapla- -1-

“sürmek”

ch.-b 71/28

chaqaloq -2-

“bebek”

ch. 14/52, 154/24

chaqin -3-

“şimşek; ateş”

ch. 3/10

ch.+day 163/6

ch.+i 90/43

chaqir- -1-

“çağırmak, seslenmek”

ch.-ardi 202/14

chaqmoq -1-

“şimşek”

ch. 50/20

chaqna- -9-

1. “çiğnemek”

ch.-di 83/6

ch.-gan 40/9, 42/12

ch.-yotgan 39/96

ch.-ydi 199/8

2. “şimşek çakmak, parlamak”

ch.-di 93/11

ch.-dimi 154/10

ch.-gan 149/1

ch.-ydi 209/2

charoq -4-

Far. (çerâğ) “çırağ”

ch. 96/3

ch.+im 120/8

ch.+ni 113/13

charoqla- -5-

“ışık saçmak, parlamak”

ch.-b 160/3

ch.-gay 166/7

ch.-r 46/2, 46/24, 53/45

charog‘ -2-

Far. (çerâğ) “ışılıklı”

ch. 43/2

ch.+in 56/10

charog‘on -3-

Far. (çerâğân) “ışıklı”

ch. 167/14

ch. bo‘lar 192/5, 192/8

chorraha -1-

Far. (çehâr + râh) “kavşak”

ch.+lar 68/10

charsilla- -1-

“çıtırdamak”

ch.-r 68/24

charx -9-

Far. (çarh) “çark”

charx ur-: “çark çevirmek, dolaşmak ”
21/21, 34/48, 44/2, 51/19, 62/10, 127/13,
127/15, 141/21, 215/17

charcha- -2-

“yorulmak”

ch.-b 51/8

ch.-gan 23/142

charchash -1-

“yorulmak”

ch. 19/42

charchoq -1-

“yorgun”

ch. 34/30

chayla -1-

“çadır”

ch. 83/3

chayqal- -1-

“çalkalanmak”

ch.-adi 8/2

chag‘alay -2-

“martı”

ch. 60/5

ch.+lar 53/44

Chag‘aniyon -1-

“öz. is. Maveraünnehir bölgesinde şu an
mevcut olmayan tarihi bir şehir.”

Ch.+da 71/16

chashma -7-

Far. (çeşme) “çeşme”

ch. 52/50, 106/16

ch.+dek 83/1, 94/6

ch.+lar 50/1

ch.+lardan 50/4

ch.+si 156/6

chegara -1-

“sınır, hudut”

ch.+dir 14/272

chehra -4-

Far. (çihre) “çehre, yüz”

ch.+lar 49/25

ch.+ng 90/16

ch.+sida 11/11, 90/57

chek- -1-

mec. “gam, dert çekmek”

ch.-masin 86/16

chekka -1-

“kenar”

ch.+ga 172/18

cheksiz -15-

“sonsuz”

ch. 19/29, 28/2, 28/3, 50/10, 62/6, 62/27,
62/39, 66/12, 90/5, 112/15, 156/8, 220/12,
227/4

ch. edi 23/40

champion -1-

Fr. (champion) “şampiyon”

ch. bo‘ldik 97/6

chert- -2-

1. “uyandırmak”

ch.-ding 6/5

2. “fiske atmak, vurmak”

ch.-gay 138/21

chertil- -1-

“fiskelemek”

ch.-magan 107/16

chet -9-

“kenar, dış”

ch.+da 14/240, 19/98, 20/41, 40/28,
217/11, 225/5

ch.+dan 71/15

ch.+ida 14/257

chetga qo'yib tur- : “bir kenara koymak”
39/59

chechak -7-

“çiçek”

*ch.*20/70, 58/3, 76/6

ch.+dan 75/50

ch.+day 90/37

ch.+lar 33/10, 163/3

chida- -4-

“dayanmak, katlanmak”

ch.-b 195/3

ch.-ng 116/2

ch.-y olgan ekan 10/20

ch.-yolmay 156/43

chigal -1-

“karışık”

ch. 54/30

chigit -1-

“pamuk tohumu”

ch. 35/10

childir- -1-

“çıldırmaq”

ch.-masin 49/22

chimdım -1-

“tutam”

ch. 202/23

chin -7-

“doğru, gerçek”

ch. 19/91, 29/30, 59/33, 90/37, 142/4,
174/6

chin bo'l- : “mıhlınmak” 81/25

Chin -1-

“öz. is. Çin; Asya kıtasında yer alıp kara sınırları bakımından Rusya'dan sonra dünyanın ikinci büyük ülkesi.”

Ch. 135/4

chinakam -3-

“hakiki, sahiden”

ch. 81/4, 114/1, 196/12

chindan -7-

“gerçekten, sahiden”

ch. 19/25, 19/85, 19/86, 22/7, 38/21,
50/11, 154/26

Chingiz -3-

“öz. is. Chingiz Aytmatov; Türk dünyasının önemli edebiyatçılarından, tanınmış Kırgız yazar.”

Ch. 42/13, 203, 203/1

Chingiz Ahmar -1-

“öz. is. Özbekistanlı ünlü ressam.”

Ch. A. 71/14

Chingiziy -1-

“öz. is. Cengiz hanedanı.”

Ch.+lar 39/64

Chingizxon -2-

Moğ. + T. (Cengiz Han) “öz. is. Moğol Devleti'nin kurucusu ve ilk imparatoru.”

Ch. 14/44, 38/75

chinqir- -1-

“feryat etmek”

ch.-ib yuborar 34/7

chinor -8-

Far. (çenâr) “çınar ağacı”

ch. 100/7, 125/1, 125/6, 148/3, 220/7

ch.+lar 40/20, 156/31

ch.+laring 192/15

chiq- -35-

1. “içeriden dışarıya, aşağıdan yukarıya varmak, gitmek”

ch. 69/31

ch.-aberar 39/58

ch.-ardi 207/17

ch.-arsin 39/76

ch.-di 14/9, 21/64, 38/26, 91/15

ch.-dim 51/6

ch.-ding 128/45

<i>ch.-ib</i> 38/123, 51/18	<i>ch.+in</i> 38/42
<i>ch.-ib kelganingni</i> 34/24	<i>ch.+ingni</i> 6/13
<i>ch.-mas</i> 34/12	chiroyli -1-
<i>ch.-maslar</i> 27/9	“güzel”
<i>ch.-olgan</i> 83/29	<i>ch.</i> 51/5
<i>ch.-qan</i> 23/117, 41/13	chirik -1-
<i>ch.-sa</i> 81/8	“çürük”
2. “yola koyulmak”	<i>ch.</i> 23/15
<i>ch.-arsin</i> 39/74	chirildoq -1-
3. “rastlamak”	“cır cır böceği”
<i>ch.-di</i> 51/15	<i>ch.</i> 34/8
4. <i>mec.</i> “başını kurtarmak”	chirog‘ -2-
<i>ch.-madi</i> 110/12	Far. (çerâğ) “lamba”
5. “belirmek”	<i>ch.+in</i> 23/58
<i>ch.-adi</i> 201/3, 201/5, 201/11	<i>ch.+lari</i> 204/3
<i>ch.-qan</i> 149/8, 155/14, 181/4	chirpirak -1-
<i>ch.-gandi</i> 186/1	“döne döne”
<i>ch.-sa</i> 191/3	<i>chirpirak bo‘l-</i> : “hızla dönmek”
6. “güneş doğmak”	124/16
<i>ch.-ar</i> 22/10, 40/31	Chirchiq -1-
chiqar- -1-	“öz. <i>is.</i> Özbekistan’da bir nehir.”
“çıkarmak”	<i>Ch.</i> 57/2
<i>ch.-moq bo‘lasan</i> 121/2	chiston -1-
chiri- -1-	“bulmaca”
“çürümek”	<i>ch. etgulik</i> 134/3
<i>ch.-b</i> 14/58	chiz- -4-
chirik -1-	“çizmek”
“çürük”	<i>ch.-gan</i> 71/27
<i>ch.</i> 23/15	<i>ch.-ib turadi</i> 34/40
chirildoq -1-	<i>ch.-moqdan</i> 71/10
“çekirge”	<i>ch.-olmay</i> 71/24
<i>ch.</i> 34/8	Chig‘atoy -1-
chiroy -7-	“öz. <i>is.</i> Çağatay; Cengiz Han’ın ikinci oğlu Çağatay’dan gelen boy ismi.”
“güzel, güzellik”	<i>Ch.</i> 23/56
<i>ch.</i> 3/17, 5/2, 14/174	choh -4-
<i>ch.+ga</i> 57/9	Far. (çâh) “kuyu”
<i>ch.+i</i> 53/2	

ch. 107/7, 124/16
ch. + *larga* 96/14
choh qoz - : “kuyusunu kazmak” 107/7
chol -4-
 “yaşlı”
ch. 72/5, 228/13
ch. + *gacha* 75/55
ch. + *larga* 12/26
cholg‘u -1-
 “çalğı”
ch. + *sin* 207/9
chop -6-
 “koşmak”
ch. - *ar* 11/5, 23/17, 39/126, 58/2
ch. - *gaysan* 217/14
ch. - *sa* 121/11
chopon -1-
 “kaftan”
ch. 102/8
chopqir -1-
 “hızlı”
ch. + *dir* 126/9
choq -12-
 “an; çağ”
ch. 29/15, 36/7, 53/9, 62/20, 71/4, 85/38, 90/21, 90/44, 198/5, 199/19, 231/2
chora -6-
 Far. (çâre) “çare”
ch. 38/85, 198/15
ch. + *si* 19/108
chora axtar - : “çare aramak” 156/75
chora izla - : “çare aramak” 206/13
chora top - : “çare bulmak” 22/22
chorasiz -2-
 Far. + T. (çâre + siz) “çaresiz”
ch. 63/11, 65/49

chorasizlik -1-
 Far. + T. (çâre + siz + lik) “çaresizlik”
ch. 188/9
choriq -1-
 “çarık”
ch. 102/23
chorla -15-
 “çağırmak, davet etmek”
ch. - *b turar* 176/14
ch. - *b turardi* 214/4
ch. - *di* 198/5, 202/28
ch. - *gan* 90/45, 113/10
ch. - *ma* 205/3
ch. - *r* 39/22, 104/2
ch. - *sa* 214/11, 228/19
ch. - *sang* 48/11
ch. - *yotir* 33/31
ch. - *ydi* 3/12, 12/30
chorraha -1-
 Far. (çâr + râh) “kavşak”
ch. + *lar* 68/11
chorvador -2-
 T. + Far. (charva + dâr) “çiftçi”
ch. 202/4
ch. + *san* 42/17
Chotqol -1-
 “öz. is. Fergana Vadisi’nin içerisinde yer alan bir bölge.”
ch. + *ga* 127/16
choy -2-
 Çin. “çay”
ch. 102/4, 228/15
chog‘ -30-
 “çağ, zaman”
ch. 53/3, 85/20, 99/5, 99/22, 104/11, 121/5, 146/8, 157/1
ch. + *da* 38/106, 52/23, 63/9, 70/24, 114/3

ch.+i 34/1, 34/36, 39/85, 40/9, 61/1, 61/11, 61/13, 111/7

ch.+ida 46/7, 176/3

ch.+im 24/3

ch.+imda 21/11, 114/15

ch.+in 66/1, 85/41

ch.+lardan 61/3

ch.+lari 176/15

chog'ir -1-

“şarap”

ch. 226/3

chog'lik -1-

“ne kadar?”

ch. 188/21

chog'liq -2-

“eğlence”

ch. 146/8, 188/21

chulg'a- -9-

“sarmak, kaplamak”

ch.-b 59/26

ch.-b olganidek 220/12

ch.-masa 90/13

ch.-r bo'lsa 16/28, 58/14

ch.-ydi 21/66, 46/20, 62/27, 194/1

chulg'an- -4-

1. “sarınmak, dolanmak”

ch.-ar 35/74

ch.-ib yotibdi 50/6

ch.-may 126/23

2. “kaplanmak”

ch.-ib yotibdi 50/5

chulg'ash- -1-

“sarınmak, dolanmak”

ch.-ib 156/5

chumoli -2-

“karınca”

ch.+ning 108/6, 206/23

chumolicha -1-

“karınca”

ch. 19/54

chumchuq -2-

“serçe”

ch. 205/4

ch.+dek 35/45

chunki -7-

Far. (çün + ki) “bağ. “çünkü”

ch. 1/15, 19/16, 19/52, 39/145, 55/7, 92/3, 180/1

chunon -1-

Far. (çünân) “o kadar, gayet”

ch. 6/1

chuqum -1-

“lokma”

ch. 114/11

chuvat- -1-

“yazmak”

ch.-sang 216/9

chuvvos -1-

“gürültü”

chuvvos sol- : “gürültü, patırtı yapmak”
156/69

chug'urlash- -1-

“büyümek”

ch.-ib 39/48

chug'urchuq -1-

“sığırcık”

ch.+lar 34/46

cho'k- -3-

1. “bulunduğu yerden aşağı inmek”

ch.-kanday 34/11

cho'kka tush- : “diz çökmek” 39/124

2. “azalmak”

ch.-kan 23/50

cho'kich -1-

“çekiç”

ch. 27/10

cho'l -13-

“çöl, bozkır”

ch. 39/45, 39/74, 58/6

ch. edi 60/5

ch.+ga 39/76, 39/116, 39/117

ch.+lar 39/1, 39/25, 62/6

ch.+lardan 39/143

ch.+larimning 44/16

ch.+larning 39/108

Cho'lpon -1-

“öz. *is.* Abdülhamid Süleyman Çolpan; Özbek edebiyatının önemli yazarlarından biri; 1938 yılında kurşuna dizilerek infaz edilen Özbek sanatçı.”

Ch.+dan 211/16

cho'm- -3-

“çökmek, eğilmek”

ch.-gan 12/24

ch.-ib yotibdi 9/5

ch.-mish 23/56

cho'ng -9-

“büyük, kocaman”

ch. 8/2, 44/12, 51/15, 75/47, 103/2, 113/16, 118/20, 136/6, 138/2

cho'ntak -2-

“cep”

ch.+dan 34/37

ch.+i 54/2

cho'p -1-

“fidan”

ch. 39/72

cho'pon -3-

“çoban”

ch. 6/11, 35/19, 38/124

cho'qmor -2-

“topuz”

ch. 145/8

ch.+i 14/44

cho'qqi -5-

“tepe”

ch.+lar 28/6, 68/10, 69/46

ch.+larda 190/3

ch.+laring 69/39

cho'z- -7-

“baş, kol, bacakları bir yere yöneltmek”

ch.-ar 20/66

ch.-gan 9/12, 54/14, 75/62, 81/15

ch.-ganda 156/31

ch.-sang 40/4

cho'zil- -3-

“uzanmak”

ch.-di 34/15

ch.-ib 202/40

ch.-ib yotibdi 44/8

cho'g' -1-

“kor”

ch.+day 21/15

cho'g'li -1-

“ateşli”

ch. 183/17

cho'chchay- -1-

“somurtmak”

labin cho'chchay- : “dudak bükme”
39/40

SONUÇ ve ÖNERİLER

Doksanlı yıllar dünya tarihi ve milletleri için önem arz ederken aynı zamanda pek çok yeniliğin ve gelişmenin dönüm noktası olmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Türkistan'daki Türk toplulukları, bağımsızlıklarını ilan etmeye başlamış, bu durum dikkatlerin o tarafa çevrilmesine neden olmuştur. Bu durum, Türk dili için de geçerli bir durum olmaya başlamış, Türk lehçeleri üzerinde çalışmalar yoğunlaşmıştır. Günümüzde ise bu çalışmalar devam etmekte ve geçmişe nazaran hem nitelik hem de nicelik olarak kıymetli araştırmalar hazırlanmaktadır. Yapılan çalışma bu yönelişin bir yansıması olup Özbek edebiyatının önemli sanatçılarından Abdulla Aripov'un belirli konular gözetilerek seçilen şiirleri çalışma konusu olarak seçilmiştir.

Sovyetler Birliği'nin ideoloji hâline getirdiği fikirleri egemenliği altında yaşayan Türklere dayatması birtakım eleştirilere neden olmuştur. Bunun edebiyat alanında da eleştirilmesi, pek çok şairi tek bir cephede birleştirmiş, Sovyet ideolojisi, bu sanatçılar tarafından eserlerinde kıyasıya eleştirilmiştir. Abdulla Aripov da eserlerinde bu eleştirilere katılmış ve şiirlerini bu minvalde yazmaya özen göstermiştir. Şiirlerinde vatanına ve milletine bağlı kalarak yerel ve millî olanı savunmuş, Sovyetlerin aşlamak istediği düşünceleri şiirlerinde yererek zedelenen kimlik bilincini onarmaya çalışmıştır.

Edebiyata 1950'li yılların sonunda başlayan sanatçı, eski dönemde kendisini hissettiren baskı ve şiddet ortamına şahit olmaz fakat dönemin yazılan hikâye, roman ve şiirlerine bakıldığında koşulların ne kadar ağır olduğu göze çarpar. Aripov'un da edebiyat sahasına ilk adım attığında bu durumu göz ardı etmesi düşünülemezdi. Yazmış olduğu ilk şiirlerinden itibaren Sovyet kimliğini reddeden, Sovyet yönetiminin uygulamaya soktuğu politikaları benimsemeyip eleştiren sanatçı, bunun yerine Özbek kimliği, Özbekistan, vatan, ana dil bilinci, öze dönüş, tarihî şahsiyetler gibi konulara yer vererek bu duruma itirazını ifade etmiştir.

Abdulla Aripov'un şiirlerini esas alan bu çalışmada, yukarıda da belirtilen konular esasında Aripov'a ait şiirler arasından 233 tanesi seçilerek Kril alfabesinden Latin alfabesine çevrilmiştir (bk. Ek I: Abdulla Aripov'un Seçme Şiirleri).

Çalışmanın birinci bölümünde Abdulla Aripov'un hayatı ve eserlerinin yanında seçilen şiirlerindeki muhteva üzerinde durulmuştur. Devamında "Yapı Bakımından Fiiller" üzerinde durulmuş ses ve hece düzenine uyularak toplamda 214 adet basit tabanlı fiil, 437 adet türemiş fiil

incelenmiştir. Bu fiiller incelenirken şiir içerisinde verilen örneklerin Türkiye Türkçesine aktarımları da yapılmıştır.

İkinci bölümü “Çekim Açısından Fiiller” başlığı oluşturmaktadır. Bu bölüm de kendi içerisinde ikiye ayrılıp “Fiil Çekiminde Kişi ve Sayı” ve “Fiil Çekiminde Kip ve Zaman” başlıklarını içermektedir. Fiil çekiminde kip ve zaman bölümünde bildirme ve tasarlama kipleri incelenmiş olup Özbek Türkçesindeki durumları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu incelemenin sağlıklı ilerlemesi için dil bilgisi kitaplarına ve sözlüklere başvurularak daha güvenilir veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Bunun yanında birinci bölümde olduğu gibi verilen örneklerin Türkiye Türkçesine aktarımları yapılmış olup aktarımlar yapılırken şiirsellikten uzaklaşılmasına çalışılmış, Tuğba YILMAZ’ın anılan çalışmasından da tezin bu bölümünde istifade edilmiştir. Fiiller bölümünde aktarımı yapılan şiirler, edebî anlamda sanatçının Özbek edebiyatındaki yeri ve önemi hakkında önemli veriler sunarken dil bilgisi alanında da Özbek Türkçesinin fiil hususiyetlerinin görülmesini sağlamıştır.

Aripov’un şiirlerinden hareketle ses düzeyindeki bazı özelliklere bakıldığında kelime başındaki b, k, t seslerinin eski Türkçe döneminde olduğu gibi korunduğu görülür:

Özbek Türkçesi	Türkiye Türkçesi
bo’l-	ol-
bir-	vir-
ket-	git-
kiygiz-	giydir-
tur-	dur-
talash-	dalaş-

Ek düzeyindeki hususiyetlere bakıldığında {-GAn} sıfat-fiil ekinin eski Türkçeden bu yana kelime başı ünsüzünü koruması örnek gösterilebilir:

*O‘zbekiston **atal-gan** bog‘da* “Özbekistan denilen bağda” 38/108, *Bitqum, **bitilma-gan** dostoning menda* “Yazacağım, yazılmamış destanın bende” 84/16, *Balki to‘dasidan **adash-gan** sayyoh* “Belki grubundan ayrılan seyyah” 206/5.

Tespit edilen fiillere söz varlığı açısından bakıldığında Doğu Türkçesine has örneklerin kullanıldığı görülür:

Özbek Türkçesi	Türkiye Türkçesi
bo’l-	ol-
top-	bul-
o’t-	geçmek
yubor-	gönder-
bit-	yaz-

qayt-	dön-
qaytil-	döndür-
ushat-	kır-
uyal-	utan-

Yapı özellikleri açısından değerlendirildiğinde Aripov'un şiirlerinde *-la-* isimden fiil yapım ekinin işlek olarak kullanıldığı görülür. Bu ek, hem Türkçe kökenli kelimelere hem de yabancı kökenli kelimelere sıklıkla gelerek fiil türetilmiştir: *e'zoz-la-*, *farq-la-*, *jam-la-*, *kaft-la-*, *qadr-la-* vb.

Aripov'un şiirlerinde kullanılan fiilimsilerin yoğunluğu dikkat çeker. Kullanılan isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil ekleri şu şekilde gösterilebilir:

İsim-Fiil Ekleri	Sıfat-Fiil Ekleri	Zarf-Fiil Ekleri	
		Asıl Zarf-Fiil Ekleri	Birleşik Zarf-Fiil Ekleri
{-moq}	{-mish}	{-a, -y}	{-guncha / -quncha}
{-sh}	{-gan}	{-gach}	{-masdan}
{(u)v}	{-r, -ar, -mas}	{-ekan / -kan}	{-may / -mayin}
	{-digan}	{(i)b}	{-gancha}
	{-ajak}		{-ganda}
			{-arda}

Metinde yer alan fiilimsilerin hangi işlevlerde kullanıldığı ayrıca açıklanmıştır (bk. 1.5.1. Fiilden Türemiş İsimler).

Çalışmada birleşik yapıli fiillere de değinilmiştir. Şiirlerde özellikle Arapça ve Farsça kökenli isimlerin Türkçeleştirilmesinde kullanılan *ayla-*, *ber-*, *bo'l-*, *et-*, *o'l-*, *qil-* yardımcı fiillerinin daha yaygın kullanıldığı görülmüştür. Aynı zamanda *i-* fiili, sıfat-fiil ve zarf-fiil eklerinin üzerine gelerek birleşik fiiller yaparken iki kip eki arasında bağlantı kurarak birleşik çekim görevini de üstlenmiştir.

Abdulla Aripov'un şiirlerinde yer alan kip ve zaman eklerinin ilk önce günümüz Özbek Türkçesindeki kullanımları tablolar hâlinde gösterilip sonra eserdeki örnek dizeler verilmeye çalışılmıştır. Örneğin, gelecek zaman anlamını taşıyan {-GAy} ekinin Özbek Türkçesinde istek kipi olarak kullanılması dikkat çekici bir veri olarak değerlendirilebilir.

Çalışmanın üçüncü bölümü olan dizin bölümünde tüm kelimeler madde başı olarak alınmıştır. Toplam madde başı sayısı 4185 olup bu kelimelerin 2062'si Türkçe, 1111'i Arapça, 618'i Farsça, 17'si Fransızca, 7'si Rusça, 6'sı İngilizce, 4'ü Almanca, 3'ü Latince ve 1'i Moğolca kökenlidir.

Bunun yanında 4185 adet madde başı kelime içerisinde 253 adet kelime iki dilin varlığı görülür. Bu kelimelerin 100'ü Arapça-Türkçe, 80'i Farsça-Türkçe, 72'si Farsça-Arapça, 61'i Arapça-Farsça, 33'ü Türkçe-Farsça, 2'si Türkçe-Arapça'dır. Ayrıca İngilizce-Türkçe, Fransızca-

Türkçeden meydana gelen birer kelime örneği mevcuttur. Üç kelimedede de Arapça-Farsça-Türkçe olmak üzere üç dilin varlığı söz konusudur.

Çalışmanın ana konusunu oluşturan fiiller, dizin bölümünde 651 madde başlığı olarak yer almakta olup kullanım sıklıkları 4172'dir. Bu fiiller içerisinde en fazla kullanım sıklığına sahip fiil, *de-* fiilidir (300 adet). Bu 651 fiilin 214'ü basit tabanlı iken 437'si türemiş fiil özelliği taşır. Bunun yanında tespit edilen iki fiilin de varyantları mevcuttur: *termil-* ~ *termul-*, *shavilla-* ~ *shavulla-*.

Dizin Bölümünde Yer Alan Fiil Kök ve Gövdeleri, Ses ve Yazım Varyantları ile Kullanım Sıklıkları

No	Fiil Tabanı	Sık.	Var. 1	Sık.	Toplam
1	adash-	8			8
2	ajra-	3			3
3	ajrat-	2			2
4	alangla-	1			1
5	alda-	1			1
6	alish-	1			1
7	allalat-	1			1
8	almash-	1			1
9	alqa-	1			1
10	angla-	10			10
11	anglan-	2			2
12	anglat-	1			1
13	anqay-	1			1
14	anqi-	2			2
15	ardoqla-	2			2
16	ari-	1			1
17	arzi-	5			5
18	asra-	17			17
19	asrat-	1			1
20	ata-	9			9
21	atal-	13			13
22	axtar-	25			25
23	aya-	2			2
24	aylan-	15			15
25	aylantir-	1			1
26	ayqir-	2			2
27	ayril-	21			21
28	ayt-	87			87
29	aytil-	3			3
30	achin-	5			5
31	balq-	3			3

32	balqi-	5			5
33	baqir-	1			1
34	bekla-	1			1
35	belan-	1			1
36	belgila-	1			1
37	ber-	41			41
38	beril-	1			1
39	bez-	2			2
40	beza-	1			1
41	bil-	91			91
42	bilin-	1			1
43	birlash-	2			2
44	birlashtir-	2			2
45	bit-	19			19
46	bitil-	6			6
47	bitkaz-	1			1
48	boq-	64			64
49	bor-	19			19
50	bos-	15			15
51	bosil-	1			1
52	bostir-	1			1
53	bot-	11			11
54	boyla-	1			1
55	bog‘la-	3			3
56	bog‘lan-	2			2
57	boshla-	9			9
58	boshlan-	10			10
59	bukil-	2			2
60	bukchay-	1			1
61	bur-	7			7
62	buril-	1			1
63	burqsi-	1			1
64	butla-	3			3
65	butlash-	1			1
66	buyur-	5			5
67	buz-	7			7
68	buzil-	3			3
69	bo‘kirtir-	1			1
70	bo‘l-	144			144
71	bo‘lin-	2			2
72	bo‘ya-	2			2
73	bo‘yla-	3			3
74	bo‘ylash-	5			5
75	bo‘ysun-	1			1
76	bo‘zar-	1			1

77	boʻzla-	1			1
78	boʻgʻil-	1			1
79	boʻshal-	1			1
80	daydi-	2			2
81	de-	300			300
82	dovdira-	2			2
83	dogʻla-	1			1
84	doʻndir-	1			1
85	eg-	2			2
86	egalla-	1			1
87	egil-	5			5
88	ek-	13			13
89	elt-	4			4
90	engash-	2			2
91	entik-	7			7
92	ergash-	2			2
93	ergashtir-	1			1
94	eri-	2			2
95	erin-	1			1
96	erish-	2			2
97	erkalat-	1			1
98	es-	6			6
99	esla-	12			12
100	eslan-	1			1
101	eslat-	2			2
102	esna-	1			1
103	et-	2			2
104	evril-	1			1
105	ez-	3			3
106	ezil-	3			3
107	eʻzozla-	2			2
108	ezgʻila-	1			1
109	esh-	1			1
110	eshil-	2			2
111	eshit-	9			9
112	eshitil-	1			1
113	farqlash-	1			1
114	faxrlan-	1			1
115	gapir-	3			3
116	gerday-	1			1
117	gulla-	8			8
118	gupur-	1			1
119	gurilla-	1			1
120	gurkira-	3			3
121	gurkirat-	1			1

122	guvla-	2			2
123	hayiq-	1			1
124	hayqir-	5			5
125	hisobla-	1			1
126	hori-	6			6
127	hovliq-	2			2
128	ho‘pla-	1			1
129	il-	4			4
130	ilg‘a-	6			6
131	imilla-	1			1
132	imla-	1			1
133	in-	1			1
134	ingra-	3			3
135	ingran-	2			2
136	inji-	1			1
137	inon-	2			2
138	intil-	4			4
139	irg‘ishla-	1			1
140	isi-	1			1
141	ista-	25			25
142	ivirsi-	1			1
143	izilla-	1			1
144	izla-	13			13
145	ishlash-	1			1
146	ishon-	8			8
147	ishqala-	1			1
148	ich-	4			4
149	jamla-	2			2
150	jamlan-	1			1
151	jar-	1			1
152	jarangla-	2			2
153	jil-	1			1
154	jilmay-	1			1
155	jimirla-	1			1
156	jiringla-	2			2
157	jovdira-	2			2
158	jonlan-	2			2
159	joyla-	3			3
160	junjik-	1			1
161	jo‘na-	2			2
162	jo‘nat-	1			1
163	jo‘sh-	10			10
164	kafanla-	1			1
165	kaftla-	1			1
166	kamay-	1			1

167	kamsit-	1			1
168	kel-	139			139
169	keltir-	7			7
170	kes-	2			2
171	ket-	61			61
172	ketkaz-	1			1
173	kez-	42			42
174	kech-	20			20
175	kechik-	1			1
176	kechir-	3			3
177	kir-	20			20
178	kirgiz-	1			1
179	kiy-	4			4
180	kiygiz-	2			2
181	kishnat-	1			1
182	kul-	12			12
183	kurash-	4			4
184	kut-	24			24
185	kuy-	1			1
186	kuyla-	38			38
187	kuylash-	2			2
188	kuzat-	11			11
189	ko‘kar-	2			2
190	ko‘kart-	1			1
191	ko‘lla-	1			1
192	ko‘m-	4			4
193	ko‘mil-	4			4
194	ko‘nik-	3			3
195	ko‘pir-	2			2
196	ko‘pirt-	1			1
197	ko‘r-	68			68
198	ko‘rgaz-	4			4
199	ko‘rin-	32			32
200	ko‘rish-	3			3
201	ko‘rsat-	5			5
202	ko‘tar-	34			34
203	ko‘taril-	1			1
204	ko‘zla-	1			1
205	ko‘ch-	2			2
206	ko‘chir-	1			1
207	maqta-	4			4
208	maqtan-	7			7
209	ma‘qulla-	1			1
210	miltilla-	1			1
211	miltira-	1			1

212	mingʻirla-	1			1
213	mudra-	2			2
214	mungʻay-	1			1
215	mushtlash-	1			1
216	moʻltira-	1			1
217	ol-	42			42
218	olish-	1			1
219	opichla-	1			1
220	oq-	21			21
221	oqar-	3			3
222	oqartir-	1			1
223	oqiz-	1			1
224	oqla-	1			1
225	ort-	1			1
226	orttir-	2			2
227	orziq-	1			1
228	ot-	9			9
229	otil-	1			1
230	ovut-	1			1
231	oyoqlan-	1			1
232	osh-	9			9
233	och-	19			19
234	ochil-	8			8
235	parchala-	1			1
236	pasay-	1			1
237	pikirla-	1			1
238	pishir-	3			3
239	poklash-	1			1
240	porla-	4			4
241	poyla-	3			3
242	purka-	1			1
243	qada-	3			3
244	qadal-	1			1
245	qadrla-	1			1
246	qala-	2			2
247	qalq-	2			2
248	qaltira-	1			1
249	qama-	1			1
250	qonsira-	1			1
251	qara-	21			21
252	qarat-	2			2
253	qari-	3			3
254	qarsilla-	1			1
255	qartay-	2			2
256	qargʻa-	1			1

257	qarshila-	1			1
258	qatna-	1			1
259	qayna-	4			4
260	qayra-	3			3
261	qayril-	2			2
262	qayt-	27			27
263	qaytar-	2			2
264	qaytil-	1			1
265	qaz-	1			1
266	qil-	13			13
267	qimtin-	1			1
268	qiqirla-	1			1
269	qirq-	1			1
270	qis-	2			2
271	qisil-	1			1
272	qitiqla-	1			1
273	qiynal-	1			1
274	qiyqir-	1			1
275	qiz-	1			1
276	qizar-	1			1
277	qizdir-	1			1
278	qizish-	1			1
279	qizg'an-	1			1
280	qishla-	1			1
281	qol-	89			89
282	qoldir-	6			6
283	qon-	1			1
284	qonat-	2			2
285	qonsira-	1			1
286	qop-	1			1
287	qopla-	1			1
288	qoq-	7			7
289	qoqil-	2			2
290	qor-	1			1
291	qoray-	3			3
292	qori-	1			1
293	qoril-	1			1
294	qorish-	1			1
295	qot-	7			7
296	qovuril-	1			1
297	qovush-	1			1
298	qozon-	1			1
299	qoch-	8			8
300	qunish-	1			1
301	qur-	10			10

302	quri-	4			4
303	qurit-	1			1
304	qursha-	4			4
305	qutla-	12			12
306	qutul-	2			2
307	quv-	2			2
308	quvil-	1			1
309	quvla-	1			1
310	quvlash-	1			1
311	quvna-	1			1
312	quvnat-	1			1
313	quvon-	8			8
314	quy-	1			1
315	quch-	1			1
316	qo‘lla-	10			10
317	qo‘msa-	4			4
318	qo‘n-	6			6
319	qo‘ndir-	1			1
320	qo‘riqla-	2			2
321	qo‘rq-	7			7
322	qo‘y-	13			13
323	qo‘yil-	2			2
324	qo‘zg‘a-	1			1
325	qo‘zg‘al-	8			8
326	qo‘shil-	3			3
327	ranjit-	1			1
328	sakra-	2			2
329	sana-	7			7
330	sanal-	4			4
331	sanch-	1			1
332	sanchil-	4			4
333	saqla-	4			4
334	saqlan-	1			1
335	sarg‘ay-	5			5
336	sayla-	1			1
337	sayra-	2			2
338	sayrat-	6			6
339	sachra-	1			1
340	sep-	1			1
341	sepil-	2			2
342	serpa-	2			2
343	sev-	26			26
344	sevin-	1			1
345	sez-	3			3
346	sila-	6			6

347	silki-	1			1
348	silkit-	2			2
349	silta-	1			1
350	sin-	2			2
351	sindir-	1			1
352	sing-	5			5
353	sipqor-	2			2
354	siyla-	3			3
355	sizil-	2			2
356	sig'-	4			4
357	sig'dir-	1			1
358	sig'in-	2			2
359	sol-	24			24
360	sot-	4			4
361	sovur-	1			1
362	sovuril-	1			1
363	sog'in-	4			4
364	sog'intir-	2			2
365	soch-	19			19
366	sochil-	8			8
367	supur-	1			1
368	sur-	8			8
369	surt-	1			1
370	suy-	2			2
371	suyun-	1			1
372	suz-	3			3
373	so'k-	2			2
374	so'l-	3			3
375	so'ldir-	1			1
376	so'n-	11			11
377	so'q-	1			1
378	so'r-	6			6
379	so'ra-	16			16
380	so'ral-	1			1
381	so'y-	2			2
382	so'yla-	11			11
383	so'ylash-	2			2
384	so'zla-	11			11
385	so'zlash-	2			2
386	tala-	2			2
387	talani-	1			1
388	talash-	4			4
389	talpin-	12			12
390	tamshan-	1			1
391	tani-	12			12

392	tanil-	1			1
393	taq-	3			3
394	taral-	12			12
395	tarat-	4			4
396	tarqa-	2			2
397	tarqal-	2			2
398	tashla-	20			20
399	tashlan-	6			6
400	tebran-	1			1
401	tebrat-	1			1
402	teg-	11			11
403	tenti-	3			3
404	tentira-	4			4
405	ter-	6			6
406	termul	14	termil-	1	15
407	tik-	1			1
408	tikil-	4			4
409	tila-	9			9
410	tilkala-	1			1
411	tin-	12			12
412	tingla-	13			13
413	tinchi-	1			1
414	tinchlantir-	4			4
415	tipirla-	1			1
416	tiq-	4			4
417	tiqil-	1			1
418	tipirla-	1			1
419	tira-	1			1
420	tiril-	1			1
421	tirna-	1			1
422	titra-	3			3
423	titrat-	1			1
424	tiy-	1			1
425	tiz-	2			2
426	tizil-	3			3
427	tishla-	1			1
428	tobla-	1			1
429	toblan-	1			1
430	tol-	6			6
431	ton-	4			4
432	top-	81			81
433	topil-	7			7
434	topin-	2			2
435	topshir-	1			1
436	topta-	2			2

437	tort-	13			13
438	tovlan-	3			3
439	tosh-	3			3
440	tuga-	3			3
441	tugan-	2			2
442	tur-	42			42
443	tut-	16			16
444	tuta-	1			1
445	tutaq-	1			1
446	tutash-	4			4
447	tutashtir-	2			2
448	tutil-	1			1
449	tutqaz-	3			3
450	tuy-	4			4
451	tuyul-	3			3
452	tuz-	6			6
453	tugʻ-	3			3
454	tugʻil-	18			18
455	tush-	28			28
456	tushun-	2			2
457	toʻk-	5			5
458	toʻkil-	5			5
459	toʻkin-	1			1
460	toʻl-	36			36
461	toʻldir-	2			2
462	toʻlgʻan-	3			3
463	toʻlgʻaz-	3			3
464	toʻn-	2			2
465	toʻnkaril-	1			1
466	toʻpla-	2			2
467	toʻqi-	2			2
468	toʻs-	1			1
469	toʻy-	5			5
470	toʻxta-	3			3
471	toʻylash-	1			1
472	toʻz-	1			1
473	toʻzi-	2			2
474	toʻgʻrila-	1			1
475	toʻsha-	1			1
476	toʻshal-	2			2
477	uddala-	1			1
478	ulugʻla-	6			6
479	un-	4			4
480	unla-	1			1
481	unut-	25			25

482	unutil-	3			3
483	uqdir-	1			1
484	ur-	11			11
485	urin-	4			4
486	uvish-	1			1
487	uy-	2			2
488	uyal-	1			1
489	uyg'on-	4			4
490	uyg'ot-	1			1
491	uz-	5			5
492	uzan-	1			1
493	uzat-	4			4
494	uzil-	4			4
495	uxla-	4			4
496	ushal-	2			2
497	uch-	27			27
498	uchra-	11			11
499	uchrash-	3			3
500	varaqla-	1			1
501	xilla-	1			1
502	xohla-	4			4
503	xotirla-	3			3
504	yala-	1			1
505	yaltira-	8			8
506	yalchi-	1			1
507	yama-	1			1
508	yangra-	10			10
509	yara-	2			2
510	yaral-	10			10
511	yarat-	19			19
512	yarash-	5			5
513	yasa-	1			1
514	yayra-	3			3
515	yayrat-	6			6
516	yasha-	58			58
517	yashar-	1			1
518	yashillan-	1			1
519	yashir-	3			3
520	yashna-	12			12
521	ye-	11			11
522	yel-	8			8
523	yengil-	1			1
524	yet-	42			42
525	yetakla-	2			2
526	yetish-	6			6

527	yetishtir-	2			2
528	yetkaz-	6			6
529	ychil-	1			1
530	yig'-	3			3
531	yig'il-	2			2
532	yig'ishtir-	1			1
533	yig'la-	18			18
534	yig'lat-	1			1
535	yodla-	2			2
536	yolbor-	1			1
537	yon-	20			20
538	yondir-	2			2
539	yop-	5			5
540	yoq-	20			20
541	yoqtir-	3			3
542	yor-	1			1
543	yorit-	6			6
544	yorlaqa-	1			1
545	yot-	13			13
546	yoy-	4			4
547	yozi-	33			33
548	yozi-	1			1
549	yog'-	5			5
550	yog'il-	3			3
551	yoshla-	1			1
552	yubor-	1			1
553	yugur-	4			4
554	yuksal-	5			5
555	yul-	1			1
556	yum-	1			1
557	yumil-	1			1
558	yur-	1			1
559	yut-	4			4
560	yuv-	1			1
561	yo'liq-	1			1
562	yo'lla-	3			3
563	yo'n-	3			3
564	yo'qla-	1			1
565	yo'qlash-	1			1
566	yo'qol-	10			10
567	yo'qot-	4			4
568	yo'rgakla-	2			2
569	yo'rg'ala-	1			1
570	yo'y-	2			2
571	zirqira-	1			1

572	zirqirat-	1			1
573	o'kin-	2			2
574	o'kra-	1			1
575	o'ksi-	1			1
576	o'l-	13			13
577	o'ldir-	11			11
578	o'mar-	1			1
579	o'p-	5			5
580	o'qi-	10			10
581	o'qil-	1			1
582	o'qray-	1			1
583	o'r-	1			1
584	o'ra-	4			4
585	o'ral-	1			1
586	o'rla-	2			2
587	o'rt-	1			1
588	o'rta-	2			2
589	o'rtan-	4			4
590	o's-	6			6
591	o'stir-	1			1
592	o't-	106			106
593	o'ta-	1			1
594	o'tir-	4			4
595	o'tirg'iz-	1			1
596	o'tkaz-	4			4
597	o'xsha-	13			13
598	o'y-	2			2
599	o'yil-	1			1
600	o'yla-	64			64
601	o'ylash-	1			1
602	o'yna-	5			5
603	o'ynash-	1			1
604	o'zgar-	3			3
605	o'ch-	15			15
606	o'chir-	2			2
607	g'ashlan-	1			1
608	g'ing'shi-	2			2
609	sharafla-	3			3
610	shaylan-	1			1
611	shimar-	1			1
612	shimir-	1			1
613	shivirla-	2			2
614	shivirlash-	1			1
615	shodlan-	1			1
616	shopir-	1			1

617	shovilla	1	shovulla-	5	6
618	shosh-	5			5
619	shoshil-	2			2
620	chal-	3			3
621	chalin-	2			2
622	chalg'it-	2			2
623	chapla-	1			1
624	chaq-	1			1
625	chaqir-	1			1
626	chaqna-	9			9
627	charoqla-	5			5
628	charsilla-	1			1
629	charcha-	2			2
630	chayqal-	1			1
631	chek-	1			1
632	chert-	2			2
633	chertil-	1			1
634	chida-	4			4
635	childir-	1			1
636	chinqir-	1			1
637	chiq-	35			35
638	chiqar-	1			1
639	chiri-	1			1
640	chiz-	4			4
641	chop-	6			6
642	chorla-	15			15
643	chulg'a-	9			9
644	chulg'an-	4			4
645	chulg'ash-	1			1
646	chuvat-	1			1
647	cho'k-	3			3
648	cho'm-	3			3
649	cho'z-	7			7
650	cho'zil-	3			3
651	cho'chchay-	1			1
Toplam Fiil Kullanım Sıklığı					4172

Sonuç olarak yapılan bu çalışmada fiil esasında Abdulla Aripov'un şiirleri üzerinde durulmuş, şiirlerindeki yerel ve millî unsurlar gösterilmeye çalışılmıştır. Seçilen şiirlerden hareketle elde edilen kelime kadrosu fiil tabanlı incelemeye tabi tutularak hem fiil tabanları incelenmiş hem de almış oldukları yapım ve çekim ekleri belirtilmiştir.

Türk Dünyası'nın şair ve yazarları, Türkoloji bölümü mezunları veya Türkoloji araştırmacıları dışında maalesef Türkiye'de çok tanınmamaktadır. Bu ve benzeri çalışmaların yapılmasındaki

amaçlardan biri de söz konusu ediplerin Türkiye coğrafyasındaki tanınırlığını artırmaktır. Bu sayede Türkiye ile Türk Dünyası arasındaki Türklük bilimi eksenli bağlar, köprüler daha çok sağlamlaştırılacak, Türklüğün sahip olduğu kadim geçmişten hareketle söz konusu birliktelik bugünün şartları içinde yeniden düzenlenerek daha bilinçli bir şekilde yol alacaktır.

KAYNAKÇA

Abdurrahmanov, F. S. (1973), **Özbek Tilining Tarixiy Grammatikasi**, O'qituvchi Nəşriyati, Taşkent.

Açık, Fatma (2013), “Abdulla Aripov’un Şiirlerinde Özbek Kimliği ve Özbekistan”, **Gazi Türkiyat Dergisi**, Güz 2013/13, s. 45-58.

Andican, Ahat (2003), **Cedidizmden Bağımsızlığa Hariçte Türkistan Mücadelesi**, Ötüken Nəşriyat, İstanbul.

Aripov, Abdulla (2000), **Tanlangan Asarlar**, G‘afur Gulom Nomidagi Adabiyat va San‘at Nashriyoti, [Abdulla Oripov. Tanlangan asarlar. 1-jild. She'rlar va dostonlar.pdf \(ziyouz.com\)](#) (07.05.2023).

_____ (2001), **Tanlangan Asarlar**, G‘afur Gulom Nomidagi Adabiyat va San‘at Nashriyoti, [Abdulla Oripov. Tanlangan asarlar. 2-jild. She'rlar va dostonlar.pdf \(ziyouz.com\)](#) (07.05.2023).

_____ (2001), **Tanlangan Asarlar**, G‘afur Gulom Nomidagi Adabiyat va San‘at Nashriyoti, [Kushik-1.pm6 \(ziyouz.com\)](#) , (07.05.2023).

_____ (2001), **Tanlangan Asarlar**, G‘afur Gulom Nomidagi Adabiyat va San‘at Nashriyoti, [Abdulla Oripov. Tanlangan asarlar. 4-jild. Maqolalar, suhbatlar, xotiralar.pdf \(ziyouz.com\)](#) (07.05.2023).

_____ (2005), **Odalat Ko‘zgusi**, Toshkent “Adolat”, [Abdulla Oripov. Tanlangan asarlar. 5-jild. Adolat ko'zgusi.pdf \(ziyouz.com\)](#) (07.05.2023).

_____ (2010), **Quyosh Bekati**, “Sharq” Nashriyat-Matbaa Aktsiyadorlik Kompaniyasi Bosh Tahririyati, [Abdulla Oripov. Tanlangan asarlar. 6-jild. Quyosh bekati.pdf \(ziyouz.com\)](#) (07.05.2023).

_____ (2013), **Tanlangan Asarlar**, G‘afur Gulom Nomidagi Nashriyot-Matbaa Uyi, [Abdulla Oripov. Tanlangan asarlar. 7-jild.pdf \(ziyouz.com\)](#) (07.05.2023).

_____ (2016), **Tanlangan Asarlar**, G‘afur Gulom Nomidagi Nashriyot-Matbaa Uyi, [Abdulla Oripov. Tanlangan asarlar. 8-jild.pdf \(ziyouz.com\)](#) (07.05.2023).

Ata, Aysu (2014), **Çağatay Türkçesinin İlk Devresi: Harezmi-Altınordu Türkçesi**, Ankara Üniversitesi Yayınevi, Ankara.

Banguoğlu, Tahsin (1974), **Türkçenin Grameri**, Baha Matbaası, İstanbul.

- Berbercan, Mehmet Turgut (2012), “Türkçede Fiil Çekiminin Kuruluşu Üzerine Değerlendirmeler”, **Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi**, C. 5, S. 5, s. 25-36.
- Bayraktar, Nesrin (2004), **Türkçede Fiilimsiler**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Coşkun, Volkan (2000), **Özbek Türkçesi Grameri**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Çağatay, Saadet (1978), **Türk Lehçeleri Örnekleri**, DTCF Yayınları, Ankara.
- Çağbayır, Yaşar (2017), **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Demirci, Ümit Özgür (2016) **Eski Türkçede Fiiller**, 1. Basım, Umuttepe Yayınları, No: 162, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Deny, Jean (1941), **Türk Dili Grameri Osmanlı Lehçesi**, (Çev. A. Ulvi Elöle), Maarif Matbaası, İstanbul.
- Devellioğlu, Ferit (2000), **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitabevi, Ankara.
- Dilçin, Cem (2009), **Yeni Tarama Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Eckmann, Janos (1988), **Çağatayca El Kitabı**, (Çev. Günay Karaağaç), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları: 3412, İstanbul.
- Ercilasun, Ahmet B. (2014), **Kutadgu Bilig Grameri -Fiil-**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- _____ (2007), **Türk Lehçeleri Grameri**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Ergin, Muharrem (2013), **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak/Basım/Yayın/Tanıtım, İstanbul.
- Gabain, Annemarie Von (2000), **Eski Türkçenin Grameri** (Çev. Mehmet Akalın), Türk Dil Kurumu Yayınları: 532, Ankara.
- Gökce, Sedef (2023), **Özbek Türkçesinde Fiil: Uçkun Nazarov’un Romanları Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gülensoy, Tuncer (2007), **Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü I-II**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Güner, Galip (2021), **Karahanlı Türkçesinde Fiil**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Hacıeminoğlu, M. Necmettin (1992), **En Eski Türkçeden Çağdaş Türk Şivelerine Kadar Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller**, Kültür Bakanlığı Yayınları: 1348, Ankara.
- _____ (2008), **Karahanlı Türkçesi Grameri**, Türk Dil Kurumu Yayınları: 638, Ankara.
- Haciyev, Azim (1966), **Özbek Tilide Kömekçi Fiiller**, Taşkent.
- İbrahimov N. ; Hasanov B. ; Musayev A. ; İbrahimov B. (2000), **Özbekçe – Arapça Lugat**, Özbekistan Millî Ansiklopedisi Devlet İlmî Neşriyatı, Taşkent.

- Karabacak, Esra (2002), **Bergamalı Kadri Müyesiretü'l-Ulum**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Kononov, A. N. (1960), **Grammatika Sovremennogo Uzbekskogo Literaturnogo Yazıkı**, İzdatel'stvo Akademii Nauk SSSR, Moskova – Leningrad.
- Korkmaz, Zeynep (2014), **Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi**, Türk Dil Kurumu Yayınları: 827, Ankara.
- Naseem, M. H. (2016), **Çağatay, Özbek ve Yeni Uygur Türkçelerinde Fiil İşletimi (Kişi – Olumsuzluk – Zaman -Soru)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi.
- Öner, Mustafa (1998), **Bugünkü Kıpçak Türkçesi**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Özbek Tilining İzahli Lugati (5 Cilt)** (2005), Özbekistan Milliy Ensiklopediyası Devlet İlmiy Naşriyat, Taşkent.
- Öztürk, Rıdvan (1997), **Uygur ve Özbek Türkçelerinde Fiil**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Parlak, Emre (2011), **Abdullah Aripov'un Şiirleri (Metin-İnceleme)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bozok Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Rahmatullayev, Şevket (2000), **Özbek Tilining Etimologik Lugati (3 Cilt)**, Taşkent Universitet.
- _____ (1978), **Özbek Tilinig İzahlı Frazologik Lugatı**, Okıtuvçı Neşriyatı, Taşkent.
- Semedli, Elza (2021), **Eski Türkçeden Günümüze Basit Fiillerin Semantikasi ve Etimolojisi**, Nobel Yayınları, Ankara.
- Şaabdurahmanov, Ş. ; Askarova, M. ; Hacıyev, A. ; Resulov, I ; Daniyerov, H. (1980), **Hazirgi Özbek Edebiy Tili**, Taşkent.
- Şerbak, A. M. (2019), **Türk Dillerinin Karşılaştırmalı Şekil Bilgisi Üzerine Denemeler (Fiil)**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Şükürov, S. (1976), **Özbek Dilinde Fiil Zamanlarının Gelişimi**, Özbekistan SSR “Fan” Yayınları, Taşkent.
- Tekin, Feridun (2009), **Özbek Türkçesinde Sıfat – Fiil Ekleri (Şekil – Anlam – İşlev)**, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum.
- _____ (2014), “İken / -Ken Ekinin Türkçede Görünümü” , **VIII. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Bildiri Kitabı**, C. 2, s. 511 – 518.
- Tekin, Talat (2000), **Orhun Türkçesi Grameri**, Yayımlayan: Mehmet Ölmez, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 9, Ankara.
- Tulum, Mehmet Mahur (1997), **Özbekçe'de Tasvir Yardımcı Fiilleri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Tuncer, Hediye (1996), **Türk Dilinde Zarf – Fiiller**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türk Dil Kurumu (2009), **Tarama Sözlüğü**, (Haz. Ömer Asım Aksoy ve Dehri Dilçin), 3. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- _____ (2011), **Türkçe Sözlük**, 11. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Uçar, F. M. (2016), “Çağatay Türkçesinde Tasvir Fiilleri”, **Türkbilig**, s. 21-56.
- Üşenmez, Emek (2016), **Özbekçe-Türkçe Sözlük**, Türk Dünyası Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Vafoiy, Abbosali ; Avezmetov, Sherali (2005), **Özbek Tiliga Özlaşgan Farsça Sözler**, El-Hüda Halkara Neşriyatı / Maveraünnehir Neşriyatı, Tahran – Taşkent.
- Yaman, Ertuğrul (1998), “Özbek Türklerinin Şairi: Abdulla Aripov”, **Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi**, S.6, s.611-638.
- Yavuz, Esra (2009), **Said Ahmad’ın “Ufq” Romanı Esasında Zarf – Fiiller**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, Hüseyin (2020), **Özbek Türkçesi (Dil Bilgisi – Alıştırmalar – Konuşma – Metinler)**, Delta Kültür Yayınevi, Ankara.
- Yılmaz, Tuğba (2022), **Abdulla Aripov’un Şiirleri Üzerinde Dil ve Üslub Çalışması (İnceleme-Metin)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Yusuf, Berdak (1993), **Özbekistan Türkçesi Türkiye Türkçesi - Türkiye Türkçesi Özbekistan Türkçesi Sözlük**, Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Yusupova, Nasiba (2018), **Türkçe – Özbekçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Yüce, Nuri (1999), **Gerundien im Türkischen: Eine morphologische und syntaktische Untersuchung**, Simurg Yayınları, İstanbul.
- Zeynalov, Ferhat (1993), **Türk Lehçelerinin Karşılaştırmalı Dilbilgisi**, (Çev: Yusuf Gedikli), Cem Yayınevi, İstanbul.
- <https://www.savol-javob.com/tr/abdulla-oripov%27un-hayati-ve-isi> , (13.12.2023).
- <https://tafakkur.net/abdulla-oripov.haqida> (13.12.2023).

EKLER

Ek1: Abdulla Aripov'un Seçme Şiirleri

UCHQUN (1)

1 Goho xayol daryosida jim
2 O'tkazaman tunlarni bedor.
3 Ba'zan g'aliz jumla ustida
4 Soatlab bosh qotirgonim bor.

5 Shaloladek bo'lsa she'rlarim,
6 Yog'du sochsa misli alanga.
7 Sidqidil-la qobil o'g'ildek
8 Xizmat qilsa elga, Vatanga.

9 Hali bunga ko'p gap bor, hali
10 Fikrlarim tarqoq, tuyg'usiz...
11 Hali qancha tunlarni yana
12 O'tkazishim kerak uyqusiz...

13 Achinmayman, sizga, o'ylarim,
14 Achinmayman, sizga, uzun tun.
15 Achinmayman, chunki otashga-
16 Oq yol berar odatda uchqun!

(1957)

QUSHCHA (2)

1 Goh butoqqa, goh gulga qo'nar,
2 Tinim bilmas sayroqi qushcha.
3 Nechun bahor seni rom etgan,
4 Qayda eding bahor kelguncha?

5 Kel, yashaylik hamisha birga,
6 Bizda bahor, gullar barchasi.
7 Bilsang men ham chaman o'lkamning
8 Sho'x va quvnoq, shod o'g'ilchasi.

(1958)

YULDUZLAR (3)

1 Aprel osmoniga tikib ko'zingni,
2 Qanday soz, tunlarni kuzatib qolsang.
3 Ko'k sari xayollar eltsa o'zingni,
4 Qanday soz, yulduzlar ichra yo'qolsang.
5 Yulduzlar ichida yulduzsan o'zing,
6 Zavqingni qitiqlar shirin tuyg'ular.
7 Milt-milt yonayotgan jajji dil so'zing
8 Yulduzlar chamani ichra sho'x bo'ylar...
9 Ipak iz qoldirib uchar quvnoqlar,
10 Bir-birin quvlashib, chaqishar chaqin.
11 Osmon go'zallarini kumush yotoqlar
12 Qo'yniga chorlaydi, subhidam yaqin...
13 Deyman: osmonlarning hiloli bo'lsam,

Ek 1: (Devami)

14 Hulkar va Zuhrosi bo'lgim keladi,
15 Shu go'zal o'lkamda kamolga to'lsam,
16 Porloq yulduzlarday kulgim keladi.
17 Yulduzlar, o bo'shlik, musaffo chiroy!
18 Sen ilhom gulida kumush shabnamday.
19 Ucharman siz bilan bir kun paydar-pay,
20 Osmon gumbazida bahsga tushganday.

(1958)

KAPALAK VA MEN (4)

1Kapalakning uchishin uzoq
2Kuzatdim ham yurdim ortidan.
3Qarshimizda g'unchalar porloq,
4Miltir shudring chaman sathidan.

5Allaqayda kezib tinimsiz
6Yig'dik rosa zavq atirlarin.
7So'ngra baham ko'rdik ikkimiz,
8Menga tegdi shu satrlarim.

(1958)

BAHOR (5)

1Bahor keldi gul sepin yoyib,
2Tengsiz chiroy kasb etdi o'lka.
3Gul bahorning nurli jilvasi
4So'ngsiz sevinch baxsh etdi qalbga.
5Qir, adirda ko'k maysa-gilam,
6Butoqlarda jilmayar kurtak.
7Yana keldi erkatoy ko'klam
8Yoshlikday sho'x, nurday yugurak.
9Toshdan toshga to'sh urib shoshar-
10Qayoqqadir zilol shalola.
11Qanday go'zal bahor tuhfasi!
12Adirlarda qirmizi-lola.
13Gul bahorning maftuni bo'lib
14Saxiy quyosh sochar zarrin nur.
15Bahor! Dilni rom etdi o'zga,
16Jilvasida yoshlik ham g'urur.
17Bahor, bahor, o go'zal bahor!
18Yoshlik kabi dilga yaqinsan.
19Yuragimga she'r bo'lib kirgan-
20Shodlik, ilhom, zavqqa to'kinsan.

(1959)

Ek 1: (Devami)

DARBAND DARYOSI (6)

1Yashil to‘lqinlaring ayqirsa chunon
2G‘azab tangrisining xuddi o‘zisan.
3Goho sen shirin bir oromga makon,
4Goho qaynab toshgan buloq ko‘zisan.

5Yurakda sen ijod hissini chertding,
6To‘lqinlar gulduri, girdob havosi.
7Xotiramga ajib o‘ylar kiritding,
8Ey ilhom daryosi, ilhom daryosi...

9Archazorlar ko‘rkin dilga ko‘chirdim
10Sening xushhavoli sohillaringda.
11Cho‘pon, baxshilarning bazmida bo‘ldim,
12To‘ymadim hikoya, naqlaridan...

13Yashil chiroyingni sog‘inganimda,
14To‘yib ko‘rmoq uchun qaytarman yana,
15Sog‘ingan qalbimni to‘lqinlaringda
16Allalatmoq uchun qaytarman yana,
17Ey Darband daryosi, ilhom daryosi...

(1962)

MEN NECHUN SEVAMAN O‘ZBEKISTONNI (7)

1Men nechun sevaman O‘zbekistonni
2Tuproq‘in ko‘zimga aylab to‘tiyo.
3Nechun Vatan deya yeru osmonni,
4Muqaddas atayman, atayman tanho.
5Aslida dunyoda tanho nima bor,
6Paxta o‘smaydimi o‘zga elda yo?
7Yoki quyoshimi sevgimga sabab?
8Axir quyoshli-ku butun Osiyo.
9Men nechun sevaman O‘zbekistonni?
10Bog‘larin jannat deb ko‘z-ko‘z etaman.
11Nechun ardoqlarkan tuprog‘ini men
12O‘paman: “Tuproq‘ing bebaho, Vatan...”
13Aslida tuproqni odil tabiat
14Taqsim aylagan-ku yer yuziga teng.
15Nechun bu tuproq deb yig‘ladi Furqat,
16O, Qashg‘ar tuprog‘i, Qashshoqmiding sen?!
17Xo‘sh, nechun sevaman O‘zbekistonni,
18Sababini aytgin desalar menga,
19Shoirona go‘zal so‘zlardan oldin
20Men ta‘zim qilaman ona xalqimga:
21Xalqim, tarix hukmi sen agarda
22Mangu muzliklarga eltgan bo‘lsaydi,
23Qorliklarni makon etgan bo‘lsayding,

Ek 1: (Devami)

24Mehrim bermasmidim o'sha muzlarga?
25Vatanlar,
26Vatanlar,
27Mayli, gullasin,
28Bog' unsin mangu'lik muzda ham, ammo
29Yurtim, seni faqat boyliklaring-chun
30Sevgan farzand bo'lsa kechirma aslo!

(1964)

GIYOH (8)

1Ulug'vor bir qudrat bilan
2Chayqaladi cho'ng dengiz.
3Qancha og'ir xarsang toshlar
4Tubda unga cho'kkan tiz.
5Ammo mo'jaz, nozik giyoh
6O'sha tubsiz o'lkada.
7Ko'kka o'sar, ha, dengizni
8Ko'targancha yelkada!

(1964)

ALBOMGA (9)

O'z qalbini dafn etdi shunda.
Bayron.

1Yuzlab shoir yotgan qabriston aro
2Ko'mmoqdaman men ham qalbimni.
3Yuzlab mo'zor ichra adashmay aslo
4Topa olgin mening qabrimni.
5Mana, gulga cho'mib yotibdi Bayron,
6Faxrlanib lordligi uchun.
7Sen meni unutib qo'ymagin ammo
8Gunohim-havaskor, mo'rtligim uchun...
9Reyn bo'ylaridan Geyne ham shunda,
10Go'zal Loreleya tinglar sirini.
11Bir qo'li inqilob nog'orasida,
12Amaliya tomon cho'zgan birini.
13Yuzlab shoir yotar bunda, bari ham
14Janglar maydonida jangdan so'zlagan.
15Nechun senga kelganda, albom,
16Har kim o'z dardini aytib bo'zlagan?!
17Buyuk jangchilar ham varag'ing ochib,
18Alamlar sharhidan o'tmadi aslo.
19Albom, albom, janglar da'vatiga sen
20Nahot berolmasding bir aksi sado?!
21Yuzlab shoir yotgan shu albom ichra
22Men ham qalbim uchun qabr qazaman.
23Hali iz tushmagan oppoq varaqqa
24Men ham o'z dardimni yozaman.

Ek 1: (Devami)

25 Ammo kecha ko'rgan tushimni emas,
26 Hur Vatan so'zini yozaman, o'rtoq!
27 Zotan, yurt hurligi o'zi men uchun
28 Barcha shaxsiy ishdan ko'ra shaxsiyroq!
29 Kim menga aftini bujmaytdi shu zum,
30 Kim menga panadan e'lon qildi jang?!
31 Gar shu asrda ham hur Vatan ishin
32 O'z ishimdir, deya qabul etmasang.
33 Tan olmasang agar millionlar dardin,
34 Uni albomingga yozmasang agar,
35 Mayliga, ko'zlaring ko'r bo'la qolsin,
36 Mayli, quloqlaring bo'lib qolsin kar.
37 Ko'zlaringni ochgin, qara dunyoga,
38 Do'stim, haqiqatni his et bir zamon.
39 Sen uchun, men uchun jangda mardona
40 Million-million odam to'kkan edi qon.
41 Tarix bizlar uchun jangga kirganda
42 Nima kerak yashash o'rgimchak misol.
43 Ozodlik, yo'lingga g'ov bo'lganlarga
44 Nayzaday sanchil-u, tezroq bo'la qol...
45 Hurriyat shundayin ezgu so'zdirkim,
46 Uning zamirida eng oliy qismat...
47 Unda men axtargan eng porloq Inson,
48 Unda men istagan sinmas haqiqat!
49 Hur Vatan so'zini yozdim albomga,
50 Sen unga boqmagin bir ermaksimon.
51 Qalbim buyurmasa, biror so'zni ham
52 Yozmasman hech qayda, hech vaqt, hech qachon!

(1964)

“MUNOCOT”NI TINGLAB... (10)

1 Qani, ayt, maqsading nimadir sening,
2 Nega tilkalaysan bag'rimni, ohang,
3 Nechun kerak bo'ldi senga ko'z yoshim,
4 Nechun kerak, rubob, senga shuncha g'am.
5 Eshilib, to'lg'anib ingranadi kuy,
6 Qaylardan tug'ilmish bu ohu faryod.
7 Kim u yig'layotgan? Navoiymikin
8 Va yo may kuychisi Xayyommikin, dod!
9 Yetar, ey cholg'uvchi, bas qil sozingni,
10 Bas, yetar, ko'ksimga urmagil xanjar.
11 Nahotki dunyoda shuncha g'am bordir!
12 Agar shu munocot rost bo'lsa agar,
13 Agar aldamasa shu sovuq simlar,
14 Gar shul eshitganim bo'lmasa ro'yo,
15 Sen beshik emassan, dorsan, tabiat,
16 Sen ona emassan, jallodsan, dunyo!..
17 Eshilib, to'lg'anib ingranadi kuy,
18 Asrlar g'amini so'ylar munojot.

Ek 1: (Devami)

19Kuyi shunday bo'lsa, g'amning o'ziga
20Qanday chiday olgan ekan odamzod!

(1964)

ASRIMIZ ODAMI (11)

1Mening ko'z o'ngimda jonlanar tarix,
2G'amlardan to'qilgan shu ko'hna olam.
3Asrlar birma-bir o'tar va axir
4Yuksalar qarshimda eng baxtli odam.
5Yuksalar-u, shu dam chopar, urinar,
6Talpinar qaygadir bilmasdan tinim.
7Baxtining yonida g'ami ko'rinar,
8G'ami ko'rinadi baxtida uning.
9Bilagida garchand yetardi kuchi,
10Boylik ergashsa-da garchand ortidan,
11Uning chehrasida tashvish bor, nechun?
12Nechun u ayrilmish halovatidan?
13Goh bemor boshida jarroh bo'lib u
14"Taqdiri azal"ga ko'rsatsa kuchin.
15Goho bir dovyurak sayyoh bo'lib u
16Sovuq Arktikaga uradi to'shin.
17Dam og'ir xayolga bo'lur zanjirband,
18Dam qo'shiq to'qiydi u yona-yona.
19Intilar yulduzlar tumaniga dam,
20Dam oyning yonida bo'lar parvona.
21U nima istaydi? Shonu shavkatmi?
22Yulduzlardan baland, kuchdan purziyo.
23U nima istaydi? Tengsiz qudratmi,
24Oyog'i ostida yotsinmi dunyo?!
25U nima istaydi? Balki istagi
26Uning tegrasida aylansin olam?
27O, do'stim, savolning yo'qdir keragi,
28U istaydi buning hammasini ham!
29Odamlar o'tdilar bir vaqt, bir zamon,
30O'tdilar eng oddiy baxtdan ham yiroq.
31Yagona orzusi edi parcha non,
32Eng buyuk armoni- ozod yashamoq!
33Odamlar o'tdilar bir vaqt, bir zamon,
34Ha, yashab o'tdilar, endi-chi, mana:
35O'zi bandi bo'lgan olam ustidan
36Hokim bo'lmoqni u istar yagona!

(1964)

O'ZBEKISTONDA KUZ (12)

1Yurgil, dalalarga ketaylik, do'stim,
2Diqqinafas uyda yotmoq paytimas.
3Oltin O'zbekiston tuprog'i bu kun
4Bir pari faslning og'ushida mast.
5Shabnam shovullaydi bog'lar qo'ynida,

Ek 1: (Devami)

6Salqin tuman ichra bo'zarar tonglar.
7Quyoshning erinchoq yog'dularida
8Nafis yaltiraydi bargi xazonlar.
9Har yonda to'kinlik...
10Kuzdan nishona...
11Har yonda go'zallik yoymish daftarin.
12Sonsiz egatlarga sochilmish, ana,
13Mening shodliklarim, ezgu dardlarim,-
14Mening ona xalqim...
15Ey qadim, halol,
16Rizqi ona yerga sepilgan xalqim,
17Ushoq chigitni ham yetmay deb uvul,
18Million egatlarga egilgan xalqim!
19Bir nafas boshingni ko'targin-u, boq
20Yer yuzida ajib viqor va nufuz.
21Sening o'zing kabi o'ychan va quvnoq
22Xushfe'l bo'lib kelmish tuprog'ingga kuz.
23Ulug' Alisherning soch oqin ko'rib,
24Og'ir xayollarga cho'mgan bu fasl,
25Qayrag'och yonida g'amgin o'tirib,
26Chollarga hassalar yo'ngan bu fasl,
27Azaliy ko'rkini qiladi ko'z-ko'z...
28Nahotki shuncha tez aylanar dunyo?!
29Baxtli keksalikni yodga solar kuz.
30Sokin xilvatlarga chorlaydi, ammo,
31Do'stinam, paytimas, aylab sayribog',
32Xilvatda o'y surish yarashmas bugun.
33Zahmatkash O'zbekning hosili qandoq?!
34Kuzning falsafasi shudir biz uchun.
35Ulug' mehnat kezar shan dalalarda,
36Har yonda hokim bir tashvishli ilhom.
37Quyosh bota boshlar... Gavjum qirlarga
38Qoraya-qoraya to'shalar oqshom.
39Eh, kuzni oqshomlar...
40Dilimda mening
41Teran tuyg'ularim qo'zg'alar jo'shib.
42Qo'zg'alar-u, shu dam qalbimdan sekin
43To'kila boshlaydi oydin bir qo'shiq.

(1964)

***** (13)

1Sen Pushkinning sevgan malagi,
2Sen Gyote orzu etgan qiz.
3Sen Bayronning o'tli yuragi,
4Sen Geyneni yondirgan yulduz.
5Alisherning Gulisisan sen,
6Sen Lutfiyning so'lim g'azali.
7Bulbulisan Hofiz gulshanin
8Va Xayyomning shirin asali,

Ek 1: (Devami)

9Tole'imda nozlanib turgan
10Ey sen, mening erka go'zalim!

(1964)

YUZMA YUZ (14)

I

1Kelingiz, do'stlarim, keling, bir nafas
2So'zlashib olaylik ochiq, yuzma-yuz.
3U yiroq istiqbol mavzumizdir, bas,
4Demakkim, istiqbol borasida so'z.
5Kelingiz, do'stlarim, keling, bir nafas
6Shu ko'hna daftarni ochaylik yana.
7Erish tuyulmasin tashbihlarim, bas,
8Hozir dabdurustdan deymanki: ana,-
9Mamontlar to'dasi chiqdi o'rmondan,
10Shimol ko'chkiniday vahshiy va sarmast
11Va lekin vahshyroq to'da har yondan
12Bostirib keldilar guras va guras.
13Yana to'qnash keldi inson va hayvon,
14Yana hayot uchun jang ketdi uzoq.
15Yana g'olib keldi vahshiy olomon,
16Yana sho'rlik mamont yengildi, biroq
17O'sha kun buzildi azaliy udum,
18Uni inson o'zi buzib tashladi.
19Kunduzgi oshkora o'g'rillarday u
20O'ljasin uy-uyga torta boshladi.
21Bizning boshimizni bog'lagan zulmat,
22Notiqlar tutaqib so'kkan zulm, qon,
23Dunyodagi neki yomonlik, kulfat,
24Barchasi boshlangan edi o'sha on...
25Yo'q, havas qilmayman maymunga hecham,
26Ishtonsiz ajdodni qo'msamoq nega?
27Ammo o'ljasini talashgan odam
28Yo'ldan adashganday ko'rinar menga.
29Men bir tajribasiz, g'o'r yigit, nechun
30Adashding deyapman dunyoga, hayhot.
31Abdulla, xanjarni o'zingga urgin,
32Sen o'zing adashmay o'sdingmi, nahot?!
33Ha, yoshlikda men ham bir oz adashdim,
34Qotil bo'lganim yo'q, ammo har qalay...
35Dunyo ham bir vaqtlar mamont talashib,
36Adashib ketgandi yo'lidan menday.
37U sh'orlik ilk bora o'rmonga qochdi,
38Quldorning kaltagi qonatdi burnin,
39Spartak bo'lib so'ng haqqin talashdi,
40Zevs siymosida axtardi o'rmin.
41 Mangu ekzotika – Rimni u qurdi,
42Biroq tiyolmadi ko'zda yoshini:
43Yuragiga Sezar nayzasin urdi,

Ek 1: (Devami)

44Chingizxon cho‘qmori yordi boshini.
45Asrlar shundayin tentib o‘tdilar,
46Yer uzra hukmron g‘am bo‘ldi faqat!
47Kimlarki yaxshilik donin ekdilar-
48Yomon deb nom oldi o‘zi oqibat!
49Nahotki dunyoda haqsizlik mangu,
50Nahotki odamzod qilingandir oq?!
51Nahot o‘sha Freyd haq bo‘lsa, yohu,
52Nahot qotil bo‘lsa o‘sib chaqaloq?!
53Odamlar bir zamon eng buyuk ma‘ni-
54Yoshlik sofligiga qo‘yganlar sarhod.
55Yoshlik sofligiga kim qaytmas, qani,
56Adashgan yo‘ldan kim qaytsa, shu mard!
57Yer yuzida kechgan zulmatu vahshat
58Chekinar-ku oxir chirib va qarib.
59Faqat u istiqbol- ul ezgu niyat
60Insonga sofligin berar qaytarib.
61...O‘jar muxoliflar, sal pastga tushing,
62Og‘irroq bo‘ling sal, siz ham, jo‘ralar.
63Ey, nozik oquvchim, uchmasin hushing,
64Buyuk maqsad sari yetsa misralar.
65Faryod solmang tag‘in, qizil gap, deya,
66Elga farzand inson elning gapin der.
67Sizga bir juft savol aylayin hadya:
68Mavzuda nima ayb, g‘aliz bolsa she‘r?
69Oson qutulamiz mavzudan ba‘zan,
70Xaspo‘shlab o‘tamiz, urra-urralab.
71Songra dod solamiz: - Falonu piston,
72Quloqqa yoqmaydi deymiz- o‘sha gap.
73Holbuki, o‘zimiz axtargan baxtlar,
74Bog‘zimizda turgan har ezgu armon-
75Barchasi bir so‘zga jamlandi, agar
76Yoqmasa topingiz boshqa biror nom!
77Ha, men istiqbolni kuylayman, balli,
78Unda xalq yo‘liga tutashar yo‘lim.
79Biroq uralarni sevmayman hali,
80Urta demoqlikka qisiqdir tilim!
81Ba‘zi odamlarni ko‘rsatib hali
82Qiyindir sof inson, deya atamoq.
83Garchi inson zoti bo‘lolmas pari,
84Biroq hali bordir shaytonga ortoq.
85Qora bulut yog‘may ketsa-da magar,
86Tiniq ko‘zgularga to‘shab o‘tar ham.
87Hali osmonlarda bulutlar uchrar,
88Hali nayzalar bor, ba‘zan menga ham
89Shundayin tikanlar sanchilar goho...
90Shunda hamdard bo‘lar shirin mehnatim.
91Do‘stlar davrasidan ketaman hatto,
92Olis yulduzlarga ko‘char xilqatim.
93...Yulduzlar, yulduzlar, siz mening uchun
94Soflik va ma‘sumlik bo‘lib yondingiz.

Ek 1: (Devami)

95Borim shudir, deya jovdirab sekin
96Oq ko'ngil farzandim bo'lib qoldingiz.
97Yoq! Yoq! Men sizlarga termulib bedor
98Falak safarini o'ylaganim yoq.
99Yulduzlar, men sizga boqqanda xumor,
100Qalbimda yer ishq'i bo'ladi to'liq.
101Yulduzlar, bilmaysiz mening xalqimni,
102Bundayin zahmatkash yer yuzida kam.
103Yelda tinim bordir, unda yo'q tinim,
104Shunday ishparastdir u munisginam.
105Men uni o'ylayman tun-kechalarda,
106Ona xalqim, deyman, mehrim oqar jim.
107Ko'zimga ba'zida ko'rinsa janda
108Ko'nglim to'lib ketar, ingrayman, xalqim...
109Xalqim, moziy o'tdi, tole ko'rmading,
110Pishirding o'zingga benasib taom.
111Kiygizding birovga, o'zing kiymading,
112Yulduzni kashf etib nom olding-avom!
113O'tganda achinmoq odatim yo'qdir,
114Bexuda motamlar teggandir jonga
115Va lekin tosh otmay ilojim yo'qdir
116Furqatni badarg'a etgan zamonga.
117Meni kechiringiz, oddiy odamlar,
118Sizni esga solar har mash'um taqdir.
119Orangizda o'tdi qancha Furqatlar,
120Bezgakka chalindi qancha Alisher!
121Yer yuzida kezgan zulmatu vahshat
122Chekinar-ku axir, pok bo'lar dunyo!
123Faqat u istiqbol-ul ezgu niyat
124Xalqimga baxtini aylar hadya.

II

125Mezonlar uchmoqda, havo billurdan...
126Yana hislarimga kel, deb yodbordim.
127Xazonlar to'kildi, men ham qalbimdan
128Badbin o'ylarimni quvlab yubordim.
129Ajoyib fasl bu: o'ychan, barkamol-
130Qizday ma'yusgina turadi kuylab.
131Men kuzni sevaman, kezarkan xushhol
132Oltin O'zbekiston tuprog'i boylab.
133Bog'zimga hislarim tiqilar yana,
134Tanho tentirayman, bilmayman, nechun.
135Kuylagim keladi, tunlar jimgina,
136Gulgun shafaqlarning sog'ligi uchun.
137Kumushrang yo'llarda ot surib yursam,
138Shimirsam shabnamdan, kuylasam sarmast.
139So'ngsiz vodiylarga termulib tursam,
140Beparvo oxuda qo'zg'asam havas.
141Ammo kechalar men kezsam-da qizdek,
142Ohular qo'ynimda kirsam-da qizdek

Ek 1: (Devami)

143Mening nigohimni tortadi takror,
144Million egatlarga sochilgan O'zbek.
145Garchand paxtazorga boqaman men ham
146Va lekin dilimda tashvish bor mening.
147Mayliga, sho'x qoshiq yangrasin tilda,
148Rangpar singilginam, o'ylayman seni.
149Kuzki rayhondayin ma'yus o'sding sen,
150Tabiat bermadi bilagingga kuch.
151O'zingday odamga qalliq tushding sen,
152Na sog'liq, na yordan yolchimading hech.
153Men seni o'ylasam, singlim-rangparim,
154Goho tolg'anaman so'zsiz, hasratda.
155Sen unda ter to'ksang, singlim, jigarim,
156Men nechun yuraman axir ishratda?!
157Yoq, rangpar bo'lmasin hech kim ham,yoq, yoq!
158Singillar polvonday yursinlar bardam.
159Va lekin tabiat bermaydi xuquq
160Polvon deb ularni unutmogga ham...
161Sening qatoringda ona xalq bordir:
162Sen kabi mehnatkash, sen kabi suyuk.
163Uning tashvishini unutmog ordir,
164Uni unutganlar-to'nkadir, kuyuk.
165Singilga-xalqimga boqsam doimo
166Ulug' kelajakni ayladim orzu.
167Dedim: Istiqboldan baxt topar dunyo.
168Dedilar: Go'dagim, tog'ri yoling shu.
169Qo'limdan tutdi-yu, shu ulug' imon,
170Mening ham ko'nglimda joshdi tilagim,
171Ammo ba'zilarga duch kelsam bir on
172Achchiq iztirobga tolar yuragim.
173Rost-da, birovlarni etadi shaydo,
174O'z aybi turganda o'zga bir chiroy.
175Kulgu arimasin lablardan, ammo-
176Taqdir erkalatdi bizni har qalay...
177Sokin kechalarda kelar yodimga
178Qanchalab juvonmarg yigit qismati.
179Deyman, qani yonsa avlod qonida
180O'sha otalarning buyuk shiddati.
181Xudbin tengdoshimga qarayman g'amgin,
182Ko'lmak davra ko'rsam ezilar ko'nglim.
183Xalqim, kelajaging o'shalmikin,
184Xalqim, shundaylarga qolmasin kuning.
185Men o'zim nimaman? Aslida, balkim
186Eng nonoq odamdan nonoqman, faqat,
187Faqat bir narsani yashirmas qalbim:
188Mening yuragimda bordir Muhabbat!
189Seni, ona xalqim, sevaman jondan,
190Sening tashvishingni tashvishim deyman.
191Nima qilolardim? Foydam kam garchand,
192Biroq men o'zimcha g'amingni yeyman.
193Dildan quvonaman, qirlarda poda-

Ek 1: (Devami)

194Yag‘rini yaltirab yurganin ko‘rsam.
195Dildan quvonaman, toshloq yerlarda
196Bug‘doyzor shovillab turganin ko‘rsam.
197Suyunib ketaman maktab boladay,
198Sonsiz mo‘rilarida ko‘rarkan tutun.
199Ana, tanish uyda dog‘ bolmoqda moy,
200Shivirlayman: -Singlim, nasibang butun!
201Kuylab zamondoshning qaddu kamolin
202Erkinning sho‘x so‘zi taratsa jarang,
203Deyman, u istiqbol- ul munis tole
204Xalqimga sho‘x qo‘shiq bermoqda, qarang.
205To‘yu to‘yxonani ko‘rsam, hamma vaqt
206Ulug‘ zamonaga aytdim shukrona.
207Ammo inson umri to‘y emas har vaqt,
208Olddadir hali eng go‘zal zamona.
209Istayman, qora rang qolmasa jinday,
210Istayman, botmasa shu rangin quyosh.
211Akaning singilga achinganiday
212Inson inson uchun to‘ka olsa yosh.
213Ona xalq baxti deb har vaqt, har qachon,
214Istayman, bir safda tursa odamlar.
215Sokin kechalarda qalbni nogahon
216Qurshab olganida shunday ohanglar-
217Sizga talpinaman, odamlar, yana,
218O‘tmish muhabbatga talpinganday jon.
219Ammo ba‘zi mahal qolaman yakka
220Sevgisi rad bo‘lgan yosh Vertersimon.
221Yoqol, ey behuda mag‘rurlik hissi,
222Yoqol, ey behuda samoviy damlar.
223O‘zimni sizlardan ajratsam, so‘zsiz,
224Tavajjuh etmangiz deymen, odamlar!
225Do‘stlarim, men sizga talpingan damda
226Qalbmida bo‘ladi yolg‘iz bir ra‘yim:
227Xiyonat bolmasa deymen hech kimda,
228Dostlarning imoni but bolsa doim.
229Deydilar: Dunyoni kurash aylar bir,
230Inson jang-jadalda bo‘lar juftu toq.
231Axir qon oqishi shartmikan, axir,
232Bu kurash qaysi bir jangdan osonroq?!
233Deymizki, olamni bug‘doyzor bossin,
234Yer yuzida faqat yangrasin kulgi.
235Axir, bug‘doyzorning o‘zi unmaskim,
236Dildan kula bilish oson emas-ku.
237Ha, buyuk jang bu ham, qoshida xomush-
238Ne o‘jar odamlar bosh egmoqda jim.
239Shu metin saflarni kim buzolur, xosh,
240Shu ezgu kurashdan chetda turar kim?!
241Qani, hey dostlarim, tinglangiz so‘zim,
242Bir so‘z kim, oddiydir, haqiqatsimon.
243Deymanki: Istiqbol-tarixning o‘zi,-
244Kelmoqda kimga dost, kimga beomon.

Ek 1: (Devami)

245Hayqiryapman hozir...Ba'zida lekin
246Zaif shamollarga boysunar so'zim.
247Yuragim, yuragim, mittisan-ku, sen,
248Hayqirish aslida sengami lozim.
249Bilaman, ortimdan kimdir oqrayib,
250Qarab o'tiribdi xuddi shu zamon.
251Qani, hey, bu yo'ldan bo'lmasin toyish,
252Qani, hey, Istiqbol, yangra beomon!
253Mayliga sozimni sevmas davralar,
254Oshiqlar satrimdan chekmaslar faryod.
255Mening xayolimni hozir yetaklar
256Faqat Istiqbolni eslatgan hayot.
257Ana, yo'l chetida borar qurilish,
258G'isht teruvchi yigit dorbozday yurar.
259Otga qamchi urar kerosinfurush,
260Bir kampir engashib ko'cha supurar.
261Ana u tanish joy-anhor qirg'og'i,
262Pivoga ko'p xumor talaba dostim,
263Men sening ismingni bilmayman, soqiy,
264Buyur men uchun ham mayli bir juftin.
265Ularga boqaman, qalbimda o'qtin
266Bir xushnud hissiyot ko'tarar yelkan.
267O'zgalarning g'ami yig'latsa, nechun,
268Nechun iqbollari quvnatmas ekan?!
269Axir insof bilan o'ylasan-ku, rost,
270O'shalardir bugun sahibi zamon.
271Hech kimning hech kimdan tili qisiqmas,
272Chegaradir faqat insof va vijdon.

(1964)

***** (15)

1Qani, hey, do'stlarim, tashlang bir qadam
2Shu ezgu Istiqbol himoyasiga.
3Men sizni kutaman, ushbu she'rim ham
4O'shanda yetadi nihoyasiga!

(1964)

KURSDOSHLARIMGA (16)

1Taqdir to'plarmikan sizlarni yana,
2Ko'zimdan sachragan tomchi yoshlarim...
3Judolik kutmoqda bizni ham, mana,
4Tengqur jo'ralarim, ey kursdoshlarim.
5Kim qayga shoshilar... Ne kutar bizni?
6Va qayta to'planish bo'larmi? Qachon?!
7Yashnagan bazmlar qoldi-ku bari,
8Qoldi totuv besh yil o'tmishda bu on.
9Qonday eslanarkan bu yillar, do'stlar,
10Yoki unut bolar kimga ehtimol...

Ek 1: (Devami)

11Baribir davramiz tarqalar endi,
12Har yon sochilarmiz tariqlar misol.
13Har yon sochilarmiz, ammo shu zayli
14Anglarmiz do'stlikning qadrini ilk bor.
15Do'stlarim, do'stlarim, qayda bo'lmaylik
16Muqaddas do'stlikka tushmasin g'ubor.
17Bizni tutashtirgan nozik hislarning
18Barchasi har qayda saqlansin omon.
19Do'stlarim, do'stlarim, qayda bo'lmaylik
20Pok bo'lsin qalbimiz, pok bo'lsin vijdon.
21O'rgatmoq emas-ku o'zgaga aql,
22Tilak tilar bu dam do'stlarga do'stlar;
23Do'stlarim, ne uchun dunyoga keldik,
24O, agar niyatlar unut bo'lsa, gar-
25Butungi aqlga sal g'ubor tushsa,
26Ortiq mag'rur etsa shon-shuhrat kimni,
27Kimning orzu etgan kuni kelganda
28Hasad chulg'ar bo'lsa o'zga bir kimni...,
29Kimdan onalari rozi bo'lmasa,
30Gar rozi bo'lmasa kimdanki Vatan,
31Qayta uchrashmaylik u holda rosti,
32Mayliga, kelmasin unday badbaxt dam.
33Do'stlarim, do'stlarim, keling jipsroq,
34Gurkirasin do'stlik nomi-la qasam...
35Bor bo'lsin yaxshilik, sof yurak, aql,
36Bizga ilm bergan Dorilfunun ham!

(1964)

GEOLOG HABIB ABDULLAEV QABRI YONIDA (17)

1Ayt, nelar izlading yerning ostidan,
2Kukunni ko'zingga aylab totiyo.
3Temir panjaralar qabring pastida,
4Sening izlaganing o'shamidi yo?!
5Nima axtarganding yerning ostidan,
6Toshlar mehvariga yozganmiding bayt.
7Qabring tepasida marmar obida,
8Sening axtarganing o'shamidi, ayt!
9Nechun sen jimjitsan, ey ulug' inson,
10Javob yo sen uchun bir jabrmidi.
11Nima axtarganding, ey nuri inson,
12Yoki axtarganing shu qabrmidi?!

(1964)

ONA TILIMGA (18)

1Ming yillarkim, bulbul kalomi,
2O'zgarmaydi, yaxlit hamisha.
3Ammo sho'rlik to'tining holi
4O'zgalarga taqlid hamisha.

Ek 1: (Devami)

5Ona tilim, sen borsan, shaksiz
6Bulbul kuyin she'rga solaman.
7Sen yo'qolgan kuning, shubhasiz,
8Men ham to'ti bo'lib qolaman...

(1965)

AVLODLARGA MAQTUB (19)

1Yo'q, yashay bilmasman asrimdan nari,
2Da'vo ham qilmasman manguilik izga.
3Balki bir kimsaning unut daftari
4Nogahon yetkazar bu she'rni sizga.
5U zamon mensiz ham bilursiz ayon
6Bizning asrimizning buyuk ofatin.
7Balki tush ko'rganday qolursiz hayron,
8Eshitib Toshkentning sabru toqatin.
9Kitobdan sanani izlab u nafas
10Balki yuragingiz entikib urar.
11Lekin qarshingizda fojia emas,
12Xushnud odamlarning surati turar.
13Tagida-sarg'aygan satrlar aro
14Kimningdir so'zlari jaranglar mag'rur:
15"Bunday jasoratni ko'rmagan dunyo,
16Chunki u sovetlar Toshkenti erur".
17Shu zamon ko'zingiz oldida birdan
18Pompeya tarixi qolur bir chaqa.
19Dersiz, yo Toshkentda hech gap bo'lmagan,
20Yo esa bobolar sirli, shunaqa.
21Bizning ruhimizni olis yulduzday
22Xayol osmonida ilg'arsiz arang.
23Zilzila tuyular mavhum bir so'zday,
24O'ylarsiz, bobolar qo'rqmapti, qarang.
25Do'stlar, buyuk edi chindan fojia,
26Asablar tuproqqa cho'kkan edi tiz.
27Va lekin o'ylamang sirlisiz deya,
28Bizlar sirli emas, oddiy edik biz.
29Bu cheksiz olamning ichu toshida
30Nima bor? Ilg'armi odamzod ko'zi?
31Kim ko'krak kerardi dunyo qoshida,
32Uni yaratmagan bo'lsa gar o'zi.
33Odamzod xayoli yetmagan falak
34Gar inson boshida aylantirsa tosh,
35Iloj yo'q insonga bardoshdan bo'lak,
36Jasorat atalmas ilohsiz bardosh.
37Do'stlarim, hayratda qolmangiz faqat,
38Sirlilik bizlarning she'rlarga mosdir,
39Dunyo qarshisida ojiz jasorat
40Inson bolasiga hamisha xosdir.
41Botirni tan olmas so'qir fojia,
42Charchash ham mardlikka keltirmagay shak.
43Bobolar mehnatda horgandir deya,

Ek 1: (Devami)

44Aziz nabiralar, o'ylarsiz beshak.
45Serjild kitoblarni varaqlab yana
46Rahmdil qalbingiz entikib urar.
47Lekin qarshingizda tag'in mardona
48Pahlavon kimsaning surati turar.
49Tagida-sarg'aygan satrlar aro
50Bizning uslubimiz jaranglar mag'rur:
51"Bunday mehnatkashni ko'rmagan dunyo,
52Chunki u sovetlar farzandi erur".
53Shu zamon ko'zingiz oldida birdan
54Kichik chumolicha qolgusi Farhod.
55Oddiy jussangizga ko'z tashlab zimdan,
56Aziz nabiralar, solursiz faryod.
57O'ylarsiz, Alpomish davridan buyon
58Pahlavon o'tmagan bular singari.
59O'ylarsiz, muncha tez qaribdi inson.
60Nahot biz shularning nabiralari.
61Yo'q polvon emasdik bizlar ham aslo,
62Jussamiz oddiy deb chekmasdik anduh.
63Bir kun aytibdirki Navoiy bobo:
64"Doim o'zga bo'lur suvrat ila ruh".
65Do'stlarim, hayratda qolmangiz faqat,
66Devqarash bizlarning suratga mosdir.
67Dunyo yaralgandan buyon shu mehnat
68Inson bolasiga hamisha xasdir.
69Sizga falokatdan berganda xabar
70Do'stlik borasida yozurlar albat.
71Yozurlar: "...biz bo'ldik tengsiz birodar,
72Bu xislat bizlarga xos erur faqat",
73Shu zamon ko'zingiz oldida behol
74Rum, Romul nomusdan solib qolur dod.
75O'ylarsiz, bundayin do'stlikni alhol
76Ko'rmagan ekan-da qadim odamzod.
77Do'stlik-ku insonning azaliy kasbi,
78Dunyoday qadimdir oddiy bir salom.
79Agar do'stlikni ham bilmasa asli
80Kimga kerak axir, inson degan nom!
81Do'stlarim, hayratda qolmangiz faqat,
82Pahlavon asrga lof urish mosdir.
83Inson bolasiga mehr ila shafqat
84Hammaga hos edi, bizga ham xosdir.
85Do'stlar, buyuk edi chindan fojia,
86Chindan og'ir edi mash'um asorat.
87Lekin o'ylamangiz badbinsiz deya,
88Bizga ham bor edi mehnat, jasorat.
89Biz ham izmimizni bergandik butun
90Do'stlikning muqaddas qoidasiga.
91Chin dildan rahmatlar ayturmiz bugun
92Saxovatli ellar oilasiga.
93Ammo qolmay deyman she'r gunohiga,
94To vijdon qoshida cho'kmagayman tiz.

Ek 1: (Devami)

95Do'stlar, jasaratni gohi-gohida
96Bir oz ko'pirtirib yozar edik biz.
97Ba'zan o'zimizga mehrimiz jo'shib,
98Bir chetda qolardi zaminu zamon.
99O'zi ham bilmagan xislatin o'qib
100Uyalib yurardi sho'rlik kahramon.
101Yetar, mayda-chuyda gina endi bas,
102Ko'kda yuribdi-ku quyosh muzaffar.
103Avlodlar, siz meni tinglang bir nafas,
104Sizga bir sehrdan berurman xabar.
105Yuz yilda qaytibdi bunday falokat,
106Yuz yil-ku, tarixda-qoshning orasi.
107Aziz nabiralar, unutmang faqat,
108Har bir fojining bordir chorasi.
109Tuproq qo'zg'almasdan o'rindan battar,
110Solmasidan avval dahshat, qatag'on,-
111Yer osti tinch tursin degangiz agar,
112Sizlar yer ustida so'ylamang yolg'on!

(1966)

ONAJON (20)

I

1Necha kunki yo'q oromim
2Kelolmayman hushimga.
3Onajonim kechalari
4Kirib chiqar tushimga.
5Qo'llarida oq yelpug'ich
6Oy nurida yaltirar.
7Onajonim imlab meni
8Qoshlariga chaqirar.
9Keltiralar goho beshik
10Ko'zlarida hayajon.
11Yotar payting bo'ldi-ku der,
12Kela qol, der, bolajon.
13Qaylargadir yuguraman,
14Fig'onimdan chiqar dud.
15Yig'lama, deb qo'llarimga
16Tutqazalar so'ng tobut.
17Tongda ruhsiz ko'z ochaman,
18Qovurilar tanda jon.
19Onajonim, bunday qilma,
20Bunday qilma, onajon.
21Axir o'zing der eding-ku,
22Silab o'ksuk boshimni:
23-Endi senga bersin umr,
24Senga bersin yoshimni.
25Afsus, o'zing erta ketding,
26Erta ketding olamdan.
27Ukalarim bag'rim ezar,

Ek 1: (Devami)

28Ajradi deb onamdan.
29Bevaqt xazon bo'lmay har kim
30Yashab o'tsin dunyoda.
31Onajonim, har kim oshin
32Oshab o'tsin dunyoda.
33Garchi fano har kimsaga
34Azaliy bir qismatdir.
35Lekin, ona, tiriklik ham
36Bilsang, yarim hikmatdir.
37Tushlarimda, mayli, boshim
38Silab turgin, onajon.
39Qolganlarga endi umr
40Tilab turgin, onajon.

II

41U kun chetda oh chekardim
42G'ussalarning dastidan.
43Sen otamga pul beribsan
44Yostig'ingning ostidan.
45Aytibsanki, onasizlik
46Kelmasin hech uyiga.
47Sarf qilingiz, menga emas,
48Abdullahning to'yiga.
49O, o'g'lingga sen shafqatni
50Bilarding-ku, onajon.
51Bundan ko'ra bag'rim o'ysang
52Bo'lardi-ku, onajon.
53Zarragina rahm etgali
54Sabring menga yo'qmidi?
55Onajonim, bundan o'zga
56Jabring menga yo'qmidi?
57Yo'qmidi hech o'zga gaping,-
58Nola qilib so'ylasang.
59Nahot, axir so'nggi dam ham
60Farzandingni o'ylasang.
61Axir orzu qochib ketmas,
62Bitkazar-ku tiriklar.
63Onajonim, bir kunini
64O'tkazar-ku tiriklar.
65Unitilar g'ussalar ham,
66Orzular ham cho'zar bo'y.
67Onajonim, balki bir kun
68Aytganingday bo'lar to'y.
69Balki sening qabring uzra
70Ko'karganda gul, chechak,
71Ostonamga qadam qo'yar,
72Sen istagan kelinchak.
73Kimdir uning yo'llariga
74Balki gul ham sochadi.

Ek 1: (Devami)

75Balki munis onajonim.
76Kel, deb, quchoq ochadi.
77Balki do'stlar davrasida
78Kamim bo'lmas hech qachon.
79Lekin seni o'sha damda
80Qanday topay, onajon.

III

81Esimdadir, titrar edim-
82G'amgin, bolish pastida.
83Kitobimni ko'rdim nogoh
84Boshginangning ostida.
85Toshdoy qotdim o'shal oni
86Bor toqatdan ayrilib.
87-Shoir o'g'lim, -deding menga
88Sekingina qayrilib.
89Onajonim, so'ng bor menga
90Nafas qilding u zamon.
91Shoir bo'lg'in, deya balki
92Havas qilding u zamon.
93Onajonim, balki men ham
94Bir kun shavqqa to'larman.
95Balki men ham aytganingday
96Bir kun shoir bo'larman.
97Kuylay desam hurmatingni
98Ushbu kunda tilim lol.
99Balki faqat shu sababli
100Shoir bo'lsam ehtimol.
101Balki sarson-arosatda
102Qolib ketmas bu tanim,
103Kamolimni ko'rar balkim,
104Yurtim, ona Vatanim.
105Payti kelib to'lar bir kun
106Paymona ham beomon.
107Kuzatarlar meni ham so'ng
108Senga tomon, sen tomon.
109Balki u kun boshim uzra
110Do'stlar bosh ham egadir.
111O'sha damgi iqbolim ham,
112Onajonim, sengadir.
113Dilda neki jur'atim bor,
114Dilda neki hayajon,
115Bari, bari senga bo'lsin,
116Senga bo'lsin, onajon.
117Senga bo'lsin bor hayotim,
118Nomim, shonim bir yo'la.
119Xotirangga ushbu she'rni
120Yozdi o'g'ling Abdulla.

(1966)

Ek 1: (Devami)

SAROB (21)

1Olti oykim, she'r yozmayman, yuragim zada
2Olti oykim o'zgalarga tilayman omad.
3Olti oykim, do'stlarim ham pana-panada
4Iste'dodim so'nganidan qilar karomat.
5Nimanidir axtaraman- she'rdan ham ulug',
6Nimanidir axtaraman-nondan azizroq.
7Dunyo o'zi bepoyon-ku, ranglarga to'lug',
8Biroq mening ko'zlarimdan ranglar ham yiroq.
9Injiq ruhim may istaydi gohi-gohida,
10Faqat uning og'ushida topaman orom.
11Xayollarim sarxush bo'lib kezgan chog'imda
12U bearmon kunlarimga qaytaman tamom.
13Ko'z oldimda kiprikdayin tizilar yillar,
14Har biriga marjon bo'lar achchiq unlarim.
15Xira tuman orasida chog'day miltillar,
16Jayron quvib jayron yanglig' o'tgan kunlarim.
17O'shanda ham bo'lar edi osmonu adir,
18O'shanda ham kezar edik shundoq yalang bosh.
19Bilmas edik kitob nima, shahar nimadir...
20Enagamiz tunda oyu, kunduzi quyosh,
21Quyundayin charx urardik doim tozonda,
22Chang neligin bilmas edik o'sha mahali.
23Onamizni o'ylar edik inson deganda,
24Ammo ona tanholigin bilmasdik hali.
25Balolardan asrar edi o'zi tabiat,
26Boshimizga sochar edi beminnat ziyo,
27To'ng'arilgan osmon osti-shu sirli xilqat
28Bizning uchun ham kulba-yu ham buyuk dunyo.
29Kunlarimiz jilg'alarday o'tdilar o'qib,
30Maktab bordik-og'ir bo'lib qoldik daf'atan.
31Devordagi arslon yolli kartaga boqib,
32Sekingina shivirlashdik: Mana shu Vatan!
33Vatan! Mening bor qismatim shu bir so'zda hal,
34Balki men ham baxsh eturman unga jon-tanni.
35Lekin do'stlar, rostin aytsam, men o'sha mahal,-
36 Jondan ortiq sevar edim ona-Vatanni.
37Dostliq bilan bir butundir, derdilar dunyo,
38Men ham mangu dostliq uchun ichardim qasam.
39Tayyor edim Rahimovday bo'lgali fido,
40O'ylar edim, do'stlar uchun jangga yarasam.
41Ko'z oldimda shu qadarli pok edi olam,
42Go'yo nurdan yaralgandi inson degan zot.
43Ha, onamni o'ylar edim inson degan dam,
44Yo'q, maymundan tarqamagan derdim odamzod.
45Bu dunyoda alam bo'lmas, bo'lmas deb firoq
46Dasta-dasta kitoblardan oqirdik ta'lim.
47Ravon yo'llar qarshingizda turibdi mushtoq,
48Derdi bizga harf o'rgatgan yosh bir suron.
49Olis janub tortganiday qushcha yuragin,

Ek 1: (Devami)

50Yiroqlarga yetakladi meni bir suron.
51O, Abdulla, ko'zlaringni ochib qaragin,
52Kim aytadi bu dunyoda yo'qdir deb bo'ron.
53Yillar ona quchog'idan oldi-ku yulib,
54Savdolarga urdi meni murg'aq yoshimdan.
55Bir mahallar quyundayin yurardim yelib,
56Endi bo'lsa u aylanar mening boshimdan.
57She'r izlayman bu kun Toshkent ko'chalarida,
58Sekingina zirqiraydi beorom qalbm.
59Men umrimning bu suronli kechalarida
60Na bir taskin topoldim, na she'r topoldim.
61Yuragimga bir mahallar kirgan tuyg'ular
62Endi sendan ketgaymiz deb so'raydi javob.
63Meni bir zum hol-jonimga qo'ymaydi ular,
64Qo'ymaydilar, va'dalaring chiqdi deb sarob.
65Ko'z oldimda sobit turar faqat shu Vatan,
66Kulbasi ham kenglik qadar chulg'aydi meni.
67Tuyg'ularim faqatgina unga berar tan,
68Yurtim, men ham umrim qadar sevgayman seni.
69Men ham sening quyoshingda o'sib-ulg'aydim,
70Qarzdorman, tuprog'ingda qoldirdim izlar,
71Ammo ayting, qayda qoldi u yoshlik paytim,
72Qayda qoldi men ishongan u o'zga hislar.
73Ta'na qilmay axir sevgim mukofotini
74Inson uchun ming otoshda kuyar edim men.
75O, qanchalar sevar edim inson zotini,
76Qanday buyuk muhabbat-la sevar edim men.
77Bugun to'nib, atrofimga qarayman sekin,
78O't berolmas qalbga endi u yoshlik damlar.
79Men insonni bir insonday sevardim, lekin
80Nechun ko'pdir haligacha razil odamlar.
81Qaylardadir hamon kezar zulmat timsoli,
82Qaylardadir hamon tinmay oqmoqda-ku qon.
83Ko'zlarimda goh ko'rinar telba misoli
84Men bir vaqtlar sajda qilgan hazrati inson.
85Qaylardadir fisqu fasod, hasad, xusumat,
86Insoniyat farzandlarin tortmoqda dorga.
87Gar bor bo'lsang javob ber, ey ilohiy qudrat,
88Nahot go'dak ishonchini yozibsan qorga?!
89Olti oykim, ruhim shunday uchmish tanadan,
90Olti oykim, meni xayol ezar beomon,
91Olti oykim allakimlar pana-panadan
92Tosh otadi darvozasiz qalbmga tomon.
93Shovqin to'la ko'chalarda kezaman tanho,
94Yana she'rim yuva boshlar dildan g'amimni,
95Xayollarning girdobida qolganda ammo
96Alam bilan xotirlayman muallimimni.
97Xazon to'la bog'chalarga boraman, tag'in,
98Yana o'zni xayol ila she'rga tashlayman.
99To'nib qolgan yuragimga berib bir taskin
100Yana quvnoq qo'shiqlarni kuylay boshlayman.

Ek 1: (Devami)

101Ne tong, axir farzandimiz-ku shu zamonaga,
102Axir ona siynasindan farzand tonolmas,
103Qo‘l ko‘tarib bo‘larmidi axir onaga,
104Zotan, unga qo‘l ko‘targan-farzand sanalmas.

(1966)

ALVIDO, USTOZ (22)

(G‘afur G‘ulom xotirasiga)

1“Zo‘r karvon yo‘lida yetim bo‘tadek
2Intizor ko‘zlarda halqa-halqa yosh...”
3Sarbonim, qo‘lingdan ketdimikan erk,
4Sarbonim, ne uchun ko‘tarmassan bosh.

5So‘qir, yovuz o‘lim, ming dod dastingdan,
6Zulmatday kirdingmi she‘r maydoniga.
7Ajal, sen nayzangni sanchdingmi chindan
8O‘zbek she‘riyatni pahlavoniga.

9Olis fazolarga ketgan ham qaytar,
10Botguvchi quyosh ham chiqar bilmay had.
11Nahot ona xalqim alvido aytar
12Bugun G‘afur G‘ulom boshida abad?

13Ilk bora jigarim silkidi balkim,
14Lol qotgan tilimga kelmadi kalom.
15Yig‘la, onajonim, ey ona xalqim,
16Bugun yo‘q qoshingda farzandi G‘ulom.

17Dardli musiqalar, ingrangiz bir-bir,
18O‘zing ham yig‘la, ey, dilda qotgan g‘am.
19Yorug‘ bu olamda bormikan, axir
20Shoir vafotidan ortiqroq motam!

21Zor yig‘lab navosiz qolmagay dunyo,
22O‘zi chora topmay yig‘lagay alam.
23Shogirdlar qo‘lidan tushmagay aslo
24Sening qo‘llaringdan tushgan shu qalam.

(1966)

BAHOR (23)

1Yana bahor keldi. Yana olamda
2Ajab bir go‘zallik, ajab bir bayot.
3Men seni qutlayman shu ulug‘ damda,
4Ulug‘ yelkadoshim, muzaffar hayot!
5Tashbih axtarmangiz ushbu g‘azaldan,
6Naqd joyda nasiya ne kerak asli.
7Ayon bir xislating bordir azaldan,
8Seni atamishlar uyg‘onish fasli!

Ek 1: (Devami)

9Yellar ham uygʻondi ishqalab kaftin,
10Oftob ham yuksaldi-tik kelar quyosh.
11Togʻlar ham yuk tashlab koʻtardi kiftin,
12Bezavol maysa ham silkitadi bosh.
13Tarnovlar boʻgʻzida lola ham koʻrkam,
14Terak uchlarida izgʻir mavjudot.
15Hattoki tuygʻusiz, chirik xazon ham
16Yashil poʻpanakdan bogʻlabdi qanot.
17Hovliqma jilgʻalar chopar beega,
18Qushlar qiy-chuviga toʻlmish dala, bogʻ.
19Sening visolingdan quvonmay nega,
20Bahor, sogʻintirding axir koʻp uzoq!
21Yaldo kechasiday rutubatli qish
22Soldi ruhimizga ogʻir bir surur.
23Sen kelding, uygʻondi yana shoʻx olqish,
24Yigʻlagan koʻzlarga tushgan kabi nur.
25Ha, mangu zavollik boʻlmas olamda
26To suyin socharkan abri naysonlar.
27Men sizni eslayman ammo shu damda,
28Manguga koʻz yumgan aziz insonlar.
29Azaliy hukmini oʻqidi hayot,-
30Necha bor samo ham koʻmdi quyoshin.
31Iqbolli sajdagoh boʻlganlar, hayhot,
32Oʻzlari tuproqqa qoʻydilar boshin.
33Oʻn oykim, soʻnmishdir u tanish naʼra.
34Hamon firogʻida figʻon chekar Shosh.
35Bahor kelayotir, bosh koʻtar, qara,
36O, surur kuychisi, dongdor zamondosh.
37Hamsuhbat boʻlmadim (kim edim zotan),
38Tavof ham qilmadim gulshan makoning.
39Lekin sheʼr bahosi muxlisgadir tan,
40Qanday cheksiz edi ruhiy poyoning!
41Bugun-chi, ne kezar oʻtli qoningda!
42Evoh, unda na sheʼr, na may, na safo.
43Bu qanday muloqot? Ne hol? Yoningda
44Joy olmish oʻzga bir suyukli daho.
45Baqiyos edi u sheʼr lochini!
46Xayoli bamisli Koʻragoniydek.
47Gar tarix evrilsa, shuhrat tojini
48Unga kiygizardi Sulton Ulugʻbek.
49Balxdan horib qaytgan Alisher misal
50Endi toʻlgʻizgandi choʻkkan dovotin.
51Ketdi bir pok siymo, teran bir xayol,
52Qoldirib dunyoda hech oʻchmas otin.
53Baqo-yu bebaqo ayon buyuklik
54Oʻtdi soʻnggi damda bosh egib quyi.
55Faqat bilganidan qolmas tiriklik,
56Mana, gulga choʻmmish Chigʻatoy boʻyi.
57Bu sokin elda ham ivirsir bahor,
58Oʻchgan xotiralar chirogʻin yoqib.
59Qarayman, qabrlar yastanmish qator,

Ek 1: (Devami)

60Ma'sum binafshadan sirg'alar taqib.
61Kimningdir ko'ksiga engashgancha gul
62Marmar sag'anadan o'qib turar bayt.
63Bahor, qatra yoshim aylagil qabul,
64Onam boshiga ham bordingmikan, ayt?!
65Uning oromgohi bundan olis joy,
66Olisda yotibdi mening panohim.
67Bugun ketganida to'libdi besh oy,
68Besh oykim, ko'ksimda yonadi ohim.
69Faryod chekkanim yo'q, el ichra taqir,
70O'ch ham olmadim men o'z qalamimdan.
71Onajon, onajon, kechirgil axir,
72Shodlanmasin dedim birov g'amimdan.
73Dunyodan ketmasin hech kim bemahal,
74Hech kimni bosmasin nogahon o'kinch.
75Ammo o'z boshiga kelmaguncha gal,
76Onajon, tosh qalblar turarmidi tinch.
77Kuylarman xotirang balki vaqt yetib,
78Bir umr o'rtanur lekin tanda jon.
79Suronlar yo'limda turibdi kutib,
80O'zing qo'lla endi meni, onajon.
81Bugun atrofingda bahordir balki,
82Balki shabnam ichra g'arqdir hazin tosh.
83Maysalar tegrangda qatordir balki,
84Lekin sen yotasan ko'tarolmay bosh...
85Bunchalar qattolsan, o sirli olam,
86Bunchalar bedilsan, bepoyon xilqat.
87Sening hikmatingning so'ngi-ku odam,
88Nahotki, shunga ham qilmaysan shafqat.
89Maysa ham uyg'onar qayta qish o'tib,
90Zarracha bo'lsa ham bir himmat unga.
91Nahotki eng ulug' farzanding ketib,
92Boshin ko'tarolmay yotsa manguga.
93Onamni so'rayman sendan erta-kech,
94Qaytar deb so'rayman chok etib yaqo.
95Lekin mening dardli savolimga hech
96Javob berolmassan, o, soqov daho!
97Javob olabildi hech kim ham zotan:
98Na sultan, na gado, na shoh, na faqir.
99Kim qancha quvmasin sening ortingdan
100Bir uyum tuproqni ko'rsatding axir.
101Hayot talvasasi tinmagay, ammo
102Mangu boqiy kalur Inson va Xayol.
103Meros atalmagay barchaga fano,
104Qismat atalmagay har kimga zavol.
105Faqat o'tmish bilan yashamas inson,
106Garchand bo'lolmaydi undan hech ozod...
107Kechagi g'amini o'ylasa obdon
108Bukchayib qolardi bugun odamzod.
109Ketgan azizlarni xotirlab goho,
110Mayliga, chekaylik bir zumgina oh.

Ek 1: (Devami)

111Hayot tantanasi boshlanmish, ammo,
112Do'stlar, nur vasliga tashlaylik nigoh.
113Shu buyuk oftobning mukofotini
114E'zozlab qo'yaylik aytib shukrona.
115Dildan uchiraylik g'omning otini,
116Bahor ham baxt kabi axir yagona.
117Bu kun she'ri chiqqan shoirday dunyo
118Jilmayib qo'yadi barchaga masrur.
119Temurbek gumbazin qo'yning go'yo,
120Yoritgani kabi bir lahzalik nur.
121Dilbar kelinchakning ko'ksida g'ulu,
122Zardolu shoxida tashlar ko'z qirin.
123Barg aro shu'lalar kaftlarmikan u...
124Bahor tetapoya go'dakday shirin.
125Yuksak arg'uvonning uchida hilol
126Paxmoq bulutlarni etadi nimta.
127Qaydadir shoir kuylaydi behol:
128-Ko'nglim ham bu kecha oyday yarimta...
129Uvada kamzulda billur tugmaday
130Bulutlar ortidan boqadi yulduz.
131Qaydadir yurtini eslab ingrar nay,
132Qaydadir qo'zigul yoradi ildiz.
133Qaydadir gulshandan axtarib visol
134Yel kezar-tog'larning go'zal arvohi.
135Shoirning dilrabo baytlari misol
136Oh tortib tizilar turnalar gohi.
137Qizg'aldoq bargidek uchar dildan g'am,
138Toshqinlar kiradi qalbimga menim.
139Bahoring muborak bo'lsin ushbu dam,
140Mening O'zbekiston-dilbar Vatanim.
141Faqat sen qalbimga cho'ktirmay malol
142Charchagan ruhimga ilhom solursan.
143Bahor ham, umr ham o'tar ehtimol,
144Faqat sen dunyoda mangu qolursan.

(1967)

SENGA (24)

Vatanim deb seni uyg'ondim!
Hamid Olimcon.

1Mening ham bor do'stu qarog'im,
2Sho'nlariga she'rlar kuyladim.
3Lekin tanho quvongan chog'im,
4Sirdoshim deb seni o'yladim.

5Bedard emas umr ham aslo,
6Hasratlardan goho so'yladim.
7Shubha ichra qolganda tanho,
8G'amdoshim deb seni o'yladim.

Ek 1: (Devami)

9Qucholmasman men seni hargiz,
10Sen osmonsan, men-chi, zarra tan.
11Qiblagohim, yuponchim yolg'iz,
12Sen barhayot onamsan, Vatan...

(1967)

SOZIM (25)

1Men shoirman,
2Istasangiz shu,
3O'zimmiki erur shu sozim,
4Birovlardan olmadim tuyg'u,
5O'zgaga ham bermam ovozim.
6Men kuyladim-goh dilda kadar,
7Goh sevinib she'r to'qiyman men.
8Tinglamasa o'zgalar agar,
9O'z-o'zimga she'r o'qiyman men.
10Men kuyladim ushbu olamda
11Inson bo'lib tug'ilganimni.
12Men kuyladim ba'zan alamda
13Yig'lab-yig'lab bo'g'ilganimni.
14Men kuyladim bu olam aro
15Sobit turgan xalqimni faqat,
16Men kuyladim o'tmishning qaro
17Zulmatida yo'qligin shafqat.
18Kerak bo'lsa, amr etsa yurak,
19Keltirurman umrimga imon.
20Mening uchun na ta'zim kerak,
21Na halvoytar kabi shuhrat-shon.
22Shaydo bo'lib yurganda birdan
23Xayolimga tashlamang kamand.
24Mijg'ov va past, g'iybat gaplardan
25Jajji she'rim qo'yurman baland.
26Xayol kabi keng erur olam,
27Mayda gapni ko'tarmagay she'r.
28Kerak bo'lsa mening uchun ham
29Javob berar bobom Alisher.

(1967)

YEREVAN KO'CHASIDA (26)

Salminaxonimga

1Men Erevan ko'chasida ozar qizin uchratdim,
2Umrim bo'yi ilk martaba duch keldim men ro'yoga.
3Yoq, Majusiy emas erdim, lekin suratday qotdim,
4Birodarlar, bunday go'zal kelmagay hech dunyoga.
5Bekor bo'ldi iqtidorim, bekor bo'ldi yuragim,
6Bekor bo'ldi she'riyotim ul go'zalning qoshida.
7Bekor bo'ldi sayohatim, bekor bo'ldi yurmagim,
8Bekor bo'ldi Erevan ham tuyg'ular taloshida.

Ek 1: (Devami)

9Yosh umrimni tarozuga solib asta qarayman,
10Yoshlik va she'r bu dunyoning azal-abad timsoli.
11Men-ku, she'rni to'qimoqqa sal-palgina yarayman,
12Lekin sensiz yig'lab o'tgum Samad Burg'un misoli.
13Ozar qizi, nega menga zarra qiyo boqmading?
14Boshim uzra turar edi O'zbekiston suvrati.
15Ozar qizi, nega menga gullaringdan taqmadiding?
16Fuzuliyning dahosiga hurmatimning hurmati.
17Taqdir degan podsho bo'lsa oshiqlarning holi tang,
18Qayonlarga olib ketar meni ham bu yo'llarim.
19Tilaklarim bajo bo'lur va lekin sen bo'lmasang,
20Bamisoli Iskandarday ochiq ketar qo'llarim.

(1967)

NUTQ (27)

1G'afur G'ulom o'lganiga bir yil to'libdi,
2Naryog'ini o'ylaganda seskanar odam.
3G'afur G'ulom uchun bir yil nima bo'libdi,
4Bu-mangulik yo'lidagi birinchi qadam.
5Biz uchun-chi, bir yil demak "shunchaki plan",
6Bola-chaqa, o'tin-ko'mir, uy-joy tashvishi.
7Goho unga marsiya deb yozgan she'r bilan
8Mangulikka qolarman deb o'ylaydi kishi.
9Lekin faqat oyoq bilan chiqmaslar toqqa,
10Arqon kerak, cho'kich kerak, kerak ulov-ot.
11Bu asrdan mangulikka yorliq olmoqqa
12Yetmas ekan faqatgina she'riy iste'dod.
13G'afur G'ulom-buyuk shoir, faylasuf, hakam,
14G'afur G'ulom-adib, notiq va sohib surur.
15Eh-he, buning barchasini sanamoqqa ham
16Kerak bo'lar lofi bilan yana bir umr.
17Asqad aka lutf etganday, u misli ko'zgu,
18Bizning uchun xalq timsoli, O'zbek timsoli.
19Kamalakdek necha rangli daryolarni u
20Jamlay olgan bir o'zida dengiz misoli.
21Bu dunyoda ko'pdir balki har xil muammo,
22Mumkin uning ba'zisini ko'ra bilmaslik.
23Nima desa deyaversin odamlar, ammo
24Mumkinmas hech ulug' zotga havas qilmaslik.
25Mangulikka ketayotir shoir shoshgancha,
26Moviy ko'kka sha'n quyoshi o'rarmoqda, bas,
27G'afur G'ulom tiriklikni istasa qancha,
28Biz ham unga o'shanchalik qilgaymiz havas.

(1967)

ABDULLA QAHHOR (28)

1Yo'llar ortimizda qolar edilar,
2Sahrolar qolardi cheksiz, betakror.

Ek 1: (Devami)

3Nega ular cheksiz, desam dedilar:
4Bu yerdan o'tgandi Abdulla Qahhor.

5Yo'llar ortimizda qolar edilar,
6Cho'qqilar qolardi yuksak va qator.
7Nega ular yuksak, desam dedilar:
8Bu yerdan ham o'tdi Abdulla Qahhor.

(1967)

SOVG'A (29)

1Qani qo'lingni ber, ey qardosh diyor,
2O'zbek yigitining qaynoq kafti bu.
3Bu kungi sovg'aning o'zga nomi bor,
4Zahmatkash yurtimning yurak tafti bu.
5Baxtini bus-butun topgunicha to,-
6Ne-ne balolarni ko'rgan O'zbekman.
7Mehmon joy so'rasa, ayamay hatto,-
8Unga jonini ham bergan O'zbekman.
9Dilbar Farg'onadan sohibkor xalqim
10Har yili uzatar tonnalab meva,
11Bundayin bisotni ko'rmagan balkim,
12Makkaga qatnagan millionlab teva.
13Tomdi yaylovida ma'sum qo'zichoq
14Do'stlar deb ko'z ochmay berar jonini,
15Hisoblab chiqishga son yetmas bu choq
16Muruntovdan ketgan oltin konini.
17Bizning paxtaga-ku, barcha muntazir,
18Yer yuzi o'rtada ko'rmoqda baham...
19Qanday bayon qilay fikrimni axir,
20Mana, olib keldik o'timizni ham.
21Gaz degan, do'stlarim, nima bo'libdi,
22Azaldan jonimiz sizga sadaqa.
23Jahon-ku rost gapni ko'rib turibdi,
24Bizlar shundoq edik, bizlar shunaqa.
25Bizlar baxsh etamiz do'stlarga olov,
26Mana, Osiyoning quyoshi sizga.
27Yoz payti saraton qizdirsa lov-lov,-
28Sizdan ham shabboda kelgusi bizga.
29Va lekin shamolday sargardon yurib,
30Baxtimni axtarib kezmasligim chin.
31Men bu kun Moskva yonida turib
32Seni ulug'layman, ey ona xalqim.
33Bir ne'mat bo'lsin deb qalbda qonni ham
34Anor donasiga joylagan jonsan.
35Agar qo'yib bersa, keng jahonni ham
36Zarga o'raguvchi O'zbekistonsan.
37Nurli istiqbolda barchaning ko'zi,
38Oldinda kelajak turar alomat.
39Mayliga, yashnasin butun yer yuzi,
40Do'stlarning jonlari bo'lsin salomat.

Ek 1: (Devami)

41Buyuk salaflarning silsilasida
42Axir Ro'ssiyaning farzandi bisyor.
43Lermontovning o'tli bir misrasiga
44Mayli, O'zbekiston otashi nisor.
45Bu otash toblaydi do'stlikni faqat,
46Bu otash orttirar iqbolning kuchin.
47Bu otash taftida hurmat va himmat
48Tabarruk zotlarning dahosi uchun...

(1967)

MINORAI KALON TEPASIDAGI LAYLAK (30)

1Tashlab ketdi bu shaharni beklar, amirlar,
2Tashlab ketdi bu shaharni Islom shavkati.
3Tashlab ketdi bu shaharni shayxlar, kabirlar,
4Tashlab ketdi mahmadona Mang'it davlati.

5Bulbullar ham ketdi bundan ko'zini yoshlab,
6Tovuslar ham qaylargadir asta yo'qoldi.
7Faqat bir qush bu shaharni ketmadi tashlab,
8Faqat laylak Buxoroda manguda qoldi.

9Men bu holda hayron bo'lib boqdim har safar,
10Bir she'r izlab Buxoroni kezarkan uzoq.
11Ajab, qushning oyoqlari g'o'zaga o'xshar,
12Qanotlari esa uning paxtadek oppoq.

(1968)

ALISHER (31)

1Jahonki muqaddas neni ko'ribdi,-
2Bariga onasan, ey qodir hayot.
3Besh yuz yil naridan boqib turibdi,
4Nurli bu yuzlarga nuroniy bir zot.

5Shu buyuk o'g'lingni ardoqlab dildan,-
6Xalkim, ta'zim etsang arzigay tamom.
7Uning nomi bilan birga bitilgan
8Dunyo daftariga O'zbek degan nom.

9Boyqaro irg'ishlab istak otida
10Jahonga boqqanda misli bola she'r,-
11Hirot darvozasin bir qanotida
12She'riy lashkarini tizgan Alisher.

13Dunyoda biror nom qoldirmoq uchun
14Yurt buzish shart emas, degan gap-ku, rost.
15Kimdir pesh qilganda nayzaning kuchin,
16Alisher qalamni ko'rsatgan, xolos.

Ek 1: (Devami)

17Tun bilan tong erur tashbihda udum,
18Misoli zahru may, hajru shakar lab.
19Kimnidir quyoshday eslasa mardum,
20Kimnidir zulmatday yurarlar qarg'ab.

21Nido tingla, bu kun, yurtning tarafdin,
22Ey, yiroq Hirotda maskan topgan er!
23Ogoh bo'l, Alisher, sen ushbu gapdan:
24Har ikki nabirang biri-Alisher.

25Baytingga bir bora qovushgan har lab,
26Takrorlab ketgusi mahshargacha to.
27Qaratib turibsan bu yon, ne ajab,
28Milliard martabali jahonni hatto.

29Birovlar nazdida johil Osiyo
30Faqat zavol ko'rib, ko'rmagan kamol.
31Muso iltijosi yetdi-yu go'yo,
32Haq Tur tog'i uzra ko'rgazdi jamol-

33Jahon mehrobida paydo Alisher...
34Shodmon qasida ayt sen ham, ey quyosh!
35Besh yuz yil unga ham nima gap axir,
36Mingga qadam qo'ydi yigirma besh yosh.

(1968)

HAQIQAT YO'LLARI (32)

1Poyoni yo'q tarixning kechmishini o'ylayman,
2Yosh idrokim zamonlar qarshisida qolur lol.
3Va shu ulkan dunyoning kemtigidan bo'ylayman,
4Unda birov quradi, birov buzar bemalol.
5Ba'zan yomon ot qolur yaxshi odamdan hatto,
6Qay bir yovuz kimsani yaxshi derlar erta kun.
7Nahot, deyman, dunyoda sobit narsa yo'q aslo,
8Nahotki yetuklikning timsoli yo'q bus-butun?
9Deydilar, har zamonning bordir o'z tarozusi,
10Oh, naqadar rost erur ushbu buyuk haqiqat.
11Mangulik saltanatning qancha-qancha ko'zgusi
12Oftob oldida shamday miltirab qoldi faqat.
13Sulton esa ham garchand o'z davrida Ulug'bek
14Oddiy bir qulboboday qilichga egdi bo'yin,
15U-ku qayta tirildi hech nima ko'rmagandek,
16Lekin dunyoning ishi bamisoli ot o'yin.
17Manguda qolay deya shuhrat quli Iskandar
18Yuksak toqqa o'zining suratini solibdi,
19Xo'jasida bo'lsa ham qancha-qancha siymu zar,
20Qarangki, juldur kiygan Ezop mangu qolibdi.
21Ha, sadaqa kam erur mangulik xaltasida,
22Payhon bo'lar saroylar, qancha yuksak qabrlar.
23Goh oddiy tasodifning oddiy bir hamlasida

Ek 1: (Devami)

24Kapalak qanotiday uchib ketar qasrlar.
25Balki zamonlar o'tib, davrlar shamolida
26Sovurilar qancha zot, yana qancha buyuklik.
27O'ylayman, mangu'likning oynai jamolida
28Kim qolarkan sevgiday abadiy va suyuqlik...
29Kim muqim turar ekan sonsiz avlodlar o'sha,
30Kimning ishi doimo atalar ekan savob?
31Kim falakni quyoshday mangu qilgay tomosha,
32Qay bir xilqatni inson beminnat aylar tavob?
33Haqsizlikdan mazlumning ichra sig'masa dardi,
34Agar zulmat ichida ko'rinmay qolsa hayot,
35Qayga u sajda qilib, qayga dilin yorardi,
36Qay suyanchiq qoshida aylar edi dod-faryod.
37Shu mo'jaz hayotimda ko'rdim qancha sevinch, g'am,
38Goho tik boqolmadim razolatning ko'ziga.
39Ushbu yorug' dunyoda topsam ham, topmasam ham,
40Baribir talpinardim haqiqatning o'ziga.

(1969)

YURTIM SHAMOLI (33)

1Yo'llarda yeldirim misoli yeldim,
2Yellar vodiysiga boshladi havas.
3Yelvagay Hisorning bag'riga keldim,
4Sen esding-taraldi siym tanda atlas,
5Sen esding-ochildi yorning jamoli,
6O, yurtim shamoli, yurtim shamoli.

7Men-ku bu dunyoda bir zori visol,
8Karbalo dashtida Majnun sifatman.
9Shamollar ichida men ham bir shamol,
10Chechaklar atridan men ham sarmastman.
11Lekin sen ruhimning mangu xayoli,
12O, yurtim shamoli, yurtim shamoli.

13Qancha shamollarga yuzimni burdim,
14Ulardan esdilar turfa xil nafas.
15Ularda goh qayg'u, goh shodlik ko'rdim,
16To'xtamay o'tdilar bari ham birpas.
17Faqat qayg'ulardan sen o'zing xoli,
18O, yurtim shamoli, yurtim shamoli.

19Shamollar esgandir ushbu dunyoda,
20Shamollar goh quyun, gohida dovul.
21Ular goh oshkora, goho ro'yoda
22Qancha bo'stonlarni sovurgan butkul,
23Lekin sen bo'lmagin bog'lar zavoli,
24O, yurtim shamoli, yurtim shamoli.

Ek 1: (Devami)

25Esgin, ey, bog'larning jamoli kulsin,
26Moviy nafas bilan to'lsin etaklar.
27Uchqur qo'shiqlarga bu olam to'lsin,
28Sha'ningga shoirlar aytsin ertaklar.
29Esgin, Vatanimning taralsin boli,
30O, yurtim shamoli, yurtim shamoli.

31Meni chorlayotir oliy bir jamol,
32Bilmasman, oh, unga qachon yeturman.
33Bu gulshan vodiya men ham bir shamol,
34Shamol kabi keldim, shundoq keturman.
35Lekin Abdullaning boqiy kamoli,
36O, yurtim shamoli, yurtim shamoli.

(1969)

SARATON (34)

1Saraton chog'i bu-zarra shamol yo'q,
2Tutlar kavagida mudrar g'urraklar.
3Nogahon falakka urgan kabi do'q,
4So'zsiz qotib turar bo'ychan teraklar.

5Osmon lol-lov yonar oftob qa'ridan,
6Ufqda sarobdan otashin baldoq.
7Chinqirib yuborar kunning zoridan
8Qaygadir berkinib olgan chirildoq.

9Birdan tinib qolar shu betinch dunyo,
10Hatto sharsharakning o'chganday sasi.
11Borliq suv tagiga cho'kkanday go'yo
12Qanchalik termulma-chiqmas nafasi.

13Go'dak uhicha ham shamol topilmas,
14Butaning tagida bo'zto'rg'ay hayron.
15Dehkon tol tagiga cho'zildi birpas,
16Tindi shoxchadagi qushcha ham biyron.

17Mening dehkon bobom, andak orom ol,
18Quyosh buroviga olgan palla bu.
19Saraton o'zi ham mudraydi behol,
20Ohangsiz yalla bu, so'zsiz alla bu!

21Hali tong g'unchasi ochmasidan lab,
22Nahor farog'atin o'ylamay taqir,
23Kimsasiz dalaga ko'zni uqalab,
24Chiqib kelganingni ko'rdim-ku axir.

25Ko'rdim-ku manglaying ter bilan qotib,
26Berahm otashga berganingni tob.
27Ko'rdim-ku tepangda o'zin yo'qotib,
28Hayratdan lol qotib qolganin oftob.

Ek 1: (Devami)

29Azmu shijoating men axir ko'rdim,
30Ko'rdim ko'zlaringda charchoq bir kulgu.
31Mayli, orom olgin, ey bobo yurtim,
32Saraton junbushga kelgan payt-ku bu.

33Butun olam go'yo ulkan poshqozon,
34Qaydadir-ko'rinmas uning naryog'i.
35Bu qaynoq qozonni kuzatmoq oson,
36Ichiga tushmoqlik osonmas chog'i.

37Cho'ntakdan to'kilgan tangalar misol
38Shu'lalar o'ynaydi supa uchida.
39Birovdan xijolat bo'lgan kabi tol
40Yer chizib turadi-dami ichida.

41Oftob qayta boshlar, ko'lanka maydon,
42Yana bosh ko'tarar namozshomgullar.
43Sekin moviylashar qizargan osmon,
44Oqarib ko'rinar kumushrang yo'llar.

45Yana yelkanini ko'tarar shamol,
46Yana chug'urchuqlar uyg'onar bog'da.
47Bobo yonidagi boladay xushhol,
48To'rg'aylar charx urar so'ngsiz samoda.

45Yana yelkanini ko'tarar shamol,
46Yana chug'urchuqlar uyg'onar bog'da.
47Bobo yonidagi boladay xushhol,
48To'rg'aylar charx urar so'ngsiz samoda.

49Yana yela boshlar oqshom nafasi,
50She'r oni, ishq oni, mehnat oni bu.
51Bu quyosh o'lkasin otashin sasi,
52O'zbek diyorining saratoni bu.

(1969)

ONA SAYYORA (35)

1Qarshimda yer sharin surati turar,
2Salmog'i Quvvaning anoricha bor.
3Tim qora osmonda porlab ko'rinar,
4Shu jajji sayyora ko'rkam, ulug'vor.
5Unga boqamanu ushlayman yoqa,
6Nahot shu ko'rganim rost bo'lsa, nahot?
7Nahotki yerimiz shu kichik soqqa?
8Nahotki biz shunga jo bo'lsak, hayhot!...
9Ummonlar ko'rinar qatra yosh misol,
10Chigit uvog'icha kelmas tog'lar ham.
11Qit'alar, dengizlar aftoda bir hol,
12Bari bir nuqtaga bo'lib olmish jam.
13Nabilar, rasullar, dohiylar unda,

Ek 1: (Devami)

14Qabrlar, qasrlar turgandir qator.
15Balki huv ko‘ringan moviy to‘lqinda
16Suv ichgan go‘dakning nafasi ham bor.
17Quloqqa chalinar otlar dupuri,
18Sor burgut o‘zini o‘ljaga urar.
19Sharqda cho‘pon yoqqan gulxanning nuri
20Shimol sayyohiga ko‘rinib turar.
21Ana, Himoloyning bag‘rida bir qiz,
22Yelkada ko‘zasi-borar buloqqa.
23Sohilda uchrashdi ikki qalb yolg‘iz,
24Shivir-shivirlari kelar quloqqa.
25O, ona sayyora, kurrai qutlug‘,
26Samodan suvrating ilk bora ko‘rdim,
27Havoyi bir xayol sehri emas, yo‘q,
28Farzand mehri bilan men boqib turdim.
29Kun kecha emasmi, xislating sanab,
30She‘r yozib yurardim senga parvona.
31Bu kun suvratingga so‘zsiz bosdim lab,
32Shu senmi, yolg‘izim, shu senmi, ona...
33Falakda bir o‘zing turibsan hayron,
34Nahot sen bo‘lmasang bunchalar tanho,
35Siynangga yopishgan farzanding-inson
36Beva bag‘ridagi yetimday go‘yo...
37Qayga ketmoqdasan bunchalar shoshib?
38Orom istaysanmi ko‘kda ovora?
39Balki farzandingni ko‘ksingga bosib
40Yig‘lab ketmoqdasan, ona sayyora...
41Farzandlaring bordir sonsiz-sanoqsiz.
42Vo ajab, qadringni gohida bilmas.
43Ular-ku qoshingda changday salmoqsiz,
44Lekin bag‘ringga ham siqqisi kelmas.
45Osmon torlik qilgan gala chumchuqdek
46Makon talashadi goho betartib.
47Sen-chi, mehvaringda aylanasan tek,
48Yaxshi-yu yomonni yelkangda ortib.
49Sening yuragingda laxta-laxta qon,
50Siynang nimalardan bo‘lmagan pora.
51Qayg‘u-hasratlaring barchasi ayon,
52O, buncha dardkashsan, ona sayyora.
53Sen hozir suratsan ko‘zim o‘ngida,
54Eshita bilmassan so‘zimni balkim.
55Bir zumlik bezovta o‘ylar so‘ngida
56Yana ruxsoringga tikilaman jim.
57Bir yonda lojuvard Bahri Muhit bor,
58Bir yonda za‘faron Sahroi Kabir.
59Bir yonda oq sochli tog‘lar purviqor
60Sening toleingga o‘qiydi takbir.
61Ellar to‘zg‘ib yotar gul yaprog‘idek,
62Bir yan shohu gado, bir yon do‘st, g‘anim.
63Bir yonda xayoliy Eram bog‘idek
64Buyuk va betimsol mening Vatanim.

Ek 1: (Devami)

65U mening ko‘zimga hilolday mahvash,
66Oftob kelar faqat uning qoshiga.
67O, ona sayyora, bag‘ringni poklash
68Mening vatanimning tushgan boshiga.
69Uning quchog‘ida g‘amdan yo‘q nishon,
70U yerda tentimas iblis xayoli.
71U yerda do‘stlikni ulug‘lab inson,
72Takallum qiladi qumri misoli.
73Yillar o‘tar, balki o‘tar ko‘p zamon,
74Yer yuzi chulg‘anar baxtga, chamanga.
75Agar dardlaringga bo‘lolsa darmon,
76Ruhim fido bo‘lsin shunday vatanga.
77Men ham bir o‘g‘lingman, ona sayyora,
78Bag‘ring men uchun ham xoki pok bo‘lsin.
79Toleing toabad bo‘lmasin qora,
80Manglaying oq bo‘lsin, yarqiroq bo‘lsin.

(1969)

***** (36)

1Otashga sig‘indi bir zamon xalqim,
2Arzini yo‘lladi o‘tli samoga.
3Shoirilar tarixni etdilar talqin
4Bosh egib o‘tparast o‘sha dahoga.
5Xalqim bid‘atlardan bugun ko‘p yiroq,
6Men ham shoirlikdan yiroqman balkim,
7Lekin mehnatingni kuylayman bu choq,
8Seni ulug‘layman, paxtakor xalqim!

(1969)

BIZINKILAR (37)

1Chapay askarlari keldilar bosib,
2Bosib keldi oqlar ustiga.
3Tomoshabin yigit yuragi toshib
4-Bizinkilar,- dedi do‘stiga.

5Rahimov fashistlarning ko‘zicha
6“Missershmit”larning ko‘zini o‘ydi.
7Kimdir mamnuniyat bilan o‘zicha,
8-Bizinkilar, -deb qo‘ydi.

9Yiroq o‘lkalarda kezardi sayyoh,
10Kezardi yurtiga ko‘zini tikib.
11Yurtimiz nomini eshitib nogoh,
12-Bizinkilar,- dedi entikib.

13Hech kim mangu emas ushbu olamda,
14Agar bir kun tanim ko‘msalar,
15Koshkiydi kimlardir turib tepamda,
16-U bizniki edi, desalar...

(1969)

Ek 1: (Devamı)

O'ZBEKISTON (38)

1Yurtim, senga she'r bitdim bu kun,
2Qiyosingni topmadim aslo
3Shoirlar bor, o'z yurtin butun-
4Olam aro atagan tanho.
5Ular she'ri uchdi ko'p yiroq,
6Qanotida kumush diyori,
7Bir o'lka bor dunyoda, biroq
8Bitilmagan dostonidir bori:
9Faqat ojiz qalamim manim,
10O'zbekiston, vatanim manim.

11Yurmasman hech behishtin izlab,
12Topolmasam chekmasman alam.
13O'tirmasman ertaklar so'zlab,
14Musallo deb yo'nmasman qalam.
15Ko'klamindan olib sururni,
16Dovrug' soldi ustoz Olimjon,
17G'afur G'ulom tuygan g'ururni
18Qilmoq mumkin dunyoga doston.
19Olis tarix qadamim manim,
20O'zbekiston, vatanim manim.

21Kechmishing bor chindan ham uzoq
22Ilg'ay olmas barchasin ko'zim
23Maqtamasman moziyni biroq,
24O'tmishingni o'ylayman bir zum.
25Zabtga olib keng Osiyoni,
26Bir zot chiqdi mag'rur, davongir,
27Ikki asr yarim dunyoni
28Zir qaqshatdi buyuk jahongir.
29Aytgum, bu kun, u manim, manim.
30O'zbekiston, vatanim manim.

31Bobolardan so'z ketsa zinhor,
32Bir kalom bor gap avvalida
33Osmon ilmi tug'ilgan ilk bor
34Ko'raygoniy jadvallarida.
35Qotil qo'li qilich soldi mast,
36Quyosh bo'lib uchdi tilla bosh.
37Do'stlar, ko'kda yulduzlar emas,
38U, Ulug'bek ko'zidagi yosh.
39Yerda qolgan, o, tanim manim,
40O'zbekiston, vatanim manim.

41Ko'z oldimdan kechar asrlar,
42Ko'z-ko'z etib nuqsu chiroyin.
43Sarson o'tgan necha nasllar,
44Topolmasdan tug'ilgan joyin.
45Amerika-sehrli diyor,

Ek 1: (Devami)

46Uhlar edi Kolumb ham hali,
47Dengiz ortin yoritdi ilk bor,
48Beruyniyning aql mash'ali.
49Kolumbda bor alamim manim,
50O'zbekiston, vatanim manim.

51Ko'p jahongir ko'rgan bu dunyo,
52Hammasiga guvoh-yer osti.
53Lekin, do'stlar, she'r ahli aro
54Jahongiri kam bo'lar, rosti.
55Besh asrkim, nazmiy saroyini
56Titratadi zanjirband bir she'r.
57Temur tig'i yetmagan joyni
58Qalam bilan oldi Alisher.
59Dunyo bo'ldi chamanim manim
60O'zbekiston, vatanim manim.

61Bobolardan so'zladim, ammo
62Bir zot borkim, baridan suyuk:
63Buyuklarga baxsh etgan dahlo,
64Ona xalqim, o'zingsan buyuk.
65Sen o'zingsan, eng so'nggi nonin
66O'zi yemay o'g'lig'a tutgan.
67Sen o'zingsan, farzandlar shonin
68Asrlardan opichlab o'tgan
69Ona xalqim, jon-tanim manim,
70O'zbekiston, vatanim manim.

71Bosh ustingdan o'tdi ko'p zamon,
72O'tdi Budda, o'tdi Zardushti.
73Har uchragan nokasu nodon,
74Ona xalqim, yoqangdan tutdi.
75Seni Chingiz g'azabga to'lib
76Yo'qotmoqchi bo'ldi dunyodan.
77Jaloliddin samani bo'lib
78Sakrab o'tding Amudaryodan.
79Sensan o'shal samanim manim,
80O'zbekiston, vatanim manim.

81Toleingda bor ekan yashash,
82Goh qon ichding, gohida sharob.
83Etmoq bo'lib yurtim xomtalash,
84Bosh ustingga keldi inqilob.
85Chora istab jang maydonidan
86Samolarga uchdi unlaring,
87Shahidlarning qirmiz qonidan
88Alvon bo'ldi qora tunlaring.
89Qonga to'lgan kafanim manim,
90O'zbekiston, vatanim manim.

Ek 1: (Devami)

91Lekin oftob poymol o'lmas,
92Qavaklarda qolmas oy nuri,
93Odil hakam- Haq bor, beg'araz,
94Mazlumlarning buyuk g'amxo'ri.
95Qilich serpab tole tongida
96O'zligingni tanib qolding sen.
97O'g'lonlarning qatra qonida
98O'zbekiston nomin olding sen.
99Nomi qutlug' gulshanim manim
100O'zbekiston, vatanim manim.

101Tinch turarmi bu ko'hna olam,
102Tinch turarmi dog'uli zamon.
103Oromingni buzdi sening ham
104Fashist degan vahshiy olomon.
105Qonim oqdi Dantsigda manim,
106Sobir Rahim yiqilgan chog'da.
107Lekin, yurtim, kezoymas g'anim,
108O'zbekiston atalgan bog'da.
109Sensan nomus va sha'nim manim,
110O'zbekiston, vatanim manim

111Kech kuz edi, men seni ko'rdim,
112Derazamdan boqardi birov.
113U sen eding, o, dehqon yurtim,
114Turar eding yalangto'sh yayov
115-Tashqarida izillar yomg'ir,
116Kir, bobojon, yayragil bir oz.
117Deding-Paxtam, qoldi-ku axir,
118Yig'ishtiray kelmasdan ayoq.
119Ketding, umri mahzanim manim
120O'zbekiston, vatanim manim.

121Sen ketarsan balki yiroqqa
122Farg'onada balki, balqarsan.
123Balki chiqib oqargan toqqa,
124Cho'pon bo'lib gulxan yoqarsan.
125Balki ustoz Oybekdek to'lib
126Yozajaksan yangi bir doston.
127Balki Habib Abdulla bo'lib,
128Sahrolarda ochajaksan kon.
129Tuprog'i zar, ma'danim manim,
130O'zbekiston, vatanim manim.

131Mayli, yurtim, kezsang ham dunyo,
132Fazolarga qo'ysang ham qadam,
133O'zligingni unutmang aslo,
134Unutmang hech, onajon o'lkam.
135Bir o'g'lingdek men ham bu zamon
136Kechmishingni qildim tomosha.
137Iqbolingni ko'roldim ayon.

Ek 1: (Devami)

138Istiqlolning ufqlari osha.
139Iqboli hur, sho‘x-shanim manim.
140O‘zbekiston, vatanim manim.

141Zavol ko‘rma hech qachon, o‘lkam,
142Zavol bilmas shu yoshing bilan.
143Muzaffar bo‘l, g‘olib bo‘l, o‘ktam,
144Do‘stu yoring, qardoshing bilan.
145Asrlarning silsilasida
146Boqiy turgay koshonang sening.
147Ulug‘ bashar oylasida
148Mangu yorug‘ peshonang sening.
149Mangu yorug‘ maskanim manim,
150O‘zbekiston, vatanim manim.

(1970)

QARSHI QO‘SHIG‘I (39)

1Men bu cho‘llar qo‘ynida tug‘ilib topdim kamol,
2Ko‘hna sardobalarda ko‘milib qoldi dardim.
3Lekin nar arslondan sut talab qilgan misol,
4Olis shahar, tog‘lardan ilhomimni axtardim.

5Goho topdim men uni, gohida qoldim nochor,
6Og‘ir o‘ylar ham surdim Sirdaryo bo‘ylarida.
7She‘rlar bitdim gohida o‘jar va Majnunshior,
8Sargashta bulbullarning beusul kuylarida.

9Do‘stlar orttirdim bunda turfa xil, turfa odat,
10Goho birisin topsam, birisini yo‘qotdim.
11Mehmon bo‘ldi bu yerda qalbimga ilk muhabbat,
12Olis kechalar uning g‘ussasini ham tortdim.

13Mana bu kun, ey yurtim, g‘oz turibman qarshingda,
14Ot aylanib joyini topar, deganlar doim.
15Sen haqingda she‘r bitish sharafi bor boshimda,
16Ey sen, sahroyi xalqim, ey sen, tug‘ilgan joyim.

17Kim aytadi qo‘yningda ilhom bor deb doimo,
18Xususan saratonning yonib turgan pallasi?
19Bir nafas taklifingga tashrif etsa mabodo,
20Har qanday shoirning ham pir bo‘lar hafsalasi.

21Bu yerlarning bori shu: Kip-qizil sahro bari,
22Faqat sarob jimirlab chorlar sirli bazmga.
23Unga ham suluv emas sahroning jonzodlari,
24Nasrga yarashmasa, yarashmaydi nazmga.

25Lekin uning bahori, o, sen, cho‘llar bahori
26Sog‘intirgan onamning diydori senday, shirin.

Ek 1: (Devami)

27Erta kun qovjirashdan bo'lsa ham dilda zori,
28Lola labi xandonu tubda dog'i yashirin.

29Oyoqlangan qo'ziday dovdirar yelda maysa,
30Ko'm-ko'k moviy osmonda kezib yurar oq bulut.
31To'rt taraf qisib kelib, nogahon jala quysa,
32Olamga anqib ketar ming xil ko'kat, ming xil o't.

33Lekin oftob zabtidan qochib boradi bahor,
34Noshud sayyod dastidan qalbi qon ohu kabi.
35Xayr endi, bahorim, ko'rishguncha to diydor,
36Mahshar kelmay yumildi bahorning qoqroq labi.

37Shundayin shitob bilan o'tdi-yu ketdi ko'klam,
38Za'faron adirlarda tentirar endi quyun.
39Bamisoli shaddod qiz bir bora aylab karam,
40So'ngra labin cho'chchaytib qilgani kabi o'yin.

41Qaynoq bir to'zon ichra gurkirar endi osmon,
42Bosh ustingda o't purkar samoning ajdahosi.
43Asta-sekin kun qaytar, bosilar qaynoq to'zon,
44Yelar oqshom nafasi-salqin tun ibtidosi.

45Har nedan go'zalroqdir balki cho'l kechalari,
46Ufqqlar kaftdek ravon, ko'k sochgan bor bisotin.
47Termulsang ko'ringaydir jannatning go'shalari,
48Yulduzlar chug'urlashib so'ylashar tafsilotin.

49Sizni jondan sevaman, o, yulduzli kechalar,
50Qo'yingizda nihondir sirli va dilbar xayol.
51Sizni suronli kunlar qo'rsaganman nechalar,
52Siz bilan tanholikda so'zlashsam, deb bermalol.

53Lekin shaddod hayotning yulduzda bormi ishi,
54Insonlar bor-yulduzdan yulduzlar qadar yiroq.
55Insonlar bor-o'zidan bo'lak yo'qdir tashvishi,
56"Savdoyi"-deb ataydi shoirni ular ko'proq.

57Gina qilish endi bas, gapni har yoqqa bursang,
58Xilma-xil qudratlar chiqar berar qatma-qat.
59Xullas, gul va yulduzni bir chetga qo'yib tursang,
60Bu yerlarning bori shu-qip-qizil sahro faqat.

61Yo'l yursang har joylarda rabotlar vayronasi,
62Iskandar, Qutaybadan qolgan sonsiz dahmalar.
63Bu yerlarda ilk bora yangragan Temur sasi,
64Chingiziylar boshiga solib qo'rquv, vahmalar.

65O, ulardan ne qoldi? Turfa rivoyat faqat...
66Birovi qurganini boshqasi qildi vayron.

Ek 1: (Devami)

67Vaqting bemalol bo‘lib, so‘ylay bersang hiqoyat,
68Hattoki Firdavsiy ham boqardi senga hayron.

69Va lekin shu fursatda qalbimda hasrat bilan,
70O‘zbekim diyorining kechmishini o‘ylayman.
71Men bu kun do‘stlarimga afsus-nadomat bilan,
72Yerga cho‘p qadamagan amirlardan so‘ylayman.

73Mening qadim elimdan uyquchi Sayd Olim
74Cho‘l oshib Hisor tomon chiqqani mahal yo‘lga,
75Jilovdori bo‘lmasa yugan tortmagan zolim,
76Qaysi hafsala bilan suv chiqarsin bu cho‘lga?

77Shu boisdan sahroning qalbida bir g‘o‘r yotar,
78U mening bobom qabri, qizimning bobojoni.
79Har o‘tganda ruhimga tuganmas qayg‘u botar,
80Kultum suv hasratida uzilgan yigit joni.

81U bir zamon quduqning tubida qolgan ekan,
82Suv ko‘zin ochay desa-bosib qolibdi tuproq.
83Shum ajal boyaqishning payidan chalgan ekan,
84To‘g‘rirog‘i, muhtojlik dastini qirqqan ko‘proq.

85Men bu kun sahar chog‘i, zarrin quyoshga boqib,
86Shu sho‘rlik ajdodimning nomini she‘rga soldim.
87Maskanin yoritmoqqa qalbimda shu‘la yoqib,
88Lavhi yodin bitmoqqa tunlardan siyoh oldim.

89Men uning nabirasi, qo‘limda qalam bilan,
90Qalbimda alam bilan poyiga qo‘ydim qadam.
91Uning-ku ishi yo‘qdir bu tirik olam bilan,
92Lekin orzusi bor-ku, niyat topmas-ku barham.

93Ha, quduqlar tubida ko‘milib ketmas armon,
94Har qanday zavolning ham bordir so‘ngi, hududi.
95Qabrlar tepasida yongan o‘t ham begumon,
96Birorta o‘ksik qalbning chaqnayotgan umidi.

97Bu joylar obod bo‘lar albatta erta-indin,
98G‘oriston gulistondir, Muqimiy aytgan misol.
99Lekin o‘tgan bobolar bu ishni bilarmikin,
100Bilarmikin, tegrasin qurshab turganin iqbol?

101Biz ham bir kun o‘tarmiz bu dunyoi qadimdan,
102Bizning ham qalbimizda ketgusi balki armon.
103Balki kimdir bizni ham xotirlab qo‘ysa zimdan,
104Parchalab qabr toshin kelurmiz o‘sha zamon.

105Mana bu kun bobolar arvohi chappor urar,
106Mening azamat yurtim-O‘zbekning sahrosida.

Ek 1: (Devami)

- 107Hazrati Xizr emas, Jayhunning sasi yurar,
108Saksovul bosib yotgan cho'llarning ma'vosida.
- 109Men-ku she'r yozmasam ham sahrolarga suv chiqib,
110Shu buyuk mamlakatim obod bo'lishi tayin.
111Lekin ona xalqimning o'tmishiga ko'z tikib
112Kelajagi hakida o'y surgum kelar mayin.
- 113Ilojin topsa agar, ketmonning dastasin ham
114Yerga qadab termulib, ko'kartirguvchi bu xalq.
115Jazm etsa ko'kka bo'yar jahon xaritasin ham,
116Bugun cho'lga chiqibdi, niyati topsin barhaq.
- 117Bugun u Jayhun suvin kelmoqchi cho'lga boshlab,
118Jayhun bu-o'z xalqimning o'z armoni, dunyosi.
119Yarashmas bu daryoga o'tirsang qarmoq tashlab,
120Jayhun bu-kuchga to'lgan Vatanimning daryosi.
- 121Men uning bo'ylarida o'ylarga toldim uzoq,
122Qirg'ovul xonish qilgan to'qaylarga burdim yuz.
123Bir tomon Turkman edi, bir tomon Qoraqalpoq,
124Yo nasib, deb Jayhunga cho'kka tushib tikkan ko'z.
- 125Daryo-chi, shamshir kabi yaltirab yotar daryo,
126Tushovidan bo'shagan ot kabi chopar sarson.
127O, sen darbadar daryo, o, sen serxatar daryo,
128Bunchalar vazminsanu bunchalar quv, o'jarsan!
- 129Sen qayga hovliqasan erta-kech bilmay tinim,
130Sen qayga hovliqasan, bekanoru ko'r, basir?
131Azizim, bu dunyoda yo'l yursang yo'qdir qo'nim,
132Azizim, o'jarlikni yoqtirmas bizning asr.
- 133Men sening visolingni ko'rgali keldim atay,
134Mavjlaringga qo'shilib jo'sha bilmadim biroq.
135Sen bilan suhbat qurish qo'limdan kelmas, netay,
136Sen buyuk bir nahrsan, men bo'lsam oddiy irmoq.
- 137Ha, dayr dengizida yakka inson-zarra qum,
138Zamonlar soatidan o'tar u qator-qator,
139Lekin sen borsan, Amu, dengizday teran ruhim,
140Lekin sen borsan, xalqim, ko'kragim Pomircha bor.
- 141Pomirday yuksaklikdan tegramga boqsam agar,-
142Ko'zimga ko'ringaydir Vatanim, ona xalqim.
143Uning-ku quchog'ida cho'llardan qolmas asar,
144Abadiy muzliklar ham gul ochib ketar balkim.
- 145Chunki shukuhin berdi xalqimga buyuk shuur,
146Buyuklikdan buyuklik tug'ilib kelgan doim.

Ek 1: (Devami)

147Sen ham shu buyuk elda yashnay ber doim magʻrur,
148Ey, sen, azamat xalqim, ey, sen, tugʻilgan joyim!

(1970)

KENGLIK NUQTASI (40)

1Hisor togʻlarining naq etagida
2Makon bor xushhavo, sarbaland, yuksak.
3Ajab bir osmon bu, osmon tagida.
4Yulduzlar qoʻl choʻzsang shundoq yetgudek.
5Ona tabiatning xush sanʼati bu,
6Inson va yulduzlar saltanati bu.

7Bu yerdan oʻtibdi yering belbogʻi,
8Beqasam toʻn demak bu rangin diyor.
9Falakda yulduzlar chaqnagan chogʻi
10Nishondor Oʻzbekning surati tayyor.
11Ulugʻbek nomida zoʻr koshona bu,
12Dunyoda beshdan bir rasadhona bu.

13Bu yerga termulib parishan dunyo
14Toʻgʻrilab oladi qoʻlda soatin.
15Ne ajab, payt kelib aytolsak hatto
16Jumla: jahonning xush saodatin.
17Shundoq qutlugʻ joy bu, qutlugʻ makon bu,
18Ne qutlugʻ, jonajon Oʻzbekiston bu.

19Atrofda vodiylar tovlanar hal-hal,
20Ming yillik chinorlar koʻkka boqqan tek.
21Bu yerda, vo ajab, yuz yillar avval
22Dunyoga kelibdi sulton Ulugʻbek.
23Ajab tasodif yo shahri Humoy bu,
24Hoynahoy, dahosi tuganmas joy bu.

25Oqshom tushmasidan bunda besabr,
26Oʻnlab koʻz termular osmon-falakka.
27Bu Zuhul, mana bu Dubbi Akbardir,
28Zuhraoy pikirlar bir chetda yakka.
29Yulduzlar vasli bu, vasli jahon bu,
30Oshiq, munajjimga ayshi nishon bu.

31Tong otib chiqar-ku ishboshi oftob,
32Qoshida bosh egib qolma tagʻin jim.
33Zamon shiddatini qilolmay hisob
34Yer chizib turibdi yosh bu munajjim.
35Azizim, gʻam chekma, vahmi gumon bu,
36Axir tizginingga kelgay zamon bu.

37Har zumda dunyoning burchaklariga
38Habarlar joʻnaydi qator va qator.
39Xohlasang, uchaver Marsdan nariga,

Ek 1: (Devami)

40Xohlasang, falakning u burchiga bor.
41Qo'lingda tap-tayyor haddi hisob bu,
42Haddi hisob bergan shahri Kitob bu.

43Qutlug' joy ko'p erur ushbu dunyoda,
44Yulduzni ko'zlagan lochin ham talay.
45Har nechuk, shu soat, shu saniyada,
46Ona yurt, men seni sozimga solay.
47Na maqtov, na olqish, na puch zanah bu,
48Ona yurt qalbimga solgan farah bu.

49Kездим bu yerlarda tanho shodumon,
50Yulduzlarga yaqin, ko'zlardan yiroq.
51Qalqib turgan bilan teppamda osmon
52Anglab yetarmidim ma'nasin biroq.
53Har nechuk, bilganim, yulduzfishon bu,
54Uyg'oq vatanimdan bitta nishon bu.

55Bor bo'l, tafakkurga yor bo'lgan diyor,
56Bor bo'l, yulduzli tun, oqshomlar mayin.
57Bitta munajjiming misoli bedor,
58Ona yurt, men senga maftun o'layin.
59Balki shoirlik ham yaxshi otdir bu,
60Ulug'bek yurtidan hotirotdir bu.

(1970)

HAMID OLIMJON XOTIRASIGA (41)

1O'rik gullaganmish kechagi tunda,
2Bahor mujdasi bu, yayragin, ey jon.
3Yillar o'tar ekan, bugungi kunda
4Oltmishga kiribsiz, ustoz Olimjon.

5Bir yonda Hulkar bu, bir yon Omon bu,
6Bir yon shoiramiz-mashhuri olam.
7Sizning tegrangizda ahli zamon bu,
8Sizning tegrangizda do'stlar bo'lmish jam.

9Barhayot Oybek bu-qutlaydi mamnun,
10Qutlar G'afur G'ulom-dongdor zamondosh.
11Sizni qutlayotir do'st-yorlar bukun
12Qutlar O'zbekiston- mag'rur egib bosh.

13Yetimtov bag'ridan chiqqan navqiron,
14Siz bu-she'rimizning eng jarang sasi.
15Sizning satringizda qurmish oshyon
16Uchirma qush kabi she'r ilohasi.

17Oltmishga kiribsiz, yodingiz ammo
18Shabnamday ma'sumu ko'klam kabi yosh.

Ek 1: (Devami)

19Axir qancha qadim bo'lmasin dunyo
20Bag'rida nur borki, qarimas quyosh.

21Hayot bo'lsaydingiz turardingiz shod
22Ulkan shu davraning eng o'rtasida
23Tiriklik sha'nini ulug'lab kushod
24Doston insho etib, bitib qasida.

25Hayot bo'lsaydingiz, har salqin sahar
26Oshno buloqlarga qo'yardingiz lab.
27Yurardingiz elda aziz, mo'tabar,
28Sonsiz shogirdlarning manglayni silab.

29Yaxshiyam boqiydir dilbar she'riyat,
30Samandar misoli o'lim bilmas jon.
31Minnatdor yurt sizni qutlaydi faqat,
32Qutlug' bu ayyomda, ustoz Olimjon.

33Yurt bu kun karvonlar boshida nordir,
34Yurt bu kun sharq ichra tengsiz bir diyor.
35Yurt bu kun ohuday xo'p ishvakordir,
36Sir kabi sermavjdir, Pomirday poydor.

37Tole yulduzining qutlug' ziyosi
38Saodat burjida balqqay, zamon bu.
39Qadim bir diyor bu-yo'qdir qiyosi,
40Ajab bir bo'ston bu-O'zbekiston bu.

41Ustoz, sozga solay boqiy hayotni,
42Boqiy she'r qoshida bosh egay bir on.
43Shodlik va baxtini kuylagan zotini
44Shodlik bilan eslar odatda zamon.

(1970)

QIRQIZ DIYORI (42)

1Azamat Manas yurti, To'qtag'ulning vatani,
2Alpomish va Navoiy yurtidan senga salom,
3Yuksak tog'lar o'lkasi, moviy ko'llar maskani-
4Qirg'izlar diyoriga O'zbeklardan ehtirom.
5Mangu oppoq qor bilan yaltiraydi Olatov,
6Bamisoli Qirg'izning boshidagi oq qalpoq.
7Yam-yashil yaylovlarda son-sanoqsiz oq o'tov.
8Qirg'iz xalqin qalbiday beg'uboru toza, pok.
9Ey, qadim Osiyoning abadiy yosh o'lkasi,
10Yalangto'sh va mehnatkash O'zbek bilan inisan.
11Qirg'izlarda jengaydir O'zbeklarning bekasi,
12Shonu sharaf osmonin chaqnagan chaqinisan.
13Butun dunyo biladi ijodkor Chingiz nomin,
14Azamat xalq, shuhrating bunday ham bo'lsin ziyod.
15Ne ajabki, barhayot G'afur G'ulom kalomin

Ek 1: (Devami)

16Qirg'izlar ham unutmay, aylab turgan bo'lsa yod.
17Chorvadorsan, botirsan, qo'lda qo'bizing bilan,
18Paxtakorsan, ishchisan, daryoni buruvchisan.
19Rosa termilib boksang shu qiyiq ko'zing bilan,
20Kuppa-kunduz kunda ham yulduzni ko'rguvchisan.
21Shu bepoyon dunyoning bag'rida teng farzandmiz,
22Zavq olurmiz barobar o'lanu kuylaridan.
23Azal-abad hamdammiz, azal-abad dilbandmiz,
24Salom keltirdik senga Sirdaryo bo'ylaridan.
25Ketmasin boshimizdan aslo baxt belanchagi,
26Yangrasin do'stlik kuyi, yangrasin she'r tarona.
27Bor bo'l, ey Qirg'iziston-quyoshning kelinchagi,
28Do'stini topgan inson do'stni desin yagona.

(1970)

QUTLOV (43)

1Yillar o'tayotir poyama-poya
2Yillar-umidlarga otashin charog'.
3Zamon-ku fazoda bilmas nihoya,
4O'tgan fursatlar ham qaytmagan biroq.

5Umrda yil o'tsa, yashirmoq nechun,
6Yurak simob yanglig' titragay har gal.
7Ustoz lutf etganday, har fursat uchun
8Qudratli qo'l bilan qo'yaylik haykal.

9Kechgan har oningga nazar solsang gar,
10Shoirning shoh satri ravodir balkim,
11Oltin uydi axir fazolar qadar,
12Mening bobo yurtim, azamat xalqim.

13Hali oftob ishga shimarmasdan yeng,
14Hali Zuhro ko'kdan boqqanda yakkash,
15Tumanli dalalar qo'ynida kezding,
16Mening singilginam, munis, jafokash.

17Sening mehnatingdan tuproq ochib zar,
18Vatanim beqiyos bo'ston bo'lgusi.
19Sening shavkatingni yozabersa gar,
20<Shohnoma> yanglig' bir doston bo'lgusi.

21Madhu sanolardan xijolat kabi,
22Qizlarning yonog'i yonadi gulgun.
23Bu ko'hna olamning har to'rt tarafi,
24Ne ajab, qutlasa sizlarni bugun.

25Bunchalik shon-shuhrat uchramas tayin,
26<Ming bir kecha>larning afsonasida.

Ek 1: (Devami)

27Yurtim, seni yana qutlab qo'yayin,
28Qutlug' yangi yilning ostonasida

29Mangulik vodiysi uzra bilmay had,
30Yillar-ku yugurik yel kabi o'tgay.
31Xalqim, yuksalaber oftobday baland,
32Qutlug' zamon senga yelkasini tutgay.

33Sening shavkatingni ulug'lab yursin,
34Buyuk anjumanlar, oltin satrlar.
35Tegragda lol qotib, bosh egib tursin,
36O'tgan va o'tajak yillar, asrlar.

(1970)

O'RMON (44)

1Yalang'och, sarg'aygan, kimsasiz o'rman,
2Boshingda charx urar kuzgi dovullar.
3Sening yaproqlaring esa bearmon
4Bahor qo'shigini aytib shovullar.

5Archazor ortidan sayrar bo'g'i qush,
6Ufqlar so'ngida qora bir ro'yo.
7Uzoq-uzoqlarda g'amgin va behush
8Cho'zilib yotibdi ulkan bir daryo.

9O'rmon qo'ynidadir sehr ila jodu,
10Bundadir xayolning sokin onlari.
11Naqadar suluvsan, naqadar inju,
12Ey, sen, shimol yurtin cho'ng o'rmonlari.

13Sening quchog'ingda oqshomlar mayin-
14Tuydim tuyg'ularning soz nash'asini,
15Za'faron zulfingga taqib ketayin
16O'lis cho'llarimning binafshasini.

(1970)

MO'MIN MIRZO (45)

1Hazrat Navoiyning nazari tushgan,
2Yuragida balki she'r qoni jo'shgan
3G'unchadek qalbida ohi uvishgan
4Mo'min Mirzo, ukam, seni o'ldirdilar.

5Qo'linga solmishlar tilladan zanjir,
6Shahzoda yigitga hurmat bu, axir!
7Bu nechuk qabohat, bu nechuk tahqir,
8Mo'min Mirzo, ukam, seni o'ldirdilar.

9Go'ringda o't yongur amirlar xudbin,
10Bilganlar na nomus, na vijdon, na din,

Ek 1: (Devami)

11Mayperest bobong ham bukidbi qaddin,
12Mo‘min Mirzo, ukam, seni o‘ldirdilar.

13Senga saltanatning qanday daxli bor,
14Sen-ku ma’sum go‘dak, pokiza dildor,
15Olim bo‘larmiding, balki san’atkor,
16Mo‘min Mirzo, ukam, seni o‘ldirdilar.

17Ukam, yovuzlarning topganlari shu,
18O‘z o‘g‘lin it bo‘lib qopganlari shu,
19O‘z qalbin kafanlar yopganlari shu,
20Mo‘min Mirzo, ukam, seni o‘ldirdilar.

21Topganlari zahar, to‘kkanlari qon,
22Qanday zamon ekan, do‘stlar, u zamon,
23Bolam deb, oh chekar Badiuz-zamon,
24Mo‘min Mirzo, ukam, seni o‘ldirdilar.

25Sen-ku yo‘qsan, ammo qotillar yashar,
26Hamon go‘daklarga qilich qayrashar.
27Qachon pok bo‘larkan bulardan bashar,
28Mumin Mirzo, ukam, seni o‘ldirdilar.

29Besh yuz yil berida esladim bir pas,
30Lekin bu behuda motaming emas,
31Qalbimni o‘rtada allaqanday sas...
32Mo‘min Mirzo, ukam, seni o‘ldirdilar.

(1971)

NEKRASOV HASRATI (46)

1Pushkin she’ri hali yangrardi mag‘rur,
2Lermontov charaqlar nazm osmonida.
3Shoir bo‘lish qiyin,
4Shoir bo‘lish og‘ir
5Shunday buyuklarning Kahkashonida.

6Shoir xayollarga beriladi, bas,
7Yeryomushka yig‘lar sahar chog‘ida.
8Faqat shoir bo‘lish...
9Bu hali yetmas-
10To kishan bor ekan yurt oyog‘ida.

11Nechun kulfatlarga to‘la bu hayot,
12Nechun mujik holin bo‘lmaydi kuylab.
13So‘ngsiz hasratlarga ko‘milgan bu zot
14Kezadi kimsasiz Peterburg bo‘ylab.

15Nekrasov hasrati, o, Rus hasrati,
16Poyoning bormikan, hadding bormikan?

Ek 1: (Devami)

17Sensan-bu ayovsiz Sibir dahshati
18Va mujik qalbiga sanchilgan tikan.

19Shoir qalamida hasratlar qat-qat,
20Shoirni chulg'aydi o'ylar daf'atan.
21Yashab qolarmikan she'rim oqibat?
22Ozod bo'larmikan notavon Vatan?

23Pushkin she'ri hali yangrardi mag'rur,
24Lermontov charaqlar nazm osmonida.
25Shoir bo'lish qiyin,
26Shoir bo'lish og'ir
27Bunday buyuklarning Kahkshonida.

(1971)

MUALLIM (47)

1Muallim haqida so'zim ushbudir:
2Muallim kamolot ichra ko'zgudir.
3O'qidim Gerodot, tarixni ko'p bor,
4Forobiy, Danteni takror va takror.
5Barini o'qidim, lol qoldi aqlim,
6Bariga ustozsan o'zing, muallim.
7Alisher qalbiga solgan sehr-fayz
8Sensan, ey muallim, ustoz Abul-Lays.
9Qutlug' xonadonda qutlug' kalom bu,
10Hamid Olimxon bu, G'afur G'ulom bu.
11Buyuk Temur sendan topgandir ta'lim,
12Sen shundoq, aziz zot, aziz muallim.
13Rost aytsam, o'zingsan eng avval daho,
14Sen hayot ganjida durri bebaho.
15Ulug' ayyomingda she'riy kalom bu,
16Shogirdlar nomidan qutlug' salom bu.

(1972)

******* (48)**

1Bolalik yillarim eslayman oz-oz
2Bosiq uyqu ichra yotganda olam.
3Tonglar qulog'imga kelardi ovoz:
4"G'afatda yotmagil, erkatoy bolam".
5U jajji bahorning sho'x sasi edi,
6U munis onamning nafasi edi.

7Yillar o'tdi, bir oz ulg'aydik, bu kun,
8Vatan xizmatiga bir qadar dastyor.
9Olam tashvishidan yurakda to'lqin,
10Vatan qudratidan qalbda g'urur bor.
11Endi sen chorlasang, toki tanda jon,
12Labbay deyajakman, Vatan, onajon.

(1972)

Ek 1: (Devami)

SAODAT (49)

- 1Toki g'olib ekan muzaffar o'lka
2Sha'ningga she'r aytmoq shoirga odat
3Bu gulshan vodiya o'zingsan beka,
4Ey, mening paxtakor singlim Saodat.
- 5Sirdaryo bo'yida mezon yaltirab,
6Ajib xayol bilan band bo'lmish ko'ngil.
7Va lekin bu safar men senga qarab,
8Yo'ndim qalamimni, mehnatkash singil.
- 9O'zbekning ming yillik odati erur
10Ona deb, singil deb chekmaklik malol.
11Qalbimni ne uchun bosmasin g'urur,
12Qarshimda sen tursang yetuk, barkamol.
- 13Shoyon mehnatingning nishonasi bu-
14Qora qoshlaringga qo'ngan chang, g'ubor.
15Suvori ekansan-zahmating ezgu,
16Zamona Barchini-mehnatkash, dildor.
- 17Yurting g'olib esa-toleing balqsin,
18Xipcha qomatingda lolarang tasma.
19Aytgil Muborakka-oshga o't yoqsin,
20Aytgil Sofiyaga, keltirsin o'sma.
- 21Shaddod Asibayu dildor Anzirat,
22Aytgil, childirmasin aylasin tayyor.
23Yulduzlar bazmida oy ham bir ziynat,
24Davrada Farhoding tursin baxtiyor.
- 25Zafar ayyomida chehralar gulgun,
26Tushsin davrangizga ko'k yulduzlari.
27Tahsin, tashakkurim sizgadir bu kun,
28Ey ona yurtimning ona qizlari.

(1972)

QOZOG'ISTON (50)

- 1Tiniq chashmalar bor haddan ziyoda,
2Moviydir Balxashning suvi ham biroq
3Biroq, Qozoq xalqin qalbi dunyoda
4Barcha chashmalardan ko'ra tiniqroq.
5Nur bilan chulg'onib yotibdi shoyon
6Buyuk Olatovning ko'rkam kelbati.
7Olatov ko'rkamdir, lekin bu zamon
8Undan ham ko'rkamroq Qozoq savlati.
9Qozoq sahrosi-bu be-adad sahro,
10Xayolday be-poyon, cheksiz va yiroq.
11Chindan ham buyukdir bu sahro, ammo

Ek 1: (Devami)

12Qozoq bag'ri esa undan ham kengroq.
13Shundoq ajib yurtсан, jon Qozog'iston,
14Qardoshim, qurdoshim, bovrим azal!
15Buyuk Sharq qo'ynida baxti nurafshon
16O'zbek diyoridan salomim bu gal!
17Birdir elimizning otash kalomi,
18Birdir tegrimizda saholar yaydoq.
19Birdir elimizning nasabi, nomi,
20Birdir ko'kimizni yoritgan chaqmoq!
21Abay hikmati-yu Navoyi sozi
22Ko'rkam xonadonim muattar etgan.
23Buyuk yaratganga bo'lsin tavoze,
24Udir baxtimizni barobar bitgan.
25Diydor boshlab keldi, qani, uzat qo'!
26O'ljasim, jo'ldosim, do'stim, qarog'im!
27Ta'zim, ehtiromim aylagil qabul,
28Ey ulkan Qozog'im, ulkan Qozog'im...

(1972)

QOZOG'ISTON OHUSI (51)

1Ko'kchatovda ko'k kamzulli bir ohu ko'rdim,
2Taajjubki, oyog'ida qizil etikcha.
3Ko'z uzolmay uzoq mahal termulib turdim,
4So'ng izidan ketaberdim boshim egikcha.
5Sho'x, chiroyli so'qmoqlarda qadam-baqadam,
6O'q yetmasga qadar chiqdim izidan borib.
7Ohu emas, afsonaga duch keldim shu dam,
8Vo darig'o, qaytib tushdim charchab va horib.
9Oynako'lga borib qoldim aylab men shitob,
10Ko'k kamzulli u ohuni izlab sarsari.
11Oynako'lining tubida ham ko'rindi shu tob
12Ohu emas, O'ljas she'rin toza mavjlari.
13Sayyohlikning o'jar qalbi tutib qo'limdan
14Ketaberdim, ketaberdim sarson-sargardon.
15Moviy ko'llar, cho'ng o'rmonlar chiqdi yo'limdan,
16Oh, bunchalar keng ekansan, jon Qozog'iston.
17Izlayverib, horib bo'lgach, oqibat bir tun
18Ko'k tepaga chiqib olib o'y surdim uzoq.
19Olmaota charx urardi tegranda butun,
20So'zlasang-chi, bu qandoq hol, muhtaram Qozoq?
21U men ko'rgan ohu qani, qayda u jayron,
22Qaysi joyni makon etgan u nozik nihol?
23Dedilarki, Qozoq elin kezaber hayron,
24Har qayda ham u bir karra ko'rgazgay jamol.
25U Abayning armonidir-nozlanib turgan,
26U Olatov suluvining maqomi erur,
27Kechagina nortuyani quvalab yurgan
28Qozoqlarning karashmali ilhomi erur.

(1972)

Ek 1: (Devami)

GENETIKA (52)

1Men ham yashayapman o'z zamonimda,
2Davrimdan qayga ham tushardim yiroq
3Va lekin bilmadim, mening qonimda
4Qaysi bir bobomning xislati ko'proq.

5Barchaga barobar meros bu bashar,
6Otdan qosh-ko'zni olgan o'g'ildek
7Bilmadim, qonimda qay ajdod yashar,
8Balki Bobo Kayfiy, balki Ulug'bek.

9Tunlar qulog'inga chalinar elas,
10Tulporlar kishnashi, otlar gurrosi.
11Balki Muqanna bu-tinib-tinchimas,
12Balki Panipatda Bobur urhosi.

13Balki tanglayimni ko'tarib ketgan,
14Darbadar bir oshiq va yo sarbador.
15Balki biror bobom shahanshoh o'tgan,
16Balki vujudimda darvish qoni bor.

17Men yaxshi anglayman, moziy ne demak,
18Tarixda har kimning bor o'z zamon.
19Lekin tanimizda kezar-ku beshak
20Olis bobolarning ming yillik qoni.

21Nechog'li sabot bor yovqur Shiroqda,
22Eryigitov to'pga ko'ksin bosar jim.
23Rahimov g'animga tashlangan chog'da
24Alpomish shiddatin payqamagan kim?!

25Ohu bolasi bu-oxuday boqqan,
26Shervachchada esa she'rning shiddati.
27Avlodlar qonida ming yillab oqqan
28Buyuk bobolarning turfa xislati.

29Neki ezgulik bor jahonda poydor
30Joylab ola bildik barchasin qonga.
31Asrlar so'ngida tole kelib yor,
32Farzand bo'la bildik o'tli zamonga.

33Singdi ruhimizga, mangu barhayot
34Alisher she'riyu Pushkin bayoti.
35Singdi ruhimizga g'olib hissiyot-
36Jasur bobolarning tengsiz saboti.

37Singdi qonimizga shu otash dunyo,
38Singdi qonimizga muhabbat, g'azab.
39Yiroq avlodlarga bizlardan ammo
40Qay bir xislatimiz qolarkan, ajab?

Ek 1: (Devami)

41Nima qolar ekan? Qay ezgu tilak,
42Qay his, yuraklarda topolgan kamol?
43Yiroq avlodlarga bizlardan beshak
44Qolar kurashlarda toblangan xayol.

45Shu yovqur asrda yashadik ro'y-rost,
46Ranju balolardan hayiqmay taqir,
47Yiroq avlodlarga bizlardan meros,
48Buyuk bardoshimiz qolgusi axir.

49Yashadik shu rangin dunyoda mas'ul,
50To ellar ko'z yoshi bo'lmasin chashma.
51O'zni bag'ishladik kurashga butkul,
52Demakki, yashadik oromga tashna.

53Tashna yashadik biz mehrga mutloq,
54Ishqqa, muhabbatga tashna o'tdik biz.
55Goh esa quyoshdek porloq va yiroq
56Haqqa haqiqatga tashna o'tdik biz.

57Tashna yashadik biz nurga, ziyoga,
58Qayon ketmoqdasan, ey uchqur zamon?!
59Oqibat bel bog'lab keldi dunyoga
60Bizning asrimizda vallomat inson.

61To'fon, qasirg'alar kechar-ku hali,
62Kechadi avlodlar qator, galma-gal.
63Balki oro topib bashar sayqali,
64Tug'ilar eng oliy inson, mukammal.

65U o'zin tanigay shunda daf'atan,
66To'fon, qasirg'alar bosiriq bir tush!
67Shu buyuk sayyora-yagona vatan.
68Inson o'z baxtidan o'zi ham sarxush.

69Munis nigohini qadab quyoshga.
70Turar u nurday pok, ishqday bezavol.
71Kechmish kamolotin ko'tarib boshga.
72Yiroq asrlarga ko'z tikib xushhol.

73Turar u go'dakday beg'ubor kulib,
74Balki kulgusi ham bizdan meros bu.
75Rishtai jonida bir zarra bo'lib
76Bizning ham qonimiz gupurgay rost bu...

77Bobolar dunyodan o'tdilar shundoq,
78Biz ham yetuklikka bo'lmadik timsol.
79Lekin sen bo'larsan bokira mutloq,
80Lekin sen yasharsan farishta misol.

Ek 1: (Devami)

81Kahkashon sayrida hur quyosh bilan
82Kezarsan to abad shodumon, xurram.
83Labda tabassumu ko'zda yosh bilan
84Senga talpinaman, buyuk nabiram...

(1973)

DENGIZGA (53)

1Yo'lim boshladi to, kezdim dala-tog',
2Kezdim ne yurtlarni-chiroyi tengsiz.
3Nasib etgan ekan sen bilan bu chog',
4Ilk bora ro'baro' keldim, ey dengiz.
5Sahroyi O'zbekman, toleim kulib,
6Muqimman, o'z yurtim bilan hayotman,
7Va lekin, dunyoda shamolday yelib,
8Dengizday keng qalbni axtargan zotman.
9Qalbim ochay deyman senga ushbu choq,
10Lekin tinglarmiding, bahri beomon.
11Menman bu-qoshingda zarra bir ushoq,
12Sen-ko'kka sha'shaa tashlagan ummon.
13Neni anglar eding, sen-ku bir xilqat,
14Milliard tuyg'ulardan qotgan sharora.
15Senga dil ochmoq ham fol ko'rmoq faqat,
16Inson o'z qalbini anglasa zora.
17U sohir hislardan kechdi beomon,
18Afsungor tuyg'ular bo'lganlar g'oyib.
19Beshafqat tafakkur asri bu zamon,
20G'arib deymi uni va yo g'aroyib.
21Uning poyidadir zamin-ziroat,
22Uning poyidadir hattoki samo,
23Qayda she'r? Qayda sir? Qayda sinoat?
24Qayda Majnun uchun dashti Karbalo?
25Dengiz, tanib olgin uni bir karra,
26Hazrati insondir-o'zi qo'ygan ot.
27Dengiz, she'r emassan endi sen zarra,
28Sen-po'lat zanjirlar zabtidagi zot.
29Ha, buyuk shoirlar qadami o'chgan,
30Hech kim mavjlaringdan o'qimas tuyg'u,
31Xitobmas to'lqinlar bag'riga tushgan,
32Qaysi bir baliqchi tashlagan to'r-ku.
33Farzandman shu buyuk asringa beshak,
34Men ham uning uchun dilni o'rtarman.
35Oh, lekin ko'ksimda yongan shu yurak
36Bir kun tosh qotmasa deya qo'r qarman.
37Olis ufqlarda yongan bu mayoq,
38Afsus, men uchun ham xayolmas aslo,
39Bo'ronlar qalbinga solmagay titroq,
40Yo'qdir men uchun ham sehr ila ro'yo.
41 To'plar gumburlashi, vahshat sadosi,
42 Qutqularga to'lgan ushbu kun zamon.
43Tashlandiq ushoqning bo'lib gadosi.

Ek 1: (Devami)

44To‘p-to‘p chag‘alaylar oh chekar nolon.
45Yulduzlar yonadi, oftob charaqlar,
46Kukunga aylanar vujud ham, ammo
47Yaralgan ekanki inson bir vaqtlar,
48Nahot tuyg‘udan u bo‘lgay mosuvo?!
49Sarson, sohillarda tentirab yana
50O‘yga botarmikan beruh oshiqlar?
51Dengizlar ufqiga boqib mardona
52Kuylarmikan hech kim o‘tli qo‘shiqlar?
53Moviy dalalarda o‘zin unutib,
54Shabnam ichra kezza malla rang toychoq,
55Fazogir Mirrixning mehridan kechib
56Boqarmikan unga entikib, mushtoq?
57Ulug‘ ilohasin-tilsiz jamolin
58Unutib qo‘ymasmi bir kun odamzod?
59Buyuk nasibasin-tengsiz hayolin
60Shu buyuk tafakkur etmasmi barbod.
61Ilhoming dilimda, xayr, ey dengiz,
62Garchand visolingdan aslo qonmasman.
63Lekin yoshligim ham o‘tar-ku esiz,
64Bir vaqt yonganimday balki yonmasman.
65Balki sayr etgali mavjlaring bo‘ylab,
66Tag‘in qaytajakman, ey oshno ummon.
67Sen-chi, kuylayvergin hamisha guvlab,
68Insonlar qalbiga solib g‘alayon.

(1973)

ALLOMA (54)

1Biror joyda topilsa nogoh gavhar donasi,
2Cho‘ntagi teshik har kim da‘vo qilgan hamisha.
3Men ham orzu etardim, yaxshi nom bahonasi
4Meni ham yodga olsa g‘ayri el, shuhratpesha.

5Qancha buyuk zotlarga makon bo‘lgan Xorazm,
6O‘tgan, ketgan tarixing barchaga kunday ayon.
7Sira ajab emasdir Mashhad ham aylab bazm,
8Bir Qiyot farzandiga ta‘zimda bo‘lsa jahon.

9Qaytdi buyuk alloma o‘z yurtin quchog‘iga,
10U bois qalbim yana g‘urur bilan to‘libdi.
11Vo ajab, shunday bir zot o‘z qadrin topmog‘iga
12Uncha-munchamas, rosa ming yil kerak bo‘libdi.

13Holini bilmaganga ro‘baro‘ kelsang agar,
14Qalbingdagi arslonning mo‘yloviga cho‘zgan qo‘l.
15Men-ku oddiy insonman, lekin shunday ham battar
16O‘n ming yillik g‘ururim qo‘zg‘alib ketgay butkul.

17Xalqim, tengsiz farzandlar bergansanu dunyoga,
18Zar qog‘ozga ishqiboz murg‘day ustin yopgansan.

Ek 1: (Devami)

19So‘ng yuz yillab faromush ko‘zing tikib samoga,
20Dafinai ganjingni eslatishsa topgansan.

21Beruniy bobomiz shu, ismi ham Abu Rayhon,
22Ba Forsi guftaam gar az zamoni pur Sino.
23Bu zotni yetishtirgan qadim Sharq, ko‘hna jahon,
24Kumush soqol, tilla bosh, asl qomusiy daho.

25Sharafai zamondan boqadi u bepisand,
26Buyuk sharq tafakkurin benazir xazinas.
27Mustabid Mahmud emas xayolini etgan band,
28Bilgisiz ellar shavqi, yulduzlar nashidasi.

29Shunchalik bo‘lar axir alloma deganlari,
30Agar-chi, qismat chigal, noshukur ul zamona.
31Javohir iste‘dodning mevasi buning bari:
32“Osor ul-boqiya”yu “Hindiston” u “Saydona”.

33Ushoqqina odamman, jussam otamdan hadiya,
34Lekin mayda hislarni yoqtirmas aslo jinim.
35O, buyuk Sharq, buyuk Sharq, sening shavkating deya
36Ne buyuk farzandlaring zahmat chekkan betinim.

37Qayda ular? Qaysi bir puchmoqlarda benishon...
38Afsuski, o‘z qadrini bilmas doim odamzod.
39Bu kun Abu Rayhonga ta‘zimda ekan jahon,
40Bu-buyuk bobomizga zamonadan bir imdod.

41Dovotim qurimadi, mudom faxriya bitay,
42Eng ulug‘ ajdodlardan xayolimga yog‘sin nur.
43Shunday zotlarni bergan xalqimga ta‘zim etay,
44G‘ururimga g‘ururdosh kim bo‘lsa-ming tashakkur.

(1973)

MUZAFFAR O‘LKA (55)

1Necha yil bu zamin o‘t ichra qoldi,
2Necha yil burqsidi bu yurt samosi.
3Necha yil dillarni larzaga soldi
4Mo‘‘jaz bu o‘lkaning faryod sadosi.

5Garchi tug‘ilmadim u yerda, lekin
6Uning iqbolidan dil uyim obod:
7Chunki, g‘olib keldi olamda tag‘in
8Qirg‘in urushlardan horgan odamzod.

(1973)

NIYAT (56)

1Umrin kitobidan bir varaq o‘tdi,
2Bir sahfo shodligu bir sahfo zahmat.

Ek 1: (Devami)

3Kimdir do'stim deya qo'lini tutdi,
4Kimningdir dastida sangi malomat.

5Hayot degani shu, qalbning tubida
6Qolg'usi shodlik ham, qayg'u ham qator.
7Va lekin umrimni avval-so'ngida
8Vatansiz tasavvur etmog'im dushvor.

9Sokinu ulug'vor bong urar soat,
10O'ylarim charog'in yana yoqurman.
11Yangi yil daricha qoqqan bu fursat
12O'lkam kamoliga xushnud boqurman.

13Bormi undan bo'lak menga hech shodlik,
14Bormi undan o'zga tole va a'mol?
15Orzum ne, ne baxtga bo'loldim molik?
16Undan ayri baxtni etdimmi xayol?

17Dunyo bepoyondir, turfadir inson,
18Yulduzlar misoli beaded qismat.
19Lekin baxtga oshyon bo'lsin bu jahon,
20Insonga osoyish yor bo'lsin faqat.

21Soatning intiho bongi ham tindi,
22Qoldi yana bir yil orqada ko'rkam.
23Qani qo'llaringni uzatgil endi,
24Sevikli diyorim, navqiron o'lkam!

(1973)

OYBEK NOMLI XO'JALIKDA (57)

1Ikki daryo tutashmish bunda,
2Biri Chirchiq va birisi Sir.
3Shu'la o'ynab kumush to'qlinda,
4Xayolingni aylagay asir.
5Ikki daryo tutashmish ajab,
6Biri nazm, biri nasri pok.
7Biri zamin-tabarruk matlab,
8Birida bor shu'lai aflok.
9Termulaman bu xush chiroyga,
10Xo'p zukkosiz, odamlar, mudom.
11Ikki daryo tutashgan joyga
12Oybek deya qo'yibsizlar nom.

(1973)

BAHOR NASHIDASI (58)

1Yashillandi oppoq tog'lar purviqor,
2Adirlarda chopar guvlab bo'z anhor.
3Bosh ko'tardi nimdosh maysa, gul-chechak,
4Suluvlarning sochlarida tol bargak.

Ek 1: (Devami)

5Atir hidi anqir iliq havoda,
6Bahor kezar cho‘l, adirda, sahroda.
7Tongdan to shom chaman ichra sarsari,
8Guldan gulga qo‘nib uchar bolari.
9Moviy ko‘kda qushlar qoqar sho‘x qanot,
10Bosh ko‘tardi jami jonzod, mavjudot.
11Ko‘hna tuproq g‘uncha kabi ochib lab,
12Olayotir navbahorni qarshilab.
13Bahor avval kirib kelgay yurakka,
14Chulg‘ar dilni turfa orzu tilakka.
15Gar insonga yordir tole, saodat,
16Bahor bergay tengsiz shodlik, farog‘at.
17Oshiq magar ishqda esa baxtiyor,
18Muhabbatdir bahordagi ilk shior.
19Bahordir bu-sirli olam san‘ati,
20Tabiatning jajji, rangdor suvrati.
21Bahordir bu-suluvlarning ol yuzi,
22Bahordir bu-go‘daklarning ilk so‘zi.
23Olqish bo‘lsin qadami sho‘x ko‘klamga,
24<Xush kelibsan, deymiz, bahor, o‘lkamga!”
25Yurtim azal bahor ila dilkashdir,
26Ona tuproq navbahorga peshkashdir.
27Jarang solsin go‘daklarning kulgusi,
28Bor bo‘l ko‘klam, bor bo‘l o‘lkam, kelgusi!

(1973)

HAMZA MONOLOGI (59)

1Meni o‘ldirdilar Shohimardonda,
2Yurtimning qonini tekin so‘rganlar.
3Meni o‘ldirdilar ota makonda,
4O‘zimning tilimda so‘ylab yurganlar.
5Ular kimlar edi? To‘rvadan bo‘lak
6Iljin bo‘lmagan gadoy xurofot.
7Ular kimlar edi? Vatanni lak-lak
8Aqchaga sotmoqchi bo‘lgan musovot.
9Fahmini yeb bo‘lgan qay bir nogiron
10Demish-ki, ko‘r bo‘lsin butkul bu dunyo.
11Yangi yo‘lga kirsan kattakon jahon,
12Men uni tanisam aybimmidi yo?
13Urush qilay desang Olloh na hojat,
14Topilar jahonda bahona bisyor.
15Sarmoyang ushbu kun bo‘lganda g‘orat,
16Shoirlar toshingni ottingmi, g‘addor!
17Qaradim dunyoning ichu toshiga
18Sultonlar xohishi sultonday qolmoq,
19Yo‘q esa shartmida yurtning boshiga
20Behuda qironni keltirib solmoq.
21Buyuk Alisherni yurgan unutmay-
22Elning shoni qani? Qani zakosi?
23Vallohi a‘zamdin nariga o‘tmay

Ek 1: (Devami)

24Qancha yigitlarning so'ndi dahosi.
25Ulug'bek samoga intilgandi tik,
26Elning shuuriga chulg'ab bir ro'yo-
27Ho'kizning shohida xira pashshadek
28Ming'irlagan sen ku-, xurofiy dunyo.
29Burning qani desa qulog'in tutgan,
30Xonni xoqon degan bechora to'ra,
31Kattakon dunyoni ayon eshitgan
32Elni boshlarmidi oldinga sira.
33Faylasuf emasman, askardirman chin,
34Shoirman-g'azalxon ahli turganda
35Yiroq ufqlarni o'ylardim lekin
36O'zimcha she'rimni kuylab yurganda.
37Ey battol g'animim, anglab ol ro'y-rost,
38Senga ayon etsam dilda niyatni,
39Umrinni yashadim kurashchiga xos,
40Kurash bilan topdim abadiyatni.

(1974)

CHO'LI BOBONING NABIRALARIGA DEGANI (60)

1Yillar, oylar o'tsa, Vatan topsa sayqal,
2Bog'larda ochilsa so'lmas lolalar.
3Shu joylar cho'l edi desak bir mahal,
4Ishonarmikansiz, bolalar.

5Moviy ko'llar uzra suzsa chag'alay,
6Adirlarda kezsa oqquv galalar,
7Shu joyda hayot yo'q edi desak, har qalay,
8Ishonarmikansiz, bolalar.

9Bu joylarga o'tgan hasratli ajdod,
10Tomchi suvga zoru ko'z yosh jolalar.
11Ularning hasratini shoir etsa yod,
12Ishonarmikansiz, bolalar.

13Men-ku ishonaman, sahrolar gullab,
14Sizning qiy-chuv bilan to'lgay dalalar.
15O'shanda, fidoyi otalarni eslab,
16Ta'zim qilarmisiz, bolalar.

(1974)

SALOMNOMA (61)

1Bahor chog'i chuldiragan irmoqlardan
2So'qmoqlardan va zangori o'tloqlardan,
3Adirlarda kechgan shodon, xush chog'lardan,
4Salom bo'lsin saxovatli yil boshiga
5Salom bo'lsin yashil ko'klam naqqoshiga.

Ek 1: (Devami)

6Saratonning quyoshidan bo'lsin salom,
7Qor so'ragan tog'-toshidan bo'lsin salom,
8Tanti dehqon bardoshidan bo'lsin salom,
9Salom bo'lsin oylarning eng ezgusiga,
10Salom bo'lsin uning oppoq injusiga.

11Yaqin qo'shni-salom degan kuz chog'i bu,
12Noz-ne'matga to'lib turgan quchog'i bu,
13To'y chog'i bu, rejalarining yuz chog'i bu,
14Salom bo'lsin to'yni birga to'ylashganga,
15Salom bo'lsin bir devordan bo'ylashganga.

16Odamlar bor-bir umrlik tolega yor
17Va istaydi do'stlariga tole bisyor.
18Ezgu yilda ezgu o'ylar topsin qaror,
19Salom bo'lsin xush saodat ayyomiga,
20Salom bo'lsin, zafarning ilk payomiga.

21Salomlarning barchasidan shundir ma'no:
22Bo'y taratsin olam bo'ylab yashil ma'vo,
23Gurkurasin, kuchga to'lgan yurt doimo,
24Salom bo'lsin o'n ikki oy sarvariga,
25Salom bo'lsin yilning to'ng'ich Yanvariga!

(1974)

RAYHON (62)

1Fursat-fursat insonga ko'ringanda tor jahon,
2Yaxshilar diydorini qo'msaydi doim ko'ngil.
3Bobolarim yurtida tutqazding dasta rayhon,
4Boshim ko'klarga yetdi, Shamsiqamar, jon singil.
5Xonanishin kunlardan bezib kelgandim asli,
6Cheksiz cho'llar gardini aylasam derdim tavof.
7Ruh menda tiyra fasli, ayni jazira fasli,
8Jannatmakon go'shangdan gul tutqazding bosavob.
9Bu joylarda kezgandim tentirab yillar burun,
10Sahro uzra tashnahol to'rg'ay kabi charx urib.
11Kuylagandim goh to'lib bobolar orzularin,
12Goh mayin istiqboling o'ylariga edim g'arq.
13Sahroda sarbonlarning oqargan so'ngaklari,
14Jahannamiy dasht uzra yaltirab turgan sarob...
15Abadiy orzulardan so'ylardi buning bari,
16Jahoniy dillarga ham solguday zarb, iztirob.
17Men-ku bu yurt o'g'liman, jon ipim unga payvast,
18Iqboli iqbolimdir, armoni bo'lsa-armon.
19Ota yurt vayron esa, farzandga jahon abas,
20Nechundir menga u choq tanho shuhrat, yolg'iz shon?
21Shul sabab, arqonga ham qil quvvat, degan misol,
22Qadimiy Jayhun sari keldim aylab shitoblar.
23Gohida yiroqlarda sog'insam, qo'msab visol,
24Yo'lladim qasam to'la turli she'riy kitoblar,

Ek 1: (Devami)

25Qalbida turfa niyat qaynagan zotlar aro
26Sog'inmas kim ham axir kattakon dunyo yuzin.
27Ko'kka boqsam, o'yimni chulg'aydi cheksiz samo,
28Yerga boqsam, dilkash deb tingladim Jayhun so'zin.
29Mana bu kun u turar qarshimda viqor to'kib,
30Yo'q, yo'q, u- daryo emas, u- armon, u- bir hayot.
31Kechib ne-ne asrlar, qanchalar zamon o'tib,
32Shu qondosh parcha yer ham topar bo'lmishdir najot.
33Bugun ota yurtimga kelmishdir ulug' Jayhun,
34Hayratdadir bo'zto'rg'ay: "Axir bu nechuk Sayhon."
35Sahroda qaror topmish hattoki dilbar junun:
36Bo'y sohib turar, mana, bir dasta sadarayhon.
37Singlim, shu rayhoningda bir armonim parchasi,
38Umrimning bir g'ussasi barham topdi muqarrar.
39Undadir hali cheksiz chamanzorlarning sasi,
40Nazar sol kengliklarga, jon singlim, Shamsuqamar.
41Qo'llaringda jon topmish ming yillik orzu, hali
42Zangori ufqlarga uzangan chaman bo'lg'ay.
43Inson buyukligidan nishona ushbu, hali
44Ona zamin uzra sen yaratgan gulshan bo'lgay.
45Dunyoda tariq kabi bedanabop gap ham mo'l,
46Dunyoda tashvish ham mo'l qisgudek yuraklarni.
47Lekin bu kun olamda baxtiyor o'shal ko'ngil-
48Sig'dirolsa o'ziga eng oliy tilaklarni.
49Zaminu zamon yashnab, o'chganda tamom sahro,
50Peshkash bo'lurman men ham tunganmas mehrim bilan.
51Turfa rang chaman aro, siz tuzgan gulshan aro
52Yetib kelurman men ham rayhondek she'rim bilan.

(1975)

GENERAL (63)

1Muzaffar zotlarga motam nojoiz,
2Ularning haqqidir faqat iftixor
3Biz mag'rur bosh egsak o'shalar bois,
4Ularga loyiqdir eng oliy ash'or.

5Jasur najotkorlar saf-qatorida
6O'zbek yigitining nomi ham kushod.
7Tinchlik ayyomining bu nahorida,
8Sobir og'amizni etmoqdamiz yod.

9Vatan degan chog'da oddiy oshyon,
10O'lan to'shagini anglaganlar mo'l.
11Madad so'raganda chorasiz jahon,
12Siz Toshkent bag'ridan uzatgansiz qo'l.

13Qaysi bir mamlakat, qaysi sarhadda
14Najotkor do'stlarni zor kutgan tuproq.
15Murg'ak xayolimda shundoq holatda
16Tasavvur etoldim men Sizni ko'proq.

Ek 1: (Devami)

17Bani Odam uchun najot axtarib,
18Jon bergan shahidlar ruhiga qasem.
19Odamzod yalovday yurgay ko'tarib,
20O'zbekning shu qatra, toza qonin ham.

21Bilmadim u soat, u so'nggi fursat,
22Nelar kechgan ekan Sizning xayoldan.
23Balki, ona-Diyor ko'kida qat-qat,
24Varraklar ko'rgansiz o'zg'ir shamoldan.

25Balki, so'nggi dam ham umidga to'liq,
26Yorug' bu kunlarni etgansiz xayol,
27Mening beshigimga otilgan ul o'q,
28Sizning umringizni uzgan ehtimol.

29Buyuk Ajdod bermish bus-butun g'urur
30Va qiyiq ko'zlarda meros jasorat.
31Jasur saflar aro ot surib mag'rur,
32Eng g'addor yovlarni etgansiz g'orat.

33Sizdek farzandlarga sharaftir pesha,
34Sizga manguilikning xush taronasi
35Sizdek o'g'lonlarni yodlar hamisha,
36Munis O'zbekiston-mardlar onasi.

(1975)

***** (64)

1Sen mening ismimsan, nomimsan tugal,
2Sen buyuk bobomning asl makoni.
3Dedim va degayman hamisha dangal,
4Samarqand degani O'zbek degani.
5Qayta tug'ilmoqlik nasib etsa gar,
6Samarqand bo'lardi joyim muqarrar.

(1975)

MALOMAT TOSHLARI (65)

1Hushyor boq, to foniylar umr kechadi,
2Tegraganda turfa xil toshlar uchadi.
3Biri qora hasad yo g'araz toshi,
4Biri yovuz tuhmat yo maraz toshi.
5Mayliga qay biri kelmasin, qachon,
6Ulardan muddao hamisha ayon.
7Ular sabr kosang to'ldirmoq bo'lar,
8Ular umring gulin so'ldirmoq bo'lar.
9Boshimdan o'tganin etsam gar bayon,
10Hushyor boq ularga hamisha, o'g'lon.
11Va lekin dunyoda o'zga tosh ham bor,
12U senga yetkazmas behuda ozor.
13U aslo ko'ksingga o'q kabi botmas.

Ek 1: (Devami)

14Taning zirqiratib, burning qonatmas.
15Umring yo'llariga bo'lmagay u band,
16Yo ko'ngil shishasin etmagay parkand.
17Sen tomon nolakor, qay on yetar u,
18G'aflat farishtasin bedor etar u,
19Idrokning mavjiga teggani zamon,
20U mudroq ruhingga solgay g'alayon.
21U vijdon tamali, diyonat toshi,
22Malomat toshi bu, malomat toshi!
23U balki aliksiz qolgan bir salom,
24U balki avjida bo'lingan kalom.
25U balki do'stingga ochib dil, yurak,
26To'yida aytilmay qolgan bir tilak.
27Farzandi duch kelgay balki alomat,
28Jajji qo'llarida sangi malomat.
29Qabr tepasidan tosh haykal boqur,
30Olis xotiralar gulxanin yoqur.
31Sen unga so'nggi dam egganmiding bosh,
32Oh, nechog' shafkatsiz tosh erur bu tosh.
33Insonning to fazlu falokati bor,
34Uning bir-biriga malomati bor.
35Tashrifga ko'z tikkan bemorlardan to
36Shohlar diligacha malomatdir jo,
37Baxtsiz kimsalarning ko'zdagi yoshi,
38Asli, yaratganda malomat toshi.
39Janglardan qaytmagan farzandi uchun
40Onalar dilida malomat tugun.
41Qadim odamzodga necha ming zamon
42Malomat toshlari hamroh har qachon.
43Asriy koshonaga to ofat kelur,
44Nolakor moziydan malomat kelur.
45Ming yillab samoga boqdi odamzod,
46Falakdan tiladi madad va imdod.
47Va lekin topgani falokat bo'ldi,
48Shul sabab har so'zi malomat bo'ldi.
49Chorasiz Mashrabning qiyomati bu,
50Insonning xudoga malomati bu!
51<Men odam edim-ku, inson farzandi!>
52Bu-yetim G'afurning malomat bandi.
53Hanuz sarhadlardan g'amgin sas kelur
54Malomat toshlari basma-bas kelur.
55Odamni mahv etur farzandi odam,
56Odam erur ammo tomoshabin ham.
57Yetim go'daklarning ko'zdagi yoshi,
58Bu-jumla jahonga malomat toshi.
59Gar buyuk zamonga farzand erurmiz,
60Adolat birla gar payvand erurmiz.
61Odam qadri magar buyukdan buyuk,
62Lekin qay dillarda malomat tuguk.
63Ne deb so'zlagankin, boqib siz sari,
64Betimsol Oybekning horg'in ko'zlari?!

Ek 1: (Devami)

65Sarg'aygan sahfolar aro boqib tek,
66Qodiriy qabrini so'rar Otabek.
67Yiroq sohillarda taralib ohi,
68Kezar Al'endining qonli arvohi.
69Ha, qonu ter bilan yo'g'ilib kam-kam,
70Shundoq barpo bo'ldi davron muhtasham.
71Har lahza moziyga garchand ketajak,
72Lekin oldda bizni kutar kelajak.
73Gar qolur bizdan ham ezgulik, karam,
74Lekin degaylarmi bizni mukarram?!
75Mudroq vijdon uchun, sohta shon uchun,
76Behuda to'kilgan qancha qon uchun,
77Zaminning tuzalmas jarohati deb,
78Moviy dunyolarning halovati deb,
79Bir kun egilmasmi odamzod boshi,
80Bizga ham yog'masmi malomat toshi?
81O, buyuk mavjudot, hazrati inson,
82Sening asling gohi g'aflati inson.
83Gohi sen barkamol bo'lib ko'rinding,
84Gohi bechorahol bo'lib ko'rinding.
85Yulduzin boshingdan sochsa ham samo,
86Goho o'z qadringni bilmading, ammo.
87Ezgulik yo'lida har bitta qadam
88Rahmat muhri erur senga, ey odam!
89Olam uzra bukun ko'tarmishsan qad,
90Unutma, buyuksan, buyuksan behad.
91To kezar boshingda himmat quyoshi,
92Senga yog'masa bas, malomat toshi...

(1976)

SURUR (66)

1Qish chog'in beg'ubor tongidir ushbu,
2To'rt taraf qor ichra-tomosha ko'zgu.
3Hali ko'zlaringda novvotrang uyqu,
4Har nechuk, nahoring muborak bo'lsin!
5Ne baxtki, sen bilan egizak surur,
6Mayli bahordir u, mayli qish erur.
7Osoyish zamonda qalbingda g'urur,
8Vataning, diyoring muborak bo'lsin!
9Sendan nelar kutar bu olam-jahon,
10Bir yonda zaminu bir yon kahkashon.
11Eh-he, saflaring ham necha ming, milyon,
12Shu cheksiz qatoring muborak bo'lsin.
13Hali tong quyoshi tog'u toshdadir,
14Ne yorug' o'ylar ham mudroq boshdadir.
15Sen olti, bobong-chi oltmish yoshdadir,
16Qo'shaloq bahoring muborak bo'lsin.

(1977)

Ek 1: (Devami)

IZHOR (67)

1Qancha diyorlarga sayr etib yurdim,
2Qancha manzillarda tuzdim oshiyon.
3Va buyuk hikmatga axir yuz burdim,
4Siylangan joyida azizdir inson.

5Yurtim senda ekan nasibam tugal,
6Sen o'zing maskanim, sen o'zing shonim.
7Sen onam, sen singilim, yorimsan, azal,
8Ey, jonim, jahonim-O'zbekistonim.

9Ista, qismatimga o'zing ber barham,
10Ista, yaxshi kunda nomim qilgil yod.
11Mensiz ham mukammal ekan bu olam,
12Mensiz ham baxtga yor ekan odamzod.

13Yurtim, faqat sening qo'lingdan tutib,
14Bolangday ergashib keta olsam, bas.
15Sen piri komilsan, men senga muhib,
16Seni tanimagan meni ham bilmas.

(1978)

DIYOR (68)

1Ko'pdir bu dunyoda ellar, elatlar,
2Qadim va noqadim xalqlar, millatlar.
3Har biri o'z tili, o'z eli bilan,
4El ichra har biri o'z fe'li bilan,
5Rang-barang suratli odamlar yashar,
6Ishlashar, kuylashar hamda kurashar.
7Balki kimdir kimni uchratmas minba'd.
8Ayricha namoyon shodlik va kulfat.
9To'ylar davom etar, bola tug'ilar,
10Cho'qqi zabt ettilar, kitob o'qilar.
11Chorrahalarni tizgin, bozorlar g'ucg'on,
12Ulfatlar, majlislar, yig'in, olomon...
13Har biri go'yoki o'z siri bilan,
14Aloqasi yo'qday bir-biri bilan,
15Mana shu turfa xil ellar barini,
16Ulfatni, yig'inni, yoshni, qarini
17Birlashtirib turar bir nom daf'atan,
18U ona diyordir, jonajon Vatan!
19Ko'pdir bu dunyoda kentlar, ovullar,
20Ko'chalar, shaharlar, bekatlar, yo'llar.
21Ko'mir sepilganday tuproqlar ko'rdim,
22Ne-ne vodiylaru qumloqlar ko'rdim.
23Uzoq qutb yoqda muzlar qarsillar,
24Janub tog'larida gulxon charsillar.
25O'zicha har biri o'zga ma'vodir,
26O'zicha har biri ajib dunyodir.

Ek 1: (Devami)

27Ha biri go'yoki o'z siri bilan,
28Aloqasi yo'qday bir-biri bilan.
29Ammo shu turfa xil, rangdor tuproqni,
30Kentlar va ovullar, shahru qishloqni
31Tutashtirab turar bir nom daf'atan,
32U ona diyordir, jonajon Vatan!

(1978)

KAVKAZ (69)

Kavkazni sevaman.
Lermontov.

1Yashil Narzananing o'tloqlarida
2O'ynaydi shamol va toychoq basma-bas.
3Abadiy sukut bor osmon qa'rida,
4Abadiy sukunat qa'rida Kavkaz.
5Zamin arzandasi, e, kibor ma'vo,
6Ayanch qismatlarga guvoh saltanat.
7Bir yelkangda Demon-u yovuz dahol,
8Bir yelkangda shoyon insoni hazrat.
9Kavkaz, kimlarga sen iqbol dargohi
10Kavkaz, kimlarga sen qatag'on diyori.
11Senda Nasoronu Islom ilohi,
12Senda bari, bari bo'lmish barqaror.
13Yovuz kimsalardan qochib, uloqib,
14Kimlar axtarmagan bag'ringdan makon.
15Moviy osmoningda hasratda boqib,
16Lermontov poyingda bergan edi jon.
17"Kavkazni sevaman, sevaman Kavkaz",
18Bu-ne daholarning ezgu nidosi.
19Bu joyga keltirgay quvg'in yo havas.
20Bu joyda har zotning bor o'z xudosi.
21Odam zuryodiga ne bo'lsa joiz-
22Men ham yuragimga oshno bilganman.
23Kavkaz, quchog'ingga na biron bois,
24Uvoq tuyg'ulardan qochib kelganman.
25Qor kabi pokiza, tog'dek sarbaland
26O'tyurak insonlar diydori armon.
27Inson dasti ko'kka yetsa ham garchand,
28G'arib tuyg'ularga tutqun u hamon.
29Hamon qaylardadir hasad, xusumat
30Eng oliy hislarni toptagay mutloq.
31Yuksaklik istasang toqqa chiq faqat,
32Teranlik istasang dengizlarga boq,
33Kavkaz, sayyoh so'zim ma'zur tut bir dam,
34Kavkaz, hasratlarga yo'q menda ruju.
35Dunyoda himmat ham, dilozorlik ham
36Inson farzandiga hamrohdir mangu.
37Na hayot, na o'lim, na baxt, na kulfat
38Meni ham hayratga solgay bu zamon.
39Yuksak cho'qqilarning qo'ynida faqat

Ek 1: (Devami)

40Xasta yuraginga topsaydim darmon.
41Kavkaz, sharq ufqida ey, tengsiz diyor,
42Ey, buyuk she'riyat dorilbaqosi.
43O'zbek tuprog'idan kelibman bu bor,
44Sengadir oshufta qalbim safosi.
45Eng oliy hislarga kim bo'lsa gado,
46Ko'targil, o, Kavkaz, cho'qqilar tomon.
47G'arib tuyg'ularning bandasi ammo
48Bo'ronlaring bilan g'arq et beomon!

(1979)

KARVON (70)

(Ustoz Mirtemur Xotirasiga)

1Sizga tashlanmadi, oh, ne-ne zotlar,
2Ular her mo'minga tashlanar edi.
3Tashlanmasa dili g'ashlanar edi,
4Ular puchak jonlar, ahli bedodlar.

5Jindekkina nozik fe'lingiz bilan
6Sokin bir qo'ng'iroq chalib o'tdingiz.
7Yorug'lik kunlarni bedor kutdingiz,
8Dardlashdingiz faqat elingiz bilan.

9Nechog'lik xokisor edingiz, ustoz,
10Yalangto'sh, mehnatkash, qalam dehkoni.
11Qadim Turkistonning tanti o'g'loni,
12Pokiza edingiz misli oq qog'oz.

13Ne-ne o'lkalarning ne daholari
14Siz bois O'zbekcha so'ylagan edi.
15Sizning lafzingizda kuylagan edi,
16Qoshg'ariydan qolgan til sadolari.

17She'ringiz uchquru o'zingiz karvon,
18Manzilga shoshilmay kelar edingiz.
19Oh, ustoz, holbuki bilar edingiz-
20Yugurik davrondir asli bu davron.

21Sizning armoningiz yashar qarog'da,
22Balki u bo'ylagan asrlarni ham.
23Vo darig', mana shu satrlarni ham
24Yozsam bo'lasmidi siz tirik chog'da.

(1979)

YOSH RASSOMLARGA (71)

1Bamisli Boysunda boychechak gullab,
2Toshkent tomlarida yondi qizg'aldoq.

Ek 1: (Devami)

3Yo tovu patlarin yoyganday xillab,
4Namoyon bo'ldingiz ayni kutgan choq.

5Davrada o'ringiz, o'ting, marhabo,
6Yurtimning g'aroyib o'g'lonlari Siz.
7Qayda yurgandingiz o'ychan va shaydo,
8O'zbek san'atining imkonlari Siz.

9Hozircha nomingiz bilmaydi jahon,
10Hozircha kelinni chizmoqdan siz shod.
11Bilmaysiz, yelkangiz osha shodumon,
12Kuzatib turganin Muzahhib, Behzod.

13Sizga mushtoq hali turfa ohanglar,
14Ustoz Chingiz Ahmar bor bu bo'stonda.
15Bilmaysiz, siz chetdan axtargan ranglar
16Ko'milib yotganni Chag'aniyonda.

17Sizni kutib turar hali ko'p ma'ni
18Dehkonning kiprigi uzra qo'ngan chang.
19Sizni kutib turar oppoq paxtaning
20Bag'rida yashirin qancha sirli rang.

21Buguncha asliga o'xshasa surat,
22Zarrin ramkalarga quvnab solgaysiz.
23Yuz rangda tovlanib kelganda shuhrat,
24Suvratin chizolmay shoshib qolgaysiz.

25Uzun sochingizga bir kun oq tushar
26Sezmay ham qolarsiz umr o'tganin,
27Chizgan rasmingizga o'g'lingiz besar
28Notanish bo'yoqni chaplab ketganin.

29Mayli yursangiz ham darvishday kezib,
30Bo'yab chiksangiz ham mayli jahonni,
31Faqat bir o'tinch bor, bergaysiz chizib,
32Onamiz suvrati-O'zbekistonni.

(1979)

BOBO VA NABIRA (72)

1Imillab boradi yo'lda muysafid,
2O'tgan asrlarning xayoli boshda.
3Yonda tipirlar nabirasi xit,
4Qo'yvorsa yetguday shahdi quyoshga!

5Chol-chi tutmish uning qo'ldan mahkam,
6Nabira ko'zida andisha-yu zor.
7Ota, nabirangni ozod qo'y bir dam,
8U hali uzoqqa ketmog'i darkor.

Ek 1: (Devami)

9U hali nomingni ko'ksiga joylab,
10Samolar qo'ynida urgusidir barq,
11Uni qadamingga tashlama boylab,
12Qo'yvor nabirangni, otajonim, Sharq.

(1979)

ZIYO (73)

1Ne zotlar o'tdilar hasratga to'lib,
2Kunlari zimiston, tuni sim-siyo.
3Fazoga termulib, Ulug'bek bo'lib,
4Yiroq dunyolardan axtardi ziyo.
5Shohlar yuragida balqirmidi nur,
6Rasullar mehridan porlarmi dunyo?
7Tubsiz zulumotda band bo'lgan shuur
8Bir-birin qalbidan axtardi ziyo.
9Olamni paypaslab misli nogiron
10Topganlari bo'ldi jaholat, riyo.
11Baliy nazdida ham benurdir jahon,
12Magar o'z qalbida bo'lmasa ziyo.
13Qanday zamonlarga guvohmiz, ustoz,
14Yerga tushgan kabi xurshid ham go'yo.
15Ko'k emas, ushbu kun zamin sarafroz,
16Falakka zamindan taralar ziyo.
17Abas, yo'qliklarga ketdi jaholat,
18Asrimiz ufqida u misli ro'yo,
19Bu qanday sir erur, qanday sinoat,
20Odam odam uchun taratgay ziyo?
21Shuurga nur sohib, mash'al ko'targan
22Sizdek ustozlarga olam mahliyo.
23Deyman xush ayyomda sizni qutlarkan:
24Qalbingizda sira so'nmasin ziyo!

(1980)

OZARBAYCON (74)

1Xayol oti bilan kezgil har yonni,
2Topmassan bundayin xushbaxt bir onni.

3Muhr etdi dillarga tarix inchunin,
4Qadim qondoshlikni-oliy ehsonin.

5E'zozlab turibdi ko'tarib boshga
6Bu kun Ozar eli O'zbekistonni.

7So'ylasin ming yillik muysafid tarix
8Bu do'stlik bilganmi shubha, gumonni?

9O'zbekman, anglamay qayoqqa bordim,
10Shu inja Ozariy tilni, zabonni.

Ek 1: (Devami)

11Do'stlik bu-muhabbat yanglig' farahkim,
12Bilgay u na hadni va na dovonni.

13Asli Muqannaga qiyos etgulik
14Bobakning qalbidan toshgan tuoyonni.

15Nizomiy bolidan halvo pishurmish
16Navoiy zabt etib Turkiy jahonni.

17Bir lahza qo'lidan qo'yganmi O'zbek,
18O'zing ayt, Fuzuliy bitgan devonni.

19Azizim, dilimda asrab yuribman
20Nasimiy qoldirgan sobit imonni.

21Burg'unning she'ri deb jon cheksa O'zbek,
22Ozar ham ayarmi G'afurdan jonni.

23Sen bilan kechmishning jangohlarida
24Birga taniganmiz yaxshi-yomonni.

25Tarix-ku, muhtasham yodgordir oliy,
26So'ylayin shu kunni, ayni shu onni.

27Qandoshlik tug'ini ko'tarib kushod
28Tavob etmoqdamiz gulgun makonni.

29Hazar kosa bo'lsin, ya'ni jomi Jam,
30Sipqargil, sharafla davru davronni.

31Men senday mezbonni topmog'im gumon,
32Sen ham topolmassan menday mehmoni.

33Mavjud bo'lmasaydi olamda agar,
34O'ylab topar edim Ozarbayjonni

(1980)

O'ZBEK PAXTASI (75)

1Dunyoda qutlovlar bor
2Biri biridan go'zal,
3Dunyoda tabriklar bor
4Biri biridan ezgu.
5Va lekin bu olamda
6Topilmas hech bir mahal
7Ona-yurt qutlovidan
8Balandroq biror tuyg'u.

9Shu mo'jaz hayotimni
10El-yurtga bog'labman to,
11Bir ketmonchi o'g'liday

Ek 1: (Devami)

12Unga eshman, tirikman.
13Kahrabo tizimchaning
14Donasi kabi go'yo
15Mustahkam shu qatorning
16Taqdiriga sherikman.

17Tong bilan jahon bo'ylab
18Bir xabar qoqdi qanot,
19O'zbek yana do'ppisin
20Ustuvor do'ndiripti.
21Betimsol taloto'pda
22Muzaffaru bosabot,
23O'zbek yana do'ppisin
24Qiyalab qo'ndiripti.

25Million yillik so'z erur
26Paxta bizning lug'atda,
27Jo'yaklarda boshlangan
28Onalar to'lg'oq dardi.
29Maboda o'simlikka
30Zabon bitsa, albatta,
31Paxta navi eng avval
32O'zbekcha gapirardi.

33Odati nurin sochar
34Olamga har kun quyosh,
35Bag'rida ne sirlar bor,
36Sig'maydi tasavvurga!
37Shu bir chanoq paxta ham
38Zohirdan ma'sum, yuvosh
39Va lekin zahmatlari
40Sig'mas onnga, shuurga.

41Dunyoda insonlar bor,
42Mayda bir armon sabab,
43Bir-birin yoqavayron,
44Tuproqqa qorishadi...
45Olamning egnin butlash-
46O'zbekka shudir matlab,
47Shu armon, deb cho'ng xalqim
48Bir umr olishadi.

49Bizning uygan xirmonga
50Chambar qilsang chechakdan,
51Yulduzlar shabnam misol
52Bo'ladi unga inju.
53Bolasi uyda qolgan
54Mushtipor kelinchakdan
55Xizrsifat cholgacha-
56Barchaning mehnati bu!

Ek 1: (Devami)

57Xalqim, sensan ellarga
58To'kin dasturxon tuzgan,
59Ne'mating o'zingga ham
60Barqaror bo'lsin, deyman.
61Uygan bu xirmoning ham
62Quyoshga qo'lin cho'zgan
63Muhtasham haykalingga
64Poydevor bo'lsin, deyman!

(1981)

MENI OLIB KETING (76)

1Tinch edi hamma yoq, tinch edi har yon,
2Titradi go'yoki yer bilan osmon.
3Boshimga xastalik tushdi nogahon,
4Meni olib keting o'z diyorimga.
5Issiq jon, deydilar, jon bo'lsa bo'lar,
6Payt kelsa chechak ham sarg'ayar, so'lar,
7Kim bilgay paymonang qay yerda to'lar,
8Meni olib keting o'z diyorimga.
9Ginam bor bu yurtning na havosidan,
10Mehribon doktorning na davosidan.
11Qaytarmang xastani muddaosidan,
12Meni olib keting o'z diyorimga.
13Sha'nimga g'ayurlar bir so'z demasin,
14Har kimi o'zi tortar umr kemasin.
15Hech kimni mushtoqlik dardi yemasin,
16Meni olib keting o'z diyorimga.
17Talpingay diyorim, u- O'zbekiston!
18Sehrini aytishga bormi hech imkon!
19Yo'q, o'zga yurtlarda berolmasman jon,
20Meni olib keting o'z diyorimga.

(1981)

TALPINAMIZ MANZILLAR SARI (77)

1O'lis dengizdanmi yo yiroq tog'dan,
2Bulutlar keldilar bilmam qay yoqdan,
3U bahor, yoz bo'yi so'l ila sog'dan,
4Paxtakor xalqimga daf qila qoldi.

5Ha, yashar tabiat gulduros solib,
6Daryoga suv sochar tashna yer qolib,
7Garchi paxtakor el hamisha g'olib,
8Lekin ushbu safar tinchi yo'qoldi.

9-Oyning u yarimda yomg'ir, qor yog'ar,-
10Qimtinib Toyloqov beradi xabar,
11Muxbir-chi, uqdirar:-bizniki zafar,
12Dovda bobodehkon haqqini oldi...!

Ek 1: (Devami)

13 Paxta deb, ha, qachon tortmadik tashvish,
14 O'sha-o'sha yoz bu, o'sha-o'sha qish,
15 Bobolardan meros-bitmagan bu ish,
16 O'zbekning qay mahal bilagi toldi.

17 Yana zahmat chekar elda yosh-qari,
18 Yana talpinamiz manzillar sari,
19 Donolar dunyoni demish ko'pkari,
20 Boqing, O'zbekiston dadil ot soldi!

(1981)

O'ZBEGIM TOJIK BILAN (78)

1 Do'stu qardoshdir azaldan
2 O'zbekim Tojik bilan,
3 Ikki bir bayt g'azaldan
4 O'zbekim Tojik bilan.
5 Qay yo'sin aylay qiyos men
6 Bul shirin do'stlik so'zin,
7 Totlidir boldan, asaldan,
8 O'zbekim Tojik bilan.
9 Baxtga yor doim Navoiy toki
10 Jomiy bor ekan,
11 Biz ular qo'ygan tamaldan,
12 O'zbekim Tojik bilan.
13 Fahm etib boqsang agarda,
14 Biz qo'sha sayyoramiz,
15 Bu Ali so'zlar Zuhaldan,
16 O'zbekim Tojik bilan.
17 Bir egatning boshi senu
18 Bir egatning boshi men
19 Yer ekib tinmas hamaldan,
20 O'zbekim Tojik bilan.
21 Bul qadrdon ikki do'stga
22 Xohishimdir, to abad
23 Topsa bir ma'no masaldan,
24 O'zbekim Tojik bilan.

(1982)

***** (79)

1 Yiroq Yevropada, Oxrit bahrida,
2 Jahon shoirlari jam bo'lgan oqshom,
3 Kimdir she'r o'qidi boshqoq haqida,
4 Rizqini tanidi hamma shu ayyom.

5 Falastinlik shoir arz etdi dodin,
6 Men ham insonman deb, bo'lay deb otlik.
7 So'ng daryo qa'riga otdi kitobin,
8 Uning bir talabi edi ozodlik.

Ek 1: (Devami)

9Ha, nonu tuz bilan tirikdir inson,
10Erkinlik, istiqlol mening ham jonim.
11Xayriyat, ust-boshing butundir, jahon,
12Paxtangni o'yladim, O'zbekistonim.

(1982)

TOSHKENT SHA'NIGA (80)

1Goho oddiy maskanday tuyuladi, ochiq gap,
2Har kuni yashayverib ko'nikib qolgan uying.
3Toshkentim, ajib kentsan,
4 Muhtasham qo'rg'onsan zab,
5Ming-minglab chaqirimdan ko'rinib turar bo'ying.
6Necha-necha ellarda duch keldim turfa zotga,
7 "Toshkan" desang yugurar yuzlariga tabassum.
8Toshkent so'zi uyqashdir tinchlik bilan hayotga,
9Toshkent desa anglanur mehr bilan tarahhum.
10Shunday payt goh o'ylayman: buning boisi nedur,
11Nechun shoir tilidan tushmaydigan nazmsan!
12Axir, bunda har bir g'isht tarixdan mujda erur,
13Beruniy ta'rif etgan ko'hna shahri o'zimsan.
14G'afur G'ulom so'zini har lahzada yod etib,
15Toshkentning kamolidan mening ham ko'kda boshim.
16Necha uning dovrug'i olamni ketmas tutib,
17Bu yerda ijod etsa dovrug'li zamondashim.
18Toshkentdir kamon yasab degrezlarga bo'lgan joy,
19Bugun O'zbek yurtining eng katta korxonasi.
20O'n to'rt go'dak haykalin ko'rgandirsiz hoynahoy,
21O'sha turfa millatning Toshkent bo'lgan onasi.
22Jahon voqeotida sening ta'rifing shoyon,
23Necha zotlar mehringdan ilhomu zavq olmishdir.
24Men ham kamtar fuqarong,
25Madh eturman bu zamon,
26Mening ham qatra qonim
27Tuprog'ingda qolmishdir.
28Hamisha ustuvor bo'l, barqaror bo'l hamisha,
29Ey, ko'hna sharqimizning
30Hech so'nmas mash'alasi.
31Noming kabi mustahkam, poydor bo'l hamisha,
32Do'stlik, baxt, muruvvatning
33Mangu boqiy qal'asi.

(1982)

BOBUR (81)

1Men-ku, oddiy odam,
2Shundoq bo'lsa ham
3Shukr, bas, degancha g'animlarim bor.
4Shart emas ularga ta'rif chinakam,
5Biri jununsifat, birovi hushyor.

Ek 1: (Devami)

6Biroviga yoqmas jindek jur'atim,
7Biroviga yoqmas men yurgan yo'lak.
8Nogoh biror joyda chiqsa suvratim
9Biri uxlay olmay qiynalsa kerak.

10Biz shunday o'tamiz,
11Ya'ni kun ko'rib...
12Maydagina kuchsiz, maydagina zo'r.
13Hayotning mana shu burjidan turib,
14Men Sizni o'yladim, hazrati Bobur.

15Siz-zobit, dastini cho'zgan dunyoga,
16Siz-shoir, mangu bir alanga yoqqan.
17Nainki bandalar, Sizning siymoga
18Ne-ne saltanatlar kek bilan boqqan.

19Bahodirlik ichra yor Sizga Humoy,
20Siz ulug' zotlarning izin bosgan er.
21Nazmiy sajdagohda Sizga, hoynahoy,
22Imomlikka o'tgay faqat Alisher.

23Ha, yolg'iz she'r qoldi, boshqasi, abas,
24Yetti iqlim aro doston naqlingiz.
25Ne baxt, gar chin bo'lib toj degan qafas,
26Bizga yetib keldi olmos aqlingiz.

27Ayting, ne topdingiz Siz kezib dunyo,
28Hanuz boqisharlar sho'rishga to'lib.
29Shoirsiz, yaxshisi, qolingiz, Mirzo,
30Mushfiq yurtigingizda bir shoir bo'lib.

(1983)

DO'STIM MUROD HAMROEV XOTIRASIGA (82)

1Men ko'rib turibman,
2Yer-osmon parchin,
3Farzanding fig'onni ko'klarga o'rlar.
4Bir yonda O'zbeklar egibdi boshin,
5Bir yonda bolam deb yig'lar Uyg'urlar.
6Nima qilib qo'yding,
7O, do'stim Murod,
8Nahot o'limda ham sen bo'lding pasha,
9U ahdu paymonlar bo'ldi-ku barbod,
10Yakka ov qilarkan ajal hamisha.
11Minglab yil o'tsa ham osmon qa'rida
12To'qnashmas falakning ikki to'zoni.
13Ne baxtkim, O'zbekning munis bag'rida
14Menga do'st bo'lganding, Uyg'ur o'g'loni.
15Nega yaxshilarga notanti hayot,
16Nega g'anim qolib, do'st ketar nega?
17Zukko olim eding, o'zing ayt, Murod,

Ek 1: (Devami)

18Tabiat ishiga bormikin ega?
19Netay, janozangga kechikdim o'zim,
20Nogoh bu zarbadan qoldim dovdirab.
21Kimga xitob aylan, Murod, azizim,
22Boqurman qabringga endi jovdirab.

(1983)

QUYOSH SHAHRI (83)

1Eng teran chashmadek tinib, sizilib,
2Asrlar qa'ridan keladi xabar:
3Ikki ming yil burun chayla buzilib,
4Qo'rg'on barpo bo'ldi, yaraldi shahar.

5Turon yulduzlarin silsilasida
6Chaqnadi yana bir qo'lbola quyosh.
7Ulug' shaharlarning bo'ysirasida
8Abadiy o'rmini topa olgan Shosh.

9Toshkentim, oftobsan, Sharqda nur sochgan,
10Quyoshdek tutildig necha boralar.
11Tosh mag'zing chaqolmay tamshanib qochgan
12Necha Qutayba-yu, necha Dorolar...

13O'zbekka maqtanish odatmas, garchand,
14Bag'rimni to'lg'azar ushbu kun g'urur:
15Toshkent Buxoro, Hevok, Samarqand,
16Har biri jahonning bezagi bo'lur.

17Qalbing ko'zi bilan nazar sol, inson,
18Mana bu Mingarik, manov Ko'kaldosh.
19Moziyga bitsaydi zabon nogahon,
20Erk deb qo'zg'alardi bunda har bir tosh.

21Qadimiy Nasafda topdim tavallud,
22Tanishdir Kushonning biyobonlari.
23Ne baxtkim, dilimga soldi she'riy o't
24Toshkentning sehrli xiyobonlari.

25Farzandman, bag'ringda kezurman men ham,
26Sensan mening uchun maskan mo'tabar.
27Toshkentdan boshlanur menga ham olam,
28Dengizlardan nari, qit'alar qadar.

29Ne-ne zilziladan chiqolgan omon.
30Manglayi yarqiroq makonsan buyuk.
31Baynalmilal ma'vo, asl qahramon,
32Jahon tarixida noming bor suyuk.

33Ishchisan, olimsan, arbobsan, me'mor,
34Senga ham muntazir boqar yer yuzi.

Ek 1: (Devami)

35Tinchlik degan joyda Toshkent ruhi bor,
36Toshkent degan joyda osoyish so'zi.

37Ne ulug' tarixlar kechdi boshingdan,
38Xislati ne erur-olam biladi:
39Bugun har burjingdan, har bir toshingdan
40Faqt do'stlik degan sado keladi.

41Yiroq afrikalik sargashta adib,
42Bombay g'azalxon shoshar sen tomon.
43Ezgu niyatlarning bayroqdori deb,
44Seni sharaflaydi zaminu zamon.

45Sen quyosh shahrisan, faxriman azal,
46Omon bo'l hamisha O'zbeki yerim.
47Sensan munis, mushfiq Sharqimga haykal,
48Tuhfa bo'la qolsin senga shu she'rim!

(1983)

JANGDAN QAYTMAGAN SHOIRLARGA (84)

1Isming balki Sulton, balki Qodirsan,
2Sen jangdan qaytmagan shahid shoisan.
3Lekin g'olibsan-safda hozirsan,
4Sen saqlab qololgan jahoning menda.

5Urush deganiga bo'lsin ming la'nat
6Neki tirik bo'lsa-aylagay g'orat.
7Sening qalaming ham sindirmish bevaqt,
8Yetib-yetolmagan armoning menda.

9Beiz ketmadi, yo'q, shahidlar qoni,
10Ku'zgundan asradi mas'um dunyoni.
11Agar ko'kka yetsa tiriklar shoni,
12O'zing orzu qilgan osmoning menda.

13Har nechuk, shoirman-sen bilan jondosh,
14To'yingda to'ydashman, tirik yelkadosh.
15Degayman, yosh umring o'ylab, ey, qondosh,
16Bitgum, bitilmagan dostoning menda.

(1983)

SO'NGGI URUSH (85)

1Bir qadam qo'ysang bas-naryog'i o'lim,
2Bir qadam qo'ysang bas-shaksiz halokat.
3Odamzod boshida turibdi shu zum
4Qazoyi muallaq, mudhish falokat.

5Entikib ketadi nogoh yuragim,
6Mash'um bu so'zlarni tinglaganim dam.

Ek 1: (Devami)

7Bugun faqat toshlar bafarqdir, balkim,
8Bugun, balki, faqat bulutlar beg'am.

9Asrlar so'ngida yaralgan inson
10Nahot endi o'zin aylasa barbod.
11Nahot oxiratga yuz bursa jahon,
12Nahot karomatlar haq chiqsa, nahot.

13Navoiy abasdir, Pushkin ham abas,
14Rim yo'q, Samarqand yo'q, dahshat, alhazar!
15Moziydan biror nom qolarmidi, bas,
16Kelajakning o'zi bo'lmasa magar.

17O, odam, har nega topinding nechun,
18Ayt, u yaradimi biror-bir korga!
19Falloh manglayidan o'q yeydi bugun,
20Sig'inib turgan chog' Parvardigorga.

21Yo'q, bu pok dillardan yiroq malomat,
22Bu- bani odamga ko'rgulik, sho'rish.
23Bu-sho'rlik zaminga chang solgan ofat,
24Bu-do'zax, bu-o'lim, bu-so'nggi urush.

25Alhazar, odamda nainki odam,
26Hayotning o'zi ham kirsqa qabrga.
27Koinot qa'rida zamindan u dam
28Nahot eshitilsa so'nggi qasirg'a.

29Nahotki, tangri ham, iblis ham ko'r-kar,
30Osiy banda bilan ketsa jonhalak.
31Ayt-chi, sobit kuching bor bo'lsa magar,
32Bizni ne murodda yaratding, falak?!

33Bu bari-asrimiz kashf etgan balo,
34Bu-yovuz sarmoya, ko'ru kar, so'qir.
35Boshimiz ustida turibdi guyo
36Bir soch tolasiga bog'langan shamshir.

37Ummon ortidagi mitti qiz Smit
38Jahon taqdiri deb jar solar bu choq.
39Hayhot, o'shal joyda qaysidir palid
40Uning qismatiga qayraydi pichog.

41Munis O'zbekimning osoyish chog'in,
42Kuylamoq menga ham baxtdir bezavol.
43Kurashlarda o'tgan farzandlar dog'in
44Unutmoqni lekin kim qilar xayol.

45Har kim ona deydi mushfiq yerini,
46Oh, ne g'am, onani kulfatda ko'rish.

Ek 1: (Devami)

47Mayli, shoir yozsin so'nggi she'rini,
48Faqat, bo'lmasa bas, so'nggi bu urush!

(1983)

INJU DIYOR UCHUN (86)

1Qutlug' davralarda jam bo'lgan mahal,
2Do'stlarga baxt tilash azaliy odat.
3Keladigan bu yil tinch bo'lsin avval,
4Baxsh etsin har kimga oliy saodat.

5Yoshlik-bu karvonning erka noridir,
6Daryoday toshqindir, jilg'a kabi sof.
7Yoshlik-kelajakning xaloskoridir,
8Sira tark etmasin yoshlikni insof.

9Mo'tabar onalar-xonamiz ko'rki,
10Otalar hayotdir-yorug'dir jahon.
11Tiriklik nomiga bir o'tinch shulki,
12O'rta tushmasin bemahal hijron.

13Inju diyorimiz ko'z bo'lsa agar,
14Mudom omon bo'lsin to'garak zamin.
15Boshimiz silagan shu xalq mo'tabar,
16Daf'atan chekmasin farzandlar dog'in.

17Yangi yil sha'niga aytmoqdamiz so'z,
18Balki o'tib ketar bir zum bu farah.
19Xalqimning mehnatin aylagin ko'z-ko'z
20Million chanoqlarda ko'pirgan qadah.

(1983)

MUSTAY KARIMGA (87)

1Ajab, bitta yurtning uchta nomi bor,
2Garchi u uch nomlik bitta bo'stondir.
3Uzoq tarixlardan bir nom barqaror,
4O'rta Rossiyada Oygulistondir.

5Ajab, bitta yurtning uchta nomi bor,
6Oyguldan tarqalgan bir Gulistondir.
7Bu kun nomi uning metin va poydor,
8U-aziz, mo'tabar Boshqurdistondir.

9Ajab, bitta yurtning uchta nomi bor,
10Uchinchi ushbu nom menga ayondir.
11Bu she'riy qo'rg'ondir, manguikka yor,
12Bu ulug' she'r yurti-Mustayistondir.

(1984)

Ek 1: (Devami)

O'ZBEKISTON BAYROG'I (88)

1Har qanday lashkarning ham
2O'z tug'i, yalovi bor,
3Sen qaysi saltanatdan,
4Sen qaysi davlatdan kam.
5Qo'rg'onlar qatorida
6Bir qo'rg'onsan ustuvor,
7Vallamat, tug'dor yurtim,
8Muhtasham Respublikam.

9O'ylayman, ha, olamda
10Nisbiy erur ko'p holat,
11Zamona g'alviridan
12Har narsa o'taberar.
13Tarix uchun va lekin
14Kim ham bergay kafolat,
15Yakka inson bir yo'lchi:
16Kelaru ketaberar.

17Qadim-qadim zamonda
18Yunonlik haykaltarosh,
19Bir san'at yaratibdi,
20Maqsadi-bir burda non.
21Haykal esa asrlar
22Sinoviga bermish dosh,
23Bugun uni ko'klarga
24Ko'tarar butkul jahon.

25Ko'zni kattaroq ochib
26Boqsang bu muammoga,
27Alam qilgulik qadar
28Kam yashar inson zoti,
29Faqatgina xalq sohib
30Bardavom bu dunyoga,
31Asragay har kas nomin
32Faqat xalqning hayoti.

33Sanasang hodisot mo'l
34O'zbekning tarixida,
35Har biriga bir noma
36Yoki doston bitgulik
37Ne zotlar oqmagan bu
38Asrlar arig'ida,
39Har biri bitta xalqning
40G'ururiga yetgulik.

41Barchaga ayon erur
42Men aytgan ushbu gaplar,
43To hanuz asablarni
44Ezg'ilar bu shum o'tmish.

Ek 1: (Devami)

45Moziyga o'qtin-o'qtin
46Sochsak hamki g'azablar,
47Lekin ayting, O'zbekning
48Qo'lidan kim ham tutmish?

49Bir kuni yovqur shoir
50Ya'ni Turdi Farg'oniy,
51Bo'ltak bo'lgan bu xalqqa
52Birlash deb qildi xitob.
53Bejavob qolaberdi
54Uning dardli so'rog'i,
55O'sha-o'sha zamin kar,
56O'sha-o'sha gung oftob.

57Bugun zimdan nazar sol
58Sen mana bu bayroqqa,
59Mayliga bir daqiqa
60Unutgin turfa kekni.
61Shu bayroq nomimizni
62Eltdi yiroq-yiroqqa,
63Shu bayroq birlashtirdi
64Parokanda O'zbekni.

(1984)

BINAFSHA DIYORI (89)

1Telefon jiringlar,
2Eshik qoqilar...
3Takror bu hodisa
4Kechmi yo nahor.
5Yashil gulxanlaring
6Qachon yoqilar,
7Qish bo'yi men seni
8Kutdim-ku, Bahor.
9Endi xush kela qol,
10Dilbar Bahorim,
11Endi xush kela qol,
12Kelgin, marhabo.
13Muhabbatim yodi,
14Gulgun uzorim,
15Bitilmagan she'rim,
16Sehrli sado.
17Sensiz tilak bilan
18Yasharmas olam,
19Sensiz niyat bilan
20O'zgaras borliq,
21Gul umri qanchalik
22Qisqa bo'lsa ham,
23Lekin berib ketar
24Yashashga yorliq.
25Bahorim, kelaber

Ek 1: (Devami)

26Qayta va qayta,
27Dilkash do'stim kabi
28Eshigimni qoq.
29Sog'inch qo'shiqlarin
30Men ayta-ayta,
31Mayli, yo'llaringda
32Tolayin mushtoq.
33Ulug' dashtlar bilan
34Tog'lar orasi
35Amu bilan Sirga
36Payvastdir jonim,
37Bundadir chamanning
38Asli, sarasi.
39Binafsha yurti bu-
40O'zbekistonim...
41Telefon jiringlar,
42Eshik qoqilar...
43Takror bu hodisa
44Kechmi yo nahor.
45Yashil gulxanlaring
46Qachon yoqilar,
47Erkaliging tutmay,
48Kelsang-chi, Bahor!

(1985)

SENI ONA DEDIM... (90)

1Seni ona dedim,
2Ko'zim o'ngida
3Mushfiq u qiyofang bo'ldi namoyon.
4Parcha et qoshida bedor bir diyda,
5Sadoqati cheksiz, mehri bepoyon.

6Yo'lbarsday yigitni o'stirib, jangga
7Kuzatgan ham o'zing, kutgan ham o'zing.
8Qaro sochlaringda oppoq alanga,
9Hijron zaqqumlarin yutgan ham o'zing.

10Nechog'lik qudratli bo'lmasin fursat,
11O'chirib bo'larmi dildan bu g'amni.
12Onajon, qolganlar baxtiga faqat,
13Olov chulg'amasa basdir olamni.

14Seni singilim dedim,
15Qarshimda shu on
16Munis va jafokash chehrang ko'rindi.
17Sambitday vujuding tonglarda giryon
18Muzqotgan dalalar ichra urindi.

19Qandoq aziz edi bir dona boshoq,
20Topganda rang ingan yonoqlaringga.

Ek 1: (Devami)

21Nasibang ninaday sanchildi u choq,
22Palak tikadigan barmoqlaringga.

23Aslo unutilmas u kunlar yodi,
24Har biri bamisli tosh qotgan marjon
25Qora saharlarning mash'um faryodi,
26Takror bo'lmasa bas endi, singiljon.

27Seni yorim dedim,
28Turdin qoshimda
29Mehru muhabbatning timsoli bo'lib.
30Gohi ona kabi bedor boshimda,
31Gohida bir singil misoli bo'lib.

32Ulug' tiriklarda sen davom etding,
33Tan olmay umrlar nihoyasini.
34Bolangni bag'ringga bosib eshitding,
35Qonli janggohlarning hikoyasini.

36Sen desam, ming yillar sajdaga kelib
37Poyingga chechakday to'shalmog'i chin.
38Alpomish yonida Oybarchin bo'lib,
39Sen-Farhod qoshida yashnagan Shirin.

40Sen-Nurxon, sen-Sora, turibsan shoyon,
41Ulug' O'zbekiston sardaftarida.
42Mehnat, shijoating olamga ayon.
43Sen-bahor chaqini zamon qa'rida.

44Hech vaqt unutilmas, o'sha qirg'in choq
45Zafarga chorlagan nurli timsoling.
46Reyxstag ustida qadalgan bayroq
47Asli sen silkitib qolgan ro'moling.

48Men sharqlik odamman,
49Ayol degan so'z
50Menga hayot bilan barobar kalom.
51Oh, ayol xo'rigin ko'rsatma hargiz,
52Hargiz bad bo'lmagay ayol degan nom.

53Inson atab bo'lmas hech bir, hech mahal
54Ayolni tanimas takabbur boshni.
55Undayin yulduzning so'ngani afzal,
56Agar tan olmasa senday quyoshni.

57Ayol chehrasida ko'rsang tabassum
58Bilki, zamona tinch, osoyish olam.
59Ayolga tilasang gar tole mas'um,
60Dunyoni olovdan asra, ey, Odam!

(1985)

Ek 1: (Devami)

OSIYO MARKAZI (91)

1Tuvada,
2Enasoy bo'yida,
3Yalanglikka ulkan ustun qo'yilgan.
4Ustunga "Ushbu joy Osiyoning tubi"-
5Degan lavha-yozuv o'yilgan.
6Darhaqiqat, bu joy noyob manzilgoh,
7U-jahon pochtasin markazi.
8Hazilmi, shu ustun butun bir
9qit'aning
10Jo'g'rofiy markazi.
11Ustun atrofida yig'ildik bir kun
12Xitoy, Hindi, O'zbek, Qirg'iz, hokazo.
13Osiyoga markaz qay xalq bo'lishi
14mumkin,
15Daf'atan o'rta chiqdi shu savdo!
16Buddiy kindigiga barmog'in tirab
17Markaz mana men deb turardi.
18Konfutsiy farzandi o'tmishini maqtab
19Gapni o'zi tomon burardi.
20Men ham Koshgariydan, Registongacha
21Ko'rgan-eshitganim sanadim bir-bir.
22Osiyo markazi biz bo'lsak kerak-
23Mening ham xulosam shu bo'ldi axir!
24So'ngra Yapon, Tojik, Yoqutu Qozoq
25Aytib chiqdi taxmin-ta'birlarini.
26Qadim shaharlarin markaz dedi birov,
27Birov markaz dedi qabrlarini.
28Markazlikka har kim da'vo qilardi,
29Tikka keldi bir vaqt Tayga quyoshi.
30Haligi ustunning soyasida endi
31Guj bo'ldik, hammaning qo'shildi boshi.
32Shunda munozara to'xtadi birdan,
33G'olib keldi tilsiz ustunning so'zi.
34Go'yoki jangari bolalarin to'plab
35Mag'rur turar edi Osiyo o'zi.

(1986)

TO'QAY (92)

1Men demam aslo seni: sho'rlik To'qay,
2Dardlisan, lekin mudom nurli To'qay,
3Chunki sen ozod zamonni istading,
4Maqsading hurlik edi, hurlik, To'qay.
5O'zbeku Totor, Qozoq, Boshqird bo'lib,
6Ko'rinarsan menga goh turlik To'qay.
7Sen qorong'u kechalar bitding yonib,
8Tiqlik g'orga aslida zo'rlik, To'qay.
9Haq so'zingga millating ko'z tiksa ham,
10Necha zotlar qildilar ko'rlik To'qay.

Ek 1: (Devami)

11Hech ajab ermas Seni yod aylasam,
12Ikkimiz ham bir qiya, o'rlik, To'qay.

(1986)

OYBEK HAQIDA QO'SHIQ (93)

1Qalbi pok mardona elning,
2Sen aziz farzandisan.
3Ganju mulkka bergisiz el,
4Gavhari, dilbandisan.
5Har kalimang ma'rifatning
6Ufqida Oydek to'lib.
7El aro topding sharaf sen,
8Ustoz Oybek bo'lib.
9Shan hayoting odamiylik
10Xayru soflikdan nishon,
11Chaqnadi she'ringda nurli
12E'tiqod birlan imon.
13Goh Navoiy suhbatingda,
14Goh Torobiy, Yo'lchi goh,
15Sen sevikli davrim o'g'li
16Begumon, beishtiboh.
17Xizimatingdan, hikimatingdan
18Elu yurt mangu rizo,
19O'chmagay, noming asrlar
20So'ngidan bergay sado.

(1986)

SIRDARYO (94)

1Shaharlardan uzoq,
2Kentlardan yiroq,
3Oqasan, o'zingni ovutib go'yo.
4Yurishing sokinu turishing ovloq,
5Noming ham shu sabab asli Sirt Daryo.
6To'lqinlaring tinib chashmadek sizding,
7Har dilda uyg'otib shafqat-rahmni.
8Shunday ahvolingda qandoq oqizding,
9O'zingdan ham yovvosh Abdurrahimni.

(1987)

OROL UCHUN (95)

1Goho miyamizni qoplasa savdo,
2G'alat tasavvurlar xayolga kelar:
3Registon yo'qolib qolsa mabodo,
4Ayting-chi, do'stlarim, ne hol yuz berar?

5Ayting-chi, qandayin kunga tushardik,
6Buxoro bo'lmasa, bo'lmasa Xevoq?

Ek 1: (Devami)

7Ular abadiydir deya behadik
8O'tib borayotir umrimiz mudroq.

9Shaharlar joyida turibdi bu kun,
10Ularning zavoli kelmas xayolga.
11Merosiy xudbinlik borligi uchun
12Qaramay qo'yibmiz afsus, Orolga.

13Otang ketsa agar, ota bo'larsan,
14Onaning o'rnini bosgay qiz, singil.
15Dengizing qurisa ne ham qilursan,
16Qayga bosh urarsan ey, munglug' ko'ngil.

(1987)

OTALAR ILGIDA ZAMON BILAN VAQT (96)

1Otalar sha'niga loyiq so'z demoq
2Tabarruk bir kitob yozish bilan teng.
3Ularning mehri-ku bamisli charoq,
4Bag'ri ham yulduzli osmon kabi keng.

5Sharqona tashbehni olsam gar yodga,
6Bir nomi buzurgu bir nomi faqir.
7Zaminni kaftida tutib, avlodga
8Bus-butun yetkazgan otalar, axir.

9Yuksak-yuksaklarda uchgan sor lochin
10Nazar uzmagandek polaponidan.
11Bardavom naslini asramoq uchun
12Axir ota qavmi kechgan jonidan.

13Non, degan farzandning dardli xitobi
14Goh uni tiriklay chohlarga tiqqan.
15Bardoshli umrning zaqqum zardobi
16Sochlari qirovdek ko'pirib chiqqan.

17Taxti Suleymondan balanddir beshak
18Ota deb atalgan martabayu baxt.
19Farzand bunyod bo'ldi, o'lim yo'q demak,
20Otaning ilgida zamon bilan vaqt.

21Men ko'kka termulib kutmasman madad,
22Do'st izlab har yonda kezmasman sarson.
23Do'stu madadkor ham otadir abad,
24Shoni-shoning erur, armoni-armon.

(1987)

Ek 1: (Devami)

AYTISHUV (97)

- 1Ajdodlar:
2-Samarqandu Buxoroni bizlar qurganmiz.
3Avlodlar:
4-Bizlar esa siz qurganni borib ko'rganmiz.
5Ajdodlar:
6-Shaxmatni biz o'ylab topdik, shavqlarga to'ldik.
7Avlodlar:
8-Bizlar esa uni o'ynab chempion bo'ldik.
9Ajdodlar:
10-Ipakni ham yetishtirdik qadim zamonlar.
11Avlodlar:
12-Bizlar esa u ipakdan eshdik arqonlar.
13Ajdodlar:
14-Til yaratdik, yozuv tuzdik go'zal hamda boy.
15Avlodlar:
16-Biz ularga muzeylardan topib qo'ydik joy.
17Ajdodlar:
18-Bizdan qoldi sho'x daryolar, ko'llar musaffo.
19Avlodlar:
20-Ularni ham quritgaymiz bir kun, insholho...
21Ajdodlar:
22-Biz poroxni xumga tiqdik kashf etgan oni.
23Avlodlar:
24-Xum ustiga o'tirg'izdik bizlar dunyoni.

(1987)

FURQAT NIDOSI (98)

- 1Men Vatandan ketmaganman,
2Ayri tushganman xolos.
3Ajrangandek suv kecharda
4Bir nafas tandin libos.
5Yurt u yonda, men bu yonda,
6O'rtada hijran seli,
7Anga kiprik tashlamakka
8Baytlarim bo'ldi asos.
9O'ksib-o'ksib yig'ladim men,
10Misli til bilmas go'dak,
11Onaizor ko'ragidan
12Ayrilib qolgan bexos.
13Men Vatanda Xolmuhammad
14O'g'li Zokirjon edim,
15Furqatiy deb nom qozondim,
16Bunga hijron iqtibos.
17So'nimgan ishq, o'lmagan qalb,
18Bir uyum tuproq bo'lib,
19Sarzamindan bosh ko'tardi,
20Ushbuga qabrim qiyos.
21Kim Vatan deb yona-yona

Ek 1: (Devami)

22Qul bo‘lib bitmish magar,
23O‘t-olovni mendan olsin,
24O‘t-olov mendan meros.
25Shoiringni yod etarda, O‘zbeginim,
26Sendan o‘tinch:
27Bir-biringga qil muruvvat,
28Bir-biring bag‘ringga bos!

(1987)

O‘YLAMAY NETAYIN (99)

1Qaysi kun o‘g‘ilcham so‘radi,
2Maylimi, men ham she‘r bitayin.
3Miyamni xayollar o‘radi,
4Men uni o‘ylamay netayin.

5Chirqirab kelgan chog‘ dunyoga
6Ko‘zlarim to‘lgandir ziyoga.
7Shundanmi, talpindim samoga,
8Men uni o‘ylamay netayin.

9Harf tanib chiqqanda savodim,
10Nazmga aylandi faryodim,
11She‘r bilan bog‘landi yosh yodim,
12Men uni o‘ylamay netayin.

13Kimlardir kutdilar tosh bilan,
14Kimlardir xayrixoh bosh bilan,
15Boqdim men ko‘zimda yosh bilan,
16Men uni o‘ylamay netayin.

17Barchadan yaxshilik kutdim men,
18Turfa xil yo‘llarni o‘tdim men,
19Zo‘r imon yo‘lini tutdim men,
20Men uni o‘ylamay netayin.

21Zamondan jafo ham ko‘rmadim,
22Ayni chog‘ vafo ham ko‘rmadim,
23Besabab safo ham ko‘rmadim,
24Men uni o‘ylamay netayin.

25Ko‘p uzoq ellarda bo‘ldim men,
26Do‘st bilan o‘ynadim-kuldim men,
27Yurtim deb zardobga to‘ldim men,
28Men uni o‘ylamay netayin.

29Axtardim samimiy hamrohni,
30Duch kelsa rad etdim gumrohni,
31Kurash deb bildim goh oh-vohni,
32Men uni o‘ylamay netayin.

Ek 1: (Devami)

33Axir men Mashrabni izlovdim,
34Metinday mazhabni izlovdim.
35Yovlarga gʻazabni izlovdim,
36Men uni oʻylamay netayin.

37Noshukur boʻlmoqlik yomondir,
38Eng avval zamoning zamondir,
39Qahr bir, mehr bir tomondir,
40Men uni oʻylamay netayin.

41Soʻzimni tingladi diyorim,
42Oʻzbekim-tozayu gʻuborim,
43Kichkintoy qizginam-Ruxsorim,
44Men uni oʻylamay netayin.

45Yoʻq mening Bagʻdodiy xalifam,
46Taxtim shu-bayt toʻla sahifam.
47Sirdoshim, gʻamdoshim Hanifam,
48Men uni oʻylamay netayin.

49Anglamoq istadim olamni,
50Ajdodni, avlodni, bolamni,
51Tuproqqa qoʻydim-ku onamni,
52Men uni oʻylamay netayin.

53Padar ham saksonga kiribdi,
54Kimdir yoʻq, kimlardir yuribdi,
55Koʻz yummay oftob-ku turibdi,
56Men uni oʻylamay netayin.

57Gapimni tinglagin, ey, oʻgʻlon,
58Koʻp koʻhna jahondir bu jahon,
59Pir ekan Navoiy to hamon,
60Men uni oʻylamay netayin.

(1988)

DOʻRMONDA KUZ (100)

1Bogʻimda mushuklar qoldirgan edim,
2Daydib ketibdilar bechoralarim.
3Barglarin toʻkmoqda daraxtlar qadim,
4U bilan toʻkilar ezgu dardlarim.

5Senga salom deyman soʻng bor, behijon,
6Endi yerga yotding, soyabonim barg.
7Nechun oʻksik qolding, chinor, jonajon,
8Bogʻlarga nahotki keldi bodi marg.

9Argʻuvon gullardi bu yerda abad,
10Bu yerda kuyardi azal bulbullar.

Ek 1: (Devami)

11 Qushlarim, siz bizni tark etmang minba'd.

12 Tag'in ochilingiz bizning ey, gullar.

13 Sira ko'z tegmasin qizg'in ulfatga,

14 Qishda ham yashnaylik samoviy oydek.

15 Sizni taklif etar she'riy suhbatga

16 Mirtemir, Shayhzoda, albatta, Oybek...

(1988)

BOR GAP (101)

1 Qanchalik iroda, qancha kuch kerak,

2 Maysani toptamay o'tmoqlik uchun.

3 Qanchalik iroda, qancha kuch kerak,

4 Farzanding gunohin yutmoqlik uchun.

5 Qanchalik iroda, qancha kuch kerak,

6 Noravo Vatanni sevmoqlik uchun.

7 Qanchalik iroda, qancha kuch kerak,

8 Noravo elga so'z demoqlik uchun.

9 Bularning baridan bo'lmoq-chun xalos,

10 Ikki gaz arg'amchi yetgaydir, xolos.

(1988)

JAVOB (102)

1 Muruvvat neligin bilmas mehmonim,

2 Ko'zi och, yeb to'ymas, beqo'nim gadoy.

3 Pora bo'libdimi bir burda nonim,

4 Pora bo'libdimi bir piyola choy.

5 Haftalik yovg'onga qanoat qilib,

6 G'ururin saqlagan jo'jabirday jon.

7 Mezbonlik yo'rig'in muqaddas bilib,

8 Qunishgan yelkangga tashlabdi chopon.

9 O'zbekning yeridan jo'nagan ne'mat

10 Sening ham umringga yetgulik qadar.

11 Ayt, kimning mahridir ulug' bu davlat,

12 Endi himmatimdan qildingmi hazar?

13 Egasiz sang'igan har daydi jonzot

14 Boshini silasang qo'ling tishlaydi.

15 Nogahon g'ingshibsan, insonsan nahot,

16 Muzdek yuragingda g'araz qishlaydi.

17 Saxovat so'zining ma'nosin bilmay

18 Mehmondan ming farsah qochguvchi bu-sen.

19 Siylagan kimsani nazarga ilmay,

20 Tag'in zahrini ham sochguvchi bu-sen.

Ek 1: (Devami)

21Tosh bersa yutguvchi ey, nafsi yoriq,
22Xayru ehsonimni mayli, unutgin.
23Yelkang to'n ko'rmasin, oyog'ing choriq,
24Do'stga zor bo'lginu biri kam o'tgin.

25O, xalqim, ochiqko'l-hotamsan azal,
26Atoyi Xudo de, mayli, mehmonin.
27Lekin nonko'rlarni uchratgan mahal
28Og'ziga tiq endi tipratikonni.

(1989)

YOLG'IZ ASKAR (103)

1Botir ko'ragidan o'q yedi bir kun,
2Vo, orqam!-dediyu tortdi cho'ng na'ra,
3Yov taraf so'radi:-Orqam, deb nechun
4Oh chekding, ko'ksingdan ochdik-ku yara.

5Botir shivirladi: Men-yolg'iz askar,
6Yo'qsa, ustimga ot sololmasdingiz.
7Orqamda do'stlarim bo'lganda agar
8Ko'ksimni nishonga ololmasdingiz.

(1989)

OQAR DARYO (104)

1Ming yillar qa'ridan kelar karvoning,
2Chorlar ushalmagan orzu-armoning.
3Jahonda yagona O'zbekistonsan,
4Ma'rifat iste'dod bo'lgay sarboning.

5Oqar daryolaring hayqirib oqsin,
6O'chgan mash'allarni mardlaring yoqsin.
7Do'stga do'st, bag'ri keng yashnagan diyor,
8Senga ham to abad tangri bo'lsin yor!

9Uyg'onish yellari esmoqda takror,
10Tabarruk ajdodlar ruhi senga yor,
11Ulug' daholari paydo bo'lgan chog'
12Olamni o'ziga qaratgan diyor!

13Oqar daryolaring hayqirib oqsin,
14O'chgan mash'allarni mardlaring yoqsin.
15Do'stga do'st, bag'ri keng yashnagan diyor,
16Senga ham to abad tangri bo'lsin yor!

17Bu zamin kengga keng, torlargadir tor,
18Ko'klarga uchgudek qanotlaring bor.
19Inon o'z kuchingga, jon O'zbekiston!
20Parvozing hur bo'lgay, erking barqaror.

Ek 1: (Devami)

21Oqar daryolaring hayqirib oqsin,
22O'chgan mash'allarni mardlaring yoqsin.
23Do'stga do'st, bag'ri keng yashnagan diyor,
24Senga ham to abad tangri bo'lsin yor!

(1991)

******* (105)**

1Bolaga o'xshaydi, deydilar xalqni,
2Bu gapni aytganlar, ehtimol haqdir.
3Lekin takrorlayman men ham bir haqni,
4Axir, bolalaring o'zi ham xalqdir.

(1991)

TEMUR BOG'LARI (106)

1Mag'lub bo'lasanmi va yoki g'olib,
2Tarixda qolgaydir oyog'ing gardi.
3Temurning bog'lari goho yo'qolib,
4Gohida: -Men bor, deb zimdan ko'kardi.
5Garchi Samarqand bu -aslida me'mor.
6Ijodi- Registon, Shohizindadir.
7Lekin, ahli jahon, aylang e'tibor:
8Temur bog'lari ham axir, bundadir!
9U-Bog'i behishtdir, u-Bog'i shamol,
10Barchasi yodgordir ulug' moziydan.
11Avlodlar betinim ko'kartdi nihol,
12Bog'larin asradi yovdan, osiydan.
13Temursiz yashaydi, mana, Samarqand,
14Lekin chamanlari yashnoqdir hanuz-
15Qorasuv bo'ylari jannatga monand,
16Porlab turgan chashma-ming ko'zli yulduz,
17Temurdek zoting-ku, qaytmog'i gumon,
18Lekin ne bo'lsa ham izi qolibdi.
19Qancha chevrilmasin ko'hna bu jahon,
20Bog'i, imorati, so'zi qolibdi.

(1991)

UYG'ONISH ZAMONING (107)

1O'kinma, ona-yurt, o'kinma xalqim,
2Desalar, dilingda zorlaring bordir.

3Aslida, qo'yningga sirg'alib kirib,
4Zaharlar sochguvchi morlaring bordir.

5O'tgan yo'llaringga tashlasam nazar,
6Qayrilmas qanotli sorlaring bordir.

7Senga shum g'animlar qazmasinlar choh,
8Yov kelsa atagan dorlaring bordir.

Ek 1: (Devami)

9Bugun yolg'izman deb boshingni egma,
10Tegrangda do'st ila yorlaring bordir.

11Balli, istiqbolga ko'zni tikibsan,
12Axir haqqa muhtoj xorlaring bordir.

13Oqqan daryolaring qaytadan oqsin,
14Hali erimagan qorlaring bordir.

15Sen san'at o'lkasi, she'r diyorisan,
16Qancha chertilmagan torlaring bordir.

17Uyg'onish zamoning muborak bo'lsin,
18Azaliy shiddating, orlaring bordir.

19Men mitti o'g'lingman, lekin yukingni
20Ko'tarib o'tguvchi norlaring bordir.

(1991)

GINA (108)

1Payti keldi, bir gapimni endi aytayin,
2Beti qursin, bu joylarga kela ko'rma, bolam.
3Avval ichgan qasamimdan endi qaytayin,
4Beti qursin, bu joylarga kela ko'rma, bolam.

5Qadamingni bosa ko'rma, yovuz bu tuproq,
6Chumolining taniga ham solgaydir titroq.
7Yuraklari muz bo'lsa ham muz yegay biroq,
8Beti qursin, bu joylarga kela ko'rma, bolam.

9Aqcha bersang, oyog'ingni yalaydi bular,
10Rost gap yoqmas, yolg'onlarni qalaydi bular.
11Bo'sh kelganda podshosini talaydi bular,
12Beti qursin, bu joylarga kela ko'rma, bolam.

13Anqayganda qoqib olar hatto tishigni,
14Buzib berar bitib turgan oson ishingni,
15Paytin poylab o'z-o'zingga urar nishingni,
16Beti qursin, bu joylarga kela ko'rma, bolam.

17Bir zamonlar bu yurtida ham Xudo bor bo'lgan,
18Bibi Maryam, Hazrat Iso ruhi yor bo'lgan,
19Pushkindayin zotni tug'ib baxtiyor bo'lgan,
20Beti qursin, bu joylarga kela ko'rma, bolam.

21Kelibdirman- gunohkorman o'zim avvalo,
22O'z yurtidan nari yurish eng katta balo,
23Egasi yo'q har joyda ham qo'zg'algay vabo,
24Beti qursin, bu joylarga kela ko'rma, bolam.

Ek 1: (Devami)

25Ushbu she'ni yozayotgan oddiy bir jondir,
26Oddiygina bir O'zbekdir-fikri giryondir,
27Qola bersa, jumhuriyat-O'zbekistondir,
28Beti qursin, bu joylarga kela ko'rma, bolam.

29Sabab borkim, gina qilib yozdim Maskovdan,
30Oshkoralik sharofati-qo'rqmadim g'ovdan,
31Do'stni qo'lla, ehtiyot bo'l va lekin yovdan,
32Beti qursin, bu joylarga kela ko'rma, bolam.

(1991)

ADOLAT OFTOBI (109)

1Adolatning hayotbaxsh shamollari yeldimi,
2Haq nihoyat xalqimning arzin qabul qildimi,
3Necha yillar orziqib kutgan kunlar keldimi,
4Yelkamizga oftobning tegganligi rost bo'lsin.
5O'zbekning o'z niholin ekkanligi rost bo'lsin.

6O'tdi qancha taloto'p, o'tdi qancha g'ovg'olar,
7O'tdi qancha malomat, g'iybatu kin, ig'volar,
8Qartirdi sochlarni necha qora savdolar,
9Yelkamizga oftobning tegganligi rost bo'lsin.
10O'zbekning o'z niholin ekkanligi rost bo'lsin.

11Safga tizil, nabiram, otajonim, tur endi,
12Mustaqillik nash'asin, haqqing bordir, sur endi,
13Qo'lni berib qo'llarga, bir tan bo'lib yur endi,
14Yelkamizga oftobning tegganligi rost bo'lsin.
15O'zbekning o'z niholin ekkanligi rost bo'lsin.

16Unutmagin va lekin oldda bor hali yodlar,
17Qadamingni poylaydi ochko'z, yuho ne zotlar,
18Shoh suribsan, injima, g'inshisa agar motlar,
19Yelkamizga oftobning tegganligi rost bo'lsin.
20O'zbekning o'z niholin ekkanligi rost bo'lsin.

21O'z qo'lingga olganing-Yalov senga muborak,
22Yuragingda so'nmagan-olov senga muborak,
23Yondirolding qorlarni-qalov senga muborak,
24Yelkamizga oftobning tegganligi rost bo'lsin.
25O'zbekning o'z niholin ekkanligi rost bo'lsin.

(1991)

ERK HAQQI (110)

1Qadimiy bobo yurtim,
2Qutlug' bo'lsin yaloving,
3O'ylay-o'ylay tashlagan
4Qadam muborak bo'lsin.
5Tag'in gurillab yongay

Ek 1: (Devami)

6O‘chmagan qalb oloving,
7Erk haqqiga ichilgan
8Qasem muborak bo‘lsin.
9Kimsaga yomonlikni
10Ko‘rmagansan hech ravo,
11Lekin shum qutqulardan
12Chiqmadi sho‘rlik boshing,
13Endi seni qo‘llasin
14Zafar o‘zi doimo,
15Safaring bexataru
16Xizr bo‘lsin yo‘ldoshin.

(1991)

******* (111)**

1Birin-ketin o‘tib borar asrlarning karvonlari,
2Oh, nechog‘lik xatarlidir uning oshar dovonlari.
3Inson zoti murodiga azal-abad yetar edi,
4O‘shalsa gar umidvor zot-Navoiyning armonlari!
5Fursat keldi, do‘stu g‘anim kimligini bilay bu kun,
6Jami bashar farzandiga saodatlar tilay bu kun,
7Ko‘kka boqib sahar chog‘i, iltijolar qilay bu kun,
8Nurga to‘lsin aziz bobom Alisherning makonlari.

(1991)

OQ KABUTAR (112)

1Mehnating, zahmating og‘ir nechog‘lik,
2Men emas, uyqusiz dalalar aytsin.
3G‘o‘zang chanog‘idan uchgan har momiq
4Xalqim, baxt qushidek o‘zingga qaytsin.

5Mayli, shon qaytmasin, to‘ydik u shondan,
6Bir tishlam non bo‘lib qayta qolsin u.
7Hech kim baxt topmadi zarhal nishondan,
8Oddiy “rahmat” so‘zin ayta olsin u.

9Kaftlaringdan uchgan shu oq kabutar
10Sharbat ola kelsin, yog‘ ola kelsin.
11Sho‘rmanglay zaminga solsinu nazar
12Gullagan, yashnagan bog‘ ola kelsin.

13Mayliga, qish oldi uyma-uy yurib,
14Kemtik devorlaring yamab bersin u.
15Bolakay ko‘zida cheksiz mung ko‘rib,
16Ato etsin unga qaytadan yog‘du.

17Mayli kaftlaringdan uchgan o‘sha qush
18Kelin libosiga aylansin harir.

Ek 1: (Devami)

19U toza bir havo yelpisa na xush,
20Jajji tumshug'ida bir hidlam atir.

21Mayliga, qaydadir uchrasa do'st, yor,
22Oltin rishta bilan bog'lay olsin u.
23Sayyod hamlasiga bo'lmay giriftor
24Hasadgo'y bag'rini dog'lay olsin u.

25Lekin qaylargadir ketmasin daydib,
26Doim quloq tutsin xalqim, so'zingga.
27Oq paxta-oppoq qush to kelsin qaytib
28Intiq oshyoniga-yurtim, o'zingga...

(1991)

HAMZA NIDOSI (113)

1Hamzadirman, boqmagaysiz
2Siz malomatlar bilan,
3Baytlar aytdim, elu yurtga
4Men ibodatlar bilan.
5Naylayinki, gullaganda
6Ko'z yumib ketdim abad,
7O'tdi umrim yuz ko'rishmay
8Ne farog'atlar bilan.
9Men Vatanni birlashuvga
10Chorlagan shoir edim,
11Kutgan erdim ushbu kunni
12Sabru toqatlar bilan.
13Men charog'ni izlagandim
14Nur deya ushlab qalam,
15Menga qarshi chiqdi zulmat
16Cho'ng falokatlar bilan.
17Vo darig'o, kimsalarning
18Qahriga bo'ldim duchor,
19Tosh boshimga tosh yog'ildi
20Ming kasofatlar bilan.
21Bitta O'zbek o'z elimda
22Toshbo'ron bo'ldim, netay,
23Balli, yurtim, yod etibsan,
24Vaqtu soatlar bilan.
25She'r yasharkan, kimga do'stu
26Kimga nodo'stman hanuz,
27She'r yasharkan, teng kurashgum
28Men jaholatlar bilan.
29Erta uchgan qush misoli
30Sayd bo'lib ketdim, vale,
31Yurtim, aslo ayri tushma
32Sen saodatlar bilan.

(1991)

Ek 1: (Devami)

O‘ZBEKISTON DAVLATI (114)

1O‘zbekiston bayrog‘i ko‘tarildi chinakam,
2Ushbu kunni, ayting-chi qay birimiz kutmadik.
3Zarur bo‘lgan chog‘da goh dor tagida turib ham,
4Qay birimiz tarixning sinovidan o‘tmadik.

5Dong‘il safarga chiqdi endi hur O‘zbekiston,
6Kimgadir oyoqosti, kimga u osmon bo‘ldi.
7Shukrkim, o‘z-o‘zini tanidi keksa jahon,
8Ya‘ni O‘zbek Davlatin jumlai jahon bildi.

9Ne-ne kamsituvlarni ko‘rgan shu boshim bilan,
10Ona xalqim, qoshingda tizza bukib turibman.
11O‘zbekcha gapirganda, bir chuqum oshim bilan.
12Sadaqai baxting deb borim to‘kib turibman.

13Garchi doim ungandir gulchachaklar bog‘imda,
14Temur va Navoiyni eslaymiz takror-takror.
15Men-ku uzoq yasharman, lekin ketar chog‘imda,
16Tepamda egilajak o‘z tug‘im-bayrog‘im bor!

17Nasib etmish bu kunlar, taralsin yangroq unlar,
18Do‘stlar bilar yonma-yon qutlaylik bu ayyomni.
19Iloyo, boshimizga kelmasin qaro kunlar,
20O‘zbekim, deb ko‘taring, do‘stlarim, oltin jomni.

(1992)

MUSOFIR (115)

1Burunni sassiq deb kesib bo‘lmaydi,
2Siz meni tushuning, Abdullo aka.
3O‘zbekman, va lekin darbadar daydi,
4Tasalli berolsa qaniydi Makka.

5O‘zbek deb ajratar Afg‘onga borsam,
6Menga kelgindi deb qaraydi Arab.
7Tinglovchi kimsa yo‘q dardimni yorsam,
8Faqat ezilaman onamga qarab.

9Garchi kamim yo‘qdir molu dunyodan,
10Oshyoni omonat qushman aslida.
11Yiroqman yurt degan mehriyodan,
12G‘aribman umrimning qaynoq faslida.

13Qo‘lda qurol bilan jang qildim men ham,
14Afg‘on tuprog‘ini bosganida yov.
15Hech qursa bir nafas, hech qursa bir dam,
16Bosqinchi yo‘liga bo‘la oldim g‘ov.

Ek 1: (Devami)

17Jangda inilarim bo'ldilar shahid,
18Yolg'iz onam bilan qoldik ikkovlon.
19Meni atadilar manfur mujohid
20Shimol galalari makkor, beomon.

21Jayhunning ortidan kelgan O'zbekim,
22Qurol ko'tarmishdir o'rtanib joni.
23Bugun men olamga oshkora degum,
24U ham shorolarning bo'ldi qurboni.

25Menga qo'li qon deb boqmang, akajon,
26Ozodlik qadrini men ham bilganman.
27Janglarda qay O'zbek bergan bo'lsa jon,
28Uning qatorida men ham o'lganman.

(1992)

TURKISTON BOLALARIGA (116)

1Turkistonning bolalari, maqtovimga quloq tutmang,
2Gina qilsam chidang, ammo gaplarimni hech unutmang.

3Eng avvola, shajarangiz qaydan chiqqan, bilib oling,
4Siz ham bashar farzandisiz, Haqni bayroq qilib oling.

5Men Temuridan so'zlayinmi, so'zlayinmi Navoiydan,
6Barchasini o'qigansiz, eshitgansiz yo roviydan.

7Tarixingiz shundoq uzoq, jangu jadal desa ham bor,
8Bosqin ham bor, toshqin ham bor, kasbu amal desa ham bor.

9Bobur bo'lib so'ratingiz qo'ni-qo'shni dunyolarni,
10Mashrab bo'lib kezdingiz goh qashqir yurmas sahrolarni.

11O't ketsin u qora kunga-birovlarga qul bo'ldingiz,
12Sharqu G'arbning o'rtasida oyoqosti yo'l bo'ldingiz.

13Biroq iymon nuri doim oqib turgan qoningizda,
14O'zingiz ham sezmagansiz, bir gavhar bor joningizda.

15Ming-ming shukr, zamon kelib istiqbolga erishdingiz,
16Xarob bo'lgan xonadonni butlamoqqa kirishdingiz.

17Hurlikniyu saodatni muborakbod etgum, lekin
18Aytib qo'yay, quloq'ingiz bitgan ekan sekin-sekin.

19Nazaringiz tushar avval zebi-ziynat dasturxonga,
20Hanuz ta'zim qilmoqdasiz mol-dunyosi bor insonga.

21Bo'y-bastini ko'rsatguvchi urfoni zo'r millat qani,
22Sizning uchun obro'-oltin, arzonarov shuhrat-ma'ni.

Ek 1: (Devami)

23Yuragida javhari bor kimsalarni ko'rmagaysiz,
24Karnayi yo'q bechoraning to'yiga yo'l burmagaysiz.

25Har qadamga xushomadni o'z o'rniga qo'yolsaydim,
26Peshvolarning poylariga haftada qo'y so'yolsaydim.

27Bolmas edi mendan ulug', mendan aziz biror inson,
28Oh, xalqimni ne ko'ylarga solding zamon, solding zamon.

29Turkistonning bog'larida bulbullari bor, holbuki,
30Xor bo'lsa ham tog'day baland ko'ngillari bor, holbuki.

31Birov u yon tortar bo'lsa, birov bu yon tortayotir,
32Qonsiragan jallodlarning shodliklari ortayotir.

33Bilib bo'lmas rost gap qayda, bilib bo'lmas qayda yolg'on,
34Malomatga yo'liqadi, elga: "Birlash" degan inson.

35Turkistonning bolalari, Turkistonning bolalari,
36"Puf" deganda to'zg'igudek mo'jazzgina lolalari.

37Chinor bo'lib ildiz oting, qoya bo'lib tiklangiz qad,
38Ulug'-ulug' ajdodlarning xavotiri Sizdan behad.

39Soyangizda panoh topsin horib tolga qandoshingiz,
40Unutmangki, bul chamangda har bir yaproq jondoshingiz.

41To'qayzori bo'lmasa gar sheru arslon qaydan unar,
42Bir manzili bor ekanki, burgutlar ham kelib qo'nar.

43Oldindadir hali zahmat, oldindadir imkoningiz,
44Osilman ne-ne Mashrab, otilman Cho'lponingiz.

45O'tinch ila hasratimni nasihat deb yuzga solmang,
46Xudo insof bergan kuni barmogingiz tishlab qolmang.

47Muruvvatu ma'rifatdir buyuklikning nishonasi,
48Qadam qo'ying, mana sizga dong'il yo'ning ostonasi.

49Turkistonning bolalari, Turkistonning bolalari,
50"Puf" deganda to'zg'igudek mo'jazzgina lolalari...

(1992)

SHAROF RASHIDOV XOTIRASIGA (117)

1Marhumlar hayotdan erurlar yiroq,
2Demakki, yiroqlar xushomaddan ham.
3Makru nayranglarin qo'ymaydi biroq,
4Toki hayot ekan Nobakor Odam.

Ek 1: (Devami)

5Ularning turfa xil odatlari bor,
6Avval ganjlarini ko'mgay tuproqqa.
7So'ng birdan o'zlarin his etib nochor,
8Gavharim qayda deb tushgay titroqqa.

9Dunyoda har kimga qismat yor emish,
10Kimdir toj kiygaydir, kimlardir kuloh.
11Go'yoki Alisher sizga ham dermish:
12"Siyrating darvishu suvratingdir shoh".

13Ezgulik niqobni yuziga tortgan
14Manfur bir maydonda surgandingiz ot.
15Kimdir o'z padarin bir pulga sotgan,
16Qo'l-oyoq kishanda, talangan bisot.

17O'ychan ko'zingizda ne g'am bor edi,
18Kelajakmida yo moziyning shoni?
19O'zbek-ku, bir erkka intizor edi,
20Sizni ado qildi ming bir armoni.

21Erksevar ellarning orzusini yoqlab,
22Xayol dengizida tunlar suzgansiz.
23Istiqlol so'zini yurakda saqlab,
24Siz qafas ichida gullar tuzgansiz.

25Shoirman, bo'ynimda she'rning gunohi,
26Sohibin asraydi Saltanat makkor.
27Ochko'z, amalparast kimsalar gohi
28Adolat menman deb topgay e'tibor.

29Ularning dastidan notinch el, zamon,
30Tanimay qolursan oq-qorani ham.
31Chalg'itib kelganlar topganda imkon,
32Hattoki Temuru Boyqaroni ham.

33Odildir, -kim elni boshlagan baxtga,
34O'zi o'tda yonib, yo'lni ochganlar.
35Lekin intilarkan toj ila taxtga,
36Vo'ajab, ko'pincha dordan qochganlar.

37Qulluq, Sharof ota, ming bora qulluq,
38Boqiy O'zbekiston sizga ham yodgor.
39Bugun u istiqlol shavqiga to'liq,
40Xizmatigiz eslar takror va takror.

41Ilohi, har kimga bersinu to'zim,
42But bo'lsin Vatanning metin qo'rg'oni.
43Sizni qo'llab turar O'zbekim-o'zim,
44Va, yurtning posboni-jasur o'g'loni!

Ek 1: (Devami)

45Sulton bo'lmasangiz, Sharof ota, gar,
46Yashardingiz qalam qo'ldoshi bo'lib.
47Poklikka, vafoga timsol muqarrar,
48Xursanoy ayaning yo'ldoshi bo'lib.

(1992)

O'ZBEK QOMUSI (118)

1Men bechora bir odamman,
2Ertangi kunim,
3Ne bo'lishin bilmaydigan ojiz bandaman.
4Yeru osmon o'rtasida topmagan qo'nim,
5Botinimda botmon toshu zohir xandaman.

6Yolg'izlikning rutubatli ko'chalarida,
7Ne-ne oltin fasllarim o'tdi junjikib.
8She'riyatning tund qorong'u ko'chalarida
9Yiroq-yiroq yulduzlarga boqdim entikib.

10Ig'vo, hasad, fitna bilan to'lgan bu hayot,
11Har onimda mingta etdi bir hasratimni.
12Xira tuman orasida butkul koinat,
13G'ira-shira ilg'ar edim mamlakatimni.

14Eslar edim Buxoriyni, Yassaviyni ham,
15Ha, ha, ayri tushmagandi xotirotimdan,
16Faqat ular chalinardi ko'zimga mubham,
17Lekin sira ketmas edi xayolotimdan.

18Ham Temurbek, ham Ulug'bek, Alisher, Bobur,
19Sizlar tuzgan ul saltanat-Saltanat bo'ldi.
20Ulug' tarix Turkistonga cho'ng guvoh erur,
21Davlat edik, davlat edik, u davlat bo'ldi!

22Emukdoshim, ay, qardoshim, quloq tut menga,
23Ushbu ko'hna kahkashanda mag'rur tutgin bosh.
24Sen zaminga loyiqdirsan, zamin ham senga,
25Senikidir endi bu yer, seniki quyosh.

26Qo'lingda erk, boshda yalov, tilingda surud,
27Vataning bor, bola-bog'chang, or-nomusing bor.
28O'zbekiston deb atalgan muqaddas hudud,
29O'z Davlating, Mamlakating, o'z Qomusing bor.

(1992)

Ek 1: (Devami)

QORAQALPOG'IM (119)

1Men O'zbek, sen esa Qoraqalpoqsan,
2Turklar dunyosida sen ham urvoqsan,
3Gar men tuproq bo'lsam, sen ham tuproqsan,
4O'zbekka azaliy qarindosh, inim.

5Orol bo'ylarida topganding orom,
6Sholi, baliq edi senga rizqu kom,
7Nahot endi yo'qdir to'lg'izilgan jom,
8Nahot qolding yolg'iz, ko'zda yosh, inim.

9Mana-bu Ibroyim, Tulebbergan bu,
10Qoraqalpoq baxtin tilab yurgan bu,
11Yaratgandan haqqin so'rab turgan bu,
12Iloyo boshginang bo'lsin tosh, inim.

13Seni qo'llab turar ulug' mamlakat,
14Yurtboshi yaxshilik tilaydi faqat,
15Niyating hamisha bo'lsin ijobat,
16Ham yo'ldash, ham qo'ldash, ham sirdosh inim.

17Umidvor yashaymiz doril zamonda,
18Birimiz Nukusda yoki Qo'qonda,
19Umuman aytganda O'zbekistonda,
20Senga bo'lajakmiz ko'zu qosh, inim.

(1992)

O'ZBEKISTONIM, SENG (120)

1Aylayin qalbimni tortiq nurli bo'stonim, senga,
2Sen vatandirsan, fidodir tanda bu jonim senga.

3Bebahosan, asragayman gavharim, deb men seni,
4Sen qarog' bo'lsang agarda, sadqa mujgonim senga.

5Sendan ayru dam uzundir, lahzalar ham yilga teng,
6Bir umrga lek barobardir kerak onim senga.

7Har bir ahling bitta yulduz, kavkabistonim o'zing,
8To hayotdirman, charog'im, shu'layi shonim senga.

9Yoru do'stlar jam bo'libdir, to'y qilur O'zbek edim,
10Men degayman xush kelibsan, do'stu mehmonim, senga.

11Xizimatingga shay erurman, mehnatingda ham o'zim,
12Baxtiyorman, sarf etolsam borki imkonim senga.

13Dilda borim sen uchundur, qo'lda torim sen uchun,
14Qayda bo'lsam talpinurman, O'zbekistonim, senga.

(1993)

Ek 1: (Devami)

SHARQ HIKMATI (121)

1Taxtga talpinasan g'azabga to'lib,
2Chiqarmoq bo'lasan olamshumul chang.
3Har oyna ko'targan Iskandar bo'lib,
4Temur sanalmagay har qandayin lang.

5O'zbekning davlati qaror topgan chog',
6Maymunjon terardi qaysi bir nasling.
7O'z yurtning sha'niga tushirmagin dog',
8Axir odam erur sening ham asling.

9Har kim shoh bo'lay der ilojin topsa,
10Uringay, tarixga kelsa ham malol.
11Falak chappa ketib, omading chopsa,
12Sharqning bir hikmatin yaxshi anglab ol:

13Podshoh deganlari kunu tun bedor,
14Xalqning mehribon doyasi bo'lur.
15Bejiz aytmaganlar, asl hukmdor,
16Xudoning yerdagi soyasi bo'lur.

(1994)

***** (122)

1Balki chaman bo'lar dashti Karbalo,
2Balki, behisht mavjud yulduzlar aro.
3Mening O'zbekiston-Vatanim bordir,
4Ularning baridan a'loroq, a'lo!

(1994)

VATAN (123)

1Agar do'stlar erur sodiq bir-birin qiyratib bo'lmas,
2Agar qilgil necha fitna alarni ayratib bo'lmas.
3Demishlar: moru qushni bir qafasda asratib bo'lmas,
4Vatandan ayri ko'ngilni bilingki, yayratib bo'lmas,
5Baayni bandi bulbulni chamansiz sayratib bo'lmas.

6Vatan deb men bayon qildim, ayo do'stlar, muhammasni,
7Vatanni kim ulug' bildi, aziz bildim men ul kasni.
8Vatan deb jo'sh urar ersa ko'targum boshima xasni,
9Vatandan ayri ko'ngilni bilingki, yayratib bo'lmas,
10Baayni bandi bulbulni chamansiz sayratib bo'lmas.

11Nadomat birla boqqayman vatansizlarga har doim,
12Egib boshini zor yig'lab, agarchi davlati qoyim,
13Faqir bo'lsam-da bor yurtim-toji taxtim, borar joyim,
14Vatandan ayri ko'ngilni bilingki, yayratib bo'lmas,
15Baayni bandi bulbulni chamansiz sayratib bo'lmas.

Ek 1: (Devami)

16Bobolar kechmishin hargiz faromush aylamang, do'stlar,
17Haqiqat tongi otganda oni tush aylamang, do'stlar,
18Agar kim e'tiqodsizdir, oni xush aylamang, do'stlar,
19Vatandan ayri ko'ngilni bilingki, yayratib bo'lmas,
20Baayni bandi bulbulni chamansiz sayratib bo'lmas.

21Diyorim O'zbekistondir, ki andin iftihorim bor,
22Demakkim, hur adolatlig', davlati barqarorim bor,
23Onamdek mehribon, munis Vatan bor, g'amguzorim bor,
24Vatandan ayri ko'ngilni bilingki, yayratib bo'lmas,
25Baayni bandi bulbulni chamansiz sayratib bo'lmas.

26Vatan, sen hur, yo'ling shonli, qadamni tashlagin shaxdam,
27Faxr-la boqqay Abdullo, ko'zida shodligidan nam,
28Panohingni tilab Haqdin dilida iltijo har dam,
29Vatandan ayri ko'ngilni bilingki, yayratib bo'lmas,
30Baayni bandi bulbulni chamansiz sayratib bo'lmas.

(1994)

VIJDON (124)

1Jahon shoirlari vijdon haqida
2Azaldan ming-minglab baytlar yozmishlar.
3Vijdon-ku, aslida sobit aqida,
4Kimlardir bu yo'ldan goho ozmishlar.

5Balki vijdon deya tinmay chekib oh,
6Hayqirib yurmaydi har qanday odam.
7Topilgay bobolar hikmatlari goh,
8Shunchaki nasihat deguvchilar ham.

9Qay bitta narsaga muhtoj bo'lsa gar,
10Eng avval o'shanga topingay inson.
11Mayli, ummon qadar yo zarra qadar,
12Har nechuk qalblarga bor bo'lsin vijdon.

13Magar ketar bo'lsa vijdon bosh olib,
14Iymon ham u bilan birga ko'chgaydir.
15Butkul mardu nomard tayanchsiz qolib,
16Choh uzra chirpirak bo'lib uchgaydir.

17Devlar qutulgandek Sulaymon o'lib,
18Betizgin tuyg'ular har yon yugurgay.
19Qalb degan istehkom posbonsiz bo'lib,
20Eng avval nafs unga o'zini urgay.

21Haqiqat atalmish ravshan quyoshni,
22Ochiq diydalarki, ilg'amas ko'rib.
23Avliyo degaylar so'qir avboshni,
24Adolat o'rnini egallar firib.

Ek 1: (Devami)

25Ilojin topsalar har qanday onda
26El-yurtni chalgʻitib qoʻyarlari oson.
27Gar hakam boʻlsalar biror maydonda
28Magʻlubni gʻolib deb etarlar eʻlon.

29Kuppa-kunduz kuni kiprik qoqmasdan
30Yolgʻon soʻzlay boshlar daholar hatto.
31Kimlardir umrida bir sham yoqmasdan,
32Mashʻal boʻlmoqlikni qilgaylar daʻvo.

33Vijdon ketgan joyda albatta bir kun,
34Ilondek qoʻzgʻolur buhton va tuhmat.
35Bu yorugʻ olamda odomzod uchun
36Bormikan ulardan ortiqroq kulfat.

37Vijdonsiz kimsaga duch kelgan nafas
38Kofir ham dod solgay: Asragil, yo Rabb!
39Oddiy bismilloni bilmaydigan kas
40Iltijo qilgaydir qiblaga qarab.

41Vijdondan ayrilib qolgan fursatda
42Boshlanar toj-taxtga ruju dafʻatan.
43Ne-ne zukko xalqlar qolib gʻaflatda,
44Toʻzgʻib ketajakdir butun bir Vatan.

45Ha, oʻzing yorlaqa, Yaratgan egam,
46Iblis yuraklarga qutqu solmasin.
47Vijdondan mosuvo etmagin hech ham,
48Toki u xotiro boʻlib qolmasin.

(1994)

SHUKUR BURHON (125)

1Azamat bir chinor,
2Ayqirgan daryo.
3Undan nariroqda salobatli togʻ.
4Tepada poyonsiz haybatli samo,
5Atrofda ufqqa tutash dala, bogʻ.

6Chinor soyasida ulugʻ moʻysafid
7Sokin kuzatadi yeru osmonni.
8U Shukur Burhondir, goho shu taxlit
9Tasavvur qilaman Oʻzbekistonni.

(1994)

BAYRAM (126)

1Toki tirik ekan dunyoda odam,
2Unga hamroh erur goh shodlik, goh gʻam.
3Ertang ne boʻlishin bilmasman ammo,
4Tinch oʻtgan har kuning, albatta, bayram.

Ek 1: (Devami)

5Yordan ayri kechsa-har lahza abas,
6Vafosiz do'stni ham do'stim dema, bas.
7Keng jahon sen uchun bo'lmasdan qafas,
8Tinch o'tgan har kuning, albatta, bayram.

9Demagil, chopqirdir omadim manim,
10Hech qachon belanmas loylarga sha'nim.
11Ustingdan yozmasdan bir nomard g'anim,
12Tinch o'tgan har kuning, albatta, bayram.

13Oddiy narsalarni ko'zga ilmay goh,
14Olis yulduzlar deb chekamiz oh-voh.
15Boshingiz qotirmay yoningdagi moh,
16Tinch o'tgan har kuning, albatta, bayram.

17Odamda bazmu aysh uchrar alomat,
18Bemorga bormikan undan halovat.
19Mayliga yovg'on ich, lekin salomat,
20Tinch o'tgan har kuning, albatta, bayram.

21Eng avval tinch bo'lsin ko'ksingda vijdon,
22Tinch bo'lsin elu yurt, Vatan jonajon.
23G'uborga chulg'anmay shu yeru osmon,
24Tinch o'tgan har kuning, albatta bayram.

25Yashashning shavqin sur sira tolmasdan,
26She'ring yoz, paysalga endi solmasdan.
27Faqat qartayganda sevib qolmasdan,
28Tinch o'tgan har kuning, albatta, bayram.

(1994)

XOTIRA (127)

1Mag'ribda yovuzlik ko'targanda bosh,
2Siz sodiq qoldingiz ezgu niyatga.
3Yomg'ir yopinchig'u yostig'ingiz tosh,
4Qalqon bo'loldingiz insoniyatga.

5Ona yurt bag'ridan juda ham yiroq,
6O'zga manzillarda topshirdingiz jon.
7Hanuz ko'ksimizni tirnaydi firoq,
8Garchi siz muzaffar, g'olib, qahramon.

9Garchi Vatan sizni hamisha yodlar,
10Lekin armoningiz sig'mas qabrga.
11Hali tug'ilmagan ne-ne zuryodlar,
12Barchasi ketdilar siz bilan birga.

13Zaminga charx urar ruhingiz bedor,
14Qolgan tiriklarning tinchini o'ylab.

Ek 1: (Devami)

15Charx urar, Chotqolga termulgancha zor,
16Qarshining bepoyon dashtlari bo'ylab.

17Ozod O'zbekiston bosh egib bu kun,
18Shahid farzandlarin nomini yo'qlar.
19Qay biri bedarak, qay biri beun,
20Uzoq sarhadlarga jimgina uxlar.

21Mangucha tinmishdir qalb tug'yonlari,
22Endi xotirangiz yo'ldoshdir bizga.
23Xalqimning fidoyi mard o'g'lonlari,
24Allohning rahmati yog'ilsin sizga.

(1994)

XALQ (128)

1Hamma narsa o'tadi, mansab, shonu shavkat ham,
2Shirindan shirin qolur, talxdan esa qolur talx.
3Bir kuni tuproq bo'lur, tengsiz shamsi tal'at ham,
4Faqtgina xalq yashar, faqtgina qolur xalq.

5Gohida ko'zda yoshu gohida xandon bo'ldik,
6Gohida bolg'a bo'lsak, gohida sandon bo'ldik,
7Axiyri kulib tole, sohibi davron bo'ldik,
8Faqtgina xalq yashar, faqtgina qolur xalq.

9Nomingni qaro degan-paxtaginam, senmisan,
10Lo'ppi deya yutganim-laxtaginam, senmisan,
11Avaxtada bosh urgan taxtaginam, senmisan?!
12Faqtgina xalq yashar, faqtginq qolur xalq.

13O'zbekning peshonasin po'latdan yaratmishdir,
14Yumushini malomat, zahmatdan yaratmishdir,
15Bir so'z bilan aytganda-mehnatdan yaratmishdir,
16Faqtgina xalq yashar, faqtgina qolur xalq.

17Tinglasang tuganmaslik afsonasi bor bu el,
18Sarkardasi, shoiri, taronasi bor bu el,
19Ming oqilga arzirlik devonasi bor bu el,
20Fakatgina xalq yashar, faqtgina qolur xalq.

21Farishta emasdirmiz, ushbu gapim sir emas,
22Har uchragan eshonu, har sallalik pir emas,
23Lekin dasturxon haqqi, ko'nglimiz hech kir emas,
24Faqtgina xalq yashar, faqtgina qolur xalq.

25Janggohlarda jon bergan bobolarni unutmang,
26Moshq terib non bergan momolarni unutmang.
27E'tiqod, imon bergan duolarni unutmang,
28Faqtgina xalq yashar, faqtgina qolur xalq.

Ek 1: (Devami)

29Amalparast, lo‘ttiboz bo‘lmagan qachon axir,
30Sak bir nima yemasa og‘zi bo‘larmish taxir,
31Bizning barchamiz shohmiz, bizning barchamiz faqir!
32Faqatgina xalq yashar, faqatgina qolur xalq.

33O‘tganlarni yod etmoq qolgandir shariatdan,
34Inson sharafi yuksak millatu tariqatdan,
35O‘zbekka bul fazilat yuqmishtir tabiatdan.
36Faqatgina xalq yashar, faqatgina qolur xalq.

37Olimni yo paxtakor, kim bo‘lmasin-odamdir,
38Ya‘ni Alloh bandasi-har biri bir olamdir,
39O‘zbekim o‘z volidam, O‘zbekim o‘z otamdir,
40Faqatgina xalq yashar, faqatgina qolur xalq.

41Ayon gapki, adolat elning ko‘z, qoshi bo‘lur.
42Urgani un oshi-yu so‘ksa so‘k oshi bo‘lur,
43Yurt og‘irin tortolgan asli yurt boshi bo‘lur,
44Faqatgina xalq yashar, faqatgina qolur xalq.

45Kattakon yo‘lga chiqding, yo‘ldoshing bo‘lay, xalqim,
46Farzandingman, qo‘llaysan, qo‘ldoshing bo‘lay, xalqim,
47Hasrating ko‘p dilingda, dildoshing bo‘lay, xalqim,
48Faqatgina xalq yashar, faqatgina qolur xalq.

(1994)

ABDULLA QODIRIYNING SO‘NGGI SABOG‘I (129)

1Biringiz Otabek, biringiz Kumush,
2Doim yashnab tursin sevgingiz bog‘i.
3Haqiqiy muhabbat bilmasin so‘lish,
4Ustoz Qodiriyning bu ilk sabog‘i.

5Adib yuragida alamlar qat-qat,
6Lekin bittasi bor, o‘chmasdir dog‘i:
7Jonni tik ozodlik yo‘lida faqat,
8Bu esa ustozning so‘nggi sabog‘i.

(1994)

******* (130)**

1Dunyoda ajib bir hikmat mavjuddir:
2Agar bo‘lmay desang baxtingdan judo,
3Agar yashay desang rozi bir umr,
4Vataning tinch bo‘lsin, Vatan avvalo.

5Dunyoda ajib bir hikmat mavjuddir,
6Agar bo‘lmay desang Vatandan judo,
7Munosib bo‘la bil unga bir umr,
8Vatanga joningni qilolgin fido.

(1994)

Ek 1: (Devami)

AMUDARYOGA (131)

- 1Kimligimni bilar edim ozroq,
- 2Bilar edim suyukligimni.
- 3Amudaryoni ko'rganda biroq
- 4Bilib qoldim buyukligimni.

(1995)

SHOIRA ZULFIYA OPAMIZGA (132)

- 1O'tgan yillar uchun chekmang xijolat,
- 2Uzr so'raybermang yuragingizdan.
- 3Xijolatin tortsin o'zi tabiat,
- 4Tabiat uzrini so'rasin sizdan.

- 5Zahmatkash, mehnatkash shu qalam bilan,
- 6Buyuk asrimizning siz ham naqlisiz.
- 7Davrga goh quvonch, goh alam bilan,
- 8Baho bermoqlikka siz ham haqlisiz.

- 9Tabarruk bir yoshga yetibsiz omon,
- 10Allohim kun bersa adog'i bo'lmas.
- 11Agar yuraklarni zabt etsa inson,
- 12Undayin umrning sanog'i bo'lmas.

- 13Qorong'u tunlarda olovli so'zni,
- 14Kimki mash'al qilsa tole unga yor.
- 15Baxtli ayolman deb atabsiz o'zin,
- 16Sizday shoiri bor xalq ham baxtiyor.

(1995)

BARAKAGA TO'LSIN UYINGIZ (133)

- 1Onalar, opalar, singillar,
- 2Muborak bo'lsin bu to'yingiz.
- 3O'zbekcha aytganda, har doim
- 4Barakaga to'lsin uyingiz.

- 5Onalar, opalar, singillar,
- 6Shodlikka jo'r bo'lsin kuyingiz.
- 7Faqat bolalarning baxtini o'ylab,
- 8Kechar bo'lsin ezgu o'yingiz.

- 9Onalar, opalar, singillar,
- 10Hayotning shavqini tuyingiz.
- 11Vatanni jondan ham ortiqroq,
- 12Allohim qadarli suyingiz.

- 13Onalar, opalar, singillar,
- 14She'rimni faxrga yo'yingiz.

Ek 1: (Devami)

15Bir do'stim degandi so'nggi dam,
16Onamning yoniga qo'yingiz.

(1996)

KO'ZMUNCHOQ (134)

1Men ellik beshdaman,
2Otam besh yoshda.
3Bu ajib holatni chiston etgulik.
4Mening umrim kechar tuproqda, toshda.
5Otamning dovrug'i ko'kka yetgulik.

6Istiqlol beshigi, o, Ota makon,
7Har bir qadamingga sadaqa jonlar.
8Lahzada kuch yig'ding Alpomishsimon,
9Yaloving bo'loldi moviy osmonlar.

10Yerparchin yotganda tilim-zabonim,
11Yuksal, deding menga, sayragin, deding.
12Oyoqqa qalqqanda Sohibqironim,
13Yov bossa, tig'ingni qayragin, deding.

14Ko'zingga surt deding, faromush bo'lgan
15Tabarruk, muqaddas mozarlarimni.
16Bir zotga aylandim-tolei kulgan,
17Ketzakding dildagi ozorlarimni.

18Hasad bilan to'lgan bu ko'hna ochun
19Senga ham suq bilan tikilar, bilsang.
20Seni balolardan asramoq uchun
21Beray ko'zlarimni, ko'zmunchiq qilsang.

22Endi erk abadiy yo'ldoshing bo'lgay,
23Noming bor jahonda-do'stparvar, hotam.
24Iymonli har bir kas yo'ldoshing bo'lgay,
25Ey, mening besh yoshli Pahlavon otam!

(1996)

XALQARO ANCUMAN (135)

1Mana, o'tsa hamki necha zamonlar,
2Bu yerda yig'ilar siyosatdonlar.

3Afriqolik Habash, Bolqonlik Bulg'or,
4O'risu Rumo Chin-bunda bari bor.

5Biri Muslim bo'lsa, biri Butparast,
6Biri Nasoron-u, biri O'tparast.

7Biri tund, birovni nazari issiq,
8Biri menga o'xshar-ko'zlari qisq.

Ek 1: (Devami)

9Sariyg'a o'ralgan birin sumbat,
10Birovin boshida tustovuq pati.

11Turfa tillar bunda boshlasa bozor,
12Xudodan bashqoning farqlashi dushvor.

13Bu yerda o'tgaydir na pul, na savlat,
14Bu yerda o'z so'zin aytar har davlat.

15Notiqlar va'zlarin toki boshlaydi,
16Muhtasham gaplarni qalab tashlaydi.

17Goho qay birovi qizishgani dam,
18Sipqoraman deydi ummonlarni ham.

19Tunu kun bahs qilib bo'ylashar ular,
20Dunyoning taqdirin o'ylashar ular.

21Turfa mamlakatlar, tug'lar qatori
22"T" harfidan keyin, "F" dan yuqori.

23O'zbekiston nomli bir minbar ham bor,
24Unda kaminaning joyidir poydor.

25Qo'shni Fin so'raydi sekin, aylab noz:
26-Janob, Siz kim uchun bergaysiz ovoz?

27Men ham esnayman-u, ko'krak keraman:
28O'zbekiston uchun ovoz beraman!

(1996)

UMMON ORTIDAGI MAKONIM (136)

1Keng jahon bir qadam bo'ldi men uchun,
2Menga ham ochildi olam darchasi.
3Yiroq Amriqoda taft sochar bu kun.
4O'zbek quyoshining olov parchasi.

5Ochildi men uchun tor osmon bekam,
6Sezdim yuksaklikning cho'ng darg'asini.
7O'zbekning lochini ozod va ko'rkam,
8Qurdi bu yerda ham qo'nalg'asini.

9Nechun xushnud bo'lmay, dilimni yormay,
10Ummon ortida ham bordir makonim.
11Dunyoning qaysi bir burchiga bormay,
12O'zing boshpana bo'l, O'zbekistonim!

(1996)

Ek 1: (Devami)

ISTIQLOL QO'SHIG'I (137)

1Muruvvatu ma'rifatdir buyuklikning nishonasi,
2Qadam qo'yning, mana sizga asl yo'lning ostonasi.

3Jahon ichra buyuk yurtni ulug' doston etaylik biz,
4Zamon keldi Vatan bag'rin go'zal bo'ston etaylik biz.

5Ming-ming shukr, kelib davron istiqloлга erishdik biz.
6Xarab bo'lgan xonadonni butlamoqqa kirishdik biz.

7Jahon ichra buyuk yurtni ulug' doston etaylik biz,
8Zamon keldi Vatan bag'rin go'zal bo'ston etaylik biz.

9Iymon nuri o'qib turar bir gavhar bor qonimizda,
10Ne-ne buyuk bobolarning bardoshi bor jonimizda.

11Jahon ichra buyuk yurtni ulug' doston etaylik biz,
12Zamon keldi Vatan bag'rin go'zal bo'ston etaylik biz.

13Oldindadir hali zahmat, oldindadir imkonimiz,
14Yetishgaymiz kelajakka, pokizadir vijdonimiz.

15Jahon ichra buyuk yurtni ulug' doston etaylik biz,
16Zamon keldi Vatan bag'rin go'zal bo'ston etaylik biz.

(1996)

AYRILMAS (138)

1"Yo Haq!"- deb yo'l olsa manzilga karvon,
2Yo'l boshlagan cho'ng noridan ayrilmas.
3Oshiqlar ko'nglidan kechar ming armon,
4Bir armoni-dildoridan ayrilmas.

5Nelarni ko'rmagay insonning boshi,
6Bejiz aytmaganlar: "U soyning toshi."
7Donolar, bir joyga yetsa ham yoshi,
8Piri bergan tumoridan ayrilmas.

9Qachon dong chiqarmish, axir, yolg'iz ot,
10Farzand oqil bo'lsa-padarga qanot.
11Yigitga duch kelsa Hayot yo Mamot,
12Do'stlarining diydoridan ayrilmas.

13Demishlar: "So'qir ham ko'rgay yorqin tush."
14Ozod davron surmoq har narsadan xush.
15Qafasga gar tushsa uchib yurgan qush,
16Erkinlikning xumoridan ayrilmas.

17Xor bo'lmas, ajdadin kimki yod etgan,
18O'tgan azizlarning ruhin shod etgan.

Ek 1: (Devami)

19Avlodlar taqdirin o‘ylab dod etgan,
20Ota-bobo mozoridan ayrilmas.

21Har kim bilganicha chertgay sozini,
22Moli toza odam qilgay nozini.
23Mard kishi ko‘p degay hatto ozini,
24Rizqin topgan bozoridan ayrilmas.

25Bog‘u chamanzori ko‘pdir olamning,
26Dilda orzusi ham mo‘ldir odamning.
27Agar din-imoni bo‘lsa bolamning,
28Turon otlig‘ diyoridan ayrilmas.

29Peshvosi bor yurtning butundir baxti,
30Aslo xazon bo‘lmas ekkan daraxti.
31Har kimga buyursin o‘z toju taxti,
32Nomusli el shunqoridan ayrilmas.

33Bir yonda Turkmanim, Qirg‘iz, Qozog‘im,
34Orolga termulgan Qoraqalpog‘im,
35O‘zbekim, Tojigim-ko‘zim-qarog‘im,
36Jam bo‘lganda qatoridan ayrilmas.

37Ayrilsa ayrilgay tog‘lar qoridan,
38Ayrilsa behimmat boy ham boridan,
39Vafosiz ayrilgay do‘stu yoridan,
40Shoir xalqi ash‘oridan ayrilmas.

41Qo‘lga qalam oldim qutlug‘ bir kuni,
42Mahtumquli she‘rin bo‘lib maftuni,
43Agar kuylar bo‘lsa Abdullo uni,
44Bir umrga sho‘x toridan ayrilmas.

(1996)

******* (139)**

1Toki tong otgunchalik intiq qilar Quyoshni,
2Qishning beli yoy kabi bukilgaydir bu yurtida.
3Bolg‘a bilan bir ursang uchragan har bir toshni,
4Oltin qumi shovullab to‘kilgaydir bu yurtida.

(1996)

******* (140)**

1Ey aziz yurt, Hurriyat-davron muborakdir senga,
2O‘zbekiston-beg‘ubor osmon muborakdir senga.
3Necha yuz yil sen kurashding Mustaqillik oni deb,
4Sen oni topding, ulug‘ imkon muborakdir senga.
5Endi hur davlat bo‘lib qo‘yding qadam; mardona bo‘l,
6Boshlagan iqbol sari Sarbon muborakdir senga.

(1997)

Ek 1: (Devami)

VERSAL XOTIRALARI (141)

1Bir kuni Gʻafur Gʻulam jasoratin aylab jam,
2Oʻzbekning gʻururiga boʻldi goʻyo koʻzu qosh.
3Dedi: Qadim Toshkentning nomin qilib mukarram
4-Parij, Rumo, Londonga alishmayman seni, Shosh!

5Ha, shubhasiz, oʻz yurti, oʻz Vatan tuprogʻini
6Hattoki jannatga ham almashmagan zot haqdir.
7Biroq bashar daraxtin har bitta yaprogʻini
8Oʻz bogʻimning bargi deb ayta bilmoq ham baxtdir.

9Jamiki odamzodni yaratgan qodir Xalloq,
10Makonni taqsim etmish bizga Gʻarbu Sharq deya.
11Barchamizga barobar nur sochar oftob porloq,
12Yozsang arzir ularning har biriga madhiya.

13Maqtanma, lekin Parij, maqtanma sen ham, London,
14Nazar solgin Samarqand, Xivoyu Buxoroga.
15Men ham endi lof urib, yurmayin kibor, xondon,
16Nazar tashlay muazzam Versal kabi maʼvoga.

17Yam-yashil oʻrmon ichra qad koʻtarmish qasrlar,
18Bu-Farang dahosining bus-butun, jamuʼl-jami.
19Sanʼatda aylanmishdir bunda ne-ne asrlar,
20Aks etmish barchasida Insonning shodlik, gʻami.

21Boqsang, gumbazlar ichra maloiklar charx urar,
22Samoviy manazaradan darak bergay har bir rang.
23Goʻyo kiprik qurshagan koʻzdek daxlsiz ular,
24Gavharingni asrabsan, balli, senga, ey Farang.

25Afsus, mening Vatanim asoratda qul edi,
26Vayrona boʻlmish edi qancha qutlugʻ imorat.
27Kitoblarim gʻorat-u, saroylarim kul edi,
28Erksiz elning qismati mudom shundan iborat.

29Buyuk bobolarimning mozar toshlarin hatto
30Oʻmarib ketgan edi sur, qaroqchi karvonlar.
31Bugun gʻurbatda ular mungʻayib turar tanho,
32Boqaman, bogʻzimda tosh, dilim toʻla armonlar.

33Oʻtgan-ketgan tarixni qalamga olar boʻlsam,
34Qoʻshilib yigʻlarmidi koʻhna Yevropa oʻzi.
35Azaliy malomatni yuziga solar boʻlsam,
36Bir karra qorayardi uning ham shon yulduzi.

37Mayli, Versalni koʻrib, tasanno aytay bu on,
38Bul kabi moʻjizalar mangu tursin jahonda.
39Istiqlol keldi, shukr, doʻstim Alisher, ishon,
40Ming bir Versal yaralgay ozod Oʻzbekistonda.

(1997)

Ek 1: (Devami)

FAZOGIR SOLIJON (142)

1Osmonda bir O'zbek uchib yuribdi,
2Fazogir Solijon, gapning sirasi.
3Yulduzlar vasliga boqib turibdi
4Mirzo Ulug'bekning chin nabirasi.

5Turkiy dunyomizga yana bitta zeb,
6Solijon samoni ko'rgali ketdi.
7Bobom yulduzlari joyidami, deb
8Ularning holini so'rgali ketdi.

(1998)

FAXR (143)

1Kimdir maqtanadi san'ati bilan,
2Birov ilmu fanga rag'bat bilan.
3Kimdir she'ri bilan maqtansa, kimdir
4Maqtanar mol-dunyo,davlati bilan.

5Kimdir o'rmonlarin ko'kka ko'tarsa,
6Kimdir gerdayadi shaxmati bilan.
7Ularning bari-ku insonga xosdir,
8Birma-bir kelgaydir navbati bilan.

9Toshkentda haykal bor bir oilaga,
10Shon topmish yetimga shafqati bilan.
11Ahli Kesh maqtansa arziydi-Temur
12Jahonni zabt etdi sarvati bilan.

13O'zbekning boshidan zar sochsin dunyo,
14Topdi u rizqing zahmati bilan.
15Uning asosidir-buyuk bobolar
16Bizga ibrat bo'ldi mehnati bilan.

17Bizdek nochorlar-ku yerga qaraymiz,
18Kimdir osmon bo'ldi savlati bilan.
19Qashqadaryo xalqi faxr etar doim,
20Islomi yaratgan shavkati bilan.

(1998)

HISOBOT (144)

1Hayotda uchraydi turli hodisot,
2Balki biri yaxshi, boshqasi yomon.
3Lekin har biriga bordir hisobot,
4Qayda u yuz berdi? Kim bilan? Qachon?

5Kecha buyuk zotlar o'atdi hasratda,
6Bog'larda quzg'unlar oshiyon qurdi.

Ek 1: (Devami)

7Mana shu asrda, shu mamlakatda,
8Kelgindi kimsalar davrini surdi.

9Men-ku, o'ylamasman o'zimni bukun,
10Har qalay, el bilan o'lmagan jonman.
11Qattol asr hali topmasdan yakun
12Ozod bo'la olgan O'zbekistonman!

13Sharaflab taqdirning iltifotini
14Mujdalar kelmoqda ovuldan, kentdan.
15Qarangki, Istiqlol mukofotini
16Olibmiz Birinchi Prezidentdan!

(1998)

TUSHMASIN (145)

1U yiroq tog'larga qor tushsa tushsin,
2Sening bog'laringga zinhor tushmasin.
3O'rtaq ayrilik, zor tushsa tushsin,
4Va lekin hech qachon ag'yor tushmasin.

5Men sekin kuzatdim shitob dunyoni,
6Nechog' omonatdir odamzod joni.
7Qo'ling endi oshga yetgani oni,
8Boshingga nogahon cho'qmor tushmasin.

9Birov tinglamasa suxan ne kerak,
10Har kimga buyursin sirdosh bir yurak.
11Agarcha bor bo'lsa sodiq do'st-tirgak,
12Oraga to'g'anoq-devor tushmasin.

13Uchragay dunyoda turfa xil armon,
14Gohi g'olibdarsan, goh mag'lub, nolon.
15Ko'nikkay bariga hayotda inson,
16Lekin g'am ustma-ust, takror tushmasin.

17Tepangda bor ekan Parvardigoring,
18Magarki elu yurt nomus va oring.
19Vatanni kuylamak bo'lsa shioring.
20Dilingga boshqa hech qaror tushmasin.

(1998)

O'ZBEKISTON UCHUN DENGIZ O'ZINGIZ(146)

1

1Allohim qayda deb bermagil so'roq,
2Yaxshisi, mana bu manzaraga boq:
3Qozonning ichida otashin taft bor,
4Olovning o'zini ko'rmaysan biroq.

Ek 1: (Devami)

2

5Bilmasdan birovni ranjitma, bolam,
6Bilmasdan birovni maqtamagin ham.
7G'unchani bag'ri qon deydi shoirilar,
8Biroq ochilganda ne chog'liq ko'rkam.

3

9Ey inson, nazar sol o'ngu so'lingga,
10Munosib baho ber ushbu yo'lingga:
11Molni bo'kirtirib so'yasan, ammo
12O'kraysan, zipancha kirsan qo'lingga!

4

13Jannat der: -Xush kelding, ey karam ahli.
14A'rof der: -Sabr qil, ey alam ahli.
15Bu yerda hech banda javobsiz qolmas.
16Do'zax der: -Yon endi, muttaha ahli.

5

17His etib dunyoning shodligin, g'amin,
18Ulug' bir hikmatga bo'lganman amin:
19Yaxshi-yu yomonni ko'tararkan teng.
20Shu bois, ona deb nom olmish zamin.

6

21O'zbekim, munosib posbonlaring bor,
22Sarhadlarda po'lat qalqonlaring bor.
23Sen ulug' Temurning zuryodidirsan,
24Manguberdi kabi o'g'lonlaring bor.

7

25Xalqimning istiqlol ahdi mangudir,
26Buyuk davlatimning taxti mangudir.
27Kelajak ko'zimiz qarog'i bo'lsa,
28Jajji farzandlarning baxti mangudir.

8

29Ey, Ajal, men sendan qo'rqmasman hech ham,
30Ro'baro' kelmoqqa tayyorman har dam.
31Sababi bittadir, sababi bitta:
32Senga duch keldilar Otam ham Onam!

9

33Tiklanish bir yonda, nurash bir yonda,
34Javob bir yonda-yu so'rash bir yonda.
35Bu ko'hna dunyoni tinch ko'rmadim hech,
36Ahillik bir yonda, kurash bir yonda!

10

37-Afsus, jahonaro dengizimiz yo'q...
38Goho o'kinch bilan yangrar so'zingiz.

Ek 1: (Devami)

39Lekin, Islom aka, mening ko'nglim to'q:
40O'zbekiston uchun dengiz o'zingiz!

(1998)

LUVR MUZEYIDA (147)

1Luvrda-muzeyning bag'rida sokin
2Ming yillik ashyolar turibdi qator.
3Bunda shohlar taxti hashamdor, yorqin,
4Bunda gadolarning sopoli ham bor.

5Boqib, o'yga cho'ndim Luvr uyida,
6Tarixni bus-butun ko'rarmikanman?
7Payt kelib, O'zbekning bir muzeyida,
8Singan sopolchalik turarmikanman?!

(1998)

SHOIR QALBI (148)

1Yurtda ne muborak ishlar bo'lg'uvsi,
2Undan shoir qalbi shavqqa to'lg'uvsi.

3Chinor o'tqazildi, tug'ildi farzand,
4Avval shoir qalbi bo'lgay bahramand.

5Sababi ma'lumdir buning, albatta,
6Tug'ildik shu Vatan, shu mamlakatda.

7Uning har go'shasi jahondir menga,
8Toshloq yo'llari ham ravondir menga.

9Taralsa elimdan xushnud bir xabar,
10Tabrik aylamog'im, demak, muqarrar.

11Mavjiga nogahon kimdir tosh otgay,
12Zarbi yuragimning tubida botgay.

13Elim, qadamingni har dam kuzatdim,
14Goh o'ychan, gohida xurram kuzatdim.

15Gar sen daryo bo'lsang- irmog'ingdirman,
16Lat esang, og'riqli barmog'ingdirman.

17Menda fazilatdan bo'lsa bir nishon,
18Sening olovingdan uchqun bu, ishon!

19Savobing qosh ila ko'zimnikidir,
20Faqat gunohlarim o'zimnikidir.

(1998)

Ek 1: (Devami)

***** (149)

1Deydilar:-Chaqnagan qaysi yurt erur,
2Buyuk sohibqiron sochgan ziyodan.
3Javob berdilarki,-Hech so'nmas bu nur,
4Taralgan eng avval Qashqadaryodan.
5Dedilar:-Qaysi el bedor doimo,
6Zavq olar mehnatdan, suluv dunyodan.
7Javob berdilarki,-Shoir, ulamo,
8San'atkorlar chiqqan Qashqadaryodan.
9Dedilar:-Jahonga buyuk yurtboshi,
10Parvoz aylagandi qaysi ma'vodan.
11Javob berdilarki, Hurlik quyoshi,
12Balqqandi dastavval Qashqadaryodan.
13Dastavval, dastavval Qashqadaryodan!

(1999)

***** (150)

1Yurtimda beso'rov kezganing yetar,
2O'zingni xoqondek sezganing yetar.
3Bir yuz oltiz yil qul bo'ldim senga,
4O'zbekni shuncha yil ezganing yetar.

(1999)

BEDORLIK (151)

1Der edim: Istiqlol shukuhi bilan
2Ro'zg'orni butlamoq fursati yetdi.
3Shunday payt, qo'ynimga kirdi bir ilon,
4Kimdir ostonamga o't qo'yib ketdi.

5Der edim: Hur zamon kelib nihoyat,
6Asriy g'alvalardan holi bo'ldi bosh.
7Shunday payt, qo'zg'alib qaydin qabohat
8Yurtboshim ko'ksiga otmoq bo'ldi tosh.

9Der edim: bosqinlar, vahshat, ur-surlar,
10Qoldilar moziyning kechalarida.
11Shunday payt, daf'atan jonlandi ular,
12Qon oqdi Toshkentning ko'chalarida.

13Nogoh ayon bo'ldi, g'animlar bisyor,
14Bisyor oramizda olamizgacha.
15Endi ogoh bo'lsin, bo'lsinlar hushyor,
16Hatto beshikdagi bolamizgacha.

17Istiqlol, sadag'ang ketay, Istiqlol!
18Buncha og'ir ekan qutlug' yo'llaring.
19Ishonay, duch kelsa, agar yov qattol,
20Burda-burda qilsin uni q'ollarin.

Ek 1: (Devami)

21Men esa, Istiqlol, yaloving tutib,
22Metin saflaringda sobit keturman.
23O'tgan shahidlarning nomin yod etib,
24Yurtboshim yonida bedor o'turman.

(1999)

O'ZBEK ONASI (152)

1Mushtipar ham o'zing, buyuk ham o'zing,
2Ko'yinchak ham o'zing, kuyuk ham o'zing,
3Olamga tatirlik suyuk ham o'zing,
4Payt keldi aytmoqqa, gapning xonasi,
5Ey, O'zbek onasi, O'zbek onasi.

6Seni To'maris deb, maqtaganim bor,
7Sen Temur beshigin tebratgan bedor,
8Sensan Bibixonim, Nodirai zor,
9Payt keldi aytmoqqa, gapning xonasi,
10Ey, O'zbek onasi, O'zbek onasi.

11Vatanni Ona deb, bekor aytilmas,
12Ona buyurganda yo'ldan qaytilmas,
13Sen o'zing Ka'bamsan, Baytul muqaddas,
14Payt keldi aytmoqqa, gapning xonasi,
15Ey, O'zbek onasi, O'zbek onasi.

16Boshingdan nimalar o'tmadi axir,
17Vatandek taqdiring bo'ldi goh taxir,
18Bobur Shoh bo'lsa-da, qoshingda faqir,
19Payt keldi aytmoqqa, gapning xonasi,
20Ey, O'zbek onasi, O'zbek onasi.

21Gohida balqiding Barchindek to'lib,
22G'o'zadek quriding Tursunoy bo'lib,
23Timsoling Yalovda yulduzdek kulib,
24Payt keldi aytmoqqa, gapning xonasi,
25Ey, O'zbek onasi, O'zbek onasi.

26Farzanding quvonsa-sen ham quvonding,
27Faqat bolam deding, yashading, yonding,
28Nokasi uchrasa, o'rtanding, tonding,
29Payt keldi aytmoqqa, gapning xonasi,
30Ey, O'zbek onasi, O'zbek onasi.

31Kelajak toychog'u to'yingizdadir,
32Jannat ham, albatta poyingizdadir,
33Vatan-ku, Siz turgan joyingizdadir,
34Payt keldi aytmoqqa, gapning xonasi,
35Ey, O'zbek onasi, O'zbek onasi.

Ek 1: (Devami)

36Sizga ta'zim qilib turibman bu payt,
37Sizga baxshidadir eng shohona bayt,
38Aziz yurtboshingga duolaring ayt,
39Payt keldi aytmoqqa, gapning xonasi,
40Ey, O'zbek onasi, O'zbek onasi.

(1999)

YO'LTO'SAR (153)

1Oqar suvga o'xshar Inson umri ham,
2U ham o'tgan joyin aylagay jannat.
3Ammo o'zanidan zaqqum oqqan dam
4Do'zax zahri qolur o'rnida faqat.

5Balki sen bilmassan, nimadir savob,
6Balki yaxshilikka bormagan qo'ling?
7Senga kim amr etdi, aylagil javob,
8Nechun yovuzlikka burildi yo'ling?

9Bobolar demishlar, hatto pashshaga
10Bu yorug' olamda bermagil ozor.
11Nahot zulm bilan to'lsang nash'aga,
12Nahotki sening ham Inson noming bor?

13Hatto o'limtiklar egasi quzg'un
14Mehr bilan boqqay oshiyoniga.
15O'sha tog'u toshlar yurt uning uchun,
16O'zi panoh bo'lgay o'z makoniga.

17O'rmonlar botiri na'ravor fil ham
18Shaylangay atrofi xatarga to'lsa,
19Filchasin qo'riqlab butkul uyur jam,
20Aza ochar emish bir qavmi o'lsa.

21Egasiz kimsa yo'q, har bir jonzotning
22Bordir teppasida Parvardigori.
23Azaliy qonuni shuldir hayotning:
24Buzsa imoratni-buzgay me'mori!

25Sening qabohating, sening dastingdan
26Yurtingda ko'cha-yu ko'ylar bezovta.
27Tuqqan Vataningga qilgan qasdingdan
28Mozorlar bezovta, to'ylar bezovta.

29O'zbekcha so'zlaysan, dahshat naqadar,
30Kalomim, sen bugun zahar nechog'li.
31Otang o'rtanmoqda quyoshdan battar,
32Onangning yuzlari oydan-da dog'li.

(1999)

Ek 1: (Devami)

O'ZBEKISTON ASRI (154)

1Yetarmizmi yuz yillikning axiriga ham,
2Qo'yarmizmi Yangi asr poyiga qadam.

3U kunlarni ko'rish bizga nasib etgaymi,
4Iltijomiz Yaratganga borib yetgaymi.

5Kechagina yashardik shu xayollar bilan,
6Ishtibohu o'ylar bilan, savollar bilan.

7Afsus, bunga yetolmadi qancha insonlar,
8Qancha-qancha aziz zotlar, jannati jonlar.

9Rahmat qilsin barchasini Allohning o'zi,
10Chaqnadimi, bir kun so'ngay umr yulduzi.

11Yozgan ekan tiriklarning peshonasiga,
12Bizlar yetdik Yangi asr ostonasiga.

13Shukronalar aytsak ozdir, bu in'om uchun,
14Sharaflaylik omad degan dahoning kuchin.

15Lekin ushbu ostonaga kim keldi qandoq?
16O'tgan yo'ling nechuk bo'lsa, a'mol ham andoq.

17Kimdir keldi marraga urushlar bilan,
18Taloto'plar, bir-birini surishlar bilan.

19Ko'zda yoshi daryo-daryo xalqlar keldilar.
20Yetim-yesir, nasibasi talxlar keldilar.

21Shohlar keldi, boylar keldi, gadolar keldi,
22Sevishganlar-ishq yo'lida adolar keldi.

23Keldi asr og'ushiga ertasi porloq,
24Beshigida qiqir-qiqir kulgan chaqaloq.

25Lekin mening toleimga havas qil, olam,
26Men benazir bir his bilan g'olib chindan ham.

27Necha asriy zanjirlarni tashladim uzib,
28Haqqim yegan yovuz kuchlar ketdilar to'zib.

29Bosh ustimdan o'tdi qancha to'fon, qasirg'a,
30Ming shukrki, ozod etdim Yangi asrga.

31O'zbekiston-ona yurtim, ota makonim,
32Shu bepoyon jahon ichra tengsiz jahonim.

Ek 1: (Devami)

33Yangi davron koshonasi o‘zing bo‘lgaysan,
34Inshoolloh, endi abad nurga to‘lgaysan.

35Ishonchimning boisi bor baridan ortiq,
36Alloh senga buyuk xislat aylamish tortiq:

37Mehnat ham bor, shavkat ham bor, karvon ham bordir,
38Dunyo havas aylagulik Sarbon ham bordir.

39Fotihaga qo‘l och endi, but bo‘lsin qasr,
40O‘zbekiston asri bo‘lgay skaksiz bu asr!

(2000)

O‘ZBEKMAN (155)

1Yangi bir asrning ostonasi bu,
2Yetishdim umrimning qutlug‘ yoshiga.
3Tilimda shukrona, dilimda g‘ulu,
4Tarix sarkotibin keldim qoshiga.

5-Mana, men- O‘zbekman, qo‘limda tug‘im
6Va barcha a‘molim bitilgan kitob.
7Shuning ichidadir borim va yo‘gim,
8Shuning ichidadir men uchun oftob.

9O‘zbekman, inshoolloh, iymonim butun,
10Tilim qisiq emas bashariyatdan.
11Kimgadir tengdirman, kimdandir ustun,
12Zuvalam qorilgan samimiyatdan.

13O‘zbekman, gohida iqbolim kulib,
14Gohida o‘zimdand chiqkan ofatim.
15Dunyoni olsam-da jahongir bo‘lib,
16Go‘dak yig‘isiga yo‘qdir toqatim.

17O‘zbekman, qanchalik jafo chekmayin,
18O‘zimga haq bo‘ldim, o‘zimga haqman.
19Yashadim yovlarga bo‘yin egmayin,
20Bu kun o‘z erkiga erishgan xalqman.

21Istiqlol ketma yurt peshonasidan,
22Tole, tark etmagin bizni ilohim.
23Mana, yangi asr ostonasidan
24O‘tdim. Bismillohir rahmonir rohiym.

(2001)

O‘ZBEKLAR (156)

1Xoliq samovotdan sochardi ziyo,
2Tunlar yulduzlardan fonus yoqardi.
3O‘zin ijodiga O‘zi mahliyo,
4Zaminga yuksakdan xushnud boqardi.

Ek 1: (Devami)

5Ko‘rinar bulutga chulg‘ashib boshin
6Chashmasi qaynagan qirrador tog‘lar.
7Ummonlar ufqqa yozgan qulochin,
8Sahrolar beadam, cheksiz o‘tloqlar.

9Yuz rangda tovlangan kamalak uzra
10Jayron uyurlari ko‘rinardi goh.
11Tengsiz bu holatga to‘ymasdan sira
12Yaratganning o‘zi tashlardi nigoh.

13Nechun quvonmasin buyuk iroda-
14Bunyod eta oldi oliy uyg‘unlik.
15O‘zini har qayda etdi ifoda,
16Daryoda shiddatu tog‘da turg‘unlik.

17U g‘oyat shod edi: hammayoq sokin,
18Osoyish yayrardi bandalar xurram.
19Bo‘liq zamin uzra kun ko‘rib, lokin
20Unutmas edilar samovotni ham.

21Shundoq totuv edi Inson farzandi,
22Iblis qutqusidan hozircha yiroq.
23Xoliqni shu narsa mamnun etgandi,
24Uni tinchlantirgan shu edi ko‘proq.

25Harir bulutlarning ortidan bir kun
26Xoliq tag‘in pastga tashladi nazar.
27Tubanda qo‘sh daryo oqardi durkun,
28Tog‘larning boshida yaltirardi zar.

29Ko‘rkam vodiylar edi- jannatdan parcha,
30Qaysi bir xush soat yaralgan Vatan.
31Chinorlar falakka bo‘yin cho‘zgancha
32Abadiy bir umr so‘rardi Haqdan.

33Tiriklik sha‘niga aytib qasida
34Bezavol kechgandek bu yerda zamon.
35Va lekin vodiylarning qoq o‘rtasida
36G‘ujg‘on qaynar edi uch to‘p olomon.

37Ikki to‘p kelardi ikkala yoqdan,
38Nogoh bir-biriga tashlanar edi.
39Uchinchisi esa boqib uzoqdan
40Gijlardi, taloto‘p boshlanar edi.

41Sal o‘tmay qay biri g‘oyatda yuzsiz,
42Avlod-ajdodlarni etardi badnom.
43Axir chidayolmay uch taraf tig‘iz
44Mushtlashib ketardi beso‘z, bekalom.

Ek 1: (Devami)

45Tamom hayrat ichra qoldi Biru Bor,
46Qayta-qayta boqdi bulutni serpab.
47Bu qanday sinoat? Bu qanday asror?
48Uning panohida bu qandayin gap?

49Sokin va osoyish bu go‘zal ma‘vo
50Nahot torlik qilib qolmish daf‘atan?
51Qutqu boshladimi unda Iblis yo?
52Qandayin yurtdir bu? Qay el? Qay Vatan?

53Qay bir armon bois-Notinch u bukun,
54Qandayin muhtojlik etmish uni xor?
55Xoliq g‘oyat dilgir, g‘oyatda zabun,
56Shahodat daftarin ochdi boyakbor.

57Unda bitilgandi: “Ahli dunyoga
58Berdim iqtidoru nasibayu kom.
59Qo‘sh daryo orasi-ushbu ma‘voga.
60Ato etdim yaxlit O‘zbek degan nom.

61Ummon bermadimu, ko‘ngli to‘lsin deb
62Berdim ushbu elga ummonday yurak.
63To abad zaminda baxtli bo‘lsin deb
64Idrok berdim unga va tolmas bilak.”

65Xoliq daftarini yopdi ko‘p dilgir,
66Koinot jo bo‘lgan ko‘ksida yara.
67Tubanga bo‘yladi tag‘in besabr,
68Hanuz o‘sha holat, o‘sha manzara.

69Chuvvos solar edi uch taraf, uch yoq,
70Har to‘pning boshida bitta sardori.
71Shundoq hukm qildi axiyri Xalloq:
72Bu-arshdan quvilgan Iblisning qori!

73G‘uborday to‘zmasin bu ajib maskan,
74Tuproqqa qormasin ellar bir-birin.
75Chora axtarardi endi Yaratgan
76Tinchlantirmoq uchun O‘zbeklar yerin.

77Axir Xoliq keldi shundoq qarorga:
78 “Iblis qudratimni, mayliga, bilsin.
79Bir zot jo‘natayki men bul diyorga,
80To u O‘zbek elin bus-butun qilsin.”

(1985)

OZOD RESPUBLIKAM (157)

1Ayni chog‘, yetti yil bundan muqaddam,
2Ijobat topgandi asriy niyatim.

Ek 1: (Devami)

3O‘zingsan intilib yetishgan Ka‘bam,
4Ozod Respublikam-Jumhuriyatim!

5Qadim bobolarim yodimga kelgay,
6Sen o‘zing g‘ururim, sen-hamiyatim.
7Sening qanotingda avlodlar yelgay,
8Ozod Respublikam-Jumhuriyatim!

9Uch ming yillar avval Zardushtiy bo‘lib
10Dunyoga kelganding sen-jamiyatim.
11Qutlayman men seni faxrga to‘lib,
12Ozod Respublikam - Jumhuriyatim!

13Yetti Haj savobin topgum begumon,
14Seni bir kuylasam, ey Hurriyatim!
15O‘zbekiston-yurtim, Vatan jonajon,
16Ozod Respublikam - Jumhuriyatim!

(1998)

NAVOIY (158)

1Abadiyat bilan qay so‘z egizak,
2Balki yaxshi orzu, yaxshi niyatdir?
3Mangulik anglanar Navoiy desak,
4Navoiyning o‘zi Abadiyatdir.

(2001)

HAMMA GAP SHUNDA... (159)

1Yoshing oltidami yoki oltmishda,
2Mayli, qay ish bilan mashg‘ulsan, bandsan.
3Qaysi kenglikdasan, qay muyulishda,
4Baribir Vatanga farzandisan.
5Barchaga bag‘rini ochar shu Vatan,
6Munavvar kunduzu qorong‘u tunda.
7U seni farzand deb olgaymikan tan?!
8Hamma gap shunda.

(2001)

VATAN UCHUN YASHAYLIK (160)

1O‘n gulingdan bir guling ochilmagan derdilar,
2Yo‘llaringga sochqilar sochilmagan derdilar.
3O‘n guling ham charaqlab ochildi-ku, oh, yurtim,
4Yo‘llaringga zar-kumush sochildi-ku, oh, yurtim.

5O‘zbekiston-yagona Vatan uchun yashaylik,
6Vatan ichra bu go‘zal chaman uchun yashaylik.

7Aytmasinlar g‘animlar, kimlargadir zor bu yurt,
8Buyuk Sohibqironi, Alisheri bor bu yurt.

Ek 1: (Devami)

9Alloh o‘zi yetkazgan in’omini asragay,
10To‘g‘rosini, taxtini, Islomini asragay.

11O‘zbekiston-yagona Vatan uchun yashaylik,
12Vatan ichra bu go‘zal chaman uchun yashaylik.

13Kel, azizim, yonimga, yulduzmisan, oymisan,
14O‘zbekimsan hamisha, yupunmisan, boymisan.
15Vatandoshim, shu tengsiz Vatanni kuylashaylik,
16Zamon keldi, bizlar ham dunyoga bo‘ylashaylik.

17O‘zbekiston-yagona Vatan uchun yashaylik,
18Vatan ichra bu go‘zal chaman uchun yashaylik.

(2001)

BU YURTNING (161)

1Tulporlari, toylari bor bu yurtning,
2Botmaydigan oylari bor bu yurtning.
3Kechani ham kunduz kabi yoritgan,
4Sho‘rtandayin joylari bor bu yurtning.

5Dinorasi, Baxtiyori, G‘uzori,
6Nuriddindek hech kimga yo‘q ozori.
7Ertayu kech qizib turgan bozori,
8Oriyatli boylari bor bu yurtning.

9Bu diyorning Keshi bor, Nasafi bor,
10Temurbekning o‘chmagan nafasi bor.
11Tarixiga dunyoning havasi bor,
12Hech qurimas soylari bor bu yurtning...

(2002)

TERMIZIM (162)

1Sen quyosh shahrison, nurli bo‘stonim,
2Vatan sarhadida qadim qo‘rg‘onim,
3Ajdodlar ziyosi-ilmu urfonim,
4Sen shonli tarixim, hech o‘lmas so‘zim,
5Ona diyorimning faxri-Termizim.

6Ming yillik karvonlar izi senda bor,
7Bobolar kalomi moziydan yodgor,
8Alpomish qudrati bo‘lsin mangu yor,
9Sen shonli tarixim, hech o‘lmas so‘zim,
10Ona diyorimning faxri-Termizim.

11Baxshilar sozida yangrar istiqlool,
12Polvonlar hamisha kurashda halol,
13Hur Vatan bag‘rida topding sen kamol,

Ek 1: (Devami)

14Sen shonli tarixim, hech o'lmaz so'zim,
15Ona diyorimning faxri-Termizim.

(2002)

UNIVERSIADA (163)

1Muhtasham maydonni to'lg'izib turgan
2Vatanning ko'z nuri, dilbandlaridir.
3Kelajak bog'idan chechaklar tergan
4Ona O'zbekiston farzandlaridir.

5Bu saflar kamolot shiddatiga mos,
6Go'yo yaralgandir chaqinday, nurdan.
7Mardlik va jasorat ularga meros
8Mahmud Torobiydan, Amir Temurdan.

9Avlodi yetuk yurt g'olib hamisha,
10Avlodi sog'lom el ko'rmagay zavol.
11Yurtboshi bor ekan zafarga pasha-
12Farzandlar ulg'ayar, demak, barkamol!

13Universiada, bu-ko'rik va sinov,
14Osoyish kunlarga yarashiq damlar.
15Sizning yurakdagi alanga, olov
16Minglab tengdoshlarning qalb qo'rin jamlar.

17Har bir qadamingiz shaxdam va o'ktam,
18Mahorat ko'rgazib, shavqqa to'lgaysiz.

19Omad hamroh erur barchangizga ham,
20Siz O'zbek diyorin faxri bo'lgaysiz.

(2002)

SAN'ATIM (164)

1O'lmagay cismimdagi jon, san'atim,
2Toabad qalbimda iymon, san'atim.

3Ikki dunya mulki birla teng o'zing,
4Menga ham bo'lding sharaf-shon, san'atim.

5Goh Navoiy, goh Xayyom, goh Hofiz
6Jo'r bolishdi senga giryon, san'atim.

7G'unchaga xor hech tarahhum qilmadi,
8Har tabassumingda isyon, san'atim.

9O'tdi umrim, yor dedim, yolg'iz seni,
10Zurriyodim-dilda armon, san'atim.

Ek 1: (Devami)

11 Sen ulug' yurt madhi bo'lding, ming shukr,
12 To'ldi shavqqa yeru osmon, san'atim.

13 Rozi bo'lgil, men Mutal Burhon edim,
14 Yodga ol, jon O'zbekiston, san'atim.

(2002)

O'N BIRINCHI DUR (165)

1 Har yilga men o'zni mas'ul sezgayman,
2 Yillar shodasiga bir dur tizgayman.

3 Farahbaxsh kunlardan to ko'nglim to'ldi,
4 Shodada durlarim o'n bitta bo'ldi.

5 Har bitta durimning nomi bor, alhol,
6 Har biri betakrar, yulduzlar misol.

7 Ozod Vatanimdan nishon har biri,
8 Ham unda xalqimning faxri, g'ururi.

9 Umr tugar balki, tuganmas shoda,
10 U inson umridan fuzun, ziyoda.

11 Bu Hurlik marjoni qolmagay yarim,
12 Uni to'ldiradi nabiralarim.

(2002)

TOSHKENTIM (166)

1 Istiqlol shavqida jo'shgan Toshkentim,
2 Yurtboshim nazari tushgan Toshkentim.

3 Tongda salom bilan balqadi quyosh,
4 Unga peshvoz chiqar avval ko'hna Shosh.

5 Buyuk koshonalar, keng, ravon yo'llar,
6 Chamanzor bog'larim, favvora, ko'llar.

7 Mangu charaqlagay jamoling sening,
8 Yurtim kamolidir kamoling sening.

9 Istiqlol shavqida jo'shgan Toshkentim,
10 Yurtboshim nazari tushgan Toshkentim.

(2002)

******* (167)**

1 Toshkentim, Toshkentim, Onajon,
2 Ellarga mehribon, jonajon.

Ek 1: (Devami)

3O‘zbeqim faxrisan, Poytaxtim,
4Ma’rifat, ziyoga boy taxtim.

Naqorat:

5Qadimiy Shosh shahrim,
6Yurtimda bosh shahrim.
7Istiqlol yo‘lida
8Dovonlar osh, shahrim.

9Sen ulug‘ ajdodlar makoni,
10Ozod, tinch avlodlar oshyoni,
11Mehmon do‘st xalqimning shonisan,
12Tabarruk Toshkentim nonisan.

Naqorat:

13Daryodek jo‘sh urgan ko‘chalar,
14Charog‘on yulduzli kechalar.
15San’atim nurafshon peshonam,
16Sen o‘zing eng oliy koshonam.

(2002)

BU YO‘LLAR (168)

1Boshi, axiri bor har qanday yo‘lning,
2Bu yo‘llarning esa adog‘i bo‘lmas.
3Ezgu niyatlarga oshno har dilning
4Yo‘lini Alloh o‘zi bergay, bas.

5Bu yo‘llar taratgay O‘zbekning shonin,
6Necha manzillarda mash’al yoqqaydir.
7Bu yo‘llar... Aylanib hali, dunyoning
8Chakkasiga gullar taqqaydir!

(2002)

MAKTUB (169)

1Ona O‘zbekiston! Farzanding bu kun
2Senga yiroqlardan maktub yo‘llaydi.
3Jahon karvonida maqoming butun,
4Inshoolloh, Yaratgan o‘zi qo‘llaydi!

5Men ham noming aytib duoda turdim,
6Sen omon o‘tgaysan jaru o‘rlardan.
7Men faqat qo‘rqaman, qo‘rqaman, yurtim,
8Ichindagi turli baloxo‘rlardan.

(2003)

Ek 1: (Devami)

MUSOFIR (170)

1Musafir o'zi kim? To mavjud jahon
2Bu lashkar hech qachon kamaymas, to'lmas.
3Demishlar uni goh misli imtihon:
4"Musafir bo'lmasdan musulmon bo'lmas."

5Sayri sayohat-ku musofirga baxt,
6Izzatu hurmat ham kelgay qoshiga.
7Va lekin musafir yashamoq hech vaqt
8Tushmasin hech bitta Inson boshiga.

9Kimdir Vatan deya jo'shsa, hoynahoy,
10Bir hovuch tuproqni o'psa qaltirab,
11U o'zin qo'yarga topa olmas joy-
12Musofir osmonga boqqay mo'ltirab.

13Qabriston yonidan o'tarkan sekin,
14Ko'ksidan uzilar unsiz faryodi.
15Hech qursa bu joyda yupanch bormikin?
16Bormikan birovi? Biror ajdodi?

17Ular yo'q! Yo'q demak uning o'zi ham,
18Hech kim uni kutmas, kuzatmas birov.
19Qaddi tik bo'lsa-da mudom boshi ham,
20Uning na do'sti bor, unga bor na yov.

21U-ku o'tkazadi umrin amallab,
22Bundan ham ayanchli kulfat bor ammo.
23O'z tuqqan yurtingda kun ko'rib, yashab,
24Musofir bo'lishdan asrasin Xudo!

25Loqaydlik tegrangni olsa gar qurshab,
26Na muslim atalsang, na osiy kofir.
27Boqsa do'stlaring ham yotlarga o'xshab,
28Bilgilki, o'sha kun sen ham musofir.

29Sen ham musofirsan, misli yolg'iz ot,
30Uyurga kirmasang-tashlandiq bo'lsang.
31Bir kultum suvni ham ko'p ko'rsa hayot,
32Go'rni ham qizg'ansa, payt kelib o'lsang.

33Sendan yiroq bo'lsa Vatanning ko'zi,
34Ajrab ketgan bo'lsa et bilan tirnoq.
35Kim deb atash kerak nomingni o'zi?
36Musofir desalar to'g'ridir ko'proq.

37Behad ulug' erur zamon matlabi,
38Zaminda musofir emasdir bashar.
39Har kim Vataniga yarashgan kabi,
40Har kimga dunyoda Vatan yarashar.

(2003)

Ek 1: (Devami)

O‘ZBEK NONI (171)

1Qaysi bir zamonda, qaysi bir Sulton
2Topibdi aqchani, topibdi shonin.
3Va lekin duch kelib taqdir beomon,
4U orzu qilibdi bir burda nonni.

5Bir ulug‘ alloma fikrin aylab jam,
6So‘zimni matalga yo‘ymanglar, debdi.
7Tokchaga bo‘y cho‘zsang, Qur‘on tursa ham,
8Nonga sira oyoq qo‘ymanglar, debdi.

9Non va O‘zbekiston uyqashdir azal,
10Bu yurtga ne ellar non deb kelganlar.
11Sargashta qushlar ham doim, galma-gal
12Bu yurtidan rizqini terib yeganlar.

13Yurtim, buyukliging bildi keng jahon,
14To‘ldi omborlaring o‘z doning bilan.
15Siylaysan olamni yozib dasturxon,
16Mehnatdan yaralgan shu noning bilan.

17Seni ushbu kunda qutlayman, yurtim,
18Rizqingni but qildi oltin xirmonim.
19Har issiq noningni quyoshday ko‘rdim,
20Dunyoga non bergan O‘zbekistonim!

(2003)

ONA YURT (172)

1Siz, sohibdavlatlar, zotlar muhtaram,
2O‘zingizga siylov uyalarangiz.
3Meni eshitmassiz ehtimol hech ham,
4Biroq, yetkazadi xufyalarangiz.

5Yetkazadi, go‘yo O‘rta Osiyoda
6Allaqanday shoir bir gap aytipti.
7Saylovchilar tirkak sizga dunyoda,
8Bu to‘lqin bir kun bor, bir kun-qaytipti.

9E‘tibor aylangiz, aziz to‘ralar,
10O‘ylang siz ham axir o‘z taningizni.
11Tutab yonmoqdadir o‘rmon, qo‘ralar,
12Nega o‘ylamaysiz Vataningizni?

13Sira o‘ylamaysiz ostonangizda
14Imdod so‘rab yotgan gadolarni siz.
15Har kuni kutgaysiz koshonangizda
16O‘zingizga o‘xshash podsholarni siz.

Ek 1: (Devami)

17 Ammo mening uchun judo g'alat hol:
18 Bir chekkaga qo'ying sharaf ham shonni,
19 Nega g'alvangizdan yuz burib darhol,
20 Siz o'ylay boshlaysiz O'zbekistonni?

21 O'zbek der: O'zingga yeng bo'lolmasang,
22 Aslo bo'lolmassan boshqaga yetak.
23 Kimligim haqida olam chalgan zang,
24 Azal buyukligim bo'lgan-ku ertak.

25 Mening tog'larim bor-balanddir, pastdir,
26 Nima bo'lganda ham ular meniki!
27 Baxshi ovozi, maqommi, sasdir-
28 Nima bo'lganda ham ular meniki!

29 Meniki sanalur Jayxun, Sayxun ham,
30 Mushtipar musicha ku- kusigacha.
31 Meniki atalur Istiqbol-bolam,
32 Jajji nabiramning kulgusigacha.

33 Meniki shu Vatan, meniki shu yurt,
34 Bozorim, mozorim, shahru kentim ham.
35 Huquqim meniki, aylamang unut,
36 Meniki saylagan Prezidentim ham!

37 Sizga shoirona bitta so'z aytay:
38 Fahm eting yumaloq-yapalog'ini.
39 Unutmay turibsiz balki, har qalay,
40 Bobom Amir Temur shapalog'ini.

(2003)

YANA ANDIJON (173)

1 Yurtda g'oliblikning qutlug' yalovin
2 Hamisha yuksakka ilar Andijon.
3 Mudom gurkiratib qalbda olovin,
4 Jahon yo'llarida yelar Andijon.
5 Ilmu ma'rifatga u doim oshna,
6 Gul ekar uyining tomigacha to.
7 Yovvoshdir, yoviga duch kelsa, ammo
8 Nima qilishini bilar, Andijon.
9 Bu shunday ma'vodir-mehnatkash, halol,
10 Peshona teridan topolgan kamol,
11 Omading yurmasa, kelib o'rnak ol,
12 Senga ham omadlar tilar Andijon.
13 Qo'lida kaftgiri, miyig'da kulib,
14 U mehmon kutadi g'ururga to'lib.
15 Ne-ne poygalarda birinchi bo'lib
16 Kelgan, kelayotir, kelar Andijon.

(2003)

Ek 1: (Devami)

SADOQAT (174)

1Kimdir she'r yozaydi yo kirar jangga,
2Xizmat qilsam deydi har kim Vatanga.
3Bundan manfaat ne, nedir muddao?
4Qush ham o'z oshyonin asrar doimo.
5Shu Vatan qo'ynida topdik to kamol,
6Unga chin sadoqat-eng ezgu a'mol.
7Aslida mehr ham, muruvvat ham shu,
8Demak, shoning mangu, shavkating mangu.
9Onadan oq sutning haqqi so'ralmas,
10Vatan roziman deb javob qilsa, bas!

(2004)

**“O‘ZBEKISTON HAVO YO‘LLARI”
MADHIYASI (175)**

1Oshyoningga iloyo
2Omon-eson qayt,
3Yoru do'stga O'zbekning
4Salomini ayt.

Naqarot

5Kabutardek uchirdi
6Vatan qo'llari,
7O'zbekiston havo yo'llari,
8Havo yo'llari.

9So'ylashasan quyoshli
10Kunduzlar bilan,
11Bo'ylashasan tunlari
12Yulduzlar bilan.

Naqarot

13Kabutardek uchirdi
14Vatan qo'llari,
15O'zbekiston havo yo'llari,
16Havo yo'llari.

17Yaxshi niyat hamisha
18Yo'ldoshing bo'lsin,
19Qayga borsang ezgulik
20Qo'ldoshing bo'lsin.

Naqarot

21Kabutardek uchirdi
22Vatan qo'llari,

Ek 1: (Devami)

23O‘zbekiston havo yo‘llari,
24Havo yo‘llari.

(2004)

SHOIRLAR VA YULDUZLAR (176)

1Balki koinotning qay puchmog‘ida,
2Qaysidir yulduzda yashar bir shoir.
3U ham bizga o‘xshab jo‘shgan chog‘ida,
4Balki she‘rlar yozar samoga doir.

5U ham balki bedor olamni kezib,
6Yiroq-yiroqlarga uchmoq istaydi.
7O‘zining g‘alvali burjidan bezib,
8Boshqa dunyolarni quchmoq istaydi.

9Balki u tunlari enkitib boqqan
10Yulduz bizning yerdir, bizning Sayyora.
11Balki yuragida olovlar yoqqan,
12Shimol yog‘dulari-moviy sharora.

13Balki Farg‘onaning so‘lim bog‘lari,
14Uni chorlab turar ko‘m-ko‘k nur bo‘lib.
15Sirli sevgi hissin tuygan chog‘lari,
16Termular, she‘r yozar shavqlarga to‘lib.

17Oh, u sodda shoir, bilsin qayoqdan,
18Go‘zal bu sayyora sinoatlarin.
19Maftunkor ko‘ringay toki ravoqdan,
20Yashirib hisobsiz jarohatlarin.

21Uning bag‘ri butkul zaqqumga to‘liq,
22Inson degan jonzot yetgan boshiga.
23Ko‘ksidan taralar mungli bir qo‘shiq,
24Tavallo qilar u o‘z Quyoshiga

25Yiroq yulduzdagi shoirim-jo‘ram,
26Sen ham o‘z she‘ringni yozabergin, bas.
27Menga havas bilan boqmagil ko‘p ham,
28Mayli men ham senga qilmaydi havas.

(2005)

ER YIGIT (177)

1O‘g‘lim, bul hikmatni qilgil boshga toj:
2Hech kimsa bo‘lmasin nomardga muhtoj.
3Er yigit qalqondir yurtiga doim,
4Mangudir Vatanda mardga ehtiyoj.

(2005)

Ek 1: (Devami)

XIVA BOZORIDA (178)

1Yig'lab turar edi bir qizcha,
2To'zib ketgan sochlari paxmoq.
3Nima bo'ldi senga yulduzcha.
4Nima bo'ldi senga, qizaloq.

5Qizcha panoh istagan misol,
6Ketmay turar edi qoshimdan.
7Bir yigitni ko'rsatdi behol,
8Dedi: "O'sha... Tortdi sochimdan."

9Yigit esa xurram, shodumon,
10Yurar edi parvo qilmasdan.
11Shundagina keltirdim imon:
12-Xonlar davri tugabdi rostdan.

(1970)

O'ZBEK PAXTAKORIGA (179)

1Olganing oltin bo'lsin desam senga mabodo,
2Yig'ib-terib turganing o'zi oltindan afzal.
3Ona xalqim, men uchun sen jondan ham ziyoda,
4Ta'rifingga so'z yetmas, yozmoq bo'lsam mufassal.
5Garchi dunyoning ishi madhiya emas butkul,
6Lekin har dil yurtim deb ezgu bir niyat tutsin.
7Azizim, ostonangdan oshib qayon tutsang yo'l,
8Manglayingdan hamisha quyoshning o'zi o'psin.

(1979)

ARZIR (180)

1Ta'zim qilsang arzir Qo'qonga, chunki
2Muqimiy va Furqat kabilari bor.
3O'zbekning san'atin dunyoga yoygan,
4Betakror Rahimov Nabilari bor.

(1985)

XITOB (181)

1Axir biz azamat O'zbekistonmiz,
2Paxta, gaz, hokazo boylikka konmiz,
3Nega biz muhtojmiz, yuragi konmiz,
4Xalqning orasidan chiqqan odamlar.

(1989)

NASAF MADHIYASI (182)

1Osiyo bag'rida kamtarin makon,
2Sen oftob o'lkasi, sen yulduziston.
3Sen uchun hamisha fido bo'lsin jon,

Ek 1: (Devami)

4Sen borsan O‘zbekning g‘ururi shoyon.
5Ey qadim ota yurt-Nasaf-Qarshimsan,
6Ona zaminimsan, a’lo arshimsan!
7Sen ulug‘ Temurga alla aytgan el,
8Do‘stlarga vafodar, bukilmagan bel,
9Mehru muhabbating misli otash-sel,
10Dovon osh bexatar, sen saxiy karvon.
11Ey qadim ota yurt-Nasaf Qarshimsan,
12Ona zaminimsan, a’lo arshimsan!

(1995)

NAVRO‘Z QUTLOVI (183)

I

1Janubning otashin, porloq quyoshi,
2Olamga taralar ushbu ma’vodan,
3Aslida bu yurtidir bahorning boshi,
4Navro‘z boshlanadi Qashqadaryodan.

5Asl insonlarning Vatanidir bu,
6Ahli doim tanti, mehnatkash, halol,
7Baxtiyor yoshlarning labida kulgu,

8Onalari uchun beshikdir hilol.
9Dilida shukrona, boshda tug‘lingdan,
10Senga salom bo‘lsin shoir o‘g‘lingdan

II

11Bu kun teng kelmishdir yer bilan samo,
12Bir-birini qo‘llab, o‘ylab, g‘amin yeb,
13Bobalar qadimda qilishlar duo:
14Illoho, har kuning Navro‘z bo‘lsin deb.

15O‘zbek diyorimning azamat o‘gli-
16Yurtboshim nazari tushgan ma’vosan!
17Yashnayber hamisha, ey, qalbi cho‘g‘li,
18Istiqlol beshigi Qashqadaryosan.

19O‘n yillik abadiy iqboldan darak,
20Senga ona xalqim, Navro‘z muborak.

(2001)

UKAJONLARIMGA (184)

1Erkin bo‘ladilar samoda qushlar,
2Erkin bo‘ladilar uyquda tushlar.

3Sahrolar qo‘ynida shamollar erkin,
4Hur inson izmida xayollar erkin.

Ek 1: (Devami)

5Erkin bo'lmasa gar inson farzandi,
6Uning oti quldir, unvoni-bandi.

7Ozod bo'la oldi endi O'zbekim,
8Navoiy, Boburim, ya'ni o'zligim.

9Ozodlik ajdodlar armoni edi,
10Ukam, bu armonlar ushaldi endi.

11Bizlar sal qartaydik, umid sizlarda,
12Yorug' kunga boqqan qora ko'zlarda.

13Ko'p yillar siz uchun she'rlar bitganman,
14Men ham shu kunlarni orzu etganman.

15Vatan ona bo'lsa-siz g'uncha, bo'ston,
16Sizga ko'zni tikkan jon O'zbekiston.

(2002)

IQBOLI BUYUKSAN (185)

1Avvalo rahmatdir Onaga,
2So'ng esa albatta Otaga.
3Bizlarga eslatmish hayotni,
4Unutmang hech qachon ustozni.
5Sen O'zbek elining farzandi,
6Istiqlol yurtining dilbandi...
7Vataning g'oyatda keng erur,
8Barchaga barobar teng erur,
9Mehnatda qotsa ham suyaging,
10Hech yerga tegmasin kuraging.
11Chiniqtir mayliga sen tanni,
12Unutma va lekin Vatanni.
13Bolajon, sen doim suyuksan,
14Bilib qo'y, iqboli buyuksan!

(2002)

TOJIDDIN HOFIZ (186)

1Bir bulbul chiqqandi Qashqadaryodan,
2Kuylay-kuylay o'tdi foniylar dunyadan.
3Tojiddin Hofizdan o'chmas nom qoldi,
4Navo undan rozi, u ham navodan...

(2003)

JENEVADA O'ZBEK KALOMI (187)

1Allohim yaratgan osmon tagida,
2Bordir Asqar tog'im, bor Eram bog'im.
3O'lis Yevropaning qoq yuragida
4Bor mening Jeneva nomli qishlog'im.

Ek 1: (Devami)

5Bunda Alisheru Nodirbek ukam,
6Shoshni yodga solar Badriddin nom
7Mayli mehmon bo‘lib kelaver sen ham,
8Seni qarshi olar O‘zbek kalomi.

9Favvorasi toshib Jeneva ko‘li,
10Suvini Sayhundeek shopirmoqdadir.
11Nozlanib turibdi Yevropa guli,
12Jeneva O‘zbekcha gapirmoqdadir.

(2005)

YUPANCH (188)

1Bormisan, qayladasan?
2Bozormi, mozormisan?
3Kulgimisan, visolmi?
4Quvonchmi, ozormisan?
5Yupanch degan nomingni,
6Kim o‘ylab topdi ekan.
7Bu eshikni kim o‘zi,
8Ochmasdan yopdi ekan.
9Chorasizlik tufayli,
10Topilgan taskinmisan?
11Yoki bir yaxshilikka
1Aytilgan tahsinmisan?
13Nimasan, yolg‘onmisan?
14Rost gapni yoki aldov?
15Yoki kulfat selining
16Oldiga qo‘yilgan g‘ov.
17O‘zini tuta olmay
18Yig‘lab turar bir go‘dak.
19Unga na boylik darkor,
20Va na martaba kerak.
21Ne chog‘lik sehlisan
22Sen o‘zing yupanch so‘zi.
23Sen go‘yo shirin tushsan
24Yoki umid yulduzi.
25Bilurman bu dunyoda
26Omonat jonu tanim.
27O‘tar bo‘lsam to abad
28Yupanch bo‘lgin Vatanim.

(2006)

YURT RAMZI (189)

1Otamsan, onamsan, o‘g‘lim, qizimsan,
2Ko‘rar ko‘zimsanu aytar so‘zimsan.
3Yurtboshim mehrini mujassam etgan
4Qashqadaryo ramzi-yorug‘ yuzimsan.

(2006)

Ek 1: (Devami)

NAKURT (190)

1Shoir Azim Suyunning qishlog'isan, sen Nakurt,
2Tog'lar saltanatining ajib, suluv makoni.
3Qoyalarda olqoru cho'qqilarda sor burg'ut,
4Qiyog o'tlar shiviri uning sirli zaboni.

5Yam-yashil daralarda aylanib shamol uchar,
6Tillaqo'ng'iz qanotin yelpiydi parvozga shay.
7Shu on buta tagidan yo'rg'alab kaklik o'tar,
8Osmonda tomoshabin-muallaq so'fito'rg'ay.

9O'zicha balog'atning betakror zavqin surib,
10Toshdan toshga sakraydi o'spirin uloqchalar.
11Qaysidir serkachaning noshud ahvolin ko'rib,
12Uzala tushganicha qiqirlar buloqchalar.

13Nozanin bir malakning billur ko'zgusidir bu-
14Bulutlar orasidan quyosh nazar tashlaydi.
15Bor ekan-ku dunyoda bundayin sokin tuyg'u,
16Dolg'ali umrim yo'li yodga tusha boshlaydi.

(2007)

QUYOSH BEKATI (191)

1Sayr etib yurarkan olis Yaponida,
2Ajib faxr hisi jo'shardi qonda:
3Quyosh bu diyordan chiqsa ham garchand,
4Bir kun to'xtab o'tar O'zbekistonda!

(2007)

UMID (192)

1Bolam, quvonchlaring oldinda hali,
2Bo'tana daryoning loyqasi tinar.
3Sayroq qushlaring ham bog'ingga qo'nar,
4Bolam, quvonchlaring oldinda hali.

5Vatanning bundan ham bo'lar charog'on,
6Yana chappor urgay anvoiy gullar.
7Tengsiz mehr bilan balqar ko'ngillar,
8Vataning bundan ham bo'lar charog'on.

9Mashaqqatlar o'tar, sinovlar o'tar,
10Xandon kulgularing taralgay hali.
11Tegrangda bir olam yaralgay hali,
12Mashaqqatlar o'tar, sinovlar o'tar.

13Umid qil, boshingni tik tutgin, bolam,
14Shu munis Vatanning tuprog'ini o'p.

Ek 1: (Devami)

15Bobo chinorlarning yaprog'ini o'p,
16Umid qil, boshingni tik tutgin bolam.

(2007)

YANA O'ZING QO'LLA (193)

1Kimdir oy sanaydi,
2Kimdir kun sanar.
3Men esa sanayman
4Soatni hatto.
5Osonmi qadamda
6Poylasa xatar.
7Osonmi yashamoq
8Tahluka aro.
9Hasad va g'arazning
10Qamchisi tegib,
11Ko'zimdan qonli yosh
12Oqmoqda balkim.
13Turibman sho'rishli
14Boshimni egib,
15Yana o'zing qo'lla,
16Onajon, xalqim!

(2007)

YURTDOSHLARIM (194)

1Qalbimni chulg'aydi ajib bir qo'shiq
2Yurt kezsam, u baland tog'lardan oshsam.
3Dalalar qo'ynida mehnatkash, mushfiq
4Aziz yurtdoshlarim bilan uchrashsam.

5Tekis dazmol izi bo'lmas ehtimol,
6Ularning usti-bosh, engillarida.
7Boqishar hamisha boladay xushhol,
8Zarra egrilik yo'q ko'ngillarda.

(2007)

NAZARMAT OTA (195)

1G'alvali dunyoning ko'ziga qarab,
2Janggohlarga goho qonlarga bota,
3To'qson yil tiriklik doviga chidab,
4Qanday yashagansiz, Nazarmat Ota?!

5Hayot majburiyat bo'lishi mumkin,
6Irsiyat umrga tayanch ihota.
7Turfa odamlarga mehrni lekin
8Qanday saqlagansiz, Nazarmat Ota?!

9Aslida savolni bermoq qiyinmas,
10Savollar goh vzbod, goh rota-rota.

Ek 1: (Devami)

11 Bariga qo'l siltab qo'yasiz, shu bas,
12 Bilganingiz to'g'ri, Nazarmat Ota...

(2007)

VATAN FARZANDI (196)

1 Goho yosh bolaga o'xshaydi Vatan,
2 Sodda, norasida, pok va beg'ubor.
3 To ozor yetmasin unga daf'atan,
4 Begona ko'zlardan asramoq darkor.

5 Vatan ulug' pirga o'xshaydi gohi,
6 Qo'llagay, aritgay ko'zdan yoshlarni.
7 Yursa tovoniga botmasin toki,
8 Yo'ldan olib qo'ying har xil toshlarni.

9 Kim uning xizmatin etolsa ado,
10 Ikki dunyoda ham bo'lmagaydir kam.
11 O'zini ta'masiz qildimi fido,
12 O'sha zot Vatanga farzand chinakam.

(2007)

PAXTA (197)

1 Tug'ilib ilk bora beshikka kirsam,
2 Boshimda bolishim bo'lgan o'zingsan.
3 Dunyoning qaysi bir burchida yursam,
4 G'ururim, nolishim bo'lgan o'zingsan.

5 Kezdim qasrlarni-shuhrating sabab,
6 Gohi zindonlarga aylandi joyim.
7 Loyimni qorganda momiqqa o'rab,
8 Yo'rgaklab olgandir balkim Xudoyim.

9 Paxtam deb kuylasam seni qay zamon,
10 Yog'ildi sha'nimga hatto malomat.
11 Emishki, yo'q, senda ilhomdan nishon,
12 Yo'qdir go'zallikdan senda alomat.

13 Seni rizqim dedi mushtipar onam,
14 Demakki, rizqimsan azaldan-azal.
15 Toki shu tuproqda ekan nasibam,
16 Hatto yantog'iga yozurman g'azal.

(2007)

YOSHLIGIM (198)

1 O'lis qishlog'imning ko'chalarida,
2 Tuproqni changitib yurgan yoshligim.
3 Janubning yulduzli kechalarida,
4 Uxlamay xayollar surgan yoshligim.

Ek 1: (Devami)

5Orzular qaygadir chorladi bir choq,
6Ortda qolib ketdi u aziz tuproq.
7Kimgadir shogirdu kimgadir o'rtoq,
8She'r bilan suhbatlar qurgan yoshligim.

9Tanidim yurtimni, qadim elimni,
10Alisher so'zlagan suluv tilimni.
11Va lekin yovlarim to'sib yo'limni
12Ne zabun kunlarni ko'rgan yoshligim.

13Dunyoda birovni kamsitmoq yomon,
14Yomondir seniki bo'lmasa zamon.
15Topolmay bir chora, topolmay imkon
16Yo'lin yolg'izlikka burgan yoshligim.

17Shukur, to'zonlarda qolmadim so'lib,
18Keldi xush davron ham shavqlarga to'lib.
19Endi ro'paramda nabiram bo'lib,
20Mardona qad kerib turgan yoshligim.

(2007)

O'ZBEK GENERALLARI (199)

1Ikki generalim turar yonma-yon,
2O'tli ko'zlarida jasorat zohir.
3Ular Temurbekning naslidir shoyon,
4Biri Alisheru biri Bahodir.

5Yovqur sarkardalar-qo'rquv bilmagan,
6Tinchlikka mas'uldir o'lkalarida.
7Ikki amakimga nasib qilmagan
8Yulduzlar chaqnaydi yelkalarida.

9O'lis o'rmonlarda qaysi bir zamon
10Daraxt kesar edi O'zbek askari.
11Jalolni e'tirof etmagan davron
12Uning avlodin ham surgandi nari.

13Sadag'asi ketay hurlik so'zining;
14O'zbekim sochilgan gardlarin topdi.
15Bobolarin eslab, yana o'zining
16Qumondonin topdi, mardlarin topdi.

17Hech kim orzu qilmas shamshirni, biroq
18Uningsiz dunyoni asrash ham qiyin.
19Men nechun quvonib she'r aytmay bu choq
20O'zbekim general bo'lgandan keyin.

(2008)

Ek 1: (Devami)

AZIZ MUALLIM (200)

1Ilmu adab, iymon ezgu murodi,
2Muallim avlodning asl ustodi.
3Shogirdlar kamolga yetgani zamon,
4Sen baxtli insonsan, sen baxtli inson.

Naqorat:

5Ey, aziz muallim, aziz muallim,
6Sen ulug' zotlarga bergansan ta'lim.
7Ey, aziz muallim, aziz muallim,
8Senga biz abadiy etgaymiz ta'zim.

9Sen uchun tengi yo'q koshona maktab
10Mangulik umrdan nishona maktab.
11Yurt ishqı mehribon ko'zlaringdadir,
12Istiqlol shukuhi so'zlaringdadir.

Naqorat:

14Ey, aziz muallim, aziz muallim,
15Sen ulug' zotlarga bergansan ta'lim
16Ey, aziz muallim, aziz muallim,
17Senga biz abadiy etgaymiz ta'zim.
18Donishmand avlodlar yulduz, quyoshim,
19Rahnamo hamisha aziz yurtboshim.
20Maktabim, maktabim shuhratu shonim,
21Ilmu fan diyori O'zbekistanim.

Naqorat:

22Ey, aziz muallim, aziz muallim,
23Sen ulug' zotlarga bergansan ta'lim
24Ey, aziz muallim, aziz muallim,
25Senga biz abadiy etgaymiz ta'zim.

(2008)

“NASAF” FUTBOL JAMOASI UCHUN BAG'ISHLOV (201)

1Sportda millionlar o'yini futbol,
2G'alaba bayrog'i doim qo'lga ol.
3Maydonga yigitlar chiqadi saf-saf,
4Temur bobomizning shiddati “Nasaf”.

Naqorat:

5Maydonga yigitlar chiqadi saf-saf,
6Temur bobomizning shiddati “Nasaf”.

Ek 1: (Devami)

7Muxlislar qalbini hayajonga sol,
8Hujum qil, dadil bo'l, uravergin gol.
9El-yurt ishonchini oqla, bor bo'lg'in,
10Ulug' xalqing uchun iftixor bo'lg'in.

Naqorat:

11Maydonga yigitlar chiqadi saf-saf,
12Temur bobomizning shiddati "Nasaf".

(2008)

JAYHUN HANGOMASI (202)

1Jayhunning ul yog'ida
2Xorazmlik sholikor,
3Jayhunning bul yog'ida
4Qoraqalpoq chorvador.

5Ikkisi ham tunu kun
6Yumush bilan band edi.
7Fe'llari ham o'xshashdir,
8Egizakmonand edi.

9Biroq o'rtada daryo,
10Ko'rishib bo'lmas doim.
11Yaxshiyam odamzotga
12Ovoz bergan Xudoyim.

13Ular goho bir-birin
14Yo'qlashib chaqirardi.
15Ovozlarin boricha
16Qirg'oqdan baqirardi.

17Kayf degan ham bor narsa,
18U ham ko'ngil bozori.
19Bir payt Qoraqalpoqni
20Tutdi nosning xumori.

21Nosqovog'in oldiyu
22Kaftiga qoqdi, ammo
23Bir chimdim ham chiqmadi,
24Tugab qolmish nos, obbo!

25Endi netib bo'lsa ham
26Bosmoq kerak xumorni.
27Daryoning naryog'idan
28Chorladi sholikorni:

29- Hoy, yoshulli, yo'q dema,
30Savobimga botaqol.

Ek 1: (Devami)

31Men uchun ham bir otim
32Nosvoyingdan otaqol.

33Ovoz keldi u yoqdan:
34- Mana, nosni otdim,-deb
35Sen ham kayfiy suraver,
36Savobingga botdim, deb.

37Alqaladilar bir-birin,
38Ko'ngillari buzilib.
39Tuyqusdan Qoraqalpoq
40Yotib oldi cho'zilib.

41Ne ham derdik, bu ajab
42Hangoma ham bas bo'ldi.
43Xorazmlik nos otib,
44Qoraqalpoq mast bo'ldi.

(2008)

CHINGIZ AYTMATOV (203)

1O'tdi Chingiz og'a,
2Tengsiz bir daho,
3Ulug' bir qissagay, tug'ma donishmand.
4Mayda tuyg'ularni suymasdi aslo,
5Mahobati esa Manasga monand.

6U inson dardini kuyladi to'lib,
7So'zni aziz bildi non bilan tuzdek.
8Mehru sadoqati mustajob bo'lib,
9Adibni boshiga ko'tardi O'zbek.

10Ota yurti uchun kurashlarga shay,
11Ne buyuk zotlarga bo'ldi hamnafas.
12Qirg'iz ekanligin zarra unutmay,
13Tulporin boshqacha kishnatmadi, bas.

(2008)

SAYYOH (204)

1Olis safarlarga sayyoh yo'l olar,
2Uni olib uchar poyezd shiddati.
3Shahar chiroqlari ko'rinmay qolar,
4Yo'qlikka singadi tog'lar kelbati.

5Daf'atan bo'shlikni his etadi u,
6Ortiqcha matohday joy topolmas tan.
7...Garchand yuragimda siyrating bor-ku,
8Suvrating yiroqda qolmoqda Vatan.

(2008)

Ek 1: (Devami)

TASKIN (205)

- 1Menga madad ber deb qistamagin, bas,
2Mening aytganimni bolam ham qilmas.
- 3Meni kurashlarga chorlama, ukam,
4Mening po'pisamdan qo'rqmas chumchuq ham.
- 5Va lekin urmasman yerga qadrimni,
6Kimdir bilar balki biror satrimni.
- 7Tunlar o'zim bilan o'zim qolaman,
8Munis yurtimni deb o'yga tolaman.
- 9Yiroq kelajakka tashlayman nazar,
10Dilimni daf'atan quvonchlar bezar.
- 11Hozir-chi, xohlasang salomingni ber,
12Agar xohlamasang... mayli, o'taber.
- (2008)

HUJJATSIZ ODAM (206)

- 1Har qanday tarix ham ibratli emas,
2Ibratsiz ham kechmas hayot batamom.
3Qay yurtda qaysibir kimsani, xullas,
4Qamab qo'yishdilar qay kun, vassalom.
- 5Balki to' dasidan adashgan sayyoh,
6Balki qismatidan qochib yurgan qul.
7Unda na hujjat bor va na bor guvoh,
8Kim va qaydanligi mubhamdir butkul.
- 9Tushunib bo'lmasdi tilini mutloq,
10Aqli butundayin, hushi joyida.
11Yechilmog'i kerak lekin bu jumboq,
12Shuni talab qilar qonun, qoida.
- 13Mirshablar tinmayin izlashdi chora,
14Tayin etmoq zarur uning hujjatin.
15Axir o'qidilar erinmay sira
16Dunyo davlatlarin uzun ro'yxotin.
- 17Qanchalar rang-barang olam va odam,
18Ellar, mamlakatlar, shaharlar turlik.
19Tug'ilgan yurtining nomi chiqqan dam
20Qiyqirib yubordi haligi sho'rlik.
- 21Har qanday tarix ham ibratli emas,
22Ibratsiz ham kechmas hayot batamom.

Ek 1: (Devami)

23Hatto chumolining Vatani bor, bas.
24Insonning hujjati Vatan, vassalom!

(2008)

SHARQ NAVOSI (207)

1Sho‘x va shan davraga bir kun nogahon,
2Kirib keldi mashhur mug‘anniy ustoz.
3Bunda xush kayfiyat edi hukmron,
4Bari, go‘zal edi, bari g‘oyat soz.

5Ayvon peshtoqidan yulduzli falak
6Bazmga sehrli nurin sochardi.
7Bu Sharqning oqshomi, bu nozli malak
8Har qanday dilining ham kulfin ochardi.

9Mug‘anniy cholg‘usin olib daf‘atan
10Ajib bir nag‘mani yubordi boshlab.
11Go‘yoki yuz ochdi ilohiy chaman,
12Go‘yo Majnun keldi ko‘zlarin yoshlab.

13Go‘yo sarxush bo‘lib tebrandi dunyo,
14Boshqacha tog‘lari, boshqa daryosi.
15Yastanib yotardi qarshingda go‘yo
16Buyuk Osiyoning dashtu sahrosi.

17Avjiga chiqardi ulug‘ kuy, maqom,
18To‘lishib borgandek ko‘kning hiloli.
19Davra-chi, beparvo edi batamom,
20O‘zga nag‘malarda edi xayoli.

(2009)

O‘ZBEK TO‘NI (208)

1O‘zbekning tarixi qadim va uzoq
2Bunga guvoh erur hattoki to‘ni.
3To‘yu marakada saflarga bir boq,
4Egnida dastavval ko‘rgaysan uni.

5Jahon elchilari hoziru nozir,
6Barchasi Amirdan shafolat tilar.
7Ularga boqadi mag‘rur Jahongir,
8Ustida zarrin to‘n, belida kamar.

9Hayo otashida yongan kelinchak
10Qutlug‘ ostonaga qo‘ydimi qadam-
11Baxtiyor juftiga egilib andak
12Bosadi to‘ning etagini ham.

13Beshikdan turdiyu jajji bolaqay
14To‘n kiydi, bobosin qatorida shod.

Ek 1: (Devami)

15Go‘yo ne istasang qilmoq uchun shay
16Safga kirib keldi yana bir Farhod.

17Maqsadi olamga nur sochish bo‘lgach,
18Quyoshning maqomi falaklar qadar.
19To‘n yopib, bo‘yniga nishon ham ilgach,
20Ne ajab, mehmoning ta‘zim etsa gar.

21Ellar bir-birlarin boshlarin silab,
22Mehrin in‘om etar non bilan tuzdek.
23Jam‘i odamzodga ezgulik tilab,
24Dunyo yelkasida to‘n yopar O‘zbek!

(2009)

POLVON (209)

1Merosiy polvonsan, Alpomish otang,
2Ko‘zingda chaqnaydi oftob shu‘lasi.
3Raqibingni siltab osmonga otsang
4Oyni ko‘rib qaytar bira-to‘lasi.

(2009)

XOTIRA (210)

1Yulduzlar misoli bedorsan,
2Tog‘larning qoridek bokira.
3Sen aziz zotlardan yodgorsan,
4Xotira, xotira, xotira.

5Dunyoda botirlar ko‘p o‘tgan,
6So‘nmagan yashashga havasi.
7Kimgadir hayot ham baxsh etgan
8Ularning eng so‘nggi nafasi.

9To o‘zing madadkor ekansan,
10O‘chmagay qalbimda hayajon.
11Niholni asli sen ekkansan,
12Onajon, otajon, bobojon.

13Bu Vatan jannatdir, jannatdir,
14Hayotdir sehrli, sohira.
15Sha‘ningga avlodlar rahmat der,
16Xotira, xotira, xotira.

(2009)

HURRIYAT (211)

1Hurriyat, muqaddas bayrog‘im o‘zing,
2Garchi g‘animlar bor ichu toshingda.
3Men uchun faxrdir har aytar so‘zing,
4Bir umr parvona bo‘lgum qoshingda.

Ek 1: (Devami)

5Hurriyat, dadil boq, yovlar ig'vosi
6Tutsa, etagingdan tutabersinlar.
7Hasadga to'ladir ular da'vosi,
8Oldingdan bari ham o'tabersinlar.

9Hurriyat neligin mash'um zamonda
10Poymol bo'lgan huquq, haqqimdan so'rang.
11Qadrin topolmayin yashab armonda,
12Tili zabun bo'lgan xalqimdan so'rang.

13Hurriyat neligin xoki xor bo'lgan
14Imom Buxoriydek insondan so'rang.
15Vatani o'ziga tangu tor bo'lgan
16Qodiriydan so'rang, Cho'lpondan so'rang.

17Odamzot bor ekan ko'kka tikib ko'z,
18Orzu qilganini kutgay betoqat.
19Tarix tuhfa bersa, olgay u so'zsiz,
20Hurriyat atalmish gavharni faqat.

21Shoirilar yozgaydir qasidasin ham,
22Kuylab hurriyatning xushsafosini.
23Rizqin terib yursin, mayli, har odam,
24Har el aziz tutsin Rahnamosini.

25Bolam, sen yo'ldasan, yet niyatingga,
26Ozod kechgan umr-jannatlardan soz.
27Bilib qo'y, shu qutlug' Hurriyatingga
28O'n sakkiz ming olam fido bo'lsa oz!

(2009)

MAXTUMQULI (212)

1Shoir ukam, o'qi, Maxtumqulini,
2Hikmatga yo'g'rilgan pandu nasihat.
3G'animat demish u umr yo'lini,
4Ha, umr o'tkinchi, umr g'animat.

5Bepisand boqmagil ko'hna olamga,
6Hali may ichmabsan qismat qo'lidan.
7Faqat bilganingni olgil qalamga,
8Buni ham o'rgangil Maxtumquli.

(2010)

TEMUR TOSHI (213)

1Xo'ja Ilg'or qishlog'ida yaxlit bir tosh bor,
2Uni yerdan uza olmas uncha-muncha zot.
3Bir zamonlar yovqur Temur-yosh va shiddatkor
4Mashq qilarkan o'sha toshni ko'tarib ozod.

Ek 1: (Devami)

5Asrlarkim Temur toshi turar mustahkam,
6Sinashmoqchi bo'lsa har kim iqboli kulsin.
7O'sha toshga o'xshab ketar zamon yuki ham,
8Uddalagan pahlavonning haloli bo'lsin.

(2010)

HIROT (214)

1Hiro tushlarimga kirardi azal,
2O'ngimda g'azalday porlab turardi.
3Hazrat Navoiyning siymosi har gal,
4Kelgin, nabiram, deb chorlab turardi.

5O'rtada daryo bor-jo'shqin va asov,
6Uzala tushgandi notinch sarhadlar.
7Zamonlar oraga soldi turfa g'ov,
8U yonda intizor ne-ne marqadlar.

9Payt kelib mushkullar ketgusi abas,
10Ezgu mujdalardan ogoh bo'lingiz.
11Bobomning qoshiga chorlasa havas,
12Endi men poyezdda borgum, bilingiz.

(2010)

URF (215)

1Dunyoda nima ko'p-urf ko'p, bolajon,
2Bunyod bo'libmizki, ko'rgaymiz uni.
3Nimadir urf bo'lsa tongda nogahon,
4Shomga yetib kelgay uning uchquni.

5Deylik, paydo bo'ldi pochasi tor shim,
6Kuchuk talagandek yirtiq va yamoq.
7Taqlid shu zahoti boshlanar, balkim
8Ishton tikiladi undan battarroq.

9Asli urf degani g'oyatda zo'r kuch,
10Ohorin yo'qatmas donolar so'zi.
11Odamzod hamisha yangilikka o'ch,
12Axir yangilik-ku tug'ilmoq o'zi.

13Mana, komp'yuter ham zamon talabi,
14Raketa odamni eltgay samoga.
15Lekin inson zotin bitmas matlabi,
16U tahrir kiritar doim dunyoga.

17Bir pas tinim bilmay charx urar falak,
18Dinlar, falsafalar yashar qorishiq.
19Olgan har nafasing yangidir beshak,
20Tajriba Xoliqqa aslan yarashiq.

Ek 1: (Devami)

21Xuddi hozirgidek zaminu osmon,
22Turli urflar bilan liq to'ygan edi.
23G'alati bir mavsum, ba hukmi zamon,
24Menga tosh otish ham urf bo'lgan edi.

25U kezlar nainki o'zlikni, balki
26O'zbekligimni ham aytolmas edim.
27Yoshim ming yillarga teng kelsa hamki,
28Bitik toshlarimga qaytolmas edim.

29Garchi, egiz edi biz bilan davron,
30Qanotsiz qolgandi lekin tafakkur.
31Shuncha taloto'pdan o'tib sog'-omon,
32She'r yozib yuribman, Allohga shukur.

(2010)

O'ZBEK (216)

1Xalqimning tarixi juda ham qadim,
2Hamisha oqqan u daryoday to'lib.
3Hali turfa dinlar bermasdan ta'lim.
4Dunyoga tanilgan Xorazm bo'lib.

5Ko'hna Samarqandu Buxoroyu Shosh
6Mudom kimligimiz anglatib turgan.
7Ne ellar Temurga bo'lay deb yondash
8Qo'liga obdasta olib yugurgan.

9Ko'hna shajarani chuvatsang agar,
10Uchi borib yetgay Odam Atoga.
11O'zbek unvoningdan tonma, birodar,
12Tayanib kimlardir qilgan xatoga.

13Hanuz suzib yurar Nuhning kemasi,
14Barcha jonzotlarning qismati birdek.
15Biz ham alal-abad hujjat egasi,
16U yerda yozilgan O'zbek deb, O'zbek!

(2010)

TOPGAYSAN (217)

1Bor narsa yo'q bo'lib ketmagay aslo,
2Savdolar kechsa ham inson boshidan.
3Neandartal bola topilgan hatto,
4Qadimiy Boysunning Teshiktoshidan.

5G'oyat qadrlaymiz, zamon o'g'loni-
6Zokirjon Mashrabning matonat, sabrin.
7Kezib ixlos ila notinch Afg'onni,
8Topdi u Mavlona Lutfiyning qabrin.

Ek 1: (Devami)

9“Uzilgan bir kiprik abad yo‘qolmas,”
10Shoirning satri bu-o‘chmas tafakkur.
11Inondik, ezgulik bir chetda qolmas,
12Fidoyi zotlarga ming bor tashakkur.

13Bolam, xalos bo‘lib nafsing qa‘ridan,
14Bir kun ziyo izlab har yon chopgaysan.
15Bizni ham tarixning puchmoqlaridan,
16Axtarib, axtarib balki topgaysan.

(2010)

XALQIM (218)

1Men uchun or eding, or bo‘lgin xalqim,
2Mudom ezgulikka yor bo‘lgin xalqim.
3O‘zbeksan, O‘zbekday qaddingni kergil,
4Norlar orasida nor bo‘lgin xalqim.

(2010)

VATAN HIMOYACILARGA (219)

1Osoyishda ekan shu yurt, shu chaman,
2Hatto kiprigingga qo‘nmaydi gardlar.
3Mardlarni voyaga yetkazdi Vatan,
4Demak, qo‘riqlaydi Vatanni mardlar.

(2011)

FAXRIYA (220)

1Olam bepoyondir, ulkandir dunyo,
2Bir yonda tog‘u tosh, bir yonda chaman.
3Bizga nasib etmish shu borliq aro
4O‘zbekiston degan muqaddas Vatan.

5Bobolar merosi qaytdi bezavol,
6Istiqlol ma‘nosin shundoq deb tuydik:
7Bir chinor yoniga ekib yuz nihol,
8Bir g‘ishtning o‘rniga mingtasin qo‘ydik.

9Nabirang safida O‘zbek ham shoyon
10Yalovdek ko‘tarmish ilmu ziyoni.
11Buyuk sohibqiron shahdi bir zamon
12Chulg‘ab olganidek cheksiz dunyoni.

13Yeru ko‘k musaffa, iymon barqaror,
14Bu yurtning to‘rtala fasli gul erur.
15Vatan tinch, Xalq omon, o‘z Sardori bor,
16Mustahkam oila asli shul erur!

(2011)

Ek 1: (Devami)

AYOL MADHI (221)

1Dunyoga keltirding-onamsan,
2Men uchun tengi yo‘q olamsan.
3Yoritding hamisha yo‘limni,
4Sevikli qizimsan-bolamsan.
5Bormikan sendayin iboli,
6O‘zbekning farishta ayoli.

7Temurbek yonida Bibixon,
8Poyingga sochildi kakhkashon.
9Gohida anordek ezilding,
10Nodira bo‘lib goh bag‘ring qon.
11Niyating avlodlar kamoli,
12O‘zbekning farishta ayoli.

13Momosan, Atoda haqqing bor,
14Bu go‘zal dunyoda haqqing bor.
15Vatan deb jangga ham kirgan sen,
16Yod etsa, duoda haqqing bor.
17Ot surding To‘maris misoli,
18O‘zbekning farishta ayoli.

19Sen ozod zamonga yetishding,
20Hur, obod davronga yetishding.
21Farzandlar yulduzdek parvona,
22Ming yillik armonga yetishding.
23El-yurtim, oilam jamoli,
24O‘zbekning farishta ayoli.

(2013)

O‘ZBEGU QORAQALPOQ (222)

1O‘zbek, Qoraqalpoq bir xalq deb tursam,
2Axtarib yurmagin gap sinchisini.
3Birinchil aksamni Toshkentda ursam,
4Nukusda uraman ikkinchisini.

(2013)

O‘ZBEKISTON MADHIYASI (223)

1Vujudning sog‘ligi shartdir odamga,
2Unutmang, ammo ruh tarbiyasini.
3To‘rt nafar Turk qizi kelib xonamga
4Ijro etdi O‘zbek madhiyasini.

5Dengizlardan osha, tog‘lardan osha
6Yurtim ko‘z o‘ngimda bo‘ldi namoyon
7Go‘yo diyorimni qildim tomosha,
8Jannat xaritasini ko‘rganimsimon.

Ek 1: (Devami)

9Yuksak va shiddatli, latif ham mayin
10Ohang taralardi Marmara bo'ylab.
11Yurtim qo'shig'ini shu lahza, tayin,
12Osiyo, Yevropa turardi kuylab.

13Misli ufurardi menga nafasin
14Oltin vodiylarim, kumush tog'larim.
15Ilg'adim Do'rmonda bulbullar sasin,
16Ko'rindi shovullab turgan bog'larim.

17Madad qo'llarini cho'zardi shu dam
18Yiroq-yiroqlardan mardona bir ruh.
19Dengiz tumanidek tarqab ketdi g'am,
20Tog'lar kori kabi eridi anduh.

(2013)

MUAZZAM DARYO (224)

1Daf'atan nokasning nafasi tegib,
2O'zgarib qolmaydi daryoi azim.
3Dalasiga asli arpani ekib,
4Bug'doy o'rib olmas, albatta, hech kim.

5Balki, sherik bo'lar shoningga kimdir,
6Balki, baloxo'rlar keltiray malol.
7Istiqlo! Muazzam daryosan, axir,
8Hamisha poksan sen, hamisha halol.

(2014)

DARSLIK TUZUVCHI (225)

1Baland ekan g'oyat shiddating,
2Tahriring bor balki hayotga.
3Bobong bilan momong suratin
4Kirgizib qo'y adabiyotga.

5Chetda qolar Oybek va Qahhor
6Ko'rgazmasang agarda shafqat.
7Lekin sendan bir o'tinchim bor:
8Navoiyga tegmagin faqat.

(2015)

BOYQARO (226)

1Koshonaning ko'rkam bog'ida
2Savlat to'kib, amirlar aro,
3Chog'ir ho'plab gohi-gohida,
4Osh yer edi Sulton Boyqaro.

5Birdaniga qisildi ko'krak,
6Birdaniga yo'qoldi orom.

Ek 1: (Devami)

7Bir lo'qma osh-ichida so'ngak,
8Tomog'iga tikildi tamom.

9Ahli tabib shu zahot boqib,
10Afsungarlar bo'ldilar giryon.
11Ko'zidan yosh daryodek oqib,
12Arang nafas olardi sulton.

13Oyu yillar o'tdilar sekin,
14Yurt ham bunga ko'nikdi hatto.
15Ba'zi dard bor, o'ldirmas, lekin
16Hamroh bo'lar mahshargacha to.

17Eshitgan do'st albat qon yutgan,
18Na g'anamlar bundan rizodir.
19Bu-sultonning o'zi qatl etgan
20Nabirasi Mo'min Mirzodir.

(2015)

VATAN SEVGISI (227)

1Sev Vatanni sevgin borini,
2Tog'larining qorigacha sev.
3Hukm deb bil ixtiyorini,
4Cheksiz, tubsiz g'origacha sev.

5Vatan mehri bo'linmas aslo,
6U hammaga barobar nurday.
7Vatandoshman, deganning ammo
8Sevib bo'lmas barchasin birday.

(2015)

O'ZBEK BO'LIB KO'RINAVERAR (228)

1Bu joyda ham turfa millat bor,
2Mehnat qilar, urinaverar.
3Qay biriga qilsam e'tibor,
4O'zbek bo'lib ko'rinaverar.
5Birovining kulishi o'xshar,
6Birovining turishi o'xshar,
7Birovining yurishi o'xshar,
8O'zbek bo'lib ko'rinaverar.
9Yo'l bo'yida ikki qizaloq,
10Biri qora, birovchi, oq.
11O'ynashardi ahil va inoq,
12O'zbek bo'lib ko'rinaverar.
13Chol alanglar izlab salqin joy,
14Isib ketgan sho'rlik, hoynahoy.
15Kimdir unga tutdi suvni, choy,
16O'zbek bo'lib ko'rinaverar.
17Qaramasdan irqi-qoniga,

Ek 1: (Devami)

18Millatiga yo unvoniga,
19Kim chorlasa dasturxoniga,
20O‘zbek bo‘lib ko‘rinaverar.
21Ergashtirib bola-baqrasin,
22Sarf aylasa so‘nggi chaqasin,
23So‘ng “uf” deya ochsa yoqasin,
24O‘zbek bo‘lib ko‘rinaverar.
25Hanuz fe‘ling bilinmas balkim,
26Fazilating ko‘p erur, xalqim.
27Mehr bilan qarasa har kim,
28O‘zbek bo‘lib ko‘rinaverar.

(2015)

SAYYOHLAR (229)

1Kecha Xitoy eding,
2Bugun-chi Yapon,
3Ertaga Hindusan
4Va yoki Tseylon.
5Kaftgirmi qo‘lga ol,
6Qani, osh pishir,
7Bir kun O‘zbek bo‘lib
8Turgaysan, o‘g‘lon.

(2015)

VATAN (230)

1Vatan qadrin belgilamas oltin yo olmos,
2Uni birov sotolmas yo sotib ololmas.
3Kunchiqarda Xudoyimning oliy maqomi.
4Kunbotarga borganingda pasayib qolmas.

(2015)

ONA TUPROQ (231)

1Bir vaqt Vatanimdan ketdim ko‘p uzoq,
2Keldimu zaminga egildim shu choq.
3Orada qandayin muloqot bo‘ldi
4Bitta men bilaman va bilgay tuproq.

(2015)

OSTONA (232)

1Vatan Ostonadan boshlanar, bolam,
2Buni rad etolmas birorta odam.
3Biroq, bilmasdirsan, shul Ostonadan
4Goho boshlanadi musofirlik ham.

(2016)

Ek 1: (Devami)

ISTIQLOL YURTI (233)

1Koʻrganlaring emasdir sarob,
2Olganing ham qarz emas, naqddir.
3Niholni-ku ekmoqlik savob,
4Mevasini yemoq ham baxtdir.

5Bir yigitning kamolotiga
6Kafolatdir yigirma besh yil.
7Egar urdi oʻgʻli otiga,
8Xizr boʻlsin, iloyo, yoʻldosh.

9U koʻzini ochgan kundanoq
10Sabot oʻzi yoʻrgaklab oldi.
11Sinovlarga duch keldi, biroq
12Ular izdek orqada qoldi.

13Sevgi yurak mulkidir tanho,
14Muhabbatning yoʻqdir bozori.
15Bunday oʻlka uchramas aslo
16Tilidadir dilida bori.

17Yurtim, senga baxshida koʻngil,
18Farmon erur menga har soʻzing.
19Yuragimda yigirma besh yil
20Olib yurgan dardimsan oʻzing.

(2016)

ÖZGEÇMİŞ

Berat ŞAHİN, 2002 yılında Güzelordu İlköğretim Okulunu; 2006 yılında ise Ordu Atatürk Anadolu Lisesini; 2010 yılında Trakya Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. Aynı yıl, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalında yüksek lisansa başladı. *Mehmed b. Hamza Arab Vâiz Mevlidü'n-Nebî (İnceleme-Metin-Dizin)* adlı tezi ile 2015 yılında yüksek lisans eğitimini tamamladı. Aynı yıl Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında doktora eğitime başladı. 2016 yılından itibaren Millî Eğitim Bakanlığınca ataması yapılarak Öğretmenlik mesleğine adım attı. Hâlen bu mesleğine devam etmektedir.

ŞAHİN evli olup, İngilizce bilmektedir.